

Nationaal Hervormingsprogramma 2020

April 2020

Inhoudstafel

1. Inleiding	4
2. Macro-economisch scenario	6
3. Aanpak van de belangrijkste uitdagingen	7
3.1. Begroting en staatsschuld (Aanbeveling 1)	7
3.1.1. Efficiënte overheidsuitgaven ter ondersteuning van de economische groei	7
3.1.2. De kosten van de vergrijzing bedwingen: langdurige zorg en pensioenen	8
3.1.3. Naar een meer efficiënte fiscaliteit	9
3.2. Arbeidsmarkt, opleiding en onderwijs (Aanbeveling 2)	10
3.2.1. Hindernissen om te werken wegnemen	11
3.2.2. De doeltreffendheid van een actief arbeidsmarktbeleid versterken	11
3.2.3. De prestaties en de inclusiviteit van de onderwijs- en opleidingssystemen verbeteren en de vaardighedenmismatches aanpakken	14
3.3. Investerings- en mobiliteit (Aanbeveling 3)	16
3.3.1. Naar een duurzame en slimme mobiliteit	16
3.3.2. Investeren in energie- en milieutransitie	18
3.3.3. Digitalisering en innovatie ondersteunen	19
3.3.4. Het investeringsklimaat in België verbeteren	20
3.3.5. Niet-exhaustieve lijst van strategische investeringen	21
3.4. Ondernemerschap en concurrentie (Aanbeveling 4)	23
3.4.1. Het ondernemerschap stimuleren	23
3.4.2. De concurrentie in de dienstensector vergroten	24
3.5. Andere hervormingsmaatregelen	26
3.5.1. Mededingingsrecht	26
3.5.2. Industriebeleid	27
3.5.3. Ondernemerschap	27
3.5.4. Circulaire economie	27
4. Europa 2020-doelstellingen	30
4.1. Werk	30
4.2. O&O en innovatie	32
4.3. Onderwijs en vorming	35
4.3.1. Hoger onderwijs	35
4.3.2. Vroegtijdig schoolverlaten	36
4.4. Energie en klimaat	38
4.5. Sociale inclusie	41
4.5.1. De sociale bescherming van de bevolking verzekeren	41
4.5.2. De kinderarmoede terugdringen	42
4.5.3. De actieve insluiting van mensen ver van de arbeidsmarkt	42
4.5.4. Inadequate huisvesting en dakloosheid bestrijden	43
4.5.5. Opvang en integratie van mensen met een migratie achtergrond	44
4.6. Governance om de SDG's te bereiken	44
5. Structuur- en investeringsfondsen	46
6. Deelname van de stakeholders	47
6.1. Op politiek niveau	47
6.2. Op het niveau van de sociale dialoog	47
6.3. De betrokkenheid van andere belanghebbenden	49
Bijlage 1: Hervormingsprogramma van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest	50
Bijlage 2.1. : Hervormingsprogramma van het Vlaams Gewest en de Vlaamse Gemeenschap	89
Bijlage 2.2. : Key socio-economic responses without budgetary implications to the COVID-19 pandemic Flanders	148
Bijlage 3 : Hervormingsprogramma van het Waals Gewest	193

Bijlage 4: Hervormingsprogramma van de Franse Gemeenschap	224
Bijlage 5: Hervormingsprogramma van de Duitstalige Gemeenschap	234
Bijlage 6: Reporting table on the assessment of the policy response to CSRs: qualitative assessment.	253
Bijlage 7: Reporting table on national Europe 2020 targets and other key commitments	274
Bijlage 8: Lijst van samenwerkingsakkoorden.....	274
Bijlage 9: Advies van de CRB en de NAR	288
Bijlage 10: Advies van de NHRPH	303
Bijlage 11: Advies van de FRDO	309
Bijlage 12: Advies van het Belgisch Platform tegen armoede en sociale uitsluiting.....	314
Bijlage 13: Reporting table on the measures to alleviate the economic relapse induced by Covid-19.....	325

1. Inleiding

Dit Nationaal hervormingsprogramma (NHP) is het resultaat van coördinatiewerk dat werd opgestart meerdere maanden voordat de regeringen zich genoodzaakt zagen draconische maatregelen tegen de verspreiding en de socio-economische gevolgen van Covid-19 te nemen. Aangezien de werken eind maart 2020 al ver gevorderd waren, is beslist om de oorspronkelijke versie van het NHP te behouden en er een bijlage aan toe te voegen met de maatregelen die op de afsluitingsdatum van het document (21 april 2020) zijn genomen of gepland in het kader van de Covid-19-pandemie. Bijgevolg brengen de verschillende regeringen in de hoofdtekst van het NHP en in de hervormingsprogramma's van de deelgebieden (bijlagen 1 tot 5) verslag uit van de structurele hervormingen sinds de landspecifieke aanbevelingen van 2019, en geven ze aan welke maatregelen al genomen zijn en in de nabije toekomst verwacht mogen worden, onafhankelijk van de context van de pandemie (tenzij anders vermeld); deze maatregelen kunnen evenwel worden herzien rekening houdend met de evoluerende context.

De maatregelen die in de hoofdtekst en in bijlagen 1 tot 5 worden uiteengezet, komen volgens de regeringen tegemoet aan de vaststellingen in het Landverslag van 2020, de vier landspecifieke aanbevelingen van 2019, de prioriteiten van de Jaarlijkse strategie voor duurzame groei, het traject naar het bereiken van de Europa 2020-doelstellingen, en ze dragen eveneens bij tot de uitvoering van de Europese pijler voor de sociale rechten. Nieuw in dit NHP is de expliciete aandacht voor de programma's die ontwikkeld zijn in het kader van de Agenda 2030 en de bijhorende duurzame ontwikkelingsdoelstellingen (SDG's). Ook nieuw is dat de bespreking van elke aanbeveling voorafgegaan wordt door een politieke boodschap, waarin de kernpunten van de beantwoording samengevat zijn.

Op 26 mei 2019 zijn in België federale en regionale parlementsverkiezingen gehouden. In de gemeenschappen en gewesten zijn in de loop van het jaar nieuwe regeringen aangetreden, die elk hun programma en speerpunten voor de periode 2019-2024 uitgewerkt hebben. Op meerdere plaatsen in dit NHP wordt hiernaar verwezen. Op het federaal niveau is in maart 2020 een minderheidsregering met gedoogsteun gevormd, met bijzondere volmachten om de gevolgen van de verspreiding van Covid-19 adequaat het hoofd te kunnen bieden. Daaronder valt ook de mogelijkheid tot het nemen van maatregelen om de economische schade van de pandemie te beperken. Ook de regeringen van de gemeenschappen en gewesten, waarvan het Waalse Gewest, het Brussel Hoofdsteljk Gewest en de Franse Gemeenschap die eveneens bijzondere machten hebben gekregen van hun respectieve parlementen, nemen maatregelen om het coronavirus en de socio-economische gevolgen ervan te bestrijden. De vlaamse regering werkt zonder volmachten met uitzondering van het nooddecreet dat op 18 maart werd gestemd en dat op 20 maart in werking is getreden (zie ook bijlage 2). De regering van de Duitstalige Gemeenschap werkt zonder bijzondere volmachten, met uitzondering van de Corona-crisisdecreten van 6 april en 27 april 2020. De maatregelen die ingevolge de Covid-19-pandemie zijn genomen, komen aan bod in bijlage 13.

De afwezigheid van een volwaardige federale regering belet niet dat er in België geen structurele hervormingsmaatregelen zijn genomen. Zoals gemeld zijn er in de gemeenschappen en gewesten wel regeringen die met volle bevoegdheden de uitdagingen van de komende jaren aan gaan. Op federaal niveau loopt een aantal belangrijke beleids- en actieplannen van de afgelopen jaren nog door. Zo wordt de derde fase van de fiscale verschuiving geïmplementeerd en de belasting voor bedrijven verder verlaagd. Verder is een aantal maatregelen van de Jobsdeal van 2019 in uitvoering, die sociale en fiscale maatregelen bevat die de werkgelegenheid stimuleren. Ook op het regionaal niveau worden programma's uit de vorige legislatuur voortgezet en geëvalueerd, en nieuwe structurele maatregelen genomen.

Op alle niveaus wordt gewerkt aan een verhoging van de efficiëntie en effectiviteit van de publieke bestedingen. Daarbij wordt gebruik gemaakt van zgn. uitgaventoetsingen (spending reviews). Speerpunten voor de besteding van de middelen die op die manier vrijgemaakt worden zijn strategische investeringen en de langetermijnzorg. Wat de investeringen betreft is op interfederaal niveau het Nationaal pact voor strategische investeringen (NPSI) in uitvoering. In dat plan wordt in het bijzonder ingezet op mobiliteit, energie, innovatie en digitalisering. Daarnaast hebben alle Belgische entiteiten grote investeringsprogramma's ontwikkeld, die een antwoord bieden op de grote investeringsuitdagingen. Tevens wordt op alle niveaus gewerkt aan de verhoging van de werkzaamheidsgraad, in het bijzonder voor personen die minder kansen op de arbeidsmarkt hebben, en door de onderwijs- en opleidingssystemen inclusiever te maken en beter op de arbeidsmarkt te laten aansluiten.

Dat laatste lijkt vruchten af te werpen daar in 2018 beide Europa 2020-doelstellingen voor het onderwijs bereikt zijn. Van de andere doelstellingen ligt die van onderzoek & ontwikkeling goed op het spoor om tijdig bereikt te worden. Ook voor de doelstellingen inzake de werkzaamheidsgraad en de energie-efficiëntie wordt goede vooruitgang geboekt.

In het proces van structurele hervormingen is er dus nauwe betrokkenheid van de gemeenschappen en gewesten, maar ook van belanghebbenden uit het maatschappelijk middenveld. De hervormingsplannen van de gemeenschappen en gewesten, die integraal in dit verslag opgenomen als bijlagen 1 t/m 5 zijn, geven een uitvoerige toelichting bij hun maatregelen ter uitvoering van de landspecifieke aanbevelingen, de investeringsuitdagingen, de Europa 2020-doelstellingen en de vooruitgang inzake de duurzame ontwikkelingsdoelstellingen. De belangrijkste maatregelen van de gemeenschappen en gewesten worden opgenomen in de basishoofdstukken van het NHP.

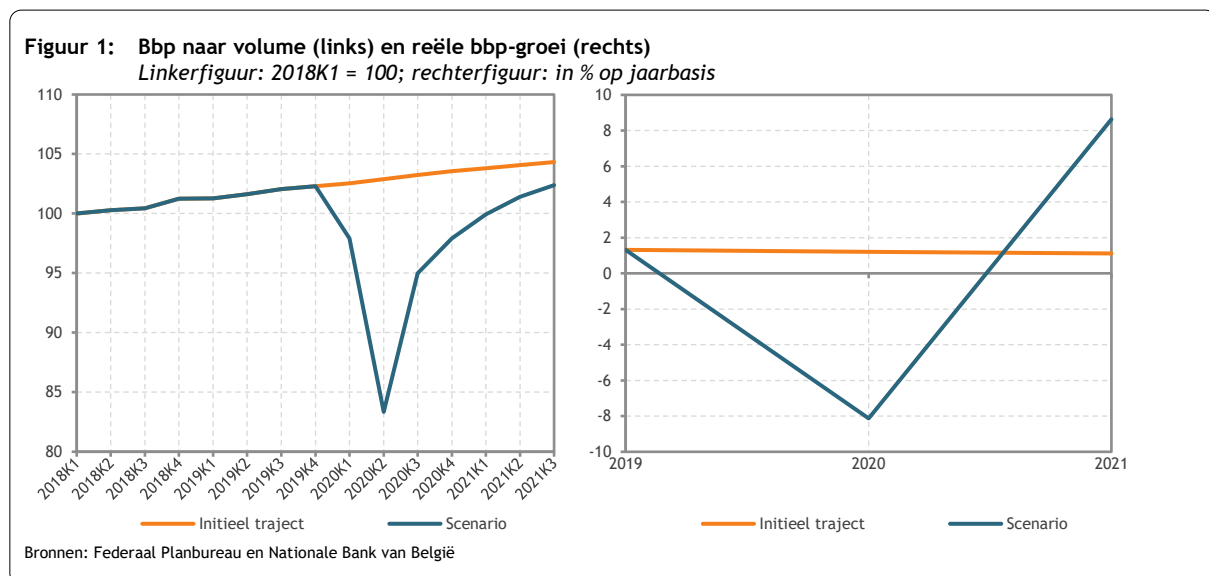
Het NHP wordt goedgekeurd door de federale regering in de Ministerraad. Alle regeringen van het land nemen akte van het NHP in het Overlegcomité. De adviezen van de sociale partners, de Nationale Hoge Raad voor de Personen met een Handicap, de Federale Raad voor Duurzame Ontwikkeling en het Belgisch Platform tegen Armoede en Sociale Uitsluiting zijn ook in bijlage opgenomen. Wat het Brussels Hoofdstedelijk Gewest betreft, werd het ontwerp van de Brusselse bijdrage aan het NHP voorgelegd aan de Economische en Sociale Raad van het Gewest, die op 19 maart 2020 advies heeft uitgebracht. Het ontwerp werd goedgekeurd door de Brusselse regering op 23 april 2020. De voorstelling van deze bijdrage in het Brussels Parlement kan evenwel niet doorgaan gezien de omstandigheden. Bijgevolg zal de bijdrage worden overgemaakt aan het Parlement. De leden zullen kunnen reageren via schriftelijke vragen. Het Waalse Hervormingsprogramma werd goedgekeurd door de Waalse regering op 2 april. De sociale partners worden geraadpleegd voor de verschillende hervormingswerven. Het Waals Parlement zal ook debatteren over de uitdagingen van het Europees Semester. In Vlaanderen wordt het ontwerp VHP bezorgd aan het Vlaams Parlement en aan de sociale partners. Dit jaar kon er geen parlementaire bespreking plaatsvinden maar werden wel verschillende schriftelijke opmerkingen van de sociale partners meegenomen in het definitief VHP 2020 dat door de Vlaamse regering op 3 april 2020 werd goedgekeurd.

In het kader van het Europees semester vindt er – zowel tijdens de fact-finding mission als tijdens bilaterale ontmoetingen - een intensieve dialoog plaats tussen de diensten van de Europese Commissie en de respectieve bestuursniveaus van België. Elk van deze niveaus (federaal, gemeenschappen, gewesten) brengt haar maatregelen in het kader van het Europees semester ter sprake. Alle overheidsniveaus maken ook goed gebruik van de mogelijkheden die het steunprogramma voor structurele hervormingen (SRSP) van DG Reform bieden.

2. Macro-economisch scenario

In de huidige omstandigheden kunnen geen normale economische vooruitzichten gemaakt worden. In lijn met de vraag van de Europese Commissie is wel een scenario uitgewerkt door de NBB en het FPB. Dit werd op 8 april gecommuniceerd. Met nadruk wordt gesteld dat het een scenario is, omdat het moeilijk te voorspellen is hoe de door Covid-19 veroorzaakte pandemie zal evolueren. Het scenario hangt af van een aantal veronderstellingen daaromtrent, bijvoorbeeld dat de beperkende maatregelen in België van kracht blijven t/m 3 mei 2020, en ondernemingen niet in solvabiliteitsproblemen komen.

Op basis van de hypothese waarin rekening wordt gehouden met de beperkende maatregelen volgens de huidige regels en zulks gedurende een periode van zeven weken, zou het reële bbp van de Belgische economie in 2020 met 8 % krimpen. Voor 2021 wordt uitgegaan van een opleving (+8,6 %) voor zover de acute fase van de crisis (geconcentreerd tijdens de eerste helft van 2020) het productiepotentieel van de economie geen blijvende schade toebrengt. De normale werking van bijna alle bedrijfstakken wordt verstoord. In enkele weken tijd is tijdelijke werkloosheid aangevraagd voor 1,2 miljoen werknemers en hebben meer dan 300 000 zelfstandigen hun activiteit (tijdelijk) moeten stopzetten.

De maatregelen die werden genomen om het beschikbaar inkomen van de gezinnen te beschermen moeten de basis leggen voor een snel herstel van de consumptie vanaf het derde kwartaal van dit jaar. De kracht van het voor de tweede helft van dit jaar en voor 2021 verwachte herstel berust op de hypothese dat deze druk geen aanleiding geeft tot solvabiliteitsproblemen waardoor talrijke ondernemingen failliet zouden gaan en, bij uitbreiding, de werkloosheid duurzaam zou stijgen. De verwachte impact op de overheidsfinanciën is evenredig met de schok: het overheidstekort zou aan het einde van 2020 kunnen uitkomen op ten minste 7,5 % en de schuld op ongeveer 115 % van het bbp. Hoewel er snel maatregelen werden genomen om het inkomensverlies voor tal van economische actoren op te vangen (zie hiervoor bijlage 13), zouden die maatregelen onvoldoende kunnen zijn om het productiepotentieel van de economie tijdens de acute fase van de crisis te vrijwaren. Het bbp zou in het eerste kwartaal dalen met om en nabij 4 % en 15 % in het tweede kwartaal, gevolgd door een krachtig herstel in de tweede helft van het jaar, een herstel dat evenwel ontoereikend zou zijn om het initieel verlies goed te maken. De impact van de schok op het saldo van de overheidsfinanciën zou ongeveer 5,3 % van het bbp bedragen, wat het begrotingstekort op om en nabij 7,5 % van het bbp zou brengen, voornamelijk vanwege de 'automatische stabilisatoren' verbonden aan de werkloosheidsuitkeringen, aan de overbruggingsrechten en aan de daling van de belastingontvangsten.

3. Aanpak van de belangrijkste uitdagingen

3.1. Begroting en staatsschuld (Aanbeveling 1)

De Raad beveelt aan dat België in 2019 en 2020 de volgende actie onderneemt:

Ervoor zorgen dat het nominale groeipercentage van de netto primaire overheidsuitgaven in 2020 niet boven de 1,6 % uitkomt, hetgeen neerkomt op een jaarlijkse structurele aanpassing van 0,6 % van het bbp. Eventuele meevallers gebruiken om de overheidsschuldquote sneller te verminderen. De hervormingen voortzetten om de budgettaire houdbaarheid van de stelsels voor langdurige zorg en pensioenen te waarborgen, onder meer door de mogelijkheden voor vervroegde uittreding uit de arbeidsmarkt te beperken. De samenstelling en efficiëntie van de publieke uitgaven verbeteren, met name door middel van uitgaventoetsingen, en de coördinatie van het begrotingsbeleid door alle overheidsniveaus verbeteren om ruimte te creëren voor openbare investeringen.

Het begrotingstraject en de begrotingscoördinatie tussen de verschillende beleidsniveaus staan beschreven in het Stabiliteitsprogramma. Bovendien zijn alle regeringen van het land vastbesloten de efficiëntie van de overheidsuitgaven te verbeteren en zodoende middelen vrij te maken voor overheidsinvesteringen. Er werden ook verschillende maatregelen ingediend en aangenomen op alle beleidsniveaus om de kosten van de vergrijzing op de pensioenen en langdurige zorg te verminderen. Alle mogelijke inspanningen worden gedaan om de gevolgen van de Covid-pandemie binnen de perken te houden en om zo snel mogelijk aan te knopen met economische groei en verbetering van de begroting.

3.1.1. Efficiënte overheidsuitgaven ter ondersteuning van de economische groei

Op alle beleidsniveaus zijn momenteel uitgaventoetsingen (spending reviews) in uitvoering of in voorbereiding. De *federale overheid* is nog steeds betrokken bij een project in samenwerking met de OESO in het kader van het Steunprogramma voor structurele hervormingen (SRSP) 2019 met het oog op de integratie van uitgaventoetsingen in het begrotingsproces op federaal niveau.

Vlaanderen beoordeelt grondig de uitrol van dergelijke programma's en hun impact op het begrotingsproces op basis van het Vlaamse proefproject uitgevoerd in het kader van het SRSP 2019. De Vlaamse regering is een investeringsregering waarbij ze zowel d.m.v. het doorvoeren van structurele hervormingen als het inzetten op een gezond budgettair beleid bijkomende ruimte voor investeringen vrijmaakt. De Vlaamse regering zal de volgende 5 jaar maar liefst 1,65 miljard euro extra investeringen lanceren. De Vlaamse overheid zal daarbij vooral investeren in alle vervoersmodi van mobiliteit en openbare werken, in de bouw van scholen en in de bouw van infrastructuur voor O&O en het hoger onderwijs. Ook investeringen in ziekenhuizen, culturele topinfrastructuur, bovenlokale sport- en topsportinfrastructuur, IT en onroerend erfgoed krijgen de nodige aandacht. Naast deze extra investeringen wordt ook de financiële armslag en investeringsruimte van de lokale besturen versterkt, cumulatief over de periode 2020-2024 gaat het om een injectie van 1,4 miljard euro.

Het principe van efficiënte overheidsuitgaven is ook richtinggevend voor de werkzaamheden van de *Waalse regering*. In 2020 zal het Waals Gewest een '0-based' begrotingsbenadering initiëren om tegen 2024 terug te keren naar een evenwichtige begroting. In 2020 zal ook een spending review procedure worden gelanceerd om in de werkzaamheden te voorzien. Het doel is met name om begrotingsmarges vrij te maken voor de uitvoering van het sociaal, ecologisch en economisch transitieplan dat wordt voorbereid; een budget van ongeveer 4 miljard euro staat ingepland om investeringen in onderzoek en

innovatie, digitalisering, huisvesting en isolatie, hernieuwbare energie, mobiliteit, opleiding, gezondheid en bescherming van de biodiversiteit te ondersteunen (zie §3.3). Naast de besparingsmaatregelen die reeds bij alle Waalse overheidsdiensten (Services publics wallons – SPW) zijn doorgevoerd, is de Waalse regering voornemens haar aanpak van de evaluatie van het gevoerde beleid verder te zetten en te verdiepen. Verschillende prioritaire projecten werden tijdens de vorige zittingsperiode geëvalueerd door het Waals instituut voor evaluatie, vooruitzichten en statistiek (Institut wallon de l'évaluation, de la prospective et de la statistique – IWEPS).¹ In het kader van de uitvoering van haar transitieplan wil de Waalse regering een proefsysteem opzetten dat het mogelijk maakt om op gezette tijdstippen de impact van overheidsmaatregelen (vooral in sociaal, ecologisch en economisch opzicht) en de toekomstige behoeften op middellange en lange termijn in te schatten.

Investeringen vertegenwoordigen circa 20 % van het huidig budget van het *Brussels Hoofdstedelijk Gewest*. Teneinde bijkomende ruimte te creëren voor noodzakelijke groeibevorderende investeringen in een meerjarig perspectief, zal het Brussels Hoofdstedelijk Gewest inzetten op de verhoging van de efficiëntie en de doeltreffendheid van de publieke uitgaven, onder meer via de introductie van een spending review benadering in het begrotingsproces. Als eerste stap zullen twee pilotprojecten opgestart worden in de sector mobiliteit en sociale huisvesting, waarvoor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest technische assistentie aangevraagd heeft bij het SRSP 2020. De twee pilotprojecten in mobiliteit en sociale huisvesting dienen voornamelijk als een bijdrage in capacity building om een toekomstige uitrol van spending reviews mogelijk te maken. Er werd eveneens technische assistentie aangevraagd voor het uitvoeren van een PEFA (Public Expenditure and Financial Accountability) gap-analyse die moet leiden tot een actieplan in het kader van de verbetering van het publiek financieel management van het gewest.

3.1.2. De kosten van de vergrijzing bedwingen: langdurige zorg en pensioenen

De verschillende entiteiten zorgen voor een nauwgezette monitoring van de uitgaven voor langdurige zorg, rekening houdend met de door de federale overheid vastgestelde norm voor groei van de uitgaven voor gezondheidszorg.

Inzake pensioenen heeft de *federale overheid* haar beleid voortgezet om de uitgaventrends te beheersen en de houdbaarheid van de pensioenregelingen te verzekeren. De uitvoering van het interprofessioneel akkoord 2019-2020 omvat het versterken van de beperkingen op de toegang tot het werkloosheidsstelsel met bijkomende bedrijven (voorheen vervroegd pensioen). Met betrekking tot het deeltijds pensioen is een wetsvoorstel ingediend dat in september 2019 bij het Parlement is ingediend en waarover nog wordt gediscussieerd.

Vlaanderen beoordeelt de uitgaven gelinkt aan de vergrijzing en de langdurige zorg binnen het kader van zowel jaarlijkse als meerjarige begrotingsramingen. Het doel van de evaluatie is om een begrotingsevenwicht te bereiken, ook op middellange termijn. Dit strenge begrotingstoezicht betreft zowel uitkeringen die gebaseerd zijn op het niveau van de gezondheidszorg van de Vlaamse sociale bescherming als mobiliteitshulpmiddelen en zelfs de gezondheidszorg in instellingen voor ouderen en de familie­zorg. Daarnaast investeert de Vlaamse overheid in preventie, ambulante zorg en familiale ondersteuning om een grotere zorgvraag te vermijden. Ook is er onderzoek gedaan naar prognoses van zorg, waarbij de mogelijke budgettaire effecten van veroudering worden bestudeerd om het juiste aanbod te kunnen bieden, maar ook om preventieve maatregelen te kunnen nemen.

In *Wallonië* is een raad voor financiële en budgettaire monitoring (Conseil de monitoring financier et budgétaire) verantwoordelijk gesteld voor het toezicht op de uitvoering van de uitgaven; het heeft gedeeltelijke begrotingsdoelstellingen opgesteld die toezicht en budgettaire duurzaamheid op korte

¹ https://www.iweeps.be/projets/?fwp_proj_categories=evaluation

termijn toelaten, naast het opvolgen van de middellange en lange termijn doelstellingen, en de nodige corrigerende maatregelen te nemen. Daarnaast ligt de focus op preventie en thuiszorg. Zo werd het decreet betreffende de preventie en de bevordering van de gezondheid in mei 2019 aangenomen door het Waals Parlement. Het vormt de regelgevende basis noodzakelijk voor de uitvoering van het eerste Waalse plan voor de preventie en bevordering van de gezondheid (Plan wallon de prévention et de promotion de la santé, aangenomen in 2018), bedoeld om actoren op het werkveld te begeleiden bij hun praktijken. In mei is ook het decreet over de organisatie van palliatieve thuiszorg (décret relatif à l'organisation des soins palliatifs à domicile) aangenomen. Dit legt de rol en de missies vast van de drie Waalse structuren die gespecialiseerd zijn in het ondersteunen van terminale patiënten. Het voorziet ook in de oprichting van een meerjarige financiering voor operatoren.

In *Brussel* is een technische commissie binnen Iriscare, de bicommunautaire instantie verantwoordelijk voor het competentiebeheer op het gebied van sociale bescherming, verantwoordelijk voor het toezicht op de uitgaven en inkomsten van het beleid waarvoor zij de verantwoordelijkheid draagt, inclusief langdurige zorg. Om alle personen die niet meer zelfredzaam zijn een beschikbare, kwalitatieve en toegankelijke dienstverlening en zorg te garanderen, en ervoor te zorgen dat zij zo lang mogelijk zelfredzaam blijven, ontwikkelt de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie een geïntegreerd hulpmodel en buurtzorg, per wijk, gericht op het thuis houden van mensen met verlies van zelfredzaamheid. Dit model integreert het openstaan voor en de ondersteuning van alternatieven voor verpleeghuizen, indien mogelijk en wenselijk, rekening houdend met het bij ordonnantie vastgestelde Moratorium op verpleeghuizen.

In 2020 zal de *Duitstalige Gemeenschap* kwalitatieve normen vastleggen voor zorginstellingen voor ouderen, volgend op de implementatie van het sinds 2019 nieuwe financieringssysteem. Anderzijds zal het werk zich concentreren op de herziening van de implementatie van andere bevoegdheden in het kader van de zesde staatshervorming, namelijk de vergoeding voor ouderen en langdurige psychiatrische zorg.

3.1.3. Naar een meer efficiënte fiscaliteit

De *federale regering* zet de taxshift en de hervorming van de vennootschapsbelasting verder. Zo werd in 2020 de laatste fase van de taxshift van kracht. Deze fase richt zich op koopkracht door verlaging van de inkomstenbelasting, die voornamelijk inkomsten uit professionele activiteiten ten goede komt (verhoging van de belastingvrije som en verbreding van de belastingschijf van 40 %). Op het einde van de volledige taxshift zullen de koopkrachtondersteunende maatregelen het belastingtarief op het brutoloon met bijna 10 punten hebben verlaagd voor lage lonen, met 5 punten voor 60 % van het gemiddelde loon en met 3 punten op het gemiddelde salarisniveau. Deze maatregelen versterken de incentives om terug te keren naar de arbeidsmarkt.

Verder doet in 2020 de tweede fase van de hervorming van de vennootschapsbelasting zijn intrede. De verlaging van het tarief zet zich voort met de schrapping van de 2 resterende punten van de aanvullende crisisbijdrage en de verlaging van het nominale tarief van 29 % naar 25 %. Het nominale tarief wordt dus teruggebracht van 29,58 % naar 25 %. Deze maatregelen worden gefinancierd door een verbreding van de belastinggrondslag, waaronder de afschaffing van verschillende fiscale uitgaven, hogere belastingen op bedrijfswagens en minder gunstige afschrijvingsregels. Ook in 2020 omvat de hervorming de implementatie van de ATAD-richtlijn (Anti Tax Avoidance Directive), die de aftrekbare rente beperkt. Tot slot omvat de Jobsdeal belastingmaatregelen die in 2019 werden geïmplementeerd. Het belastingstelsel voor vervangingsinkomens is aangepast om de combineren van inkomsten uit beroepsactiviteiten en sociale uitkeringen minder nadelig te maken. Dit activeringsbeleid heeft betrekking op begunstigen van ziekteverzekeringen en pensioenuitkeringen. Om dezelfde reden zijn opleidingspremies voor werklozen nu vrijgesteld van belasting.

De Hoge Raad van Financiën heeft de opdracht gekregen een studie uit te voeren naar verschillende mogelijke scenario's voor een uitgebreide hervorming van de personenbelasting. De publicatie van de studie wordt verwacht voor april 2020. De vooropgestelde doelstellingen van de studie zijn gelijklopend met de opmerkingen gemaakt in het Landverslag 2020 en gelijkaardige rapporten daarvoor, namelijk: het wegwerken van ongelijkheid tussen verschillende vormen van samenwonen, onderzoeken hoe de verschillende scenario's gefinancierd kunnen worden door een verschuiving naar andere soorten van belasting (inclusief milieubelastingen), simplificatie van de belastingwetgeving en berekening, en verschuiving naar een meer duurzame mobiliteit.

Vlaanderen zet zijn beleid van belastingverlaging voort met de afschaffing van de woonbonus voor nieuwe hypothecaire leningen vanaf 1 januari 2020 en de verlaging van het tarief van de belastingvermindering op dienstencheques (verlaging van de belastingvermindering van 30 % naar 20 % vanaf 1 januari 2020 per dienstencheque). Het regeerakkoord voorziet ook in een nieuwe belastingreductie op inkomsten uit beroepsactiviteit (jobbonus) die in 2021 in werking zou moeten treden. In de vorige regeerperiode werd de Vlaamse fiscaliteit al aanzienlijk vergroend, onder meer via de afvalheffingen en de vergroening van de verkeersfiscaliteit, volgens het principe van de vervuiler betaalt. De Vlaamse regering gaat voort op de ingeslagen weg en past de verkeersfiscaliteit aan met het oog op een vergroening van het wagenpark bij de invoering van de WLTP-cyclus (Worldwide Harmonised Light Vehicle Test) en het bestuderen van optimalisatiemogelijkheden binnen de kilometerheffing voor vrachtwagens.

Het *Waals Gewest* is ook voornemens de hervorming van de belastingvoordelen voor onroerend goed verder te zetten. Dit zal vooral resulteren in een aanpassing van de zgn. wooncheque (chèque-habitat), die de woonbonus verving.² Het systeem zal dus gericht zijn op het bevoordelen van een aankoop in combinatie met de uitvoering van energiebesparende werken. De details van deze nieuwe maatregel zullen pas in 2020 bekend worden, maar het is duidelijk dat deze maatregel alleen gericht zal zijn op nieuwe participanten. Ten slotte is er de lopende analyse van de modernisering van deze verschillende belastingen uitgevoerd door de Waalse raad voor fiscaliteit en financiën (Conseil de la fiscalité et de finances, conclusies verwacht in de loop van 2020).

Zoals uiteengezet in haar Strategie GO4Brussels 2030, wenst de *Brusselse regering* de fiscale hervorming verder uit te diepen. Brussel zal een beleid uitbouwen dat de belastingdruk op de Brusselse gezinnen niet verhoogt, maar wel hun koopkracht en die van komende generaties versterkt. Stimuli zullen gegeven worden aan de ondernemingen door de gewestelijke en gemeentelijke belastingen te harmoniseren en (eventueel) te verminderen. Daarnaast zal het gewest een stelsel voor een verkeersbelasting uitwerken dat respectvol omgaat met het leefmilieu en tegelijk een vermindering van de verkeerscongestie in Brussel beoogt. Om de toegang tot eigendom, de duurzame renovatie van gebouwen en het behoud van de middenklasse in Brussel te ondersteunen, zal de regering de registratie- en successierechten evalueren om de uitwerking hiervan nauwkeuriger te kunnen richten.

3.2. Arbeidsmarkt, opleiding en onderwijs (Aanbeveling 2)

De Raad beveelt aan dat België in 2019 en 2020 de volgende actie onderneemt:

De hindernissen om te werken wegnemen en de doeltreffendheid van een actief arbeidsmarktbeleid versterken, met name voor laagopgeleiden, oudere werknemers en mensen met een migratieachtergrond. De prestaties en de inclusiviteit van de onderwijs en opleidingssystemen verbeteren en de vaardighedenmismatches aanpakken.

² Dit Waalse mechanisme biedt een belangrijke vermindering op de personenbelasting gedurende 20 aaneengesloten jaren volgend op de aankoop van een enige en eigen woning, en afhankelijk van het inkomen van de koper.

Met de verdere uitvoering van de Jobsdeal wenst de regering zoveel mogelijk mensen aan het werk te krijgen en te houden. Alle gewestregeringen hebben een verhoging van de werkzaamheidsgraad in hun beleidsplannen opgenomen. Daarbij zetten zij zich maximaal in om werklozen en inactieven doeltreffend naar de arbeidsmarkt te leiden. De drie gemeenschappen voeren grootschalige hervormingen verder uit om de prestaties van het onderwijs te verbeteren. Deze hervormingen behelzen onder meer de verbetering van de curricula, een ingrijpende herziening van de leerkrachtenopleiding, maatregelen om het beroep van leerkracht aantrekkelijker te maken, zoals meer jobzekerheid voor startende leerkrachten (Vlaanderen), de taalmaatregelen en integratietrajecten in Vlaanderen, nieuwe prestatiedoelstellingen en een verplicht schoolbeheerplan in de Franse Gemeenschap en de realisatie van een totaalvisie (Gesamtvision) in de Duitstalige Gemeenschap. Om de inclusiviteit van het onderwijs te verbeteren, wordt de leerplichtleeftijd verlaagd en worden de inspanningen verdergezet om zoveel mogelijk onderwijs op maat van elke leerling – ook diegenen met speciale leerbehoeften – aan te bieden. Door nog meer in te zetten op duale leervormen, het verwerven van digitale skills en het bevorderen van levenslang leren worden de vaardighedenmismatches verder aangepakt.

3.2.1. Hindernissen om te werken wegnemen

Ondanks de val van de *federale regering* in december 2018 werd in het voorjaar 2019 een aantal maatregelen uit de Jobsdeal door het Parlement ingediend en goedgekeurd. Dit pakket van maatregelen, bestaande uit een sociaal en fiscaal luik, heeft als doel de arbeidsmarktparticipatie aan te moedigen en tegemoet te komen aan de oplopende krapte op de arbeidsmarkt en de vele moeilijk in te vullen vacatures die de groei afremmen. Deze maatregelen werden in de loop van 2019 verder ten uitvoer gelegd.

Het aantal personen dat vervroegd de arbeidsmarkt verlaat daalt jaarlijks. Terwijl dit er in 2015 nog meer dan 100 000 waren is hun aantal gezakt tot 50 128 in december 2019. De verstrenging van de regeling voor het stelsel voor werkloosheid met bedrijfstoelage zoals aangekondigd in de Jobsdeal van 2018, zet zich voort. Sectorale overeenkomsten werden gesloten om de leeftijdsvoorwaarden voor een vervroegde uittrede uit de arbeidsmarkt te verstrengen.

Om tegemoet te komen aan de vraag naar flexibiliteit bestond sinds 1 februari 2017 al de mogelijkheid tot 100 overuren per jaar te presteren op voorwaarde dat de werknemer hierin schriftelijk en vrijwillig instemt. De sociale partners hebben in april 2019 een collectieve arbeidsovereenkomst gesloten die beoogt het maximale quotum vrijwillige overuren per kalenderjaar op te trekken van 100 tot 120 uren. Op sectoraal niveau kunnen overeenkomsten gesloten worden om het aantal uit te breiden tot maximum 360 uren.

In *Vlaanderen* zullen de werkloosheids- of inactiviteitsvallen bestreden worden met een jobbonus, een tegemoetkoming die de laagste nettolonen optrekt zonder de loonkosten van werkgevers te verhogen. Deze jobbonus verhoogt de nettolonen van werkenden met een bruto maandloon tot 1 700 euro met minstens 50 euro per maand. Voor hogere lonen daalt de jobbonus gradueel tot nul voor mensen met een bruto maandloon vanaf 2 500 euro. De precieze modaliteiten van de jobbonus worden in 2020 bepaald. De jobbonus zal in werking treden vanaf 2021. Daarnaast wil de Vlaamse regering werken lonender maken door sociale voordelen verder afhankelijk te maken van de hoogte van het inkomen en niet langer van een sociaal statuut als bijvoorbeeld niet-werkende.

3.2.2. De doeltreffendheid van een actief arbeidsmarktbeleid versterken

Sinds de verkiezingen in mei 2019 hebben de deelstaten een regering gevormd en hun actief arbeidsmarktbeleid voor de komende legislatuur (2019-2024) bekend gemaakt. *Vlaanderen* wenst een structurele verbreding van het activeringsbeleid tot de huidige inactieven en nieuwkomers door te voeren. De Vlaamse regering zet alles op alles om aan te sluiten bij de top van Europa, concreet door

120 000 bijkomende mensen aan het werk te krijgen tegen 2024. De Vlaamse regering en de sociale partners ondertekenden hiertoe op 21 februari 2020 een engagementsverklaring.³ Deze doelstelling willen ze bereiken door mensen die aan de slag zijn aan de slag te houden, de rol van de Vlaamse Dienst voor Arbeidsbemiddeling en Beroepsopleiding (VDAB) te versterken en vooral mensen aan te trekken die nu niet aan de arbeidsmarkt participeren. Binnen die laatste groep wordt prioriteit gegeven aan jongeren die niet in opleiding zitten en geen werk hebben, mensen met een leefloon, mensen met een gezondheidsprobleem en mensen die tijdelijk de arbeidsmarkt hebben verlaten om zorgtaken op te nemen. Om deze doelstelling te behalen, is intensieve samenwerking nodig met de federale diensten voor sociale zekerheid (bijv. het Rijksinstituut voor Ziekte- en Invaliditeitsverzekering – RIZIV) en maatschappelijke integratie (de Openbare Centra voor Maatschappelijk Welzijn – OCMW)

De openbare dienst voor arbeidsvoorziening in *Wallonië* is bezig met de invoering van een nieuw model voor aangepaste begeleiding (*accompagnement adapté*) van werkzoekenden dat meer geïjkt is op het profiel en de mate van zelfstandigheid van de mensen. Deze nieuwe ondersteuning zou een betere globale benadering moeten mogelijk maken voor de meest kwetsbare groepen, in het bijzonder laaggeschoolde langdurig werklozen, oudere werknemers en mensen met een migratieachtergrond. Een evaluatie van de aanwervingsstimuli is gaande om de doeltreffendheid van deze maatregelen te verbeteren.

De regering van het *Brussels Hoofdstedelijk Gewest* en de sociale partners lanceerden op 16 januari, in nauw overleg met de Vlaamse en Franse Gemeenschap, de Strategie Go4Brussels2030.⁴ Werkgelegenheid is een fundamenteel onderdeel van deze strategie. De doelstelling is om elkeen, ook de werkzoekenden die het verst van de arbeidsmarkt verwijderd zijn, toegang te verlenen tot een stabiele, duurzame en kwaliteitsvolle baan.

Wallonië zal een wettelijk kader vastleggen om de aanpak van de zgn. zone zonder langdurige werklozen (*Territoire zéro chômeur de longue durée*) in vrijwillige zones te ontwikkelen. Op basis van een vrijwillig initiatief van de werkzoekenden zullen proefprojecten worden uitgevoerd in bepaalde werkgelegenheidsgebieden. Samen met de actoren op het terrein en onder meer met sociale economie maatregelen zullen bestaande instrumenten worden gemobiliseerd.

Het *Brussels Gewest* heeft een belangrijke hervorming van de activeringsmaatregelen doorgevoerd. De regering zal de doeltreffendheid evalueren van deze nieuwe maatregelen ten aanzien van de doelgroepen die het verst verwijderd zijn van de arbeidsmarkt, onder meer voor laaggeschoolden, mensen met een migratieachtergrond, oudere werknemers en jongeren. Deze evaluatie van de regionale beleidsvormen inzake activering zal het mogelijk maken om de sterktes en zwaktes van de bestaande maatregelen te identificeren, om aanpassingen te doen en om nieuwe maatregelen uit te werken; dit alles vanuit het oogpunt van de doeltreffendheid, de inclusie en de administratieve vereenvoudiging. Om de inclusie mogelijk te maken van werkzoekenden die verwijderd zijn van de arbeidsmarkt, zal de regering het aanbod van aangepaste oplossingen verder ontwikkelen. Aldus zal er een specifiek premiestelsel worden ingevoerd om de werkgevers te ondersteunen bij de aanwerving van gehandicapten. In het *Waals Gewest* werd een kaderovereenkomst ondertekend tussen *Wallonië*, de openbare dienst voor arbeidsvoorziening en de sociale diensten. De doelstelling van deze versterkte samenwerking is de werkzoekenden een meer coherent pad naar beroepsherinschakeling aan te bieden. De regering werkt eveneens aan de invoering van een nieuwe tewerkstellingsstimulus voor langdurig werklozen.

³ <https://www.serv.be/serv/nieuws/vlaamse-regering-en-sociale-partners-sluiten-akkoord-120-000-extra-vlamingen-slag-te-helpen>

⁴ http://go4.brussels/Textes/S2030_FR%20%20DEF%204.0%20RV%20MR.pdf

Het *Brussels Hoofdstedelijk Gewest* zal eveneens een regionaal platform oprichten voor de integratie van de nieuwkomers op de arbeidsmarkt met de hulp van de Ondersteuningsdienst voor Structurele Hervormingen van de Europese Commissie (DG REFORM). *Wallonië* heeft het aanbod van diensten bestemd voor dit publiek verder ontwikkeld door middel van specifieke subsidies voor de gespecialiseerde operatoren.

Het anti-discriminatieloket van de openbare dienst voor arbeidsvoorziening (Actiris) in het *Brussels Hoofdstedelijk Gewest* is het eerste aanspreekpunt voor werkzoekenden die het slachtoffer zijn van discriminatie bij hun zoektocht naar werk. Voor de dossiers die zouden kunnen leiden tot rechtszaken verwijst Actiris de betrokken werkzoekenden naar de onafhankelijke instellingen ter bevordering van gelijke kansen. Om nog verder in de bestrijding van discriminatie te kunnen gaan, keurde de regering in mei 2019 een hervorming van de regionale diversiteitsinstrumenten goed die op 1 januari 2020 in werking is getreden. In *Wallonië* plant de regering de invoering van een wettelijk kader voor de organisatie van de mechanismen van de situatietest.

Kader 1: Goede voorbeelden van gewestelijke doelgroepmaatregelen

Waals Gewest

Het project dat met de steun van het SRSP loopt, wil systemen ontwikkelen om de leerresultaten van de centra voor socioprofessionele inschakeling (Centres d'insertion socioprofessionnelle – CISP) te evalueren en te erkennen tegen medio 2021. De resultaten van dit project zouden, op langere termijn, moeten bijdragen tot het verbeteren van de kwaliteit en de relevantie van het niet-formeel leren en tot het verhogen van de toegang tot de bijscholingstrajecten voor laaggeschoolden in Wallonië. De CISP leiden ongeveer 16 000 personen per jaar op (51 % vrouwen, 49 % mannen). Deze actie past in het kader van de dynamiek, ontwikkeld in Wallonië, inzake levenslange validering, zichtbaar maken en valorisatie van de leercompetenties (het consortium voor de validatie van competenties (Consortium pour la Validation des Compétences) en een nieuw certificaat van beroepsbekwaamheid (certificat de compétence professionnelle), dat momenteel wordt uitgetest, betreffende de beheersing van alle competenties in verband met een beroep).

Vlaams Gewest

De Vlaamse regering stelt in haar regeerakkoord dat werk dé sleutel tot integratie en participatie is. Wat personen met een migratieachtergrond betreft, wil de Vlaamse regering activering stimuleren, door zoveel als mogelijk in contact te komen met inactieven – al dan niet uitkeringsgerechtigd – die omwille van taal-, culturele, huishoudelijke en/of andere redenen zich niet op de arbeidsmarkt begeven. Er is ook bijzondere aandacht voor vrouwen met een migratieachtergrond, een groep van wie de tewerkstellingsgraad laag is. De VDAB werkt hiervoor een aangepaste strategie uit. Nieuwkomers (met arbeidsperspectief) zullen binnen de twee maanden na hun aankomst ingeschreven worden bij de VDAB voor begeleiding naar werk of een bijkomende opleiding. In die begeleiding wordt sterker ingezet op taal, waar mogelijk volledig geïntegreerd in het ganse traject naar werk. Ook in het kader van opleidingen op de werkvloer wordt taalondersteuning voor de werkzoekende én de werkgever voorzien. Daarnaast worden monitoringsprojecten opgezet, waarbij anderstalige werkzoekenden gekoppeld worden aan een meer ervaren mentor, ondersteund door een mentor-coach.

Brussels Hoofdstedelijk Gewest

Een nieuw reglementair kader voor de sociale economie wordt ingevoerd in het Brussels Gewest, toegespitst op de Brusselse ondernemingen van de sociale economie en in nauw overleg met hen. De hervorming is geleidelijk in werking getreden vanaf 1 februari 2019. Vanaf 2020 zullen de erkende sociale en democratische ondernemingen die zich inzetten voor de inschakeling, de zogenaamde sociale inschakelingsondernemingen een mandaat kunnen krijgen om inschakelingsprogramma's te

ontwikkelen. Deze inschakelingsprogramma's zijn specifiek gericht op de bijstand aan en de begeleiding van bepaalde categorieën niet-werkende werkzoekenden die, rekening houdend met hun psychosociale situatie of hun niveau van laaggeschooldheid, bijzonder verwijderd blijven van de arbeidsmarkt. Vanaf 2021 zal een tewerkstellingsmaatregel inzake inschakeling in de sociale economie ook toegankelijk zijn voor de sociale inschakelingsondernemingen.

3.2.3. De prestaties en de inclusiviteit van de onderwijs- en opleidingssystemen verbeteren en de vaardighedenmismatches aanpakken

Prestaties en inclusiviteit van het onderwijs

Om de prestaties en inclusiviteit van het onderwijs te verbeteren, wordt de leerplichtleeftijd in heel België vanaf het schooljaar 2020-2021 verlaagd van 6 naar 5 jaar. Een vroege participatie aan het onderwijs is cruciaal om vroegtijdig schoolverlaten te vermijden, de kansen op een diploma van het secundair onderwijs te vergroten en aldus betere kansen op de arbeidsmarkt te hebben

In *Vlaanderen* zal het huidige M-decreet vervangen worden door een nieuw en ambitieus ondersteunings- en begeleidingsdecreet op maat van alle leerlingen en hun leerkrachten. Er zal aandacht worden besteed aan alle leerlingen: modale leerlingen, leerlingen met speciale onderwijsbehoeften en degenen die heel gemakkelijk leren, inclusief de (uitzonderlijk) hoogbegaafden. Kinderen die ziek en thuisgebonden zijn als gevolg van hun ziekte, krijgen zo snel mogelijk een aangepast aanbod, zodat hun recht om te leren wordt gegarandeerd. Taalintegratietrajecten voor kinderen met een beperkte kennis van het Nederlands en waar nodig immersieklassen Nederlands zijn voorzien in het Vlaamse regeerakkoord.

In de *Franse Gemeenschap* legt het decreet tot sturing van het systeem (décret relatif au pilotage du système) 7 doelstellingen vast voor het verbeteren van de resultaten, van het parcours van de leerlingen en van de rechtvaardigheid van het systeem. Het gebiedt alle schoolinstellingen om over doelstellingen en actieplannen te beschikken die tot deze algemene objectieven bijdragen. De bepalingen over de verbetering van het kleuteronderwijs, van de onderwijstaal en van de gepersonaliseerde begeleiding van leerlingen in moeilijkheden, die in september 2019 in werking traden, hebben eveneens tot doel de prestaties van de leerlingen te verbeteren en het mislukken te verminderen. Het decreet betreffende de versterking van de gemeenschappelijke basis (décret relatif au renforcement du tronc commun), aangenomen op 2 mei 2019, herzielt het leerplan voor leerlingen van 3 tot 15 jaar diepgaand om het aan te passen aan de maatschappij van de 21e eeuw en de basiscompetenties van alle leerlingen te versterken. Om het systeem rechtvaardiger te maken, schaft de hervorming de vroegtijdige selectiemechanismen en het doorverwijzen van de leerlingen die socio-economisch het meest kwetsbaar zijn af.

Vanuit het perspectief om de school inclusiever te maken, en ten aanzien van de stijging van het aantal leerlingen die in het buitengewoon onderwijs worden geschoold, werd in 2019 een decretale maatregel aangenomen ten gunste van de opening van inclusieve vestigingen, dit wil zeggen klassen die behoren tot het buitengewoon onderwijs en die fysiek in gewone instellingen worden geplaatst. Een verdere hervorming die de barrières tussen het gewoon en het buitengewoon onderwijs wil opheffen om de integratie nog verder te hervormen, is overigens in voorbereiding.

De Franse Gemeenschap heeft eveneens beslist om de sociale budgetten van het hoger onderwijs te verhogen. Deze maatregel overbrugt een historische ongelijkheid die bestond tussen de universiteiten enerzijds en de hogeschole en de hogere kunstschole anderzijds in de toekenning van de sociale subsidies en begunstigt de integratie van de studenten die sociaal en economisch het meest kwetsbaar zijn.

De *Duitstalige Gemeenschap* volgt in het kader van het project t.b.v. individuele ondersteuning voor leerlingen (*Soutien individuel des élèves*) dezelfde benadering: door nieuwe structuren op het gebied van het bijzonder onderwijs op reguliere scholen op te zetten en kinderen en jongeren zoveel mogelijk hun eigen ontwikkelingstraject laten volgen. Een hele reeks projecten zijn gepland binnen ditzelfde kader zoals de bevordering van de voortdurende talensensibilisering, van meertaligheid, van de opvoeding tot het burgerschap, van de mediageletterdheid, van de integratie van personen met specifieke noden en van de mensen met een migratieachtergrond, van de technische en beroepsopleiding, de ondersteuning van onderwijzend personeel alsook het creëren van moderne leeromgevingen.

Mismatch van vaardigheden

Om de mismatch van vaardigheden aan te pakken, blijft *Vlaanderen* duaal leren in het hele onderwijssysteem promoten. Het opleidingsaanbod en het aantal leerlingen nemen jaarlijks toe. *Vlaanderen* zal ook starten met de uitbreiding van dit systeem in het hoger onderwijs en volwassenenonderwijs. Omdat digitale vaardigheden de volgende jaren cruciaal worden, wil *Vlaanderen* met een nieuw STEM-actieplan het tekort aan technische en wetenschappelijke profielen aanpakken. Daarnaast wordt naast diploma's ook naar verworven vaardigheden gekeken waarbij bewezen competenties maximaal zichtbaar worden gemaakt en gecertificeerd. Als belangrijke werf van de Strategie Go4Brussels 2030 zal het *Brussels Hoofdstedelijk Gewest* de Strategie opleiding-werk aannemen. Het gewest zal hiervoor op basis van de evaluatie van het Opleidingsplan 2020 werken en in overleg met de Nederlands- en Franstalige actoren van de domeinen werk, beroepsvorming en onderwijs. Om te beantwoorden aan de behoeften van de arbeidsmarkt en werkzoekenden duurzaam in kwaliteitsvolle banen in te schakelen, bevordert het gewest het alternerend leren en de beroepsopleiding in de onderneming. Beiden zijn instrumenten voor versnelde en duurzame integratie op de arbeidsmarkt. Het gewest versterkt zijn strategie betreffende de invoering van de Opleidings- en Tewerkstellingspolen (OTP). Deze polen brengen de opleidings- en tewerkstellingsactoren en de sectoren bijeen om concrete oplossingen aan te brengen voor de knelpuntberoepen en te anticiperen op de toekomstige behoeften aan geschoolde arbeidskrachten van de ondernemingen. In 2020 zal de Pool Digitalcity.brussels worden ingehuldigd voor de beroepen van de informatie-, communicatie- en nieuwe technologieën (ICT) met steun van Technicity.brussels voor de beroepen van de technologische industrie. De *Duitstalige Gemeenschap* is van plan om het aanbod voor alternerend leren uit te breiden in het hoger onderwijs. In *Wallonië* is de hervorming van het opleidings- en inschakelingsplan (Plan formation insertion) in mei 2019 in werking getreden. De regionale strategie inzake competenties zal worden versterkt, om aldus beter op de behoeftes te anticiperen, om de voortgezette opleiding van de werknemers te verbeteren (upskilling), en om te beantwoorden aan de behoeften van de ondernemingen.

Wallonië heeft bovendien een regionale strategie ontwikkeld ter bevordering van de technische en technologische beroepen. Met deze strategie wil *Wallonië* het hoofd bieden aan de tekorten die worden waargenomen in bepaalde sectoren en inspelen op de technologische evoluties van de sectoren. Met de *Franse Gemeenschap* werd een sensibiliseringsplan ingevoerd om de opleidingen in de domeinen van de STEM te ondersteunen en werd er eveneens een digitale strategie voor het leerplichtonderwijs uitgevoerd. De strategie Digital Wallonia wordt verder uitgevoerd. Deze strategie omvat een luik waarin digitale competenties worden aangeleerd en ondernemingen bij de digitalisering worden ondersteund. *Wallonië* neemt eveneens deel aan Europese projecten om de digitale competenties van laaggeschoolde volwassenen te verbeteren en werknemers in de Industrie 4.0 op te leiden. Het *Brussels Hoofdstedelijk Gewest* neemt bovendien een reeks maatregelen om het opleidingsaanbod op het gebied van de digitalisering, zoals het Digitaal transformatieplan, te ontwikkelen opdat de digitale vaardigheden van de Brusselse bevolking verhogen.

Het verbeteren van het aanbod en de toegang tot levenslang leren (LLL) staat hoog op de politieke agenda. De verschillende *Vlaamse* opleidingsincentives – Opleidingsverlof, Opleidingscheques en Opleidingskrediet – werden recent geharmoniseerd zodat ze maximaal volgens dezelfde regels en principes werken en voor dezelfde opleidingen inzetbaar zijn. Om daarbovenop de toegankelijkheid van opleidingen nog verder te versterken, zal Vlaanderen een leer- en loopbaanrekening in het leven roepen, waarin elke burger kan zien welke opleidingen mogelijk zijn en op welke ondersteuning hij of zij recht heeft. Om meer synergie en gezamenlijke visievorming te stimuleren wordt ook een platform voor levenslang leren opgericht met vertegenwoordigers van het beleidsdomein Werk, Onderwijs en Economie. Dit moet toelaten om op deze manier het beleid inzake LLL over de beleidsdomeinen heen te coördineren, digitale instrumenten te ontwikkelen om de vaardigheden van individuen zichtbaarder te maken, het opleidingsaanbod in Vlaanderen transparanter te maken, en individuele leer- en loopbaanrekeningen in te voeren. Ook de financiering van de hogescholen door de Onderwijsbelastingseenheden (OBE's) wordt onder de loep genomen en gefaseerd opgevoerd. Verder zal na de succesvolle uitrol van duaal leren in het secundair onderwijs het systeem uitgebreid worden naar het volwassenonderwijs en het hoger onderwijs. De databank van de onderwijsadministratie wordt gekoppeld aan de databank van het beleidsdomein Werk (zie ook §4.3.2). De *Waalse regering* is van plan om de opleiding van de werknemers te versterken door middel van een nieuwe maatregel die gebaseerd is op het *Vlaamse* model van Loopbaancheques. Deze cheques zullen dienen voor de begeleiding en de oriëntatie van de werknemers die hun competenties willen verbeteren of die zich willen reoriënteren naar een knelpuntberoep. De focus wordt daarbij gelegd op oudere werknemers en op werknemers die hun baan verliezen. De *drie gewesten* versterken de validering van de op het werk verworven competenties en de competentiebalansen.

3.3. Investerings en mobiliteit (Aanbeveling 3)

De Raad beveelt aan dat België in 2019 en 2020 de volgende actie onderneemt:

Het investeringsgerelateerde economische beleid toespitsen op duurzaam vervoer, met inbegrip van verbetering van de spoorweginfrastructuur, decarbonisatie en energietransitie en onderzoek en innovatie, met name op het gebied van digitalisering, rekening houdend met regionale verschillen. De groeiende mobiliteitsuitdagingen aanpakken door de prikkels te versterken en belemmeringen weg te nemen om de vraag naar en het aanbod van collectief vervoer en vervoer met lage emissies te vergroten.

Een hoog niveau van strategische investeringen is van cruciaal belang om ons groeimodel te ondersteunen en de uitdagingen op het vlak van de klimaatverandering, de ontwikkeling van digitale technologieën en de overgang naar slimme mobiliteit aan te gaan. In het kader van het Nationaal pact voor strategische investeringen (NPSI) heeft de federale regering een overleg opgestart over de manier waarop de investeringsuitdaging in België moet worden aangepakt. In de overheidsprogramma's komen met name de volgende vier thema's aan bod: mobiliteit, energie, innovatie en digitalisering. Een vijfde thema betreft de transversale maatregelen die nodig zijn om het investeringskader in België te verbeteren. Tegelijkertijd hebben de regeringen van de deelgebieden investeringsprogramma's ontwikkeld om aan de vastgestelde behoeften te kunnen voldoen.

3.3.1. Naar een duurzame en slimme mobiliteit

Het *federale* investeringsbeleid voor de spoorwegen is vastgelegd in het meerjareninvesteringsplan voor 2018-2020 (4,23 miljard euro) en het strategisch meerjareninvesteringsplan voor 2018-2031 (1,147 miljard euro) van de NMBS en Infrabel. De projecten die in deze plannen zijn opgenomen, zijn essentieel om een modal shift van personen en goederen naar het spoor te ondersteunen, teneinde onze uitstoot van broeikasgassen te verminderen en tegelijk het verkeersinfarct in en rond de belangrijkste stedelijke knooppunten van België te verlichten. De belangrijkste werven omvatten met name de aanleg van het

Gewestelijk Expresnet (GEN) rond Brussel (einde voorzien in 2031), de aankoop van nieuw rollend materieel (einde van de levering voorzien in 2024), de voorbereidende werken voor de aanleg van de 2e spoorontsluiting van de Antwerpse haven (einde van de studie voorzien in 2023) en de aanleg van bijkomende sporen tussen Gent en Brugge (einde voorzien in 2024) en tussen Brugge en Zeebrugge (einde voorzien in 2031). Bovendien voorzien deze plannen in de verbetering van verschillende grensoverschrijdende verbindingen, met name de modernisering van de as Brussel-Luxemburg (einde voorzien tegen 2027).

Ook hebben alle gewesten de ontwikkeling van een innovatief en duurzaam mobiliteitsbeleid voortgezet. De regering van het *Brussels Hoofdstedelijk Gewest* heeft het meerjareninvesteringsplan voor het openbaar vervoer verlengd tot in 2028. Dit plan omvat meer dan 6 miljard euro aan investeringen en heeft betrekking op de drie vervoerswijzen metro, tram en bus. Daarnaast zal na de zomer van 2020 een meerjarenbegroting (die tevens een meerjarig investeringsplan zal bevatten) voor de nieuwe legislatuur opgesteld worden die de prioriteiten van de nieuwe regering in mobiliteit zal weerspiegelen. In de oorspronkelijke begroting voor 2020 is in totaal ongeveer 500 miljoen euro uitgetrokken voor deze strategische investeringen (zie de tabel in §3.3.5). Daarnaast werkt de Brusselse regering verder aan de ontwikkeling van haar Gewestelijk mobiliteitsplan (GMP) 2020-2030 – Good Move. Van de 50 concrete acties gepland in Good Move ter verwezenlijking van de mobiliteitsvisie, zijn 4 gerelateerd aan gedeelde en gecombineerde mobiliteit en MaaS (Mobility as a Service). Teneinde een regelgevend kader op een ambitieuze manier te kunnen ontwikkelen en de beste technologische oplossing te vinden voor deze uitdaging, werd een verzoek ingediend bij het SRSP 2020 dat weerhouden werd. Ten slotte zal de Brusselse regering aan het begin van de legislatuur en in samenwerking met de fietsersverenigingen een ambitieus investeringsplan opstellen dat specifiek gericht is op de fietsinfrastructuur en overgaan tot de systematische aanleg van afgescheiden fietsinfrastructuur op de grote gewestelijke verkeersassen en de wegen die voldoende breed zijn. Het doel is tot een fijnmazig, comfortabel, veilig en ononderbroken netwerk te komen. De doelstelling van de regering bestaat erin het modale aandeel van de fiets op 5 jaar tijd te verdubbelen, in het bijzonder door te streven naar de aanleg van extra fietspaden en de voltooiing van het gewestelijk fietsroutenetwerk.

Het plan voor sociale, ecologische en economische transitie (Plan de transition sociale, écologique et économique), dat momenteel in het *Waals Gewest* wordt uitgewerkt, zal van mobiliteit een prioriteit maken. Het Waalse beleid zal gebaseerd zijn op de FAST 2030-visie en op het gewestelijk mobiliteitsbeleid (Stratégie régionale de mobilité) dat in mei 2019 werd goedgekeurd en dat deze visie operationaliseert. Het mobiliteits- en infrastructuurplan (Plan mobilité et infrastructures 2019-2024), dat in april 2019 werd goedgekeurd, zal worden aangepast om tegen 2025 twee miljard euro te investeren (secundaire wegen inclusief fiets- en voetgangersvoorzieningen, autosnelwegen, busstroken en waterwegen). Vanaf 2021 zal jaarlijks een bedrag van 80 miljoen euro worden voorbehouden voor de uitvoering van aanvullende projecten rond zachte en collectieve mobiliteit. In de voornaamste agglomeraties (Luik, Charleroi, Namen en Bergen-Borinage) zal het concept van fietssnelwegen (autoroutes cyclables) worden uitgevoerd. Ook zal een ambitieus plan worden ontwikkeld voor de installatie van elektrische oplaadpunten en tankstations voor gecombineerd aardgas (CNG) en vloeibaar aardgas (LNG). Wat het goederenvervoer betreft, zal de Waalse regering de laatste hand leggen aan de Waalse as en zich blijven inzetten voor de realisatie van het Seine-Schelde-verbindingproject. Het nieuwe PEREX-centrum, dat in april 2019 werd ingehuldigd, moet het 'hightech' beheer van de Waalse wegen- en waterwegeninfrastructuur versterken (investering van 30 miljoen euro).

In *Vlaanderen* wordt voor het eerst een Geïntegreerd investeringsprogramma (GIP) opgesteld met een overkoepelend overzicht van alle investeringen voor vracht- en personenverkeer, openbaar vervoer, fietsen, binnenvaart en waterbeheersing. Het GIP 2020 bevindt zich momenteel in de finale goedkeuringsfase. De totale investeringen in mobiliteit en openbare werken lopen in het ontwerp GIP 2020 op tot 1,854 miljard euro (collectief vervoer, luchthavens, waterwegen, wegen en

fietsinfrastructuur). Op het vlak van weginfrastructuur zet Vlaanderen de inspanningen rond Antwerpen (Oosterweelproject), Gent (R4) en Brussel (R0) onverminderd verder. Het Mobilidata-programma realiseert de komende jaren innovatieve mobiliteitsoplossingen door middel van co-creatie met private partners, op basis van een digitale infrastructuur, slimme verkeerslichten en kwalitatieve, duurzame databronnen (29 miljoen euro wordt geïnvesteerd in een dataplatform). Met de introductie van basisbereikbaarheid kiest de Vlaamse regering resoluut voor een vraaggericht openbaar vervoer. Vlaanderen wordt ingedeeld in 15 vervoersregio's, die verdere invulling geven aan basisbereikbaarheid binnen de eigen regio via een geïntegreerd regionaal mobiliteitsplan. Het meerjarig investeringsprogramma rond de vergroening van het rollend materieel van De Lijn wordt integraal uitgevoerd. Vanaf 2020 worden enkel nog lage- of zero-emissiebussen aangekocht. Daarnaast zet Vlaanderen ook in op openbaar vervoer via de waterweg. Er wordt onder meer financiering voorzien van veerdiensten die passagiers vervoeren van en naar de stad Antwerpen en de Antwerpse haven. De Vlaamse regering zal de stijgende trend in de fietsinvesteringen verderzetten en in 2020, in het voorontwerp van het GIP voor 2020, komen de fietsinvesteringen uit op ongeveer 176 miljoen euro. Daarnaast blijft de Vlaamse regering onverminderd het gebruik van binnenvaart en estuaire vaart stimuleren en faciliteren. In 2020 wordt verder geïnvesteerd in waterwegen, o.m. in de verhoging van de bruggen van het Albertkanaal, de nieuwe sluis te Zeebrugge, de nieuwe sluis te Terneuzen, het Sigmaplan en het Seine-Schelde-project. Via de subsidies hinterlandconnectiviteit wordt in 2020 opnieuw tot 12 miljoen euro aan subsidies toegekend voor investeringen in duurzame hinterlandverbindingen via de waterweg (max. 8 miljoen euro/jaar) of via het spoor (max. 4 miljoen euro/jaar). Ten slotte wordt ingezet op de uitrol van laadinfrastructuur voor elektrische wagens via het actieplan Clean Power for Transport 2020. Na evaluatie van het actieplan wordt in 2020 de aanpak voor de periode tot 2025 vastgelegd.

3.3.2. Investeren in energie- en milieutransitie

Alle regeringen van het land hebben zich ertoe verbonden om de doelstellingen van het Nationaal energie- en klimaatplan 2021-2030 (NEKP) te verwezenlijken. De *federale regering* blijft de energie- en milieutransitie van het land ondersteunen met grote investeringen, met name in de ontwikkeling van offshore-windmolenparken (zie §4.4)⁵. Anderzijds handhaaft het Energietransitiefonds de financiering van projecten op het vlak van energietransitie voor een jaarlijks bedrag van 20 miljoen euro. De laatste projectoproep dateert van 31 oktober 2019. Bovendien blijft de federale regering zich engageren om het onderzoek naar nucleaire ontmanteling via het MYRRHA-project te ondersteunen. Tot slot vinden momenteel technische werkzaamheden plaats met betrekking tot alternatieve manieren om de energierenovatie van openbare gebouwen te financieren (zie §3.3.4).

De *Vlaamse regering* keurde op 9 december 2019 het Vlaams energie- en klimaatplan 2021-2030 (VEKP) definitief goed. Om investeringen in energie-efficiëntie en hernieuwbare energie aan te trekken, worden verschillende instrumenten ingezet, o.a. energiebeleidsovereenkomsten, huishoudelijke en niet-huishoudelijke energiepremies voor REG-investeringen en goedkope of renteloze energieleningen (zie §4.4). Het O&O-beleid voor energie en klimaat werd vanaf 2019 bijkomend versterkt met een nieuw initiatief: de Vlaamse Moonshot Vlaanderen CO₂-neutraal. De doelstelling van dit initiatief is onderzoek en innovatie om de Vlaamse industrie koolstofcirculair en CO₂-arm te maken tegen 2050. Ten slotte werd vanuit het Vlaams klimaatfonds in de periode 2016–2019 in totaal 96 miljoen euro voorzien om bijkomend te investeren in de energetische renovatie van sociale huurwoningen (zie ook §4.4).

De regering van het *Brussels Hoofdstedelijk Gewest* zet in op de overgang naar een duurzamer economisch model op ecologisch en sociaal vlak, waarbij de nadruk ligt op de ambities uiteengezet in het Energie en klimaatplan. Via zijn strategie voor de vermindering van de milieu-impact van de bestaande

⁵ Zie ook het Nationaal energie-en klimaatplan 2021-2030, p. 76.

gebouwen wil het Brussels Hoofdstedelijk Gewest met name tegen 2050 de energieprestatie van het vastgoedpark verbeteren. Voor de woningsector is het doel te komen tot gemiddeld 100 kWh/m² primaire energie per jaar. Tot slot is het de bedoeling om de tertiaire sector te huisvesten in energieneutrale gebouwen op het Brussels grondgebied.

In het *Waals Gewest* zijn de door de regering geplande investeringen om de sociale, ecologische en economische transitie te bevorderen, onder meer gericht op het verbeteren van de energieprestaties van gebouwen en het oprichten en ondersteunen van een recyclagecircuit voor plastic. In het kader van het Waals investeringsplan (Plan wallon d'investissement) heeft de regering in mei 2019 12,5 miljoen euro extra vrijgemaakt om de energieprestaties van openbare woningen te verbeteren. Uiterlijk op 1 april 2020 zal de Waalse regering de doelstellingen en het tempo van het renovatiebeleid voor Waalse gebouwen bijstellen in overeenstemming met de herziene klimaatdoelstelling voor 2030. De regering zal, in overleg met de sector, een project uitvoeren om 250 000 woningen en 2 500 openbare gebouwen en scholen te isoleren en te renoveren, met name via een systeem van een derde-investeerder en leningen tegen lage rentevoet. Wat de oprichting van een recyclagecircuit voor plastic betreft, werden zes projecten geselecteerd. Die projecten vertegenwoordigen een investering van 120 miljoen euro, waarvan 47 miljoen euro door Wallonië zal worden gefinancierd, en moeten de industriële verwerking van 156 000 ton plastic afval mogelijk maken. De regering is ook van plan om een geïntegreerd plan voor de afvalbeheerinfrastructuur (Plan intégré infrastructures de gestion des déchets), dat alle beheermethodes omvat, goed te keuren teneinde de behoeften van Wallonië te plannen.

De *Franse Gemeenschap* wil een nieuw investeringsprogramma voor energie-efficiëntie ontwikkelen dat aansluit bij de doelstellingen van de beleidsverklaring 2019-2024. In 2019 werden twee pilootprojecten voor de plaatsing van fotovoltaïsche zonnepanelen op de daken van twaalf athenea, acht ADEPS-centra en twee culturele infrastructuren uitgevoerd via een derde-investeerder. Een tweede fase om een dertigtal daken uit te rusten, wordt momenteel bestudeerd. Een derde fase zal betrekking hebben op alle bruikbare oppervlakken. Twaalf projecten voor het vervangen van de verlichting in administratieve gebouwen van de Franse Gemeenschap zijn of zullen worden uitgevoerd voor een totale investering van 365 000 euro. De Franse Gemeenschap onderzoekt ook het gebruik van energieprestatiecontracten (EPC's) om energiebesparende maatregelen uit te voeren met een resultaatgarantie over meerdere jaren (zie §3.3.4). Het pilootproject betreft een multitechnisch EPC voor zestien scholen, d.w.z. 4 % van het schoolgebouwenpark van de Franse Gemeenschap.

3.3.3. Digitalisering en innovatie ondersteunen

De steun voor innovatie op *federaal niveau* vertaalde zich met name in de voortzetting van het programma Digital Belgium en in grote investeringen, samen met *de gewesten*, in het kader van de Europese alliantie voor batterijen (275 miljoen euro in totaal), het Euro-HPC-project (5 miljoen euro van de Federale Staat en het Waals Gewest, 3,5 miljoen euro van het Vlaams Gewest en 2 miljoen euro van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest). De gewesten sluiten zich ook aan bij de uitrol van de European Digital Innovation Hubs (eDIH). Verder handhaaft de federale regering haar financiële steun voor het Smart-IRE-project (52 miljoen euro van 2019 tot 2020) en voor de bouw van nieuwe infrastructuren die het Wetenschappelijk Instituut voor Volksgezondheid Sciensano (70 miljoen euro tegen 2021) en het von Karman Instituut (25 miljoen euro tegen 2020) zullen huisvesten. Tegelijkertijd hebben alle deelgebieden hun steun voor innovatie en digitalisering opgevoerd door middel van directe investeringen en verschillende steunmaatregelen (zie §4.2).

Een snelle uitrol van 5G een prioriteit voor de *Vlaamse regering*. Het *Brussels Gewest* steunt de uitrol van nieuwe technologieën voor gegevensverzending (5G en andere) met inachtneming van het voorzorgsbeginsel en pas nadat de impact o.a. op het milieu en de volksgezondheid geëvalueerd zijn. *Wallonië* is ook van plan om investeringen in 5G en glasvezel te bevorderen, door het nodige kader uit te werken voor de komst van 5G, met inachtneming van de emissienormen en de impact daarvan. Met

het oog hierop zal een kaderakkoord worden voorgesteld aan de mobiele en vaste operatoren. Het is ook de bedoeling om de regelgeving en de administratieve procedures te vereenvoudigen met betrekking tot de uitrol van de ultrasnelle vaste en mobiele breedbandverbinding.

3.3.4. Het investeringsklimaat in België verbeteren

Alle regeringen van het land werken aan betere voorwaarden voor het realiseren van publieke en private investeringen om de uitdagingen van het komende decennium het hoofd te bieden. Waar synergieën tussen verschillende beleidsniveaus bij investeringen wenselijk zijn, kan het NPSI mogelijk als katalysator werken. Een governancestructuur en een permanent secretariaat werden opgericht om de interfederale coördinatie op dit gebied te waarborgen. Bovendien werken momenteel vier interfederale werkgroepen rond thema's die gemeenschappelijk zijn voor de verschillende entiteiten (voorbereiding van het InvestEU-programma, verbetering van het regelgevend en administratief kader, versterking van het publiek-private samenwerkingsmodel – met de steun van het SRSP 2020 – en bijdrage aan de herziening van de Europese begrotingsregels, enz.).

De deelgebieden van hun kant hebben zich ertoe verbonden het investeringsklimaat te verbeteren door middel van verschillende maatregelen. De *Vlaamse regering* wil beter inspelen op de noden van een gunstig investeringsklimaat en gaat resoluut voor minder regeldruk en een innovatievriendelijke regelgeving. Tijdens deze regeerperiode staan diverse nieuwe grote projecten en programma's in de steigers. De expertise bij de Werkvennootschap, Lantis en de vakdepartementen om de projecten uit te rollen en op te volgen, wordt erkend en versterkt. Het kaderdecreet grote projecten en programma's van 22 maart 2019 trad op 1 januari 2020 in werking. Er zal gewaakt worden over een goede opvolging van alle grote projecten en programma's en ervoor gezorgd worden dat de relevante expertise tussen de beleidsdomeinen wordt uitgewisseld. De Vlaamse regering wenst sterker in te zetten op de mogelijkheden die InvestEU biedt.

In mei 2019 heeft het *Waal Gewest* maatregelen goedgekeurd om de procedures voor het verkrijgen van de door de wetgeving op de ruimtelijke ontwikkeling (code du développement territorial – CoDT) voorziene vergunningen te vereenvoudigen en te versnellen. Deze maatregelen zijn op 1 september 2019 in werking getreden. De formulieren met betrekking tot de milieuvergunning en de gecombineerde vergunning zijn vereenvoudigd. De dematerialisatie is gepland voor midden 2020.

In het kader van de hervorming van de regelgeving, procedures en tools voor het aanvragen van bouwvergunningen zal de *Brusselse regering* er tijdens deze legislatuur voor zorgen dat de hervorming van het Brussels wetboek van ruimtelijke ordening (BWRO), die op 1 september 2019 in werking is getreden, op geordende en harmonieuze wijze wordt uitgevoerd.⁶ Eén jaar na de inwerkingtreding van de gewijzigde tekst zal de uitvoering van de hervorming van het BWRO worden geëvalueerd. Indien nodig zal de regering wijzigingen van de regelgeving voorstellen om de procedures te vereenvoudigen. Daartoe zal de digitalisering van de vergunningsaanvragen worden versneld, om tegen 2022 tot een 100 % digitaal systeem te komen. Ook zal de regering de procedures voor de toekenning van stedenbouwkundige en milieuvergunningen verder vereenvoudigen en de begeleiding en ondersteuning van stedenbouwkundige overheden versterken bij hun inspanningen om te voldoen aan de EPB-normen (energieprestatie van gebouwen). Het budget voor deze maatregel bedraagt 1,14 miljoen euro voor 2020.

Tot slot werkt de *Franse Gemeenschap* aan een nieuw soort bestek waarin systemen van derdepartijfinanciering (leasing) voor het vervangen/conformereren van verlichting zijn opgenomen. De eerste opdracht voor diensten zou betrekking hebben op de relighting van verschillende schoolsites en kan in september 2020 worden bekendgemaakt.

⁶ Ordonnantie van 30 november 2017 tot hervorming van het Brussels wetboek van ruimtelijke ordening (BWRO)

3.3.5. Niet-exhaustieve lijst van strategische investeringen

Titel van het project en korte beschrijving	Hoofddoel	Totale investering (miljoen euro)	Financieringsbron(nen)
[Federaal] Meerjareninvesteringsplan van de NMBS en Infrabel	De interoperabiliteit en veiligheid van het spoorvervoer verbeteren, GEN, de onderlinge verbinding van havens verbeteren, grensoverschrijdende infrastructuur [CSR3; Green Deal; TEN-T]	4 230 [2018-2020]	Federale overheidssubsidies, Connecting Europe Facility
[Federaal] Strategisch meerjareninvesteringsplan 2018-2031 van de NMBS en Infrabel	GEN [CSR3; Green Deal]	1 490 [2018-2031]	Federale overheidssubsidies, Connecting Europe Facility
[Federaal] Ontwikkeling van offshore-windmolenparken	Een juridisch kader creëren voor offerteaanvragen voor nieuwe windmolenparken na 2020. [CSR3; Green Deal]	Hangt af van de einddetails van de gekozen offerte	Te bepalen
[Federaal] Energietransitiefonds	Het onderzoek en de ontwikkeling bevorderen van innoverende energieprojecten die onder de federale bevoegdheid vallen [CSR3; Green Deal]	4 000 [jaarlijks; 2017 – ...]	Jaarlijkse voorafname op de levensduurverlenging van de kerncentrales Doel 1 en Doel 2.
[Waals Gewest] Plan voor sociale, ecologische en economische transitie	De sociale, ecologische en economische transitie bevorderen door investeringen [CSR2; CSR3; Green Deal]	4 000 [2019-2024]	Te bepalen
[Waals Gewest] Mobiliteits- en infrastructuurplan	Ontwikkeling van infrastructuur: fietspaden, collectief vervoer, vervoer over water, verbetering van de kwaliteit/veiligheid van het bestaande wegennet [CSR3; Green Deal]	2 000 [2019-2025]	Overheidsfinanciering
[Waals Gewest] Investeren in capaciteit voor de recyclage van plastic	Creëren van nieuwe recyclagecapaciteit via publiek-private samenwerking en de SRIW [CSR3; Green Deal]	120 [2019-2021] (47 publiek; 73 privaat)	Overheids- en private financiering
[Brussels Hoofdstedelijk Gewest] MIVB-dotatie voor grootschalige investeringen + Metro/Premetro: renovatie & inrichtingswerken	MIVB-dotatie: aankoop van hybride bussen, van trams van de nieuwe generatie, van rollend metromaterieel. Verbouwing en verlenging van sommige metrolijnen. Metro/Premetro: herstellingen en vernieuwingen, verbetering van de bestaande stations, algemene verbetering van het netwerk, modernisering en verlenging van sommige metrolijnen [CSR3; Green Deal]	365,229 [2020] Het kadert binnen het Meerjarig investeringsplan voor het openbaar vervoer voor de periode 2015-2025 (verlengd tot 2028). Dat plan omvat 6 miljard euro aan investeringen en heeft betrekking op de drie vervoerwijzen (metro, tram en bus; herontwikkeling van het netwerk, stelplaatsen, enz.)	De Gewestelijke Overheidsdienst Brussel (GOB) zorgt zelf voor de financiering door een beroep te doen op externe financiering die een impact heeft op de directe schuld. De financiering gebeurt dus via de portefeuille van de directe schuld.
[Brussels Hoofdstedelijk Gewest] Viaducten & bruggen	Inspectie, onderhoud en renovatie van bruggen en viaducten [CSR3; Green Deal]	55 [2020]	

[Brussels Hoofdstedelijk Gewest] Tunnels: grootschalige renovatie	Grote herstelwerkzaamheden/vervanging van uitrusting [CSR3; Green Deal]	52 [2020]	
[Vlaanderen] Het eerste Geïntegreerd investeringsprogramma (GIP) 2020.	Inzetten op een vlotte, veilige en slimme mobiliteit. [CSR3 ; Green Deal]	1 854 ⁷ [2020]	Overheidsfinanciering
[Vlaanderen] Investerings in energie-efficiëntie en hernieuwbare energie	Inzetten op een Vlaamse energietransitie en ondersteunen van klimaatdoelstellingen [CSR3 ; Green Deal]	-Energiepremies voor REG-investeringen: 89 [jaarlijks] -Energieleeningen voor afgebakende doelgroep : 55 [jaarlijks] -Sloop- en heropbouwpremie: 18 [2020] -Ondersteuningsmechanisme hernieuwbare energieproductie 1 100 [op jaarbasis] -Jaarlijkse call groene warmte, warmtenetten, restwarmte en biomethaan 20 [jaarlijks] -Moonshot CO ₂ 20 [jaarlijks; 2020-2040]	Overheidsfinanciering
[Franse Gemeenschap] Fotovoltaïsche zonnepanelen	Plaatsing van fotovoltaïsche zonnepanelen op daken van infrastructuur – 2 501 kWp (17 500 m ²) [CSR3; Green Deal]	2,6 [2020]	90 % financiering door derden via ESCO en 10 % door crowdlening (concessie met overdracht van eigendom aan de FG op het einde van de concessie)
[Franse Gemeenschap] UREBA: vervanging beglazing	Vervanging van beglazing door hyperisolerende beglazing [CSR3; Green Deal]	8 [2020-2022]	80 % UREBA-subsidie (Waals Gewest), 20 % eigen middelen
[Duitstalige Gemeenschap] Technologiecampus Sankt Vith & PPPII	Bouw van een technologiecampus in Sankt Vith en renovatie van scholen, met belangrijke modernisering en sterke verbetering van de energieprestaties [CSR3; Green Deal]	70 [2023-2026] 80 [2025-2028]	Public-private partnership (PPP)
[Duitstalige Gemeenschap] Verschillende strategische investeringen	Belangrijke modernisering en sterke verbetering van de energieprestaties van de infrastructuur [CSR3; Green Deal]	10 [2020] 15 [jaarlijks ; 2021-2023]	Overheidsfinanciering

⁷ De vermelde cijfers afkomstig uit het ontwerp GIP 2020 werden nog niet definitief goedgekeurd door de Vlaamse minister van Mobiliteit en Openbare Werken en kunnen bijgevolg nog (licht) gewijzigd worden.

3.4. Ondernemerschap en concurrentie (Aanbeveling 4)

De Raad beveelt aan dat België in 2019 en 2020 de volgende actie onderneemt:

De regel- en administratiedruk verminderen om ondernemerschap te stimuleren en de belemmeringen voor concurrentie in de dienstensector op te heffen, met name voor telecommunicatie-, detailhandels- en professionele diensten.

Een wezenlijke factor in de administratieve vereenvoudiging is digitalisering. Het elektronisch doorlopen van administratieve procedures vermindert de last die aan zulke procedures verbonden is. Digitale vaardigheden maken ook deel uit van het ondernemerschap. Op alle Belgische beleidsniveau's wordt daarom gewerkt aan een verdere digitalisering en centralisering van de communicatie van de overheid met het bedrijfsleven (en met de burgers). Daarnaast wordt gewerkt aan de verdere vereenvoudiging van de procedures zelf. Onder andere wordt 'the once only principle' (TOOP) toegepast (Brussel en Vlaanderen) en worden burgers en bedrijven zelf betrokken bij de voorbereiding van de vereenvoudiging (Vlaanderen). De toegang tot professionele beroepen wordt vergemakkelijkt, wat ook goed is voor de concurrentie. Dat laatste geldt ook voor de integratie van de vergunningsaanvragen voor winkelvestigingen, die in Wallonië nog loopt.

3.4.1. Het ondernemerschap stimuleren

Digitalisering / digitale platformen

In 2019 liep een campagne van de *federale overheid* om de voordelen van de digitalisering onder de aandacht te brengen van kmo's en micro-ondernemingen. Op een internetplatform deelden zij die al redelijk ver staan met de digitalisering hun ervaringen.

In het *Brussels Gewest* zijn er enkele initiatieven genomen op het gebied van kmo's en economisch beleid. Eén daarvan is de SME toolkit. Die pakt de potentiële negatieve gevolgen aan die kmo's van de regelgeving ondervinden. Een ander initiatief is de creatie van de unieke digitale omgeving BEDSy. Die biedt een real-time beheer van het huidige economisch beleid en een analyse van de resultaten en effecten daarvan.

Onder het motto 'Digitaal eerst' wordt in *Vlaanderen* ingezet op de vereenvoudiging en digitalisering van de toegang tot de economische dienst- en steunverlening, vertrekkend van de principes: 'digitaal eerst', het 'only once' principe en 'no wrong door'. Daartoe wordt onder andere het digitaal loket gericht op ondernemingen uitgebouwd en het Agentschap Innoveren en Ondernemen (VLAIO) treedt als centraal aanspreekpunt voor ondernemers op. Op het digitaal platform www.vlaanderenonderneemt.be, beheerd door VLAIO, kunnen ondernemers hun administratieve dossiers opstarten vanuit een centraal punt en het verloop van deze dossiers opvolgen bij de betrokken Vlaamse administraties. Bedrijven kunnen nu al subsidies, premies, erkenningen en vergunningen aanvragen bij verschillende overheidsinstanties. Daarmee wordt concreet ingezet op het 'Digitaal eerst'-principe, wat inhoudt dat de belangrijkste overheidstransacties volledig digitaal kunnen worden uitgevoerd. De Vlaamse Regering plant in de komende regeerperiode een Vlaamse agenda voor digitaal ondernemen en innoveren. De digitalisering van de overheid wordt ondersteund via het Programma innovatieve overheidsopdrachten en de werking van het Agentschap Informatie Vlaanderen (AIV). De digitalisering van de gemeenten wordt ondersteund met de werking Smart Flanders, de oproep Smart Cities van het VLAIO en de experimenteerruimte die Imec in Antwerpen krijgt. De Vlaamse overheid investeert ook in kunstmatige intelligentie (KI) en het gebruik van spraakassistenten zoals Siri of Alexa om vragen van burgers om informatie automatisch te beantwoorden. Het gebruik van blockchain wordt bekeken. Ook Flanders Investment and Trade (FIT) trekt de kaart van KI en digitalisering.

De regeringsverklaring van het *Waals Gewest* voorziet een verdere vermindering van de administratieve lasten. Men heeft het onder meer over elektronische facturatie, harmonisering van documenten en digitalisering van administratieve procedures. Onder meer de dematerialisatie van de vergunningen is aan de gang, en de overheidsopdrachten zijn sinds 1 januari gedematerialiseerd. De bedrijvencheques (*chèques entreprises*) werden vereenvoudigd en het online platform werd verbeterd. Samen met de *Duitstalige Gemeenschap* is een digitale ruimte voor de burgers (*Espace citoyen digital pluri-institutionnel*) ingericht. Voor de communicatie 'op maat' met de burgers bereidt de Duitstalige Gemeenschap zelf de proactieve digitale overheid (*administration digitale proactive*) voor.

Andere initiatieven

Bij Easybrussels, het *Brusselse* agentschap voor administratieve vereenvoudiging, loopt een project dat als doel heeft dat ondernemingen en burgers hun gegevens maar één keer hoeven op te geven (*The Once Only Principle – TOOP*), om die voor verschillende doeleinden te kunnen gebruiken. Het project krijgt hulp van de Ondersteuningsdienst voor structurele hervormingen (*DG REFORM*). In *Wallonië* werden de betalingstermijnen ingekort, waardoor ze voortaan dicht aanleunen bij de doelstelling van 30 dagen. In het *Vlaamse* regeerakkoord zijn engagementen opgenomen om de administratieve lasten en regeldruk te verminderen. Ten eerste wordt de regeldruk voor burgers, bedrijven en verenigingen systematisch verminderd door het minder restrictief en minder gedetailleerd te maken. Ten tweede wordt gebruikgemaakt van de experimentele regelgeving en regelluwe zones. Dat gebeurt samen met de actoren die rechtstreeks betrokken zijn bij het ontwerp, de uitvoering en de evaluatie. Zo worden ook sneller innovatieve toepassingen uitgetoetst en ingevoerd, naast open standaarden en doelvoorschriften. Burgers en ondernemers hebben het recht om zelf met beleidsalternatieven te komen: dit is het 'right to challenge'-principe. Ten derde wordt door middel van 'nudging' de effectiviteit van het beleid verhoogd, en gezorgd voor een efficiëntere communicatie. Ten vierde wordt van onderaf (d.i. in samenwerking met de lokale overheden) gewerkt, en wordt de inbreng van burgers, bedrijven en verenigingen gevraagd om administratieve belemmeringen en onnodige wettelijke verplichtingen weg te nemen.

3.4.2. De concurrentie in de dienstensector vergroten

Professionele diensten

In België is het *federale beleidsniveau* bevoegd voor de intellectuele beroepen. Van februari t/m september 2020 buigt een werkgroep van economen en juristen zich over de volgende vraagstukken: (1) de eventuele belemmeringen van de bestaande regelgeving voor de beroepsmobiliteit; (2) de eventuele onontkoombaarheid van beperkte mobiliteit bij gereguleerde activiteiten; (3) de voorbereiding van minder stringente maatregelen waarmee de gegeven doelstellingen ook bereikt kunnen worden; (4) de analyse van de deontologische regels voor rechtspersonen. Afhankelijk van de uitkomsten van de studie kunnen voorstellen voor de hervorming van de betreffende wetgeving gedaan worden.

Specifiek voor financiële beroepen treden in het eerste halfjaar van 2020 de wet betreffende de beroepen van accountant en belastingadviseur en haar uitvoeringsbesluiten in werking. De wet beperkt het aantal beroepen tot twee: gecertificeerd accountant en gecertificeerd belastingadviseur. De twee bestaande beroepsinstellingen (BIBF en IAB) worden samengevoegd tot het Instituut van de Belastingadviseurs en de Accountants (IBA). Speciale aandacht is er ook voor de opleiding. Kandidaten krijgen meer faciliteiten en worden gedurende heel het traject van nabij begeleid. Er komen vrijstellingen voor kandidaten die al eerder bepaalde vaardigheden verworven hebben. Wie voldoende ervaring kan aantonen, moet geen stage volgen. De hervorming moet leiden tot rationalisering, meer transparantie en schaalvoordelen. Dat kan gunstig zijn voor de kwaliteit van de dienstverlening en de toegankelijkheid van beide beroepen.

In 2019 heeft in het *Brussels Gewest* een intensief overleg met de betrokken sectoren plaatsgevonden teneinde de toegang tot het beroep te hervormen en moderniseren, met als voornaamste doel de actoren te informeren en hun mening te vragen over de toekomst van de toegang tot het beroep. Besproken zijn de contouren van de hervorming, de trends die worden waargenomen, de vastgestelde uitdagingen en antwoorden daarop, en de acties die moeten worden ondernomen. Sinds 1 januari 2019 zijn in *Vlaanderen* de vereisten inzake beroepsbekwaamheden voor de bouwsector afgeschaft. In het kader van de evaluatie van de *Waalse* wetgeving voor de toegang tot de beroepen is er in het eerste halfjaar van 2019 een consultatie van de beroepsverenigingen geweest. Momenteel worden de daaruit voortgekomen voorstellen onderzocht. Die herziening werd nodig geacht omwille van vereenvoudiging en aanpassing aan de huidige omstandigheden.

Detailhandel

Op *federaal niveau* is er relatief veel aandacht voor de territoriale leveringsbeperkingen, waarbij de detailhandel belemmerd wordt in haar vrijheid van bevoorrading. Dit zijn geen beperkingen die door de overheid opgelegd worden, maar binnen de productieketens van de distributie zelf. Ze zijn een rem op de concurrentie en de prijsvorming, en daarmee wel een belangrijk aandachtspunt voor het beleid. De aanpak van het probleem gebeurt in het verband van de Benelux en kader 2 (hieronder) geeft de stand van zaken. Op 4 juli 2019 is aan de Europese Commissie het verzoek gericht om bij de herziening van de relevante wetgeving rekening te houden met de problematiek. Daarnaast wordt gewerkt aan de oprichting van contactpunten in elk van de drie lidstaten, en wordt onderzocht hoe de wetgeving aangepast moet worden om de praktijk van de territoriale leveringsbeperkingen tegen te gaan.

Kader 2: De territoriale leveringsbeperkingen in de Benelux-landen

De territoriale leveringsbeperkingen zijn beperkingen die worden opgelegd door een leverancier die detailhandelaars verhindert zich vrij te kunnen bevoorraden, met name in de lidstaten van hun keuze. Ze zijn niet vrij om de entiteit te kiezen waarbij ze zich bevoorraden, d.w.z. een centraal platform of groothandelaars op meer concurrentiële aangrenzende markten die voordeligere prijzen of een groter aanbod van producten aanbieden.

De werkzaamheden van de Benelux-groep die in het teken staan van die problematiek hebben zich toegespitst op de aard en de omvang van die beperkingen, de krietlijnen die kunnen worden overwogen om dat fenomeen tegen te gaan en eerlijke bevoorradingsvoorwaarden op de binnenlandse markt te bevorderen. In die context hadden de werkzaamheden hoofdzakelijk betrekking op:

- de bewustmaking van en het verzoek aan de Europese Commissie om de problematiek van de territoriale aanbodbeperkingen in aanmerking te nemen in het kader van de herziening van Verordening (EU) nr. 330/2010 (4 juli 2019);
- het oprichten van een contactpunt in elke lidstaat om (i) informatie/klachten te ontvangen van ondernemingen die getroffen zijn door die beperkingen, (ii) gegevens te verzamelen die nuttig zijn om de impact van die praktijken te analyseren en (iii) informatie/richtsnoeren te voorzien voor de slachtoffers (lopend);
- het onderzoek van de regelgevende aanpak en de marktpraktijken om die beperkingen tegen te gaan of te omzeilen: mededingingsrecht, parallelimport, ongerechtvaardigde geografische blokkade en andere vormen van discriminatie (lopend).

De Benelux-werkgroep overweegt in de toekomst de volgende mogelijkheden: de samenwerking tussen de mededingingsautoriteiten versterken om de territoriale leveringsbeperkingen het hoofd te bieden; een externe studie uitvoeren over de uitdagingen en de uitbreiding naar b2b van het toepassingsgebied van Verordening (EU) 2018/302; een externe studie uitvoeren over de voornaamste praktische belemmeringen voor de parallelimport en de mogelijke impact van een verhoging van de parallelimport

op die territoriale leveringsbeperkingen; de invloed van digitalisering op de territoriale leveringsbeperkingen onderzoeken.

Vlaanderen ziet in de huidige vestigingsregulering geen belemmering voor toetreding. Het is in werking sinds 2018, en wordt – met inbegrip van de werking van het Comité voor Kleinhandel – in 2020 geëvalueerd. Het *Waaals Gewest* werkt toe naar een eengemaakte vestigingsvergunning. De regelgeving van de handelsvestigingsvergunning (permis d’implantation commerciale) en de geïntegreerde vergunning (permis intégré) worden gecoördineerd, en in voorkomende gevallen samengevoegd met de gecombineerde vergunning (permis unique). Verder voorziet de regeringsverklaring in een verdere digitalisering en vereenvoudiging van procedures. Concreet zijn er op 1 september 2019 maatregelen ter vereenvoudiging en versnelling van de vergunningsprocedure in werking getreden, en worden medio 2020 de formulieren voor de aanvraag van een omgevingsvergunning (permis d’environnement) en de gecombineerde vergunning (permis unique) vereenvoudigd. Het *Brussels Gewest* beoogt een eenheidspitaal op te zetten voor vergunningsaanvragen om te voldoen aan de vraag naar digitale indiening, transparantie en een betere opvolging van vergunningen. Urban.brussels – bevoegd voor stedenbouw en roerend en onroerend cultureel erfgoed – zal het digitale proces versnellen en de aanvragen voor particulieren en bedrijven, betrokken regionale en lokale overheden en adviesorganen dematerialiseren.

Netwerkindustrie n

De *federale regering* werkte een kader uit voor de veilig van de 5G-frequentiebanden (700, 900, 1 400, 1 800, 2 000, 2 600 en 3 600 MHz). Alvorens de veiling zelf kan plaatsvinden, moeten nog enkele problemen overwonnen worden. Aan de oplossingen wordt momenteel gewerkt. In afwachting daarvan wijst de marktregulator BIPT de frequenties voorlopig toe. De veiling opent de mogelijkheid tot toetreding van een vierde mobiele operator. Op 1 januari 2019 is de markt voor het binnenlands reizigersvervoer per spoor geopend. Gegeven de aanvraagprocedures kan er ten vroegste in de dienstregeling van 2020-2021 ruimte voor toetreders gemaakt worden.

3.5. Andere hervormingsmaatregelen

Niet alleen de maatregelen die een antwoord geven op de landspecifieke aanbevelingen en de maatregelen die direct bijdragen aan het bereiken van de Europa 2020-doelstellingen en de doelstellingen inzake duurzame ontwikkeling zijn van belang voor de structurele economische groei. Ook andere facetten van het economisch beleid dragen bij. In het bijzonder gaat het om mededingingsbeleid, industriebeleid, ondernemerschap (voor zover niet van toepassing op LSA4, zie  3.4.1) en de circulaire economie. Bovendien is het werk van de nieuwe Nationale Raad voor de Productiviteit (NRP) van belang (zie kader 3).

3.5.1. Mededingingsrecht

De *federale wet* van 4 april 2019 treedt in werking. Hij wijzigt boek VI van het wetboek van economisch recht, dat gaat over het misbruik van een aanmerkelijke machtspositie. De wetswijziging – ook wel wet b2b genoemd – voert een algemeen kader in dat praktijken reguleert die het gevolg zijn van zulke gedragingen. De essentie is een verbod op bepaalde praktijken binnen de relaties tussen ondernemingen: De bepalingen met betrekking tot misleidende en agressieve marktpraktijken zijn op 1 september 2019 in werking getreden. De bepalingen met betrekking tot misbruik van economische afhankelijkheid zullen op 1 juni 2020 in werking treden en de bepalingen met betrekking tot onrechtmatige bedingen zullen op 1 december 2020 in werking treden.

3.5.2. Industriebeleid

De nieuwe *Waalse regering* zet het programma van de concurrentiepolen (*Pôles de compétitivité*) voort. Ze ziet het in het geheel van de sociale, ecologische en economische transitie en heeft de krachtlijnen opnieuw uitgeschreven. De concurrentiepolen moeten toegankelijker worden voor kmo's, en hun integratie in de polen moet verbeterd worden. Er moet een sterkere internationalisering verzekerd worden, onder andere door ondersteuning van de deelname aan Europese projectoproepen. Er wordt ingezet op meer samenwerking tussen de polen, in het bijzonder op intersectoraal vlak of op basis van maatschappelijke vraagstukken. Er komen sterkere banden en meer wisselwerking tussen de concurrentiepolen en opleidingsinstituten. Daarbij krijgen beroepen in de automatisering bijzondere aandacht. In maart 2020 werd een budget van 20 miljoen euro toegewezen aan verschillende onderzoeks-, innovatie- en investeringsprojecten in onderzoeksinfrastructuur, onder meer in de domeinen van gezondheid, milieu en voeding

Sinds januari 2019 beschikt het *Brussels Hoofdstedelijk Gewest* over een industrieel plan dat de productieve activiteiten moet aanmoedigen en tegelijkertijd beantwoordt aan de bekommernissen op milieu-, sociaal en economisch gebied. Dat plan wordt momenteel geëvalueerd om beter rekening te houden met de behoeften en doelstellingen van de verschillende actoren en ze te betrekken bij een rechtvaardige en doeltreffende milieutransitie van de industrie (en meer algemeen van de economie).

De *Vlaamse* beleidsnota economie 2019-2024 bevestigt de rol van het clusterbeleid. Ook wordt de rol van de zes speerpuntclusters als uithangbord van het industrieel innovatiebeleid bevestigd.⁸ In 2020 zal het beleid geëvalueerd worden om het de komende jaren te optimaliseren. Het ligt in de bedoeling om de doelstellingen aan te scherpen in termen van de effecten, met bijzondere aandacht voor internationalisatie en betrokkenheid van kleine ondernemingen. In het kader van Industrie 4.0 gingen in april 2019 tien nieuwe proeftuinen van start.⁹ Dat gebeurde voor een bedrag van 4 miljoen euro en met de doelstelling nog meer industriële sectoren en thema's te bestrijken.

3.5.3. Ondernemerschap

Op zowel federaal als gewestelijk niveau lopen maatregelen ter ondersteuning van het ondernemerschap onder specifieke doelgroepen. Voor het ondernemerschap onder mensen met een migratieachtergrond deed de *FOD Economie* een studie en organiseerde daar met de minister van Zelfstandigen en Kmo's een studiedag over. Naast de presentatie van de studie zelf waren er presentaties van projecten uit het bedrijfsleven, over gewestelijke bronnen van informatie, en over financieringsmogelijkheden. Voor jongeren ondersteunt de *Vlaamse overheid* met het actieplan Ondernemend onderwijs 2014-2019 de ontwikkeling van een ondernemende houding. In 2020 wordt een nieuw beleidsplan over jongeren en ondernemend leren ontwikkeld. Ook het *Waalse Gewest* zet zijn sensibiliseringsproject onder de jeugd (*Générations entrepreneurs*) voort. In 2019 werden op scholen van alle niveaus 30 000 kinderen en jongeren bereikt met het aanleren van competenties die van belang zijn voor goed ondernemerschap. Het doel is om in de loop van de legislatuur 100 000 personen per jaar te bereiken. In mei 2019 nam het Waalse Gewest ook een programma aan dat op drie punten het vrouwelijk ondernemerschap steunt: vorming, steun bij vervanging in geval van zwangerschapsverlof, en sensibiliseringsacties.

3.5.4. Circulaire economie

Het *federale* stappenplan voor een circulaire economie Samen de economie doen draaien en de 21 maatregelen ervan, werden goedgekeurd in 2016. Er is een balans beschikbaar van de uitvoering ervan

⁸ <https://www.vlaio.be/nl/clusterorganisaties/het-clusterbeleid/speerpuntclusters>

⁹ <https://www.industrie40vlaanderen.be/proeftuinen>

per eind 2019. Wat de bewustmaking betreft, werden drie evenementen georganiseerd in 2019. Eerst en vooral konden op de Circular Economy Hotspot 2019 (18-20 november 2019) tal van internationale deelnemers kennismaken met Belgische ondernemingen en organisaties die innovatie in de circulaire economie aanmoedigen. Vervolgens hebben de Awards Deeleeconomieplatformen (28 november 2019) de deeleeconomieplatformen beloond met de beste aanpak in termen van duurzame ontwikkeling. Tot slot stond het Single Market Forum 2018-2019 (3 juni 2019) – samen georganiseerd met de gewesten en met de steun van de Europese Commissie – in het teken van de uitdagingen en de kansen van de circulaire economie.

Het Gewestelijk programma voor circulaire economie (GPCE) van de *Brusselse regering* beoogt drie doelstellingen: (1) de milieudoelstellingen omvormen tot economische kansen; (2) de economie in Brussel verankeren om lokaal te produceren wanneer dat mogelijk is, de verplaatsingen te verminderen, het gebruik van het grondgebied te optimaliseren en toegevoegde waarde voor de Brusselaars te creëren; (3) bijdragen aan de jobcreatie. Het programma bevat 111 maatregelen, verdeeld over 4 strategische assen: transversale, sectorale en territoriale maatregelen, alsook maatregelen omtrent governance. Het GPCE heeft een jaarlijks budget van 8,2 miljoen euro. De maatregelen lopen nog tot 2020. In 2020 zal ook een nieuwe regionaal programma moeten worden ingevoerd om het GPCE op te volgen.

Het afgelopen jaar werd door 320 organisaties in *Vlaanderen* een Green Deal circulair bouwen ondertekend, waarbij elke organisatie zich engageert om te werken aan minstens één experimenteel project. Er werd begonnen aan een proeftuin circulair bouwen, waarbij 1,25 miljoen euro wordt vrijgemaakt voor vier jaar onderzoek rond 'urban mining' en veranderingsgericht bouwen. Voor de komende jaren werkt Vlaanderen aan verschillende actieplannen op de gebied van een circulaire kunststoffeneconomie, biomassa en voedsel, en huishoudelijk afval. Zo werd op 21 februari 2020 het Uitvoeringsplan kunststoffen 2020-2025 goedgekeurd, dat een overkoepelend kader biedt voor de inspanningen tot een circulaire kunststoffeneconomie. Een belangrijk onderdeel van de plannen is het terugdringen van verpakkingsafval. Om al deze inspanningen te monitoren is jaarlijks 500 000 euro beschikbaar voor het Steunpunt CE-Center. Het steunpunt ontwikkelt indicatoren en doet onderzoek naar nieuwe bedrijfsmodellen en hefboomen voor de circulaire economie.

Gedurende 2020 wordt een nieuwe *Waalse* strategie met betrekking tot de circulaire economie uitgewerkt. De strategie zal strategische en operationele doelstellingen en transversale facilitatiemaatregelen voorstellen. Er zal in de loop van het jaar ook een openbare raadpleging worden georganiseerd. Van 2018 tot en met 2021 loopt de Green Deal circulaire aankopen. Een netwerk van 110 ondernemingen en overheidsorganisaties werkt aan een reeks pilootprojecten en wisselt regelmatig ervaringen uit. De Europese Commissie heeft in het kader van het industriële transitieproject een subsidie van 300 000 euro toegekend om een pilootproject voor de circulariteit van plastic te lanceren. Dat project wil een nieuwe benadering testen om innovatieprojecten door kmo's of start-ups te ondersteunen, aan de hand van een benadering gebaseerd op uitdagingen. Dat initiatief wordt momenteel voorbereid en zal in 2020 worden gelanceerd.

Kader 3: Het eerste jaarverslag van de Nationale Raad voor de Productiviteit.

Sinds mei 2019 is de Nationale Raad voor de Productiviteit (NRP) operationeel. De oprichting van een NRP is aan de lidstaten van de eurozone aanbevolen door de Europese Raad. In België bestaat de NRP uit deskundigen van zowel het federale als gewestelijke niveau. Op 19 december 2019 werd het eerste jaarverslag gepubliceerd.¹⁰ In dat verslag wordt een analyse gemaakt van de structurele ontwikkelingen in de Belgische economie.

¹⁰ https://cnp-nrp.belgium.be/uploaded/files/201912190928000.CNP_NRP_Annual_report_2019_13_12_2019_NL.pdf

Het rapport stelt vast dat tussen 1970 en 2017 de groei van de arbeidsproductiviteit gezorgd heeft voor een toename van de welvaart – gemeten als bbp per inwoner – met de factor 2,3. Die toename situeerde zich echter vooral in de eerste decennia van die periode. Terwijl in de jaren 1970 de arbeidsproductiviteit nog toenam met gemiddeld 4,3 %, was dat in het afgelopen decennium afgenomen tot 0,8 %. De terugval is versterkt door de financieel-economische crisis van 2008 en de daaropvolgende recessie. Na de recessie is – in tegenstelling tot wat verwacht mag worden – de productiviteitsgroei laag gebleven.

Het verslag geeft drie belangrijke redenen voor de verminderde productiviteitsgroei. Ten eerste berustte ze vooral op de toename van het kapitaal, terwijl de groei van de totalefactorproductiviteit (TFP) is stilgevallen. De TFP is de bijdrage van de verbeterde efficiëntie waarmee arbeid en kapitaal in de productieprocessen worden gecombineerd. Ten tweede is er een ongelijke ontwikkeling van de productiviteit. Enerzijds zijn er ondernemingen met een relatief sterke productiviteitsgroei, die zich ook internationaal door hun efficiëntie onderscheiden. Anderzijds zijn er de minder productieve bedrijven, wier positie ook zwakker is geworden. Ten derde bestaat er in België een zwakke ondernemingsdynamiek. Elk jaar zijn er relatief weinig nieuw opgerichte en stopgezette bedrijven, en er is een gebrek aan sterk groeiende ondernemingen.

Productiviteitsgroei is een belangrijke factor van het concurrentievermogen, vooral voor een kleine open economie als de Belgische. Zo geeft het een garantie voor een blijvende groei van de economie en de levensstandaard. In het verlengde daarvan schept dat mogelijkheden voor een toereikende financiering van de sociale zekerheid en van de investeringen, die nodig zijn om de economie duurzamer te maken. Het voortzetten van de door de NRP vastgestelde evoluties kan dus aanzienlijke gevolgen voor de Belgische economie hebben.

De NRP beveelt aan om een sociaaleconomisch beleid te voeren dat gericht is op de ontwikkeling van het innovatievermogen van alle economische actoren. Hij beschouwt het innovatievermogen als een voorwaarde op lange termijn voor het concurrentievermogen. In de komende jaren wil de NRP dieper ingaan op de ontwikkelingen per bedrijfstak en gewest, en de voorwaarden voor de ontwikkeling van een innovatieve economie te bestuderen.

4. Europa 2020-doelstellingen¹¹

4.1. Werk

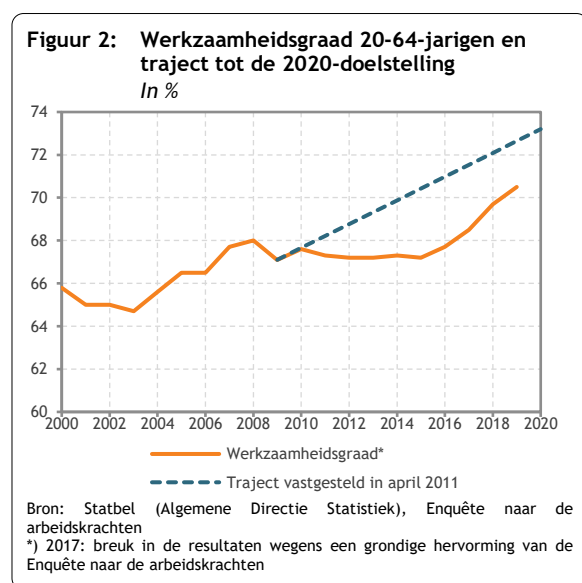
Tabel 1: De doelstellingen voor werk
In % (tenzij anders vermeld)

	BE2010	BE2015	BE2016	BE2017*	BE2018	BE2019	Doel- stelling BE2020	Vereiste jobcreatie 2019-2020**
Werkzaamheidsgraad 20-64	67,6	67,2	67,7	68,5	69,7	70,5	73,2	204 698
Werkzaamheidsgraad vrouwen	61,6	63,0	63,0	63,6	65,5	66,5	69,1	94 312
NEET (percentage jongeren dat niet werkt, noch onderwijs of opleiding volgt)	10,9	12,2	9,9	9,3	9,2	9,3	8,2	
Werkzaamheidsgraad 55-64	37,3	44,0	45,4	48,3	50,3	52,1	50,0	
Verskil in werkzaamheidsgraad tussen niet-EU-burgers en Belgen	28,4	25,8	27,2	28,2	27,5	28,6	<16,5	

Bron: Eurostat

*) Breuk in de reeks als gevolg van een grondige hervorming van de enquête en de introductie van het roterende panel **) Aantallen

Alle *gewestelijke regeringen* hebben een verhoging van de werkzaamheidsgraad in hun beleidsplannen opgenomen. Daarbij zetten zij zich maximaal in om werklozen en inactieven doeltreffend naar de arbeidsmarkt te leiden (zie §3.2.2).

Om de competitiviteit van België t.o.v. de buurlanden te verzekeren, werd de in 2017 doorgevoerde aanpassing van de *federale* loonnorm verder op sectoraal niveau geïmplementeerd. Deze loonnorm laat een maximale stijging van de loonkosten van 1,1 % toe voor de periode 2019-2020 ten opzichte van de loonkosten 2017-2018. Binnen deze marge kunnen de sectoren en bedrijven vrij onderhandelen, waarbij de productiviteit en andere specifieke kenmerken in rekening kunnen worden gebracht.

Om meer mensen aan het werk te krijgen en voor een beter evenwicht tussen gezin en arbeid wordt het aantal plaatsen in de kinderopvang verder verhoogd. De *Vlaamse regering* zal de voorrangregels en hun toepassing evalueren

binnen de kinderopvang en daarbij zorgen voor effectieve voorrang voor kinderen van werkende ouders en ouders die een opleiding volgen in het kader van een traject naar werk. Om de aantrekkelijkheid van de sector van de kinderopvang te verhogen, hebben *Wallonië* en het bureau voor de geboorte en de kinderyaren (Office de la Naissance et de l'Enfance – ONE) in 2019 een informatiecampagne opgestart over het nieuwe statuut van onthaalouder dat werd ingevoerd in 2018. Dit biedt deze onthaalouders de voordelen van een arbeidsovereenkomst: een volledige sociale bescherming, betaalde vakantie, vakantiegeld en stabiliteit inzake inkomen en tewerkstelling. Door een eerste proefproject konden er 200 banen worden gecreëerd. In de gewestelijke beleidsverklaring is de ondersteuning van ondernemingen die zich toelagen op de tenuitvoerlegging van een 'parent friendly'

¹¹ In rapporteringstabel, die als bijlage 7, werd opgenomen, worden de voornaamste maatregelen besproken, inclusief de geraamde impact (kwalitatief of kwantitatief) voor de verschillende entiteiten.

beleid voorzien.. Het stelsel van de Dienstencheques zal worden opengesteld voor de opvang en het vervoer van kinderen van 3 tot 11 jaar om een kwaliteitsvol alternatief voor te stellen aan ouders die late werkuren hebben. Tevens zal er op deze manier stabiele en kwaliteitsvolle tewerkstelling in deze sector worden gecreëerd.. De *Brusselse regering* heeft het voornemen om het aantal plaatsen in kinderdagverblijven voorbehouden voor werkzoekenden te verhogen. Daarbij zouden eenoudergezinnen en werkzoekenden die een beroepsopleiding willen volgen, voorrang krijgen. .

Het ondernemerschap wordt verder gepromoot. De startpremie voor werkzoekenden om zich als zelfstandigen te vestigen die de gewestelijke dienst voor arbeidsvoorziening (Actiris) toekent , werd in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest verder uitgebreid. De gewestelijke beleidsverklaring van *Wallonië* voorziet in de invoering van een uitgebreide begeleiding die de diagnose, de versterking van de competenties en de juridische en boekhoudkundige aspecten omvat en die toegankelijk is voor de starters die hun activiteit als zelfstandige of als oprichter van een onderneming aanvatten. Met het actieplan Ondernemend onderwijs 2014-2019 ondersteunde de *Vlaamse overheid* een ondernemende attitude bij jongeren.

De Vlaamse regering wil bijkomende plaatsen voor sociale economie realiseren met daarbij aandacht voor zowel individueel maatwerk als collectief maatwerk en arbeidszorg. Ze zet verder in op extra plaatsen in de sociale economie en op de verbetering van de samenwerking tussen de sociale economie en de reguliere economie. De *Brusselse regering* zal het mechanisme voor de erkenning van de verschillende vormen van sociale economie en de initiatieven van de deeleconomie versterken. Zij zal ook de professionalisering van de sociale economiebedrijven ondersteunen. Ook de *FOD Economie* werkt aan de bekendheid van het sociaal ondernemerschap en de sociale economie. De FOD heeft een speciale rubriek op haar eigen website ontwikkeld en begeleidt de ontwikkeling van een internetplatform met informatie over en voor de sociale economie. Op 5 mei 2020 komt er een Single Market Forum, waar van gedachten gewisseld wordt over de sociale economie en waar mogelijk nieuwe ideeën uit voortkomen. Dit evenement wordt georganiseerd met de gewesten en met de steun van de Europese Commissie.

Om de interregionale arbeidsmobiliteit te versterken, wordt er nauwer samengewerkt tussen de openbare diensten voor arbeidsvoorziening (ODA's) van de drie gewesten. De gewestelijke beleidsverklaring van *Wallonië* voorziet in de versterking van de samenwerking tussen de Forem (de Waalse ODA) en de VDAB (de Vlaamse ODA) om de werkzoekenden meer naar Vlaanderen te leiden. Bovendien zullen de voorzieningen voor het talenonderwijs in Wallonië worden geëvalueerd en verbeterd op basis van deze evaluatie. Op 1 juli 2015 hebben Actiris en de VDAB een samenwerkingsakkoord ondertekend. Op basis hiervan krijgt elke *Brusselse* werkzoekende- ongeacht zijn taalrol en zijn niveau van het Nederlands – die zich wenst te engageren de mogelijkheid voor een integratietraject met de VDAB om zijn of haar kansen op werk te verbeteren. Naar gelang de behoeften van elke werkzoekende kan dit integratietraject de volgende elementen bevatten: een vorming Nederlands; en/of een beroepsvorming; en/of een begeleiding bij het zoeken naar werk. Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest versterkt samen met de gemeenschapscommissies een heel aanbod aan taalopleidingen. Het doet dit in een coherent netwerk rond de Talenstad (Cité des langues) om de talenkennis te versterken. Naast de maatregelen inzake een versterkte interregionale mobiliteit, zet *Vlaanderen* ten slotte ook in op het aantrekken van buitenlands talent om openstaande vacatures in te vullen.

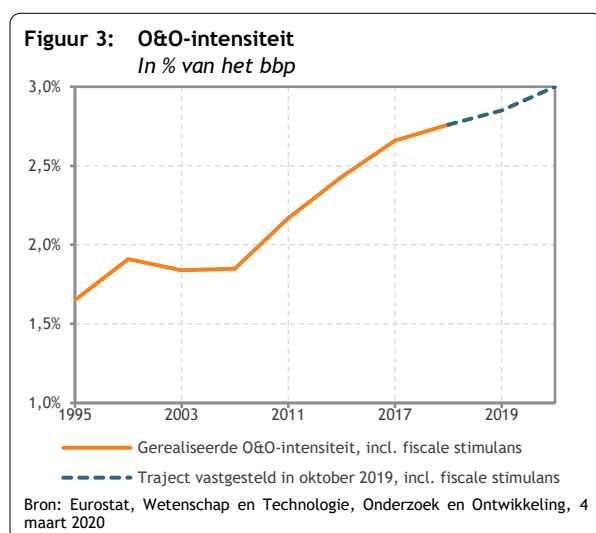
4.2. O&O en innovatie

Tabel 2: O&O-doelstelling
In % van het bbp

	BE2013	BE2014	BE2015	BE2016	BE2017	BE2018*	Doelstelling BE2020	Vereiste wijziging 2019-2020
O&O-intensiteit, incl. fiscale stimulans	2,33	2,37	2,43	2,52	2,66	2,76	3,00	0,24

Bron: Eurostat, Wetenschap en Technologie, Onderzoek en Ontwikkeling, 4 maart 2020.
*) Voorlopig cijfer.

In 2018 besteedde België 2,76% van zijn bbp aan onderzoek en ontwikkeling (O&O). België klimt zo naar de 5e plaats binnen de EU-rangschikking, en passeert hierbij Finland. Zoals in voorgaande jaren, is het de private sector die het leeuwendeel van de onderzoeksuitgaven voor zijn rekening neemt (1,95% van het BBP in 2018 tegen 1,38% in 2010). De publieke sector (sector onderwijs en de overheidssector) steeg in België van 0,65% van het BBP in 2010 tot 0,80% in 2018.

De verschillende entiteiten voeren een voluntaristisch O&O-investeringsbeleid met het oog op het bereiken van de 3%-doelstelling. Uit een eerste (nog niet gepubliceerde) analyse van de begrotingskredieten voor onderzoek (GBARD) voor het jaar 2019 blijkt een toename ten opzichte van het Belgische totaal van 2018. Zo stegen deze begrotingskredieten van 2 906 miljoen euro naar 3 255 miljoen euro (de totale wetenschapsbudgetten waarin ook andere wetenschapsgelieerde activiteiten begrepen zijn, stegen van 5 534 miljoen euro naar 6 013 miljoen euro). Deze stijging is aanzienlijk. Ze is vooral te wijten aan een toename van de kredieten in Vlaanderen, waar het jaarlijks recurrent budget verhoogd werd met 280 miljoen euro, en in

mindere mate in Wallonië. In Brussel blijven de GBARD ongeveer constant. Tweederde van de nieuwe recurrente middelen in Vlaanderen dient om de bestaande kanalen gericht op universiteiten en bedrijven te versterken; éénderde van de nieuwe recurrente middelen wordt gebruikt voor nieuwe beleidsinitiatieven (waaronder het Actieplan artificiële intelligentie (AI) en het Actieplan cyber security (CS)).

De fiscale steun aan onderzoek en innovatie is op het zelfde niveau gebleven als vorig jaar. De verschillende onderzoeks- en innovatiegelieerde fiscale aftrekken bedragen 2 263 miljoen euro. Als men alle nationale middelen (GBARD en fiscale steun aan het onderzoek) optelt, spenderen de verschillende overheden in België ruimschoots meer dan 1% van het bbp aan onderzoek.

De belangrijkste beslissing van de *federale overheid* betrof haar engagement genomen tijdens de internationale ruimtevaarttop in Sevilla, waar de ruimtevaartprioriteiten voor de jaren 2020-2024 werden vastgelegd. De middelen voor de optionele programma's werden met 250 miljoen euro verhoogd ten opzichte van de budgettaire ruimte (462,73 miljoen euro).

In 2017 heeft België zich er bij besluit van de Europese Raad toe verbonden om in het kader van de PESCO (Permanent Structured Cooperation) 2% van zijn nationale defensie-inspanningen te besteden aan militair technologisch en wetenschappelijk onderzoek. Voor 2020 zal dit resulteren in een toename van het R&D-budget met 40% en een toename van het aantal projecten tot 90.

Qua interregionale samenwerking is het initiatief BEL-SME 2020 het vermelden waard. Dit programma ondersteunt kmo's uit de drie gewesten die samen onderzoeksprojecten wensen te ontwikkelen.

Vlaanderen blijft verder investeren in O&O; ze voorziet hiervoor investeringen, maar ook een aantal nieuwe beleidsinitiatieven. Het Beleidsplan artificiële intelligentie voorziet jaarlijks 32 miljoen euro om te investeren in strategisch basisonderzoek (12 miljoen euro), implementatie in de bedrijven (15 miljoen euro) en flankerende maatregelen (5 miljoen euro). In het Beleidsplan cyber security voorziet de Vlaamse regering jaarlijks 20 miljoen euro om te investeren in strategisch basisonderzoek (8 miljoen euro), implementatie in de bedrijven (9 miljoen euro) en flankerende maatregelen (3 miljoen euro). Daarnaast investeert de Vlaamse regering 20 miljoen euro per jaar gedurende 20 jaar in het kader van de Moonshot CO₂ om innovaties te ondersteunen op het gebied van minder CO₂-uitstoot, CO₂-captatie en CO₂-hergebruik.

De Vlaamse regering zet breed in op de digitalisering van de samenleving via o.a. het investeringsprogramma Vlaanderen radicaal digitaal, waarvan de eerste fase in de vorige regeerperiode werd doorgevoerd. Een tweede fase van dit investeringsprogramma zal lopen in 2021-2023 (met een budget van 5 miljoen euro in 2021, 10 miljoen euro in 2022 en 15 miljoen euro in 2023). Het doel van dit programma is om gerichte steun te bieden aan innovatieve digitalisatieprojecten binnen de verschillende beleidsdomeinen en op de verschillende niveaus van de overheid in Vlaanderen.

De Vlaamse overheid investeert ook meer in innovatiegerelateerde initiatieven die via digitalisering positieve effecten voor de samenleving genereren en die in §3.3.3 worden toegelicht (Mobili-data: verbetering van de verkeersdoorstroming, I-Learn: veralgemening van digitaal leren naar het hele Vlaamse onderwijs, Internet of Water: efficiënter beheer van de zoetwatervoorraden). Daarnaast heeft de Vlaamse overheid beslist om te investeren in een 'evergreen fund' (Flanders Future Techfund) dat als missie heeft de expertise die aanwezig is in de Vlaamse strategische onderzoekscentra (SOC's) en marktleidende clusters naar de markt te brengen via startende bedrijven met een hoog potentieel.

In 2019 werd een reeks investeringsprojecten in *Wallonië* gelanceerd. In april 2019 keurde de Waalse regering de financiering goed van drie collectieve onderzoeksinfrastructuurprojecten voor een budget van 9 miljoen euro.¹² De derde projectoproep van de COOPILOT-regeling, met een budget van 25 miljoen euro, werd geopend in september 2019. Het wordt medegefinancierd door het EFRO en heeft tot doel proefprojecten of demonstraties te cofinancieren en hun technologie op industriële productieschaal in te zetten. Er zijn 10 projecten gefinancierd voor een bedrag van 23,4 miljoen euro, voor een totale investering van 48,4 miljoen euro.

Op digitaal vlak heeft de ICT-cluster INFOPOLE, een programma Digital Innovation opgezet om de digitale dimensie te benadrukken in de oproepen voor projecten van de competitiviteitsclusters; de oproep Intelligent Territories waar innovatieve digitale projecten zullen worden ondersteund; de nieuwe oproep Digital School 2020 die begin 2020 werd gelanceerd en waarvoor een budget van 9 miljoen euro werd uitgetrokken; of het Made Different Digital Wallonia programma, dat Waalse industriële bedrijven wil steunen om hun digitale transformatie te versnellen.

Bovendien heeft de Waalse regering in juli 2019 het programma Digitalwallonia4.ia goedgekeurd, dat ervoor moet zorgen dat Wallonië permanent wordt opgenomen in nationale en Europese initiatieven. Ook zijn verschillende Waalse spelers betrokken bij INNOSUP (Horizon 2020) projecten: MECATECH in het IoT4Industry project (implementatie van full-scale prototypes en demonstratoren in de tools en productiemiddelen van industriële bedrijven), de ICT cluster in het Digi-B-Cube project (IT for health) en Wagralim (S3Food op intelligente sensoren). MECATECH en Sowalfin hebben ook een

¹² Het gaat hier om 3 interdisciplinaire en collaboratieve projecten op het gebied van dierenwelzijn.

Easy'Up4Process oproep gelanceerd voor de financiering van proofs of concept Industrie 4.0 (afgesloten in februari 2020).

Wat het *Brussels Hoofdstedelijk Gewest* betreft, stimuleert het Joint R&D-programma (The Industry of Tomorrow: Green, Human & Smart) de samenwerking tussen de academische en industriële wereld in Brussel. De thema's van de oproepen, die betrekking hebben op 10 technologieën van de toekomst zoals kunstmatige intelligentie, blockchain of robotica, zijn steeds gekoppeld aan thema's en prioriteiten die specifiek zijn voor het Brussels Gewest. De in het kader van deze oproep geselecteerde projecten, die een budget van 6 miljoen euro hebben en dit jaar gericht zijn op de groene, humane en intelligente industrie, moeten bijdragen aan de ontwikkeling van nieuwe productiemethoden of nieuwe processen die duurzamer, efficiënter en met meer respect voor het milieu en de werknemers zijn. Daarnaast wil het programma Co-creatie, met een participatief onderzoeksprogramma, een antwoord bieden op de stedelijke uitdagingen van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Dit financieringsprogramma sluit aan bij de regionale wil om co-constructie te ondersteunen, met name op het gebied van de stedelijke veerkracht in al zijn dimensies (ecologisch, economisch, sociaal en democratisch).

De *Franse Gemeenschap* van haar kant besteedt, in vergelijking met het NHP van 2019 (stijging van 6 miljoen euro geïndexeerd op de enveloppe van 8 miljoen euro in 2018), extra bedragen aan de opwaardering van de beurzen voor doctoraatsstudenten.

Na de verkiezingen van 26 mei 2019 hebben de gewestregeringen, in tegenstelling tot de federale regering, hun nieuwe O&O-programma's voorgesteld.

De *Vlaamse wetgever* heeft een nieuw innovatiemodel ontwikkeld waarin kennisinstellingen, bedrijven, overheden en ook burgers samenwerken. Dankzij dit nieuwe model wil Vlaanderen toetreden tot de top 5 van meest innovatieve regio's van de Europese Unie, zoals gedefinieerd in het Regionaal innovatiescorebord van de EU (RIS). In de loop van de legislatuur zal bijzondere nadruk worden gelegd op de versterking van de wetenschappelijke excellentie, de verbetering van de mobiliteit van de onderzoekers en de investeringen in de toponderzoeksinfrastructuur. Op het gebied van innovatie zal meer samenwerking tussen de actoren en een bredere verspreiding van kennis een prioriteit zijn. Andere transversale prioriteiten zijn een digitale innovatieagenda (inclusief 5G), een innovatieagenda voor het klimaat en het streven naar een circulaire economie.

De *Waalse* gewestelijke beleidsverklaring voorziet hoofdzakelijk in de volgende krachtlijnen: de actualisering tegen eind 2020 van de gewestelijke strategie van intelligente specialisatie (S3) en de prioritaire innovatiedomeinen ervan. Dit moet het mogelijk maken de doeltreffendheid van de policy mix, de coördinatie van de actoren en de governance te verbeteren met het oog op een grotere efficiëntie. Het is ook de bedoeling de steun voor innovatie te hervormen, de valorisatie van alle door Wallonië (mede)gefinancierde O&O&I-projecten te verbeteren, synergieën en schaalvoordelen tussen erkende onderzoekscentra te ontwikkelen, de band tussen het regionale en het Europese beleid te versterken en de interregionale samenwerking te stimuleren. In 2019 is een actualisering van de regionale O&O-prioriteiten uitgevoerd, waarbij rekening is gehouden met de prioriteiten van het toekomstige Horizon Europe-programma.

In zijn nieuwe Algemene beleidsverklaring heeft het *Brussels Gewest* aangekondigd dat het zijn onderzoeks- en innovatiebeleid ten dienste zal stellen van de sociale, klimatologische en economische vooruitgang. De economische steunmaatregelen zullen geleidelijk worden gericht op het begeleiden van de overgang van alle ondernemingen en sectoren naar koolstofarme productiemodellen, naar de kringloop- en hersteleconomie, naar sociaal en democratisch ondernemerschap en naar de digitalisering van de economie. Het gewest moet dus meer investeren in onderzoek, ontwikkeling en innovatie. In 2019 is een oproep voor projecten rond het thema preventieve geneeskunde (voorkoming van epidemieën en risico's op ziekte) gelanceerd. Begin 2020 werden de projecten geselecteerd en één ervan, met een subsidie van meer dan 600 000 euro, is bedoeld om epidemieën van besmettelijke ziekten

vroegtijdig op te sporen door middel van de analyse van big data. Dit project houdt nauw verband met de huidige gezondheids crisis van de Covid-19-epidemie.

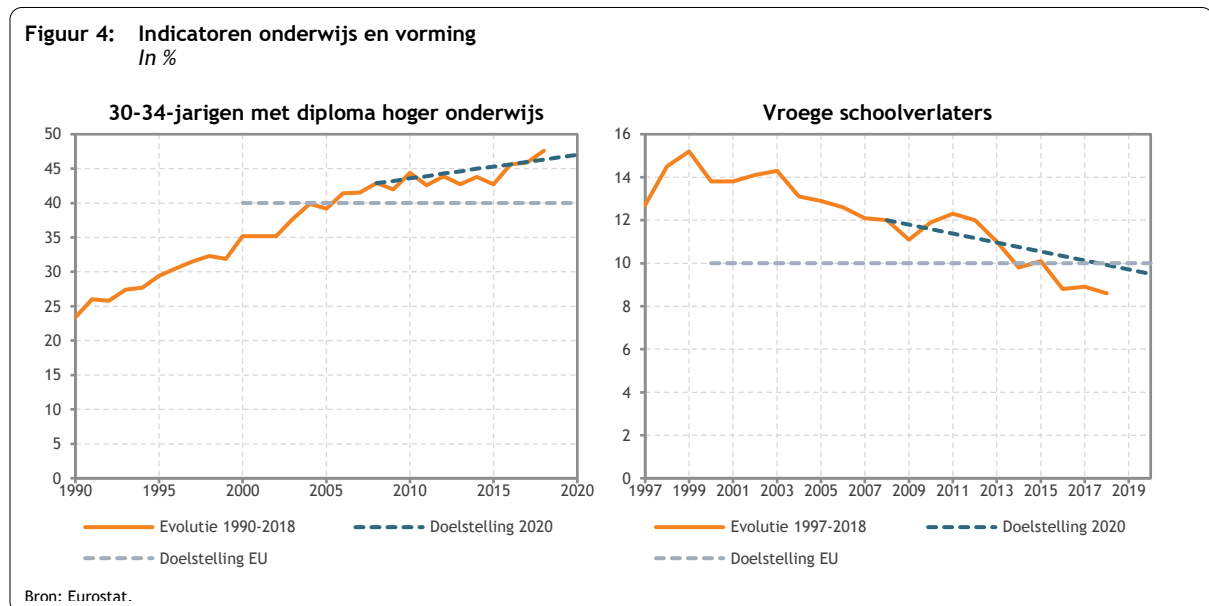
4.3. Onderwijs en vorming

Tabel 3: De doelstellingen voor onderwijs
In %

	BE2017	BE2018	EU2018	Doelstelling	
				BE2020	Vereiste wijziging 2018-2020
30-34-jarigen met diploma hoger onderwijs	45,9	47,6	40,7	47,0	-
Vroege schoolverlaters	8,9	8,6	10,6	9,5	-

Bron: Eurostat

Het onderwijsbeleid valt in België onder de bevoegdheden van de Vlaamse, Franstalige en Duitstalige Gemeenschappen; het opleidingsbeleid valt onder de gemeenschaps- en regionale bevoegdheden. In wat volgt, worden de nieuwe initiatieven besproken van de gemeenschappen en gewesten m.b.t. de Europa 2020-doelstellingen voor onderwijs en vorming.

4.3.1. Hoger onderwijs

België heeft zich geëngageerd om, tegen 2020, het percentage van 30-34-jarigen met een diploma hoger onderwijs op te trekken tot 47 %. Deze doelstelling is ambitieuzer dan voor de EU als geheel (40 %). In 2018 stond België met 47,6 % op een 9e plaats binnen de EU, en werd voor het eerst de vooropgestelde doelstelling van 47 % behaald.

Vlaanderen behaalt de Europese doelstelling ruimschoots in 2018. De meeste van de maatregelen van de Vlaamse overheid die ervoor zorgen dat het leerplichtonderwijs beter aansluit op het tertiair onderwijs werden opgenomen als antwoord op landspecifieke aanbeveling 2 (zie ook §3.2.3). Naast de maatregelen met een focus op leerplichtonderwijs, kan onder andere ook verwezen worden naar de verdere modernisering van het secundair onderwijs en de aangekondigde invoering van gestandaardiseerde proeven. De studie-efficiëntie in het hoger onderwijs wordt versterkt door een goede oriëntering en een snelle heroriëntering, zodat ontgoochelingen worden vermeden en de slaagkansen van studenten worden verhoogd. De oriëntering wordt versterkt door de resultaten van het secundair onderwijs, het advies van de klassenraad, de resultaten van de exploratie-tool Columbus en de resultaten van de verplichte maar niet bindende toelatingsproeven mee te nemen. Studenten

worden sneller geheroriënteerd als ze niet slagen na een eerste evaluatieperiode. De aanpak van de niet-bindende toelatingsproeven voor heel het hoger onderwijs wordt veralgemeend. Vlaanderen democratiseert verder de toegang tot het hoger onderwijs; vanaf 1 september 2019 kunnen de graduaatsopleidingen enkel nog door hogescholen ingericht worden. Over de financiering van de hogescholen worden de onderwijsbelastingeenheden tegen het licht gehouden en gericht en gefaseerd verhoogd. Speciale aandacht gaat hierbij naar STEM-opleidingen.

De uitvoering van het decreet van de *Franse Gemeenschap* tot vaststelling van de initiële lerarenopleiding was oorspronkelijk gepland voor het academiejaar 2020-2021, maar werd bij een programmadecreet van 18 december 2019 met een jaar uitgesteld (tot de start van het academiejaar 2021-2022). Dat decreet werd uitgesteld om de operationele capaciteit van de uitvoering van de hervorming door de instellingen voor hoger onderwijs te onderzoeken en, desgevallend, de uitvoeringsmodaliteiten ervan aan te passen en de organisatiekosten van de hervorming te evalueren. De hervorming kadert binnen een omvangrijk project om het onderwijssysteem te verbeteren dat is voorzien in het pact ter stimulering van het onderwijs (*Pacte pour un enseignement d'excellence*). Die hervorming is erop gericht het verplicht onderwijs meer doeltreffend en billijker te maken door leerkrachten een aangepaste vorming te bieden. Ze maakt een betere overgang mogelijk tussen de verschillende onderwijsniveaus. Wat het onderwijs binnen de hogescholen betreft, voorziet het decreet van de Franse Gemeenschap van 21 februari 2019 vanaf 2019 in een verhoging van de sociale subsidies die worden berekend op basis van het aantal studenten. Een programmadecreet voor de uitvoering van de hervorming van de initiële lerarenopleiding van 12 december 2018 voorzag in de toekenning van stimuleringskredieten (*crédits d'impulsion*) in 2018, 2019 en 2020, die tot doel hebben de toegang tot het hoger onderwijs te bevorderen in geografische gebieden met een tekort aan deelname van universiteitsstudenten van de eerste generatie.

In de *Duitstalige Gemeenschap* wordt overwogen om het aanbod alternerend leren in het hoger onderwijs uit te breiden. Er wordt ook gewerkt aan een nieuwe bacheloropleiding in het domein van sociaal werk (*Soziale Arbeit*).

4.3.2. Vroegtijdig schoolverlaten

Tegen 2020 moet het percentage vroegtijdige schoolverlaters in België teruggebracht zijn tot 9,5 %. Ook deze doelstelling is ambitieuzer dan de algemene EU-doelstelling (10 %). In 2018 bedroeg het percentage voor België 8,6 %, tegenover 8,9 % in 2017 en 8,8 % in 2016.

In de nieuwe legislatuur zal de *Brusselse regering* het nieuwe stadsvernieuwingsprogramma van het Schoolcontract uitvoeren, waaraan een jaarlijks budget van 5 miljoen euro wordt toegewezen. Er wordt een doelstelling van 10 Schoolcontracten voor de duur van de legislatuur vooropgesteld. Het Schoolcontract is bestemd voor de onderwijsinstellingen die zich in de Zone voor Stedelijke Herwaardering (ZSH) bevinden en die een kwetsbaar schoolpubliek onthalen. De Brusselse regering verbindt zich er ook toe om de coördinatie van de regionale programma's Preventie schoolverzuim (PPS, PBSB (begeleiding van kinderen en jongeren bij hun scholing en burgerzin)) en de as schoolverzuim van de plaatselijke preventie- en buurtplannen (PPBP) te versterken en met de gemeenschappen, gemeenten en lokale actoren een globaal plan ter bestrijding van schoolverzuim op te zetten in Brussel. De regering zal een gecoördineerde aanpak uitvoeren om het optreden van alle actoren beter te verwoorden en ze te verbinden in een gezamenlijk netwerk: scholen, werknemers, straathoekwerkers, maatschappelijk werkers, politie en ouders. In dat kader zal de regering erover waken dat de middelen worden geconcentreerd op de leerlingen in moeilijkheden, die vaak afkomstig zijn uit de meest achtergestelde wijken: versterkte buitenschoolse activiteiten en omkadering, ondersteuning en begeleiding op school, remediëring en uitbreiding van de Franse of Nederlandse lessen.

In het kader van het project van de *Duitstalige Gemeenschap* in het kader van duaal leren (Berufliche Integration durch Ausbildungsbegleitung in der dualen Ausbildung – BIDA) – een project van het Europees Sociaal Fonds – worden jongeren die nog niet over voldoende vaardigheden beschikken om een normale leertijd te beginnen, gedurende één jaar voorbereid. Een van de klemtonen wordt gelegd op de persoonlijke en sociale vaardigheden van de jongeren zodat ze de noodzakelijke competenties hebben om de tijdens de leertijd te slagen en te vermijden dat ze worden teruggestuurd naar het alternerend onderwijs, wat doorgaans gekoppeld is aan verschillende factoren. Daarom spitst het BIDA-project zich toe op de nauwe opvolging van de ingeschreven jongeren en het vroegtijdig opsporen van alle risico's op uitval zodat ze kunnen worden verholpen. Tijdens deze periode die voorafgaat aan de leertijd wordt immers een vorming van drie dagen binnen een onderneming voorzien en twee dagen per week een vorming binnen het centrum.

In het kader van het nieuwe sturingsbeleid van het systeem heeft de *Franse Gemeenschap* zich een doelstelling vooropgesteld om tegen 2030 het percentage vroegtijdige schoolverlaters met 50 % te verminderen. In dat opzicht worden de scholen aangemoedigd om eigen doelstellingen vast te stellen om absentisme en vroegtijdig schoolverlaten tegen te gaan (decreet goedgekeurd in september 2018). De hervorming van het gemeenschappelijk curriculum voor leerlingen tot 15 jaar in de Franse Gemeenschap ondersteunt ook de daling van het vroegtijdig schoolverlaten. Het decreet betreffende de versterking van het gemeenschappelijk kerncurriculum, dat is goedgekeurd op 2 mei 2019, voorziet in een grondige herziening van het curriculum voor leerlingen van 3 tot 15 jaar om dat aan te passen aan de maatschappij van de 21e eeuw, de basisvaardigheden van alle leerlingen te versterken en een gunstige oriëntering te bevorderen. Het decreet voorziet ook in persoonlijke ondersteuning door bijkomende remediëringmiddelen die bijdragen tot de strijd tegen vroegtijdig schoolverlaten. Het uitbreiden van de Franse lessen voor de nieuwkomers en kwetsbare Franstalige leerlingen komt aan bod in een decreet dat een geharmoniseerd en versterkt systeem voorziet om de taalvaardigheid te ondersteunen vanaf zeer jonge leeftijd (decreet goedgekeurd in februari 2019 en in werking getreden in september 2019). In het kwalificatieonderwijs werd de maatregel met betrekking tot de 'certification par unités' (CPU) uitgebreid om het traject van de leerlingen te verbeteren en de overgang naar werk te bevorderen.

Vlaanderen deed in 2018 ruim beter dan de Europa 2020-doelstelling van 10 %. De meeste van de maatregelen van de Vlaamse overheid met het oog op het terugdringen van het aantal vroegtijdige schoolverlaters werden opgenomen als antwoord op landspecifieke aanbeveling 2. Naast de maatregelen met een focus op het leerplichtonderwijs (zie ook §3.2.3) kan onder andere verwezen worden naar de verdere modernisering van het secundair onderwijs, de versterking van het basis- en kleuteronderwijs, maatregelen met een focus op inclusiviteit (zie ook §3.2.3 met o.a. het nieuw begeleidingsdecreet voor kinderen met zorgnoden, extra maatregelen om hoogbegaafde leerlingen en hun leerkrachten bijkomend te ondersteunen, evaluatie en verdere optimalisering van maatregelen ter ondersteuning van zieke kinderen) en maatregelen met een focus op gelijkheid (zie §3.2.3 met o.a. lagere leerplichtleeftijd, taalintegratietrajecten voor kinderen met een beperkte kennis van de Nederlandse taal). In het schooljaar 2019-2020 wordt duaal leren volledig uitgerold in het regulier en bijzonder secundair onderwijs. De databank van de onderwijsadministratie wordt gekoppeld aan de databank van het beleidsdomein Werk. Jongeren die ongekwalificeerd de school verlaten worden door de real time data-uitwisseling tussen Onderwijs en Werk automatisch ingeschreven bij de VDAB om meteen begeleid te worden naar een job of een onderwijstraject.

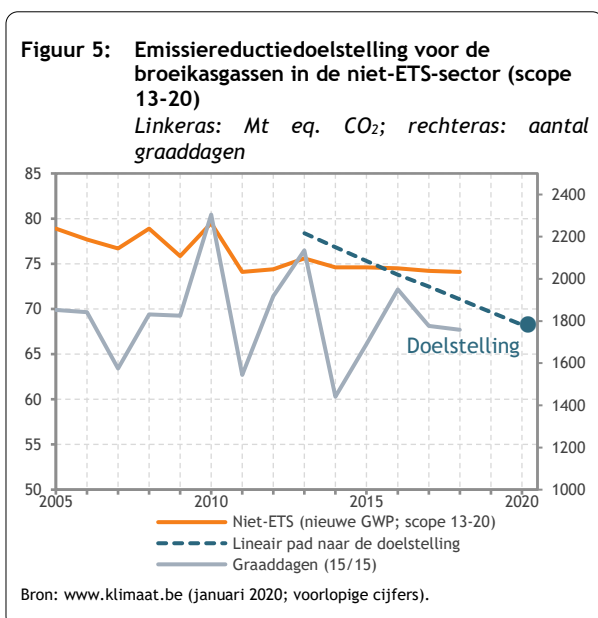
4.4. Energie en klimaat

Tabel 4: Toestand in 2017 en 2018 en doelstellingen 2020 voor klimaat en energie

	BE2017	BE2018	Doelstelling	Vereiste wijziging 2018-2020
			BE2020	
Niet-ETS broeikasgassen, scope 13-20 (Mt CO ₂ -eq)*	70,8	74,1	68,2	-5,5
Aandeel hernieuwbare energie (%)**	9,1	9,4	13,0	3,6
Primair energieverbruik (Mtoe)**	49,1	46,8	43,7	-3,1

Bronnen: *) 2017 : Decision (EU) 2019/2005 ; 2018 : <https://www.cnc-nkc.be/en/reports> > GHG inventory (Jan 2020); **) Eurostat (februari 2020).
pp = procentpunt.

Het thema klimaat en energie van de Europa 2020-strategie omvat de volgende drie doelstellingen voor België tegen 2020: (1) een reductie van de broeikasgasemissies met 15 % t.o.v. 2005 in de sectoren die niet onder het Europese emissiehandelssysteem (niet-ETS-sectoren) vallen, volgens een lineair pad (jaarlijkse emissieplafonds) van 2013 tot 2020, (2) een aandeel van 13 % hernieuwbare energie in het bruto finaal energieverbruik en (3) een indicatieve doelstelling om het primair energieverbruik met 18 % te verminderen t.o.v. projecties tegen 2020. De tabel en onderstaande figuren illustreren elke doelstelling en tonen waar België staat t.o.v. de drie doelstellingen.

In 2018 bedroegen de broeikasgasemissies in de niet-ETS-sectoren 74,1 Mt CO₂-eq. en zijn ze voor het derde jaar op rij – weliswaar matig – gedaald. Ze blijven onder het niveau van 2005 (-6,1 %), maar liggen boven het reductietraject dat werd vooropgesteld voor de periode 2013-2020 (71,1 Mt CO₂-eq. in 2018). Die emissies zijn voor een aanzienlijk deel afhankelijk van de verwarmingsbehoeften en het jaar 2018 was warmer dan 2017.

Na een gematigde groei tussen 2012 en 2015 (zie figuur 6), is het aandeel van de hernieuwbare energiebronnen in het bruto finaal energieverbruik opnieuw toegenomen tussen 2015 en 2018. Dat aandeel lag in 2018 echter voor het tweede jaar op rij onder het indicatieve traject dat werd voorgesteld in het Belgisch Actieplan voor

hernieuwbare energie dat in november 2010 aan de Europese Commissie werd overhandigd: 9,4 % vs. 10,7 %. In 2018 bedroeg het verschil t.o.v. de 13 %-doelstelling voor 2020 3,6 procentpunt.

Het primair energieverbruik, ten slotte, een van de twee indicatoren die worden gebruikt om de indicatieve energie-efficiëntiedoelstelling te definiëren, is in 2018 gedaald ten opzichte van 2017. In 2018 lag het primair energieverbruik (46,8 Mtoe) echter ongeveer 3,1 Mtoe boven de Belgische doelstelling van 43,7 Mtoe in 2020.

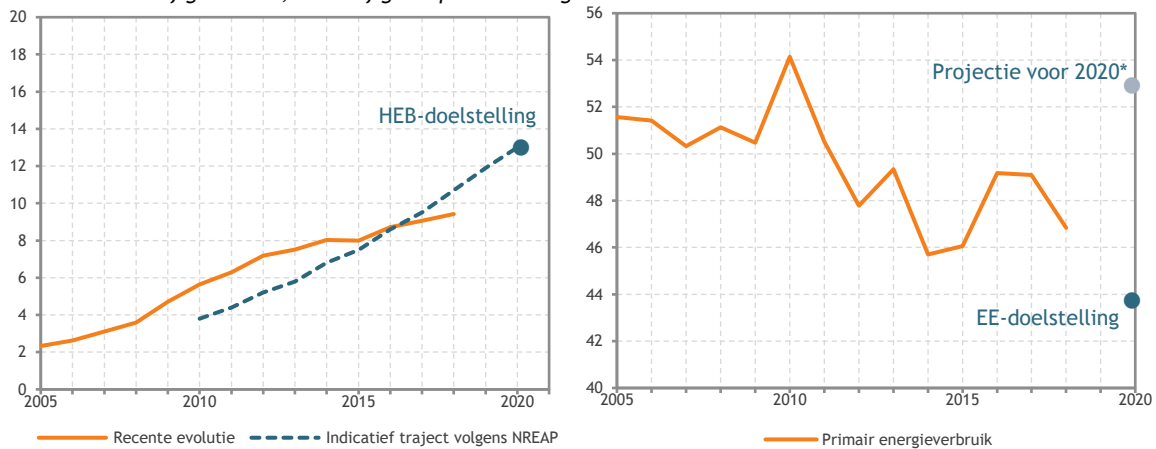
De bevoegdheden inzake energie en klimaat zijn verdeeld over het federale niveau en de drie gewesten. Wat betreft de verdeling over de gewesten en het federale niveau van de klimaat- en energiedoelstellingen voor 2020 en de daarmee verbonden opportuniteiten, werd op 12 juli 2018 een samenwerkingsakkoord gepubliceerd. Meer recentelijk (in december 2019) heeft België de definitieve versie van zijn Nationaal energie- en klimaatplan (NEKP), dat onder meer de Belgische doelstellingen en het beleid inzake de uitstoot van broeikasgassen in de niet-ETS-sectoren, de hernieuwbare energiebronnen en de energie-efficiëntie in 2030 beschrijft, voltooid en aan de Europese Commissie bezorgd. De belangrijkste beleidsmaatregelen die recent door de verschillende entiteiten in het kader

van de klimaat- en energiedoelstellingen voor 2020 en 2030 zijn gedefinieerd en beslist, worden hieronder bondig beschreven.

De *federale overheid* heeft zich ertoe verbonden nieuwe beleidsmaatregelen ten uitvoer te leggen op het gebied van mobiliteit, hernieuwbare energie en energie-efficiëntie. De maatregelen voor de periode 2021-2030 worden uitvoerig beschreven in de federale bijdrage aan het NE KP, dat in december 2019 door de regering werd goedgekeurd. Nieuwe acties gericht op mobiliteit zijn onder meer het mobiliteitsbudget dat op 1 maart 2019 in werking is getreden en een wijziging in de berekening van het voordeel van alle aard voor gebruikers van bedrijfswagens dat auto's met een lage CO₂-uitstoot aanmoedigt. Voor hernieuwbare energie voorziet de federale overheid een offshore windenergiecapaciteit van 2,2 GW in 2020 (eind 2019 was dat 1,6 GW); die capaciteit zal worden verhoogd tot 4 GW in 2030 door een uitbreiding van de offshore concessiegebieden en een nieuw marien ruimtelijk plan. Sinds 1 januari 2020 bedraagt de bijmengingsgraad van biobrandstof in benzine en diesel 8,5 %. Een ontwerp van koninklijk besluit zou die bijmengingsgraad op 9,55 % brengen vanaf 1 januari 2021. Wat de energie-efficiëntie betreft, wordt voor de spoorwegsector een tweeledige doelstelling vastgesteld: een toename van de energie-efficiëntie met 5 % per reizigerskilometer voor de periode 2017-2022 en een vermindering van het elektriciteitsverbruik met 20 % per treinkilometer voor de periode 2020-2050. Voor de gebouwen kan de veralgemening van het toepassingsgebied van het verlaagde btw-tarief van 6 % voor de sloop en heropbouw van gebouwen bestemd voor particuliere woningen en de verbetering van de energieprestatie van 50 % van de federale overheidsgebouwen worden vermeld.

Figuur 6: Doelstelling voor het aandeel hernieuwbare energie in het bruto finaal energieverbruik (links) en doelstelling voor energie-efficiëntie (rechts)

Linkerfiguur: in %; rechterfiguur: primair energieverbruik in Mtoe

Bronnen: Eurostat (februari 2020), NREAP, EC (DG Energie, PRIMES baseline 2007).

NREAP = Nationaal Actieplan voor Hernieuwbare Energie (november 2010); HEB = hernieuwbare energiebronnen; EE = energie-efficiëntie.

*) Volgens PRIMES baseline 2007.

In het *Brussels Hoofdstedelijk Gewest* heeft de regering op 24 oktober 2019 het Brussels energie-en klimaatplan (2030) goedgekeurd. Dat plan bevat de eigen maatregelen van het gewest, waaronder maatregelen in de gebouwensector, de hernieuwbare energie en het transport. Voor de gebouwensector betreft het vooral de strategie om de milieu-impact van bestaande gebouwen te verminderen. Wat de hernieuwbare energie betreft, wordt de nadruk gelegd op sterkere ondersteuning van relevante hernieuwbare energiebronnen in de stedelijke context. Door de inspanningen om fotonvoltaïsche en thermische zonne-energie en warmtepompen te stimuleren voort te zetten en uit te breiden, hoopt de regering tegen 2030 op een hernieuwbare energieproductie van 470 GWh. Die Brusselse inspanning is aanzienlijk aangezien het gewest slechts over beperkte mogelijkheden in stedelijk milieu beschikt. Het gewest wenst daarom ook een extra muros investeringsbeleid te ontwikkelen voor nieuwe installaties voor de productie van hernieuwbare energie. Deze investeringen zullen het gewest 700 GWh extra

opleveren. Door de inspanningen intra – voor de sectoren elektriciteit en warmte – en extra muros te combineren, kan het tegen 2030 dus de drempel van 1 170 GWh hernieuwbare energie halen. Inzake transport verwijst het plan naar het toekomstige gewestelijke mobiliteitsplan Good Move dat vooral onze mobiliteitsbehoeften wil verminderen (zie §3.3.1). Het plan ontwikkelt ook maatregelen om de prestaties van de resterende voertuigen te verbeteren en het Brusselse voertuigenpark te laten evolueren naar een emissievrij voertuigenpark. De regering heeft ingestemd met de verbanning van de verbrandingsmotoren op regionaal grondgebied: vanaf 2030 voor lichte voertuigen met een dieselmotor; de benzinemotoren zullen naar verwachting in het volgende decennium volgen.

De bijdrage van *Wallonië* aan het NEKP van België werd goedgekeurd door de Waalse regering op 28 november 2019. Ze definieert een Waalse broeikasgasuitstootvermindering van 37 % in de niet-ETS-sectoren tegen 2030 ten opzichte van 2005. Om dit te bereiken, zijn de belangrijkste besliste of geplande maatregelen: nieuwe woonpremies voor de renovatie en isolatie van gebouwen (gemiddeld een A-label voor het gehele woningbestand en neutraliteit van tertiaire gebouwen tegen 2050), stimulansen en regelgevende maatregelen om het aandeel hernieuwbare energie te verhogen tot 23,5 % in 2030 (Alliance Emploi Environnement Energies renouvelables / Alliantie Werkgelegenheid Leefmilieu Hernieuwbare energie, ontwikkeling van hernieuwbare- energiegemeenschappen), een hervorming van de ondernemingscheques om de kmo's toegang te geven tot subsidies voor het uitvoeren van audits en studies die gericht zijn op het verbeteren van de energie-efficiëntie en het gebruik van hernieuwbare energie, het rationaliseren van de mobiliteitsbehoeften, modal shift en het vergroenen van het voertuigenpark (met name via de installatie van twee waterstofproductie- en -distributiestations voor busvloten), onderzoek en innovatie of nieuwe sectorcovenanten met industriële federaties. In het kader van de doelstelling van koolstofneutraliteit tegen uiterlijk 2050 voorziet de gewestelijke beleidsverklaring in een tussenstap om de broeikasgasuitstoot met 55 % te verminderen in 2030 ten opzichte van 1990. Om deze ambitieuzere doelstelling dan in het Waals energie- en klimaatplan (Plan wallon énergie-climat) te bereiken, zal Wallonië via sectorale emissiebudgetten voor de periodes 2023-2027 en 2028-2032 een methodologie ontwikkelen, een breed overleg met de betrokken sectoren organiseren en een uitgebreide consultatie uitvoeren.

De *Vlaamse regering* keurde op 9 december 2019 het Vlaams energie- en klimaatplan 2021-2030 (VEKP) definitief goed zodat in die periode verder werk kan gemaakt worden van het verhogen van de energie-efficiëntie en de productie van hernieuwbare energie en van het verlagen van de broeikasgasuitstoot. Vlaanderen gaat voluit voor het effectief realiseren van de afgesproken doelstellingen en voor een versnelling van investeringen (zowel publiek als privaat), innovatie en technologische vooruitgang die de sleutel vormen voor de energietransitie. Om deze investeringen in energie-efficiëntie en hernieuwbare energie aan te trekken, worden verschillende instrumenten ingezet, o.a. voorbereiding, uitvoering en monitoring van de vrijwillige energiebeleidsovereenkomsten tussen het Vlaams Gewest en de ondernemingen, huishoudelijke en niet-huishoudelijke energiepremies voor investeringen in hernieuwbare energie, goedkope of renteloze energieleningen, de sloop- en heropbouwpremie, een jaarlijkse call voor de productie van groene warmte, restwarmte, biomethaan en voor warmtenetten, het stimuleren van energieopslag via een batterijpremie en projectsubsidies. Het Moonshot-programma Vlaanderen CO₂-neutraal is een integraal en breed gedragen innovatieprogramma (gedurende 20 jaar zal jaarlijks 20 miljoen euro steun voorzien worden voor onderzoek en innovaties). Het Vlaams Klimaatfonds zal blijvend worden ingezet om maatregelen te financieren in de niet-ETS-sectoren. Op het vlak van vervoer voorziet het VEKP 2021-2030 een duurzame ruimtelijke inrichting, een verdere afvlakking van de groei van het gemotoriseerde vrachtverkeer en een daling van het gemotoriseerde personenverkeer, een ambitieuze modal shift. Ook een verdere vergroening van het bestaande wagenpark wordt beoogd (vanaf 2030 zijn alle nieuw verkochte personenwagens koolstofarm, waarvan minstens de helft emissievrij) met bijhorende laad/tankinfrastructuur.

Met een geïntegreerd energie- en klimaatplan op verschillende niveaus zal de *Duitstalige Gemeenschap* haar eigen beleidlijnen kunnen bepalen en zo concreet bijdragen aan de bescherming van het klimaat

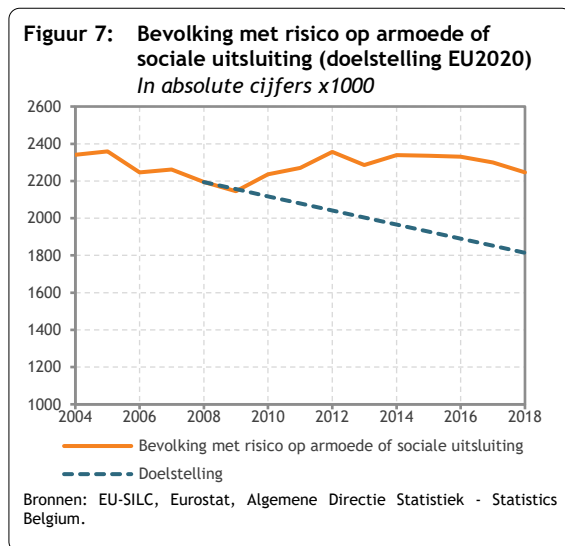
door een efficiënt gebruik van de energiebronnen en een toegevoegde waarde kunnen creëren voor haar bevolking.¹³ De overheveling van de bevoegdheden inzake energie en klimaat van Wallonië naar de Duitstalige Gemeenschap vloeit voort uit de wens van deze laatste om de middelen voor de bevordering van de warmteproductie uit hernieuwbare energiebronnen in eigen hand te nemen en om de gezinnen, de publiekrechtelijke personen en de niet-commerciële organisaties te steunen in hun streven naar een grotere energie-efficiëntie en een rationeel energiegebruik. De wens van het Waals Gewest en de Duitstalige Gemeenschap is dus om de bevoegdheden met betrekking tot de subsidiëring van het bovenvermelde beleid over te hevelen, met behoud van één unieke wetgeving met het oog op een efficiënte toepassing van het subsidiariteitsbeginsel en om een dubbele regelgeving, die een bron van complexiteit en verwarring is, te vermijden.

4.5. Sociale inclusie

Tabel 5: Doelstelling sociale inclusie
In absolute cijfers x1000

	BE2008	BE2018	Doelstelling BE2018
Bevolking met risico op armoede of sociale uitsluiting	2.194	2.247	1.814

Bronnen: EU-SILC, Eurostat, Algemene Directie Statistiek - Statistics Belgium.

Het aantal personen met risico op armoede of sociale uitsluiting is tussen 2016 en 2018 gedaald tot 2 247 000 ingevolge de daling van het aantal personen geconfronteerd met ernstige materiële deprivatie en, vooral, van het aantal personen in een huishouden met zeer lage werkintensiteit. In dezelfde periode is het armoederisico (inkomensarmoede) weliswaar gestegen. In 2018, het geplande referentiejaar voor de evaluatie van de Europa 2020-strategie liepen in België ongeveer evenveel personen het risico op armoede of sociale uitsluiting als in 2008.

4.5.1. De sociale bescherming van de bevolking verzekeren

Op *federaal niveau* draagt de verdere besteding van de welvaartsenveloppe voor de periode 2019-2020 bij tot het versterken van de effectiviteit van de sociale zekerheid en de sociale bijstand. In de hier beschouwde periode werden er selectieve verhogingen bovenop de indexaanpassing doorgevoerd van uitkeringen en richtbedragen in de pensioenen, de arbeidsongeschiktheid, de arbeidsongevallen- en beroepsziektenverzekering, de werkloosheid en in de bijstand. Daarnaast werden in het voorjaar van 2019 verschillende maatregelen genomen ter verbetering van de sociale zekerheid voor zelfstandigen: op 1 mei 2019 werd een vaderschaps- en geboorteverlof ingevoerd; op 1 juli 2019 werd de wachtperiode voor de uitkering afgeschaft voor zelfstandigen die langer dan 7 dagen arbeidsongeschikt zijn en op dezelfde datum werd het overbruggingsrecht dat zelfstandigen in moeilijkheden ondersteunt uitgebreid (uitbreiding van de situaties van overmacht en verdubbeling van de duurtijd van de uitkering).

De evaluatie van het Federaal plan armoedebestrijding 2016-2019 zal de basis vormen voor een nieuw plan. De federale overheid werkt ook aan een coherent geheel van voorstellen om de non take-up van sociale rechten te bestrijden. In de loop van het eerste semester van 2020 zal de regering van de *Franse*

¹³ Op 1 januari 2020 heeft de Duitstalige Gemeenschap de bevoegdheden inzake ruimtelijke ordening, huisvestingsbeleid en (een deel van het) energiebeleid van het Waals Gewest overgenomen. Dankzij die bevoegdheidsoverdracht heeft ze voortaan belangrijke middelen in handen om de energie- en klimaatuitdagingen het hoofd te bieden.

Gemeenschap haar eerste plan voor armoedebestrijding goedkeuren en een algemene strategie opstarten tegen armoede en voor de vermindering van de sociale ongelijkheden op alle beleidsdomeinen. In lijn met de bestaande regelgeving is voorzien dat de *Vlaamse regering* op 1 oktober 2020 het Vlaams actieplan armoedebestrijding 2020-2024 zal goedkeuren. Belangrijke speerpunten zijn onder meer: betere (automatische) toekenning van rechten, goede en laagdrempelige dienstverlening en integrale begeleiding van gezinnen (gezinscoach). De beleidsverklaring van het *Waals Gewest* voorziet in de goedkeuring van een nieuw plan voor armoedebestrijding. In 2019 werd het vorige plan geëvalueerd. De Waalse regering heeft 196 plannen voor sociale cohesie gevalideerd die door 205 lokale overheden zijn ingediend voor 2020-2025 en die gericht zijn op effectieve toegang tot de fundamentele rechten. De regering van het *Brussels Hoofdstedelijk Gewest* verbindt er zich toe de strijd tegen armoede en sociale ongelijkheid transversaal te voeren door een impactanalyse uit te voeren van de geplande hervormingen op armoede en gezondheid.

4.5.2. De kinderarmoede terugdringen

De nieuwe kinderbijslagregelingen die door de gewesten worden uitgerold vormen een belangrijk instrument in de strijd tegen de kinderarmoede. In het nieuwe *Brusselse* kinderbijslagsysteem, dat in januari 2020 in werking is getreden, wordt bijzondere aandacht besteed aan kwetsbare gezinnen. De eerste zorg was om het bedrag van de kinderbijslag voor zoveel mogelijk gezinnen te verhogen. De meeste gezinnen krijgen meer, niemand krijgt minder. In *Vlaanderen* voorziet het Groepakket, de Vlaamse kinderbijslag, sinds januari 2019 in een automatisch toegekend basisbedrag voor elk kind en een selectieve participatietoeslag, met een sociale toeslag voor lage inkomens. Door een verbrede inzet van sociale- en participatietoelagen worden meer kwetsbare gezinnen bereikt (40 000 extra participatietoelagen dankzij de automatische toekenning). Met het oog op de realisatie van een nieuw, meer egalitair kinderbijslagmodel heeft de *Waalse regering* in 2019 een hervorming in gang gezet met als belangrijkste doelstellingen moderniteit (rekening houden met het hedendaagse gezinslandschap), leesbaarheid en transparantie. De automatisering van het recht is een belangrijk instrument. Elk kind dat vanaf 1 januari 2020 wordt geboren, heeft recht op hetzelfde basisbedrag, waaraan, afhankelijk van de situatie van het gezin of het kind, supplementen kunnen worden toegevoegd, die bedoeld zijn om de meest kwetsbare gezinnen te beschermen. Het nieuwe Waalse plan voor armoedebestrijding (Plan wallon de lutte contre la pauvreté) zal ervoor moeten zorgen dat de impact van het beleid wordt geëvalueerd om de fundamentele oorzaken van kinderarmoede op te sporen en maatregelen te nemen om kwetsbare en eenoudergezinnen te ondersteunen. Wallonië zal zijn projecten ter bestrijding van kinderarmoede verder versterken wanneer het zijn volgende actieplan voor de rechten van het kind (Plan d'action relatif aux droits de l'enfant 2020-2024) goedkeurt. De regering van de *Franse Gemeenschap* wil de kinderarmoede bestrijden door middel van verschillende acties: het ondersteunen van ouders en het versterken van de preventie door effectief te kijken naar de oorzaken van armoede en uitsluiting. Een aantal recente maatregelen hebben bijgedragen tot het terugdringen van de schoolfactuur, zoals het proefproject voor gratis maaltijden in de kantines van kleuterscholen met gedifferentieerde omkadering in een achtergestelde sociaaleconomische omgeving en het decreet dat gratis onderwijs in kleuterscholen oplegt.

4.5.3. De actieve insluiting van mensen ver van de arbeidsmarkt¹⁴

In *Vlaanderen* zullen groepen die niet actief zijn op de arbeidsmarkt (waaronder leefloongerechtigden) beter geactiveerd worden door een versterkte samenwerking tussen de VDAB en de lokale besturen, waarbij onder meer volgende instrumenten ingezet zullen worden: een verplicht traject op maat met een uitdrukkelijke toets op werkbereidheid en, waar toepasselijk, gemeenschapsdienst, bijvoorbeeld in het kader van een geïndividualiseerd project voor maatschappelijke integratie, maatwerk, opleiding en vorming. Er zal aandacht besteed worden aan de randvoorwaarden voor arbeid zoals kwalitatieve

¹⁴ Zie in verband met dit thema ook §3.2.2. over de versterking van de doeltreffendheid van het actief arbeidsmarktbeleid.

kinderopvang en vervoer op maat. Om alle talenten op de arbeidsmarkt maximaal te kunnen benutten zal niet alleen naar diploma's maar ook naar verworven vaardigheden worden gekeken (zichtbaar maken en certifiëren van competenties). Om de integratie mogelijk te maken van werkzoekenden die ver van de arbeidsmarkt af staan, zal de *Brusselse regering* blijven inzetten op de ontwikkeling van een reeks aangepaste oplossingen. Er zal een specifieke premiereregeling worden ingevoerd om werkgevers te ondersteunen bij de aanwerving van personen met een handicap. Het transversale karakter van het tewerkstellings- en opleidingsbeleid zal verder worden ontwikkeld in het kader van partnerschappen tussen openbare instellingen (intensivering van synergiën met de sectoren). Voor werkzoekenden die weinig scholing hebben genoten of kwetsbaar zijn, ontwikkelt het Brussels Gewest een socio-professionele integratiestrategie die gebaseerd is op een inclusieve aanpak van opleiding en tewerkstelling en die met name steunt op de validatie van de verworven competenties voor werkzoekenden die niet in aanmerking komen voor beschikbare werkaanbiedingen. In *Wallonië* wordt een versterkte samenwerking tussen FOREM en de Openbare Centra voor Maatschappelijk Welzijn (OCMW) ontwikkeld om de meest kwetsbare werkzoekenden een meer samenhangend traject naar professionele re-integratie te bieden. De regering werkt ook aan een nieuwe springplank-incentive (incitation tremplin) voor langdurig werklozen. Er loopt een project gericht op de ontwikkeling van systemen om de leerresultaten van de centra voor socio-professionele integratie (Centres d'insertion socioprofessionnelle) tegen midden 2021 te evalueren en te erkennen.

4.5.4. Inadequate huisvesting en dakloosheid bestrijden

De *Waalse regering* streeft op middellange termijn naar 10% sociale woningen (schatting: 36 298 te creëren woningen). Daartoe is zij van plan een trekkingsrecht in te stellen voor investeringen binnen een investeringsfonds voor sociale huisvesting en gebruik te maken van proportionele stedenbouwkundige heffingen. De regering zal een huurtoelage invoeren voor huishoudens met een onzeker inkomen die gedurende een bepaalde periode geldig op de wachtlijst voor sociale huisvesting hebben gestaan. De Waalse regering wil ook de acties van de sociale verhuurkantoren (agences immobilières sociales) ontwikkelen door verschillende maatregelen. In april 2019 keurde zij een nieuw mechanisme goed voor het huren van woningen met een koopoptie in de sociale huisvesting. De huurprijs bestaat uit de gebruikelijke huurprijs en een automatisch gespaard bedrag. De nieuwe regeling inzake huisvesting en energie (primes Habitation) werd in juni 2019 van kracht. De regering heeft nieuwe regels aangenomen om een betere betaalbaarheid te garanderen en het welzijn van de ouderen in instellingen te bevorderen. In mei 2019 keurde het Waalse parlement het decreet over de opvang van de trekkende bevolking goed, dat voorziet in de oprichting van tien nieuwe opvangruimtes. Er is een projectoproep gelanceerd voor de financiering van gemeenten die een ruimte willen ontwikkelen. De toegang tot kwaliteitsvolle en betaalbare woningen is een prioriteit van de nieuwe *Brusselse regering*. Om de beschikbaarheid van sociale huisvesting te vergroten, maakt zij tegelijkertijd werk van de duurzame renovatie van het bestaande woningbestand en de realisatie van de 6 400 wooneenheden die in het Gewestelijk huisvestingsplan en de Alliance habitat zijn voorzien. Er is een noodplan voor het sociale huisvestingsbeleid opgesteld met als doel een concrete oplossing te bieden voor 15 000 huishoudens die wachten op een sociale woning. Wat de particuliere huurmarkt betreft, ondersteunt de regering de ontwikkeling van de sociale huursector, die momenteel 6 300 woningen beheert en gestaag groeit. Er wordt nagedacht over een beleid om particuliere verhuurders aan te moedigen om redelijke huurprijzen te hanteren. De regering wil ook tegemoetkomen aan de specifieke huisvestingsbehoeften van bepaalde doelgroepen, zoals slachtoffers van huiselijk geweld. De geheime opvang voor vrouwen zal worden versterkt. In *Vlaanderen* zijn de lokale besturen partner in de realisatie van sociale woningen (engagement in het kader van het Bindend sociaal objectief). De Vlaamse overheid zal de komende jaren blijven investeren in sociale woningen (doortrekken recordniveau van 2019). In samenwerking met de sociale huisvestingsmaatschappijen zullen bijkomende initiatieven genomen worden om de sociale huisvesting klimaatneutraal te maken. Het Energiearmoedeprogramma wordt verdergezet. Financiële steun voor energiebesparende maatregelen en intensieve begeleiding en verscherping van normen voor de energieprestatie van woningen zijn cruciaal. De digitale elektriciteitsmeter maakt het mogelijk budgetontsporing tijdig te detecteren. Energiesnoeiërs moeten

energiearmoede in kwetsbare gezinnen verder terugdringen en het beleid van renteloze energieleningen wordt voortgezet. Wat dak- en thuisloosheid betreft zal verder aandacht besteed worden aan het hele continuüm van preventie tot en met intensieve begeleiding zoals in projecten Housing First.

4.5.5. Opvang en integratie van mensen met een migratie achtergrond

Om ervoor te zorgen dat nieuwkomers zo snel mogelijk structureel onafhankelijk zijn van de sociale bijstand wordt in *Vlaanderen* nog sterker ingezet op de inburgerings- en arbeidsmarkttrajecten. Tijdens het inburgeringstraject kan kosteloos beroep gedaan worden op de dienstverlening Sociaal tolken en Sociaal vertalen. Nadien moet de anderstalige zelf betalen voor deze dienst. Het project taalhulpverlening wordt verder uitgerold. De regering van het *Brussels Hoofdstedelijk Gewest* zal een onthaaltraject uitwerken voor nieuwkomers op basis van de gelijknamige ordonnantie van de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie die ten laatste in januari 2021 in werking moet treden. Nieuwkomers zullen via een geïndividualiseerd vormingsprogramma begeleid worden om hun zelfredzaamheid en hun participatie op economisch, educatief, sociaal en cultureel vlak te verhogen. Om tegemoet te komen aan de toenemende vraag heeft de *Waalse regering* samenwerkingsverbanden ontwikkeld met opleidingsverstrekkers om het dienstenaanbod te vergroten, te diversifiëren en integratiemodules voor nieuwkomers te ontwikkelen. Om discriminatie bij de aanwerving te bestrijden, is de regering van plan een wettelijk kader in te voeren voor het organiseren van praktijktesten.

4.6. Governance om de SDG's te bereiken

"Bij de uitoefening van hun respectieve bevoegdheden streven de federale staat, de gemeenschappen en de gewesten de doelstellingen na van een duurzame ontwikkeling in haar sociale, economische en milieugebonden aspecten, rekening houdend met de solidariteit tussen de generaties" (Belgische Grondwet, 2007). Alle gefedereerde entiteiten en het federale niveau beschikken over hun eigen wetteksten die leiden tot verschillende, maar gecoördineerde strategieën. In 2017 werd een eerste nationale strategie voor duurzame ontwikkeling (DO) goedgekeurd. Ze definieert een gemeenschappelijke visie op de SDG's om de inspanningen van de gefedereerde entiteiten en de federale staat op bepaalde prioritaire thema's op elkaar af te stemmen. De Interministeriële Conferentie DO – bestaande uit de federale, gewestelijke en gemeenschapsministers verantwoordelijk voor DO en Ontwikkelingssamenwerking – coördineert de dialoog tussen de verschillende betrokken federale en gefedereerde instanties. Binnen elke entiteit bestaan adviesraden voor DO, bestaande uit vertegenwoordigers van het maatschappelijk middenveld. De voortgang in de richting van de SDG's wordt opgevolgd aan de hand van indicatoren, die door het Interfederaal Instituut voor de Statistiek en het Federaal Planbureau worden gepubliceerd op www.indicators.be.

Op *federaal niveau* is de wet betreffende de coördinatie van het federale beleid inzake duurzame ontwikkeling van 1997 gericht op de verwezenlijking van de SDG's door middel van een strategie met een 5-jarige cyclus. Van de door deze wet ingestelde organen, coördineert de Interdepartementale Commissie Duurzame Ontwikkeling de acties van de federale overheidsdiensten. De gewesten en de gemeenschappen zijn ook vertegenwoordigd. Na de publicatie van het laatste Federaal rapport inzake duurzame ontwikkeling door het Federaal Planbureau (2019) wenst de Federale Raad voor Duurzame Ontwikkeling dat de volgende federale regering rekening houdt met zijn aanbevelingen, in het bijzonder met betrekking tot de regelgevingsimpactanalyse en de goedkeuring van een toekomstig Federaal plan inzake duurzame ontwikkeling.

Vlaanderen heeft een sterke governance betreffende Agenda 2030 en de SDG's uitgebouwd. In het kader van het decreet ter bevordering van duurzame ontwikkeling van 2008, heeft de Vlaamse regering in maart 2016 Visie 2050 aangenomen, de derde Vlaamse Strategie DO, de toekomstvisie voor Vlaanderen. Visie 2050 bevat 7 transitieprioriteiten: Circulaire economie, Slim wonen en leven, Industrie 4.0.,

Levenslang leren, Samen leven in 2050, Mobiliteit, Energietransitie. Zowel bij de uitwerking als bij de uitvoering van de transitieprioriteiten worden stakeholders betrokken. Op 5 april 2019 heeft de Vlaamse regering Vizier 2030, de vertaling van de SDG's naar Vlaamse 2030-doelstellingen goedgekeurd. Dit Vlaams doelstellingkader bevat 48 doelstellingen vertrekkend van de 17 SDG's, met 2030 als horizon en met focus op Vlaanderen. De 48 doelstellingen zijn geclusterd naar analogie met de 5 P's van de mondiale Agenda 2030: people, planet, prosperity, peace and partnership. De Vlaamse beleidsmaatregelen die nodig zijn om deze doelstellingen te behalen, worden uitgewerkt in het reguliere beleid dat de gepaste maatregelen zal inhouden. Een follow-up zal worden uitgewerkt, onder meer op basis van indicatoren, met als doel jaarlijks verslag uit te brengen in het kader van de septemberverklaring.

In het *Waals Gewest* voorziet het decreet van 2013 over de Waalse strategie voor duurzame ontwikkeling in de goedkeuring van een dergelijke strategie door de Waalse regering uiterlijk twaalf maanden na de eedaflegging. De tweede Waalse strategie inzake DO werd goedgekeurd in 2016 en past in het kader van de SDG's. De strategie bevat een actieplan dat gericht is op veranderingen in de consumptie- en productiepatronen, met name op het gebied van voeding, energie en natuurlijke hulpbronnen. Het decreet werd gewijzigd in 2019.¹⁵ De strategieën voor DO kunnen nu thematische transitieën omvatten, waarvan de eerste gericht is op voeding (Manger demain). In maart 2020 heeft de regering een tweede follow-up rapport goedgekeurd van de vooruitgang van Wallonië naar de SDG's en waarin aanbevelingen worden gedaan.

Het *Brussels Hoofdstedelijk Gewest* heeft zijn visie voor 2040 bepaald met de goedkeuring van het Gewestelijk plan voor duurzame ontwikkeling (GPDO) – een strategisch document dat, net als andere in het kader van het streven naar SDG's in het Brussels Gewest – in juli 2018 werd opgesteld. Het GPDO wil een gepast antwoord bieden op de uitdagingen en bezorgdheden waarmee Brussel als agglomeratie wordt geconfronteerd, met inbegrip van de toegang tot huisvesting, de functionele en sociale diversiteit, de verschillende soorten mobiliteit of de milieuvraagstukken. De Brusselse regering heeft bovendien een reeks regelgevingen aangenomen met het oog op de verwezenlijking van de DO-doelstellingen: het Brussels wetboek van lucht, klimaat en energie (BWLKE), bijvoorbeeld, bevat tal van maatregelen inzake energie-efficiëntie, ontwikkeling van hernieuwbare energiebronnen, transport, luchtkwaliteit en klimaat.

In de *Duitstalige Gemeenschap* werd het regionale ontwikkelingsconcept Ostbelgien leben 2025 goedgekeurd in 2009. De 31 toekomstprojecten in deze strategische visie, die georganiseerd is in opeenvolgende uitvoeringsfasen van 5 jaar, zijn sinds de derde fase (REK III - 2019-2024) aan de SDG's gekoppeld.

De *Franse Gemeenschap* heeft in 2010 een DO-plan aangenomen. In 2011 en 2016 zijn twee externe audits op het gebied van maatschappelijke verantwoordelijkheid uitgevoerd. Het beheerscontract ter voorbereiding van de huidige legislatuur heeft als leidraad de 17 SDG's en moet de overgang inluiden naar een transversale en gecoördineerde governance van de DO-problematiek.

¹⁵ Decreet van 27 juni 2013 betreffende het Waals beleid inzake duurzame ontwikkeling en de daaruit voortvloeiende thema's inzake transitie.

5. Structuur- en investeringsfondsen

Met beslissingen genomen voor 90 % van de fondsen (in totale kost) op eind september 2019, is de programmering van de structuur- en investeringsfondsen (EFRO en ESF) 2014-2020 nu gericht op de uitvoering van projecten. Zoals in de verschillende hoofdstukken van dit NHP wordt toegelicht, kaderen die fondsen in de concrete verwezenlijking van de doelstellingen van de Europa 2020-strategie en de tegemoetkoming aan de aanbevelingen van de Raad. Het betreft meer bepaald de ondersteuning van het ondernemerschap en concurrentievermogen van kmo's (18 % van de Fondsen), O&O en innovatie (12 %), onderwijs en opleiding (12 %), tewerkstelling (16 %) en sociale inclusie (14 %), het doeltreffende gebruik van hulpbronnen, de aanpassing aan klimaatverandering en de lagekoolstofeconomie (26 %).

Als onderdeel van de inzet van regionale strategieën voor slimme specialisatie (S3) wordt bijzondere nadruk gelegd op investeringen, de verspreiding van technologie en de commercialisering van innovatie, meer bepaald door middel van onder andere maatregelen ter ondersteuning van kmo's (ook in de vorm van financiële instrumenten), en piloot- en demonstratieprojecten. De EFRO-programma's zijn ook gericht op de ontwikkeling van de koolstofarme economie, de circulaire economie, duurzame stedelijke ontwikkeling en mobiliteit.

De projecten die in het kader van het ESF werden ontwikkeld zijn volledig in overeenstemming met de reactie op aanbeveling 2. Ze hebben meer bepaald betrekking op levenslang leren en integratie op de arbeidsmarkt, met name voor jongeren en de meest kwetsbare groepen, sociale inclusie en de bestrijding van discriminatie en van het vroegtijdig schoolverlaten. Het ESF heeft het in Vlaanderen mogelijk gemaakt om acties te ontwikkelen in termen van 'uitvoerbaar' werk. Wallonië heeft middelen geconcentreerd op sociale integratie en heeft reacties op tekorten aan arbeidskrachten ontwikkeld. In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest hebben de extra middelen van het Jeugdwerkgelegenheidsinitiatief (YEI) het mogelijk gemaakt om nieuwe acties te ontwikkelen.

De verschillende entiteiten zijn begonnen met de voorbereiding van de programmering 2021-2027, met name op basis van de richtsnoeren die door de Europese Commissie zijn opgesteld in het kader van het Europees semester: overleg met partners, naleving van machtigende voorwaarden, socio-economische analyse, vaststelling van regionale prioriteiten. In Brussel is onderling overleg gestart, met name tussen beheersautoriteiten, om een gemeenschappelijke aanpak, gearticuleerde prioriteiten en een transversale as voor innovatie vast te stellen. In Wallonië is een proces voor vernieuwing van de S3 gelanceerd. ESF Vlaanderen heeft een sociaal-economische analyse opgesteld. EFRO Vlaanderen heeft inhoudelijke werkgroepen opgericht die startnota's hebben opgeleverd over de beleidsdoelstellingen van een 'Slim Europa' en een 'Groen Europa'.

6. Deelname van de stakeholders

6.1. Op politiek niveau

De uitwerking van het Nationaal Hervormingsprogramma (NHP) is het resultaat van een intensieve en vruchtbare samenwerking tussen de federale overheid en de gewest- en gemeenschapsregeringen. Die hebben op hun beurt verschillende actoren betrokken bij de uitwerking van hun eigen programma (bijlagen 1 t/m 5). De samenwerking tussen de federale regering en de gewest- en gemeenschapsregeringen komt ook tot uiting in de bilaterale ontmoetingen en uitwisselingen tussen de Europese Commissie en België, die gedurende het hele Europees semester worden georganiseerd, alsook bij de voorbereiding van en tijdens de fact-findingmission.

Op Belgisch niveau wordt een goede coördinatie tussen de verschillende bevoegdheidsniveaus met het oog op de uitvoering van de hervormingen verzekerd door het overlegcomité, dat het institutionele kader biedt dat nodig is voor deze gestructureerde coördinatie. De Jobsdeal en het Nationaal pact voor strategische investeringen zijn twee concrete voorbeelden van hervormingen en investeringen waarvan de uitvoering de coördinatie en actieve deelname van de verschillende regeringen vereist. Deze coördinatie tussen de verschillende bevoegdheidsniveaus resulteert ook in samenwerkingsakkoorden tussen de federale staat en de gefedereerde entiteiten of tussen de gefedereerde entiteiten onderling binnen hun respectievelijke bevoegdheidsdomeinen. Tussen april 2019 (datum van indiening van het NHP 2019) en april 2020 (datum van indiening van het NHP 2020) zijn, net als de voorgaande jaren, tal van samenwerkingsovereenkomsten gesloten, onder meer op het gebied van gezondheid, spoorwegprojecten, verblijfsvergunningen, opvang van nieuwkomers, validering van competenties, statistieken, elektronische gegevensuitwisseling, kinderopvang enz. De lijst van deze overeenkomsten (die een aanvulling vormt op de lijst van het NHP 2019) is in bijlage 8 opgenomen.

De sociale partners en het maatschappelijk middenveld werden ook betrokken bij de uitwerking en de voortgang van het programma. Hun bijdragen zijn dan ook als bijlage bij het document gevoegd (bijlagen 9 t/m 12). De dialoog en de wederzijdse samenwerking met de verschillende sectoren van onze economie is een prioriteit voor de verschillende regeringen. In §7.2 wordt nader ingegaan op de betrokkenheid van de sociale partners, in het kader van de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven (CRB) en de Nationale Arbeidsraad (NAR), bij de voorbereiding van het NHP en – meer in het algemeen – op hun bijdrage aan het Europees semester. De adviezen van de Nationale Hoge Raad voor Personen met een Handicap (NHRPH), de Federale Raad voor Duurzame Ontwikkeling (FRDO) en het Belgisch Platform tegen Armoede en Sociale Uitsluiting EU2020 zijn samengevat in §7.3.

6.2. Op het niveau van de sociale dialoog

België heeft een sterke traditie van collectieve onderhandelingen en sociale dialoog. Zo sluiten de sociale partners voortdurend collectieve arbeidsovereenkomsten (cao's) en andere overeenkomsten op intersectoraal, sectoraal en bedrijfsniveau. Ze zijn ook vertegenwoordigd in het beheerscomité van de meeste socialezekerheidsinstellingen, alsook in de federale en gewestelijke overlegorganen. Bovendien worden ze door de overheden op alle niveaus geïnformeerd en geraadpleegd over alle beleidsdomeinen die hen aangaan. Vaak worden ze ook gevraagd om concreet deel te nemen aan de uitvoering van de beleidsmaatregelen die door de overheid worden genomen. De wet van 1996 geeft de CRB de permanente opdracht om toezicht te houden op de Belgische concurrentiepositie. Volgens deze wet, die in 2017 werd gewijzigd, moet de CRB ook een verslag over het concurrentievermogen en de werkgelegenheid opstellen.

Deze betrokkenheid van de sociale partners is niet beperkt tot het Belgische niveau, aangezien zij ook betrokken zijn bij de dynamiek van het Europees semester via de contacten en hoorzittingen die op het niveau van de Raad worden georganiseerd via de Belgische vertegenwoordigers in de Europese comités. De sociale gesprekspartners worden dus nauw betrokken bij de werkzaamheden via hun vertegenwoordiger in het EMCO (Comité voor de werkgelegenheid) en het SPC (Comité voor sociale bescherming). Op belangrijke momenten in het Europees semester vinden ook vergaderingen plaats tussen de leden van de CRB, de NAR en de Belgian Desk van de Commissie.

Deze traditie van overleg en dialoog met de sociale partners komt ook tot uiting in het NHP, aangezien de partners elk jaar worden uitgenodigd om een bijdrage te leveren. Ook dit jaar hebben de sociale partners zich met veel toewijding ingezet voor deze oefening.

In het kader van deze overlegdynamiek worden de sociale partners ook geraadpleegd tussen de publicatie van de ontwerp-aanbevelingen per land en de bespreking van deze tekst in de comités en organen van de Raad – ook al gebeurt dit vaak bij hoogdringendheid, gezien de zeer korte proceduretermijnen.

De gewesten en gemeenschappen organiseren ook, elk volgens hun eigen praktijk, overleg met de sociale partners in het kader van het Europees semester. Daarnaast organiseert de Europese Commissie zelf regelmatig vergaderingen met de sociale partners, onder meer in aanloop naar de opstelling van het Landverslag, en de Belgische partnerorganisaties zijn altijd zeer actief geweest in hun respectieve koepelorganisaties.

De uitwerking en uitvoering van het beleid in het kader van het Europees semester, in het bijzonder op het gebied van werkgelegenheid en sociaal beleid, gebeurt in de regel in samenwerking met de sociale partners. Dit kan gebeuren in de vorm van voorafgaande adviezen over het voorgestelde beleid, zoals federale maatregelen, of voorafgaande akkoorden tussen de sociale partners die vervolgens worden omgezet in regelgeving.

In zijn advies (zie bijlage 9) brengt de CRB de belangrijkste beleidsdoelstellingen voor het creëren van een welvarende en duurzame samenleving in herinnering: sociale samenhang, creatie van rijkdom, milieuduurzaamheid, houdbaarheid van de overheidsfinanciën en evenwicht op de lopende rekening van de betalingsbalans. In het licht van deze doelstellingen en op basis van een evaluatie van de prestaties van België heeft de CRB een aantal economische uitdagingen geïdentificeerd die door de federale en gewestelijke overheden prioritair moeten worden aangepakt. Het gaat onder meer over de volgende uitdagingen: een innovatievere economie dankzij onder meer een betere valorisatie van O&O, een overgang naar een circulaire economie, een sociaal en financieel duurzame sociale zekerheid, een betere afstemming van vraag en aanbod op de arbeidsmarkt, het waarborgen van een ontwikkeling van de consumentenprijzen en business-to-businessprijzen die strookt met die van de drie belangrijkste buurlanden, het waarborgen van een energietransitie naar een koolstofarme economie. Hij roept ook alle regeringen van het land op om samen te werken en hun acties te coördineren om de samenhang van het mobiliteitsbeleid te waarborgen. Wat de overheidsfinanciën betreft, benadrukt de CRB het belang van gezonde overheidsfinanciën om in de toekomst een goed niveau van welzijn en sociale bescherming te kunnen garanderen en tegelijkertijd een evenwicht te vinden tussen de begrotingsregels die de houdbaarheid van de overheidsfinanciën garanderen en het vermogen van de regeringen om de economische groei voor productieve investeringen aan te wakkeren. Hij herhaalt ook zijn vraag aan de Belgische regering en de Europese Commissie om een gunstige behandeling van productieve overheidsinvesteringen in het kader van de Europese begrotingsregels.

De NAR heeft zijn advies toegespitst op de 2e, 3e en 4e landspecifieke aanbeveling (zie ook bijlage 9). In dit verband wijst hij onder meer op de verlenging voor de periode 2019-2020 van de cao's betreffende de specifieke stelsels van werkloosheid met bedrijfstoeslag. Hij onderstreept ook het werk dat hij heeft verricht op het gebied van herintegratie van werknemers met gezondheidsproblemen, diversiteit en

gelijkheidsbeleid, werkgelegenheid voor oudere werknemers, preventie van burn-out, toekomstgerichte arbeidsorganisatie, aanvullende pensioenen en detachering van werknemers. De NAR wijst ook op de vorderingen op het gebied van mobiliteit, zoals het sluiten van een nieuwe cao betreffende de financiële tegemoetkoming van de werkgever in de kosten van het openbaar vervoer voor werknemers.

6.3. De betrokkenheid van andere belanghebbenden

De NHRPH verwijst in zijn advies (nr. 2020/03 van 17 februari 2020, zie bijlage 10) naar een aantal prioriteiten voor mensen met een handicap, zoals de effectieve verhoging van de arbeidsparticipatie van gehandicapten en zieken, de hervorming van het regelgevingskader met betrekking tot het stelsel van uitkeringen voor gehandicapten, de toegankelijkheid en kwaliteit van opleidingen, de toegankelijkheid van het vervoer en het belang van intermodaliteit voor volwassenen en kinderen met een handicap, de verbetering van de toegang tot zorg voor mensen die geen toegang hebben bij gebrek aan geld of informatie, de verbetering van de toegang tot de pensioenen voor mensen met een handicap en hun mantelzorgers in een context van langere loopbanen, waarbij de Europese structuurfondsen worden aangewend voor een beleid ter ondersteuning van mensen met een handicap en hun gezinnen. Er wordt ook opgeroepen tot een interfederale strategie ter bestrijding van armoede en sociale uitsluiting.

In zijn advies (bijlage 11) roept de FRDO op om vroeger betrokken te worden bij het opstellen van het verslag. De raad is opgezet met de nieuwe oriëntatie van het Europees semester die duurzaamheid in het middelpunt van de politieke cyclus plaatst. In dit verband is hij van mening dat het NHP verder zou kunnen gaan in de beschrijving van de governance op het gebied van de SDG's in België. Hij legt ook de nadruk op de horizontale integratie van duurzame ontwikkeling in de verschillende beleidslijnen en de verticale integratie ervan tussen de verschillende bevoegdheidsniveaus (zoals bijvoorbeeld in het Nationaal energie- en klimaatplan 2030). Ook wordt benadrukt dat de financiële stromen moeten worden toegespitst op de overgang naar een koolstofarme economie. Op het vlak van investeringen is de FRDO van mening dat België zijn standpunt moet herformuleren met betrekking tot de Europese begrotingsregels die investeringen in de overgang naar een koolstofarme economie kunnen belemmeren. Tot slot benadrukt de FRDO dat economische modellen zoals de circulaire economie en de deeleconomie een grote kans kunnen bieden.

In zijn advies van 31 januari 2020 (bijlage 12) benadrukt het Belgisch Platform tegen Armoede en Sociale Uitsluiting EU2020 het belang om te werken met indicatoren, doelstellingen en subdoelstellingen. Ook wordt het belang van de coherentie tussen de verschillende bevoegdheidsniveaus in dit kader onderstreept. Het Platform benadrukt bijvoorbeeld ook het belang van het waarborgen van de sociale bescherming van de bevolking door het verhogen van het minimuminkomen. Ook wordt opgeroepen tot maatregelen ter bestrijding van de kinderarmoede, onder meer door te zorgen voor adequate voeding voor kinderen en door de toegang tot gratis gezondheidszorg voor kinderen te vergemakkelijken. Het herinnert ook aan het belang van een meer inclusieve arbeidsmarkt. De bestrijding van ontoereikende huisvesting en dakloosheid is ook een prioriteit voor het Platform door middel van verschillende acties, zoals de ontwikkeling van een interfederale strategie ter bestrijding van dakloosheid. Een beter begrip van de daklozenproblematiek zou volgens het Platform ook aan deze doelstelling moeten bijdragen. Het Platform pleit ook voor een betere toegang tot hoogwaardige en betaalbare huisvesting en benadrukt dat de strijd tegen armoede ook betrekking heeft op het onthaal en de integratie van mensen met een migratieachtergrond. Hiertoe moet een beleid ten uitvoer worden gelegd dat gericht is op een betere integratie (taalcursussen, erkenning van diploma's enz.) en een betere bescherming van de grondrechten van alle migranten. Dit kan ook door middel van een doeltreffende toepassing van de wetgeving inzake gelijkheid en bestrijding van discriminatie en racisme, in het bijzonder wat betreft de toegang tot huisvesting, onderwijs enz.

Bijlage 1: Hervormingsprogramma van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest

1. Inleiding

Deze bijdrage van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest aan het Belgisch Nationaal Hervormingsprogramma (NHP) 2020 geeft een overzicht van de belangrijkste gewestelijke maatregelen en strategieën die een antwoord bieden op de landspecifieke aanbevelingen die de Raad van de Europese Unie aan België heeft gedaan in het kader van het Europees Semester, evenals op de doelstellingen van de Europa 2020-strategie.

Zoals reeds aangehaald in de inleiding van dit NHP en aangezien de werken eind maart 2020 al ver gevorderd waren, is beslist om de oorspronkelijke versie van het NHP te behouden en er een bijlage aan toe te voegen met de maatregelen die op de afsluitingsdatum van het document (21 april 2020) zijn genomen of gepland door de verschillende entiteiten in het kader van de COVID-19-pandemie. De regionale regering brengt in deze bijdrage bijgevolg verslag uit van de ondernomen structurele hervormingen sinds de publicatie van de landspecifieke aanbevelingen van 2019, en geeft aan welke maatregelen in de nabije toekomst verwacht mogen worden, onafhankelijk van de context van de pandemie.

Het ontwerp van de Brusselse bijdrage aan het NHP werd voorgelegd aan de Economische en Sociale Raad van het Gewest, die op 19 maart 2020 zijn advies heeft uitgebracht, voor zijn goedkeuring door de Brusselse regering op 23 april 2020. De voorstelling van deze bijdrage in het Brussels Parlement kan evenwel niet doorgaan gezien de omstandigheden. Bijgevolg zal de bijdrage worden overgemaakt aan het Parlement. De leden zullen kunnen reageren via schriftelijke vragen.

In 2019 werd er een **nieuwe gewestregering** gevormd die in het 3de kwartaal van het jaar is aangetreden. De regering wil een beslissende stap zetten in de richting van een ambitieus overkoepelend beleid om de huidige uitdagingen op maatschappelijk en economisch vlak en op milieugebied aan te pakken. Het is daardoor noodzakelijk de verschillende thematische maatregelen en strategische doelstellingen op te nemen in een coherente gewestelijke beleidsvisie, die met de steun van het maatschappelijk middenveld gericht is op de versterking van alle Brusselaars, door hen van wieg tot rusthuis toegang te bieden tot huisvesting, kwaliteitsvolle werkgelegenheid, betaalbare gezondheidszorg, een gezonde en aangename leefomgeving, openbaar vervoer en infrastructuur. In ruimere zin vergen de uitdagingen die de klimaatcrisis met zich meebrengt concrete en collectieve reacties van het politieke bestuur. Gezien de milieu- en volksgezondheidsuitdagingen waarmee we te maken hebben, zijn de verwachtingen terecht hooggespannen. Solidaire maatregelen en ingrijpende veranderingen, ingebed in een langetermijnvisie, zijn in alle sectoren en binnen elk gewestelijk bevoegdheidsgebied onontbeerlijk.

Reeds tijdens de vorige legislatuur heeft het Brussels Gewest zijn visie voor 2040 gedefinieerd door in juli 2018 het **Gewestelijk Plan voor Duurzame Ontwikkeling (GDPO)** goed te keuren. Het GDPO wil een gepast antwoord bieden op de uitdagingen en aandachtspunten waar Brussel als stedelijk gebied mee te maken krijgt, zoals de bevolkingsgroei, de toegang tot huisvesting, de economische herstructurering, de toegang tot de arbeidsmarkt, de functionele en maatschappelijke diversiteit, de verschillende soorten mobiliteit of de milieukwesties.

De Algemene Beleidsverklaring legt de fundamentele van de Strategie GO4Brussels 2030, in het verlengde van de Strategie GO4Brussels 2025, en neemt daarbij de prioriteiten van de nieuwe Brusselse regering mee, waaronder de economische en maatschappelijke transitie, alsook de milieutransitie. Deze strategie stoelt op twee structurerende pijlers, onderverdeeld in een reeks doelstellingen:

- PIJLER 1: een Strategie uitwerken om tegen 2030 een transitie van de Brusselse economie te bewerkstelligen, die erop gericht is alle sectoren koolstofvrij te maken en meer steun te verlenen aan de sectoren die zich toeleggen op de circulaire en regeneratieve economie, op sociaal en democratisch ondernemerschap en op de digitalisering van de economie:

Doelstelling 1.1: De voorwaarden creëren voor de economische transitie om bij te dragen tot de gewestelijke klimaatdoelstellingen

Doelstelling 1.2: De zko's en kmo's ondersteunen, met inbegrip van de industrie, de ambachten, de buurtwinkels en het sociaal en democratisch ondernemerschap

Doelstelling 1.3 : Het onderzoeks- en innovatiebeleid op gang brengen dat bevorderlijk is voor de economische, sociale, solidaire en klimaattransitie

Doelstelling 1.4: De economie ondersteunen in de sectoren die kwaliteitsvolle banen kunnen opleveren voor de Brusselaars

Doelstelling 1.5: Bevordering van de export en van de aantrekkingskracht voor buitenlandse investeringen naar het Brussels Gewest

Doelstelling 1.6: Ontwikkeling van de strategische gebieden ter ondersteuning van het economisch beleid van de Brusselse Regering

Doelstelling 1.7: De fiscale hervorming verder uitdiepen

Doelstelling 1.8: De digitale transitie van de Brusselse economie waarmaken

Doelstelling 1.9: Een efficiënte mobiliteit met respect voor de gezondheid en de levenskwaliteit

- PIJLER 2: de gekruiste beleidsinitiatieven rond werk en opleiding in het bijzonder toespitsen op de kwalificaties en de allianties werk-milieu ondersteunen: duurzaam bouwen en renoveren, duurzame voeding:

Doelstelling 2.1: De Jongerengarantie verder uitvoeren

Doelstelling 2.2: Iedereen de toegang tot stabiel en duurzaam werk waarborgen

Doelstelling 2.3: De gekruiste beleidsinitiatieven werk-opleiding versterken

Doelstelling 2.4: Het Brussels programma voor onderwijs en kinderopvang voortzetten

Doelstelling 2.5: Een sterk gewestelijk openbaar ambt: het actieplan "Brusselaars in het openbaar ambt" verder uitdiepen

Doelstelling 2.6: Actief samenwerken met de andere gewesten en gemeenschappen

Doelstelling 2.7: Sociale ongelijkheid aanpakken en de toegang tot de gezondheidszorg waarborgen

Doelstelling 2.8: Bijdragen aan het Europees beleid inzake economie, werk en insluiting

De **Strategie GO4Brussel 2030**¹⁶ gaat uit van een partnergerichte aanpak met een visie die het mogelijk maakt de verschillende initiatieven van de Regering te integreren. Zij biedt gemeenschappelijke sturings-, opvolgings-, overleg-, communicatie- en evaluatie-instrumenten.

De in dit programma vermelde maatregelen moeten worden gelezen in de context van de nieuwe Algemene Beleidsverklaring waar de Strategie Go4Brussel 2030 uit voortvloeit.

Ten slotte vergt de uitwerking van een aantal structurele hervormingen **openbare investeringen**. Die investeringen, waarvan de economische en strategische meerwaarde is bewezen, worden in het Landenrapport 2020 van de Europese Commissie over België overigens nog steeds als onvoldoende bestempeld. De budgettaire bewegingsruimte wordt echter beperkt door een strak Europees keurslijf, waardoor het moeilijk wordt een dynamiek van heropleving op gang te brengen die sterk genoeg is om een antwoord te bieden op de vele demografische, economische, sociale en ecologische uitdagingen. Daarom wijst de Brusselse Hoofdstedelijke Regering er nogmaals op om openbare investeringen niet dezelfde budgettaire benadering te willen geven als de lopende uitgaven. Het raadplegingsproces dat de Europese Commissie heeft aangekondigd in haar mededeling van 5 februari 2020 over de herziening van het economisch governancekader van de EU, zal zij daarom met belangstelling volgen en eraan bijdragen.

2. Context en sociaaleconomische vooruitzichten¹⁷

2.1. Economische activiteit

De groei van de economische activiteit blijft matig in het Brussels Gewest

Volgens de jongste gewestelijke economische vooruitzichten zou de groei van de economische activiteit in het Brussels Gewest over de hele periode 2019-2024 matig blijven, met een **gemiddelde jaarlijkse stijging van 0,9%**. De verwachte groei van het Brusselse BBP in deze periode vertoont een negatief verschil van gemiddeld 0,4 procentpunt per jaar ten opzichte van het nationale gemiddelde. Op middellange termijn zou de groei van de economische activiteit van het Gewest voornamelijk berusten op de bijdrage van twee belangrijke bedrijfstakken: 'krediet en verzekeringen' en, in nog grotere mate, 'overige marktdiensten'¹⁸.

De groei van de investeringen vertraagt op middellange termijn

Na een algemene inhaalbeweging tussen 2013 en 2018 (gemiddelde jaarlijkse groei van 3,7%), zou de groei van de Brusselse investeringen de komende jaren weer vertragen. Met name de geleidelijk aan minder aantrekkelijke financieringsvoorwaarden (verwachte stijging van de langetermijnrente) zouden wegen op de beslissingen van de investeerders. De groei van de investeringen (bruto-investeringen in vaste activa van de privé- en de overheidssector, na aftrek van de investeringen in huisvesting) zou zo voor het Brussels Gewest dalen tot gemiddeld 1,8% per jaar over de periode 2019-2024, wat onder het nationale cijfer valt (+2,2% per jaar). De **Brusselse investeringsgraad** daalde in 2012 tot 16,4 % als gevolg

¹⁶ <http://go4.brussels/versionNL.html>

¹⁷ Analyse voornamelijk gebaseerd op de resultaten van de gewestelijke economische vooruitzichten 2019-2024, gepubliceerd in juli 2019 door het Federaal Planbureau, het Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse, het Institut Wallon de l'Évaluation, de la Prospective et de la Statistique en Statistiek Vlaanderen. Deze cijfers zijn in overeenstemming met de nationale economische vooruitzichten 2019-2024 van juni 2019 en houden dus geen rekening met de in september 2019 en februari 2020 aangebrachte herzieningen aan de nationale macro-economische omgeving voor de economische begroting.

¹⁸ De bedrijfstak "overige marktdiensten" omvat onder meer de uitgeverijsector, de audiovisuele sector, de reclamewereld, informaticadiensten, advies en consultancy, administratieve en ondersteunende diensten, maar evengoed vastgoed-, boekhoudkundige, juridische, wetenschappelijke en technische activiteiten.

van de crisis. Sindsdien kennen we opnieuw een opwaartse beweging en **zou de stijging zich moeten doorzetten, om tegen 2024** uit te komen op 20,5% (22,1% voor België).

Netto aantal nieuwe banen daalt op middellange termijn

Vanaf 2019 zouden het over het algemeen minder gunstig economisch klimaat, het doorzetten van de stijging van de reële loonkosten en de verwachte hogere productiviteitswinsten geleidelijk gaan wegen op het scheppen van banen. De groei van de Brusselse werkgelegenheid zou van 0,6% in 2019 dalen tot 0,3% in 2024. Over de hele periode 2019-2024 **zou de stijging van de werkgelegenheid in het Brussels Gewest gemiddeld 0,4% per jaar bedragen** (0,7% voor België). Het netto aantal nieuwe banen in het Brussels Gewest zou tussen 2019 en 2024 met de helft dalen, van 4.200 eenheden tot iets meer dan 2.000. Gemiddeld zouden in Brussel in de periode 2019-2024 jaarlijks bijna **2.700 extra banen** moeten worden gecreëerd. Cumulatief komt dat overeen met een totaal van netto 16.300 nieuwe jobs over zes jaar, wat het aantal werknemers in het Brussels Gewest tegen 2024 op 719.000 brengt. De meeste nieuwe aanwervingen die worden verwacht, zouden betrekking hebben op de sectoren 'overige marktdiensten' en 'gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening'.

2.2. Demografie en arbeidsmarkt

Brussel telt meer dan 1,2 miljoen inwoners

Op 1 januari 2019 overschreed Brussel voor het eerst de kaap van 1,2 miljoen inwoners. In vergelijking met het jaar voordien is de bevolking van Brussel met 0,8% toegenomen (d.w.z. 9.816 mensen meer). Dit groeitempo blijft hoger dan in de andere twee Belgische gewesten (+0,6% in Vlaanderen en +0,3% in Wallonië), al vertoont de groei van de Brusselse bevolking de voorbije zes jaar een **duidelijke vertraging ten opzichte van de eerder waargenomen demografische expansie** (vooral tussen 2006 en 2013, toen de gemiddelde groei 1,7% per jaar bedroeg).

De **Brusselse bevolking** blijft de **jongste** in België, met een gemiddelde leeftijd van 37,5 jaar op 1 januari 2019 (tegenover 41,4 jaar in Wallonië en 42,7 in Vlaanderen). In vergelijking met de andere twee Belgische gewesten heeft het Brussels Gewest een relatief hoog aandeel jongvolwassenen en kinderen onder de 10 jaar en een relatief laag aandeel mensen boven de 50 jaar.

De werkzame beroepsbevolking neemt aanzienlijk sneller toen dan de binnenlandse werkgelegenheid en de tewerkstellingsgraad blijft stijgen

De Brusselse arbeidsmarkt onderscheidt zich door de vele Vlaamse en Waalse pendelaars die in het Brussel Gewest komen werken. Volgens de vooruitzichten zou het in 2019 om in totaal **323.000 inkomende pendelaars** gaan. Aan de andere kant tellen we voor hetzelfde jaar meer dan 68.000 Brusselaars die naar Vlaanderen en Wallonië pendelen om er te gaan werken. Globaal gezien wordt iets minder dan de helft van de Brusselse interne werkgelegenheid ingenomen door werknemers uit een van de andere twee gewesten.

Sinds 2000 is het pendelsaldo van het Gewest gunstig geëvolueerd en dat zou de komende jaren zo blijven. In de **periode 2019-2024 zou het aantal uitgaande pendelaars sterk blijven toenemen**, terwijl het aantal inkomende pendelaars vrijwel stabiel zou blijven. Bijgevolg zou het deel van de Brusselse interne werkgelegenheid dat wordt ingenomen door bewoners van het Gewest blijven stijgen, van 54% in 2017 tot 55% in 2022. Het gewicht van de Brusselaars in de tewerkstelling van de andere twee gewesten zou tijdens de komende jaren ook toenemen. In die omstandigheden zou de werkzame Brusselse beroepsbevolking (concept gehanteerd in de plaats van woonplaats) sneller blijven groeien dan de binnenlandse tewerkstelling (concept gehanteerd in de plaats van werk), met een gemiddelde jaarlijkse stijging van respectievelijk 1,0% en 0,4% tussen 2019 en 2024.

Na een sterke daling tussen 2008 en 2013 is de **tewerkstellingsgraad** in het Brussels Gewest **sinds 2016 weer gaan stijgen**. In de periode 2019-2024 zou hij toenemen van 58,8% naar 60,3%. In tegenstelling tot wat in het verleden werd vastgesteld, zou de toename van het aantal werkende Brusselaars moeten volstaan om de (dalende maar nog steeds aanzienlijke) intrede van Brusselaars in de arbeidsgeschikte leeftijd op te vangen.

Het aantal werkzoekenden daalt voor het vijfde jaar op rij

In 2018 waren gemiddeld 88.047 niet-werkende **werkzoekenden** (NWW) ingeschreven bij Actiris, de gewestelijke overheidsdienst voor arbeidsbemiddeling van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Dat aantal is **met 2,4 % gedaald ten opzichte van 2018** (-3.189), dit is meteen het **vijfde jaar op rij met een daling** van de Brusselse **werkloosheid**. Relatief bekeken vertoont de werkloosheid van mensen onder de 40 jaar in 2019 de grootste daling (-4,8%), terwijl de daling minder uitgesproken was bij 40- tot 59-jarigen (-2,7%). Het aantal NWW van 60 jaar en ouder is daarentegen fors gestegen (+19,5 %).

De werkloosheid blijft dalen op middellange termijn

Volgens de gewestelijke prognoses bedroeg de werkloosheidsgraad in het Brussels Gewest 15,7%¹⁹ in 2019, dat is 0,8 procentpunt lager dan het jaar voordien. Over de gehele periode 2019-2024 zou het aantal NWW jaarlijks met gemiddeld 3.100 afnemen. We verwachten dat het **aantal Brusselse werklozen tegen 2024 zal dalen tot 74.300**, wat overeenkomt met een **werkloosheidsgraad van 12,9%**. Dat cijfer ligt aanzienlijk lager dan in het verleden, vooral dan in vergelijking met het gemiddelde van 20,8% tussen 2003 en 2014. Men moet al teruggaan tot 1990 om zo'n laag werkloosheidspercentage te vinden in het Brussels Gewest, hoewel de definitie van administratieve werkloosheid sindsdien aanzienlijk is geëvolueerd, waardoor vergelijken moeilijk is.

2.3. Kansarmoede en sociale uitsluiting

In 2017 telde het Brussels Hoofdstedelijk Gewest gemiddeld 42.912 begunstigden van een inkomen dat door een Openbaar Centrum voor Maatschappelijk Welzijn (OCMW) werd betaald. Het leefloon of equivalent leefloon wordt door de OCMW's toegekend aan mensen die niet beschikken over voldoende middelen uit arbeid, uit vermogen (onroerend goed, financieel, ...) of uit de sociale zekerheid (pensioenen, werkloosheids- of invaliditeitsuitkeringen, ...). De Brusselse begunstigden van een (equivalent) leefloon vertegenwoordigen 28% van alle begunstigden in België, terwijl de Brusselse bevolking slechts een tiende van de bevolking van het land uitmaakt. Deze **begunstigden** vertegenwoordigen overigens **5,4% van de Brusselse bevolking tussen 18 en 64 jaar**. Dit percentage ligt veel hoger dan in de andere twee Belgische gewesten en is in het Brussels Gewest zelf ook nog nooit zo hoog geweest. Tevens moet worden opgemerkt dat dit percentage twee keer zo hoog is voor jongvolwassenen van 18 tot 24 jaar. In 2017 is het aantal Brusselse begunstigden van een OCMW-inkomen met 2,2% gestegen ten opzichte van het voorgaande jaar. Binnen het Gewest zelf verschilt de situatie sterk van gemeente tot gemeente: in sommige gemeenten loopt een aandeel van mensen met een (equivalent) leefloon op tot 10%.

De **Sociale Barometer 2018** voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest doet overigens de volgende vaststellingen:

- Het risicopercentage wat armoede en sociale uitsluiting betreft ligt tussen 35% en 42%;

¹⁹ Het werkloosheidspercentage dat in de gewestelijke economische vooruitzichten wordt gehanteerd, is niet rechtstreeks vergelijkbaar met het door Actiris gepubliceerde administratieve werkloosheidspercentage, aangezien het volgens een andere methode en andere definities wordt berekend.

- 33% van de Brusselaars moet rondkomen met een inkomen dat onder de drempel van het armoederisico ligt; dat percentage is buitengewoon hoog bij personen die leven in een gezin zonder werk of met een lage werkintensiteit;
- 23% van de Brusselse kinderen onder de 18 jaar groeit op in een gezin zonder inkomen uit werk;
- 21% van de beroepsbevolking (18-64 jaar) leeft van een sociale uitkering of een vervangingsinkomen (pensioenen niet meegerekend), waarvan het minimumbedrag meestal onder de drempel van het armoederisico ligt;
- 28% van de Brusselse bevolking geniet de verhoogde tegemoetkoming voor gezondheidszorg (36% van de jongeren onder de 18 jaar);
- Ongeveer één op zeven jongeren tussen 18 en 24 jaar heeft voortijdig de school verlaten zonder een diploma hoger secundair onderwijs te behalen;
- De globale cijfers van al deze indicatoren verhullen aanzienlijke sociaal-ruimtelijke ongelijkheden, aangezien er grote verschillen bestaan tussen de Brusselse wijken en gemeenten;
- Ten slotte gaan ongelijkheden wat toegang tot de arbeidsmarkt en wat inkomen betreft vaak gepaard met moeilijkheden op het vlak van toegang tot huisvesting en gezondheidszorg, met name voor de kwetsbaarste groepen.

3. Antwoorden van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest op de landspecifieke aanbevelingen voor België

3.1. Overheidsuitgaven

CSR 1: Ervoor zorgen dat het nominale groeipercentage van de netto primaire overheidsuitgaven in 2020 niet hoger ligt dan 1,6 %, hetgeen neerkomt op een jaarlijkse structurele aanpassing van 0,6 % van het bbp. Eventuele meevallers gebruiken om de overheidsschuldquote sneller te verminderen. De hervormingen voortzetten om de budgettaire houdbaarheid van de stelsels voor langdurige zorg en pensioenen te waarborgen, onder meer door de mogelijkheden voor vervroegde uittreding uit de arbeidsmarkt te beperken. De samenstelling en efficiëntie van de publieke uitgaven verbeteren, met name door middel van uitgaventoetsingen, en de coördinatie van het begrotingsbeleid door alle overheidsniveaus verbeteren om ruimte te creëren voor openbare investeringen.

In het kader van haar Algemene Beleidsverklaring 2019-2024 heeft de Brusselse regering zich ertoe verbonden een stabiel begrotingstraject te handhaven dat instaat voor een **structureel evenwicht**. Net zoals de andere entiteiten houdt het Brussels Hoofdstedelijk Gewest bij de aftoetsing van deze begrotingsdoelstelling geen rekening met enkele grote groeibevorderende strategische investeringsuitgaven. Voor 2020 lopen deze **investeringen** op tot **500 miljoen euro**. Deze investeringen betreffen in hoofdzaak groeibevorderende duurzame mobiliteitsprojecten (zoals de uitbreiding van het metro- en tramnetwerk), die congestie tegengaan en op die manier ook beantwoorden aan landspecifieke aanbeveling 3.

Na de zomer van 2020 zal een **meerjarenbegroting** voor de **nieuwe legislatuur** opgesteld worden die de prioriteiten van de nieuwe regering zal weerspiegelen. Deze meerjarenbegroting zal tevens een **meerjarig investeringsplan** bevatten.

Daarnaast levert de regering van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest aanzienlijke inspanningen om de schuld op een houdbaar niveau te handhaven. De **schuldontwikkelingen** die verwacht worden voor de regeerperiode 2019-2024 zijn in hoofdzaak gelinkt aan de strategische groeibevorderende investeringen waarop het Brussels Hoofdstedelijk Gewest inzet.

De investeringen vertegenwoordigen ongeveer 20% van het huidige budget van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Teneinde bijkomende ruimte te creëren voor noodzakelijke groeibevorderende investeringen in een meerjarig perspectief, zal het Brussels Hoofdstedelijk Gewest inzetten op de

verhoging van de **efficiëntie en de doeltreffendheid van de publieke uitgaven**, onder meer via de introductie van een uitgaventoetsing (**spending review**) in het begrotingsproces.

Met de nieuwe algemene beleidsverklaring verbindt het Brussels Hoofdstedelijk Gewest zich ertoe om niet alleen het gewestelijk beleid te evalueren in termen van impact en prestaties, maar ook het functioneren van de gewestelijke instellingen en de doelmatigheid van hun taken en de bereikte resultaten regelmatig te evalueren. De Regering zal de impact en de doeltreffendheid van alle gewestelijke beleidsinitiatieven laten evalueren om er zeker van te zijn dat zij wel degelijk efficiënt zijn.

Als eerste stap zullen in het kader van een uitgaventoetsing **twee pilootprojecten** opgestart worden in de sector mobiliteit en sociale huisvesting, waarvoor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest technische assistentie heeft aangevraagd via het **Steunprogramma voor structurele hervormingen** (Structural Reform Support Programme – SRSP) van de Europese Commissie. Beide pilootprojecten dienen voornamelijk als een bijdrage in "*capacity building*" om toekomstige uitgaventoetsingen mogelijk te maken.

Daar spending reviews slechts maximaal renderen als deze structureel ingebed worden in een matuur begrotingssysteem met een waardevolle begrotingsvoorbereiding, een strategische middellangetermijnfocus en een voldoende sterke link tussen budget, beleid en resultaten (ex-ante en ex-post evaluaties van beleidsvoorstellen en de evolutie in de richting van performance-informed budgeting), werd eveneens technische assistentie aangevraagd voor het uitvoeren van een **PEFA**²⁰ (Public Expenditure and Financial Accountability) **gap-analyse** die moet leiden tot een actieplan in het kader van de verbetering van het publiek financieel management van het Gewest.

De start van de pilootprojecten is gepland voor april-mei 2020 en zal tussen 9 maanden en 1 jaar duren. De PEFA-missie zou in april/mei 2020 van start gaan en ongeveer 9 maanden in beslag nemen.

Verder is in Brussel een technische commissie binnen Iriscare, de bicommunautaire instelling die verantwoordelijk is voor het beheer op het gebied van sociale bescherming, verantwoordelijk voor het toezicht op de uitgaven en inkomsten van het beleid waarvoor zij verantwoordelijk is, inclusief **langdurige zorg**. Om elke persoon met een beperkte autonomie een beschikbare, kwalitatieve en toegankelijke dienstverlening en zorg te kunnen garanderen en ervoor te zorgen dat deze autonomie zo lang mogelijk behouden blijft, ontwikkelt de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie een geïntegreerd hulpmodel en buurtzorg, per wijk, gericht op het zo lang mogelijk thuis houden van mensen met een beperkte autonomie. Dit open model biedt ondersteuning voor alternatieven voor rusthuizen, waar mogelijk en wenselijk, rekening houdend met het bij het verordening vastgestelde 'moratorium in rusthuizen'.

Tot slot, zoals uiteengezet in haar Strategie GO4Brussels 2030, wenst de Brusselse regering de fiscale hervorming verder uit te diepen. Brussel zal een beleid uitbouwen dat de belastingdruk op de Brusselse gezinnen niet verhoogt, maar wel hun koopkracht en die van komende generaties versterkt. Stimuli zullen gegeven worden aan de ondernemingen door de gewestelijke en gemeentelijke belastingen te harmoniseren en (eventueel) te verminderen. Daarnaast zal het gewest een stelsel voor een verkeersbelasting uitwerken dat respectvol omgaat met het leefmilieu en tegelijk een vermindering van de verkeerscongestie in Brussel beoogt. Om de toegang tot eigendom, de duurzame renovatie van gebouwen en het behoud van de middenklasse in Brussel te ondersteunen, zal de regering de registratie- en successierechten evalueren om de uitwerking hiervan nauwkeuriger te kunnen richten.

²⁰ Public Expenditure and Financial Accountability

3.2. Arbeidsmarkt, onderwijs en opleiding

CSR 2: De hindernissen om te werken wegnemen en de doeltreffendheid van een actief arbeidsmarktbeleid versterken, met name voor laagopgeleiden, oudere werknemers en mensen met een migrantenachtergrond. De prestaties en de inclusiviteit van de onderwijs- en opleidingssystemen verbeteren en de vaardighedenmismatches aanpakken.

3.2.1 De hindernissen om te werken wegnemen en de doeltreffendheid van een actief arbeidsmarktbeleid versterken, met name voor laagopgeleiden, oudere werknemers en mensen met een migrantenachtergrond

Zoals aangekondigd in haar Algemene Beleidsverklaring 2019-2024, en gelinkt aan de Strategie GO4Brussels 2030, heeft de Brusselse regering de ambitie om de toegang tot stabiele en duurzame werkgelegenheid evenals gelijke rechten voor iedereen te garanderen en om discriminatie effectief te bestrijden. In dat kader zullen de volgende strategieën worden ingezet om de inclusiviteit van de arbeidsmarkt effectief te versterken.

Ontwikkeling van een aangepast aanbod van oplossingen

Na de vorige overdracht van bevoegdheden heeft het Gewest een belangrijke hervorming van de activeringsmechanismen doorgevoerd. Sinds 2017 zijn er nieuwe vormen van tewerkstellingssteun beschikbaar. De regering zal evalueren hoe doeltreffend deze nieuwe voorzieningen zijn ten aanzien van de doelgroepen die het verst van de arbeidsmarkt af staan, waaronder laaggeschoolden, mensen met een migratieachtergrond, oudere werknemers en jongeren. Deze evaluatie van het gewestelijk activeringsbeleid zal de sterke en zwakke punten van de bestaande voorzieningen in kaart brengen, overgaan tot aanpassingen en nieuwe maatregelen ontwikkelen die onder efficiëntie, inclusie, de toegankelijkheid voor kleine bedrijven, en administratieve vereenvoudiging vallen.

Om de integratie van werkzoekenden die ver van de arbeidsmarkt af staan mogelijk te maken, zal de overheid een aanbod van aangepaste oplossingen blijven ontwikkelen. Zo zal een specifiek premiestelsel worden ingevoerd om werkgevers te ondersteunen bij de aanwerving van mensen met een handicap.

Optimalisering van het kader voor de bestrijding van discriminatie bij het aanwerven en voor de bevordering van diversiteit

Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest vertrekt van een combinatie van preventieve en sensibiliserende acties en een baanbrekend repressief kader om discriminatieverschijnselen op de arbeidsmarkt zo goed mogelijk aan te pakken. Het waarborgen van inclusie door een aangepast tewerkstellingsbeleid zal worden bereikt door een verbetering van de kennis van de bestaande instrumenten, de voortzetting en intensivering van de samenwerking tussen de verschillende belanghebbenden en de versterking van het rechtskader door het optimaliseren van de regelgevingsmogelijkheden; een essentiële en transversale succesvoorwaarde voor de implementatie van de Strategie GO4Brussels.

In die context werden het [anti-discriminatieloket](#)²¹ van Actiris, het nieuwe gratis nummer voor het signaleren van discriminatie bij aanwerving, en het nieuwe online meldingsformulier in december 2019 in gebruik genomen. Dit 'loket' is het eerste aanspreekpunt voor werkzoekenden die het slachtoffer zijn van discriminatie bij hun zoektocht naar werk. Het bestaat uit een eerstelijnsdienst en een netwerk van

²¹ Tienpuntenplan ter bevordering van de diversiteit en ter bestrijding van discriminatie bij de tewerkstelling. Dit plan werd op 8 december 2016 door de regering goedgekeurd. Deze maatregel is in overeenstemming met de Strategie Go4Brussels 2030 - Doelstelling 2.2: Iedereen de toegang tot stabiel en duurzaam werk waarborgen.

referenten tegen discriminatie in de vestigingen en daarbuiten. Vier missies zijn daartoe afgelijnd: informeren, oriënteren en empowerment, sensibiliseren, en aanbevelingen formuleren.

Sinds 1 januari 2020 is een **hervorming van de gewestelijke diversiteitsinstrumenten**²² in werking getreden. Ze heeft betrekking op: toegang tot verschillende soorten diversiteitsplannen voor de particuliere sector (mini-plan, globaal plan en thematisch plan); een label met bijbehorend jaartal; de invoering van het begrip werknemer van vreemde origine en het versterken van de verplichting om de genderproblematiek te integreren. Deze nieuwe instrumenten maken het mogelijk de elementen van de Brusselse context beter te vatten en in te spelen op de specifieke behoeften van de bedrijven. De doelstellingen daarvan zijn onder meer sensibilisering van bedrijven voor diversiteitskwesaties, bestrijding van discriminatie, corrigerende acties in geval van veroordeling, en de invoering van een sectorale aanpak.

Maatregelen voor nieuwkomers

Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest zal eveneens een **gewestelijk platform voor de integratie van (legale) nieuwkomers op de arbeidsmarkt** oprichten met de hulp van de ondersteuningsdienst voor structurele hervormingen (DG REFORM) van de Europese Commissie. Dit platform vormt de ruggengraat van het project, dat past binnen een algemene strategie die de volgende werkpijlers omvat:

- Vergroten van het bewustzijn in bedrijven wat betreft het engagement voor meer diversiteit binnen hun organisaties;
- Binnen Actiris een nieuwe functie in het leven roepen: tewerkstellingsconsulent voor nieuwkomers;
- De samenwerking tussen Actiris en de relevante actoren (BON, BAPA, Fedasil, ...) versterken;
- Monitoring invoeren van de tewerkstellingstrajecten van mensen uit de doelgroep.

3.2.2. De prestaties en de inclusiviteit van de onderwijs- en opleidingssystemen verbeteren en de vaardighedenmismatches aanpakken

Zoals aangekondigd in haar Algemene Beleidsverklaring 2019-2024 zal de regering het transversale karakter van het tewerkstellings- en opleidingsbeleid uitdiepen in het kader van sterke partnerschappen tussen openbare tewerkstellings- en opleidingsoperatoren. In die context zullen de synergieën met de sectoren worden geïntensiveerd om het traject van werkzoekenden naar een job toe vlotter en krachtiger te laten verlopen.

Opleidings- en tewerkstellingspolen

De strategie met betrekking tot het opzetten van de **Opleidings- en Tewerkstellingspolen** die voortvloeit uit het sluiten van een sectorale kaderovereenkomst, zal worden geïntensiveerd, steunend op de Dienst sectorale facilitatie van de Economische en Sociale Raad. De Opleidings- en Tewerkstellingspool heeft als doel degenen die betrokken zijn bij opleiding en tewerkstelling samen te brengen met de sectoren. Deze strategie is bedoeld om de kwalificaties van werkzoekenden te verbeteren voor een duurzame integratie op de arbeidsmarkt, om de competenties van werknemers te ontwikkelen in het licht van de verschuivingen op de arbeidsmarkt, en om een toekomstgericht sectoraal toezicht te ontwikkelen dat anticipeert op de toekomstige behoefte van bedrijven aan geschoolde arbeidskrachten. De Opleidings- en Tewerkstellingspolen bieden concrete oplossingen voor knelpuntberoepen. Na de pool Technicity.brussels, voor beroepen in de technologische industrie, wordt

²² Het besluit werd goedgekeurd in mei 2019, de uitvoering is gepland 2020 (https://www.etaamb.be/nl/besluit-van-de-brusselse-hoofdstedelijke-regering-van-_n2019012519.html).

in 2020 de pool Digitalcity.brussels ingehuldigd voor beroepen op het vlak van informatie, communicatie en nieuwe technologieën (ICT).

Strategie "Tewerkstellingsbekwaamheid"

Op basis van de evaluatie van het Opleidingsplan 2020 zal er een **Strategie "Tewerkstellingsbekwaamheid"** worden aangenomen. Bedoeling is in eerste instantie de inwoners van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, en in het bijzonder de werkzoekenden, in staat te stellen het competentieniveau te halen dat de arbeidsmarkt van de metropool vereist. De strategie zal worden afgestemd met Franstalige en Nederlandstalige actoren die actief zijn op het gebied van tewerkstelling, beroepsopleiding en onderwijs in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

Het Gewest bevordert **alternerend leren en beroepsopleidingen in bedrijven** als hefboomen voor een versnelde en duurzame inschakeling op de arbeidsmarkt. Dit soort opleiding stelt werkzoekenden in staat om ervaring op het terrein te verwerven door een opleiding binnen een bedrijf te volgen. Een voorbeeld is het project S.Kool, een publiek-private samenwerking die bestaat uit een 3 maanden durende opleiding op het terrein, aangevuld met praktische workshops en het houden van een operationele "concept store". Tot nu toe hebben er twee edities plaatsgevonden.

Voor Brusselse werkzoekenden die onmogelijk kunnen beantwoorden aan de beschikbare werkaanbiedingen op de arbeidsmarkt, zal de overheid de ondersteuning **voor het valideren van verworven competenties** verder handhaven, ontwikkelen en evalueren. Tegelijkertijd zullen de ontwikkelingen van procedures voor het erkennen van vaardigheden die in het kader van een opleiding werden verworven en de certificeringsprocedures worden uitgebreid.

Om de **digitale vaardigheden** van de Brusselaars te verbeteren, ontwikkelt het Gewest bovendien een reeks maatregelen ter verbetering van het opleidingsaanbod op digitaal gebied, zoals het Digitale Transformatieplan.

Hervorming van het betaald educatief verlof

Het **stelsel van betaald educatief verlof zal hervormd worden** in overleg met de sociale partners. De omvorming ervan is erop gericht de beroepsopleiding te versterken om aan de behoeften van de arbeidsmarkt te voldoen en het aantal openstaande betrekkingen te helpen indijken door administratieve vereenvoudiging. Met volledige inachtneming van het individuele recht van de werknemer, wordt betaald educatief verlof een echt instrument voor permanente opleiding om de werkenden geconfronteerd met verschuivingen op de arbeidsmarkt op te vangen.

3.3. Investeringen

CSR 3: Het investeringsgerelateerde economische beleid toespitsen op duurzaam vervoer, met inbegrip van verbetering van de spoorweginfrastructuur, decarbonisatie en energietransitie en onderzoek en innovatie, met name op het gebied van digitalisering, rekening houdend met regionale verschillen. De groeiende mobiliteitsuitdagingen aanpakken door de prikkels te versterken en belemmeringen weg te nemen om vraag naar en aanbod van collectief vervoer en vervoer met een lage emissies te vergroten.

Investeringsstrategie van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest

Wat **investeringen** betreft, heeft de regering van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest beslist zich toe te spitsen op de overgang naar een **economisch model dat duurzamer is op milieugebied en op sociaal vlak** door de nadruk te leggen op de verwezenlijkingen vermeld in het Energie- en Klimaatplan: vervoer en mobiliteit, de energietransitie van gebouwen en sociale woningen.

1. Transport en mobiliteit:
 - a. Uitbreiding van publiek transport: uitbreiding van het metronetwerk, uitbreiding van het tramnetwerk, omvorming van buslijnen naar tramlijnen om aan het groeiend aantal reizigers tegemoet te komen, verhoging van de frequentie van het openbaar vervoer,...;
 - b. Verbeterde dienstverlening aan de gebruiker (MaaS - *Mobility as a Service*);
 - c. Uitrol van een netwerk van elektrische oplaadpunten voor voertuigen op de weg via een concessie met een privé-speler. Een basisnetwerk van 100 laadpalen op de gewestelijke hoofdwegen zal tegen zomer 2020 operationeel zijn. In een tweede fase wordt het netwerk verder uitgebreid op basis van de lokale noden en vragen. De verwachte investering voor de eerste fase van deze concessie is 1.260.000 euro;
 - d. Promotie van actieve mobiliteit met een focus op de inrichting van de publieke ruimte, alsook fietsinfrastructuur.
2. Energietransitie van gebouwen: renovatie en isolatie van gebouwen, zowel in de residentiële als in de tertiaire sector (ziekenhuizen, bedrijven, ...).
3. Sociale huisvesting:
 - a. De terbeschikkingstelling van 6.400 bijkomende wooneenheden
 - b. De renovatie van het gehele gebouwenbestand, met een milieuvriendelijke focus.

In het voorjaar 2020 zal een meerjarenbegroting voor de nieuwe legislatuur opgesteld worden die de prioriteiten van de nieuwe regering zal weerspiegelen. Deze **meerjarenbegroting** zal tevens een **meerjarig investeringsplan** bevatten.

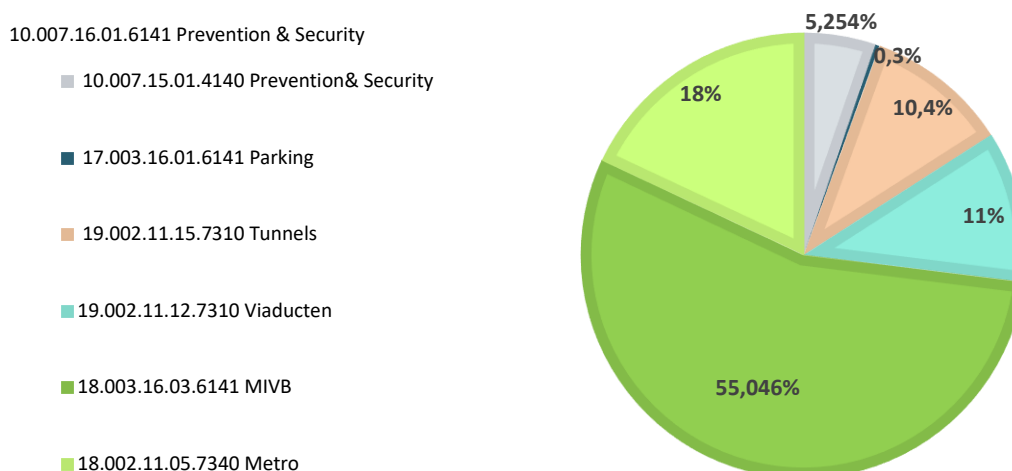
In de aanvankelijke begroting voor 2020 is in totaal **499,8 miljoen euro** uitgetrokken voor deze **strategische investeringen**. Dit bedrag wordt als volgt verdeeld:

Code & begrotingstoewijzing en benaming van de begrotingspost	Aanvankelijk bedrag 2020
10.007.16.01.6141 <i>Preventie & Veiligheid</i>	26,08 miljoen euro
17.003.16.01.6141 <i>Parking</i>	1,5 miljoen euro
19.002.11.15.7310 <i>Tunnels</i>	52 miljoen euro
19.002.11.12.7310 <i>Viaducten & bruggen</i>	55 miljoen euro
18.003.16.03.6141 <i>MIVB</i>	275,23 miljoen euro
18.002.11.05.7340 <i>Metro/Premetro</i>	90 miljoen euro
Totaal	499, 8 miljoen euro

Zoals uit bovenstaande tabel blijkt, zijn de verschillende strategische investeringen identificeerbaar door middel van specifieke begrotingstoewijzingen.

De volgende grafiek geeft een beeld van de verhoudingen tussen de verschillende toewijzingen. Er wordt voorrang gegeven aan "groene mobiliteit" (metro en MIVB), die ongeveer 73% van de gewestelijke begroting 2020 voor strategische investeringen vertegenwoordigt. Het Brussels Gewest heeft ervoor gekozen deze investeringen te financieren via de directe schuldportefeuille van het Gewest.

STRATEGIC INVESTMENT BY ECONOMIC CODE INITIAL 2020

Titel en korte beschrijving van het project	Voornaamste strategische doelstellingen	Totale investering	Financieringsbron(nen)
10.007.16.01.6141 <i>Preventie & Veiligheid</i>	De veiligheid in het Brussels Gewest versterken (gevolg van de aanslagen van maart 2016)	26 079 000	De Gewestelijke Overheidsdienst Brussel (GOB) zorgt zelf voor financiering via een oproep tot externe financiering die een impact heeft op de directe schuld. De financiering vindt dus plaats via de directe schuldportefeuille.
17.003.16.01.6141 <i>Parking</i>	Ontradingssparkeerplaatsen aanleggen in strategische zones om "groene" mobiliteit te bevorderen en vervuiling in het stadscentrum te voorkomen.	1 500.000	
19.002.11.15.7310 <i>Tunnels - grootschalige renovatie</i>	Zware herstelwerkzaamheden en vervanging van voorzieningen die nodig zijn om de beschikbaarheid van tunnels onder minimale veiligheidsvoorwaarden voor de gebruikers te waarborgen. Deze renovaties moeten worden uitgevoerd met energiezuinige technische oplossingen waarvoor uitrusting met een laag energieverbruik (leds) nodig is. Daarnaast wordt veel belang gehecht aan de bescherming van de menselijke en natuurlijke omgeving (lawaai, stof, visuele hinder, afvalbeheer, bescherming van bomen, enz.)	52 000 000	
19.002.11.12.7310 <i>Viaducten & bruggen</i>	Monitoring, onderhoud en renovatie van bruggen en viaducten om de gewenste beschikbaarheid van de constructies voor de gebruikers te waarborgen. Het programma houdt	55 000 000	

	met name rekening met de milieu- en veiligheidsomstandigheden.		
18.003.16.03.6141 <i>Dotatie MIVB voor grootschalige investeringen</i>	Aankoop van hybride bussen, nieuwe generatie trams, rollend materieel metro. Omvorming en uitbreiding van bepaalde metrolijnen.	275 229 000	
18.002.11.05.7340 <i>Metro/Premetro - Renovatie & installaties</i>	*Herstellingen en vernieuwingen; *Verbetering van bestaande stations; *Algemene verbetering van het net; *Modernisering en uitbreiding van bepaalde metrolijnen. De renovaties zijn bedoeld om het gebruik van het openbaar vervoer te verbeteren, maar ook om zuinige verlichting in te bouwen en tegelijk materialen met een lange levensduur te gebruiken. De gebruikte borden moeten recycleerbaar zijn. Ook de energiestaat van roltrappen is een aandachtspunt. Op de daken van metrostations worden fotovoltaïsche panelen geplaatst. Ook andere verbeteringen, zoals de warmte-isolatie van bepaalde metrostations, worden doorgevoerd. De MIVB gebruikt groene energie om de metrostellen van stroom te voorzien. Ook moet worden opgemerkt dat de nieuwe treinen zijn uitgerust met een systeem voor het terugwinnen van remenergie.	90 000 000	
TOTAAL		499 808 000 €	

De tabel hierboven verklaart samenvattend de **6 strategische investeringen** van het Brussels Gewest.

In 2015 heeft de Brusselse regering een **Meerjareninvesteringsplan voor het openbaar vervoer** voor de periode **2015-2025** goedgekeurd. Het bijgewerkte plan loopt tot 2028, gaat om meer dan 6 miljard euro aan investeringen en heeft betrekking op de drie vervoerswijzen: metro (modernisering en uitbreiding van het net, rollend materieel, stelplaats, ...), tram (uitbreiding van het net, rollend materieel, stelplaats, ...) en bus (herontwikkeling van het net, stelplaats, ...). Dit plan wordt elk kwartaal bijgewerkt. Het maakt ook integraal deel uit van het openbare dienstcontract van de Brusselse maatschappij voor openbaar vervoer MIVB voor de periode 2019-2023, dat op 10 april 2019 door de Brusselse regering werd goedgekeurd.

De renovaties van het Brusselse tramnet zullen de **ecologische voetafdruk verkleinen**, aangezien die veroorzaakt wordt door het overmatige gebruik van auto's en het verouderde net. Het huidige net is opgebouwd uit materialen die niet duurzaam en niet energiezuinig zijn. Daarin schuilt dan ook het doel van de renovatie/aanleg van de verschillende metrolijnen. De MIVB maakt al gebruik van hybride bussen, maar zal metrostellen met nieuwe technologieën in gebruik nemen die niet alleen minder energie verbruiken dan de vorige generatie, maar ook zelf energie produceren via hun remsysteem.

Laten we er ook rekening mee houden dat op de daken van sommige metrostations al fotovoltaïsche panelen zijn geplaatst. Bovendien zal door de modernisering van de metro de vervoerscapaciteit van sommige lijnen verdubbelen. De stations zullen enerzijds worden uitgerust met apparatuur die energiezuinig is (bv. leds) en bestaat uit duurzame materialen (bv. panelen).

De ontradingsparkeerplaatsen zullen eveneens bijdragen aan het verminderen van het aantal voertuigen in het centrum van Brussel.

Zoals reeds uitgelegd, kent de Brusselse regering in 2020 financieel gesproken een totaal bedrag van 499,8 miljoen euro toe voor al deze strategische investeringen. Meer dan de helft van dat bedrag is bestemd voor investeringen in openbaar vervoer (MIVB en metro) om de zachte mobiliteit te bevorderen (zie grafiek "*strategic investment by economic code*").

Het hoofddoel van deze strategische investeringen is dus de druk van de auto's in Brussel te verminderen, met als doel de luchtkwaliteit aanzienlijk te verbeteren en de CO₂-uitstoot te verminderen, in overeenstemming met de bijdrage van Brussel aan het Nationaal Energie- en Klimaatplan (zie verder). Bij wijze van besluit kunnen we uit deze specifieke investeringen afleiden dat de Brusselse regering veel belang hecht aan een groen en duurzaam beleid.

Naast de strategische investeringen op vlak van mobiliteit door het Brussels Gewest zelf, wordt ook nauwgezet de ontwikkeling van het S-net (vroeger bekend als het Gewestelijk Express Net GEN) op het grondgebied van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest door de federale overheid gevolgd. Het Brussels Gewest is vragende partij om de investeringen in zowel infrastructuur als exploitatie te versnellen. Het Brussels Gewest stelt zich ook op als partner van de federale overheid om de verschillende stations van het netwerk versneld op multimodale manier in te richten om zo maximaal aan te sluiten op de bestaande transportmodi.

Om ze in een duurzaam perspectief te verankeren **zullen de volgende maatregelen bijdragen tot een kader dat de impact van deze vervoers- en mobiliteitsinvesteringen moet versterken en optimaliseren:**

Het Gewestelijk Mobiliteitsplan 2020-2030 - Good Move

Voortvloeiend uit de nieuwe Algemene Beleidsverklaring, die een mobiliteitsbeleid ten dienste van de Brusselaars en hun levenskwaliteit beoogt, blijft het Gewest zijn **Gewestelijk Mobiliteitsplan (GMP) 2020-2030 – Good Move**²³ ontwikkelen.

Begin 2020 wordt immers verwacht dat de regering het Gewestelijk Mobiliteitsplan (GMP) 2020-2030 (Good Move) definitief zal goedkeuren na de goedkeuring van het ontwerpplan op 4 april 2019, het openbaar onderzoek dat plaatsvond van 17 juni tot 17 oktober 2019 en een participatief uitwerkingsproces dat sinds 2016 liep. Zonder de definitieve goedkeuring van het plan af te wachten, is de uitvoering van de meeste acties begonnen.

De visie die het GMP voorstelt heeft betrekking op de structuur van de mobiliteit op de schaal van de verplaatsingen die verband houden met het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en betreft dus net zo goed de verplaatsingen binnen het Gewest als de verplaatsingen in relatie tot de periferie. De ambitie is het aantal verplaatsingen met de auto te verkleinen van 33% naar 24% voor alle verplaatsingen die verband houden met het Gewest. Het GMP omvat een operationeel actieplan dat toelaat alle gewestelijke

²³ Ordonnantie van 26 juli 2013 tot vaststelling van een kader inzake mobiliteitsplanning en tot wijziging van sommige bepalingen die een impact hebben op het vlak van mobiliteit

interventies met betrekking tot mobiliteit in de komende 10 jaar te omkaderen, te coördineren en te sturen. Het Plan stelt **6 strategische actieprogramma's** voor:

- GOOD NEIGHBOURHOOD: organisatie van de mobiliteit in de wijken (met in het bijzonder de uitvoering van Stad 30 op 1 januari 2021) ;
- GOOD NETWORK: vervoersnetwerken (voetgangers, fiets, openbaar vervoer);
- GOOD SERVICE: mobiliteitsdiensten (en de integratie ervan);
- GOOD CHOICE: territoriale maatregelen en stimulansen die tot doel hebben persoonlijke en collectieve keuzes over de manier van verplaatsen te beïnvloeden en te sturen (met als onderdeel daarvan: geleidelijke uitdoving van verbrandingsmotoren);
- GOOD PARTNER: governance;

GOOD KNOWLEDGE: kennis en verspreiding van informatie.

Verder houden vier van de 50 concrete acties die in "Good Move" zijn gepland om de mobiliteitsstrategie te verwezenlijken, verband met gedeelde en gecombineerde mobiliteit en met **MaaS (Mobility as a Service)**. Om een ambitieus regelgevend kader te kunnen ontwikkelen en de beste technologische oplossing voor deze uitdaging te vinden, werd in oktober 2019 een aanvraag ingediend bij het **Steunprogramma voor structurele hervormingen (SRSP)**, die weerhouden werd.

Ten slotte zal de Brusselse regering aan het begin van de legislatuur en in samenwerking met de fietsersverenigingen een ambitieus investeringsplan opstellen dat specifiek gericht is op de **fietsinfrastructuur** en overgaan tot de systematische aanleg van afgescheiden fietsinfrastructuur op de grote gewestelijke verkeersassen en de wegen die voldoende breed zijn. Het doel is tot een fijnmazig, comfortabel, veilig en ononderbroken netwerk te komen. De doelstelling van de regering bestaat erin het modale aandeel van de fiets op 5 jaar tijd te verdubbelen, in het bijzonder door te streven naar de aanleg van extra fietspaden en de voltooiing van het gewestelijk fietsroutenetwerk.

Het comité voor lage-emissiezones

De LEZ wil een belangrijke bijdrage leveren aan het verminderen van de NO₂-concentraties, alsook de hoeveelheid fijn stof en roet, die de gezondheid van de Brusselse bevolking aantasten. Ter herinnering, de LEZ-wetgeving is (jaar na jaar) geleidelijk strenger voor voertuigen, afhankelijk van hun Euronorm, hun categorie en de brandstof waarop ze rijden²⁴. De oprichting van een nieuw permanent en strategisch **comité** voor **Lage-Emissiezones (LEZ)** (bestaande uit onafhankelijke deskundigen) is gepland in de nabije toekomst, overeenkomstig de Algemene Beleidsverklaring van de nieuwe Brusselse regering. Het zal belast zijn met het evalueren van het tijdschema van de thans geplande beperkingen en kan leiden tot een snellere implementatie van deze beperkingen indien dat noodzakelijk wordt geacht om de doelstellingen van de LEZ te bereiken. De LEZ moet eveneens worden ondersteund door maatregelen om het aantal met auto's afgelegde kilometers te verminderen en om alternatieven voor de privéauto (wandelen, fietsen, openbaar vervoer, enz.) te bevorderen, hetgeen samenwerking tussen de verschillende bestuursniveaus vergt.

De hervorming (of vergroening) van de voertuigenbelasting

In de Algemene Beleidsverklaring voorziet de nieuwe Brusselse regering het gebruik van **fiscale maatregelen** als strategie om tot **vergroening** te komen in verschillende domeinen, waaronder de voertuigenbelasting. Meer in het bijzonder is het de bedoeling de huidige voertuigenbelastingen te herzien om – onder andere – de verkeersopstoppingen te verminderen en het wagenpark te vergroenen. Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest heeft sinds 1 januari 2020 het beheer van de verkeersbelasting en

²⁴Zie <http://lez.brussels> voor alle informatie over de toepassing van de LEZ in het Brussels Gewest.

de belasting op de inverkeerstelling overgenomen van het federale niveau. Dat geeft het Gewest meer speelruimte en mogelijkheden om die belastingen aanzienlijk te hervormen.

Investeringsgerelateerd economisch beleid toespitsen op de energietransitie en een koolstofarme economie

Een strategie voor duurzame renovatie van de gebouwen in Brussel

De Regering van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest is zinnens een globaal energiebeleid te voeren om de energieprestaties te verbeteren, zowel wat betreft het verbruik als de productie. Daartoe heeft zij zich ertoe verbonden de strategie voor de duurzame renovatie van de gebouwen in Brussel volledig uit te voeren overeenkomstig de engagementen van het Nationaal Energie- en Klimaatplan (NEKP).

Om de middellange- en langetermijndoelstellingen voor het klimaat (2030 en 2050) te halen, maar ook om de totale kosten van de huisvesting in Brussel te verminderen en de kwaliteit ervan te verbeteren, is de **duurzame renovatie van gebouwen** van cruciaal belang voor de ecologische transitie. Dit creëert ook een opportuniteit om plaatselijke activiteiten en banen te scheppen, wat zal worden ondersteund door de Alliantie "Werkgelegenheid-Leefmilieu-Financiën". Die zal alle sectorale spelers samenbrengen om de strategie voor de duurzame renovatie van de gebouwen in Brussel te concretiseren. Publieke en private financieringsactoren zullen daarbij worden betrokken om alle mogelijke manieren van financiering voor de transitie van het bebouwde weefsel in kaart te brengen.

Rekening houdend met de mogelijkheden die een dergelijke strategie biedt voor de tewerkstelling van Brusselaars, zal de Regering nauwlettend toezien op de economische en sociale begeleiding ervan. Ze zal ook het naleven van de voorgestelde maatregelen door de actoren en de verspreiding ervan opvolgen. De steun aan particulieren en commerciële en niet-commerciële rechtspersonen moet direct en financieel zijn, maar ook indirect via krachtige maatregelen inzake voorlichting, betrokkenheid en begeleiding, met name voor de kwetsbaarste groepen. Inzake **begrotingsmiddelen** zal de regering een stimulerend en ambitieus renovatiebeleid ontwikkelen door de publieke en private investeringen naar deze uitdaging te oriënteren. Dit zal met name gebeuren via de volgende EFRO-programmering en het gebruik van het mechanisme van derde investeerders. In de loop van de legislatuur zal de Regering werk maken van een aanzienlijke verhoging van de middelen voor ondersteuning van de energierenovatie van gebouwen om de doelstelling van een renovatiepercentage van 3 tot 5% te bereiken.

Dit renovatiebeleid zal ook het sociale beleid van de Regering weerspiegelen doordat het de financieringssteun in de eerste plaats toespitst op de lage of middelhoge inkomens en op de strijd tegen energiearmoede. De massale heroriëntatie van de investeringen in de richting van de energietransitie vereist een globale visie op de bijdragen en beloningsmechanismen, om te zorgen voor een eerlijke verdeling van de overheidsmiddelen. De Regering onderzoekt dan ook de mogelijkheid van één enkel fonds voor de energietransitie van gebouwen, dat de huidige bijdragen om de energieprestaties van gebouwen te verbeteren (groenestroomcertificaten, energie- en klimaatfondsen, renovatiepremies, enz.) combineert met andere financiële bijdragen.

Om rekening te houden met de verscheidenheid aan situaties (mede-eigendom, eigenaars-verhuurders, enz.) zal de regering een verscheidenheid aan publieke en private financieringsoplossingen in gang zetten. Zij zal, in samenwerking met particuliere en openbare financiële operatoren, verschillende innoverende financieringsformules uitwerken die aangepast zijn aan de energierenovatie. Voorbeelden zijn hypothecaire leningen die terugbetaalbaar zijn over termijnen die overeenstemmen met de financiële opbrengst van de geplande renovatie of leningen voor energierenovaties die terugbetaalbaar zijn bij overdracht. Om de gelegenheid die de overdracht van onroerend goed biedt om ambitieuze renovaties uit te voeren optimaal te benutten, zal de regering zich ertoe verbinden een prijssignaal te geven dat gekoppeld is aan de energie-efficiëntie van het goed op het ogenblik van de overdracht. Deze

koppeling zal gebeuren door middel van een verlaging van de registratierechten, een vermindering van de successierechten of de schenkingsrechten. De voorwaarden hiervoor zijn dat een volledige energierenovatie binnen een bepaald tijdsbestek en na analyse van de energieprestatie van het gebouw (EPB) wordt uitgevoerd en dat een strategie voor de verbetering van de energieprestaties wordt ontwikkeld. Meer in het algemeen zal de Regering de modaliteiten van een stimulerende fiscaliteit bestuderen om eigenaars aan te moedigen de EPB-klasse van hun onroerend goed te verbeteren.

Op het vlak van de **gewestelijke premies** wordt er gewerkt aan een vereenvoudiging van het door de renovatiekandidaten af te leggen traject om te komen tot **een geïntegreerde bonusregeling** voor renovatie, waarbij energie- en renovatiepremie's volledig op elkaar worden afgestemd. Via dit systeem zullen de toegangsvoorwaarden, procedures en instrumenten een uniform karakter krijgen. Dit zal leiden tot een gemeenschappelijk beeld, één enkel formulier voor de aanvraag van premies en één enkel platform voor de uitwisseling van documenten met de administratie. De premies zullen worden aangepast om een globale en geïntegreerde aanpak van de renovatie te bevorderen.

Ook bij de renovatie van gebouwen zet de overheid in op het voorbeeldige karakter van de publieke actoren. Rekening houdend met de langetermijndoelstellingen van het Energiepact voor openbare gebouwen, beantwoorden elke belangrijke aankoop en renovatie van gewestelijke openbare gebouwen of gebouwen die door het Gewest worden gefinancierd, sinds 2019 aan deze doelstellingen.

De programma's NRclick en Solarclick zullen worden geëvalueerd en omgebogen naar specifieke steun voor de renovatie van gewestelijke en gemeentelijke openbare gebouwen. De regering zal daarnaast nagaan of het mogelijk is de gemeenschapscommissies in het programma op te nemen en een financieringsinstrument toe te voegen dat verschillende bronnen van kapitaal kan mobiliseren.

Ten slotte bedragen de investeringen in de bouwkosten (werken, grond, enz.) van de projecten voorzien in het Gewestelijk Huisvestingsplan en de Alliantie Habitat 54.555.863 miljoen euro.

Het Hulpbronnen- en afvalbeheerplan (HABP)

Met betrekking tot het beheer van hulpbronnen en afval legt de nieuwe Algemene Beleidsverklaring de nadruk op een overheidsbeleid inzake netheid en afvalinzameling dat **vermindering, hergebruik en recyclage bevordert**. Het **Hulpbronnen- en afvalbeheerplan (HABP)**²⁵ is de wettelijke implementatie van dit gewestelijk afvalbeleid en hanteert daarbij de volgende doelstellingen:

- Het halen van de Europese doelstellingen inzake recyclage;
- Benchmark van de beste stedelijke praktijken wat afval betreft;
- Implementatie van een biomethaniseringsinstallatie, gescheiden inzameling en gedecentraliseerde verwerking;
- Steun voor initiatieven rond hergebruik en herstelling;
- Kunststoffen en overdreven verpakking beperken;
- Evenementen rond Zero Afval stimuleren.

Het hulpbronnen- en afvalbeleid betreft zowel het sober en verantwoord verbruik van goederen als het klassieke afvalbeheer zodra die goederen afval geworden zijn, met daartussen de nieuwe praktijken van de deeleconomie en andere vormen van delen. De algemene doelstellingen van het HABP zijn drievoudig:

- een omschakeling naar duurzamere en meer circulaire consumptiepraktijken verankeren;

²⁵ Het belangrijkste wettelijk kader met betrekking tot het HABP is de Ordonnantie van 14 juni 2012 betreffende afvalstoffen, waarvan artikel 11 tot en met 15 de inhoud, voorbereiding, controle en evaluatie van een afvalplan gedetailleerd vastlegt. Het HABP werd op 22/11/2018 aangenomen door de Brusselse regering.

- de bewaring en het nuttig toepassen van grondstoffen maximaliseren, indien mogelijk lokaal;
- de economische aanbodsector overhalen om de circulaire praktijk mee te ondersteunen.

Tot slot worden onder meer de volgende maatregelen overwogen: een facilitator voor bioafval ter beschikking stellen van huishoudens en bedrijven; een studie over het implementeren van een biomethaniseringseenheid; het moderniseren van de werking van de verruimde verantwoordelijkheid van de producent; en de regelgeving rond het gebruik van kunststoffen voor eenmalig gebruik.

Ontwikkeling van de stadslandbouw

Onder de nieuwe veelbelovende economische sectoren voor het Gewest houdt de stadslandbouw eveneens talrijke gunstige effecten in. Naast de voordelen op het vlak van milieu of gezonde voeding zorgt stadslandbouw voor nieuwe banden tussen mensen en voor een levensvatbare economische activiteit met zinvolle jobs in bepaalde achtergestelde gebieden van de stad.

Om landbouw in de stad en de stadsrand te bevorderen wil de Regering doelstellingen vastleggen, namelijk om tegen 2035 ten minste 30% van het jaarlijks verbruik van groenten en fruit door de inwoners van Brussel zelf te laten produceren.

Zij zal ambitieuze middelen inzetten om de stadslandbouw te ontwikkelen en de voornoemde doelstellingen te halen. Bijvoorbeeld, na de evaluatie ervan, het versterken van de Good Food Strategie²⁶ rond een gemeenschappelijke visie die met alle actoren in deze sector, inclusief de overheid, is opgebouwd.

Industrieel beleid

Sinds januari 2019 beschikt het Brussels Hoofdstedelijk Gewest over een industrieel plan om productieve activiteiten aan te moedigen en tegelijkertijd een antwoord te bieden op milieu-, sociale en economische vraagstukken. Het plan wordt momenteel geëvalueerd om beter rekening te houden met de behoeften en doelstellingen van de verschillende protagonisten en om het juist en efficiënt te kunnen kaderen in de milieutransitie van de industrie (en meer in het algemeen van de economie).

3.4. Ondernemerschap en concurrentie

CSR 4: De regelgevende en administratieve druk verminderen om ondernemerschap te stimuleren en de belemmeringen voor concurrentie in de dienstensector, met name telecommunicatie, detailhandel en professionele diensten, op te heffen.

De ondernemerszin bevorderen

De Regering zal het **Commerciële Ontwikkelingsschema** voor het Gewest verder uitvoeren, in samenwerking met de gemeenten, en zal het idee van een gecoördineerde en geïntegreerde algemene strategie voor de Brusselse handel ondersteunen. Het doel is het ontwikkelen van een omgeving die de stedelijke handel versterkt waardoor ook de kwaliteit van het leven verbetert. Verder wil de Regering winkelbuurten ondersteunen om een commerciële mix te verkrijgen, de dynamiek van de winkelbuurten te versterken, het vertrouwen en de solidariteit van de handelaars aanzwengelen, ...

In het kader van de afronding van het actieplan, dat in het eerste kwartaal van 2020 ter beslissing aan de regering zal worden voorgelegd, zijn de volgende zeven maatregelen gepland:

²⁶ <https://www.goodfood.brussels>

1. Systematisch commerciële impactstudies laten verrichten bij grootschalige projecten in winkelbuurten;
2. De communicatie tussen bouwheren en gebruikers tijdens werven herorganiseren en optimaliseren;
3. Handelaarsverenigingen versterken;
4. Een informatieportaal opzetten ten behoeve van handelaars;
5. De gemeentelijke belastingregels die op handelszaken slaan analyseren en harmoniseren;
6. Mobiliteitsprofielen van de winkelbuurten opstellen;
7. De leveringen in winkelbuurten optimaliseren.

In dit stadium gaat het erom de acties in gang te zetten die eenvoudig werden beschreven en gepaard gaan met niet-becijferde doelstellingen. Kwantitatieve indicatoren zullen vanaf de start van de uitvoering worden gepreciseerd. De 20.000 handelaars van het Gewest worden rechtstreeks of onrechtstreeks betrokken. Ze vertegenwoordigen 1/7 van het aantal jobs in het Brussels Gewest.

Om bij te dragen aan de economische ontwikkeling van ons gewest zal de regering eveneens **de begeleiding van ondernemers op internationaal niveau** intensiveren (zie doelstelling 1.5 van de Strategie Go4Brussels 2030) en tegelijkertijd hun exportgerelateerde risico's verminderen. Daartoe zal de regering geïndividualiseerde exportbegeleiding invoeren, evenals maatregelen en instrumenten om Brusselse bedrijven aan te moedigen om zich te wagen op markten met een hoog groeipotentieel op verschillende niveaus. Meer specifiek gaat het over Sub-Sahara-Afrika en Zuid-Azië (op geografisch vlak), nieuwe technologieën (sectoraal vlak) en nieuwe export (ondernemersvlak). Dat zal met name gebeuren door het netwerk van economische attachés en handelsattachés regelmatig te optimaliseren. Via sensibilisering en actieve prospectie is het de bedoeling het aantal Brusselse exportbedrijven die door hub.brussels geregistreerd zijn te verhogen en het aantal bedrijven te verhogen dat via hub.brussels een beroep doet op (individuele en/of collectieve) begeleiding om te beginnen met exporteren of om voor het eerst buiten de Europese Unie te exporteren.

Administratieve en regelgevende vereenvoudiging

Daarnaast zal de Regering in het kader van de **hervorming van reglementen, procedures en instrumenten voor het aanvragen van bouwvergunningen** tijdens deze legislatuur zorgen voor een ordelijke en harmonieuze uitvoering van de **hervorming van het Brussels Wetboek van Ruimtelijke Ordening (BWRO)**²⁷, dat sinds 1 september 2019 van kracht is. Een jaar na de inwerkingtreding van de aangepaste tekst zal de uitvoering van de BWRO-hervorming aan een eerste evaluatie worden onderworpen. Indien nodig zal de Regering wijzigingen in de regelgeving voorstellen om de procedures te vereenvoudigen. Daartoe zal de digitalisering van de vergunningsaanvragen worden versneld om tegen 2022 over een 100% digitaal systeem te beschikken. De regering zal er eveneens voor zorgen dat de procedures voor het toekennen van stedenbouwkundige en milieuvergunningen verder worden vereenvoudigd en dat de begeleiding en ondersteuning van de inrichtende machten bij hun inspanningen om aan de EPB-normen (energieprestatie van gebouwen) te voldoen, worden versterkt.

Er werd een online deelplatform ontwikkeld dat wordt gebruikt voor het uitwisselen van informatie en ervaringen over de toepassing van de nieuwe regelgeving tussen alle betreffende publieke actoren, zowel op gewestelijk als op plaatselijk niveau. In augustus 2019 werden er opleidingscursussen en workshops over dit onderwerp georganiseerd. In 2020 zal een praktische gids worden gepubliceerd en er is een evaluatie van de hervorming gepland met het oog op mogelijke aanpassingen van de regels, procedures en instrumenten. Het **unieke digitale portaal voor online vergunningsaanvragen** is een

²⁷ Ordonnantie van 30/11/2017 tot hervorming van het Brussels Wetboek van Ruimtelijke Ordening (BWRO)

doorlopend proces in 2020 en 2021, met als doel om tegen 2022 over te schakelen op een volledig digitale vergunningsprocedure, zoals beschreven staat in de algemene beleidsverklaring.

Met betrekking tot de vereenvoudiging in de **audiovisuele sector** zal de regering meer steun verlenen aan screen.brussels, dat sinds mei 2016 alle gewestelijke diensten ter ondersteuning van de Brusselse audiovisuele sector groepeerd, om te zorgen voor een structurerend effect voor de creatieve industrie en de audiovisuele sector, en de synergieën tussen de vier operatoren van screen.brussels te versterken²⁸. Het doel is de werkwijze van de actoren in de audiovisuele sector te vergemakkelijken en hun administratieve vaardigheden te vergroten.

Er bestaan eveneens een aantal andere initiatieven met betrekking tot kmo's en het economisch beleid, met name een **kmo-toolkit** die potentiële negatieve gevolgen van de regelgeving voor kmo's identificeert, meet en zo nodig tot het minimum beperkt; ook is er de realisatie van één enkele digitale omgeving voor het hele gewest ("**BEDSy**"), die het mogelijk maakt het huidige economische beleid in real time te beheren en de resultaten en impact ervan te analyseren.

Om de administratieve lasten voor de gewestelijke en lokale besturen te verminderen, rolt Easybrussels – het Agentschap voor Administratieve Vereenvoudiging in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest – zijn project uit voor de toepassing van het principe van eenmalige verzameling van gegevens (**TOOP – The Once Only Principle**), met de hulp van de **Ondersteuningsdienst voor structurele hervormingen** (DG REFORM). Het voorontwerp van de "Once Only"-ordonnantie is door de regering goedgekeurd en zal naar verwachting in 2020 door het Brussels Parlement worden aangenomen. De analyse en vereenvoudiging van de administratieve formulieren, zoals vastgelegd in het operationeel plan, is in december 2019 van start gegaan.

De Regering wil ten slotte ook de dynamiek van de **Small Business Act (SBA)** voortzetten om ervoor te zorgen dat nieuwe bedrijven naar Brussel komen en er blijven. Daarbij zal zij ernaar blijven streven het onthaal van en de dienstverlening aan toekomstige ondernemers en handelaars te rationaliseren en de administratieve formaliteiten te beperken. Er is bijzondere aandacht voor maatregelen die kleine ondernemingen in staat moeten stellen om te groeien en zich te ontwikkelen. Het ondersteunen van ondernemerschap is daarom een van de prioriteiten van de overheid, niet alleen vanuit het oogpunt van handel, maar ook vanuit het standpunt van zelfstandigen en kmo's. Als zodanig voorziet de Algemene Beleidsverklaring verschillende werven, zoals het streven naar administratieve vereenvoudiging voor ondernemers, het creëren van juridische, boekhoudkundige en beheersmatige bijstand in de vorm van cheques voor starters, de herinvestering van kapitaal in de Finance.brussels-groep, alsook de oprichting van een proxi-lening om de steun uit de privésector aan de Brusselse bedrijven te stimuleren.

Toegang tot het beroep

Rekening houdend met de afschaffing in Vlaanderen, de toekomstige veranderingen in Wallonië en de beperkingen van de Europese regelgeving, moet **de toegang tot het beroep worden hervormd²⁹ en gemoderniseerd** om een doeltreffend en operationeel instrument te worden. In 2019 vond met de betrokken sectoren een intensief overleg plaats met als hoofddoel de actoren van deze sectoren te informeren en hun mening te vragen over de toekomst van de toegang tot het beroep in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. De raadpleging had betrekking op de contouren van de hervorming, de op het terrein waargenomen trends, de vastgestelde uitdagingen, de antwoorden die daarop moeten worden

²⁸ <https://screen.brussels/nl/over-ons>

²⁹ Titel II van de programmawet van 10 februari 1998 ter bevordering van het zelfstandig ondernemerschap; Richtlijn 2005/36 betreffende de erkenning van beroepskwalificaties; Richtlijn 2018/958 betreffende een evenredigheidsbeoordeling voorafgaand aan een nieuwe reglementering van beroepen.

gegeven en de te ondernemen acties. De nieuwe regering moet nu een beleidsvisie op de toegang tot het beroep uitwerken.

4. Maatregelen ten gunste van de doelstellingen van de Europa 2020-strategie en van de Duurzame Ontwikkelingsdoelstellingen (SDG's) van de Verenigde Naties

4.1. De SDG's in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest

In september 2015 werden de Duurzame Ontwikkelingsdoelstellingen formeel aangenomen door de Algemene Vergadering van de VN met Agenda 2030 voor Duurzame Ontwikkeling. In dit opzicht heeft België zich ertoe verbonden om de 17 Duurzame Ontwikkelingsdoelstellingen (SDG's) te bereiken in 2030 door de nodige beslissingen te nemen en vereiste initiatieven uit te voeren.

Het eerste Belgische rapport in 2017, *Pathways to Sustainable Development*, toont aan dat ons land nog geen twee jaar na het vastleggen van de SDG's al op heel wat domeinen initiatieven en verwezenlijkingen kan voorleggen. België heeft ook in 2019 haar *National Voluntary Report* ingediend.

Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest dient dus ook bij te dragen tot deze doelstellingen inzake duurzame ontwikkeling. De 17 duurzame doelstellingen hebben een impact op de bevoegdheden van het Brussels Gewest en [doorkruisen het gewestelijk beleid op transversale wijze](#).

De Brussels implementeringsstrategieën inzake SDG's

De Brusselse Regering definieerde haar strategie via verschillende gewestplannen, hieronder volgende voorbeelden van [strategische documenten](#) inzake duurzame ontwikkelingsdoelstellingen:

- Het Gewestelijk Plan voor Duurzame Ontwikkeling (GPDO);
- Gewestelijk Natuurplan, Gewestelijk Programma voor Circulaire Economie³⁰, Good Food;
- Waterbeheerplan, Lucht-Klimaat-Energieplan;
- Good Move gewestelijk mobiliteitsplan (zie hoger);
- Strategie GO4Brussels 2030.

Daarnaast heeft de Brusselse regering regelgeving aangenomen inzake duurzame ontwikkelingsdoelstellingen, zoals:

- Het Brussels Wetboek voor Lucht, Klimaat en Energiebeheersing (BWLKE), een raamordonnantie die op 2 mei 2013 werd goedgekeurd, omvat tal van maatregelen inzake energie-efficiëntie, de ontwikkeling van hernieuwbare energiebronnen, transport, luchtkwaliteit en klimaat;
- De ordonnantie van 29 april 2004 betreffende de milieuovereenkomsten;
- De ordonnantie van 20 oktober 2006 tot opstelling van een kader voor het waterbeleid;
- De ordonnantie van 28 mei 2015 tot oprichting van een instelling van openbaar nut die het beheer van het preventie- en veiligheidsbeleid in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest moet coördineren;
- De ordonnantie van 29 maart 2012 over de integratie van de genderdimensie in de beleidslijnen van het Brussels Gewest;

³⁰ Het Gewestelijk Programma voor Circulaire Economie (GPCE) van de Brusselse regering heeft drie doelstellingen: (1) milieudoelstellingen omzetten in economische opportuniteiten; (2) de economie in Brussel verankeren om waar mogelijk lokaal te produceren, verplaatsingen te verminderen, het gebruik van het grondgebied te optimaliseren en toegevoegde waarde te creëren voor inwoners van Brussel; (3) en bijdragen tot het creëren van banen. Het programma omvat 111 maatregelen, verdeeld in vier strategische onderdelen: transversale maatregelen, sectorale maatregelen, territoriale maatregelen en beheersmaatregelen. Het programma heeft een jaarlijks budget van 8,2 miljoen euro. De GPCE-maatregelen lopen nog tot 2020. In 2020 zal er een nieuw regionaal programma opgezet worden die het GPCE moet opvolgen.

Ten slotte spreekt men in het [Landenrapport 2020 aan België](#) over de grote ongelijkheden in arbeidsmarkresultaten tussen bepaalde bevolkingsgroepen en regio's, waarbij er een expliciete verwijzing is opgenomen naar Brussel. Zo zou Brussel in het aanpakken van deze uitdaging vooruitgang boeken in het bevorderen van SDG 8 (waardig werk) en SDG 10 (ongelijkheid verminderen). De acties die hieronder beschreven worden, bieden alvast een eerste antwoord op deze problematiek. Andere maatregelen zullen ook aan de orde komen in het kader van de duurzame ontwikkelingsdoelstellingen, zoals de Digital Innovation Hub (SDG 9: industrie, innovatie en infrastructuur).

4.2. Werkgelegenheid en opleiding

Nieuw regelgevend kader voor de sociale inschakelingseconomie

In overeenstemming met de nieuwe regeringsverklaring die de toegang tot stabiele en duurzame werkgelegenheid voor iedereen wil waarborgen en economische innovatie ten dienste van de transitie wil stimuleren, wordt een nieuw gewestelijk regelgevend kader voor de sociale economie ten uitvoer gelegd. Het doel is [steun te verlenen aan sociale inschakelingsondernemingen](#) die een programma voor professionele integratie ontwikkelen en specifieke begeleiding bieden voor werkzoekenden zonder betrekking. Meer specifiek gaat het over werkzoekenden die ver van de arbeidsmarkt verwijderd blijven gezien hun psychosociale situatie, verminderd vermogen of hun lage scholingsgraad. Met de partners werd grondig gewerkt aan hervormingen om een nieuw regelgevend kader te bieden voor de Brusselse bedrijven in de sociale economie. De hervorming is geleidelijk aan van kracht gegaan sinds 1 februari 2019 en sedertdien geldt een nieuwe erkenningsprocedure voor ondernemingen in de sociale en democratische economie.

Vanaf 2020 kan een machtiging worden toegekend aan zogenaamde 'sociale inschakelingsbedrijven'. Dit zijn sociale ondernemingen die zich bezighouden met beroepsinschakeling. De machtiging slaat op het ontwikkelen van 'inschakelingsprogramma's' die specifiek gericht zijn op bijstand en begeleiding van bepaalde categorieën van werkzoekenden zonder betrekking, die gezien hun psychosociale situatie of lage scholingsgraad bijzonder ver van de arbeidsmarkt verwijderd blijven. In dit kader zal vanaf 2021 een regeling voor tewerkstelling in de sociale economie toegankelijk zijn voor sociale inschakelingsondernemingen.

Inschakelingsbanen zoals bedoeld in artikel 60§7

Na de bevoegdheidsoverdracht heeft het Brussels Gewest [het "artikel 60"-mechanisme hervormd](#)³¹. Het is de bedoeling dat deze regeling een hefboom wordt voor de tewerkstelling en de duurzame integratie van de betrokken werknemers en dat er ook professionele en sociale begeleiding wordt geboden. De doelgroep van deze regeling bestaat uit OCMW-begunstigden en mensen die een leefloon of equivalent daarvan ontvangen.

De intrinsieke doelstellingen van de hervorming zijn:

- Harmonisering en verbetering van de praktijken tussen de 19 OCMW's, die het systeem in de praktijk uitvoeren. Dat vereist een gemeenschappelijke en gedeelde definitie, een gewestelijk kader dat de taken van het OCMW op het vlak van socio-professionele inschakeling erkent, een referentieschaal voor salarissen en een schaal van tegemoetkomingen voor de gebruikers;

31 Ordonnantie van 28 maart 2019 betreffende de maatregel voor inschakeling op de arbeidsmarkt in het kader van artikel 60, § 7, van de organieke wet van 8 juli 1976 betreffende de openbare centra voor maatschappelijk welzijn; Besluit van 23 mei 2019 van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering betreffende de inschakelingsbetrekking zoals bedoeld in artikel 60, § 7.

- Versterking van het kwalitatieve luik, waaronder het opleidingsaspect van het systeem. Dat gebeurt via een plan voor het verwerven van vaardigheden voor elke werknemer en een toelage voor specifieke opleidingskosten: 3.000 euro/rechthebbende.

Vanaf 2022, wanneer de hervorming volledig geïmplementeerd zal zijn, zal er een evaluatie volgen.

Alternatieve leertrajecten en proefprojecten voor sociaal kwetsbare groepen, afhankelijk van de behoeften en mogelijkheden op de arbeidsmarkt

De activiteiten van de 70 partners van Bruxelles Formation ten behoeve van werkzoekenden die ver van de arbeidsmarkt af staan (organisaties voor socio-professionele inschakeling, onderwijs voor sociale promotie, opleiding via werk, gespecialiseerde opleidingsorganisaties voor mensen met een handicap, ...), hebben het mogelijk gemaakt ongeveer 5 500 stagiairs op te leiden en te begeleiden. De Vlaamse Gemeenschapscommissie (VGC) ondersteunde 9 **opleidings- en werkervaringsprojecten** in vier sectoren: bouw (FIX en Casablanca), zorg (vzw "Familiehulp", vzw "Solidariteit voor het Gezin", vzw "Elmer", vzw "Aksent"), horeca/voeding (vzw "EAT" en vzw "Atelier Groot Eiland") en multimedia (MAKS). In het kader van deze projecten doen laaggeschoolde langdurig werkzoekenden werkervaring op. De duur van het traject kan onder meer variëren naargelang het contracttype: gemiddeld één tot twee jaar voor een artikel 60-contract (via het OCMW) en twee jaar voor een contract in het kader van een doorstromingsprogramma. Het traject bereidt de deelnemers voor op de reguliere arbeidsmarkt of laat de kwetsbaarste groep weer aansluiting vinden met het onderwijs- of opleidingscircuit. De projecten beschikken over een dienst die gekoppeld is aan het VGC-netwerk en die beantwoordt aan de sociale behoeften in Brussel.

Versterking van de gekruiste beleidsinitiatieven werk-opleiding-onderwijs

Het Brussels Gewest heeft zich geëngageerd tot het bevorderen van de **synergieën tussen de publieke actoren op het vlak van tewerkstelling en opleiding** om het aanbod van diensten die afgestemd zijn op de behoeften en verwachtingen van werkzoekenden, bedrijven en werknemers te optimaliseren, te vereenvoudigen, vlotter te laten verlopen en te vergroten. Het opleidingsplan 2020 zal worden geëvalueerd om een 'beroepskwalificatie'-strategie op te zetten (cf. Strategie GO4Brussels 2030). Die zal het mogelijk maken effectief in te spelen op de kwalificatiebehoeften van werkzoekenden om zich duurzaam in te schakelen op de arbeidsmarkt en in te spelen op de arbeidskrachtbehoeften van de werkgevers en op het probleem van de knelpuntberoepen. Het transversale karakter van het tewerkstellings- en opleidingsbeleid zal worden uitgediept in het kader van sterke partnerschappen tussen openbare tewerkstellings- en opleidingsoperatoren evenals tussen deze operatoren en de sectoren.

Ontwikkeling van het leren van talen in een meertalige optie door het inzetten van het taaltrainingsaanbod in een samenhangend netwerk rond een Talenpunt

Het Brussels Gewest ontwikkelt en versterkt, in samenwerking met de gemeenschapscommissies, het **aanbod van taalopleidingen in een coherent netwerk rond een Talenpunt**. Er wordt gewerkt aan de ontwikkeling van taalvaardigheden. Bedoeling is een belangrijke hefboom te activeren om de kwetsbaarste groepen duurzaam op de arbeidsmarkt in te schakelen, in te spelen op de behoeften van de werkgevers en te anticiperen op de verschuivingen die zich voordoen. De toename van taalvaardigheden bij werkzoekenden zal gekoppeld worden aan een andere doelstelling: de inspanningen van werkgevers stimuleren om de taalopleiding van hun werknemers te integreren in hun opleidingsbeleid ten behoeve van iedereen, maar vooral voor de kwetsbaarste werknemers.

Taalondersteuningsinitiatieven om de kansen op de arbeidsmarkt te vergroten voor mensen met een vreemde moedertaal en maatschappelijk kwetsbare doelgroepen

Het "Huis van het Nederlands Brussel" ondersteunt en optimaliseert het **NT2-aanbod** (Nederlands als tweede taal) voor volwassenen in het Centrum voor Basisonderwijs en de Centra voor Volwassenenonderwijs. Daartoe ondersteunt het Huis de CVO's (centra voor volwassenenonderwijs) bij het ontwikkelen van functionele, **beroepsspecifieke en -gerichte** trajecten en van collectieve **onderwijstrajecten** voor ouders van leerlingen in het Nederlandstalig onderwijs in Brussel, door mogelijkheden om het Nederlands te oefenen in de NT2-klas te integreren en te promoten en door de "Taalgarage" te organiseren. De "Taalgarage" is een adviespunt dat mensen die Nederlands willen leren begeleidt bij de keuze van een zelfstudieformule en advies geeft over hoe en waar ze hun Nederlands in de praktijk kunnen oefenen.

Daarnaast, meer bepaald in het kader van de Jongeregarantie, kunnen jongeren tussen 15 en 25 jaar in de Centra Leren en Werken (CLW) die **onvoldoende Nederlands kennen om hun studie te volgen** en om werkervaring op te doen, **rekenen op het "Taalkot" van Abrusco**. Het Taalkot is een innovatieve buitenschoolse leeromgeving waar jongeren de basis van het Nederlands leren. Het Taalkot heeft een unieke en transversale aanpak ontwikkeld die de vereiste expertise voor de doelgroep van het deeltijds onderwijs combineert met die van NT2: intensieve begeleiding, verschillende niveaus én sneller en trager lerende jongeren in één groep, flexibele in- en uitstap. Zo kan het Taalkot elke jongere die zich aanmeldt een aanbod op maat bieden. De leerlingen volgen twee dagen per week les in het CLW en komen twee dagen naar het Taalkot.

Ondersteuning voor duurzame en degelijke tewerkstelling door middel van een aangepast overheidsbeleid

De Regering wil Brusselse werkzoekenden aanzienlijk meer mogelijkheden bieden om toegang te krijgen tot kwaliteitsvol werk en om zich daarin ten volle te ontplooien. Daartoe zullen in overleg met de sociale partners instrumenten voor afbakening, sturing en monitoring worden ontwikkeld om het concept van de arbeidskwaliteit aan te pakken en kapitaliseren op het werk van het Observatorium van de referentieprijzen voor de overheidsopdrachten. Van daaruit **zal een permanente monitoring van de kwaliteit van de werkgelegenheid worden opgezet** om regelmatig te worden uitgevoerd. De analyse van de resultaten zal het mogelijk maken aanbevelingen op te stellen en een systematische, transversale en gedeelde aanpak rond het begrip "kwaliteit" van het werk te bevorderen.

Daarnaast wil de Brusselse regering de uitbreiding van het aantal plekken in kinderdagverblijven voor werkzoekenden ondersteunen door eenoudergezinnen en werkzoekenden die op zoek zijn naar een beroepsopleiding te bevoordelen. De vertrekbonus voor werkzoekenden die zich als zelfstandige willen vestigen, die Actiris toekent, werd ook uitgebreid in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

4.3. Onderzoek, Ontwikkeling en Innovatie (OOI)

In zijn nieuwe Algemene Beleidsverklaring heeft het Brussels Gewest aangekondigd dat het zijn onderzoeks- en innovatiebeleid ³² ten dienste zal stellen van vooruitgang op maatschappelijk, klimatologisch en economisch gebied (cf. doelstelling 1.3 van de Strategie GO4Brussels 2030). De instrumenten voor economische ondersteuning zullen geleidelijk worden gericht op het ondersteunen van alle ondernemingen en sectoren bij de transitie naar koolstofarme productiemodellen, naar de

³² Om de uitgaven voor O&O in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest te versterken heeft Innoviris verschillende maatregelen doorgevoerd die in het gewestelijk innovatieplan (2016-2020) waren opgenomen. Deze maatregelen zijn niet alleen bedoeld om de overheidsfinanciering voor O&O te verhogen, maar ook om het OOI-ecosysteem te versterken, de innovatiecyclus te verbeteren en, meer in het algemeen, een OOI-cultuur te bevorderen. Op die manier scheppen ze een gunstig klimaat voor O&O en O&O-uitgaven.

circulaire en regeneratieve economie, naar sociaal en democratisch ondernemerschap en naar het digitaliseren van de economie. Daarnaast moet het Gewest zelf zijn investeringen in onderzoek, ontwikkeling en innovatie opvoeren. In dat verband zal Brussel actief bijdragen aan de nationale doelstelling van 3% van het BBP (waarvan een derde overheidsmiddelen) voor onderzoek en ontwikkeling. In dit kader, als een groot deel van de overheidssteun voor OOI afkomstig is van de federale overheid, via fiscale prikkels (gedeeltelijke vrijstelling van bedrijfsvoorheffing voor onderzoekers), draagt het Gewest bij tot directe steun met een steeds ambitieus budget; een sterke stimulans voor intersectorale samenwerking (academisch, commercieel, niet-commercieel) en de consolidatie van het innovatieve ecosysteem – dat privé- investeringen in OOI aanmoedigt; versterking van OOI-activiteiten in de non-profitsector; en, tot slot, de wens om innovatieve overheidsopdrachten te ondersteunen en te ontwikkelen, die via openbare aanbestedingen extra OOI-middelen zullen mobiliseren. Ten slotte wenst het Brussels Gewest met name de volgende maatregelen³³ naar voren te schuiven sinds het laatste Nationaal Hervormingsprogramma inzake OOI.

Innoviris, het Brussels Instituut voor Onderzoek en Innovatie, is in samenwerking met hub.brussels en Brussel Economie en Werkgelegenheid onlangs opgenomen in het selectieproces voor de *European Digital Innovation Hub (eDIH)*, die werd gelanceerd door de Europese Commissie. In dat kader werd eind januari op gewestelijk niveau een oproep tot het indienen van blijken van belangstelling gelanceerd. Het doel van deze eDIH is in één of meer prioritaire sectoren voor het gewest de invoering van innovatieve digitale technologieën te versterken, in het bijzonder AI, cybersecurity en *high performance computing* om toepassingen van deze technologieën te ontwikkelen die het Brussels Gewest tot een grotere veerkracht zullen brengen tegenover de klimaatverandering. Daartoe zal de eDIH een globaal steunaanbod moeten bieden op het vlak van O&O, opleiding, toegang tot investeringen en gewestelijke en Europese samenwerking. De oproep tot het indienen van blijken van belangstelling is in januari 2020 gelanceerd en loopt tot 3 april 2020. Op 4 februari werd een informatiebijeenkomst gehouden om potentiële actoren te sensibiliseren om hun belangstelling te laten blijken. Verwacht wordt dat de DIH in 2021 operationeel zal zijn. De begrotingsvastleggingen worden momenteel op regeeringsniveau besproken.

Bovendien kreeg het Brussels Gewest in 2019 op het Europees platform voor slimme specialisatie een vermelding voor best practices inzake het gezamenlijk design van zijn strategie voor intelligente specialisatie³⁴. Het nieuw gewestelijk innovatieplan loopt (lancering van het bestek) en opnieuw zal worden gewerkt volgens een samenwerkingsmodel.

In 2019 werd een oproep gelanceerd voor projecten rond het thema voorspellende geneeskunde (preventie van epidemieën en de risico's op ziek worden). Begin 2020 werden de projecten geselecteerd en een ervan, gesubsidieerd voor een bedrag van meer dan 600.000 euro, is erop gericht epidemieën van infectieziekten vroegtijdig op te sporen door *big data* te analyseren. Dit project houdt vooral verband met de huidige gezondheids crisis betreffende de Covid-19-epidemie.

Daarnaast innoveert Innoviris op het vlak van onderzoeksbeleid met het *programma Co-Creation*, een participatieve onderzoeksactie die wil inspelen op de stedelijke uitdagingen van het Brussels Gewest. Dit financieringsprogramma is verankerd in de wil van het Gewest om co-constructie te ondersteunen,

³³ Wettelijk kader:

- Ordonnantie van 26 juni 2003 houdende oprichting van het Instituut ter bevordering van het Wetenschappelijk Onderzoek en de Innovatie van Brussel;
- Ordonnantie van 26 maart 2009 tot bevordering van het onderzoek, de ontwikkeling en de innovatie;
- Uitvoeringsbesluit van 21 januari 2010: O&O-projecten / bescherming van intellectuele eigendom / proces- en organisatie-innovatie / supranationale projecten / aanwerving van hooggekwalificeerd personeel in uitvoering van de ordonnantie van 26 maart 2009 tot bevordering van het onderzoek, de ontwikkeling en de innovatie.

³⁴ <https://s3platform.jrc.ec.europa.eu/-/designing-a-policy-mix-for-responsible-research-and-innovation?inheritRedirect=true>

in het bijzonder op het gebied van stedelijke veerkracht in al haar dimensies (ecologisch, economisch, maatschappelijk en democratisch). Het is onderbouwd door doelstellingen en waarden zoals de uitwisseling, de maatschappelijke toepassing van wetenschappelijk onderzoek en het inspelen op de behoeften van de Brusselse burgers die tot nu toe niet vervuld werden. Ten slotte stoelt het op de overtuiging dat burgerparticipatie een meerwaarde biedt voor het politieke besluitvormingsproces. Dit jaar gaat het programma nog iets verder met het participatieve aspect, aangezien een burgerjury deelneemt aan het evalueren van de projecten. We vermelden ook dat het programma Co-Creation in 2015 van start is gegaan en dus in de loop der jaren aan deskundigheid heeft gewonnen, en die deskundigheid kan nu worden gedeeld. Zo komen Europese actoren ze bestuderen en beschouwen ze het als voorbeeld.

Daarnaast ondersteunt het programma *corporate spin-off* het oprichten van nieuwe bedrijven in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest om de verkregen onderzoeks- en ontwikkelingsresultaten economisch te benutten binnen het industriële weefsel. Dit programma maakt de financiering mogelijk van projecten die bedoeld zijn om onderzoeks- of ontwikkelingsresultaten om te zetten in een innovatief product of proces of een innoverende dienst. De gefinancierde projecten moeten een gunstige impact hebben op de economie, de tewerkstelling en het leefmilieu in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Het programma werd in juni 2019 gelanceerd en op de website van Innoviris geplaatst. Tot nu toe zijn er nog geen projecten voor het programma geselecteerd. Dit programma zal echter in de loop van het jaar 2020 bij verschillende gelegenheden worden gepresenteerd aan starterscentra en universiteiten in Brussel in het kader van de regelmatige promotie voor de bijstand die Innoviris aan bedrijven biedt binnen het innovatieve ecosysteem. Het geplande budget voor 2020 bedraagt 400 000 euro.

Verder stimuleert het *programma Joint R&D (the Industry of Tomorrow: Green, Human & Smart)* de samenwerking tussen de academische en de industriële wereld in Brussel. De thema's van de oproepen, gelinkt aan 10 technologieën van de toekomst zoals AI, blockchain of robotica, houden altijd verband met aandachtspunten en prioriteiten die specifiek zijn voor het Brussels Gewest. De oproep van dit jaar spitst zich toe op groene, humane en slimme industrie. De projecten die in het kader van deze oproep geselecteerd worden, van 6 miljoen euro en dit jaar gericht op de groene, menselijke en intelligente industrie, zullen moeten bijdragen tot de ontwikkeling van nieuwe productiewijzen of nieuwe processen die duurzamer, efficiënter en milieuvriendelijker zijn en de werknemers meer respecteren. Voor 2020 wordt er een budget van 6 miljoen euro uitgetrokken. Na de lancering van de oproep zullen de geselecteerde projecten tegen oktober een volledig voorstel moeten indienen, dat door een panel van wetenschappelijke deskundigen zal worden beoordeeld.

Tot slot steunt Brussel de uitrol van nieuwe technologieën voor gegevensverzending (5G en andere) met inachtneming van het voorzorgsbeginsel en pas nadat de impact o.a. op het milieu en de volksgezondheid geëvalueerd zijn.

4.4. Onderwijs - Opleiding

Het Brussels Gewest steunt de onderwijssector via een aantal mechanismen.

Schoolcontracten

Onder de nieuwe legislatuur zal de Brusselse regering het nieuwe instrument voor stadsvernieuwing, de 'Schoolcontracten', implementeren, waarvoor een jaarlijks budget van 5 miljoen euro wordt uitgetrokken. Voor de duur van deze legislatuur is het streefcijfer 10 schoolcontracten.

Het Schoolcontract³⁵ heeft een **drieledig doel**:

- De stedelijke integratie van de onderwijsinstellingen verbeteren;
- Het aanbod van collectieve voorzieningen voor de inwoners van de wijk te vergroten via het openstellen van de onderwijsinstellingen buiten de schooluren: toegang tot de sportinfrastructuur, tot refters, openstelling van schoolpleinen, enz.;
- De school meer open te stellen voor de buurt door middel van socio-economische acties om de maatschappelijke cohesie te bevorderen en bijdragen aan de herdefiniëring van de openbare ruimte.

Het is bestemd voor onderwijsinstellingen in de zone voor stadsherwaardering (ZSH) en met een **kansarme schoolbevolking**. De voorziening wordt beheerd en gestuurd door de Dienst Scholen van perspective.brussels.

Na de oproep tot kandidaatstelling door de Dienst Scholen heeft de regering op 5 december 2019 vier Schoolcontracten geselecteerd voor de periode 2020-2024 en twee voor de periode 2021-2025. Tegelijk worden de actie- en investeringsprogramma's met betrekking tot de lopende Schoolcontracten (pilotfase) voortgezet.

Vanuit de schoolinfrastructuur zullen de proefprojecten het mogelijk maken om scholen in de stad zo goed mogelijk te integreren, met name door de ontwikkeling en verbinding van het voorplein met de openbare ruimte (beveiliging van het voorplein, creatie van een fietsparcours, omgevingsplanning, kiss & ride opzetten), de transformatie van een auditorium in een voor het publiek toegankelijk buurttheater, en een schoolstraat opzetten.

Leren coderen

In het licht van de toenemende digitalisering van de samenleving wil het Brussels Gewest ook de **digitale vaardigheden van leerlingen versterken, met name op het gebied van coderen**. In 2018 werd een oproep tot projecten gelanceerd naar verenigingen toe die gespecialiseerd zijn in wetenschap en technologie, opdat zij met leerlingen en leerkrachten activiteiten rond leren coderen zouden organiseren. De projecten mikken in de eerste plaats op scholen met een kansarm publiek en gelegen in zones voor stadsherwaardering. Er wordt bijzondere aandacht besteed aan de genderdimensie, zodat meisjes, die in hun studiekeuze over het algemeen ver van wetenschap en informatica blijven, gesensibiliseerd worden voor deze sector die veel arbeidsmogelijkheden biedt. Op 9 mei 2019, na de lancering van de projectoproep door de Dienst Scholen, selecteerde de regering 15 projecten voor een totaal bedrag van 150.000 euro. De activiteiten die in dit kader worden georganiseerd, lopen over het hele schooljaar 2019-2020. In totaal nemen 17 onderwijsinstellingen, van kleuterschool tot secundair, deel aan de activiteiten.

Daarnaast gaat Innoviris op regelmatige basis door met zijn programma om jonge Brusselaars te sensibiliseren voor wetenschap, technologie en innovatie, en voor studies in die richting en de carrièremogelijkheden achteraf. Een van de belangrijke initiatieven op dit gebied is het festival I love Science³⁶, dat in april 2019 werd gehouden en in 2020 zal worden herhaald.

³⁵ Het wettelijk kader inzake het nieuwe instrument voor stadsvernieuwing "Schoolcontract" werd op 29 april 2019 goedgekeurd. De ordonnantie van 16 mei 2019 over Schoolcontracten legt daaromtrent de richting van het beleid vast, onder meer: de doelstellingen en algemene beginselen, de goedkeuringsprocedure, de methode voor de goedkeuring van het programma en de uitvoering van elk contract, de begunstigden en hun verplichtingen, de termijnen voor de verwezenlijking en de financieringsmodaliteiten.

³⁶ <http://ilovescience.brussels>

Strijd tegen schoolmoeheid en schooluitval

De regering verbindt zich ertoe de coördinatie van de **gewestelijke instrumenten tegen schooluitval** (PSV, PBSB en de pijler schoolmoeheid van de PPBP) te versterken en samen met de gemeenschappen, de gemeenten en de lokale actoren een globaal plan op te stellen om schooluitval in Brussel te bestrijden. De regering zal werk maken van een gecoördineerde aanpak om alle actoren bijeen te brengen in een netwerk en hun interventies beter op elkaar af te stemmen: scholen, werknemers, straathoekwerkers, maatschappelijk werkers, politie, ouders, enz. In dat kader zal de regering de middelen toespitsen op scholen met leerlingen die met moeilijkheden kampen, vaak uit de meest achtergestelde wijken (ISEF-index): meer buitenschoolse activiteiten en omkadering, ondersteuning en begeleiding bij het schoolse leven, het Nederlands en het Frans verbeteren en aanleren. Bedoeling is schooluitval te bestrijden door activiteiten te ondersteunen die door organisaties worden ondernomen in scholen, maar ook daarbuiten, naar een kansarm publiek toe. De gemeenten krijgen eveneens steun voor activiteiten die zij op lokaal niveau ondernemen om schoolmoeheid tegen te gaan.

Op 26 april 2018 heeft de regering de gecoördineerde strategie ter bestrijding van schooluitval goedgekeurd en het beheer van de drie gewestelijke programma's ter preventie van schoolverzuim en de budgettaire middelen voor dit prioritaire beleid toevertrouwd aan de Dienst Scholen. Een totaal jaarlijks budget van bijna 8 miljoen euro wordt uitgetrokken voor de bestrijding van schoolmoeheid.

De Dienst Scholen beheert dus de 3 gewestelijke programma's tegen schoolmoeheid:

- Het Preventieprogramma tegen Schoolverzuim (PSV) voor de acties die in de scholen worden ondernomen (384 projecten geselecteerd voor de periode 2019-2021);
- Het Programma voor Begeleiding bij Scholing en Burgerzin van kinderen en jongeren (PBSB) voor acties die worden ondernomen door verenigingen (58 projecten geselecteerd voor de periode 2019-2021);
- Steun aan gemeenten voor hun lokale acties ter bestrijding van schoolmoeheid (pijler 'strijd tegen schooluitval' van het PPBP), waarvan de effectieve overname door de Dienst Scholen is vastgelegd op 1 januari 2020 (129 projecten ondersteund in 2020).

In 2020 zal de Dienst Scholen werken aan het versterken van de integratie van deze voorzieningen in het kader van een geïntegreerde strategie ter bestrijding van schoolmoeheid. De Dienst bepaalt de richting, de strategische doelstellingen en de prioritaire selectiecriteria voor de financiering van activiteiten die in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest worden ondernomen tegen schoolmoeheid, en zal steun verlenen aan het coördineren van de acties die op dit gebied worden ondernomen in het kader van de Jongerengarantie.

Daarnaast ondersteunt de Vlaamse Gemeenschapscommissie (VGC) sinds september 2017 de vzw "Triptiek" bij het ontwikkelen van KANS Centraal Meldpunt Brussel (CMB). Triptiek overkoepelt de drie CLB's (Centra voor Leerlingenbegeleiding) van de drie onderwijsnetten. Deze vzw draagt bij aan **de strijd tegen schooluitval en tegen schoolverlating zonder diploma in het Nederlandstalig onderwijs in Brussel**. Met de verdere uitbouw van KANS CMB wordt betere informatieverstrekking gerealiseerd, efficiënte en doelgerichte detectie van vroegtijdige schoolverlaters, betere aanmelding en registratie en flexibele begeleidingstrajecten op maat, individueel en in groep, time-out en time-in. De doelgroep zijn jongeren die ofwel naar een Nederlandstalige school in Brussel gaan, of die in Brussel wonen en voor wie het opportuun is ze te verbinden met het Nederlandstalig onderwijs- en welzijnsaanbod in Brussel, hun ouders, Nederlandstalige scholen in Brussel en externe onderwijs- en welzijnsdiensten en -organisaties.

Meertaligheid in Brussel

Brussel telt ongeveer 180 nationaliteiten en meer dan 100 verschillende gesproken talen. Dat maakt van Brussel vandaag één van de meest kosmopolitische regio's van de wereld, een laboratorium en een

pionier op het vlak van meertaligheid. De Brusselse regering is dan ook zinnens, overeenkomstig haar Algemene Beleidsverklaring, een globaal beleid te ontwikkelen dat de meertaligheid bij Brusselaars bevordert, en op die manier de Brusselse identiteit en het Brusselse burgerschap, de sociale promotie en de maatschappelijke cohesie binnen het Gewest te versterken.

In een eerste fase werd een **visienota “Meertaligheid in Brussel”** uitgewerkt die in het Brussels Parlement ter bespreking is voorgelegd. Algemeen streefdoel is alle Brusselse kinderen op 18-jarige leeftijd minstens drietaling (Frans, Nederlands, Engels) te maken.

In die nota staan heel concrete doelstellingen die de komende jaren zullen worden uitgevoerd, zoals het in kaart brengen van bestaande initiatieven en projecten op dit gebied, de oprichting van een ‘Raad voor Meertaligheid’, het bevorderen van de uitwisseling van leerkrachten in scholen, de oprichting van een ‘Talenpunt’ dat het aanbod van taalopleidingen gericht naar werkzoekenden uitbouwt en versterkt, en de mogelijkheid om een “Meertaligheidslabel” te voorzien voor bedrijven en organisaties die actief inzetten op het stimuleren van de taalkennis van hun personeel.

4.5. Milieu – Klimaat – Energie

Het Brusselse Energie-Klimaatplan (2030), dat op 24 oktober 2019 werd goedgekeurd, bevat de specifieke maatregelen voor het Gewest, waaronder maatregelen in de sectoren **gebouwen, vervoer en hernieuwbare energie**. Meerdere daarvan houden rechtstreeks verband met de voorbeeldfunctie van de overheid. Deze maatregelen zullen voornamelijk worden uitgevoerd van 2021 tot 2030, maar sommige maatregelen vormen een verlenging van maatregelen die al zijn geïmplementeerd of vanaf 2020 van start gaan.

Wat de bouwsector betreft, bestaat het NEKP (Nationaal Energie- en Klimaatplan)³⁷ voornamelijk uit de **strategie om de milieueffecten van bestaande gebouwen te verminderen**. Het is daarbij de bedoeling het pandenbestand tegen 2050 op een hoog energieprestatieniveau te brengen:

- Voor residentiële gebouwen wordt gestreefd naar een gemiddelde van **100 kWh/m²/jaar aan primaire energie**;
- Voor de tertiaire sector is de doelstelling over te schakelen op **energieneutrale gebouwen**.

Om aan deze doelstelling bij te dragen, wordt o.a. sinds 1 juli 2019 het Plan voor Lokale Actie voor het Gebruik van Energie (PLAGE) – verplicht voor beheerders van grote onroerende erfgoederen (publiek of privaat) – geïmplementeerd. De eerste energiekadasters worden verwacht tegen 2021.

Het **koolstofvrij maken van oplossingen voor verwarming en sanitair-warmwaterproductie** wordt ook behandeld: het komende decennium zal het einde betekenen van de installatie van verwarmingssystemen op steenkool (2021) en op stookolie (2025). Het Brusselse plan buigt zich ook over de toekomst van installaties op aardgas na 2030.

Op het vlak van **hernieuwbare energie** ligt de nadruk op de versterking van de steun aan relevante hernieuwbare energie voor een stedelijke omgeving. Door de inspanningen ter bevordering van fotovoltaïsche en thermische zonne-energie en warmtepompen voort te zetten en nog uit te breiden, hoopt de regering tegen 2030 een productie van **470 GWh hernieuwbare energie** te bereiken. Deze Brusselse inspanning is aanzienlijk, net omdat het potentieel in stedelijke gebieden beperkt is.

³⁷Sinds 24 december 2018 is de Verordening (EU) 2018/1999 van 11 december 2018 inzake de governance van de energie-unie van kracht. Dit betekent meer bepaald dat alle lidstaten van de EU verplicht zijn om uiterlijk op 31/12/2018 een eerste nationaal geïntegreerd energie- en klimaatontwerpplan 2021-2030 (NEKP) voor te leggen aan de Europese Commissie. Dit nationaal plan voor België omvat een Brussels luik.

Om nog een stap verder te kunnen gaan, staat ook een *extra muros* investeringsstrategie op de agenda. Het Gewest is dus van plan te investeren in productie-eenheden van hernieuwbare energie buiten zijn grondgebied om tegen het einde van het decennium 2021-2030 te kunnen beschikken over **700 GWh bijkomende hernieuwbare productie**.

Wat **transport** betreft verwijst het NEKP naar het toekomstig gewestelijk mobiliteitsplan 'Good Move' (zie hoofdstuk 3.3). De regering heeft in het NEKP overeenstemming bereikt over het einde van de verbrandingsmotoren en over het einde, vanaf 2030, van dieselmotoren voor lichte voertuigen op het gewestelijk grondgebied. De verwachting is dat benzinemotoren in de loop van het decennium daarna zullen volgen.

Ten slotte moet worden opgemerkt dat de Brusselse regering het erover eens is dat er vooruitgang moet worden geboekt op het gebied van **indirecte uitstoot** en maatregelen die ook bijdragen tot de verbetering van de luchtkwaliteit, en dus tot de verbetering van de gezondheid van de bevolking.

Door de effecten van de verschillende geplande acties in het Brusselse NEKP 2030 te combineren, zou het Gewest tegen 2030 in staat moeten zijn om de volgende inspanningen te leveren:

- Een vermindering met 21 % van het eindverbruik van energie (ten opzichte van 2005);
- 1170 GWh energie te produceren uit hernieuwbare bronnen, waarvan 700 GWh buiten het Gewest zal worden geproduceerd;
- Een vermindering met 40% van de directe uitstoot van broeikasgassen (ten opzichte van 2005) om op schema te komen voor 2050.

De uitvoering van het Brussels NEKP 2030 en van de renovatiestrategie zal voornamelijk worden gefinancierd door het Gewestelijk Klimaatfonds (opgericht in het BWLKE³⁸), dat tot doel heeft maatregelen te financieren om de uitstoot van broeikasgassen te verminderen en hernieuwbare energie te produceren. De Europese **structuur- en investeringsfondsen** zullen in het kader van hun programmering voor 2021-2027 eveneens worden gemobiliseerd om de doelstellingen van het NEKP te bereiken.

De langetermijnstrategie voor het verminderen van broeikasgassen

De Algemene Beleidsverklaring 2019-2024 voorziet in het uitwerken van een **visie** inzake de **transitie naar een koolstofarm gewest** tegen 2050 als resultaat van een participatief proces waarbij burgers, maatschappelijke, economische en institutionele actoren en lokale overheden worden betrokken³⁹.

In het kader van de bijdrage van het Brussels Gewest⁴⁰ aan de Belgische langetermijnstrategie voor het verminderen van de broeikasgassen, verbindt de regering van het Brussels Gewest zich ertoe de volgende doelstellingen na te streven:

- Tegen 2050 hetzelfde ambitieniveau voor de indirecte uitstoot te bereiken als voor de directe uitstoot tegen 2030;
- Streven naar koolstofneutraliteit tegen einde 2050. Dit betreft zowel de directe als de indirecte uitstoot van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.
- Vanaf 2020 een publiek debat op gang brengen waarbij de Brusselse burgers, de economische, maatschappelijke en institutionele actoren, de transitie-initiatieven en de lokale overheden worden samengebracht rond een 'koolstofarme' visie voor Brussel tegen 2050, als aanvulling op deze eerste oefening.

³⁸ Brussels Wetboek van Lucht, Klimaat en Energiebeheersing (BWLKE)

³⁹ De Belgische langetermijnstrategie is verplicht gemaakt door artikel 15 van Verordening (EU) 2018/1999 van 11 december 2018 inzake de governance van de energie-unie.

⁴⁰ De gewestelijke bijdrage aan de Belgische langetermijnstrategie werd op 7 november 2019 door de regering goedgekeurd.

4.6. Sociale cohesie en strijd tegen armoede

Het welzijns- en gezondheidsplan

De regering van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest verbindt er zich toe de strijd tegen armoede en sociale ongelijkheid transversaal te voeren door een impactanalyse uit te voeren van de geplande hervormingen op armoede en gezondheid. De regering zal daarom streven naar de ontwikkeling van een geïntegreerd welzijns- en gezondheidsplan voor Brussel dat geldt als gemeenschappelijke leidraad voor alle bevoegde entiteiten op het Brusselse grondgebied, binnen een territoriale benadering van het welzijns- en gezondheidsbeleid. Daartoe zal de regering een Brusselse statengeneraal voor gezondheid en welzijn initiëren in het kader van een co-constructie tussen de openbare en associatieve actoren, de gebruikers en onderzoekers. In afwachting van de conclusies worden de bestaande plannen verder uitgevoerd.

Sociale cohesie uitvoeren

De regering zal het beleid inzake sociale cohesie versterken, zowel op het vlak van de ruimtelijke ordening (duurzame wijkcontracten, stadsvernieuwingscontracten, stadsbeleid) als op het vlak van de ondersteuning van het maatschappelijk middenveld (levenslang leren, sociale cohesie, schooldienst, ...) voor de taken die ze op zich nemen om de verzwarende factoren van discriminatie te bestrijden (sociale uitsluiting, zittenblijven, analfabetisme). Voor de **voorzieningen inzake sociale cohesie** die door de Franse Gemeenschapscommissie zijn doorgevoerd, loopt momenteel een proces voor het implementeren van het decreet⁴¹, waarvoor evenwel een overgangperiode nodig is voordat het ten volle kan worden toegepast. In 2020 bedraagt het totale jaarbudget voor sociale cohesie 11 608 000 euro. 250 vzw's worden betoelaagd in het kader van voorzieningen voor sociale cohesie.

Het sociale cohesiebeleid omvat een gemeentelijk en een gewestelijk luik. 13 Brusselse gemeenten hebben een gemeentelijk contract voor sociale cohesie, andere actoren met een meer transversale werking vallen onder een gewestelijk contract voor sociale cohesie. De ondersteunde acties voldoen aan de vier prioritaire thema's voor de periode 2016-2022: ondersteuning en begeleiding bij het schoolleven, Frans leren en het zich eigen maken als actieve burger, intercultureel burgerschap dat kan worden opgesplitst in twee soorten acties. Deze acties omvatten sociaal-juridische permanenties voor migranten of mensen met een migratieachtergrond en inburgeringsmodules en het thema samenleven, dat kan worden opgesplitst in de volgende twee soorten acties, namelijk de productie en verspreiding van sociaal-culturele instrumenten om het samenleven te verbeteren en de verspreiding van instrumenten om te sensibiliseren voor intercultureelheid.

Mensen met een handicap - Zelfredzaamheid gezocht

Daarnaast benadrukt de nieuwe Algemene Beleidsverklaring het belang van de **ondersteuning van mensen die afhankelijk zijn of minder zelfredzaam zijn**. Het aanbod van bijstands- en zorgdiensten (van alle bevoegde instanties in Brussel samen) zal gezamenlijk moeten worden geprogrammeerd voor alle wijken van het Brussels grondgebied, in samenhang met de programmering van de bijstand en de diensten voor **mensen met een handicap**. De bevoegdheid voor individuele steun voor mensen met een handicap zal worden geactiveerd om ervoor te zorgen dat ze op het Brussels grondgebied zo coherent mogelijk wordt uitgeoefend. De hoofdlijnen in het regeerakkoord van de Franse Gemeenschapscommissie (COCOF) luiden als volgt:

⁴¹ Decreet van de Franse Gemeenschapscommissie van 16 november 2018 met betrekking tot de sociale cohesie

- Een "autonomieggarantie" implementeren voor afhankelijke mensen, met name via een geïntegreerd model voor nabije bijstand en zorg, per buurt. Dat moet ervoor zorgen dat mensen die minder zelfredzaam zijn thuis kunnen blijven wonen;
- Voortzetting en versterking van de dynamiek die door het decreet van 17 januari 2014 inzake de inclusie van personen met een handicap geïnitieerd werd, en die bedoeld is om het recht van mensen met een handicap om in de samenleving te leven (UNCRPD)⁴² te bewerkstelligen;
- Een strategische studie uitvoeren over de toekomst van beschutte werkplaatsen om te bepalen welke de beste manieren zijn om de steun voor tewerkstelling en sociale economie te financieren en uit te rollen;
- Goedkeuring van een samenwerkingsovereenkomst om de toegang tot individuele hulp voor mensen met een handicap te vereenvoudigen en te harmoniseren, aangezien deze hulp hen in staat stelt langer zelfstandig te blijven en dus het aantal opnames in een instelling afremt;
- Ontwikkeling van een specifiek beleid voor autisme in Brussel, via een Brussels plan voor zwaar zorgbehoevenden dat gebaseerd is op de resolutie over autisme die op 26 april 2019 door het Franstalig parlement in Brussel werd aangenomen en op het transversaal plan 'autisme'. Hierbij wordt overlegd met verenigingen en belanghebbenden, het Gewest en de GGC (Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie) zullen worden betrokken volgens hun respectieve bevoegdheidsgebieden.

Toegang tot huisvesting

De **toegang tot degelijke en betaalbare woningen** is eveneens een **prioriteit** van de nieuwe Brusselse regering. Om de beschikbaarheid van openbare huisvesting te vergroten werkt de regering tegelijk aan de duurzame renovatie van het bestaande woningbestand en aan de productie van 6.400 woningen die in het Gewestelijk Huisvestingsplan en de Alliantie Wonen zijn gepland. Er wordt eveneens een **noodplan voor het sociale huisvestingsbeleid** uitgewerkt om een concrete oplossing aan te reiken voor 15.000 Brusselse gezinnen die op een sociale woning wachten. Wat de particuliere huurmarkt betreft, steunt de regering meer bepaald de ontwikkeling van de sector van de sociale verhuurkantoren, die momenteel 6.300 woningen beheert en gestaag groeit. Er wordt eveneens nagedacht over een beleid dat privéverhuurders via overeenkomsten aanmoedigt om redelijke huurprijzen te hanteren. Ten slotte wil de nieuwe Brusselse regering ook inspelen op de specifieke noden van bepaalde doelgroepen. Zo zal de Regering de opvang verbeteren voor slachtoffers van echtelijk geweld en het aantal geheime vluchthuizen voor vrouwen uitbreiden.

Kinderarmoede in Brussel

De **kinderbijslag** is voor veel gezinnen een belangrijk onderdeel van het gezinsinkomen en speelt de facto een rol in de preventie of het **vermindere van armoede en kinderarmoede**.

In een studie⁴³ die in 2015 door het VKG (overlegorgaan van de kinderbijslagfondsen) werd uitgevoerd, verklaarde 76,5% van de Brusselse ouders dat "kinderbijslag een belangrijk deel van het *huishoudbudget* uitmaakt". De kinderbijslag wordt uitgegeven in het huishoudbudget en kan niet voor andere doeleinden worden gebruikt. Slechts 13% van de ouders zegt het bedrag van de kinderbijslag te kunnen sparen, de anderen verklaren kinderbijslag te gebruiken voor uitgaven in verband met het kind. 65,2% van de ondervraagde ouders zegt de kinderbijslag te gebruiken voor basisuitgaven (voeding, kleding, enz.). 44,6% gebruikt de bijslag voor schoolkosten (schoolmateriaal, uitstapjes, enz.), 17,6% voor kinderopvang.

⁴² VN-verdrag inzake de rechten van personen met een handicap

⁴³ VKG (2015). *De kinderbijslagbarometer*. Online enquête verricht door VKG.

In die context hecht het [nieuwe kinderbijslagstelsel in Brussel](#), dat sinds 1 januari 2020 van kracht is, bijzondere aandacht aan kwetsbare gezinnen.

De meeste gezinnen krijgen meer, niemand verliest. De eerste bekommernis was het bedrag van de kinderbijslag voor zoveel mogelijk gezinnen te verhogen en te voorkomen dat gezinnen nadelige gevolgen zouden ondervinden. Die dubbele doelstelling is helemaal bereikt want:

- Ongeveer 75% van de huishoudens zal een hoger bedrag ontvangen;
- Het beginsel van de *verworven rechten* garandeert alle gezinnen dat het nieuwe bedrag niet lager zal kunnen zijn dan het bedrag dat men ontving onder het oude kinderbijslagstelsel.

Er wordt voorzien in toeslagen voor gezinnen met een laag inkomen en voor de middenklasse met een bescheiden inkomen. Ze worden toegekend op voorwaarde dat de bruto belastbare inkomsten van het gezin niet hoger liggen dan bepaalde maxima:

- minder dan 31.000 euro/jaar: maximumbedrag;
- van 31.000 euro/jaar tot minder dan 45.000 euro/jaar: verlaagd bedrag;
- vanaf 45.000 euro/jaar: geen toeslagen.

In het oude stelsel bestond er slechts één inkomensdrempel (aangepast naargelang het om een een- of tweeoudergezin ging).

Aangezien bekend is dat grote gezinnen kwetsbaarder zijn, ligt de nadruk ook op meer hulp naargelang de grootte van het gezin (vanaf 2 kinderen worden de bedragen opgetrokken). Ook wordt bijzondere aandacht besteed aan eenoudergezinnen, waarvan bekend is dat hun financiële toestand vaak hachelijk is.

In tegenstelling tot het oude stelsel, dat de toekenning van sociale toeslagen beperkte tot bepaalde socio-professionele categorieën (werklozen, invaliden, enz.), komen nu bovendien alle huishoudens in aanmerking. De "*working poors*" worden niet langer "*vergeten*" door het systeem.

Geschat wordt dat voortaan 63% van de kinderen in aanmerking zal komen voor een sociale toeslag, tegenover ongeveer 32 procent onder het oude stelsel. De selectiviteit zou ongeveer 23% van het budget uitmaken, terwijl dat in het oude stelsel slechts ongeveer 11% was. De impact van deze maatregelen op het armoedecijfer is echter nog niet meetbaar.

Verder onderneemt Dokters van de Wereld dankzij het EFRO-project activiteiten naar jongeren toe. In 2019 onthaalde Dokters van de Wereld in het kader van zijn Brusselse projecten 635 minderjarigen, van wie 576 in de zogenaamde 'outreach'-projecten (patiënten ontmoeten in hun leefomgeving), onder wie ten minste 123 niet-begeleide minderjarigen in België. De gemiddelde leeftijd is 11 jaar. Voor de meerderheid van de minderjarigen die men in outreach ontmoette, gebeurde dat in het kader van de activiteiten van de Humanitaire hub (84,20%). Van de 291 minderjarigen over wie we informatie hebben, had 96,91% geen toegang tot gezondheidszorg, ondanks het bestaan van de kosteloze gezondheidszorg voor kinderen. Meer dan 99% van de minderjarigen, met wie een ontmoeting plaatsvond binnen het outreach-project, was van buitenlandse herkomst.

Tot slot beschikt de VGC over een [Kinderarmoedebestrijdingsplan](#) dat werkt rond 4 doelstellingen (toegankelijkheid kinderopvang en gezinsondersteuning, kleuterparticipatie en opbouw van expertise), waarvoor specifieke subsidies worden gebruikt. De VGC steunt eveneens een aantal acties ter bestrijding van de armoede in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, via het subsidiëringsbeleid voor maatschappelijke projecten, waaronder vzw EVA BXL (ontwikkeling en ondersteuning van nieuwe initiatieven ter bestrijding van de armoede) en Nasci (ondersteuning van kwetsbare kinderen en gezinnen met een nadruk op zwangere vrouwen in noodsituaties).

Zelfredzaamheid van oudere mensen

Het Verenigd College van de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie is van plan de voorwaarden te scheppen om ervoor te zorgen dat een beschikbaar en toegankelijk aanbod van diensten en zorg gewaarborgd is voor iedereen die minder zelfredzaam wordt, zodat hij/zij die zelfredzaamheid zo lang mogelijk kan behouden. Daartoe zal het Verenigd College samen met de actoren op het terrein een geïntegreerd model van nabije bijstand en zorg uitwerken, per wijk, om mensen die minder zelfredzaam worden thuis te houden. Dit geïntegreerde bijstands- en zorgmodel zal meer bepaald worden opgebouwd op grond van de eerste analyses en daarna van de conclusies van de drie GGC-proefprojecten die berusten op referentiewijken en die desgevallend veralgemeend kunnen worden.

Dit geïntegreerd model zal met name gebaseerd zijn op het programmeren van structuren voor thuiszorg, opvang en huisvesting van ouderen en op het opzetten van netwerken van de relevante actoren binnen elke wijk. Deze programmering gaat hand in hand met een globale denkoefening over de kwaliteit van de zorg in de instellingen, waarbij waar mogelijk en gewenst ook een openheid en ondersteuning voor alternatieven voor rusthuizen wordt opgenomen. Tegelijk zal de regering uitvoering geven aan de moratoriumordonnantie, meer bepaald met betrekking tot het luik reconversie van ROB-bedden ('Rustoord voor Bejaarden') in RVT- en KV-bedden ('Rust- en verzorgingstehuis' en 'Kortverblijf').

Het Verenigd College zal als gevolg van de zesde staatshervorming het beheer van de Tegemoetkoming voor Hulp aan Bejaarden overnemen. In dat kader zal de procedure worden versneld en zal één enkele operator worden aangesteld.

De strijd tegen dakloosheid

Het budget voor de **bestrijding van dakloosheid** zal in 2020 met bijna 15 miljoen euro worden verhoogd. Daarnaast verschuift het globale beleid van dakloosheidsbestrijding naar een aanpak waarbij de **nadruk niet langer op noodopvang ligt maar op re-integratie en structurele oplossingen**. De "**Housing First**"-projecten, die tegen 2020 in capaciteit zullen verdubbelen, spelen een belangrijke rol bij deze overgang.

Verplicht inburgeringsprogramma voor nieuwkomers in Brussel

In het kader van de strijd tegen de ongelijkheid en meer bepaald van het formuleren van aangepaste antwoorden voor specifieke doelgroepen, zal de regering een Brussels **onthaaltraject voor nieuwkomers** ontwikkelen op basis van de gelijknamige GGC-ordonnantie, die een verplicht inburgeringstraject vastlegt voor nieuwkomers (i) die tussen 18 en 65 jaar oud zijn; (ii) die zich voor het eerst hebben ingeschreven in een gemeente van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest met (iii) een verblijfsvergunning die langer dan 3 maanden geldig is; en (iv) die niet langer dan 3 jaar in België hebben gewoond. Deze bepalingen werden verder uitgewerkt in de beslissing van 19 juli 2018 van het Verenigd College van de GGC en in het samenwerkingsakkoord van 20 december 2018 tussen de GGC, de COCOF en de Vlaamse Gemeenschap, dat in mei 2019 door de verschillende parlementen werd goedgekeurd. Het doel is nieuwkomers via een aangepast en geïndividualiseerd opleidingsprogramma te begeleiden om hun zelfredzaamheid te vergroten met het oog op hun deelname aan het economisch, educatief, maatschappelijk en cultureel leven. De voorbereidingen voor de uitvoering van de reglementeringen zijn aan de gang; het is de bedoeling dat alle reglementeringen uiterlijk in januari 2021 in werking treden.

De genderdimensie

De regering heeft zich ertoe verbonden en waakt erover een genderdimensie op te nemen in de implementatie en evaluatie van de impact van het beleid dat wordt gevoerd via ‘**gender mainstreaming**’ en ‘**gender budgeting**’. Dit is een essentiële strategie gebaseerd op verschillende juridische instrumenten, zoals de ordonnantie van 29 maart 2012 houdende de integratie van de genderdimensie in de beleidslijnen van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest of het besluit van 14 juli 2016 tot invoering van een methode om de genderdimensie te integreren in de begrotingscyclus.

Daarnaast heeft het Brussels Hoofdstedelijk Gewest de ‘**gelijkkansentest**’ opgezet, die het mogelijk maakt de impact van beleidsmaatregelen op verschillende bevolkingsgroepen, waarvan de situatie en specifieke behoeften soms niet in overweging zijn genomen bij de invoering van algemene beleidsmaatregelen, te analyseren en te verifiëren. Sinds 1 januari 2019 wordt elke nieuwe wet en regelgeving geëvalueerd met behulp van deze tool. Dit geldt ook voor beheercontracten, instrumenten voor strategische planning, overheidsopdrachten en subsidies van meer dan 30.000 euro.

Meer specifiek wil de regering een actieplan uitvoeren met betrekking tot eenoudergezinnen. In 86% van de gevallen in Brussel bestaan eenoudergezinnen uit alleenstaande vrouwen met kinderen. Een situatie die een risicofactor kan zijn voor armoede en discriminatie. Met de steun van de vrijwilligerssector, maar ook op basis van het initiatiefadvies van de Economische en Sociale Raad van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (ESRBHG) die maatregelen voorstelt om de situatie van alleenstaande ouders te verbeteren, worden transversale maatregelen overwogen om deze gezinnen begeleiding en billijke toegang tot huisvesting, werk, opleiding, mobiliteit of crèches te garanderen. Ondertussen wordt er een regionale website opgezet, die alle informatie zal bevatten die nodig is om alleenstaande ouders te ondersteunen en te begeleiden bij hun inspanningen.

5. Structuurfondsen

De structuur- en investeringsfondsen (EFRO en ESF) die actief zijn in het Brussels Gewest, vormen een belangrijke hefboom om daadwerkelijk de link te leggen tussen de Europese Strategie 2020, die naar haar einde loopt, het Nationaal Hervormingsprogramma (NHP) en het beleid met betrekking tot de demografische, ecologische en socio-economische uitdagingen waar het Gewest voor staat. De fondsen komen tussen in aanvulling op het overheidsbeleid van het Gewest om structureel en op duurzame, inclusieve en innovatieve wijze de Brusselse economie te versterken en de sociale integratie te ondersteunen via organisatie van opleidingen, professionele herinschakeling, actieve inclusie en bevordering van kansgelijkheid.

Operationeel programma EFRO in het Brussels Gewest

De **EFRO-programmering 2014-2020**, met een overeengekomen verbruikspercentage van 98% en waarvan de uitvoeringsfase (ten einde) loopt, steunt bij voorrang projecten die, overeenkomstig de prioriteiten van de Algemene Beleidsverklaring, bijdragen aan de economische innovatie ten dienste van de transitie (met name de thema's 1, 3, 4 en 5), aan de strategie voor duurzame renovatie van de Brusselse gebouwen, aan het overheidsbeleid inzake netheid en afvalinzameling dat vermindering, hergebruik en recyclage bevordert, aan de prioritaire ontwikkeling van strategische zones, aan de levenskwaliteit van de Brusselaars als middelpunt van de prioriteiten, en aan een mobiliteitsbeleid dat actieve vervoerswijzen bevordert.

Het Programma 2014-2020 is onderverdeeld in 5 operationele pijlers die binnen het Brussels Hoofdstedelijk Gewest richting geven aan gebruik van de kredieten die de EFRO-cel beheert:

- Onderzoek versterken en de overdracht en het ontstaan van innovatie verbeteren - 11 projecten (waarvan 1 financieringsinstrument);
- Het ondernemerschap versterken en de ontwikkeling van kmo's in de groeisectoren verbeteren - 13 projecten (waarvan 2 financieringsinstrumenten);
- De ontwikkeling van een circulaire economie en het rationeel gebruik van de natuurlijke rijkdommen in de groeisectoren (koolstofarme) ondersteunen - 16 projecten;
- (bis) De ontwikkeling van een circulaire economie en het rationele gebruik van de natuurlijke rijkdommen in de groeisectoren (milieu/rationeel gebruik van de natuurlijke rijkdommen) ondersteunen – 9 projecten (waarvan er 5 betrekking hebben op de sanering van projecten van andere pijlers);

De leefomgeving van de kwetsbare buurten en bevolkingsgroepen verbeteren - 13 projecten.

Wat het EFRO-OP (operationeel programma) 2014-2020 betreft, hebben de belangrijkste verwezenlijkingen sinds het laatste NHP betrekking op de selectie van 12 nieuwe projecten die verband houden met de doelstelling "ondersteuning van de energietransitie van de openbare infrastructuur en de openbare huisvesting". De uitvoering van deze projecten zal na de werkzaamheden een totale jaarlijkse vermindering met 19,88 miljoen kWh/jaar aan primaire energie en 3,45 miljoen ton CO₂ mogelijk maken.

De uitvoering van de 46 in 2015 geselecteerde projecten wordt voortgezet (sommige daarvan worden gefinancierd via verschillende pijlers van het programma en vallen dus binnen één investering onder verschillende door de EU gesteunde thema's), meer bepaald met de vooropening van het *Center for Arts, Sciences, Technologies, Innovations and Inclusion (CASTII)* in november 2019, het operationeel worden van een eco-chiller in het UZ Brussel, het slotevenement (in juni 2019) over de verwezenlijkingen van maatwerkbedrijven in het kader van het project Dev'Up Team, de aankoop van het gebouw in Molenbeek (incubator sociale gezondheid) in juni 2019 en het tijdelijk gebruik van de kazerne van

Elsene. Wat het OP 2021-2027 betreft, zijn de eerste contacten gelegd met de partneradministraties en de verantwoordelijke gewestelijke instanties.

Op basis van het laatste beschikbare jaarlijkse uitvoeringsverslag (2018) werden 38 kmo's ondersteund onder pijler 1, 112 onder pijler 2 en 75 onder pijler 3. We wijzen er echter op dat een audit van de Commissie een aanzienlijk aantal, nochtans zeer reële verwezenlijkingen, heeft uitgesloten met betrekking tot de gesteunde kmo's, aangezien de kmo's die in aanmerking kwamen niet in vzw-vorm georganiseerd mochten zijn. De Belgische wetgeving belet deze organisaties echter niet om winst te maken of commerciële activiteiten te ondernemen, maar ze verplicht hen de regels inzake staatssteun na te leven. Het programma ondersteunt uitdrukkelijk de sector van de sociale economie of de gezondheidssector, waarvan een aanzienlijk aantal ondernemingen in vzw-vorm is georganiseerd. De kwantitatieve evaluatie wordt dan ook beïnvloed door deze audit.

Aangezien het EFRO-OP 2014-2020 een aanzienlijk aantal meerjarige investeringen ondersteunt, is de uitvoering ervan ook nog niet voltooid en zijn de resultaten voor de andere OP-indicatoren in dit stadium beperkt (afgezien van de inzet van 15 onderzoekers in verschillende entiteiten). De vergunningen (stedenbouw, enz.) die nodig zijn voor vastgoedinvesteringen zijn voor een relatief groot aantal projecten verkregen en de uitgaven per pijler zijn in overeenstemming met de vastleggingen van het Programma.

De uitvoering van de operaties die in het kader van het OP 2014-2020 geselecteerd zijn, zal worden voortgezet met het oog op de voltooiing van de laatste uitgaven tot in 2023. Het OP 2021-2027 is in voorbereiding en zou in de komende maanden ter validering aan de Commissie worden voorgelegd. De oproepen tot projecten zullen het mogelijk maken na deze fase de middelen van het Programma toe te wijzen aan concrete operaties die verband houden met de geselecteerde thema's.

De gecertificeerde uitgaven van het operationele programma van het EFRO, met een totaal budget van bijna 190 miljoen euro, bedroegen cumulatief 51 842 205,79 euro (waarvan 19 127 485,76 euro voor het jaar 2019); de geplande uitgaven voor 2020 bedragen 22 000 000 euro.

Operationeel programma van het ESF in het Brussels Gewest

Het **operationeel programma (OP) van het Europees Sociaal Fonds** voor de **periode 2014-2020** in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest is gestructureerd rond 3 prioritaire pijlers die gericht zijn op verschillende doelgroepen. Een deel van de eerste pijler komt overeen met het programma Jeugdwerkgelegenheidsinitiatief (JWI).

In 2019 is het budget voor het Jeugdwerkgelegenheidsinitiatief (JWI) voor de derde keer opgetrokken. De JWI-toewijzing voor 2019 voor België is verhoogd met 2 747 723 miljoen euro. Het bedrag voor het ESF-OP in het Brussels Gewest zou dan weer 380 284 euro bedragen, alleen voor het JWI-aandeel (13,84% van het bedrag voor België). Het bijkomende JWI-bedrag wordt ter beschikking gesteld van alle huidige JWI-acties.

Op basis van het laatste beschikbare jaarlijkse uitvoeringsverslag (2018) kunnen we concluderen dat alle projecten van het OP operationeel zijn en in de buurt komen van richtwaarden voor het einde van programmering.

TD 8, bevordering van duurzame en kwalitatieve werkgelegenheid en ondersteuning van arbeidsmobiliteit, IP duurzame integratie op de arbeidsmarkt van jongeren, met name jongeren die geen werk hebben en geen onderwijs of opleiding volgen, had betrekking op **meer dan 4 770 jongeren in 2018** op het vlak van realisatie. TD 8, IP toegang tot werkgelegenheid voor werkzoekenden en niet-actieven en ondersteuning van de arbeidsmobiliteit betrof **bijna 12 310 personen in 2018**.

TD 9, bevordering van sociale inclusie en bestrijding van armoede en discriminatie, IP actieve inclusie had betrekking op **meer dan 18 000 personen in 2018**. De jobcoaches binnen de Brusselse OCMW's hebben het merendeel van deze werkzoekenden begeleid.

De onderstaande financiële gegevens geven de situatie weer per 31 december 2018 na het laatste tussentijdse betalingsverzoek van 21 december 2018.

De financiële enveloppe die voor de programmering is vastgelegd, vertegenwoordigt na de begrotingswijziging een totaalbedrag van 101 970 817 EUR, waarvan 55 336 292 EUR overeenstemt met de steun van de Unie, die als volgt is verdeeld:

- 75 865 516 euro voor het ESF (74,4% van het toegekende budget);
- 26.105.301 voor het JWI (100% van het toegekende budget voor dit fonds en 25,6% van de totale enveloppe).

Voor de periode 2014-2018 bedraagt het gebruik dat overeenstemt met de tussentijdse betalingsverzoeken door de certificeringsautoriteit van de Commissie 32 928 486,78 miljoen euro (32,29% van de totale enveloppe), wat een effectieve weergave is van het budget. Dit bedrag wordt als volgt opgesplitst:

- Verbruik Pijler I ESF (exclusief JWI): 1 743 475,03 euro (24,48%)
- Verbruik Pijler 1 JWI: 13 719 432,15 euro (52,55%)
- Verbruik Pijler 2 ESF: 11 257 697,34 euro (29,19%)
- Verbruik Pijler 3 ESF: 5 674 342,20 euro (21,61%)
- Verbruik Technische Bijstand: 533 540,06 euro (13,60%)

Hoewel dit absorptiepercentage in dit stadium van de programmering nog relatief laag kan lijken, neemt het tempo van de betalingsverzoeken toe en vergroot het bedrag ervan.

Vorbereitung van de toekomstige programmering (2021-27)

De Brusselse regering heeft besloten een coördinatiemechanisme in het leven te roepen om de samenhang tussen de Strategie GO4Brussels 2030 en het Europese beleid inzake economie, werkgelegenheid en inclusie te verzekeren (doelstelling 2.8 van de Strategie). Deze coördinatie zal gericht zijn op een betere integratie en op het benutten van de mogelijkheden die de structuurfondsen van de Europese Unie bieden, in het bijzonder het EFRO en het ESF(+), die worden ingezet ter ondersteuning van het beleid dat in het Brussels Gewest wordt gevoerd en daarbij de doelstellingen en aanbevelingen van de EU integreert.

Om deze doelstelling te bereiken, moet een gemeenschappelijke Brusselse strategie worden bepaald voor alle programma's die in het Brussels Gewest actief zijn en moet er een betere coördinatie komen tussen de instanties die belast zijn met het benutten van deze fondsen, door de oprichting van een strategisch comité voor de coördinatie van de programma's. Deze coördinatie zal het daarnaast mogelijk maken zo goed mogelijk in te spelen op de vragen vanuit Europa, met name in het kader van het Europees Semester en het opstellen van deze bijlage bij het NHP.

De eerste werf van de Doelstelling omvat het uitwerken van een **akkoord inzake de Brusselse strategie** voor het gebruik van de Europese Structuurfondsen. Dat strategisch document zal worden opgesteld op grond van een diagnose van de interventiecontext van de fondsen waarin de volgende zaken aan bod komen: de evolutie van de sociaaleconomische context tot 2030, de sterke en zwakke punten van het partnerschapsakkoord 2014-2020 en van de voorbije en lopende programma's, de aanbevelingen van het Europees Semester, de voornaamste elementen van de verordeningen van de fondsen, ... Dit akkoord inzake de Brusselse strategie zal de grote pijlers van de investeringsstrategie van het Gewest beschrijven met de steun van het ESF en van het EFRO, evenals de banden daarvan met de oriëntaties

en aanbevelingen van de Europese Commissie en de follow-upmechanismen die eraan gekoppeld zullen zijn.

Deze strategieovereenkomst, die als gemeenschappelijke werkbasis zal dienen voor het opstellen van de verschillende operationele programma's, zal steunen op de verordeningen (met name op het principe van thematische concentratie en de beschikbare indicatoren), de investeringsrichtsnoeren (bijlage D) van het Landenrapport voor België 2019 en, in ruimere zin, de prioriteiten vermeld in het kader van het Europees Semester, met inbegrip van de landspecifieke aanbevelingen; maar ook op de elementen die als prioritair worden beschouwd in de nieuwe Algemene Beleidsverklaring en tegelijk in overeenstemming zijn met het kader van de Fondsen.

Bijlage 2.1: Hervormingsprogramma van het Vlaams Gewest en de Vlaamse Gemeenschap

Voorwoord

Het voorliggende *Vlaamse Hervormingsprogramma (VHP) 2020* is het tiende op rij dat Vlaanderen opmaakt en het eerste dat door deze Vlaamse Regering wordt voorgelegd. In dit VHP geeft Vlaanderen een maatgericht antwoord op de landenspecifieke aanbevelingen 2019-2020 en de Europa 2020-doelstellingen. In dit VHP wordt extra aandacht besteed aan (digitale) vaardigheden, levenslang leren en de digitale transitie, een thema dat in het lopende Europees Semester (ES) een belangrijke plaats inneemt. Rekening houdende met de stijgende impact van en nieuwe ontwikkelingen in het ES moet het VHP er meer dan ooit voor zorgen dat de Europese Commissie (EC) een uitstekend beeld krijgt van de maatregelen die Vlaanderen in het kader van het ES neemt.

Het is de uitdrukkelijke ambitie van deze Vlaamse Regering om ervoor te zorgen dat Vlaanderen een onbetwiste referentie wordt in het Europa van de jaren twintig. Zowel economisch als maatschappelijk richt Vlaanderen de blik naar het noorden en meet het zich met samenlevingen als Nederland en Scandinavië. Zoals opgenomen in het *Vlaams Regeerakkoord 2019-2024*, zal deze regering inzetten op: excellent onderwijs, een sterke innovatieve economie en arbeidsmarkt, een warm en zorgzaam Vlaanderen, een inclusieve samenleving, een slanke overheid met een gezonde begroting, op omgeving, klimaat, energie en ten slotte op mobiliteit. De Vlaamse Regering legt de lat hoog in alle domeinen van de samenleving, wat ook blijkt uit een aantal streefcijfers die ze naar voren schuift. Zo zal deze Vlaamse Regering alles op alles zetten om 120.000 extra mensen aan het werk te krijgen en Vlaanderen zo op weg te zetten naar een werkzaamheidsgraad van 80%. Deze regering wil Vlaanderen laten doorstoten tot de top 5 van innovatieve kennisregio's in Europa, zoals gedefinieerd in de *Regional Innovation Scoreboard van de EU (RIS)*. Deze ambitie is de centrale toetssteen van ons innovatiebeleid; het bereiken van de 3% norm voor de gezamenlijke (overheid en ondernemingen) O&O-investeringen in Vlaanderen moet hiertoe bijdragen. Deze Vlaamse Regering is bovendien meer dan ooit een echte investeringsregering waarbij voor deze regeerperiode een extra bedrag van €1,65 miljard voor investeringen wordt uitgetrokken. Naast deze investeringen zorgt de Vlaamse Regering ook voor het versterken van de financiële armslag en investeringsruimte van de lokale besturen en over de periode 2020-2024 gaat het cumulatief om een injectie van €1,4 miljard. De economische impact van de COVID-19 pandemie is enorm voor Vlaanderen en daarvoor heeft de Vlaamse Regering een waaier van maatregelen genomen om enerzijds de verdere verspreiding van het coronavirus af te remmen en de impact op de gezondheidszorg af te vlakken, en anderzijds om getroffen burgers en bedrijven financieel te ondersteunen. Deze steunmaatregelen zijn terug te vinden in hoofdstuk 2.6.

De Vlaamse Regering is zelfbewust en zal voluit blijven investeren in een ambitieus en coherent internationaal beleid. De diensten van de EC kunnen, zoals steeds, rekenen op een actieve Vlaamse betrokkenheid en inbreng in het kader van het ES. Deze actieve Vlaamse inbreng in het ES-proces zorgde ervoor dat Vlaamse beleidsmaatregelen en data doorheen de jaren heen steeds zichtbaarder werden in (analyse)documenten van de EC, waaronder het Landverslag. De uitstekende samenwerking met de European Semester Officers (ESO's) vormt daarbij een belangrijke hefboom. Zoals uit dit VHP duidelijk blijkt speelt Vlaanderen ook in op het steunprogramma voor structurele hervormingen van de EC.

Niettegenstaande de uitstekende semestersamenwerking met de EC, blijft de Vlaamse Regering er bij de EC uitdrukkelijk op aandringen om ook *regiospecifieke aanbevelingen* te ontvangen. Dit sluitstuk moet ervoor zorgen dat de Vlaamse Regering nog maatgerichter met deze aanbevelingen en analyses aan de slag kan en daardoor het draagvlak op politiek en maatschappelijk niveau van het ES in Vlaanderen nog verder kan worden verhoogd.

Jan Jambon

Minister-president van de Vlaamse Regering

INHOUDSTAFEL

Voorwoord	89
Managementsamenvatting	92
Deel 1. Macro-economische ontwikkelingen in het Vlaams Gewest	95
Deel 2. Maatregelen inzake de grote economische uitdagingen	97
2.0. Het Landverslag 2020	97
2.1. Landenspecifieke aanbeveling 1	98
2.2. Landenspecifieke aanbeveling 2	101
2.3. Landenspecifieke aanbeveling 3	108
2.4. Landenspecifieke aanbeveling 4	117
2.5. Inspelen op investeringsuitdagingen	118
2.6. Vlaams antwoord op de coronacrisis	124
Deel 3. Vooruitgang inzake de Vlaamse Europa 2020-doelstellingen en de duurzame ontwikkelingsdoelstellingen (SDG's)	129
3.0. Inleidend	129
3.1. Werkzaamheid	130
3.2. Onderwijs	131
3.3. Onderzoek en ontwikkeling (O&O)	132
3.4. Klimaat en energie	133
3.5. Armoede en sociale uitsluiting	135
3.6. Vlaams sociaal scorebord	138
3.7. Duurzame ontwikkelingsdoelstellingen (SDG's)	139
Deel 4. Gebruik van de structuurfondsen	140
Deel 5. Institutionele vraagstukken en participatie van belanghebbenden	141
5.1. Versterken van het draagvlak	141
5.2. Betrokkenheid Vlaams Parlement	141
5.3. Betrokkenheid sociale partners	141
5.4. Betrokkenheid (boven)lokale besturen en stakeholders	141
5.5. VHP in federaal en Europees perspectief	144
Glossarium	145

Managementsamenvatting

Het Vlaams hervormingsprogramma (VHP) is het antwoord van de Vlaamse Regering op de uitdagingen die zich in het kader van het Europees Semester (ES) stellen. Met een eigen hervormingsprogramma neemt Vlaanderen het nodige eigenaarschap op. Het VHP vormt de basis voor de Vlaamse inbreng in het nationaal hervormingsprogramma (NHP) en wordt ook aan de Europese instellingen bezorgd. Het VHP 2020 is opgebouwd uit 5 delen.

DEEL 1 bevat de belangrijkste macro-economische ontwikkelingen in het Vlaams Gewest. Heel veel indicatoren staan op groen. In 2018 lag de economische groei in Vlaanderen hoger dan in de andere gewesten en België. De groeivoorzichten van 2019 waren beter voor Vlaanderen, maar de uitbraak van de corona-crisis zal ongetwijfeld een merkbare impact hebben op 2020 (later te kwantificeren). Met een werkzaamheidsgraad (20-64 jaar) van 75,5% in 2019 boekt Vlaanderen opnieuw forse winst. De werkloosheidsgraad (15+ jaar) bedroeg in 2019 3,3%, het laagste niveau ooit. Met een investeringsratio van 25,9% in 2019 situeert Vlaanderen zich in de Europese top en de Vlaamse goederenuitvoer boekte in 2018 met €328 miljard een nieuw record (een stijging met 3,45% t.o.v. 2017).

DEEL 2 bevat de Vlaamse maatregelen in het kader van de grote economische uitdagingen (de vier LSA's en de investeringsuitdagingen) en vormt opnieuw het zwaartepunt van het VHP.

Inzake **LSA 1 (overheidsfinanciën)**, streeft de Vlaamse Regering naar een evenwicht vanaf 2021 en levert ze ook inspanningen voor schuldreductie. Door het doorvoeren van hervormingen en een gezond budgettair beleid, wordt bijkomende ruimte voor extra investeringen voorzien.

Wat **LSA 2 (arbeidsmarkt en onderwijs/vorming)** betreft, wil de Vlaamse Regering een bijdrage leveren aan het bereiken van een werkzaamheidsgraad van 80%, concreet door 120.000 mensen extra aan de slag te krijgen. Dat vergt een rist aan activerende maatregelen. De Vlaamse Jobbonus en maatregelen voor de activering van niet-beroepsactieven, de re-integratie van langdurig zieken en nieuwkomers moeten hiertoe bijdragen. Er wordt ook ingezet op begeleiding op maat voor kwetsbare groepen, waarin belangrijke maatregelen als het sneller screenen van werkzoekenden en een nieuw systeem van gemeenschapsdienst kunnen worden vermeld. De Vlaamse Regering wil een leercultuur stimuleren in Vlaanderen door o.a. het oprichten van een platform levenslang leren (LLL). Belangrijke nieuwe onderwijshervormingen moeten de kwaliteit en de inclusiviteit van het Vlaams onderwijs- en opleidingssysteem garanderen. De Vlaamse Regering wil voldoende, sterke en gemotiveerde leraren en daarom wordt verder werk gemaakt van de hervorming van de lerarenopleiding, de uitrol van de verschillende CAO's voor het onderwijspersoneel en van een kwaliteitsvolle aanvangsbegeleiding voor startende leraren. Ook de modernisering van het secundair onderwijs, de hervorming van het curriculum met de implementatie van nieuwe eindtermen, de aandacht voor de Nederlandse taal en de invoering van gestandaardiseerde, genormeerde en netoverstijgende toetsen, zullen de kwaliteit van het Vlaamse onderwijs positief beïnvloeden. Om het Vlaamse onderwijs meer inclusief te maken, wordt het bestaande M-decreet vervangen door een nieuw ondersteunings- en begeleidingsdecreet. Hierin zal ook aandacht gegeven worden aan hoogbegaafde leerlingen. Ook de begeleiding voor zieke kinderen wordt geoptimaliseerd zodat ook voor hen een kwalitatieve onderwijsloopbaan gegarandeerd wordt. De aanvang van de leerplicht wordt vanaf 1/09/2020 met 1 jaar verlaagd tot 5 jaar, wat zal zorgen voor een hogere participatie aan het kleuteronderwijs. Een versterkte besteding van SES-middelen en -instrumenten zorgt er tot slot voor dat deze middelen meer terechtkomen bij de leerlingen waarvoor deze zijn bedoeld.

Wat **LSA 3 (investeringen in onderzoek en innovatie, digitalisering, energietransitie en mobiliteit)** betreft, zet de Vlaamse Regering verder in op bijkomende budgetten voor O&O en stelde ze de beleidsplannen Artificiële Intelligentie en Cybersecurity vast. De Vlaamse Regering zet breed in op de

digitalisering van de samenleving via o.a. het investeringsprogramma Vlaanderen Radicaal Digitaal. Om de toekomstige mobiliteitsuitdagingen efficiënt aan te pakken, wordt voor het jaar 2020 een Geïntegreerd InvesteringsProgramma (GIP) opgemaakt, waarvan de totale investeringen oplopen tot €1,854 miljard, verdeeld over de verschillende modi. Naast de nodige investeringen in de weginfrastructuur, zet de Vlaamse Regering concreet in op een verdere afvlakking van de groei van het gemotoriseerde verkeer. Investeringen in collectief vervoer, een vraaggericht openbaarvervoernetwerk, fietsinvesteringen en binnenvaart moeten aan een ambitieuze “modal shift” bijdragen. De Vlaamse Regering keurde op 9/12/2019 het Vlaams Energie- en Klimaatplan 2021-2030 (VEKP) definitief goed zodat in die periode verder werk kan gemaakt worden van het verhogen van de energie-efficiëntie, het verhogen van de productie van hernieuwbare energie en het verlagen van de broeikasgasuitstoot. Om hiervoor de nodige investeringen aan te trekken worden verschillende instrumenten voorzien (zoals energiepremies voor REG-investeringen, goedkope of renteloze energieleningen voor afgebakende doelgroepen, groene stroomcertificaten, enz.). Het VEKP bevat ook investeringen in onderzoek en innovatie en in het bijzonder kan hier naar de Vlaamse Moonshot “Vlaanderen CO₂ neutraal” worden verwezen.

Wat **LSA 4 (ondernemerschap)** betreft, zet de Vlaamse Regering in op het verminderen van administratieve lasten en regeldruk. Het Agentschap Innoveren en Ondernemen (VLAIO) treedt op als centraal aanspreekpunt van de Vlaamse overheid voor ondernemers en beheert een e-loket waarop alle overheidsagentschappen aansluiten die dienstverlening aan ondernemers aanbieden.

Ook dit jaar werd opnieuw een **investeringshoofdstuk** opgenomen waarmee op het Landverslag 2020 wordt ingespeeld en duidelijk blijkt dat de Vlaamse Regering een investeringsregering is. De vertaling van deze investeringsambitie is opgenomen in het regeerakkoord en bedraagt €1,65 miljard extra in de periode 2019-2024.

In het voorliggende VHP werd een hoofdstuk opgenomen naar aanleiding van **de coronacrisis**. De Nationale Veiligheidsraad nam in maart enkele noodzakelijke maatregelen om de verspreiding van het coronavirus tegen te gaan. De economische impact is enorm en daarvoor heeft de Vlaamse Regering enkele belangrijke maatregelen genomen om enerzijds de verdere verspreiding van het coronavirus af te remmen en de impact op de gezondheidszorg af te vlakken, en anderzijds om getroffen burgers en bedrijven financieel te ondersteunen. Zowel de maatregelen die de Vlaamse Regering al heeft genomen of nog laat onderzoeken, worden in dit hoofdstuk toegelicht.

In **DEEL 3** wordt de stand van zaken van de Vlaamse Europa 2020-doelstellingen en de Vlaamse governance inzake de duurzame ontwikkelingsdoelstellingen (SDG's) beschreven.

Werkzaamheid. De tewerkstelling bleef de voorbije jaren snel stijgen en in 2019 liep de werkzaamheidsgraad op tot 75,5%, het hoogste cijfer ooit. De Europese 2020-doelstelling werd behaald en Vlaanderen komt heel dicht bij de Vlaamse Europa 2020-doelstelling van 76%.

Onderwijs. Het aandeel vroegtijdige schoolverlaters in Vlaanderen klopte in 2019 af op 6,2%. Vlaanderen zit ruim onder de Europese doelstelling van 10%. Wat het aandeel van de 30-34 jarigen met een diploma hoger onderwijs betreft, scoort Vlaanderen in 2019 48,5%. Hiermee wordt zowel de Europese doelstelling (40%) als de Vlaamse doelstelling (47,8%) gehaald.

Onderzoek en ontwikkeling (O&O). Vlaanderen blijft extra middelen investeren voor O&O en dit vertaalt zich in een voortdurende toename van de O&O-intensiteit, tot 2,89% (cijfer 2017), wat opnieuw een record inhoudt en de Vlaamse Europa 2020-doelstelling van 3% binnen handbereik brengt.

Wat de Europa 2020-doelstellingen inzake **klimaat en energie** betreft, blijven de uitdagingen voor Vlaanderen groot. Binnen België is de nationale **broeikasgasemissiereductiedoelstelling** verdeeld over

de federale overheid en de drie gewesten. Het Vlaams gewest moet t.o.v. 2005 tegen 2020 15,7% besparen en krijgt zodoende voor de periode 2013-2020 een emissieruimte toebedeeld van 352Mt (in CO₂-eq.). Gecumuleerd over de periode 2013-2018 werd 265 Mt van de emissieruimte gebruikt, wat gecumuleerd binnen de voorziene emissieruimte voor de periode 2013-2018 valt. Het totaal aandeel **hernieuwbare energie** in het bruto finaal energiegebruik is meer dan verdubbeld tussen 2008 en 2018 tot een aandeel van 6,9% in 2018 of een productie van 19.590 GWh. In uitvoering van de richtlijn energie-efficiëntie van 2012 legde België in juni 2013 een indicatieve **energie-efficiëntiedoelstelling** vast voor 2020. De federale overheid en de gewesten engageerden zich samen, maar zonder lastenverdeling, om tegen 2020 18% primaire energie te besparen t.o.v. het BAU-scenario. In het kader van art 7 van de richtlijn energie-efficiëntie moet Vlaanderen een gecumuleerde besparing van 47,75 TWh tegen 2020 bereiken. Op basis van de momenteel gevalideerde cijfers tot 2017 en de prognoses voor de periode 2018-2020 kan momenteel worden uitgegaan van een realisatiegraad van 96% van de doelstelling.

Met 12,9% personen in **armoede of sociale uitsluiting** is Vlaanderen met een tweede plaats bij de beste in EU-verband. De Vlaamse Regering zal uiterlijk op 1/10/2020 het Vlaams Actieplan Armoedebestrijding 2020 - 2024 goedkeuren. In de loop van 2020 gaan de Vlaamse ministers aan de slag om de doelstellingen en acties op punt te stellen voor deze regeerperiode. De belangrijkste speerpunten zijn onder meer het zorgen voor betere (automatische) rechtentoekenning, goede en laagdrempelige dienstverlening en integrale begeleiding van gezinnen (gezinscoach). Het Groeipakket is een belangrijk instrument in de strijd tegen kinderarmoede.

Dat Vlaanderen het op sociaal vlak in Europees verband uitstekend blijft doen, blijkt trouwens ook uit de goede resultaten op de betrokken indicatoren in het **Vlaams sociaal scorebord**.

Wat de **duurzame ontwikkelingsdoelstellingen (SDG's)** betreft, heeft Vlaanderen een sterke governance uitgebouwd. Op 5/04/2019 heeft de Vlaamse Regering Vizier 2030 goedgekeurd, de Vlaamse vertaling van de duurzame ontwikkelingsdoelstellingen.

DEEL 4 gaat in op het gebruik van de structuurfondsen EFRO en ESF.

In uitvoering van **EFRO-Vlaanderen** is 92% (€163 miljoen) van het beschikbare Vlaamse EFRO-budget vastgelegd over 224 projecten. Bij de steun voor innovatie en onderzoek, koolstofarme economie en duurzame stadsontwikkeling ligt de nadruk zeer sterk op investeringen in o.a. infrastructuur, terwijl voor ondernemerschap meer aandacht gaat naar inhoudelijke werking.

In 2019 bereikten **ESF-projecten** circa 87.000 deelnemers. Een kleine 60.000 deelnemers namen deel aan projecten voor begeleiding en opleiding van werkzoekenden i.s.m. de VDAB, aan Werkinlevingsprojecten voor jongeren (WIJ) of aan een van de 80 projecten voor de begeleiding van kwetsbare groepen. In 2019 konden ook ruim 25.000 werknemers dankzij ESF-opleidingsprojecten hun vaardigheden versterken, met focus op digitale-, transversale- en basisvaardigheden. Het ESF-programma is eveneens een van de belangrijke stimulators van werkbaar werk in Vlaanderen. In 2019 werden 13 nieuwe oproepen gerealiseerd en in totaal 249 projecten goedgekeurd. In 2020 blijft ESF volop inzetten op outreaching naar niet-beroepsactieven, activering, sociale inclusie, levenslang leren en werkbaar werk.

De voorbereidingen voor de **toekomstige Vlaamse programma's EFRO en ESF 2021-2027** zijn al geruime tijd aan de gang.

DEEL 5 beschrijft de maatregelen om het draagvlak in Vlaanderen inzake het ES verder te versterken. Door de (boven)lokale besturen en stakeholders werden heel wat goede praktijken die inspelen op de LSA's aangereikt. Het VHP werd verder verrijkt met de inbreng vanuit het Vlaamse Parlement en de

Vlaamse sociale partners (via VESOC). Dit alles moet illustreren dat de succesvolle realisatie van het ES een verantwoordelijkheid is van alle overheidsniveaus en stakeholders.

Deel 1. Macro-economische ontwikkelingen in het Vlaams Gewest

Het Vlaamse Gewest is met 57,6% van de **bevolking** en met 59,2% van het **bruto binnenlands product** (bbp) (data 2019) het belangrijkste Belgische gewest. Het Vlaamse bbp per inwoner wordt voor 2019 geraamd op €37.600 koopkrachtstandaard (KKS) (bron: Statistiek Vlaanderen, HERMREG 2019). Dat is 18% hoger dan het EU28 gemiddelde of 10% hoger dan dit van de 15 EU-landen vóór de uitbreiding in 2004. Indien gecorrigeerd wordt voor pendelbewegingen tussen Vlaanderen en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, wordt het Vlaams bbp per inwoner geschat op 40.100 KKS in 2019. 26% en 18% hoger dan gemiddeld in de EU28 en EU15.

Overzichtstabel: macro-economische cijfers

	Vlaams Gewest	BHG	Waals Gewest	België	Bron
Economische groei (2018)	1,7%	1,0%	1,3%	1,5%	NBB (02/2020)
Verwachtte economische groei (2019)	1,5%	0,8%	1,2%	1,3%	FPB (07/2019) ⁴⁴
Verwachtte economische groei (2020)	1,5%	0,9%	1,2%	1,3%	FPB (07/2019)
Verwachtte economische groei (2020)	Geen bijgestelde groeiprognoses voor de gewesten			0,4%	FPB (03/2020)
Bbp (2018)	269.886,2	83.986,5	105.694,6	459.819,8	NBB (02/2020)
Werkzaamheidsgraad 20-64j (2019)	75,5%	61,7%	64,6%	70,5%	Belstat
Werkloosheidsgraad 15j. + (2019)	3,3%	14,4%	7,7%	5,7%	Belstat

Drie factoren bepalen het **bbp per inwoner**. (bron: Statistiek Vlaanderen o.b.v. HERMREG en Eurostat). De **arbeidsproductiviteit is voor Vlaanderen het belangrijkste**. De Vlaamse arbeidsproductiviteit komt anno 2019 op €87.400 KKS en is daarmee 28% en 21% hoger dan gemiddeld in de EU28 en EU15. In vergelijking met het jaar 2000 is de voorsprong van de Vlaamse arbeidsproductiviteit t.o.v. de EU28 afgenomen (in 2000: +35%), en weinig gewijzigd t.o.v. de EU15 (in 2000: +19%).

De **bevolking op beroepsactieve leeftijd** bedroeg in 2019 63,4% in Vlaanderen, onder het gemiddelde van de EU18 en EU15 (64,4% en 64,2%).

Economische groei. In 2018 lag de economische groei in Vlaanderen op 1,7%, hoger dan in de andere gewesten (Brussels Hoofdstedelijk Gewest (BHG): 1,0% en Wallonië 1,3%) en België (1,5%) (bron: NBB⁴⁵). Volgens het middellange termijnmodel HERMREG van juli 2019 komt de **reële groei** van de Vlaamse economie in 2019 en 2020 op 1,5%. De recente vooruitzichten van het Federaal Planbureau (FPB) raamde de Belgische reële groei voor 2019 en 2020 op +1,4% en 0,4%⁴⁶. Het FPB stelt dat net als in 2019 de internationale handelsconflicten dit jaar de groei van de wereldeconomie zouden drukken. Dat vertaalt zich voor België in een verzwakkende uitvoergroei. Voor 2020 heeft de uitbraak van het coronavirus een merkbare impact op de aanvankelijke groeicijfers. Volgens de toestand van de genomen maatregelen op 11/03/2020 zou de Belgische economische groei 1 procentpunt lager uitvallen dan aanvankelijk geraamd. Het FPB vermeldt dat er aanzienlijke neerwaartse risico's zijn op korte termijn. De Vlaamse Regering heeft de maatregelen gevolgd die de wetenschappers hebben voorgesteld om het

⁴⁴ https://www.plan.be/uploaded/documents/201907121050420.For_HermReg_2019_11942_N.pdf

⁴⁵ <https://www.nbb.be/doc/dq/n/dq3/histo/nncr1718.pdf>

⁴⁶ https://www.plan.be/uploaded/documents/202003200852480.FOR_MIDTERM_2020_2025_NL

coronavirus in te dijken. Er zal continu bekeken worden hoe de verspreiding van het virus zich hier in ons land verhoudt en indien nodig wordt bijgestuurd (zie ook 2.6.).

In 2018 **groeide de werkgelegenheid krachtig**. In 2018 steeg volgens het Instituut voor de Nationale Rekeningen (INR) de totale werkgelegenheid met 1,7% in het Vlaamse Gewest, tegenover +1,1% in het Waalse en +0,6% in het BHG. De totale, Belgische groei van 65.700 personen was voor 72,1% toe te schrijven aan het Vlaamse Gewest en voor 20,9% aan het Waalse en 6,6% aan het BHG⁴⁷. De groei van de werkgelegenheid kwam op +1,4% in de EU28 in 2018 (Bron: Eurostat, analoge definiëring als INR). De werkgelegenheid zou dit jaar in België met 53 000 personen toenemen⁴⁸; het HERMREG-model raamt een toename van de Vlaamse werkgelegenheid met 38.000 personen of +1,4%. Dat is beter dan in België als geheel (+1,1% in 2019). De zakelijke diensten zijn traditioneel een sterkhouder wat werkgelegenheidsgroei betreft (2019: +2,4%). In de industrie zou er een status quo zijn (+0%).

De laatste keer dat de werkgelegenheid er nog zo sterk op vooruitging, was in 2008 (+1,9% toen). De banencreatie werd de afgelopen paar jaren in de hand gewerkt door de loonmatiging en door de vermindering van de werkgeversbijdragen aan de sociale zekerheid. Verder neemt het arbeidsaanbod toe door de loopbaanverlenging, de activering en begeleiding van werkzoekenden en ten slotte is er het koopkrachtondersteunende gedeelte van de taxshift. De hervormingen werpen dus hun vruchten af. De iets zwakkere werkgelegenheidsgroei voor 2019 heeft te maken met de wat lagere economische groei en de dynamiek van de reële loonkosten.

De **werkzaamheidsgraad (20-64 jaar)** (aandeel werkenden woonachtig in Vlaanderen in verhouding tot de bevolking 20-64 jaar) kwam in het Vlaamse Gewest anno 2019 op 75,5%⁴⁹ (bron: Statbel – EAK), hoger dan het Europees gemiddelde van 73,1% in 2018 en het best presterend gewest. Zowel het Waalse als het BHG doen het minder goed met 64,6% en 61,7%. De werkzaamheidsgraad in de leeftijdsgroep 55-64 jaar liet een opvallende stijging noteren van 34,3% in 2008 naar 54,9% in 2019. De werkzaamheidsgraad van mensen geboren buiten de EU, en laaggeschoolden steeg evenzeer. De Vlaamse **werkloosheidsgraad** (15-64 jaar) bereikte in 2019 3,3% (bron: Statbel – EAK), het laagste niveau ooit. De werkloosheidsgraad ligt aanzienlijk hoger in de EU28 (7,8% in 2018). De werkloosheidsgraad is anno 2019 duidelijk hoger in het Waalse en het BHG (7,7% en 14,4%).

Zoals het bbp is een maat is voor de geproduceerde welvaart, is het **beschikbaar inkomen** een maat voor de verdiende welvaart. Volgens de recente HERMREG vooruitzichten (juli 2019) zou het reële beschikbare inkomen in 2018 met 1,2% gegroeid zijn. In 2019 zou de groei van deze indicator aantrekken tot +2,4% (volgens het FPB vooral als gevolg van de laatste fase van de taxshift en de toename van de brutolonen).

De **investeringsratio** (investeringen inclusief woongebouwen in % van het bbp) bedroeg in het Vlaamse Gewest naar raming 25,9% in 2019 (HERMREG 2019). Deze indicator blijft grosso modo stabiel. Het Vlaamse Gewest behoort tot de top van de EU-landen. Enkel Hongarije (28%) en Tsjechië (26%) doen het even goed of beter.

Vlaanderen is een **innovatiegedreven economie**. Dat vereist een goed opgeleide werkende bevolking en positief hierbij is dat in Vlaanderen in 2019 48,5% van de bevolking van 30-34 jaar een diploma hoger onderwijs had. Innovatieve toepassingen moeten vervolgens geproduceerd worden. In het Vlaamse Gewest was anno 2018 8,8% van de werkende bevolking aan de slag in hoogtechnologische sectoren (bron: bewerking Statistiek Vlaanderen o.b.v. Eurostat). Dat is hoger dan in heel België (7,1%) of de EU28 (7,8%). De O&O bestedingen in het Vlaamse Gewest waren in 2017 goed voor 2,9% van het bbp

⁴⁷ <https://www.nbb.be/doc/dq/n/dq3/histo/nncr1718.pdf>

⁴⁸ <https://www.plan.be/press/communique-1964-nl-de+belgische+economie+zou+met+1+4+groeien+in+2020>

⁴⁹ Als gevolg van een wijziging in de meetmethode vanaf 2017 is voorzichtigheid geboden met een vergelijking met vorige jaren.

en gaan daarmee de laatste jaren in stijgende lijn (bron: Eurostat). De bedrijven waren goed voor 70% van het totaal aan O&O-bestedingen in 2017. Hun aandeel nam over de jaren toe: in 2009 ging het om 66%. België heeft een iets lagere O&O intensiteit (2,7%). Het EU28 gemiddelde is nog lager (2,0%). Octrooien vormen het sluitstuk van het innovatieproces. In 2015 kwam het aantal aangevraagde octrooien per miljoen inwoners op 253 in het Vlaamse Gewest. De octrooi-intensiteit is lager in België of de EU28, maar hoger in de buurlanden Duitsland en Nederland.

De **Vlaamse goederenuitvoer**⁵⁰ boekte in 2018 met €328 miljard een **nieuw record**. In vergelijking met 2017, is dit een stijging van 3,5%. Over de eerste 10 maanden van 2019 daalde de Vlaamse goederenuitvoer met 0,8% t.o.v. de vergelijkbare maanden van 2018. Het jaar 2018 was dan ook een topjaar en in 2019 stak onzekerheid rond handelsconflicten de kop op (China – VS). Het FPB noemt verder ook de sterkere loongroei en de appreciatie van de euro als belemmerende factoren⁵¹. Binnen België is het Vlaamse Gewest anno 2018 goed voor 83% van de totale Belgische uitvoer. Het Waalse Gewest staat in voor 14% en het Brusselse H. Gewest voor 2%.

Wat de **geografische kant van de Vlaamse export betreft**, blijkt dat het leeuwendeel (71,1%) van de Vlaamse export in 2018 ging naar landen binnen de EU-28, met de buurlanden Duitsland, Nederland, Frankrijk, Verenigd Koninkrijk en Luxemburg op kop. Dit illustreert duidelijk het belang van de eengemaakte interne markt. Tijdens de eerste 10 maanden van 2019 daalde de Vlaamse export lichtjes naar Nederland en het VK (beide -1,9%) en Duitsland (-0,8%). Naar Frankrijk was er een toename met 0,8%.

Voor de **Vlaamse export naar sector** geldt dat ook in 2018 de chemische en farmaceutische industrie het Vlaamse exportpeloton aanvoerden: met €75,3 miljard aan internationale afzet zijn ze samen goed voor 22,9% van de totaaluitvoer. Chemie en farmaceutica worden op de voet gevolgd door transportmaterieelsector, goed voor een aandeel van 12,6% van de totale Vlaamse jaarexport. De sterkst stijgende industrie was die van de minerale producten, met een groei van €5,2 miljard of +18,1% in 2018.

De **Vlaamse goederenimport** steeg in 2018 met 5,6%. Over de eerste 10 maanden van 2019 was er een daling met 1,3%. Van onze buurlanden liep de import terug uit Nederland (-2,4%). Vanuit Duitsland en Frankrijk was er een toename (+1,5% en +0,9%). Opvallend is ook de sterke invoergroei vanuit de VS over de eerste 10 maanden van 2019 (+11,0%), waardoor dit land het derde voornaamste invoerland is (voorbij Frankrijk).

Deel 2. Maatregelen inzake de grote economische uitdagingen

2.0. Het Landverslag 2020

Op 9/07/2019 richtte de Raad vier landenspecifieke aanbevelingen (LSA's)⁵² aan België. Deze hebben betrekking op (1) begrotingsdoelstellingen, (2) arbeidsmarkt en onderwijs, (3) investeringen en (4) ondernemerschap en concurrentie.

Vlaanderen nam opnieuw actief deel aan de 'Fact Finding Mission' (FFM) (25/10/2019) tussen de diensten van de EC en België en verzorgde voor het eerst zelf twee presentaties (inzake onderwijs en investeringen). Vlaanderen maakte opnieuw gebruik van de mogelijkheid om opmerkingen te

⁵⁰ Analyse exportcijfers 2018 o.b.v. een analyse van Flanders Investment & Trade (FIT) van de in- en uitvoercijfers 2018 van de NBB.

⁵¹ https://www.plan.be/uploaded/documents/201910090934050.FOR_SHORTTERM1920_11988_N.pdf

⁵² https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=OJ:JOC_2019_301_R_0001&from=NL

formuleren op het ontwerp Landverslag (27/01/2020) en stelde vast dat in het definitief landverslag 2020 (26/02/2020) met heel veel Vlaamse amendementen rekening werd gehouden. De Vlaamse Regering stelt bijzonder tevreden vast dat, in vergelijking met de vorige Landverslagen, in het **Landverslag 2020**⁵³ naar nog meer Vlaamse maatregelen en cijfers wordt verwezen en dat ook regionale verschillen nog sterker in beeld worden gebracht. Deze sterkere zichtbaarheid van Vlaanderen in het Landverslag, toont aan dat de intensieve opvolging door de Vlaamse overheid van het Europees Semester zijn vruchten afwerpt. De Vlaamse Regering is niet akkoord dat de diensten van de EC geen rekening hebben gehouden met het Vlaamse voorstel om additionele regio's te selecteren voor steun uit het Just Transition Fund (JTF). De Vlaamse Regering pleit voor een consequente toepassing van het principe van subsidiariteit bij de verdeling van de middelen uit het Fonds.

De Vlaamse Regering is er ervan overtuigd dat de maatregelen die in dit VHP worden opgenomen, uitvoering geven aan de LSA's 2019-2020 (zie ook 2.1. t/m 2.4.), investeringsuitdagingen (zie ook 2.5.) en de Europa 2020-doelstellingen en duurzame ontwikkelingsdoelstellingen (zie ook deel 3) en daardoor ook op belangrijke aandachtspunten uit het Landverslag 2020 concreet wordt ingespeeld.

2.1. Landenspecifieke aanbeveling 1

Ervoor zorgen dat het nominale groeipercentage van de netto primaire overheidsuitgaven in 2020 niet boven de 1,6 % uitkomt, hetgeen neerkomt op een jaarlijkse structurele aanpassing van 0,6 % van het bbp. Eventuele meevallers gebruiken om de overheidsschuldquote sneller te verminderen. De hervormingen voortzetten om de budgettaire houdbaarheid van de stelsels voor langdurige zorg en pensioenen te waarborgen, onder meer door de mogelijkheden voor vervroegde uittreding uit de arbeidsmarkt te beperken. De samenstelling en efficiëntie van de publieke uitgaven verbeteren, met name door middel van uitgaventoetsingen, en de coördinatie van het begrotingsbeleid door alle overheidsniveaus verbeteren om ruimte te creëren voor openbare investeringen.

2.1.1. Begrotingsaspecten

De Vlaamse Regering blijft het budgettair orthodox pad bewandelen. Zoals in 2017 en 2018 is ook in 2019 de begroting structureel in evenwicht. De Vlaamse Regering houdt het budgettair tekort in 2020 zo klein mogelijk, en streeft naar een begroting in evenwicht 2021. Deze doelstelling ligt in lijn met het advies van de Hoge raad van Financiën⁵⁴ en zorgt ervoor dat Vlaanderen haar verantwoordelijkheid neemt in de verwezenlijking van de Belgische middellangetermijndoelstelling van een **structureel evenwicht in 2021**.

2020 is een budgettair moeilijker jaar vermits effecten worden ondervonden van de neergaande economische conjunctuur mede als gevolg van de vertroebelde handelsrelaties en de coronacrisis. Ook komen in 2020 een aantal maatregelen op kruissnelheid zoals de impact van de federale tax shift, voor een kwart door de regio's gefinancierd, en van de cao's die met de sociale partners in welzijn, onderwijs en de Vlaamse overheid werden afgesloten. Ten slotte wordt een Vlaamse tax shift inzake woonfiscaliteit gerealiseerd. De vermindering van de registratierechten zal onmiddellijk in onze begroting aantikken terwijl de uitdoving van de woonbonus pas voor geleidelijk aan oplopende budgettaire marges zorgt. Daarom zal Vlaanderen in 2020 een geraamd begrotingstekort van €431 miljoen hebben⁵⁵. De kosten gerelateerd aan de Oosterweelverbinding worden buiten beschouwing gelaten door de Vlaamse Regering. Dat project wordt immers algemeen erkend als een eenmalige en

⁵³ https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/2020-european_semester_country-report-belgium_nl.pdf

⁵⁴ Hoge Raad van Financiën, Begrotingstraject ter voorbereiding van het stabiliteitsprogramma 2019-2022, 28/03/2019, https://www.hogeraadvanfinancien.be/sites/default/files/public/publications/hrf_fin_advies_2019_03.pdf

⁵⁵ Bij de opmaak van de begroting 2020 werd het saldo t.o.v. de evenwichtsdoelstelling geraamd op €431 miljoen. Het proces van de begrotingsaanpassing was nog lopende tijdens de redactie en bespreking van voorliggend document.

hoogst uitzonderlijke investering met een groot economisch belang op lokaal, regionaal, landelijk en euroregionaal niveau. Voor de financiering zal een systeem van gedifferentieerde tol gebruikt worden.

Tabel: de uitgaven voor het Oosterweelproject dat buiten de begrotingsdoelstelling wordt gehouden (in duizend €)

	2020	2021	2022	2023	2024
Bouwkost Oosterweel (incl. rente)	191.897	260.114	390.084	590.151	607.490

Bron: Meerjarenraming 2019-2024 bij begrotingsopmaak 2020, pag. 38,

<http://docs.vlaamsparlement.be/pfile?id=1499421>

De Vlaamse maatregelen (zie ook 2.6.) die enerzijds werden genomen om de verdere verspreiding van het coronavirus af te remmen en de impact op de gezondheidszorg af te vlakken, en anderzijds de maatregelen genomen om getroffen burgers en bedrijven financieel te ondersteunen zullen een budgettaire weerslag hebben die vooralsnog moeilijk te ramen is. Daarom zal bij de begrotingsaanpassing 2020 die eind april zal worden voorgelegd in het Vlaams Parlement, een provisie worden ingeschreven ten belope van minimaal €2 miljard. Er zal een tweede begrotingscontrole worden gehouden in september 2020 waarbij meer detail van de meeruitgaven en minderinkomsten als gevolg van covid-19 zal worden opgenomen. In tussentijd worden alle maatregelen nauwgezet gemonitord.

De Vlaamse Regering levert verder ook **inspanningen tot schuldreductie**. Op 1/10/2018 trad het decreet en het besluit van de Vlaamse Regering (BVR) betreffende de optimalisatie van het beheer van de financiële activa van de Vlaamse overheidsentiteiten in werking. Dit decreet en BVR verplichten entiteiten die tot de consolidatiekring behoren en die voldoen aan bepaalde voorwaarden om hun overvloedige liquiditeiten te beleggen in de Vlaamse Gemeenschap of een overheidsentiteit met een bepaalde minimum rating. Op deze manier daalt niet enkel de geconsolideerde schuldpositie van die overheidsentiteit maar ook de geconsolideerde schuld als geheel; het INR brengt deze belegde bedragen immers onmiddellijk in mindering van de totale Vlaamse schuld. Dat decreet heeft eind 2018 geleid tot een vermindering van de geconsolideerde schuld met ongeveer € 1.100 miljoen.

SRSP (cyclus 2018). Met technische assistentie van de Ondersteuningsdienst voor Structurele Hervormingen van de Europese Commissie (SRSS) werd de structurele inbedding van spending reviews in het begrotingsproces voorbereid. Dit zal gebeuren na evaluatie van het pilootproject rond de dienstencheques. Spending reviews leiden tot een efficiëntere samenstelling van de overheidsuitgaven en kunnen budgettaire ruimte creëren die voor nieuwe beleidsimpulsen, bijkomende productieve overheidsinvesteringen of een verlaging van de belastingen ingezet kan worden, met als gevolg een meer groeivriendelijke samenstelling van de begroting.

2.1.2. Investerings

Door hervormingen en een gezond budgettair beleid door te voeren creëert de Vlaamse Regering **bijkomende ruimte voor investeringen** in de komende legislatuur. Deze investeringen zijn een prioriteit van de Vlaamse Regering om Vlaanderen voor te bereiden op de snel veranderende wereld. De vertaling van de investeringsambitie van de Vlaamse overheid is opgenomen in het regeerakkoord en bedraagt **€1,65 miljard** in de periode 2019-2024. De Vlaamse Regering zal daarbij vooral investeren in alle vervoersmodi van mobiliteit en openbare werken (MOW), in de bouw van scholen (hoofdzakelijk in het secundair onderwijs) en in de bouw van infrastructuur voor O&O en het hoger onderwijs. Ook investeringen in ziekenhuizen, culturele topinfrastructuur, bovenlokale sport- en topsportinfrastructuur, IT en onroerend erfgoed krijgen de nodige aandacht. Daarnaast blijft de Vlaamse Regering investeren in sociale woningen door het recordniveau van 2019 door te trekken in de komende jaren. De klemtoon van deze investeringen ligt voornamelijk op renovatie en duurzaamheid. Van de

totale investeringsenveloppe van €1,65 miljard worden er in 2020 extra investeringen van €100 miljoen vastgelegd door het Vlaams Gewest.

Naast het Gewest zijn ook de lokale besturen een belangrijke motor om het investeringsritme aan te zwengelen en het groeipotentieel van de Vlaamse economie te verhogen. Naast de investeringen door de Vlaamse Overheid wordt ook de financiële armslag en investeringsruimte van de lokale besturen versterkt via de financiering van de helft van de responsabiliseringsbijdrage voor de pensioenfactuur, via een nieuwe financiële stimulans voor lokale besturen om maximaal open ruimte te vrijwaren én wordt de groeinorm van 3,5% in het gemeentefonds behouden. Daardoor krijgen de lokale besturen bovenop de groei van het gemeentefonds een injectie die oploopt tot meer dan €400 miljoen in 2024 die kan worden aangewend voor lokale noden, dicht bij de burger. Cumulatief over de periode 2020-2024 gaat het om een injectie van €1,4 miljard.

2.1.3. Budgettaire houdbaarheid van de stelsels voor langdurige zorg

Om de begroting structureel in evenwicht te houden dienen de kosten van de vergrijzing en de langdurige zorg onder controle gehouden te worden. Deze uitgaven worden geëvalueerd in het kader van de Vlaamse begrotingsprognoses en de meerjarenraming. Bij elke begrotingsopmaak en -aanpassing worden deze uitgaven dus geëvalueerd om tot een structurele begroting in evenwicht te komen, ook op middellange termijn. Deze strikte budgettaire opvolging betreft de verschillende componenten in de Vlaamse overheidsuitgaven die open end kunnen evolueren op basis van de vergrijzing zoals de cashtegemoetkomingen op basis van zorgzwaarte in de Vlaamse Sociale Bescherming en de mobiliteitshulpmiddelen. Andere budgettaire uitgaven gerelateerd aan vergrijzing zoals de residentiële opvang van ouderen en de gezinszorg zitten in een gereguleerd kader waarin de groeinorm vastgelegd is en dus ook regelgevend kan worden afgedwongen.

Daarnaast zet de Vlaamse Regering in op investeringen in preventie, ambulante zorg en ondersteuning van de thuisomgeving om grotere zorgvragen te vermijden. Er is ook onderzoek opgezet om zorgprognoses te maken, waarin de mogelijke budgettaire effecten van de vergrijzing worden nagegaan zodat het beleid kan ingrijpen om het correcte aanbod te voorzien, maar ook preventief in te grijpen.

SRSP (cyclus 2018). De SRSS geeft technische ondersteuning voor het project m.b.t. de implementatie van de **hervorming van de Geïntegreerde Eerste Lijn 2017-2025** in Vlaanderen om aldus de uitvoering van sommige hervormingskwesities in de eerste lijn te vergemakkelijken. Een evaluatie startte in 2019 over : (i) governance en financieringsmodellen voor eerstelijnszones; (ii) voor nationale en centrale instellingen voor eerstelijnszorg en soortgelijke organisaties; (iii) over veranderingsmanagement en integratie van de eerste lijn - en (iv) de ziekenhuissector. Een finale workshop vond op 9/10/2019 plaats en het rapport wordt nog door de Universiteit van Amsterdam publiek gemaakt.

2.1.4. Arbeidsmarkt

De Vlaamse Regering zet alles op alles om de werkzaamheidsgraad te verhogen tot 80%. Dit vertaalt zich in een doelstelling van 120.000 personen tegen 2024. De Vlaamse Regering en de sociale partners ondertekenden hiertoe op 21/02/2020 een engagementsverklaring (zie 2.2.1.). Om 120.000 extra mensen aan de slag te krijgen, zijn er op jaarbasis 24.000 extra werkenden nodig. Daarbovenop komt er nog een jaarlijkse vervangingsvraag van 13.000 mensen die op pensioen gaan. Er is wel een verwachte groei van 26.000 extra jobs per jaar. Dat betekent concreet dat er deze legislatuur, bovenop de verwachte groei, 11.000 extra werkenden per jaar nodig zijn. Een krappe arbeidsmarkt, een vergrijzende bevolking en structurele werkloosheid onder bepaalde kansengroepen, in combinatie met verslechterende economische voorspellingen, betekenen allemaal dat structurele beleidshervormingen nodig zullen zijn

om deze ambitie waar te maken. De Vlaamse Regering zal hiervoor inzetten op het activeren van werkzoekenden en inactieven én werken meer lonend te maken door het verschil met inactiviteit te vergroten via de introductie van een jobbonus. De Jobbonus en de volledige waaier van maatregelen om tot een hogere werkzaamheidsgraad te komen, worden in het volgende hoofdstuk in detail besproken.

2.2. Landenspecifieke aanbeveling 2

De hindernissen om te werken wegnemen en de doeltreffendheid van een actief arbeidsmarktbeleid versterken, met name voor laagopgeleiden, oudere werknemers en mensen met een migratieachtergrond. De prestaties en de inclusiviteit van de onderwijs- en opleidingssystemen verbeteren en de vaardighedenmismatches aanpakken.

2.2.1. Meer mensen aan het werk

De nieuwe Vlaamse Regering (2019-2024) stelde zich de doelstelling om tegen het einde van haar legislatuur 120.000 bijkomende mensen aan het werk te krijgen en op 21/02/2020 ondertekenden de **Vlaamse Regering** en de **sociale partners** hiervoor een **gezamenlijke engagementsverklaring**. Die doelstelling van de '**Strategie 120.000**' wordt beoogd d.m.v. een **driededige aanpak**: (1) mensen die aan de slag zijn aan de slag houden, (2) de rol van VDAB versterken en (3) vooral mensen aan te trekken die nu niet aan de arbeidsmarkt participeren. Binnen die laatste groep wordt prioriteit gegeven aan **vier categorieën** (1) jongeren die niet in opleiding zitten en geen werk hebben, (2) mensen met een leefloon, (3) mensen met een gezondheidsprobleem en (4) mensen die tijdelijk de arbeidsmarkt hebben verlaten om zorgtaken op te nemen. Om hen te laten participeren is een doorgedreven samenwerking nodig met onder meer het RIZIV, het Agentschap Inburgering & Integratie, Onderwijs en de lokale besturen.

Er zal met de sociale partners worden samengewerkt om drempels in kaart te brengen en tot oplossingen te komen. Het gaat o.a. over toegankelijke en betaalbare kinderopvang en mobiliteit, over financiële drempels, vooral voor lage inkomens en het al dan niet beschikken over een diploma. De sociale partners en de Vlaamse Regering engageren zich tot een structureel overleg. Er zijn tegelijk afspraken gemaakt over een jaarlijkse opvolgings- en monitoringrapport waarbij werkzaamheidsgraad, aantal werkenden, werkloosheid en kwaliteit van de tewerkstelling in kaart worden gebracht. Ook uitgesplitst naar groepen die vandaag al minder structureel participeren op de arbeidsmarkt. Het gaat dan over kortgeschoolden, 55+'ers, werkzoekenden met migratieachtergrond en mensen met een arbeidsbeperking.

Nu de werkloosheid in Vlaanderen historisch laag is, zet de Vlaamse Regering dus extra zeilen bij in de **activering van niet-beroepsactieven**. Het VDAB-aanbod zal gradueel verruimd worden naar deze doelgroep, met onder meer de inzet van speciale jongerenconsulenten, waarbij in 2020 vooral gefocust wordt op het detecteren en bereiken van niet-beroepsactieven en het in kaart brengen van de meest passende acties.

Ook de **re-integratie van langdurig zieken** wordt een belangrijk speerpunt. Het bestaande samenwerkingsakkoord met het RIZIV en de ziekenfondsen wordt uitgebreid, zodat er meer re-integratietrajecten kunnen worden aangeboden. Er zal ook geëxperimenteerd worden met innovatieve methodieken om de trajecten beter aan te passen aan de noden van de begunstigde. Voor wie ziek wordt, zal reeds 3 maanden na de start van de arbeidsongeschiktheid nagegaan worden of re-integratie mogelijk is.

In de **sociale economie** wordt het aantal plaatsen in collectief maatwerk verhoogd en wordt ook individueel maatwerk uitgewerkt. Hierdoor zullen doelgroepwerknemers ook ondersteund worden in reguliere bedrijven, wat de doorstroom naar regulier werk ten goede komt.

De Vlaamse Regering stelt in haar regeerakkoord dat werk dé sleutel tot integratie en participatie is. Wat **personen met een migratie-achtergrond** betreft, wil de Vlaamse Regering activering stimuleren, door zoveel als mogelijk in contact te komen met inactieven – al dan niet uitkeringsgerechtigd – die omwille van taal-, culturele, huishoudelijke en/of andere redenen zich niet op de arbeidsmarkt begeven. Met het oog op activering en op maatschappelijke integratie worden de drempels die hen er van weerhouden aan het werk te gaan, weggewerkt en dit door het **aanbieden van een realistisch loopbaanperspectief en het zichtbaar maken van hun competenties**. Via monitoringsprojecten worden anderstalige werkzoekenden gekoppeld aan meer ervaren mentoren en arbeidsmarktcoaches. Er is ook bijzondere aandacht voor **vrouwen met een migratieachtergrond**, een groep van wie de tewerkstellingsgraad laag is. De VDAB werkt hiervoor een aangepaste strategie uit.

Nieuwkomers (met arbeidsperspectief) zullen binnen de twee maanden na hun aankomst ingeschreven worden bij VDAB voor begeleiding naar werk of een bijkomende opleiding. In die begeleiding wordt sterker ingezet op taal, waar mogelijk volledig geïntegreerd in het ganse traject naar werk. Ook in het kader van opleidingen op de werkvloer wordt **taalondersteuning** voor de werkzoekende én de werkgever voorzien. De VDAB begeleidt de nieuwkomer actief op maat naar een job van het gepaste niveau en doet dat in nauwe samenwerking met alle betrokken instanties. Automatische gegevensuitwisseling tussen VDAB en Actiris, de agentschappen Inburgering en Integratie, lokale besturen en onderwijs is hierbij van belang. Om er voor te zorgen dat nieuwkomers sneller op hun niveau inzetbaar zijn op de arbeidsmarkt, wordt de werking van het National Academic Recognition Information Center (NARIC) m.b.t. de **erkenning van buitenlandse diploma's** versterkt.

De Vlaamse overheid zal sterker gaan **samenwerken met lokale besturen**, onder meer voor het bereiken en activeren van NEET-jongeren, leefloners, nieuwkomers, en andere niet-beroepsactieven. Ook met de bemiddelingsdiensten van de **andere gewesten**, Actiris en Le Forem, worden nieuwe samenwerkingsovereenkomsten gesloten in 2020. De samenwerking met grensregio's in Limburg en West-Vlaanderen wordt versterkt, evenals de voortzetting van het beleid rond economische migratie.

Werkloosheids- of inactiviteitsvallen worden bestreden met de **Vlaamse Jobbonus**, een tegemoetkoming die de laagste nettolonen optrekt zonder de loonkosten van werkgevers te verhogen. Deze jobbonus verhoogt de nettolonen van werkenden met een bruto maandloon tot maximaal €1.700 met minstens €50 per maand. Voor hogere lonen daalt de jobbonus gradueel tot nul voor mensen met een bruto maandloon tot €2.500. Deeltijds werkenden ontvangen een jobbonus die evenredig is aan hun tewerkstellingspercentage. De precieze modaliteiten van de jobbonus worden in 2020 bepaald, waarbij maximaal rekening zal worden gehouden met mogelijke neveneffecten.

Binnen de **kinderopvang** zullen de voorrangsregels en hun toepassing geëvalueerd worden en daarbij zorgen voor effectieve voorrang voor kinderen van werkende ouders en ouders die een opleiding volgen in het kader van een traject naar werk.

Sectoren en bedrijven worden ondersteund om een jobtransitie tussen sectoren te vergemakkelijken en proactief te anticiperen op bedrijfsherstructureringen. De Vlaamse Regering zet verder in op extra plaatsen in de sociale economie en op de verbetering van de samenwerking tussen de sociale economie en de reguliere economie.

2.2.2 Begeleiding op maat voor kwetsbare groepen

Vlaanderen gaat nieuw ingeschreven **werkzoekenden sneller screenen** (binnen twee maanden na inschrijving), en binnen drie maanden na inschrijving bindende afspraken maken over hun traject. Met behulp van **artificiële intelligentie** wordt ingeschat hoe groot hun afstand tot werk is. Zo kan VDAB efficiënt ondersteunen waar nodig, zodat het voorgestelde traject maximaal tegemoet komt aan hun noden.

Het **doelgroepenbeleid** werd in 2019 en 2020 bijgestuurd, waarbij de loonkostverlagingen voor laaggeschoolde jongeren en werkzoekende 58-plussers verhoogd werden naar een volledige vrijstelling van werkgeversbijdragen. De doelgroepvermindering voor middengeschoolde jongeren dooft uit, en de verminderingen voor oudere werknemers kennen nu een startleeftijd van 58 jaar in plaats van 55 jaar. De verminderingsbedragen voor 60-plussers werden verhoogd van €1.150 naar €1.500 per kwartaal. Een nieuwe doelgroepvermindering op basis van de afstand tot de arbeidsmarkt (“op maat”) wordt in 2020 uitgewerkt.

Voor langdurig werkzoekenden blijft werkervaring en competentieversterking de prioriteit. De bestaande systemen van ‘tijdelijke werkervaring’ en ‘wijk-werken’ worden geëvalueerd, en aangevuld met een nieuw systeem van **gemeenschapsdienst**. Wie ondanks het doorlopen van een passende begeleiding na twee jaar toch geen werk vindt, kan – al dan niet – verplicht ingezet worden in deze gemeenschapsdienst, om vervreemding van de arbeidsmarkt te vermijden en een zeker arbeidsritme aan te houden. Het precieze kader voor deze gemeenschapsdienst wordt in 2020 uitgewerkt.

2.2.3. Een leercultuur stimuleren in Vlaanderen

Vlaanderen is zich bewust van de noodzaak om een levenslange leercultuur te creëren. In 2019 rondde Vlaanderen en de OESO de Vlaamse Skills Strategie af, een uitgebreid rapport met breed gedragen aanbevelingen voor het versterken van vaardigheden en levenslang leren (LLL) in Vlaanderen. De nieuwe Vlaamse Regering is met die aanbevelingen aan de slag gegaan:

- Om meer synergie en gezamenlijke visievorming te stimuleren, wordt een **platform levenslang leren** opgericht met vertegenwoordigers van de beleidsdomeinen Werk, Onderwijs en Economie. Dit moet toelaten om op deze manier het beleid inzake een LLL over de beleidsdomeinen heen te coördineren, digitale instrumenten te ontwikkelen om de vaardigheden van individuen zichtbaarder te maken, het opleidingsaanbod in Vlaanderen transparanter te maken, en individuele leer- en loopbaanrekeningen in te voeren. Ook de financiering van de hogeschole door de Onderwijsbelastingseenheden (OBE's) wordt onder de loep genomen en gefaseerd opgevoerd;
- Na de uitrol van **duaal leren** in het secundair onderwijs (SO), start Vlaanderen met de uitbreiding van dit systeem naar het volwassenenonderwijs, waar veel kortgeschoolden bereikt worden, en het hoger onderwijs (zie 2.2.8);
- De verschillende Vlaamse opleidingsincentives – opleidingsverlof, opleidingscheques en opleidingskrediet – werden recent geharmoniseerd zodat ze maximaal volgens dezelfde regels en principes werken en voor dezelfde opleidingen inzetbaar zijn. Om daarbovenop de toegankelijkheid van opleidingen nog verder te versterken, zal de Vlaamse Regering een **leer- en loopbaanrekening** in het leven roepen, waarin elke burger kan zien welke opleidingen mogelijk zijn en op welke ondersteuning ze recht hebben;
- De **nieuwe eindtermen** zijn gebaseerd op 16 sleutelcompetenties. Deze kerncompetenties hebben een duidelijk verband met de Europese kerncompetenties voor levenslang leren en de 21e-eeuwse vaardigheden, zoals aanbevolen door de EC en de OESO. Ze dragen bij tot een positieve mentaliteit t.a.v. (levenslang) leren. Bij de uitrol van de nieuwe eindtermen in het SO wordt bijzondere aandacht geschonken aan het samenspel tussen de beroepskwalificaties en eindtermen. Leerlingen

uit beroepssecundair onderwijs (bso), en desgevallend technisch secundair onderwijs (tso), komen zo goed voorbereid op de arbeidsmarkt;

- Binnen het volwassenenonderwijs is de lage participatie van laagopgeleiden, werklozen en ouderen een uitdaging. Het huidige leeraanbod is nog onvoldoende gericht op het vergemakkelijken van het combineren van leren, werk en gezinsleven. Vanaf 1/9/2019 biedt het **nieuwe financieringssysteem voor het volwassenenonderwijs** de centra voor basisonderwijs en de centra voor volwasseneneducatie daarom een stabiel financieel kader dat hen aanmoedigt om meer aandacht te besteden aan kwetsbare lerenden.

2.2.4. Maatregelen met een specifieke focus op leerkrachten/het onderwijsberoep

- Het onderwijsberoep staat in de gehele EU⁵⁶ voor verschillende belangrijke uitdagingen. Zo zijn er problemen met het vinden van voldoende gekwalificeerde leraren, het aantrekken en behouden van sterke leerlingen in de lerarenopleiding, en het realiseren van innovatie in onderwijs- en leermethoden. De Vlaamse Regering zet daarom in op een versterking van de onderwijsloopbaan met specifieke aandacht voor de professionalisering (CPD, ITE, pedagogische ondersteuning,...) van de leerkrachten. Er zijn elk jaar zo'n 5.000 tot 7000 nieuwe gemotiveerde, gepassioneerde en goed opgeleide leerkrachten nodig in alle onderwijsniveaus. Er zijn een aantal maatregelen genomen om hieraan tegemoet te komen:
- De **hervormde lerarenopleidingen** aan de hogescholen en universiteiten die dit academiejaar (2019-2020) van start zijn gegaan, bieden studenten de mogelijkheid om leraar te worden door middel van een bachelor- of masteropleiding of via een educatieve graduaatsopleiding. Wie kiest voor een universitaire opleiding kan dankzij de nieuwe educatieve masteropleidingen er bij het begin van de studies voor kiezen om leraar te worden. Met aangepaste cursussen tijdens de avond, het weekend en/of d.m.v. afstandsonderwijs, wordt ook een flexibel aanbod geboden voor zij-instromers;
- Door het invoeren van **duaal lesgeven** worden leraren en docenten gestimuleerd om tegelijkertijd les te geven en te werken in een bedrijf. Dit leidt tot een win-win-win-situatie voor scholen, leerlingen en bedrijven: meer beschikbare vakleerkrachten, meer praktijkgerichte lessen en meer interactie tussen onderwijs en arbeidsmarkt;
- In de meest recente **CAO** werden verschillende maatregelen genomen die de werkzekerheid van beginnende leerkrachten versterken en hun loopbaan stabiel maken. Zo komt er vanaf 1/01/2021 een lineaire loonsverhoging en een extra loontrap na 36 jaar anciënniteit;
- Leerkrachten kunnen vanaf 1/09/2019 **sneller een tijdelijke aanstelling van doorlopende duur** (TADD) krijgen (na 400 dagen in plaats van na 600 dagen effectieve prestaties, mits een positieve evaluatie). Daardoor wordt de 'proefperiode' voor startende leraren korter maar intenser. Tijdens deze periode heeft het personeelslid recht op aanvangsbegeleiding (zie verder). Er worden ook meer mogelijkheden tot vaste benoeming gecreëerd. Scholen krijgen vanaf 1/09/2019 structureel meer middelen voor beleidsondersteuning, aanvangsbegeleiding en professionalisering;
- Een personeelslid heeft bij een tijdelijke aanstelling voor een bepaalde periode (TABD) recht op **aanvangsbegeleiding**. Dit zorgt er voor dat nieuwe medewerkers kunnen groeien in hun functie en de competenties die ze tijdens de initiële lerarenopleiding hebben verworven, verder ontwikkelen.

SRSP (cyclus 2020). Om de implementatie van de aanvangsbegeleiding te ondersteunen, doet de Vlaamse overheid een beroep op de steun van de EC via een SRSP-project. Via het project 'Implementing an effective induction system for novice teachers in Flanders' wil Vlaanderen op een evidence-informed manier

⁵⁶ Zie de Education and Training Monitor 2019, waarbij leerkrachten en lesgeven centraal staan: <https://ec.europa.eu/education/sites/education/files/document-library-docs/volume-1-2019-education-and-training-monitor.pdf>

methodologieën ontwikkelen die scholen helpen om de inductiebegeleiding meer structureel te verankeren in de school. Deze subsidie werd in maart 2020 door de EC finaal bevestigd.

- Planlast blijft een belangrijk topic. Het **verminderen van planlast** is een gedeelde verantwoordelijkheid van de overheid, koepels en het GO!, en directies. Directies worden aangespoord om, in overleg met het schoolteam, maatregelen te nemen om minder verantwoording te vragen. Vanuit de Vlaamse overheid wordt een meldpunt voor planlast, 'Kafka in het onderwijs' opgezet. De onderwijsinspectie krijgt de opdracht om bij een doorlichting de planlast mee te onderzoeken en uitspraken te doen over hoe die kan verminderd worden.

2.2.5. Maatregelen met een focus op het leerplichtonderwijs

De **modernisering van het SO** wordt jaar per jaar uitgerold. De modernisering heeft als één van de belangrijkste doelstellingen het terugdringen van ongekwalificeerde uitstroom en het voorkomen van vroegtijdig schoolverlaten. Tegelijkertijd maakt de Vlaamse Regering verder werk van de hervorming en actualisering van het onderwijscurriculum. Na de invoering van nieuwe eindtermen in de 1ste graad van het SO, wordt nu werk gemaakt van nieuwe eindtermen voor de 2de en 3de graad van het SO en nadien ook van nieuwe eindtermen voor het basis- en volwassenenonderwijs. Alle studierichtingen van het SO dienen aan te sluiten op ofwel de noden van de arbeidsmarkt, ofwel op de startkwalificaties van het hoger onderwijs, of op beide. Het volledige studieaanbod van het SO wordt samengebracht in **één eenvoudige en uniforme tabel** waardoor ouders en leerlingen zicht krijgen op alle mogelijke leertrajecten. Deze tabel omvat zowel de door de overheid ontwikkelde matrix met de studiedomeinen, finaliteiten ⁵⁷ en onderwijsvormen (algemeen secundair onderwijs, beroepssecundair onderwijs, kunstsecundair onderwijs, technisch secundair onderwijs) als de basisopties en pakketten van de eerste graad.

De nieuwe Vlaamse regering wil komen tot **gestandaardiseerde, gevalideerde en genormeerde toetsen** die zullen worden afgenomen op 4 momenten in de onderwijsloopbaan van leerlingen. Deze instrumenten dragen bij tot internationale benchmarking en moeten drie zaken meten: de mate dat de leerlingen de eindtermen bereiken, de leerwinst van individuele leerlingen en de leerwinst op schoolniveau. Het doel van deze proeven is niet een rangschikking van scholen op te stellen, wel om de leerwinst te vergroten. Scholen waarvan de leerlingen significant minder leerwinst genereren op deze gevalideerde, gestandaardiseerde en genormeerde proeven, moeten in een vrij te kiezen begeleidingstraject stappen met als doel de kwaliteit van hun onderwijs te verhogen.

Samen met de Vlaamse Regering ontwikkelen de onderwijspartners een **model competentieprofiel voor schoolleiders**. Op basis van dit profiel worden mogelijke selectiecriteria en een professionaliserings- en evaluatiebeleid voor schoolleiders uitgetekend. Dit competentieprofiel vormt de basis voor de verdere ontwikkeling van een opleiding voor schoolleiderschap.

Elk schooljaar krijgen scholen middelen voor hun dagelijkse werking. Ze kopen daar materiaal mee, betalen vormingsmomenten voor de leerkrachten en zorgen voor het onderhoud van de school. Vanaf dit schooljaar (2019-2020) krijgen **kleuterscholen in Vlaanderen evenveel werkingsmiddelen als de lagere scholen**. €52 miljoen extra wordt vrijgemaakt om die gelijkschakeling te garanderen. Concreet krijgen scholen voortaan €662 per kleuter in plaats van €477 – een stijging van bijna 40 procent. Maar ook **basisscholen** (gewoon en buitengewoon onderwijs) krijgen vanaf 1/09/2019 jaarlijks voor €20

⁵⁷ Er zijn drie finaliteiten: 1) doorstroom studierichtingen in ASO en sommige TSO of KSO studierichtingen: deze zijn abstract theoretisch en ze bereiden de leerlingen voor op verder studeren in het hoger onderwijs; 2) studierichtingen met een dubbele finaliteit in TSO en KSO: ze bereiden leerlingen zowel voor op het hoger onderwijs als op een rechtstreekse intrede op de arbeidsmarkt; 3) arbeidsmarktgerichte studierichtingen in BSO: deze zijn concreet en praktisch gericht en ze bereiden de leerlingen voor op een rechtstreekse intrede op de arbeidsmarkt.

miljoen extra **administratieve ondersteuning**. Concreet vertaalt zich dat voor heel Vlaanderen in minstens 380 en maximaal bijna 500 voltijdse extra administratieve krachten.

2.2.6. Maatregelen met een focus op inclusiviteit

Het M-decreet wordt vervangen door een **begeleidingsdecreet**, dat als doel heeft om alle leerlingen en hun leerkrachten te ondersteunen en te begeleiden. Iedere leerling krijgt een plaats in het onderwijssysteem die het best aansluit bij wat ze nodig heeft.

Vlaanderen heeft oog voor alle leerlingen: voor wie gemiddeld leert, voor wie meer zorgnoden heeft en voor wie heel gemakkelijk leert; ook voor de (uitzonderlijk) **hoogbegaafden**. Leerkrachten leren deze kinderen zo vroeg mogelijk te herkennen en zorgen ervoor dat het onderwijs voor hen voldoende uitdagend blijft. Ook voor deze leerlingen kunnen leerkrachten beroep doen op ondersteuning. De leerlingen krijgen hulpmiddelen waarmee ze het lesaanbod op hun specifieke behoeften te kunnen afstemmen.

Kinderen die ziek en thuisgebonden zijn als gevolg van hun ziekte, krijgen zo snel mogelijk een aangepast aanbod, zodat hun leerrecht, kans op doorstroming en een zo vlot mogelijke onderwijsloopbaan wordt gegarandeerd. Het aanbod van onderwijs voor zieke leerlingen (TOAH, SIO, ziekenhuisschool, DMOB, school en ziek zijn, enz.) wordt geëvalueerd, evenals de samenwerking met de thuisschool.

2.2.7. Maatregelen met een focus op gelijkheid (equality)

Vanaf het schooljaar 2020-2021 **verlaagt de leeftijd voor de leerplicht van zes naar vijf jaar**. Niet of onvoldoende deelname aan het voorschools onderwijs is immers een sterke voorspeller van het vroegtijdig verlaten van het onderwijs- en opleidingssysteem op latere leeftijd. Deze maatregel draagt dan ook bij aan het realiseren van een hoger aantal leerlingen dat de school met een kwalificatie SO verlaat.

Het kleuteronderwijs legt de basis voor een voldoende kennis van het Nederlands en zorgt ervoor dat zoveel mogelijk kinderen met gelijke kansen aan hun schoolloopbaan beginnen. Alle vijf-zesjarigen leggen een **uniforme net- en koepeloverschrijdende gestandaardiseerde taalscreening af**. Op basis van de resultaten van de taalscreening moeten leerlingen die het Nederlands onvoldoende beheersen een actief taalintegratietraject Nederlands volgen. Dat omvat een taalbadklas of een volwaardig alternatief dat tot dezelfde resultaten leidt.

De Vlaamse Regering voorziet **taalintegratietrajecten voor kinderen die een beperkte kennis van de Nederlandse taal hebben**. Een uitstekende kennis van het Nederlands is essentieel: leerlingen die het schools-academisch register van het Nederlands onvoldoende ontwikkelen, hebben meer problemen doorheen hun schoolloopbaan. Nederlands is de sleutel voor sterke onderwijsprestaties, voor een volwaardige integratie, maar ook om tot een goede communicatie in de klas te komen.

De **SES-werkingsmiddelen**, toegekend op basis van de socio-economische status van de leerlingen, **zullen worden versterkt**. Kinderen met een moeilijke thuissituatie worden zo gericht ondersteund en verkleinen hun kans op ongekwalificeerde uitstroom. De toegekende middelen kunnen waar nodig gebruikt worden voor de organisatie van lessen in het Nederlands, lesmateriaal voor het Nederlands als tweede taal en huiswerkbegeleiding. Kinderen die wel een goede kennis van de Nederlandse taal hebben, blijven zo ook gerichte ondersteuning ontvangen om ook hun kans op gekwalificeerde uitstroom te maximaliseren.

Het **hoger onderwijs wordt (nog) toegankelijker**. Vanaf 1/09/2019 worden de graduaatsopleidingen door hogescholen ingericht. Hierdoor kunnen graduaatsopleidingen studenten aantrekken die vandaag niet kiezen voor het hoger onderwijs. Dit draagt bij aan de verdere democratisering van het Vlaams hoger onderwijs. De toekomstige graduaatsopleidingen worden gedurende de eerste inrichtingsjaren gefinancierd op basis van een open-end-mechanisme. Op die manier volgt het budget de studentenaantallen. De Vlaamse Regering voorziet vanaf 2019 eveneens jaarlijks €10 miljoen extra investeringsmiddelen voor de hogescholen, zodat ze hun infrastructuur kunnen aanpassen of extra les- en praktijklokalen kunnen voorzien.

2.2.8. Duaal leren

Duaal leren betekent dat jongeren vanaf 15 jaar het leren op de werkplek combineren met het leren op school, het behalen van een professionele of educatieve kwalificatie en het voorbereiden op de arbeidsmarkt. Het is een volwaardig leertraject naast het voltijds SO.

SRSP (cyclus 2019). Om leerkrachten te ondersteunen in het lesgeven in het nieuwe duale systeem ontwikkelde Vlaanderen met steun van de EC in 2019 het SRSP-project 'Dual learning in Flanders: professionalisation of teachers'.

Tijdens het schooljaar 2019-2020 wordt het duaal leren **volledig uitgerold**: vanaf 1/09/2019 bieden in totaal 186 scholen 79 opleidingen aan, waaronder gezondheidszorg, elektromechanische technieken, groen- en tuinbeheer en schilderen. Daarenboven keurde het Vlaams Parlement op 21/11/2018 het decreet goed dat duaal leren mogelijk maakt binnen het Bijzonder Secundair Onderwijs (BuSO). Tot slot wordt het duaal leren uitgebreid naar de opleiding in hogescholen en het volwassenonderwijs. De modaliteiten, mogelijkheden en randvoorwaarden van het duaal leren in het volwassenenonderwijs worden via 14 pilootprojecten verkend.

Samen met het departement Werk en Sociale Economie, wordt duaal leren ook in het hoger onderwijs uitgerold. Het duale aanbod wordt ook in het SO verder uitgebreid naar meer richtingen met een dubbele finaliteit (doorstroom/arbeidsmarkt), doorstroomstroomfinaliteit tso, en waar mogelijk in de aso-richtingen.

Zij-instromers (bv. werknemers, werkzoekenden) kunnen gebruik maken van duale leertrajecten om op een professionele manier te werken en het maximum uit hun mogelijkheden in het hoger onderwijs te halen. Voor werknemers die de overgang naar een leven lang leren vandaag de dag moeilijk vinden, kan de functionele setting van duaal leren aantrekkelijk zijn. Bovendien brengt duaal leren het onderwijs fysiek naar de ondernemingen, wat de stap naar LLL voor werknemers reduceert.

2.2.9. STEM-actieplan

Om loopbanen in wiskunde, exacte wetenschappen, engineering en techniek te stimuleren, stippelde de Vlaamse Regering een **STEM-actieplan** uit voor de periode 2012-2020. In het kader van dit actieplan werd de STEM-monitor ontwikkeld. Die levert inzichten aan aangaande evoluties van relevante STEM-indicatoren zoals instroom-, doorstroom- en uitstroomgegevens van leerlingen in STEM-gerelateerde studierichtingen in het SO, cursisten volwassenenonderwijs en studenten hoger onderwijs. De laatste STEM-monitor van juni 2019 (gegevens van het schooljaar 2017-2018) bevestigt dat steeds meer jongeren kiezen voor een opleiding of studie techniek en wetenschappen. STEM groeit in het SO opnieuw in de 2de graad en in de 3de graad. Daar waar in het schooljaar 2010-2011 (refertejaar) nog 53.806 jongeren instroomden in een richting techniek of wetenschappen in de 2de of de 3de graad, ging dit in 2017-2018 over 55.153 leerlingen (plus 1.300 leerlingen). Ook in het hoger onderwijs steeg in vergelijking met het refertejaar het aandeel jongeren dat instroomt in STEM-studierichtingen.

De Vlaamse Regering wil dat kinderen nog vroeger met STEM vertrouwd raken. De Vlaamse overheid zal reeds vanaf de kleuterklas de interesse bij kinderen ontwikkelen door hen zowel binnen- als buitenschools positieve ervaringen met wetenschap en technologie aan te bieden.

Om het draagvlak voor technologie, innovatie en wetenschap bij de Vlaming nog verder te vergroten, werken verschillende beleidsdomeinen (Economie, Wetenschapsbeleid, Innovatie, en Jeugd en Media) aan een **nieuw ambitieus STEM-actieplan 2020-2030**.

2.3. Landenspecifieke aanbeveling 3

Het investeringsgerelateerde economische beleid toespitsen op duurzaam vervoer, met inbegrip van verbetering van de spoorweginfrastructuur, decarbonisatie en energietransitie en onderzoek en innovatie, met name op het gebied van digitalisering, rekening houdend met regionale verschillen. De groeiende mobiliteitsuitdagingen aanpakken door de prikkels te versterken en belemmeringen weg te nemen om de vraag naar en het aanbod van collectief vervoer en vervoer met lage emissies te vergroten.

2.3.1. Onderzoek, innovatie en digitalisering

Vlaanderen investeert aanzienlijk in O&O; het heeft de afgelopen legislaturen continu extra middelen geïnvesteerd in O&O en dit vertaalt zich in een indrukwekkend groeipad qua O&O-intensiteit, tot 2,89% in 2017. Ook de huidige Vlaamse Regering blijft verder investeren in O&O met als doel het realiseren van de 3%-doelstelling en tot de top 5 kennisregio's van Europa te behoren tegen 2024. Ze voorziet hiervoor, tegen einde legislatuur, een verhoging van het jaarlijkse budget met €250 miljoen én €195 miljoen éénmalige investeringen in O&O-infrastructuur.

In 2019 besteedde de Vlaamse overheid een bijkomend (eenmalig) budget van €120 miljoen waarvan €44,47 miljoen aan O&O&I. Voorts werd het jaarlijkse (recurrente) budget verhoogd met €280 miljoen. Twee derde van deze nieuwe recurrente middelen dient om de bestaande kanalen gericht op universiteiten en bedrijven te versterken, waaronder het Fonds voor Wetenschappelijk Onderzoek (€40 miljoen extra), het Bijzonder Onderzoeksfonds (€35 miljoen extra) en het Industrieel Onderzoeksfonds (€20 miljoen extra). Eén derde van de nieuwe recurrente middelen wordt gebruikt voor nieuwe beleidsinitiatieven. De belangrijkste van deze **nieuwe beleidsinitiatieven** zijn:

- Het **beleidsplan Artificiële Intelligentie (AI)**: de Vlaamse Regering voorziet jaarlijks €32 miljoen om te investeren in strategisch basisonderzoek (€12 miljoen), implementatie in de bedrijven (€15 miljoen) en flankerende maatregelen (vaardigheden, juridische en ethische aspecten, sensibilisering) (€5 miljoen);
- Het **beleidsplan Cybersecurity (CS)**: de Vlaamse Regering voorziet jaarlijks €20 miljoen om te investeren in strategisch basisonderzoek (€8 miljoen), implementatie in de bedrijven (€9 miljoen) en flankerende maatregelen (€3 miljoen);
- De **Moonshot CO₂**: de Vlaamse Regering investeert €20 miljoen per jaar gedurende 20 jaar om innovaties te ondersteunen op het gebied van CO₂-uitstoot, CO₂-captatie en CO₂-hergebruik (zie ook 2.3.3.).

Vlaanderen zet op dit ogenblik breed in op de digitalisering van de samenleving, waarbij het Agentschap Informatie Vlaanderen een belangrijke rol opneemt. De Vlaamse overheid wil een data-gedreven overheid worden die state-of-the-art digitale diensten levert aan haar burgers, ondernemingen en organisaties. Een belangrijke manier om de efficiëntie van die diensten te verhogen en de gebruiksvriendelijkheid ervan te verbeteren is door de handhaving van het "eenmalig opvragen" ("once only") principe. In plaats van burgers of ondernemingen voortdurend om dezelfde informatie te vragen, worden overheidsinstanties verplicht de gegevens waarover zij al beschikken, opnieuw te gebruiken. Daartoe blijft de Vlaamse overheid investeren in de succesvolle Kruispuntbank Vlaanderen, een intelligent platform voor gegevensuitwisseling die toelaat gegevens te hergebruiken die zijn

opgeslagen in zgn. authentieke gegevensbronnen, betrouwbare bronnen van overheidsgegevens die kunnen worden gebruikt in alle administratieve procedures.

De Vlaamse overheid wil het bestaande netwerk van Vlaamse authentieke gegevensbronnen uitbreiden met meer gegevensbronnen, met name realtime data afkomstig van IoT-sensoren in Vlaamse steden (m.b.t. bijv. luchtkwaliteit of verkeersstromen). Door artificiële intelligentie te gebruiken wil de Vlaamse overheid deze gegevens omzetten in slimme data die kunnen worden gebruikt om maatschappelijke problemen op het vlak van mobiliteit, gezondheidszorg en veiligheid aan te pakken. Door hierbij de datastandaarden van het OSLO-programma (Open Standards for Linking Organisations) te volgen, wil de overheid deze gegevens ook beschikbaar maken voor de particuliere sector zodat deze hiermee innovatieve toepassingen kan ontwikkelen.

De Vlaamse overheid biedt de burgers een portaal site aan, www.vlaanderen.be, waar de burger informatie kan vinden, online administratieve procedures kan starten en ondersteuning kan inroepen. Dit portaal is gebouwd in een web content management systeem, webplatform, dat de Vlaamse en lokale administraties toelaat om hun doelgroepen beter te informeren en hen te ondersteunen tijdens hun online transacties. Een essentieel onderdeel van dit webplatform is Mijn Burgerprofiel, een online toegangsdeur die kan worden geïntegreerd in websites van Vlaamse of lokale administraties. Mijn Burgerprofiel geeft een overzicht van de gegevens die de overheid over u opslaat, de status van de administratieve dossiers die ze voor u afhandelt, de officiële e-mail die wordt opgeslagen in uw door de overheid verstrekte elektronische brievenbus, ... Hiermee kan de overheid zich houden aan het “overall welkom” (“no wrong door”) principe: het maakt niet uit welke overheidswebsite u bezoekt, u hebt altijd toegang tot uw essentiële persoonlijke gegevens en eigen dossiers.

De Vlaamse Regering plant in de komende regeerperiode een Vlaamse agenda voor digitaal ondernemen en innoveren. De uitrol van 5G behoort tot haar topprioriteiten. De Vlaamse overheid is begonnen met de ontwikkeling van een digitaal platform, www.vlaanderenonderneemt.be, waarmee ondernemers hun administratieve dossiers kunnen opstarten vanuit een centraal punt en het verloop van deze dossiers kunnen opvolgen bij de betrokken Vlaamse administraties (zie ook 2.4.2). Bedrijven kunnen nu al subsidies, premies, erkenningen en vergunningen aanvragen bij verschillende overheidsinstanties. Samen implementeren deze twee portaal sites het “voorrang aan digitaal” (“digital first”) principe, wat inhoudt dat de belangrijkste overheidstransacties volledig digitaal kunnen worden uitgevoerd.

De Vlaamse overheid heeft in 2015-2017 het investeringsprogramma Vlaanderen Radicaal Digitaal gefinancierd en zal een tweede fase van dit investeringsprogramma laten lopen in 2021-2023 (met een budget van €5 miljoen in 2021, €10 miljoen in 2022 en €15 miljoen in 2023). Het doel is om gerichte steun te bieden aan innovatieve digitalisatieprojecten binnen de verschillende beleidsdomeinen en op de verschillende niveaus van de overheid in Vlaanderen. Het eerste investeringsprogramma is er in geslaagd de digitaliseringsgraad van de Vlaamse overheidsdiensten aanzienlijk te verhogen tot 66%⁵⁸. Naar verwachting zal het tweede investeringsprogramma nog dichterbij het doel van 100% komen tegen het einde van de huidige regeerperiode in 2024.

De Vlaamse overheid investeert ook in AI, bijv. het gebruik van chatbots om de werking van het call-center te ondersteunen en het gebruik van spraakassistenten zoals Siri of Alexa om vragen van burgers om informatie automatisch te beantwoorden. Het gebruik van blockchain wordt bekeken, i.h.b. om sommige bestaande administratieve procedures volledig te herdenken, zoals bijv. geautomatiseerde betaling van subsidies aan burgers en organisaties ter ondersteuning van hun bosbeheeractiviteiten.

⁵⁸ Bron: Agentschap Informatie Vlaanderen

Ook Flanders Investment and Trade (FIT) trekt de kaart van AI en digitalisering en in dit verband kan o.a. naar onderstaand SRSP-project worden verwezen.

SRSP (cyclus 2019). Het SRSP-project - **Artificial Intelligence in Trade and Investment promotion agencies**, binnen FIT voorziet een specifieke inspanning ter verbetering van: (1) de toegang tot data (beoordeling van het huidige gebruik van data binnen FIT, alsook een 'roadmap' met specifieke aanbevelingen voor verbetering), (2) investeringen in data en Artificial Intelligence (het aanreiken van een langetermijnstrategie dat toekomstige investeringen in zowel data als A.I. rechtvaardigt), (3) de digitale 'skills gap' (het opleveren van het huidige bewustzijn van AI (als digitale vaardigheid) en data doorheen alle lagen van de organisatie mede met het oog op het opstellen van specifieke opleidingstrajecten als richtlijn voor bijscholing van personeel) en (4) effectieve instellingen en kwaliteitsoverheden (het opstellen van een AI-strategie zal FIT de nodige richtlijnen geven om specifieke *tools* te ontwikkelen of organisatorische veranderingen door te voeren om optimaal te kunnen functioneren in een snel veranderende digitale omgeving en zo tegemoet te komen aan de toenemende eisen van de klant en als waarborg voor blijvende operationele excellentie).

Een van de belangrijkste doelstellingen van de Vlaamse overheid is het omvormen van Vlaanderen tot een “**slimme regio**”. Daartoe werden er al twee grote investeringsprogramma's opgezet: het **Smart Flanders-ondersteuningsprogramma** (2017-2019), gericht op de ontwikkeling van real-time open datatoepassingen bij de lokale besturen, en het **City of Things-programma** (2018-2019), gericht op testprojecten in “smart city”-toepassingen (op het vlak van omgeving, verkeersbeheer, gezondheidszorg, ...) en de experimenteerruimte die Imec in Antwerpen krijgt. Deze investeringen zullen worden verdergezet om zo te komen tot de creatie van een levensvatbaar Vlaams ecosysteem met “slimme regio” toepassingen.

Voorts werden in 2019 verschillende **thematische initiatieven** en projecten opgestart die de digitalisering van de samenleving ten goede komen (Mobilidata, I-Learn, Internet of Water...):

- €29 miljoen wordt geïnvesteerd in een dataplatform dat verkeersgegevens verzamelt en de verkeersdoorstroming moet verbeteren (**Mobilidata**, zie ook 2.3.2.);
- €20 miljoen wordt geïnvesteerd in een project om gepersonaliseerd digitaal leren naar het ganze Vlaamse onderwijs te brengen (**I-Learn**);
- €10 miljoen wordt geïnvesteerd in een project gericht op de ontwikkeling van een basis meet- en beheerinfrastructuur die bijdraagt aan het effectiever en efficiënter beheer van de zoetwater reserves (**Internet of Water**, zie ook 5.4.).

Afsluitend kan aangegeven worden dat de digitalisering van de overheid via het **Programma Innovatieve Overheidsopdrachten** wordt ondersteund.

In 2017 reserveerde de Vlaamse overheid al €3,5 miljoen voor een eerste reeks proeftuinen⁵⁹ in het kader van **Industrie 4.0**. Een jaar later leveren deze gerichte diensten aan een breed scala van bedrijven. Begin 2019 werden 10 nieuwe proeftuinen geselecteerd, die vanaf april startten, voor een budget van €4 miljoen en met de doelstelling nog meer industriële sectoren en thema's te bestrijken.

De Vlaamse Regering heeft voorts beslist om €75 miljoen te investeren in een evergreen fonds “**Flanders Future Techfund**”. De missie van dit nieuwe fonds is om de technologie-expertise aanwezig in de Vlaamse SOC's en speerpuntclusters (zie ook 2.3.3.) naar de markt te brengen via startups met een brede productportefeuille en een sterk groeipotentieel of via licentieovereenkomsten met bestaande bedrijven.

Met het **Beleidsplan Wetenschapscommunicatie en het STEM-actieplan** werd in 2019 €14 miljoen besteed aan popularisering van wetenschap en innovatie en aan sensibilisering voor STEM-studierichtingen en beroepen. Hiermee werd het ICT-impulsprogramma (€600.000) verdergezet,

⁵⁹ <https://www.industrie40vlaanderen.be/proeftuinen>

werden zeven nieuwe Citizen Science projecten ondersteund (€1 miljoen) werden de STEM-academies uitgebreid (€2,5 miljoen) en werden tal van initiatieven van structurele partners zoals o.m. F.T.I vzw, expertisecellen wetenschapscommunicatie van de universiteiten en hogescholen, RVO society, en EOS vzw mogelijk gemaakt. De impact van al deze acties op het grote publiek en op specifieke doelgroepen (leerlingen, leraars, ondernemers) wordt periodiek gemeten door de **Wetenschapsbarometer**. Uit de nulmeting van 2018 blijkt dat 51% van de Vlaamse bevolking positief staat tegenover technologische vernieuwingen, 65% heeft interesse in wetenschap en technologie, 90% erkent het belang ervan en 96,4% heeft een groot vertrouwen in wetenschap. Begin 2020 zullen de resultaten van 2019 beschikbaar zijn.

2.3.2. Aanpak van mobiliteitsuitdagingen

De Vlaamse Regering blijft in de beleidsperiode 2019-2024 onverminderd investeren in transportinfrastructuur en **duurzame transportmaatregelen** om een antwoord te bieden op de toenemende mobiliteits- en congestiedruk. De focus gaat daarbij uit naar maatregelen die erop gericht zijn om burgers en bedrijven vlot te laten schakelen tussen verschillende vervoersmodi. Het openbaar vervoer en de fiets moeten een volwaardig, efficiënt en groen alternatief bieden voor de wagen. Daarnaast blijft de Vlaamse Regering fors investeren in **grootschalige infrastructuurprojecten** op de weg en langs het water.

Om de toekomstige mobiliteitsuitdagingen efficiënt aan te pakken, wordt voor het jaar 2020 voor het eerst een **Geïntegreerd InvesteringsProgramma (GIP)** opgemaakt. Het GIP bevat een overkoepeld overzicht van de investeringen van alle entiteiten van het Beleidsdomein MOW en dit over de verschillende vervoersmodi heen. Het voorstel van GIP 2020 werd eind december 2019 besproken in het Vlaams Parlement, in het kader van de stemming van de begroting. Momenteel worden finale bilaterale gesprekken gehouden met de betrokken stakeholders, met het oog op een formele goedkeuring van het GIP 2020 door de Vlaamse Minister van MOW.⁶⁰ Een gedetailleerde toelichting van het GIP 2020, alsook een overzicht van de belangrijkste prioritaire investeringsprojecten inzake MOW, wordt besproken in hoofdstuk 2.5.2..

Op het vlak van **weginfrastructuur** zet Vlaanderen de inspanningen rond Antwerpen (Oosterweelproject), Brussel (R0) en Gent (R4) onverminderd verder.

Nadat in maart 2019 de Oosterweelwerken op Linkeroever en in Zwijndrecht op snelwegniveau werden aangevat, komt de Oosterweelwerf vanaf maart 2020 op kruissnelheid met vijf nieuwe werven. In eerste instantie zal in april 2020 worden gestart met de heraanleg van het stuk Antwerpse Ring (R1) tussen knooppunten Antwerpen-West en Sint-Anna Linkeroever. De zwaarste werken en moeilijkste verkeersomzettingen (heraanleg E17 Kruibeke – Zwijndrecht, E34 Waaslandhaven-Oost – Sint-Anna/Linkeroever, en Antwerpen-West) zullen worden uitgevoerd in de meest verkeersluwe maanden juli en augustus. Daarnaast wordt in februari 2020 gestart met de eerste afbraakwerken aan de Oosterweelsteenweg, waar op termijn het nieuwe verkeersknooppunt tussen de haven en het Eilandje – de Oosterweelknoop – en de tunnels onder het Albertkanaal zullen worden gebouwd. In het voorjaar 2020 wordt de omgevingsvergunningsaanvraag voor de Scheldetunnel en de infrastructuurwerken op Rechteroever ingediend. Naar verwachting kunnen de hoofdwerken worden gegund volgens volgend schema:

- Eerste helft 2020: Scheldetunnel en Verkeers- en tunneltechnische installaties (VTTI);
- Eind 2020: Rechteroever deel A: Oosterweelknooppunt en Royerssluis;
- Tweede helft 2021: Rechteroever deel B: Kanaaltunnels en R1.

⁶⁰ De vermelde cijfers afkomstig uit het ontwerp GIP 2020 werden nog niet definitief goedgekeurd door de Vlaams Minister van MOW en kunnen bijgevolg nog (licht) gewijzigd worden.

De werken in het kader van de herinrichting van de Ring rond Brussel (R0) worden in 2020 eveneens verdergezet. In het kader van de aanleg van de busbanen voor de Ringtrambus werden in 2019 de werken voor de eigen bedding van de Ringtrambus opgestart. Vanaf april 2020 zal de eerste trambus worden ingezet op het aangepaste traject van de Ringtrambus. In 2020 zal tevens verder worden gewerkt aan de uitbouw van de 60 km nieuwe fietssnelwegen in de rand rond Brussel, waarvan de eerste fietssnelweg in september 2019 reeds werd ingehuldigd.

Een vlot en veilig mobiliteitssysteem is een belangrijke prioriteit voor de Vlaamse overheid, daarom werd in 2019 het ambitieuze **Mobilidata-programma** gestart. Het programma realiseert de komende jaren **innovatieve mobiliteitsoplossingen** door middel van co-creatie met private partners, op basis van een digitale infrastructuur, slimme verkeerslichten en kwalitatieve, duurzame databronnen. Daarmee kunnen beleidsmakers, bedrijven, overheden, inwoners en app-bouwers aan de slag om het verkeer vlotter, duurzamer, comfortabeler en veiliger te maken voor elke weggebruiker en bij te staan zodat iedereen de meest efficiënte mobiliteitskeuze kan maken.

De Vlaamse Regering zal in deze regeerperiode verder bouwen aan een kostenefficiënt en vraaggestuurd openbaarvervoernetwerk. In april 2019 werd het **Vlaamse Decreet Basisbereikbaarheid** aangenomen door het Vlaams Parlement; de uitvoeringsbesluiten dienen nog allemaal te worden genomen en in uitvoering worden gebracht. Met de introductie van basisbereikbaarheid kiest de Vlaamse Regering resoluut voor een **vraaggericht openbaar vervoer**, waarbij het aanbod beter wordt afgestemd op de vervoersvraag van de reiziger en op de reële vervoerstromen. Op die manier kunnen de vervoersmogelijkheden en financiële middelen op een efficiëntere manier worden ingezet. Vlaanderen wordt ingedeeld in 15 vervoersregio's, die verdere invulling geven aan basisbereikbaarheid binnen de eigen regio via een geïntegreerd regionaal mobiliteitsplan. Via op maat gemaakte mobiliteitsoplossingen kan worden geanticipeerd op nieuwe ontwikkelingen zoals deelsystemen, het combineren van verschillende vervoersmodi (combimobiliteit), slimme vervoerssystemen en "*mobility as a service*". In 2020 zal verder vorm worden gegeven aan deze implementatie van het Decreet Basisbereikbaarheid op het terrein. De nieuwe openbare vervoerplannen – met kernnet, aanvullend net en vervoer op maat – zullen in de loop van 2020 binnen de verschillende vervoersregio's worden ontwikkeld. De volledige omschakeling naar vraaggestuurde basisbereikbaarheid zal samenvallen met de wijziging van de dienstregeling van het treinnet van de NMBS – dat als hoofdnetwerk van het openbaar vervoer fungeert – uiterlijk in december 2021.

In de tussentijd wordt onverminderd verder geïnvesteerd in de werking, operationele dienstverlening en het rollend materiaal van Vlaamse Vervoersmaatschappij (VVM) De Lijn. Het meerjarig investeringsprogramma rond **de vergroening** van het rollend materieel van **De Lijn** wordt verder gezet. In samenwerking met de *European Investment Advisory Hub* werd in 2019 een studie uitgevoerd naar de verschillende scenario's en technologieën. In december 2019 werd tevens een marktverkenning voor de levering van elektrische bussen gepubliceerd. Naar financiering toe worden de verschillende opties voor de komende jaren bekeken in samenwerking met de Europese Investeringsbank (EIB). Vanaf 2020 worden enkel nog lage- of zero-emissiebussen aangekocht. De doelstelling om ten laatste in 2025 de stadskernen emissievrij te bedienen blijft onverminderd aangehouden.

In 2020 wordt ongeveer €160 miljoen geïnvesteerd in **collectief vervoer**. Zo wordt o.a. geïnvesteerd in de uitrol van de Ringtrambus in de rand rond Brussel (zie supra) en het fijnmazig openbaarvervoernetwerk van o.a. tramlijnen en snelbussen in Noord-Limburg (Spartacus). Daarnaast zet Vlaanderen ook in op **openbaar vervoer via de waterweg**. Er wordt onder meer financiering voorzien van veerdiensten die passagiers vervoeren, bijvoorbeeld van en naar de stad Antwerpen en de Antwerpse haven. Het Vlaamse Gewest voorziet van 2020 tot en met 2024 middelen voor de exploitatie van DeWaterbus in de vervoerregio Antwerpen, die reizigers een volwaardig vervoersalternatief biedt voor het woon-werkverkeer. De maatregel maakt deel uit van de flankerende maatregelen in het kader van de grootschalige infrastructuurinvesteringen in de regio (Oosterweel) om

eindgebruikers van duurzame alternatieven te voorzien en zodoende de congestieproblematiek in en rond Antwerpen te mitigeren.

SRSP (cyclus 2018). De SRSS ondersteunt het Havenbedrijf Antwerpen m.b.t. een binnenvaartproject dat twee luiken bevat; een luik nautische binnenvaartcoördinatie en een luik vormgeving van een concept van transferia van/naar de haven. Deze studie is afgerond. De resultaten geven ten eerste aan dat een adviserende binnenvaartcoördinatie het meest optimale scenario is gezien de potentiële benefits en de implementatie. Rekening houdend met de complexiteit van de implementatie van een optimaal functionerende adviserende binnenvaartcoördinatie is het aangewezen om in eerste instantie van start te gaan met een informatieve binnenvaartcoördinatie en in tweede instantie uit te breiden naar een adviserende. De resultaten worden meegenomen in de uitwerking en implementatie van een IT-platform voor de binnenvaartsector. Daarnaast gaf de studie aan dat in eerste instantie een nachthub aan de westelijke zijde van de haven en in tweede instantie een transferium op de oostelijke route aangewezen zijn om een antwoord te bieden tegen de congestie. Deze resultaten worden nu verder meegenomen in de bepaling van de strategie van de haven van Antwerpen.

SRSP (cyclus 2019). De SRSS zal Havenbedrijf Antwerpen ondersteunen bij een spoorwegproject dat tot doel heeft om een toename van het gebruik van spoor (7 naar 15%) in de haven te realiseren. De eerste delen van de studie zijn uitgevoerd en worden nu verder gebruikt voor het vaststellen van het aantal sporen alsook de locatie ervan bij de havenuitbreiding (ECA project en voorzien van een bijkomende getijdedok).

De Vlaamse Regering zal de stijgende trend in de **fietsinvesteringen** in 2020 verderzetten, o.a. via de aanleg van fietsnelwegen in de rand rond Brussel (zie supra). Er wordt in 2020 verder geïnvesteerd in fietsinfrastructuur: in het voorontwerp van het GIP voor 2020 komen de fietsinvesteringen uit op ongeveer €176 miljoen.

Daarnaast blijft de Vlaamse Regering onverminderd het gebruik van **binnenvaart en estuaire vaart** stimuleren en faciliteren. In 2020 wordt verder geïnvesteerd in waterwegen, o.m. in de verhoging van de bruggen van het Albertkanaal, de nieuwe sluis Zeebrugge, de nieuwe sluis Terneuzen, het Sigmaplan en het Seine-Schelde-project. Via de subsidies hinterlandconnectiviteit wordt in 2020 opnieuw tot €12 miljoen subsidies toegekend voor investeringen in duurzame hinterlandverbindingen via de waterweg (max. €8 miljoen/jaar) of via het spoor (max. €4 miljoen/jaar).

Tot slot zullen in 2020 de huidige trajecten van de kilometerheffing voor vrachtwagens worden geoptimaliseerd. Ook een snelheidsverlaging op het Vlaamse gedeelte van de Brusselse ring (R0) van 120 km/u naar 100 km/u zal in 2020 nog worden doorgevoerd. Deze verlaging is één van de maatregelen in het Vlaamse Klimaat- en Energieplan (VEKP) (zie ook 2.3.3.).

Op het vlak van **duurzaam vervoer** voorziet het VEKP een doorgedreven, driedelige aanpak. Een duurzame ruimtelijke inrichting ondersteunt een duurzame bereikbaarheid. Er wordt ook ingezet op een verdere afvlakking van de groei van het gemotoriseerde vrachtverkeer en een daling van het gemotoriseerde personenverkeer en een ambitieuze modal shift nagestreefd, zowel qua personenvervoer als logistiek (zie hierboven). Tenslotte wordt ingezet op een verdere **vergroening van het bestaande wagenpark**. Vanaf 2030 zijn alle nieuw verkochte personenwagens koolstofarm, waarvan minstens de helft emissievrij. In de vorige regeerperiode werd de Vlaamse fiscaliteit al aanzienlijk vergroend, onder meer via de afvalheffingen en de verkeersfiscaliteit, volgens het principe van de vervuiler betaalt. De Vlaamse Regering gaat voort op de ingeslagen weg en past de verkeersfiscaliteit aan met het oog op een vergroening van het wagenpark bij de invoering van de WLTP-cyclus en het bestuderen van optimalisatiemogelijkheden binnen de kilometerheffing voor vrachtwagens.

Intussen voert de Vlaamse Regering het **actieplan Clean Power for Transport 2020** verder uit. Zo werd de voorbije jaren hard gewerkt aan de uitrol van laadinfrastructuur. Na evaluatie van het actieplan wordt in 2020 de aanpak voor de periode tot 2025 vastgelegd. Vlaanderen trekt met BENEFIC een Europees gefinancierd CEF-project. Er werden, samen met Nederland en het BHG al twee calls gelanceerd. Als gevolg daarvan lopen er 33 projecten waarbij geïnvesteerd wordt in infrastructuur,

voornamelijk langs het TEN-T netwerk. Vlaanderen is ook partner in twee andere Europese projecten: e-MOPOLI en IDACS, waarin afstemming wordt gezocht op het vlak van laadinfrastructuur en interoperabiliteit. Er werd ook opnieuw een eigen CPT-call voor projecten (€1 miljoen/jaar) gelanceerd met als belangrijkste thema: laadinfrastructuur bij bedrijven. Er lopen/liepen al 30 projecten; eind 2019 werden 12 nieuwe projecten geselecteerd goed voor een investering van €840.000.

2.3.3. Inzetten op een energietransitie

De Vlaamse Regering keurde op 9/12/2019 het **Vlaams Energie- en Klimaatplan 2021-2030 (VEKP)**⁶¹ definitief goed zodat in die periode verder werk kan gemaakt worden van het verhogen van de energie-efficiëntie, het verhogen van de productie van hernieuwbare energie en het verlagen van de broeikasgasuitstoot. Vlaanderen gaat voluit voor het effectief realiseren van de afgesproken doelstellingen en voor een versnelling van investeringen, innovatie en technologische vooruitgang die de sleutel vormt voor de energietransitie.

De transformatie van het energiesysteem vraagt grootschalige investeringen, die zowel publiek als privaat moeten worden gefinancierd. We creëren daarom een duidelijk, voorspelbaar en kostenefficiënt investeringskader en streven naar een rechtvaardige verdeling van de kosten en van de opbrengsten. Om investeringen in energie-efficiëntie en hernieuwbare energie aan te trekken worden verschillende instrumenten ingezet, o.a.:

- Voorbereiding, uitvoering en monitoring van de vrijwillige energiebeleidsvereenkomsten tussen het Vlaamse Gewest en de ondernemingen;
- Huishoudelijke en niet-huishoudelijke energiepremies voor REG-investeringen, inclusief kortingsbonnen, energiescans en premies voor zonneboilers en warmtepompen (gemiddeld €89 miljoen per jaar);
- Goedkope of renteloze energieleningen voor afgebakende doelgroep die financieringsondersteuning nodig heeft (€55 miljoen/jaar) en aanmoediging van energieleningen bij banken;
- Renteloze noodkopen (€15,5 miljoen in 2020);
- Sloop- en heropbouwpremie (€18 miljoen in 2020);
- Ondersteuningsmechanisme hernieuwbare energieproductie: exploitatiesteun via groenestroomcertificaten;
- Jaarlijkse call groene warmte, warmtenetten, restwarmte en biomethaan (€20 miljoen per jaar);
- Stimuleren van kleine en middelgrote windturbines via investeringssteun (€1 miljoen in 2020);
- Stimuleren energieopslag via batterijpremie en projectsubsidies (€3,7 miljoen in 2020);
- Toekennen investeringssteun aan bedrijven, zogenaamde ecologische steun (ongeveer €3,4 miljoen per jaar);
- Ondersteuningsregeling VLIF voor investeringen in energie-efficiëntie en hernieuwbare energiebronnen in de landbouw (€7 miljoen per jaar).

Ook het eigen patrimonium wordt niet vergeten. De doelstelling is om tegen 2030 de CO₂-uitstoot van entiteiten van de Vlaamse overheid met 40% (t.o.v. 2015) te doen dalen. Daarnaast wordt ook een daling in het primair energiegebruik met 30% (t.o.v. 2015) vooropgesteld. De eigen Vlaamse doelstelling wordt verscherpt naar 2,5% per jaar en hiervoor wordt een monitoringsysteem ontwikkeld. Naast calls van het VEB voor energie-efficiëntieprojecten mede gefinancierd door een inkorting op het budget voor energieverbruik, werden ook hernieuwbare energietechnieken toegepast op geschikte Vlaamse overheidsgebouwen (€8,3 miljoen in 2018).

⁶¹ Voor een omvattend overzicht van de wijze waarop Vlaanderen de klimaatproblematiek de komende jaren wenst aan te pakken : <https://www.lne.be/vlaams-energie-en-klimaatplan-2021-2030>

In het VEKP wordt in detail beschreven welke investeringen de Vlaamse overheid o.a. op het vlak van **onderzoek en innovatie** ter ondersteuning van het energie- en klimaatbeleid de komende jaren wil nemen. Naast de reguliere O&O financieringskanalen is er de **structurele financiering van de strategische onderzoekscentra** (VITO - duurzame ontwikkeling en cleantech-innovaties; IMEC - PV-technologie, batterij-onderzoek en ICT met specifieke toepassingen voor de energietransitie en smart cities; Flanders Make - energie-efficiëntere producten en procestechnologieën).

De beleidsnota economie 2019-2024 bevestigt de rol van het **clusterbeleid** en de werking van de zes speerpuntclusters als uithangbord van het industrieel innovatiebeleid. Deze speerpuntclusters focussen op innovatieve oplossingen en technologische doorbraken die noodzakelijk zijn om de energietransitie te realiseren en zullen bijdragen aan een klimaatbestendige samenleving in Vlaanderen, in het bijzonder via de speerpuntclusters Flux50 (cross-sectorale samenwerking tussen de energie-, de ICT- en de bouwsector), Catalisti (duurzame producten en processen in de chemie- en kunststoffensector) en de Blauwe Cluster (duurzame blauwe economie). en de innovatieve bedrijfsnetwerken Power to Gas, Groen Licht... In 2020 zal het clusterbeleid geëvalueerd worden om het de komende jaren te optimaliseren. Bedoeling is de doelstellingen te verscherpen in termen van impact met bijzondere aandacht voor internationalisatie en betrokkenheid van kleine ondernemingen.

Er wordt ook ingezet op de ondersteuning van de bedrijven naar een verregaande omschakeling naar klimaatvriendelijke productiesystemen. Het O&O-beleid voor energie en klimaat werd vanaf 2019 bijkomend versterkt met een nieuw initiatief “**de Vlaamse Moonshot “Vlaanderen CO₂ neutraal”**”. De doelstelling van dit initiatief is onderzoek en innovatie om de Vlaamse industrie koolstofcirculair en CO₂-arm te maken tegen 2050. Concreet zal innovatief onderzoek binnen deze Moonshot ervoor zorgen dat er bijgedragen wordt aan de ontwikkeling in Vlaanderen van doorbraaktechnologieën tegen 2040 om nieuwe en betere processen uit te voeren waarmee nieuwe en unieke koolstofslimme producten kunnen geproduceerd. Beide facetten (processen en producten) kunnen in de toekomst een significante bijdrage leveren aan het reduceren van de CO₂-emissies in Vlaanderen en wereldwijd. Dit initiatief beoogt een kennisopbouw met een langere tijdshorizon, waarvoor gedurende 20 jaar jaarlijks €20 miljoen steun zal worden voorzien voor onderzoek en innovaties die kunnen bijdragen aan het reduceren van CO₂ emissies, en het afvangen, opslaan en hergebruiken van CO₂.

Ook via de **Europese structuurfondsen** (vanaf 2021) zal verder ingezet worden op innovatie voor de energietransitie en ter bevordering van een koolstofvrije economie.

Het **Vlaams Klimaatfonds** wordt in de niet-ETS sectoren ingezet om bij te dragen aan het realiseren van de Vlaamse 2030 broeikasgasreductiedoelstelling. Onderstaande tabel geeft een overzicht van de uitgaande betalingen in de voorbije jaren (bedragen in €).

Klimaat- en energie-acties	2016	2017	2018	2019
Onderwijs		24.000.000	18.000.000	39.700.000
Inregeling van ketels en REG-investeringen in onderwijsgebouwen (AGION)		14.000.000	8.178.000	25.920.000
Inregeling van ketels, stookplaatsrenovatie en REG-investeringen in onderwijsgebouwen (GO!)		4.000.000	2.247.000	7.280.000
Inregeling van ketels en REG-investeringen in onderwijsgebouwen (Fonds Hoger Onderwijs)		5.125.000	6.875.000	6.500.000
STEM-oproep en de oproep Klimaattraject (Fonds Dep. Onderwijs)		875.000	700.000	

Mobiliteit	180.888	12.640.032	7.500.000	27.900.000
Vergroening voertuigen van De Lijn		12.500.000	7.500.000	17.900.000
Flanders Logistics-consulent groene/duurzame logistiek	155.888	69.832		
Uitbouw van walstroomfaciliteiten		70.200		
Laadpaalinfrastructuur voor 5 park en rides	25.000			
Infrastructuur walstroom, combimobiliteit en laadinfrastructuur				10.000.000
Gebouwen	20.109.125	42.198.000	54.345.000	95.457.000
Uitgaven m.b.t. grondige energetische renovaties en vervangingsbouw van sociale huisvesting	20.000.000	20.000.000	23.000.000	33.300.000
Opzetten van een structurele werking van gespecialiseerde energieconsulenten voor onroerend erfgoed	109.125			
Actieplan Energie-Efficiëntie via Vlaams Energie Bedrijf			2.025.000	4.975.000
Verbeteren Energie-efficiëntie van de gebouwen in de sector Welzijn, Volksgezondheid en Gezin		7.000.000	10.000.000	11.000.000
Culturele infrastructuur met bovenlokaal belang		3.000.000	5.000.000	7.300.000
Actieplan HFB inzake interne maatregelen voor de klimaatimpact op de gebouwen van de Vlaamse overheid		12.198.000	13.320.000	32.882.000
Energiebesparende investeringen in gebouwen van vzw de Rand			1.000.000	3.500.000
Energetische renovatie van het Maritiem Reddings- en Coördinatiecentrum				2.500.000
Landbouw	97.500	3.767.979	3.234.775	1.659.647
Project voor energie-advies aan landbouwers Enerpedia	97.500	48.243		
Vervolg project voor energie-advies aan landbouwers Enerpedia		119.736		159.647
Bijkomende broeikasgasemissie-reducerende maatregelen door het Vlaams Landbouwinvesteringsfonds		3.600.000	3.000.000	1.500.000
Cofinanciering EFRO project GLITCH: innovatie koolstofarme glastuinbouw			234.775	
Energie			6.516.000	53.300.000
Ondersteuning van lokale energieprojecten i.h.k.v. burgeruitdagingen van Stroomversnelling			6.516.000	53.300.000

Vanuit het **Vlaams Klimaatfonds** werd in de periode 2016–2019 in totaal €96 miljoen voorzien om bijkomend te investeren in de energetische renovatie van sociale huurwoningen. Voor de financiering uit het Vlaams Klimaatfonds van broeikasgasreductiemaatregelen in niet-ETS sectoren wordt voortaan

het principe van cofinanciering geïntroduceerd zoals dat ook bij vele Europese fondsen het geval is. Dit betekent dat broeikasgasreductiemaatregelen niet integraal gefinancierd kunnen worden vanuit het Vlaams Klimaatfonds, maar gedeeltelijk ook met private middelen of andere overheidsmiddelen gefinancierd moeten worden. Hierdoor bekomen we een hefboomeffect met het Klimaatfonds, en verhoogt de impact van het fonds.

2.4. Landenspecifieke aanbeveling 4

De regel- en administratiedruk verminderen om ondernemerschap te stimuleren en de belemmeringen voor concurrentie in de dienstensector op te heffen, met name voor telecommunicatie-, detailhandels- en professionele diensten.

2.4.1. Stimuleren van ondernemerschap

In 2018 waren er 57.903 oprichtingen van ondernemingen in het Vlaamse Gewest⁶². Daarmee scoort Vlaanderen beduidend beter dan Wallonië (23.000) en Brussel (12.000). Het vernieuwde handelsvestigingsbeleid trad op 1/08/2018 in werking. Dit beleid, met inbegrip van de werking van het Comité voor Kleinhandel, zal in 2020 geëvalueerd worden. Deze evaluatie kan mogelijk aanleiding geven tot een voorstel van aanpassing van het decreet van juli 2016 inzake het integraal handelsvestigingsbeleid. Sinds 1/01/2019 zijn de vereisten inzake beroepsbekwaamheden voor de bouwsector afgeschaft. Ook een attest Basiskennis Bedrijfsbeheer is al sinds september 2018 niet langer vereist om een zaak te starten.

Met het **actieplan ondernemend onderwijs 2014-2019** ondersteunde de Vlaamse overheid een ondernemende attitude bij jongeren. In 2020 zal gewerkt worden aan een nieuw beleidsplan jongeren en ondernemend leren. De ondernemerschapscultuur in Vlaanderen en zeker bij jongeren zit in een positieve teneur. Uit het STORE beleidsrapport 'Ondernemerschapscultuur en ondernemend gedrag in Vlaanderen; situatie 2017', blijkt dat de totale ondernemersactiviteit in Vlaanderen nooit eerder zo hoog lag. In totaal was 8,2% van de bevolking tussen 18-64 jaar actief als ontluikend of nieuw ondernemer, wat gelijkaardig is aan het Europese gemiddelde (8,1%). Jongeren tussen 18 en 29 jaar geven opmerkelijk meer dan andere leeftijdscategorieën aan dat ondernemerschap in Vlaanderen als een wenselijke carrièrekeuze wordt beschouwd (69%). Van de Vlamingen tussen 18 en 29 jaar en tussen 30 en 34 jaar geeft maar liefst 77% aan dat succesvolle ondernemers in Vlaanderen aanzien en respect genieten.

2.4.2. Verminderen van administratieve lasten en regeldruk

Het **verminderen van administratieve lasten en regeldruk** staat hoog op de agenda van de nieuwe Vlaamse Regering. In het regeerakkoord 2019-2024 zijn de volgende engagementen:

- De Vlaamse Regering wil de regeldruk voor burgers, bedrijven en verenigingen systematisch verminderen door ze minder restrictief en minder gedetailleerd te maken;
- De Vlaamse overheid stimuleert ondernemerschap en innovatie. Er wordt ten volle gebruik gemaakt van de experimentele regelgeving en regelluwe zones die in het bestuursdecreet werden ingevoerd. Er wordt gezorgd voor de betrokkenheid van de actoren die rechtstreeks betrokken zijn bij het ontwerp, de uitvoering en de evaluatie van een experimentele regelgeving of regelluwe zones. Zo kunnen ook sneller innovatieve toepassingen worden getest en geïmplementeerd, naast open standaarden en doelvoorschriften. Burgers en ondernemers hebben het recht om zelf met beleids-alternatieven te komen: dit is het "right to challenge" principe;

⁶² <https://www.statistiekvlaanderen.be/nl/oprichtingen-ondernemingen>

- Door middel van 'nudging' wordt de effectiviteit van het beleid verhoogd en ingezet op een efficiëntere communicatie;
- Onnodige administratieve lasten zullen worden afgeschaft en de regeldruk verlaagd;
- Er wordt van onderaf, in samenwerking met de lokale overheden, aan administratieve vereenvoudiging gewerkt en daarbij de inbreng van burgers, bedrijven en verenigingen gevraagd om administratieve belemmeringen en onnodige wettelijke verplichtingen weg te nemen;
- Inzetten op digitalisering, waaronder het 'digitaal eerst' principe (zie hieronder), het 'only once' principe en 'no wrong door' (zie ook 2.3.1.).

Het beleidsdomein EWI werkt actief mee aan het verminderen van de administratieve lasten voor bedrijven en onderzoeksinstituten. Wanneer een administratieve last wordt ingevoerd, moeten er ook lasten worden afgeschaft met het oog op een globale administratieve lastenverlaging. Onder het motto 'Digitaal Eerst' zet EWI in op de vereenvoudiging en digitalisering van de toegang tot de economische dienst- en steunverlening. Daartoe wordt o.a. het digitaal loket gericht op ondernemingen uitgebouwd. Het Agentschap Innoveren en Ondernemen (VLAIO) treedt op als centraal aanspreekpunt van de Vlaamse overheid voor ondernemers en beheert een **e-loket** waarop alle overheidsagentschappen aansluiten die **dienstverlening aan ondernemers** aanbieden. Het e-loket wordt de unieke toegangspoort tot, en het opvolgsysteem van, de Vlaamse dienstverlening en ondersteuning aan ondernemers (www.vlaanderenonderneemt.be).

2.5. Inspelen op investeringsuitdagingen

2.5.0. Inleidend

De Vlaamse Regering is een investeringsregering waarbij ze zowel d.m.v. het doorvoeren van structurele hervormingen als het inzetten op een gezond budgettair beleid bijkomende ruimte voor investeringen vrijmaakt (zie ook 2.1.2.). De vertaling van deze investeringsambitie is opgenomen in het regeerakkoord en bedraagt **1,65 miljard extra investeringen** in de periode 2019-2024. In onderstaande tabel worden deze extra investeringen van de Vlaamse overheid (meerjarenraming 2020-2024)⁶³ opgenomen. Er zal vooral worden geïnvesteerd in alle vervoersmodi (zie ook 2.3.2. en 2.5.2.), in de bouw van scholen (hoofdzakelijk in het secundair onderwijs, zie ook 2.5.3.) en in de bouw van infrastructuur voor O&O (zie ook 2.3.1.) en het hoger onderwijs (zie ook 2.2.7.).

Extra investeringen Vlaamse overheid (in € miljoen)	Beleidsvelden	2020	2021	2022	2023	2024	TOT
	Mobiliteit en Openbare werken	40	75	120	170	230	635
	Scholenbouw (incl. huursubsidies)	25	50	75	145	205	500
	Infrastructuur voor O&O (o.a. SOCS, speerpuntclusters en hoger onderwijs)	10	25	40	45	75	195
	Culturele topinfrastructuur	15	15	15	20	30	95
	Onroerend erfgoed	10	10	20	20	20	80
	Ziekenhuizen	0	10	10	20	20	60
	Sport (bovenlokaal en topsport)		10	10	15	20	55
	IT-investeringen VRD II		5	10	15		30
	Totaal extra investeringen	100	200	300	450	600	1.650

Vlaanderen werkt ook aan een sterk flankerend investeringsklimaat. De Vlaamse Regering stelt het nieuwe wetgevingsbeleid van **minder regeldruk en meer innovatievriendelijke regelgeving** ten

⁶³ Bron: Meerjarenraming 2019-2024 (<http://docs.vlaamsparlement.be/pfile?id=1499421>)

dienste van een sterker investeringsklimaat in Vlaanderen (zie ook 2.4.2.). Tijdens deze regeerperiode staan diverse nieuwe grote projecten en programma's in de steigers. De expertise bij de Werkvennootschap, Lantis en de vakdepartementen om de projecten uit te rollen en op te volgen, wordt erkend en versterkt. Het **kaderdecreet grote projecten en programma's** van 22/03/2019 trad op 1/01/2020 in werking. Er zal gewaakt worden over een goede opvolging van alle grote projecten en programma's en ervoor gezorgd worden dat de relevante expertise tussen de beleidsdomeinen wordt uitgewisseld.

De Vlaamse Regering wenst sterker in te zetten op de mogelijkheden die **InvestEU** biedt. Uit een evaluatie van het Europees Fonds voor Strategische Investerings (EFSI) is immers gebleken dat de middelen die naar Vlaanderen stromen vanuit EFSI, eerder beperkt zijn. Het totaal aan EFSI middelen - dit zijn ondertekende investeringsbeslissingen of investeringen reeds goedgekeurd door de Raad van Bestuur van de Europese Investeringsbank (EIB) - dat geschat wordt naar Vlaanderen te zijn gevloeid in de periode juni 2015 tot en met november 2019 bedraagt € 712 miljoen en is als volgt onderverdeeld:

- Ongeveer €94 miljoen kredieten via EIB voor activiteiten rond O&O voor bedrijven met vestiging in Vlaanderen;
- Het totaal aan EFSI kredietverschaffing aan Belgische offshore windparken wordt ingeschat op €941 miljoen. Het gedeelte hiervan dat de Vlaamse economie toekomt, wordt ingeschat op ongeveer €320 miljoen;
- Verwacht wordt dat ongeveer €60 miljoen door de meerlandige EFSI investeringen via EIB naar Vlaanderen zullen vloeien;
- Vlaanderen kan mee genieten van de garantieovereenkomsten van EIF met Belgische banken en via ParticipatieMaatschappij Vlaanderen NV (PMV) waarvoor EIF €125 miljoen reserves aanlegt met EFSI middelen;
- EIF investeert via haar fund-of-fund activiteit naar inschatting €113 miljoen in vijf investeringsstructuren in Vlaanderen.

Volgende initiatieven werden genomen om sterker in te zetten op InvestEU:

- De Vlaamse Regering zet een specifieke task force op die al deze investeringsvehikels volledig in kaart brengt, opportuniteiten binnen deze financieringsvehikels en fondsen voor Vlaamse publieke en private investeringen detecteert en een strategie uitwerkt om deze Europese middelen maximaal aan te snijden voor zowel publieke als private Vlaamse investeringen;
- Een belangrijke wijziging onder InvestEU t.o.v. EFSI is dat, naast de EIB Group, ook de nationale en regionale promotionele banken en instituten (NPBIs) zich kandidaat kunnen stellen om InvestEU in de markt te realiseren⁶⁴. De Participatiemaatschappij Vlaanderen NV (PMV) fungeert als NPBI voor Vlaanderen. Door haar uitgebreide ervaring met financiële instrumenten en haar kennis van het Vlaamse economische weefsel, is PMV goed geplaatst om op te treden als uitvoeringspartner voor InvestEU in Vlaanderen. PMV wil van deze opportuniteit gebruik maken en wil erkend worden als uitvoeringspartner en diende de formele aanvraag voor de pijlbeoordeling in op 29/11/2019. Er wordt verwacht dat de procedure eind 2020 succesvol wordt afgesloten. PMV bereidt zich voor op de pijlbeoordeling en evalueert haar interne processen en systemen met het oog op de vereisten van de EC voor indirect beheer van EU middelen.

SRSP (cyclus 2020). InvestEU voorziet de mogelijkheid dat naast EIB en EIF, andere financiële instellingen waaronder de regionale stimuleringsbanken en -instellingen zoals PMV, financiële instrumenten met EU steun kunnen beheren. Vooral PMV dergelijke mogelijkheid heeft, dient zij een pijlbeoordeling te doorlopen. Het Directoraat-Generaal Ondersteuningsdienst voor structurele hervormingen (DG Reform)

⁶⁴ De EC stelt als voorwaarde dat elke uitvoeringspartner een pijlbeoordeling doorloopt. Met dergelijke procedure gaat de EU na of de betrokken entiteit de financiële belangen van de EU voldoende kan beschermen en bewaken. Zo worden tijdens een pijlbeoordeling onder meer de investeringsprocessen, de interne controlesystemen en opvolgingsprocessen onder de loep genomen.

nodigde kandidaat regionale stimuleringsinstellingen uit om subsidies aan te vragen voor technische ondersteuning bij het proces van de pijlerbeoordeling. De aanvraag van PMV voor dergelijke ondersteuning werd in het kader van het SRSP weerhouden. Het budget omvat ook ondersteuning voor disseminatie van de InvestEU opportuniteiten bij stakeholders in het Vlaamse economische landschap. Deze subsidie werd in maart 2020 door de EC finaal bevestigd.

- PMV en het departement Buitenlandse Zaken organiseerden in het najaar 2019 een reeks infosessies over InvestEU voor geïnteresseerde beleidsdomeinen. De interesse bleek groot, ook vanuit de steden en gemeenten. De contacten lopen verder om opportuniteiten te detecteren.

Op 11/12/2019 publiceerde de nieuwe EC haar Green Deal, hun nieuwe groeistrategie om de EU om te vormen tot een eerlijke en welvarende samenleving, met een moderne, hulpbronnefficiënte, concurrerende, weerbare en toekomstbestendige economie, waar vanaf 2050 netto geen broeikasgassen meer worden uitgestoten en economische groei is losgekoppeld van het gebruik van hulpbronnen. De Green Deal is een roadmap van alle nieuwe (of herziene) initiatieven die de komende maanden en jaren op de Europese agenda staan om tegemoet te komen aan de ambitieuze klimaat- en milieu-uitdagingen die Europa vooropstelt. De Green Deal is een mededeling en behoeft geen formele instemming van de Raad of Parlement. Het is een werkprogramma van de EC, met een aankondiging van een vijftigtal thematische initiatieven en strategieën, die in de komende maanden en jaren door de EC verder uitgewerkt zullen worden.

Zoals in de Visienota aan de Vlaamse Regering van 21/02/2020 opgenomen, bevat de Green Deal heel wat positieve punten, waaronder het geïntegreerde plan van aanpak, de accenten op innovatie, kringlooeconomie, natuur-en bosbeleid, biodiversiteit, duurzame mobiliteit en landbouw. Vlaanderen zal erover waken dat de verdere invulling van de Green Deal effectief bijdraagt tot het realiseren van de doelstellingen en zorgt voor een versnelling van investeringen, innovatie en technologische vooruitgang. Het is voor Vlaanderen essentieel dat de initiatieven van de Green Deal: niet leiden tot een verhoging van de belastingdruk of de energiefactuur in Vlaanderen; de concurrentiepositie van de Vlaamse bedrijven en de koopkracht van de Vlaamse gezinnen vrijwaren en rekening houden met het principe van kostenefficiëntie op Europees niveau.

Hieronder (2.5.1. t.e.m. 2.5.3.) wordt in het ingegaan op een aantal Vlaamse maatregelen die inspelen op de Green Deal en wordt ook indicatief en niet-exhaustief een lijst van prioritaire investeringsprojecten (2.5.4.) opgenomen die op de EU-duurzaamheidsobjectieven, waaronder de Green Deal inspelen.

2.5.1. Investerings in klimaat, energie en circulaire economie

Onder 2.3.3. werden de Vlaamse maatregelen die inzetten op een energietransitie in beeld gebracht. De EC hecht in haar Green Deal ook veel belang aan circulaire economie. Vlaanderen groeide de afgelopen 10 jaar uit tot een **Europese referentie op vlak van duurzaam materialenbeheer en circulaire economie**. We willen die koploperspositie verzilveren, maar moeten zelf ook nog significante veranderingen realiseren om de transitie naar een circulaire economie te versnellen.

Het afgelopen jaar werd door 320 organisaties een **'Green Deal' circulair bouwen** ondertekend, waarbij elke organisatie zich engageert om te werken aan minstens 1 experimenteel project. Er werd gestart met een proeftuin circulair bouwen, waarbij €1.250.000 wordt vrijgemaakt voor 4 jaar onderzoek rond urban mining en veranderingsgericht bouwen. Vlaanderen heeft de ambitie te evolueren tot een toonaangevende recyclage hub in Europa. Daartoe zal worden geïnvesteerd in de nodige sorteer- en recyclagecapaciteit die ook stromen uit omliggende regio's kunnen aantrekken. Een belangrijke focus zal liggen op de kunststofketen.

De Vlaamse Regering keurde op 21/02/2020 het **Uitvoeringsplan Kunststoffen 2020-2025** goed, dat een overkoepelend kader biedt voor de inspanningen tot een circulaire kunststoffeneconomie. In dit verband is de uitbreiding van de PMD-inzameling het vermelden waard: tegen 1/01/2021 mogen in alle Vlaamse steden en gemeenten alle plastic verpakkingen in de blauwe zak, wat een vereenvoudiging van het sorteren voor burgers betekent en tegelijk een stap in de richting van een recyclageoplossing voor alle verpakkingen die op de markt worden gebracht. Daarnaast wordt gewerkt aan een nieuw actieplan 'biomassa en voedsel 2021-2025' en een nieuw plan voor het huishoudelijk afval, met inbegrip van een ambitieus verpakkingsbeleid: tegen 2025 zijn alle verpakkingen herbruikbaar, recycleerbaar of composteerbaar.

Om al deze inspanningen voor de transitie richting een circulaire economie te monitoren, investeert de OVAM, samen met het departement EWI, €500.000 per jaar voor het 'Steunpunt CE-Center'. Naast de ontwikkeling van indicatoren doet het steunpunt tevens onderzoek naar nieuwe business modellen en hefboomen voor de circulaire economie.

2.5.2. Investeren in mobiliteit en openbare werken

De Vlaamse Regering investeert fors in transportinfrastructuur en duurzame mobiliteitsmaatregelen. Om de mobiliteitsuitdagingen efficiënt aan te pakken, stelt het Beleidsdomein MOW een **Geïntegreerd Investeringsprogramma (GIP)** op met een overkoepelend overzicht van alle investeringen voor vracht- en personenverkeer, openbaar vervoer, fietsen, binnenvaart en waterbeheersing (zie ook 2.3.2.).

Bij de opmaak van het GIP wordt uitgegaan van een aantal beleidsdoelstellingen. Zo wordt o.a. gewerkt rond het mogelijk maken van een goede doorstroming op de weg en het water en een goede toegang tot de havens en luchthavens (vlotheid), een leefbaar verkeer dat maximaal rekening houdt met omgeving en milieu (ruimtelijke aspecten en levenskwaliteit) en het vergemakkelijken van het overstappen van het ene op het andere vervoersmiddel, bijvoorbeeld van de fiets op de tram (integratie en connectie). Daarnaast worden doelstellingen nagestreefd inzake veiligheid, robuustheid en toegankelijkheid.

De opmaak van het GIP 2020 bevindt zich momenteel in de finale fase voorafgaand aan de formele goedkeuring door de Vlaamse Minister van MOW. De totale investeringen in MOW lopen in het ontwerp GIP 2020 op tot €1,854 miljard over de verschillende modi : collectief vervoer, luchthavens, waterwegen, wegen en fietsinfrastructuur.⁶⁵

In het kader van het regeerakkoord 2019-2024 werd door de Vlaamse Regering onderstaande lijst opgesteld met prioritair investeringsprojecten inzake MOW.

Prioritaire investeringsprojecten inzake MOW.	
Grote projecten (Vlaams niveau)	R0 (inclusief programma "Werken aan de ring") R1 (uitvoering Toekomstverbond)
Grote projecten waarvoor ruimtelijk planningsproces of procedure complexe projecten loopt	Nieuwe sluis Zeebrugge Extra containercapaciteit Antwerpen Toekomstverbond (A102, tweede Tijsmanstunnel, Haventracé, Nx) KR8 (Kortrijk) Opwaardering Kanaal Bossuit-Kortrijk (Seine-Schelde)

⁶⁵ De vermelde cijfers uit het ontwerp GIP 2020 werden nog niet definitief goedgekeurd door de Vlaams Minister van MOW en kunnen bijgevolg nog (licht) gewijzigd worden.

	Nx Zeebrugge Noord-Zuid Limburg N60 (Ronse) Viaduct E17 Gentbrugge Project Kustvisie
Grote projecten (andere)	A8 (Halle) Ombouw A12 tot autosnelweg Tramlijn 7 (Gent) Ombouw N49 tot autosnelweg R4 Oost-West (PPS + quickwins) Spartacus – lijn 1 Spartacus – lijn 2 Verhogen bruggen Albertkanaal Verbinding Ieper-Veurne Nieuwe Steenbruggebrug + studie Dampoortsluis
11 Vlaamse spoorprioriteiten	

2.5.3. Investeren in schoolinfrastructuur

De investeringsnood m.b.t. schoolinfrastructuur blijft hoog in Vlaanderen, maar de grote inhaalbeweging om schoolgebouwen te vernieuwen, te moderniseren, en uit te breiden in het kader van het Masterplan Scholenbouw wordt verder gezet. Wat de subsidies betreft, werd er in 2019 ongeveer €420 miljoen voorzien.

Wat het **vernieuwen van het onderwijspatrimonium** betreft, keurt de raad van bestuur van AGION, maandelijks nieuwbouw- of renovatieprojecten voor scholen uit het gesubsidieerd net goed. In 2019 werden meer dan €83 miljoen aan projecten goedgekeurd. Ook het GO! onderwijs van de Vlaamse Gemeenschap legde tussen 1/01/2019 en 31/05/2019 een budget van €27,6 miljoen vast om de achterstand in scholenbouw op een duurzame wijze aan te pakken.

Wat het **investeren in onderwijscapaciteit** betreft, trekt de Vlaamse Regering extra capaciteitsmiddelen uit voor de bouw van nieuwe scholen en de uitbreiding van bestaande schoolgebouwen. De tweede capaciteitsmonitor schoolinfrastructuur brengt de noden tot schooljaar 2024 – 2025 in kaart, waarbij voor het eerst het SO onder de loep genomen. In 2019 werd aangekondigd dat de volgende 3 jaar 18.500 plaatsen bij in 135 scholen in Vlaanderen en Brussel gecreëerd worden. Het gaat om 16.200 plaatsen in het SO en bijna 2.300 plaatsen in het basisonderwijs en daarvoor wordt €151 miljoen geïnvesteerd. Daarnaast investeren we nog eens €50 miljoen extra voor bijkomende plaatsen in de klas in o.a. Aalst, Gent, Antwerpen, Brussel en de Vlaamse Rand. Ook na 2021 zullen investeringen nodig zijn.

Vlaanderen startte daarnaast een grootschalige inhaalbeweging schoolinfrastructuur via **alternatieve financiering, DBFM**⁶⁶ (design, build, finance and maintain). In uitvoering van DBFM-operatie 'Scholen van Morgen' werden eind 2019 reeds 163 DBFM-scholen volledig opgeleverd, zijn 8 scholen in de bouwfase, en 11 scholen in de vergunnings- of aanbestedingsfase. Op 5/03/2017 werd een nieuwe DBFM-oproep aan schoolbesturen gelanceerd voor een initiële investerings-waarde van €300 miljoen. Dat bedrag werd in het 2017 door de Vlaamse Regering tot €550 miljoen investeringsvolume opgetrokken. In 2019 konden vijf aanbestedingsprocedures, telkens per DBFM-cluster, binnen het nieuwe project specifieke scholenbouwprogramma worden opgestart.

⁶⁶ Kenmerkend voor de DBFM-projecten is dat het gaat om grote, nieuwe schoolgebouwen. Het volledige programma omvat 182 scholenbouwprojecten, goed voor een 200-tal schoolgebouwen voor een totale bruto-gebouwoppervlakte van circa 710.000 m² voor meer dan 133.000 leerlingen, verspreid over alle onderwijsnetten.

Naast de reguliere subsidies en de DBFM-projecten bestaat de optie van **huursubsidies**. Na het succes van de eerste twee oproepen kregen in 2019 bij een derde en vierde oproep respectievelijk 54 en 75 scholen een huursubsidie voor projecten met een investeringsvolume van bijna €86.5 en bijna €167 miljoen.

Bij de bouw van nieuwe scholen en de renovatie van oudere gebouwen, wordt maximaal aandacht gegeven aan het **klimaat**. Middelen uit het klimaatfonds, het verstrekken van energieleningen en het stimuleren van energieprestatiecontracten bieden extra aandacht voor **energetische duurzaamheid**. Voor direct energiebesparende infrastructurele investeringen in schoolgebouwen werd in 2016 €52 miljoen vanuit het Vlaams Klimaatfonds voorzien. Er werd €20 miljoen vastgelegd om klimaatvriendelijke investeringsprojecten in hogeschool- en universiteitsgebouwen te realiseren, goed voor minstens 15.000 ton minder CO₂-uitstoot per jaar. Voor educatieve en sensibiliserende maatregelen inzake klimaatbewustzijn werd €2 miljoen voorzien. In 2017 en 2018 werd er €28 miljoen ingezet voor klimaatingrepen in het leerplichtonderwijs en in 2019 werd op hetzelfde pad voortgegaan. Daarnaast kwam er voor 2019 €20,7 miljoen extra⁶⁷ bij en Vlaanderen investeert daarenboven €1,5 miljoen uit het Vlaamse Klimaatfonds in 17 energiebesparende projecten in schoolgebouwen van het deeltijds kunstonderwijs (dco). Die projecten zorgen voor 575 ton minder CO₂-uitstoot per jaar. Daarnaast biedt AGION sinds 2017 een energielening aan met een rentevoet van 1% voor investeringen in hernieuwbare energie, zoals de plaatsing van zonnepanelen. Deze leningen worden vanaf 2020 renteloos aangeboden. Ook het toepassingsgebied ervan wordt verruimd naar investeringen in hernieuwbare energie en energie-efficiëntie. Zo kunnen scholen tot 3 keer besparen: op hun lening, hun uitstoot én hun energiefactuur. De aanvraagprocedure wordt zo laagdrempelig mogelijk gehouden voor de scholen. Het is aanbevolen om vooraf professioneel advies in te winnen, maar ook de kosten voor dit advies kunnen deel uitmaken van de lening. Bovendien kunnen scholen beroep doen op raamcontracten. Ook de proefprojecten energieprestatiecontracten in schoolgebouwen worden verder uitgebreid.

2.5.4. Lijst van prioritaire investeringsprojecten die inspelen op EU-duurzaamheidsobjectieven

Projecttitel en korte beschrijving	Belangrijkste strategische objectieven (link met de LSA's en EU-duurzaamheidsobjectieven)	Totale investering (in €)	Bronnen van financiering	Tijdsvenster
Geïntegreerd Investeringsprogramma (GIP) 2020. Overkoepelend overzicht van alle investeringen voor de diverse vervoersmodi	Vlaanderen -Inzetten op een vlotte, veilige en slimme mobiliteit. EU -LSA3 -Europese Green Deal	€ 1,854 miljard, met name investeringen in collectief vervoer, luchthavens, waterwegen, wegen en fietsinfrastructuur ⁶⁸	Vlaanderen	2020
Investeringsprogramma in energie-efficiëntie en hernieuwbare energie	Vlaanderen -Inzetten op een Vlaamse energietransitie en ondersteunen van Vlaamse klimaatdoelstellingen EU -LSA3	-Ondersteuningsmechanisme hernieuwbare energieproductie: exploitatiesteun via groenestroomcertificaten -Huishoudelijke en niet-huishoudelijke energiepremies voor REG-investeringen, inclusief kortingbonnen, energiescans en	Vlaanderen	Jaarlijks

⁶⁷ €4 miljoen voor klimaatingrepen in gebouwen van het hoger onderwijs, €15,7 miljoen voor klimaatingrepen in gebouwen van het leerplichtonderwijs en €1 miljoen voor de aansluiting van scholen op een warmtenetwerk.

⁶⁸ De vermelde cijfers afkomstig uit het ontwerp GIP 2020 werden nog niet definitief goedgekeurd door de Vlaams Minister van MOW en kunnen bijgevolg nog (licht) gewijzigd worden.

	-Europese Green Deal	<p>premies voor zonneboilers en warmtepompen: gemiddeld €89 miljoen per jaar;</p> <p>-De plaatsing van geluidsschermen met geïntegreerde zonnecellen (€680.000) en projecten met drijvende zonnepanelen (€6,2 miljoen);</p> <p>-Inzake de verdere flexibilisering van het energienet, zijn er eind 2018 10 grote proefprojecten met batterijen gestart (steun €1,2 miljoen);</p> <p>-Een nieuw ondersteuningsmechanisme voor kleine en middelgrote windturbines (tot en met 300 kW) werd ingevoerd;</p> <p>-Goedkope of renteloze energieleningen voor afgebakende doelgroep die financieringsondersteuning nodig heeft: €55 miljoen/jaar;</p> <p>-Sloop- en heropbouwpremie: €18 miljoen (in 2020);</p> <p>-Jaarlijkse call groene warmte, warmtenetten, restwarmte en biomethaan: €20 miljoen per jaar;</p> <p>-Moonshot CO₂: ondersteunen van innovaties op het gebied van CO₂-uitstoot, CO₂-captatie en CO₂-hergebruik : €20 miljoen per jaar gedurende 20 jaar.</p>		
--	----------------------	--	--	--

2.6. Vlaams Antwoord op de corona crisis

De **Nationale Veiligheidsraad** nam in maart enkele noodzakelijke maatregelen om de verspreiding van het coronavirus tegen te gaan: burgers moeten thuis blijven en mogen zich enkel verplaatsen voor werk, eten te kopen, naar de dokter, bank, post of apotheek te gaan; samenscholing is verboden, enkel voedingswinkels, supermarkten, dierenvoeding winkels en krantenwinkels mogen open zijn met een strikte beperking van het aantal personen dat binnen mag; de wekelijkse markten worden afgeschaft; alle lessen zijn geschorst tot en met 19/04/2020 en bedrijven moeten maximaal telewerk organiseren. Indien ze dit niet kunnen dan mogen ze enkel open blijven als ze de criteria van sociale afstand kunnen respecteren.

De economische impact is enorm en daarvoor heeft de **Vlaamse Regering** enkele belangrijke steunmaatregelen genomen om een krachtadig antwoord te bieden op de grote uitdagingen die zich naar aanleiding van de coronacrisis stellen⁶⁹.

Op soeiaaleconomisch vlak werd een **taskforce economie** (voorzitterschap: Vlaamse minister-president) opgericht en bijkomende maatregelen genomen om bedrijven te ondersteunen:

- Er wordt €100 miljoen uitgetrokken voor **crisiswaarborgen**, zodat ondernemingen en zelfstandigen in deze crisisperiode ook voor bestaande schulden een overbruggingskrediet kunnen laten waarborgen door PMV. Dit komt bovenop de bestaande waarborgen voor investeringskredieten en werkkapitaal. Daarmee kan Vlaanderen al 1000 leningen van €100.000 waarborgen die onder de 75% gewestwaarborg kunnen geplaatst worden;

⁶⁹ <https://www.vlaanderen.be/gezondheid-en-welzijn/gezondheid/coronacrisis-door-uitbraak-van-covid-19>

- De **hinderpremie** van de Vlaamse overheid wordt uitgebreid naar bedrijven die hun activiteiten verplicht moeten sluiten door de federale veiligheidsmaatregelen ingevolge het coronavirus. De premie bedraagt €4.000 bij een volledige sluiting de eerste drie weken, en vanaf 6 april 2020 nadien €160 per dag. Alle zaken met minstens één volwaardig inkomen komen in aanmerking, ook marktcraters. De hinderpremie geldt voor meerdere vestigingen per onderneming, met een maximum van 5. Horecazaken die een eetruimte moeten sluiten, hebben ook recht op de premie, ook wie nu een afhaaldienst organiseert. Ook zelfstandigen in bijberoep hebben er recht op, als zij vergelijkbare sociale bijdragen betalen als een gewone zelfstandigen.
- Een **eenmalige compensatiepremie** van €3.000 voor bedrijven en zelfstandigen die niet verplicht moeten sluiten, maar hun omzet grondig zien teruglopen (omzetverlies groter dan 60% in vergelijking met jaar voordien – referentieperiode 14 maart – 30 april 2019). De premie geldt ook voor wie als zelfstandige in bijberoep werkt en sociale bijdragen betaalt zoals iemand met een hoofdberoep. Mensen met een bijberoep die bijdragen betalen op een inkomen tussen €6.996,89 en € 13.993,78 kunnen een premie toegekend krijgen van €1.500 (op voorwaarde dat ze daarnaast minder dan 80% als werknemer actief zijn).
- **Bijkomende financiële ondersteuning voor bedrijven:**
- €250 miljoen voor **achtergestelde leningen** voor actieve KMO's en voor start-ups en scale-ups
- €100 miljoen extra voor **crisiswaarborgen**.
- Waarborgcapaciteit Gigarant tot €3 miljard.
- **Flexibiliteit naar voorwaarden steunmaatregelen en subsidies:** Ondernemingen die als gevolg van de crisis het moeilijk krijgen om de termijnen na te komen die voorzien zijn bij bepaalde VLAIO-subsidies kunnen met VLAIO in overleg gaan over de mogelijkheid van de verlenging van deze termijnen;

Werk en sociale economie

- **Uitbreiding van de aanmoedigingspremie om deeltijds te werken** naar bedrijven waarvan de productie met minstens 20% is gedaald;
- De overheid voorziet ook ondersteunde maatregelen en verhoogde subsidies voor **de sector van dienstencheques**.
- We verlengen de geldigheidsduur van de dienstencheques die dreigen te vervallen tijdens de crisisperiode (maart, april) met 3 maanden, van 12 naar 15 maanden. Op die manier kunnen deze cheques alsnog gebruikt worden.
- Voor de ondernemingen die open blijven, voorzien we voor de duur van een maand in een verhoging van de subsidies voor de dienstenchequeprestaties met €8,64. De subsidie neemt dan tijdelijk toe van €14,36 tot €23.
- Door de crisis worden nu veel overeenkomsten van **Individuele Beroepsopleiding (IBO)** stopgezet. Voor veel IBO-cursisten valt dus ook de premie weg, wat het verlies van hun inkomen betekent. Daarom wordt voorzien in een tijdelijke vergoeding van 70% van hun IBO-premie waar ze recht op hadden op het moment van de stopzetting.
- Pakket **extra tewerkstellingsmaatregelen** die tijdens de crisisperiode wat meer flexibiliteit inbouwen op het vlak van de Vlaamse Ondersteuningspremie (VOP) voor zelfstandigen, de aanwervingssincentive voor langdurig werkzoekenden, de transitiepremie voor kandidaat ondernemers die hun eigen zaak willen opstarten, en de verlenging van de arbeidskaart voor buitenlandse werknemers.
- Meer **financiële ademruimte voor bedrijven actief in de Sociale Economie**. Concreet:
- Het opschorten van doorstroomtrajecten en verlengen van inschakelingstrajecten
- Het opschorten van de regel voor invulling aantal doelgroepwerknemers in maatwerkbedrijven
- Meer financiële ademruimte door geen automatische inhoudingen (verminderingen) te doen op de maandelijkse betalingsvoorschotten.
- Gegarandeerde financiering van arbeidszorgmedewerkers

- **Het overbruggingskrediet voor bestaande schulden** kan tot 12 maanden worden uitgebreid voor bedrijven die in de problemen komen door de coronacrisis;

Fiscaliteit

- De inning van de **verkeersbelasting** wordt met 4 maanden uitgesteld voor bedrijven. Die 4 maanden uitstel komt bovenop de normale betaaltermijn van 2 maanden. **Onroerende voorheffingen** worden pas in september geïnd, wat ondernemingen extra cashruimte van €1 miljard geeft.
- Verschillende fiscale termijnen worden verlengd met 2 maanden: het indienen van de aangifte erfbelasting, aktes die niet tijdig ter registratie neergelegd kunnen worden, termijnen m.b.t. bepaalde fiscale gunstregimes.
- **Andere maatregelen** hebben betrekking op het wegvallen van eventuele boetes/sancties door vertragingen bij overheidsopdrachten.

Landbouw

- Het is belangrijk dat de landbouwsector de komende dagen, weken en maanden op voldoende personeel kan rekenen. De VDAB zal vacatures uit deze sector maximaal invullen en sneller werkzoekenden en andere werkwilligen naar deze jobs toe leiden.
- Er is een maatregelenpakket om tegemoet te komen aan de **opgelopen schade van land- en tuinbouwbedrijven en siertelers**. Het gaat onder meer om volgende maatregelen:
 - Op het Europese niveau aandringen om de nodige steunmaatregelen te activeren die zich richten naar de brede land- en tuinbouwsector en visserij, met prioriteit voor bederfbare producten die niet tijdig geoogst, verwerkt of verkocht geraken. De bestaande Europese crisismaatregelen dienen daarbij geactiveerd te worden en ook sierteeltproducten moeten hiervoor in aanmerking komen.
 - Voorzien in een versnelde uitbetaling van lopende investeringsdossiers, een waarborgregeling en soepelheid bij de termijnen van administratieve verplichtingen.

De Vlaamse Regering voorziet ook **een noodfonds ten behoeve van gesubsidieerde sectoren** (zoals cultuur, jeugd, media, sport, schoolreizen etc.) **alsook specifieke sectoren** (bv. de sierteelt, delen van toerisme, mobiliteit & openbare werken). We monitoren de impact van de Corona-crisis op al deze sectoren en voorzien een provisie in de begroting van €200 miljoen, zodat we betrokken organisaties en sectoren in zekere mate kunnen helpen om die impact zo goed mogelijk te verwerken. Bovendien garanderen we dat alle reguliere subsidies uitbetaald zullen worden.

Cultuur

Er is een verbod op het laten plaatsvinden van alle publieke activiteiten ongeacht het deelnemersaantal en de doelgroep. Museum- en erfgoedinstellingen worden voor het publiek gesloten. Er zal coulant worden omgegaan met het niet kunnen respecteren van indientermijnen/data/.. .

Sport

Sportieve evenementen die een subsidie gekregen hebben via Sport Vlaanderen zullen 100% van hun subsidie uitgekeerd krijgen, ook als het evenement afgeschaft wordt omwille van corona. Voorlopige sportschutterslicenties worden verlengd met hetzelfde aantal kalenderdagen waarvoor de annulering van de sportactiviteiten geldt. Zo kunnen eventuele schietbeurten later nog worden ingehaald en kan

er later ook nog rechtsgeldig deelgenomen worden aan de praktische proef voor het behalen van een sportschutterslicentie. Sportschutterslicenties die vervallen in de periode waarin de sportactiviteiten geannuleerd zijn of die vervallen in de daaropvolgende maand worden uitzonderlijk geldig verklaard of hernieuwd zonder dat voldaan is aan de gebruikelijke voorwaarde van actief lidmaatschap. De voorwaarde dat men niet veroordeeld mag zijn voor alle in de Wapenwet vermelde misdrijven blijft wel onverkort behouden en zal gecontroleerd worden.

Jeugd

In overleg met de jeugdsector wordt er aan alle jeugdorganisaties- en bewegingen uitdrukkelijk gevraagd om alle activiteiten en evenementen te annuleren. Dit betekent concreet geen wekelijkse noch weekendactiviteiten van jeugdorganisaties zoals Scouts- en Gidsen Vlaanderen, Chiro Jeugd Vlaanderen, KSA, jeugdhuizen, en dergelijke. Alle jeugdwerkactiviteiten en vakantiecampen in de paasvakantie worden geannuleerd. Ouders worden opgeroepen om, vanuit solidariteit met jeugdorganisaties, geen of slechts een gedeeltelijke terugbetaling van de inschrijvingsgelden te vragen.

Energie

Voor wie in een toestand is gekomen van vergoede tijdelijke werkloosheid wegens overmacht of omwille van economische redenen, zal de Vlaamse overheid **de water- en energiekosten** van 1 gemiddeld maandequivalent vergoeden. Daarvoor is per 100.000 werknemers €20 miljoen uitgetrokken. In deze periode zullen ook **geen afsluitingen** gebeuren.

Onderwijs

Alle lessen zijn geschorst tot en met 19 april. Scholen voorzien tijdens de schooluren wel **opvang** voor de kinderen van ouders met essentiële beroepen en met een kwetsbare thuissituatie. Ook kinderen en jongeren in het **buitengewoon onderwijs, de onderwijsinternaten, de MPIGO's en de IPO's** van het gemeenschapsonderwijs worden opgevangen. Om er voor te zorgen dat de leerlingen de opschorting van de lessen niet zien als vakantie, is er een speciale rol weggelegd voor de publieke omroep, de VRT om een lesaanbod te formuleren. Daarnaast werden afspraken gemaakt met heel wat partners om materiaal ter beschikking te stellen van leerlingen en leerkrachten. In overleg met de jeugdsector wordt er aan alle jeugdorganisaties- en bewegingen uitdrukkelijk gevraagd om alle activiteiten en evenementen te annuleren.

Welzijn

De Vlaamse Regering nam tevens een aantal maatregelen op **gezondheidsvlak**, waarin werd ingespeeld op maatregelen die door wetenschappers werden voorgesteld om het coronavirus in te dijken. Zo sluiten alle woonzorgcentra en lokale dienstencentra standaard de deuren voor bezoek. Zo werd €7 miljoen vrijgemaakt om **extra mondkmaskers** te bestellen. Er werd ook een **medische reserve** opgericht.

Het Agentschap Zorg en Gezondheid heeft intussen een draaiboek klaar voor de **oprichting van schakelzorgcentra**, noodcentra waar patiënten kunnen opgevangen worden als de ziekenhuizen vol dreigen te lopen. Afhankelijk van de nood kunnen er tot 30 centra in Vlaanderen opgericht worden.

Via een bijzondere regeling die ingrijpt in het betaalsysteem, moeten ouders die hun kind(eren) niet naar de opvang brengen niet betalen. Voor de organisatoren van **kinderopvang** worden de financiële verliezen overbrugt door een compensatie te voorzien. De Vlaamse regering staat garant voor de zorg. Er wordt een regeling uitgewerkt om ervoor te zorgen dat welzijnsvoorzieningen niet in financiële problemen komen. Tevens komt er extra geld voor WATWAT, Awel, Tele-Onthaal, 1712 en de Zelfmoordlijn.

Omgeving

Een **nooddecreet** werd ingevoerd en een activeringsbesluit van civiele noodsituatie, dat het pad moet effenen voor soepele vergunningsvoorwaarden voor tijdelijke gezondheidsinfrastructuur. Een uitvoeringsbesluit werd eveneens goedgekeurd dat een afwijking voorziet op de reglementering rond de omgevingsvergunning (o.a. inzake termijnsverlengingen en extra flexibiliteit) omdat bv. Hoorzittingen en openbare onderzoeken niet normaal kunnen doorgaan.

Kritieke **dienstverlening** voor de burger wordt gegarandeerd, zo blijft de levering van drinkwater, gas en elektriciteit operationeel en ook huisafval wordt opgehaald. De recyclageparken sluiten wel de deuren tot 7 april.

Er werden richtlijnen opgesteld om op een verantwoorde manier een wandeling te maken in onze Vlaamse natuur- en bosgebieden. De boswachters en natuurinspecteurs van de Vlaamse overheid zullen de bijzondere coronamaatregelen strikt handhaven en mensen aanspreken indien zij de richtlijnen niet opvolgen.

In het kader van de rechtszekerheid en de rechtsbescherming beslist de Vlaamse regering in verdere uitvoering van het nooddecreet ook om de proceduretermijnen bij de Raad voor Vergunningsbetwistingen en het Handhavingscollege te wijzigen. Hetzelfde gebeurt met de termijnen en verplichtingen in het kader van ruimtelijke processen (ruimtelijke planning, complexe projecten, plan-milieu-effect- rapportage en leegstaande en verwaarloosde bedrijfsruimten) en de Vlaamse materialen- en bodemwetgeving.

Toerisme

Er is een budget vrijgemaakt van €5 miljoen voor het jeugd- en sociaal toerisme. Toerisme Vlaanderen zal dit jaar ook geen pacht innen bij zijn jeugdherbergen, een maatregel ter waarde van €1 miljoen.

Binnenlands bestuur en inburgering

De Vlaamse overheid zet maximaal in op **thuiswerk** (wel essentiële dienstverlening aan loketten) en roept bedrijven op om dit ook te doen. Aan lokale besturen wordt gevraagd om de essentiële diensten niet in het gedrang te laten komen. Er werd besloten alle gebedsruimtes te sluiten en de inburgeringstrajecten niet meer klassikaal te laten verlopen (wel digitale alternatieven). Tevens maakt de Vlaamse Regering een **gratis vrijwilligersverzekering** beschikbaar voor iedereen die helpt tijdens de crisis. Intussen hebben meer dan 9.000 mensen zich op de website Vlaanderen Helpt

(<https://www.vlaanderenvrijwilligt.be/vlaanderen-helpt/>) geregistreerd.

Op de website van <https://www.integratie-inburgering.be/corona-meertalige-info> werd de informatie rond het coronavirus vertaald zodat iedereen weet wat hem/haar verwacht wordt en hoe men zich kan beschermen. De sociale tolk- en vertaaldiensten van de Agentschappen Integratie & Inburgering blijven steeds bereikbaar.

Mobiliteit

De Lijn is overgeschakeld naar een **aangepaste dienstregeling** voor tram en bus. De belbus-dienstverlening is stopgezet. Er worden **geen cashbetalingen** meer toegelaten binnen het openbaar vervoer en er is ook de oproep tot enkel strikt noodzakelijke verplaatsingen. De **veren aan de kust** (Nieuwpoort en Oostende), het Sint-Annaveer in Antwerpen en de veerdienst Bazel-Hemiksem (Oost-Vlaanderen) werden vanaf 17 maart volledig opgeschort. Alle **rijopleidingen en rijexamens** zijn

opgeschort. De **dienstverlening van autokeuringscentra** wordt beperkt tot bedrijfs- en transportvoertuigen, bussen, prioritaire voertuigen en technische herkeuringen.

Wonen

Uithuiszettingen zijn tijdelijk niet toegestaan zowel in de sociale als in de private huurmarkt, zo worden o.a. gerechtelijke uithuiszettingen tijdelijk opgeschort. De sociale verhuurder kan een huurovereenkomst van zes maanden sluiten met een alleenstaande of gezin die ten gevolge van de coronavirusmaatregelen in een noodsituatie verkeren. Als de huurovereenkomst eindigt tijdens de coronavirusmaatregelen, wordt de huurovereenkomst op verzoek van de huurder verlengd met zes maanden. Het maximumpercentage van 1% voor verhuring buiten sociaal huurstelsel mag met die verhuringen worden overschreden. Als een sociale huurder of een van de personen van wie het inkomen in aanmerking wordt genomen voor de huurprijsberekening tijdelijk werkloos is wegens overmacht (reden 'coronavirus') moet de sociale verhuurder de huurprijs herbekijken in functie van het huidige verlaagde inkomen. VMSW en Vlaams Woningfonds kunnen aan de ontlener (de bijzonder sociale lening) kosteloos betalingsuitstel toestaan als de ontlener aantoont dat zijn inkomsten zijn gedaald als gevolg van de coronavirusmaatregelen. De ontlener krijgt dan een betalingsuitstel van maximum 6 maanden waarbij geen kapitaal of interesten worden afgelost en dit tot ten laatste 31 oktober 2020. Het Vlaams woningfonds moet tijdelijke werkloosheid ten gevolge van de uitbraak van het coronavirus aanvaarden als uitzonderlijk geval om een uitstel van betaling op de huurwaarborglening toe te staan.

Digitalisering

Voorts heeft de Vlaamse Regering het initiatief genomen tot oprichting van een taskforce "**Vlaanderen Helemaal Digitaal**" met strategische ondersteuning van het onderzoekscentrum Imec en betrokkenheid van diverse ondernemersverenigingen, academici en technologen. Deze taskforce biedt een matching platform om digitale oplossingen voor problemen en uitdagingen die ontstaan zijn, dichter bij elkaar te brengen. Daarbij wordt gedacht aan de mogelijkheden rond telewerk, het gebruik van videoconsultaties in de zorg, afstandsonderwijs en apps die de drukte in winkels monitoren.

Daarnaast kondigde de Vlaamse Regering aan dat er een bankenoverleg zal worden georganiseerd met als doel om met de ondernemersorganisaties en de financiële sector een aantal afspraken te maken over de impact van de crisis op de liquiditeit en de terugbetalingscapaciteit van ondernemingen, particulieren en gezinnen.

Tot slot is ook een **sensibiliseringscampagne** (#IKREDLEVENS) via verschillende mediakanalen gestart.

Deel 3. vooruitgang inzake de vlaamse europa 2020-doelstellingen en de duurzame ontwikkelingsdoelstellingen (SDG's)

3.0. Inleidend

Hieronder wordt een stand van zaken inzake de Vlaamse Europa 2020-doelstellingen (zie 3.1. t/m 3.5.) en het Vlaams Sociaal Scorebord (zie 3.6) opgenomen. Het ES 2020 wordt ook gekenmerkt door een aantal nieuwe ontwikkelingen. Zo zet de nieuwe EC in op de opname van de duurzame ontwikkelingsdoelstellingen (Sustainable Development Goals, SDGs) in het ES⁷⁰ (zie 3.7.).

⁷⁰ Jaarlijkse strategie voor duurzame groei 2020: <https://eur-lex.europa.eu/legal->

3.1. Werkzaamheid

3.1.1. Stand van zaken

Sinds 2017 stijgt de Vlaamse werkzaamheid gestaag. In 2018 werd een werkzaamheidsgraad van 74,6% bereikt en 2019 liep de **werkzaamheidsgraad (20-64 jaar)** reeds op tot 75,5%. Het is afwachten wat de impact van de corona-crisis zal zijn op deze indicator in 2020.

Kernindicator	2008	2012	2015	2016	2017*	2018	2019	Streefdoel 2020	Afstand (+ plaats EU-28)
Werkzaamheidsgraad (20-64 jaar) (%)	72,3	71,5	71,9	72,0	73,0	74,6	75,5	76,0	0,5 ppt / 15 op 28 (in 2018)

*Tijdreeksbreuk

De afgelopen jaren kende vooral de **werkzaamheidsgraad van 50- en 55-plussers** een sterke groei, waarbij Vlaanderen haar doelstelling om tegen het jaar 2020 een werkzaamheidsgraad van 50% te realiseren bij 55-plussers reeds in 2018 behaalde. Onderzoek van het Steunpunt Werk schat dat deze vooruitgang voor een kwart te danken is aan demografische effecten en veranderend uittredegedrag bij 55-plussers, en voor driekwart aan tewerkstellingsgroei en eindeloopbaanbeleid.

Daarnaast werd ook een groei gerealiseerd in de **werkzaamheidsgraad van vrouwen**, waar Vlaanderen in 2018 voor het eerst boven de 70% uitkwam (71,5% in 2019), ruim boven het Europese gemiddelde. Ook bij **personen geboren buiten de EU** werd in 2018 en 2019 een groei gerealiseerd, waardoor de kloof met het Europese gemiddelde een stuk kleiner werd. In 2019 lag de werkzaamheidsgraad bij **personen met hinder wegens een handicap of langdurig gezondheidsprobleem** op 45,6%. De jeugdwerkzaamheidsgraad (15-64 jaar) blijft laag in vergelijking met de rest van Europa, voornamelijk omwille van de steeds toenemende scholarisatie.

Subindicatoren Werkzaamheidsgraad Kansengroepen	2008	2012	2015	2016	2017*	2018	2019	Streefdoel 2020	Afstand (+ plaats EU-28)
15-24 jaar⁷¹ (%)	31,7	28,1	27,9	27,0	27,5	30,2	33,4	/	16 op 28 (in 2018)
50-64 jaar (%)	49,1	54,6	58,1	59,1	60,8	63,5	64,8	60	Doel behaald / 18 op 28 (in 2018)
55-64 jaar (%)	34,3	40,5	45,6	46,7	49,5	52,5	54,9	50	Doel behaald/ 19 op 28 (in 2018)
Vrouw (20-64) (%)	66,1	66,2	68,2	67,7	68,2	70,7	71,5	75	3,5 ppt / 14 op 28 (in 2018)
Man (20-64) (**) (%)	78,3	76,7	75,6	76,3	77,7	78,5	79,3	/	20 op 28 (in 2018)
Niet-EU-nationaliteit (20-64) (%)	47,2	42,7	48,7	46,0	44,1	50,4	50,5	58	7,5 ppt / 28 op 28 (in 2018)
Geboren buiten EU (20-64) (%)	56,3	51,8	53,7	53,0	56,0	61,2	61,9	64	2,1 ppt / 23 op 28 (in 2018)
Met arbeidshandicap (20-64) (%)	-	38,7	43,1	41,0	43,3	45,8	45,6	43	Doel behaald (geen vergelijkende cijfers beschikbaar)

*: Tijdreeksbreuk

**Is geen kansengroep. De werkzaamheidsgraad bij mannen werd opgenomen omdat deze een bijkomend inzicht biedt in de algemene werkzaamheidsgraad (20-64).

content/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52019DC0650&from=EN

⁷¹ Indien de jongeren (15-24), exclusief studenten worden bekeken, dan haalt Vlaanderen in 2018 een score van 72,6%, terwijl het EU-gemiddelde 65,6% bedraagt.

De Sociaal-Economische Raad Vlaanderen (**SERV**) meet driejaarlijks de **werkbaarheidsgraad** in Vlaanderen. Deze werkbaarheidsgraad is het resultaat van de combinatie van vier indicatoren: psychische vermoeidheid (of werkstress), welbevinden in het werk (of motivatie), leermogelijkheden (of kansen op bijblijven en competentieontwikkeling) en werk-privébalans (of de combinatie van arbeid met gezin en sociaal leven). Uit de meting van 2019 blijkt dat de werkbaarheidsgraad in Vlaanderen is gedaald. Concreet bedroeg de werkbaarheidsgraad 49,6% wat wil zeggen dat ongeveer de helft van de Vlaamse werknemers en zelfstandige ondernemers een werkbare job heeft of geen enkele van de gemeten werkbaarheidsrisico's als problematisch ervaart in zijn of haar job. Omgekeerd betekent dit dat één op twee werkenden te kampen heeft met één of meerdere werkbaarheidsproblemen. 'Werkstress' is hierbij het belangrijkste aandachtspunt. Enkel wat de indicator 'leermogelijkheden' betreft, wordt er een systematische verbetering opgetekend. Eind 2018 sloot de Vlaamse Regering en Vlaamse sociale partners een akkoord rond een actieplan werkbaar werk waarin 34 acties ontsloten worden die ingrijpen op het organisatieniveau of individuen moeten ondersteunen en versterken.

In 2018 bedroeg de Vlaamse deelname aan **levenslang leren (LLL)** – zoals gemeten in de 4 weken voorafgaand aan de bevraging – 8,5%. Dit is een lichte toename t.o.v. het jaar voordien, maar onder het Europese gemiddelde. De Vlaamse Regering zet dan ook deze regeerperiode bijzonder sterk in op het stimuleren van LLL (zie ook 2.2.3.).

3.1.2. Maatregelen

De maatregelen die de werkzaamheid verhogen, werden boven (zie ook 2.2.1. tem 2.2.3.) toegelicht.

3.2. Onderwijs

3.2.1. Stand van zaken

Het aandeel vroegtijdige schoolverlaters in Vlaanderen klopte in 2019 af op 6,2%. Vlaanderen zit ruim onder de Europese doelstelling van 10%. Wat het aandeel van de 30-34 jarigen met een diploma hoger onderwijs betreft, scoort Vlaanderen in 2019 48,5%. Hiermee wordt zowel de Europese doelstelling (40%) als de Vlaamse doelstelling (47,8%) behaald.

Kernindicatoren	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Streefdoel 2020	Afstand (+ plaats EU28)
Vroegtijdige schoolverlaters (%)	8,6	9,6	9,6	8,7	7,5	7,0	7,2	6,8	7,2	7,3	6,2	5,2	1,0 ppt 9 op 28 (in 2018)
30-34 jarigen met diploma HO (%)	43,1	45	42,3	45,3	44,1	44,8	43,2	47,3	46,4	48,2	48,5	47,8	Doel behaald 12 op 28 (in 2018)

3.2.2. Maatregelen

Vroegtijdig schoolverlaten

Op bijna alle onderwijsniveaus worden verschillende maatregelen ingevoerd die een positieve impact hebben op het terugdringen van het aantal vroegtijdige schoolverlaters en de meeste van deze maatregelen werden opgenomen als antwoord op LSA 2. In het bijzonder kan verwezen worden naar de maatregelen met een focus op het leerplichtonderwijs (zie ook 2.2.5., met o.a. de modernisering van het SO, versterking van het basis- en kleuteronderwijs), maatregelen met een focus op inclusiviteit (zie ook 2.2.6. met o.a. het nieuw begeleidingsdecreet voor kinderen met zorgnoden, extra maatregelen om hoogbegaafde leerlingen en hun leerkrachten bijkomend te ondersteunen, evaluatie en verdere

optimalisering van maatregelen ter ondersteuning van zieke kinderen) en maatregelen met een focus op gelijkheid (equality) (zie 2.2.7. met o.a. lagere leerplichtleeftijd, taalintegratietrajecten voor kinderen met een beperkte kennis van de Nederlandse taal). In het schooljaar 2019-2020 wordt duaal leren volledig uitgerold in het regulier en buitengewoon SO. De databank van de onderwijsadministratie wordt gekoppeld aan de databank van het beleidsdomein Werk. Jongeren die ongekwalificeerd de school verlaten worden door de real time data-uitwisseling tussen Onderwijs en Werk automatisch ingeschreven bij VDAB om meteen begeleid te worden naar een job of een onderwijstraject.

Tertiair onderwijs

Zowel de toegang tot als de kwaliteit van het hoger onderwijs blijven prioritair voor de Vlaamse overheid en ook hier werden de meeste van deze maatregelen opgenomen als antwoord op LSA 2. die ervoor zorgen dat het leerplichtonderwijs beter aansluit op het tertiair onderwijs. In het bijzonder kan verwezen worden naar de maatregelen met een focus op leerplichtonderwijs (zie ook 2.2.5. met o.a. de modernisering van het SO, de aangekondigde invoering van gestandaardiseerde proeven en de nieuwe eindtermen). De studie-efficiëntie in het hoger onderwijs wordt versterkt door een goede oriëntering en een snelle heroriëntering, zodat ontgoochelingen worden vermeden en de slaagkansen van studenten wordt verhoogd. De oriëntering wordt versterkt door de resultaten van het SO, het advies van de klassenraad, de resultaten van de exploratie-tool Columbus en de resultaten van de verplichte maar niet bindende toelatingsproeven mee te nemen. Studenten worden sneller geheroriënteerd indien ze niet slagen na een eerste evaluatieperiode. De aanpak van de niet-bindende toelatingsproeven voor heel het hoger onderwijs wordt veralgemeend. Vlaanderen democratiseert verder de toegang tot het hoger onderwijs. Vanaf 1/09/2019 kunnen de graduaatsopleidingen enkel nog door hogescholen ingericht worden (zie ook 2.2.7.). Aangaande de financiering van de hogescholen worden de OBE's (onderwijsbelastingeenheden) tegen het licht gehouden en gericht en gefaseerd verhoogd. Speciale aandacht gaat hierbij naar STEM-opleidingen.

3.3. Onderzoek en ontwikkeling (O&O)

3.3.1. Stand van zaken

De O&O-intensiteit van Vlaanderen (Vlaams Gewest) bedraagt volgens de recentste cijfers (Eurostat) 2,89% (2017). Dat is het hoogste cijfer ooit in Vlaanderen. In een EU-vergelijking moet Vlaanderen enkel Zweden, Oostenrijk, Denemarken en Duitsland laten voorgaan. De bruto-uitgaven voor O&O (GERD) in Vlaanderen liepen in 2017 op tot €7,499 miljard. Het wetenschaps- en innovatiebudget in 2019 bedraagt €2,916 miljard waarvan €1,94 miljard voor O&O.

Kernindicator	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Streefdoel 2020	Afstand (+ plaats EU-28)
Bruto binnenlandse uitgaven O&O (%)	2,06	2,21	2,33	2,53	2,55	2,59	2,68	2,76	2,89	3	0,11 ppt 5 op 28 (in 2017)
In miljoen €	4.149	4.641	5.088	5.676	5.827	6.073	6.469	6.905	7.499		

3.3.2. Maatregelen

In 2019 besteedde de Vlaamse overheid een bijkomend (eenmalig) budget van €120 miljoen aan O&O&I. Het jaarlijkse budget werd verhoogd met €280 miljoen. Daarvan wordt €100 miljoen geïnvesteerd in acties gericht naar de universiteiten, €75 miljoen in acties gericht naar de bedrijven en circa €85 miljoen

in nieuwe beleidsprioriteiten (moonshot CO₂, beleidsplan Artificiële Intelligentie, Beleidsplan Cybersecurity) (zie ook 2.3.1.).

3.4. Klimaat en energie

3.4.1. Stand van zaken

Na een definitief Vlaams Energie- en Klimaatplan met doelstellingen en maatregelen voor 2030 (zie LSA 3), keurde de Vlaamse Regering op 20/12/2019 de Vlaamse **klimaatstrategie 2050** goed. Vlaanderen heeft zijn vooropgestelde bijdrage aan de Europese klimaatneutraliteit in 2050 toegelicht in de Vlaamse Klimaatstrategie 2050 die eind 2019 werd goedgekeurd en deze werd ingebracht in de Belgische langetermijnstrategie voor de reductie van broeikasgasemissies van België. We streven naar een vermindering met 85% van de uitstoot van broeikasgassen in Vlaanderen in de niet-ETS sectoren tegen 2050 ten opzichte van 2005, met de ambitie om te evolueren naar volledige klimaatneutraliteit. Voor de ETS sectoren schrijven we ons in binnen de context die Europa bepaalt voor deze sectoren met een dalende emissieruimte onder het EU ETS en we zetten ook in op de ondersteuning van de bedrijven naar een verregaande omschakeling naar klimaatvriendelijke productiesystemen.

Kern-indicatoren	2005	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	Streefdoel 2020	Afstand (+ plaats EU-28)
Broeikasgasemissies niet-ETS broeikasgasemissies scope 13-20 (Mton)	46,1	46,7	-	-	-	-	45,4	43,0	44,3	44,6	43,5	43,8	-15,7% broeikasgasemissies t.o.v. 2005	Gecumuleerd over de periode 2013-2018 werd 265Mt van de emissieruimte gebruikt, wat binnen de voorziene emissieruimte voor 2013-
Primair energiegebruik excl. niet-energetisch (PJ)		390	381	402	378	368	374	344	347	372	370	356	Jaarlijkse energiebesparing van 1,5% in de periode 2014-2020 (*)	
Hernieuwbare energie (HE) -hoeveelheid HE (Mtoe)	0,48	0,66	0,85	1,14	1,09	1,31	1,40	1,35	1,43	1,57	1,63	1,68	2,156 Mtoe	0,472 Mtoe
-aandeel HE in bruto finaal energiegebruik (%)	1,9	2,6	3,6	4,5	4,6	5,5	5,7	5,8	6,0	6,40	6,7	6,9		

* komt overeen met een totale besparing van 172 PJ in de periode 2014-2020

Wat de Europa 2020-doelstellingen inzake klimaat en energie betreft, blijven de uitdagingen voor Vlaanderen groot:

Broeikasgasemissies niet-ETS-activiteiten

De EU heeft voor de periode 2013-2020 broeikasgasemissie-reductiedoelstellingen bepaald zowel voor de EU als geheel, verdeeld over ETS en non-ETS, als voor de non-ETS in de lidstaten afzonderlijk. Binnen België is de nationale broeikasgasemissiereductiedoelstelling verdeeld over de federale overheid en de drie gewesten. Het Vlaams gewest moet t.o.v. 2005 tegen 2020 15,7% besparen en krijgt zodoende voor de periode 2013-2020 een emissieruimte toebedeeld van 352Mt (in CO₂-eq.). De beoordeling van het al dan niet halen van de broeikasgasemissiereductie-doelstelling gebeurt gecumuleerd over de ganse periode (tot 2020), omdat de jaarlijkse broeikasgasuitstoot gevoelig kan

schommelen ingevolge weersomstandigheden. Gecumuleerd over de periode 2013-2018 werd 265 Mt van de emissieruimte gebruikt, wat gecumuleerd binnen de voorziene emissieruimte voor de periode 2013-2018 valt.

Voor 2018 werd de voorlopige raming van de niet-ETS emissies opgenomen zoals gerapporteerd in de voorlopige inventaris van 31/07/2019. Deze voorlopige raming voor 2018 is ondertussen bijgesteld in de inventarisrapportering van 15/01/2020 maar zal pas definitief kunnen worden vastgesteld enerzijds na nog lopende herrekeningen die op 15/03/2020 werden gerapporteerd en anderzijds de inventarisreview van de EC. Van zodra de definitieve cijfers zijn vastgesteld, na afloop van deze review, zal een meer gedetailleerde stand van zaken van de niet-ETS doelstellingen gepubliceerd worden in een Vlaams voortgangsrapport.

Hernieuwbare energie

Het totaal **aandeel hernieuwbare energie in het bruto finaal energiegebruik is meer dan verdubbeld** tussen 2008 en 2018 tot een aandeel van 6,9% in 2018 of een productie van 19.590 GWh. In 2018 droeg groene warmte voor 39% bij tot de totale hernieuwbare energieproductie, groene stroom voor 44% en hernieuwbare energie in transport voor 17%.

Op 4/12/2015 heeft Vlaanderen met de andere gewesten en de federale overheid een samenwerkingsakkoord afgesloten in het kader van de intra Belgische lastenverdeling. Hierin is opgenomen dat Vlaanderen een doelstelling heeft van 2,156 Mtoe of 25.074 GWh hernieuwbare energie tegen 2020.

GWh	Inventaris 2018	Subdoel 2018	Subdoel 2019	Subdoel 2020	Doelstelling 2020
Groene stroom	8525	8649	9502	10519	
Groene warmte	7779	8473	8775	9197	
Hernieuwbaar transport	3286	/	/	3940	
Totaal	19590			23656	25074

In 2018 bedroeg de **productie van groene stroom** 8.525 GWh, waarmee de subdoelstelling voor groene stroom net niet gehaald wordt. Om de subdoelstelling van 10.519 GWh in 2020 te halen, moet de productie van groene stroom in 2019-2020 nog met 23% toenemen.

Er is nog een belangrijke groei voor zon noodzakelijk om de subdoelstellingen voor zonne-energie tegen 2020 te halen. Eind 2019 bedroeg het opgesteld vermogen bijna 3200 MWe. In 2020 moet er een vermogen van ongeveer 500 MWe bijkomen om tot een totaal opgesteld vermogen van 3.700 MWe in 2020 te komen, zoals vooropgesteld in het Energieplan 2020.

Om de subdoelstelling voor **wind** tegen 2020 te halen, is een opgesteld vermogen van 1.490 MWe nodig. Eind 2019 bedroeg het opgesteld vermogen bijna 1300 MWe. In 2020 zou er bijna 200 MWe aan windvermogen moeten bijkomen of een 60-tal turbines.

Tegen 2020 zou de productie van **groene warmte** moeten toenemen tot 9.197 GWh, wat overeenkomt met een aandeel van 6,4% van het finaal energiegebruik voor verwarming en koeling. Om dit te halen, zal de productie van groene warmte uit zonneboilers, warmtepompen, diepe geothermie en vooral biomassa nog moeten toenemen. Hier ligt Vlaanderen achter op de subdoelstellingen.

Wanneer de gerealiseerde Vlaamse (en Belgische) hernieuwbare energieproductie onder de vooropgestelde 2020 doelstellingen blijft, biedt de Europese regelgeving **opties om dit tekort te dichten** in samenwerking met andere lidstaten. Vlaanderen zal tijdig deze optie onderzoeken.

Energie-efficiëntie

In uitvoering van de richtlijn energie-efficiëntie van 2012 legde België in juni 2013 een **indicatieve energie-efficiëntiedoelstelling** vast voor 2020. De federale overheid en de gewesten engageerden zich samen, maar zonder lastenverdeling, om tegen 2020 18% primaire energie te besparen t.o.v. het BAU-scenario. De streefwaarde van het primair energiegebruik (excl. finaal niet-energetisch energiegebruik) werd gelegd op maximum 43,7 Mtoe (of 508 TWh) in 2020, zijnde een besparing met 9,6 Mtoe (of 112 TWh) t.o.v. het verwachte energiegebruik in het BAU-scenario (53,3 Mtoe of 620 TWh).

In finale termen betekent het engagement het bereiken van een streefwaarde van het finaal energetisch energiegebruik van 32,5 Mtoe (of 378 TWh) in 2020, zijnde een besparing van 17,8% t.o.v. het energiegebruik in het BAU-scenario (39,6 Mtoe of 461 TWh). In 2017 bedroeg het Vlaams primair energetisch energiegebruik 356 TWh. Het finaal energetisch energiegebruik bedroeg in 2017 268 TWh.

In het kader van art 7 van de richtlijn energie-efficiëntie moet Vlaanderen een gecumuleerde besparing van 47,75 TWh tegen 2020 bereiken. Er werd naar gestreefd om de besparingsdoelstelling in te vullen met drie maatregelen: energiebeleids-overeenkomsten met de industrie, isolatiepremies en de kilometerheffing voor vrachtwagens. Op basis van de momenteel gevalideerde cijfers tot 2017 en de prognoses voor de periode 2018-2020 kan momenteel worden uitgegaan van een realisatiegraad van 96% van de doelstelling. De beperkte kloof is een gevolg van de daling van het aantal toegekende energiepremies voor dakisolatie en beglazing. De EBO-bedrijven presteren iets boven de inschattingen die bij de opmaak van het Vlaams actieplan energie-efficiëntie werden gemaakt. Om de beperkte kloof te dichten zullen in het voorjaar van 2020 bijkomende maatregelen (premies voor zonneboiler en warmtepompen, de sloop- en heropbouwpremie en de korting op onroerende voorheffing voor energiezuinige nieuwbouw) bij de EC worden aangemeld.

3.4.2. Maatregelen inzake klimaat en energie

Voor de klimaat- en energiemaatregelen kan verwezen naar de hoofdstukken 2.3.3. en 2.5.1.

3.5. Armoede en sociale uitsluiting

3.5.1. Stand van zaken

Voor 2018 kan vastgesteld worden dat wat de Europa 2020-indicator personen in armoede of sociale uitsluiting betreft, de dalende trend zich verder zet en Vlaanderen het beste cijfer sinds 2009 laat noteren en daarmee binnen de EU-28 een 2de positie bekleedt. Wat het cijfer inzake de kinderarmoede betreft, blijft Vlaanderen in EU-verband een top-5 positie innemen.

Voor de 3 subindicatoren (armoederisico, ernstige materiële deprivatie en zeer lage werkintensiteit) van de samengestelde indicator (EU SILC 2018) kunnen volgende vaststellingen worden gedaan. 10,4% van de Vlamingen leeft in een gezin met een inkomen onder de armoederisicodrempel. Vlaanderen doet het veel beter dan Wallonië (21,8%), het BHG (32,6%), België (16,4%) en binnen de EU-28 (16,9%) scoort Vlaanderen als 2de beste⁷². Inzake ernstige materiële deprivatie noteert Vlaanderen 2% en haalt

⁷² <https://www.statistiekvlaanderen.be/nl/bevolking-onder-de-armoededrempel>

Vlaanderen een 3de plaats in de EU-28 (5,8%). Ook hier noteert Vlaanderen veel sterker dan Wallonië (8,6%), het BHG (9,8%) en België (4,9%).⁷³ Wat de subindicator zeer lage werkintensiteit (0-59 jaar) betreft, scoort Vlaanderen (6,8%) opnieuw beter dan Wallonië (17,6%), het BHG (23%), België (12%) en de EU-28 (9%).⁷⁴

Kernindicator	Jaar											Streefdoel 2020	Afstand (+ plaats EU-28)
	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018			
Samengestelde indicator (personen in armoede of sociale uitsluiting)	%	14,5	14,7	15	16	15,4	15,3	15,0	14,5	13,5	12,9	10,5%	2,4 ppt (2 op 28 in 2018)
	Aantal x 1.000	900	910	940	1.000	970	970	960	940	880	850	650 tegen 2020 (=daling met 30% of -280.000 personen t.o.v. 2008)	200

Kernindicator	Jaar											Streefdoel 2020	Afstand (+ plaats EU-28)
	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018			
kinderen met gestandaardiseerd beschikbaar huishoudinkomen onder de armoederisicodrempel na sociale transfers %	%	9,8	11	10,4	11,2	12,1	13,6	11,7	11,7	10,3	12,3	5%	7,3 ppt (5 op 28 in 2018)
	Aantal x 1.000	120	140	130	140	150	170	150	150	130	160	60 tegen 2020 (= daling met 50% of 60.000 kinderen t.o.v. 2008)	100

3.5.2. Maatregelen

Alle Vlaamse beleidsdomeinen moeten structurele maatregelen nemen om armoede te voorkomen en bestrijden, zo is vastgelegd in het Vlaams Regeerakkoord 2019-2024. Om armoede te bestrijden wordt er gekozen voor een nieuwe, krachtigere aanpak van de transversale beleidsthema's. Op initiatief van de bevoegde minister legt de Vlaamse Regering een beperkt aantal prioritaire, overheidsbrede en geïntegreerde armoedebestrijdingsdoelstellingen vast en bepaalt hierbij telkens ook welke beleidsdomeinen en ministers gevat zijn. Het Regeerakkoord geeft hierbij een aantal richtinggevend assen aan die als een rode draad doorheen de doelstellingen dienen te lopen: (1) gerichte aandacht voor kinderarmoede, (2) de regiefunctie van de lokale besturen, (3) participatief beleid voeren en (4) monitoring en wetenschappelijk onderbouwd beleid. Ze vormen de leidende principes van het **Vlaams Actieplan Armoedebestrijding (VAPA)**. Op 20/03/2020 nam de Vlaamse Regering akte van het doelstellingenkader van het VAPA 2020-2024, waarin 5 strategische doelstellingen⁷⁵ werden vastgesteld. De wettelijke basis van het VAPA is het decreet van 21/03/2003 betreffende de armoedebestrijding en het BVR van 15/05/2009 betreffende de armoedebestrijding. De timing voorzien in de regelgeving betekent concreet dat de Vlaamse Regering het VAPA 2020 - 2024 uiterlijk op

⁷³ <https://www.statistiekvlaanderen.be/nl/bevolking-in-ernstige-materi%C3%ABle-deprivatie-0>

⁷⁴ <https://www.statistiekvlaanderen.be/nl/bevolking-in-een-huishouden-met-zeer-lage-werkintensiteit>

⁷⁵ (1) De Vlaamse overheid voorkomt en bestrijdt onderbescherming om te vermijden dat mensen in armoede en sociale uitsluiting terecht komen, (2) De Vlaamse overheid zet gerichte acties op tegen kinderarmoede, (3) De Vlaamse overheid zet in op activering, het versterken van mensen en het verhogen van zelfredzaamheid, (4) De Vlaamse overheid ondersteunt burgers bij plotse veranderingen in hun leven zodat het risico om in armoede terecht te komen beperkt wordt en (5) De Vlaamse overheid zet in op een kwaliteitsvolle, leefbare en gezonde omgeving voor iedereen.

1/10/2020 moet goedkeuren. De Vlaamse Regering komt hiermee tegemoet aan de Agenda 2030 en de Duurzame Ontwikkelingsdoelstellingen van de Verenigde Naties (zie ook 3.7.) ,wat de uitroeiing van armoede betreft. De komende maanden gaan de verschillende vakministers dan ook aan de slag om op basis van een beperkt aantal, prioritaire, overheidsbrede en geïntegreerde doelstellingen krachtige acties op punt te stellen voor het bestrijden van armoede. In de volgende paragrafen worden belangrijke speerpunten van het huidige en toekomstige Vlaamse armoedebestrijdingsbeleid opgenomen.

Het Vlaamse armoedebestrijdingsbeleid richt zich in de eerste plaats naar een **proactieve aanpak**. Er zal m.a.w. niet enkel armoede bestreden worden, maar ook voorkomen worden dat mensen in armoede terecht komen. Vlaanderen beschikt over een uitgebreid sociaal vangnet en uitgebreid aanbod van maatschappelijke hulp – en dienstverlening. Sommige mensen, vaak de meest kwetsbaren, slagen er echter niet in hun rechten te realiseren. De Vlaamse overheid zet maatregelen in die alle burgers aanmoedigen en ondersteunen om hun rechten uit te oefenen. Hierbij gaat binnen alle beleidsdomeinen aandacht naar het bereiken van kwetsbare groepen. Om onderbescherming tegen te gaan zal Vlaanderen lokale besturen ondersteunen om via het principe van **één lokale gezinscoach** een intensieve begeleiding op maat te voorzien, waarbij een ketenaanpak met alle betrokken partners voorop staat, die gezinnen op alle levensdomeinen vooruit helpt. De lokale besturen krijgen hiervoor de regiefunctie. De lokale gezinscoaches zijn er in de 1e plaats voor de meest kwetsbare gezinnen die kampen met diverse problemen.

Waar de mogelijkheid bestaat, streeft de Vlaamse overheid naar automatische rechtentoekenning. In dit kader zet de Vlaamse overheid de werkzaamheden inzake het groeipakket voort. In het **Groeipakket** wordt voor elk kind een basisbedrag en een selectieve participatietoelage, met een sociale toeslag voor gezinnen met een laag inkomen voorzien. De verbrede inzet van de sociale toeslagen en de versterkte inzet van de selectieve participatietoelagen zorgt ervoor dat aanzienlijk meer kwetsbare gezinnen gericht bereikt worden, met meer dan **40.000 extra participatietoelagen** dankzij de automatische toekenning. Het Groeipakket, dat een belangrijk instrument in de strijd tegen kinderarmoede is, werd in 2019 beloond met de prestigieuze European Public Sector Award (EPSA) als innovatief overheidsproject dat zorgt voor een efficiëntere dienstverlening.

Daarnaast wordt ook maximaal ingezet op een helder taalgebruik, een duidelijke informatiestroom, proactieve informatieverstrekking en administratieve vereenvoudiging. In het bijzonder bij overgangsmomenten is beschikken over de juiste informatie en ondersteuning op maat cruciaal. In dit kader zal de Vlaamse overheid in het bijzonder inzetten op de overgang tussen thuis, buurt, kinderopvang naar de kleuterschool en op jongeren die op weg zijn naar volwassenheid.

Belangrijk is dat mensen in armoede toegang hebben tot een betaalbare, kwaliteitsvolle huisvesting in een leefbare en ontwikkelingsbevorderende buurt. Gegeven de kwetsbaarheid en de lage financiële draagkracht van de doelgroep is het cruciaal dat de Vlaamse overheid in samenwerking met de sociale huisvestingsmaatschappijen bijkomende initiatieven neemt om de **sociale huisvesting klimaatneutraal** te maken. Lokale besturen kunnen desgewenst het initiatief nemen om regionaal af te stemmen over de realisatie van een aanbod van duurzame woonoplossingen. De gemeenten zijn partner in de realisatie van sociale woningen in Vlaanderen. Iedere gemeente engageert zich tot het **Bindend Sociaal Objectief**. De Vlaamse Regering wil de komende jaren ook extra inzetten op een daling van energiearmoede. Daarom zetten we het **Energiearmoedeprogramma** verder, in overleg met alle betrokkenen op het terrein. Eerste aandacht gaat naar structurele verbetering van de energieprestatie van de woning. Gerichte financiële steun voor energiebesparende maatregelen en intensieve begeleiding en verscherping van normen blijven cruciaal. Om de doelgroep beter te bereiken werken we samen met de lokale partners. De **digitale meter** geeft mogelijkheden budgetontsporing tijdig te detecteren en aan te pakken. Er wordt blijvend ingezet op energiesnoeiers om zo energiearmoede in kwetsbare gezinnen terug te dringen en ook het beleid van renteloze energieleningen wordt voortgezet. In dit kader wordt ook specifieke aandacht aan de problematiek van dak- en thuisloosheid gegeven. De aanpak van dak-

en thuisloosheid staat of valt onder andere bij een geïntegreerd beleid. De Vlaamse overheid maakt een **tweede plan dak- en thuisloosheid** op, waarbij aandacht aan het hele continuüm van preventie tot en met intensieve begeleiding, zoals in projecten Housing First, wordt besteed.

In deze regeerperiode zet Vlaanderen ook in op het opbouwen van een “economy of wellbeing” of “**economie van het welbevinden**”. Hierin investeren zorgt onrechtstreeks voor minder uitgaven in welzijn en zorg en extra werkgelegenheid in de quataire sector waarin Vlaanderen nog verder kan groeien. Een job is niet enkel een belangrijke hefboom in de strijd tegen armoede, maar ook de sleutel naar persoonlijk en maatschappelijk welbevinden. Vlaanderen volgt daarin de “Jobs Strategy” van de OESO die aangeeft dat een goed geregelde sociale zekerheid en bijstand in combinatie met een actief arbeidsmarktbeleid en beleidsmaatregelen ter bevordering van de arbeidsvraag zeer effectief kunnen zijn bij de bescherming van individuen terwijl tegelijkertijd betere resultaten op de arbeidsmarkt worden bereikt. Er wordt ingezet op een versterkte samenwerking tussen VDAB en de lokale besturen om ook leefloongerechtigden en andere groepen die niet actief zijn op de arbeidsmarkt beter te activeren. Een verplicht traject op maat met een uitdrukkelijke toets op hun werkbereidheid en waar toepasselijk gemeenschapsdienst (zie ook 2.2.2.) bijvoorbeeld in het kader van het Geïndividualiseerd Plan voor Maatschappelijke Integratie, maatwerk (individueel en collectief), opleiding en vorming zijn instrumenten die ingezet worden. Er is daarbij ook aandacht voor het invullen van randvoorwaarden om arbeid in te vullen. Er wordt onder meer gezorgd voor aansluiting met een **kwalitatieve kinderopvang** en vervoer op maat. Ten slotte wordt ingezet op het maximaal benutten van alle talenten op de arbeidsmarkt. Naast diploma’s wordt ook naar verworven vaardigheden gekeken waarbij bewezen competenties maximaal worden zichtbaar gemaakt en gecertificeerd. Hierbij is ook aandacht voor vorming en opleiding; het ontplooiën van competenties en talenten en een goede overgang van onderwijs naar tewerkstelling zijn belangrijke bouwstenen in dit kader. Eén van de grote uitdagingen in Vlaanderen waar werk van gemaakt wordt, is een betere aansluiting van het onderwijs op de arbeidsmarkt. Werkplekleren en duaal leren (zie ook 2.2.8.) kunnen hierbij een rol vervullen, waarbij er ook aandacht is voor jongeren die vroegtijdig de school verlaten.

3.6. Vlaams Sociaal scorebord

Het opnemen van een eigen **Vlaams sociaal scorebord** in het VHP laat toe de Europese Pijler voor Sociale Rechten op te volgen. Binnen de 3 dimensies, konden voor 12 van de 13 indicatoren⁷⁶ Vlaamse cijfers worden opgesteld. In onderstaande tabel wordt de Vlaamse score voor deze indicatoren in Belgisch en EU-28 perspectief geplaatst. De algemene conclusie is dat Vlaanderen het inzake de sociale dimensie binnen de EU-28 zeer goed doet en meestal ook beter scoort van het Belgisch gemiddelde.

VLAAMS SOCIAAL SCOREBORD (in BE en EU-28 perspectief)	VLG	BE	EU-28
Dimensie: Gelijke kansen en toegang tot de arbeidsmarkt			
Aandeel vroege schoolverlaters in % bevolking 18-24 jr (Jaar 2019)	6,2	8,4	10,6 (2018)
Tewerkstellingskloof tussen mannen en vrouwen (Jaar 2019)	7,8	8,0	11,5 (2018)
Verhouding inkomens kwintielen (Jaar 2018)	3,4	3,8	5,2
Personen met risico op armoede of sociale uitsluiting (Jaar 2018)	12,9	19,8	21,9
Aandeel jongeren niet in opleiding, aan het werk of training (NEET) (Jaar 2019)	7,5	9,3	10,5 (2018)
Dimensie : Dynamische arbeidsmarkten en billijke arbeidsomstandigheden			
Werkzaamheidsgraad (20-64 jr) (Jaar 2019)	75,5	70,5	73,1 (2018)
Werkloosheidsgraad (15-64 jr) (Jaar 2019)	3,3	5,4	6,9

⁷⁶ Cijfers aangeleverd door Statistiek Vlaanderen. Voor de indicator bruto beschikbaar huishoudinkomen werd een Vlaamse indicator gebruikt, die vrij nauw aansluit bij de Europese indicator.

			(2018)
Lange termijn werkloosheidsgraad (Jaar 2018)	1,2	2,9	3,0
Bruto beschikbare huishoudinkomen (index, 2008 = 100)	-	-	-
<i>Alternatief: Bruto beschikbaar inkomen per inwoner (euro) en index (Jaar 2017)</i>	23.820	22.291	
	106,9	92,4	100
Dimensie : Sociale bescherming en integratie			
Impact van sociale transfers op de armoedebestrijding (Jaar 2018)	42,5	34,7	33,2
Aandeel van de kinderen jonger dan 3 jaar in de formele kinderopvang (Jaar 2018)	54,6	54,0	35,1
Zelfgerapporteerde, onvervulde nood aan medische zorg (Jaar 2018)	0,9	1,8	2,0
Aandeel personen met minstens een basisniveau aan digitale vaardigheden (Jaar 2017)	65	61	57

3.7. Duurzame ontwikkelingsdoelstellingen (sdg's)

In september 2015 hebben de Verenigde Naties de Agenda 2030 (A2030) voor duurzame ontwikkeling (DO) formeel aangenomen. De A2030 is een universele en transformatieve agenda voor en door alle landen van de wereld, waarbij een geïntegreerd, ondeelbaar en universeel actieplan voor vrede, mensen, planeet, welvaart en partnerschap centraal staat. Deze Agenda stelt 17 SDGs, die een universeel karakter hebben, voorop. Dit universeel karakter houdt in dat deze één en ondeelbaar zijn en voor een brede geïntegreerde aanpak door alle landen staan (mondiaal partnerschap). Om de vooruitgang meetbaar te maken, worden aan de SDGs een reeks van subdoelstellingen en indicatoren gekoppeld. De A2030 roept alle landen op deze te vertalen naar eigen doelstellingen en ze te integreren in het beleid alsook beleidsplanning. De SDGs vergen een integrale, multidisciplinaire aanpak en samenwerking.

Vlaanderen heeft een **sterke governance betreffende de A2030 en de SDGs** uitgebouwd. Het Vlaams decreet ter bevordering van DO van 9/07/2008⁷⁷ vormt het kader voor het gecoördineerd Vlaams beleid inzake DO en bepaalt dat DO een inclusief, participatief en gecoördineerd proces is. De vorige Vlaamse Regering besliste om de derde Vlaamse strategie duurzame ontwikkeling (VSDO) te integreren in een transversale beleidsnota Vlaanderen 2050. **Visie 2050**, de langtermijnstrategie voor Vlaanderen die in maart 2016 door de Vlaamse Regering werd goedgekeurd, bevat de toekomstvisie over het Vlaanderen voor 2050: een sterk, sociaal, open, veerkrachtig en internationaal Vlaanderen dat welvaart en welzijn creëert op een slimme, innovatieve en duurzame manier en waarin iedereen meetelt. Een analyse van de 'megatrends' resulteerde in de identificatie van een reeks uitdagingen/kansen voor Vlaanderen. Met een innovatief governance model gebaseerd op de methodiek van transitie management beoogt Vlaanderen diepgaande en noodzakelijke veranderingen (transities) te versnellen. Visie 2050 is de derde VSDO en de langetermijnstrategie van de Vlaamse Regering voor een sterk, sociaal, open, veerkrachtig en internationaal Vlaanderen, dat welvaart en welzijn creëert op een slimme, innovatieve en duurzame manier en waarin iedereen meetelt. Visie 2050 bevat 7 transitieprioriteiten: Circulaire economie, Slim wonen en leven, Industrie 4.0., Levenslang leren, Samen leven in 2050, Mobiliteit en Energietransitie.

Met **Vizier 2030**, dat door de Vlaamse Regering op 5/04/2019 werd goedgekeurd, heeft Vlaanderen de SDGs vertaald naar Vlaamse 2030-doelstellingen. Het Vlaams doelstellingkader is tot stand gekomen en zal uitgevoerd worden met zoveel mogelijk partners binnen de Vlaamse overheid, maar ook maatschappelijke partners buiten de Vlaamse overheid. Het 2030-doelstellingenkader bestaat uit 48 doelstellingen vertrekkend van de 17 SDG's, met 2030 als horizon en met focus op Vlaanderen. Een aantal doelstellingen uit de A2030 worden echter gevat door in opmaak zijnde Vlaamse sectorale langetermijnbeleidsplannen, zoals het Beleidsplan Ruimte Vlaanderen en het Mobiliteitsplan. Deze plannen volgen verder hun eigen totstandkomingstraject en na goedkeuring zullen hun 2030-doelstellingen deel gaan uitmaken van Vizier 2030. Een monitoring wordt uitgewerkt met de bedoeling om jaarlijks te rapporteren in het kader van de Septemberverklaring. Een indicatorenset werd

⁷⁷ <https://do.vlaanderen.be/sites/default/files/Vlaams%20Decreet%20Duurzame%20Ontwikkeling.pdf>

vastgelegd en kan verder vervolledigd en bijgestuurd worden na integratie van de (nieuwe) langetermijnbeleidsplannen en rekening houdend met EU-evoluties.

Ten slotte moet aangegeven worden dat de maatregelen die in de delen 2, 3, 4 en 5 van dit VHP 2020 zijn opgenomen van heel nabij op de SDG's inspelen.

Deel 4. Gebruik van de structuurfondsen

Er werden voor het **EFRO-Vlaanderen programma 2014-2020** vier thema's afgebakend die allen inspelen op verschillende aspecten van de LSA's: onderzoek en innovatie, ondernemerschap, koolstofarme economie en duurzame stedelijke ontwikkeling. In uitvoering van het programma is 92% (€163 miljoen) van het beschikbare Vlaamse EFRO-budget vastgelegd over 224 projecten. Deze EFRO-steun vormt de hefboom voor een bijkomende investering van €280 miljoen. Bij de steun voor innovatie en onderzoek, koolstofarme economie en duurzame stadsontwikkeling ligt de nadruk zeer sterk op investeringen in o.a. infrastructuur, terwijl voor ondernemerschap meer aandacht gaat naar inhoudelijke werking. Voorbeelden van projecten die uitgevoerd werden met EFRO Vlaanderen zijn te vinden op <https://www.vlaio.be/nl/media/1003>.

Het operationeel programma **ESF 2014-2020** versterkt en vernieuwt het Vlaamse arbeidsbeleid met een budget van ca. €1 miljard, waarvan €398 miljoen EU-bijdrage. Het ESF-programma wil ca. 250.000 mensen helpen om een job te vinden of nieuwe competenties te verwerven. In **2019** bereikten ESF-projecten circa 87.000 deelnemers. Een kleine 60.000 deelnemers namen deel aan projecten voor begeleiding en opleiding van werkzoekenden i.s.m. de VDAB, aan Werkinlevingsprojecten voor jongeren of aan een van de 80 projecten voor de begeleiding van kwetsbare groepen. Ca. een kwart van de bereikte deelnemers zijn personen met een migratieachtergrond. ESF bleef in 2018 de inspanningen vanuit onderwijs m.b.t. het terugdringen van het voortijdig schoolverlaten en de verdere ontplooiing van duaal leren ondersteunen. In 2019 konden ruim 25.000 werknemers dankzij ESF-opleidingsprojecten hun vaardigheden versterken, met focus op digitale-, transversale- en basisvaardigheden. Het ESF-programma is ook één van de belangrijke stimulators van werkbaar werk in Vlaanderen. In 2019 werden 13 nieuwe oproepen gerealiseerd en in totaal 249 projecten goedgekeurd. Bij deze projecten zijn 389 organisaties betrokken. In 2020 blijft ESF volop inzetten op outreaching naar niet-beroepsactieven, activering, sociale inclusie, LLL en werkbaar werk. Een nieuw accent wordt de uitrol van de overheidsopdracht Drive waarmee ESF organisaties wil helpen om werk te maken van werkbaar werk afgestemd op de specifieke situatie waarin de betrokken werknemers zich bevinden. Daarnaast is een blijvende inspanning inzake het bereiken, motiveren en begeleiden naar de arbeidsmarkt van niet-actieven een bijzondere prioriteit. De voortdurende innovatie en update van het arbeidsmarkt-instrumentarium en beleid vormt een aandachtspunt. Valideren van ontwikkelde producten en verspreiding van opgedane kennis en kunde zijn het sluitstuk van deze ontwikkeling en aldus speelt het ESF in op de zeer actuele uitdaging van de krapte op de Vlaamse arbeidsmarkt.

Vlaanderen blijft ook sterk inzetten op **interregionale samenwerking** en is zeer actief betrokken in projecten van verschillende programma's in het grensoverschrijdend EU Regionaal Beleid, nl. EFRO-Interreg V 2014- 2020. Daarbij zijn de Vlaamse provincies en POM's (zie ook 5.4.) betrokken, naast uiteenlopende publieke en private/kennispartners.

De voorbereidingen voor de **toekomstige Vlaamse programma's EFRO en ESF 2021-2027** zijn al geruime tijd aan de gang. Er zijn al heel wat informele voorbereidende vergaderingen geweest. Daarnaast heeft ESF Vlaanderen o.a. haar socio-economische analyse opgemaakt en een eerste keer samengezeten met stakeholders om te peilen naar hun verwachtingen voor de volgende programmaperiode. EFRO Vlaanderen heeft o.a. inhoudelijke werkgroepen opgericht die startnota's hebben opgeleverd over de beleidsdoelstellingen 'een slim Europa' en 'een groen Europa'. Ook binnen België wordt er samengewerkt tussen de verschillende autoriteiten, o.a. over de randvoorwaarden. Wat

Europese territoriale samenwerking betreft, neemt Vlaanderen op dit moment deel aan 9 Interreg programma's. Elk van deze programma's werkt aan een opvolgprogramma voor 2021-2027. Finale beslissingen over inhoud en budget van de programma's pas genomen worden als de contouren van het MFK duidelijk zijn en alle verordeningen zijn goedgekeurd.

Deel 5. Institutionele vraagstukken en participatie van belanghebbenden

5.1. Versterken van het draagvlak

De Vlaamse Regering hecht veel belang aan het vergroten van het draagvlak voor het ES. Binnen de Vlaamse administratie fungeert de ambtelijke werkgroep ES als spil voor de opvolgen van de werkzaamheden op Vlaams, federaal en Europees niveau.

Ingevolge de coronacrisis werd de betrokkenheid van belangrijke actoren bij het VHP 2020 op een schriftelijke manier georganiseerd.

5.2. Betrokkenheid Vlaams Parlement

Het ontwerp VHP 2020 werd aan de Commissie Algemeen Beleid, Financiën en Begroting van het **Vlaams Parlement** bezorgd.

5.3. Betrokkenheid sociale partners

De **sociale partners** werden (i.h.k.v. VESOC) via een schriftelijke procedure bij de opmaak van het VHP 2020 betrokken en verschillende elementen werden in het definitief VHP 2020 meegenomen.

5.4. Betrokkenheid (boven)lokale besturen en stakeholders

Net zoals bij de vorige VHP's het geval was, reikten de VLEVA-leden een aantal goede praktijken aan die inspelen op de LSA's en Europa 2020-doelstellingen.

Op 11/12/2019 stelde de EC de Green Deal, de nieuwe groeistrategie voor de EU, voor. Binnen deze strategie wordt o.a. ingezet op digitale transformatie, circulaire economie en nul vervuiling. Het **Vlaams Kenniscentrum Water** zet met haar activiteiten maximaal in op deze groeistrategie. Zo werd o.a. met de steun van VLAIO het mogelijk gemaakt om het "Internet of Water Flanders" project op te zetten waarbij een veelvoud aan sensoren wordt uitgerold om het watersysteem en de waterketen in kaart te brengen. Dit zal ons toelaten om onze aanpak van droogte, wateroverlast en waterkwaliteitsproblemen verder te professionaliseren. Er werden met de steun vanuit de Interreg-programma's en Horizon 2020 verschillende demonstratieprojecten opgezet die toelaten om alternatieve waterbronnen aan te wenden en water te hergebruiken (alsook de daarin aanwezige grondstoffen en energie te recupereren) en dit op verschillende schalen en tussen verschillende actoren (industrie, steden, landbouw). Er worden nieuwe concepten ontwikkeld om ook in meer afgelegen gebieden afvalwater op een kosten-efficiënte manier te zuiveren en diffuse verontreinigen aan te pakken. Daarnaast onderzoeken we met andere partners uit het waterbeleid (VMM, de Vlaamse Waterweg, Aquafin, De Watergroep en VITO) de mogelijkheden voor een nexus-aanpak om tot een Robuust watersysteem in Vlaanderen te komen. Binnen deze aanpak wordt maximaal ingezet op het identificeren van koppelkansen met energie, mobiliteit, voeding en ruimtelijke planning, zoals ook werd voorgesteld in het Vlaams regeerakkoord 2019 -2024.

Op Europees niveau neemt **Flanders Make** aan diverse programma's deel die tot doel hebben KMO's en minder op innovatie gerichte bedrijven te ondersteunen. Onze projecten COTEMACO (Interreg Noord West Europa) en TRINITY (Horizon 2020, Digital Innovation Hub) bieden open calls aan waarbij bedrijven – na inschrijving – worden ondersteund met technologische kennis, toegang tot bestaande demonstratoren en financiële middelen. Deze projecten geven bedrijven op een laagdrempelige manier toegang tot unieke kennis op Europees niveau. Op Vlaams niveau heeft Flanders Make – na de officiële start in oktober 2018 – het Innovation Boosting initiatief uitgerold. Ook hierbij worden bedrijven uit dezelfde doelgroep geholpen bij de beoordeling van de haalbaarheid van hun innovatie. Zowel het indienings- als het goedkeuringsproces zijn zeer laagdrempelig opgezet en toegesneden op KMO's en minder innovatieve bedrijven. Inmiddels zijn reeds 8 trajecten lopende en is er een pijplijn van 32 potentiële vervolgetrajecten.

De Europese verordening (EU 2018/1999) over het bestuur van de energie-unie en klimaatactie is eind december 2018 in werking getreden om de doelstellingen van het pakket "Schone energie voor alle Europeanen" te ondersteunen. De geïntegreerde nationale energie- en klimaatplannen (NEKP) zijn een sleutelcomponent van het governancemechanisme dat in deze verordening opgezet werd. VITO maakt deel uit van het consortium dat de geïntegreerde NEKP⁷⁸ evalueert. De lidstaten moesten tegen eind 2018 hun ontwerpplannen indienen volgens de vereisten van de verordening. Deze ontwerpplannen werden beoordeeld op basis van een uniforme en transparante methode. Aan de hand van de bevindingen kon de EC zijn aanbevelingen richting de lidstaten formuleren en zijn analyse opmaken in hoeverre de NEKP's bijdragen aan de ambitieuze doelstellingen voor 2030. De analyse leert dat er nog substantiële lacunes zijn in de ambities voor hernieuwbare energie en energie-efficiëntie en de EC roept de lidstaten op om meer inspanningen te doen om de kloof te dichten. Eind 2019 moesten de lidstaten hun finale plannen indienen en deze finale plannen worden opnieuw beoordeeld door hetzelfde consortium, in het bijzonder op het in acht nemen van de aanbevelingen van de EC. VITO gaf technische ondersteuning bij de onderbouwing van een aantal specifieke elementen van het Vlaamse energie- en klimaatplan.

North Sea Port wil op een duurzame wijze de haven verder ontwikkelen en neemt daarvoor maatregelen⁷⁹ op het vlak van hernieuwbare energie, circulaire economie, mobiliteit enz.

De **Vlaamse provincies** bundelen krachten en middelen om in heel Vlaanderen het EU-beleid vorm te geven en vervullen ze als bovenlokaal bestuursniveau de brug tussen de lokale realiteit en het Europese beleid. Hierna worden enkele goede praktijken aangehaald waarmee de Vlaamse provinciebesturen de LSA's 2 en 3 helpen realiseren:

LSA 2:

- **ZORO (Interreg Vlaanderen-Nederland)**

Via het Gouverneur Kinsbergencentrum (GKC), het duurzaam kennis- en expertisecentrum voor de zorg, probeert de provincie Antwerpen huidige en toekomstige zorgprofessionals klaar te stomen voor nieuwe uitdagingen in de zorg en zo een aantal mogelijke hindernissen op de arbeidsmarkt weg te nemen. Dit doen ze onder andere via het project Zorgroute Arbeidsmarkt (ZORO – Interreg Vlaanderen Nederland) waarbij men de kloof tussen zorgonderwijs en arbeidsmarkt tracht te verkleinen door het ontwikkelen en testen van 4 opleidingsmodules: interprofessioneel samenwerken, technologische wendbaarheid, proactief en innovatief werkgedrag en ethiek.

⁷⁸ <https://ec.europa.eu/energy/en/topics/energy-strategy/national-energy-climate-plans>

⁷⁹ <https://www.northseaport.com/duurzaamheid>

- **LES - Lerende Euregio Scheldemond (EFRO Vlaanderen)**

Met dit project willen de projectpartners werk maken van een groter technisch arbeidspotentieel voor bedrijven en een grotere arbeidsmarkt voor pas afgestudeerden en dit zoveel mogelijk vanuit het perspectief van één grensoverschrijdende arbeidsmarkt Euregio Scheldemond. Daartoe willen de projectpartners volgende zaken realiseren:

- De aantrekkelijkheid van technische en zorgopleidingen die leiden tot knelpuntberoepen vergroten;
- De kwaliteit van technische en zorgopleidingen vergroten door in te zetten op hybride leren;
- Betere afstemming tussen onderwijs en arbeidsmarkt door competentievertaal oefeningen, vooral grensoverschrijdend;
- De grensoverschrijdende arbeidsmarkt en mobiliteit bevorderen door intensief in te zetten op netwerkvorming en informatieverstrekking.

De partners zullen hybride leervorm-proeftuinen opzetten voor een aantal opleidingen in de techniek en de zorg, onderwijsinstellingen in beeld brengen met hun (hybride) opleidingen, competentievertalingen van diploma's opmaken zodat ze over de grens heen vergeleken kunnen worden en kleinschalige uitwisselingen opzetten tussen scholen en bedrijven over de grens. Er zullen ook promotiecampagnes opgezet worden gericht op knelpuntopleidingen.

- **Grenzeloos competent (Interreg France-Wallonië-Vlaanderen)**

Het project Grenzeloos Competent wil een bijdrage leveren aan de verdere integratie van een gekwalificeerde arbeidsmarkt in de grensregio. Het zet in op een verbeterde afstemming van vraag en aanbod in de grensoverschrijdende arbeidsmarkt, en focust hierbij op 3 speersectoren: agrovoeding, textiel/nieuwe materialen en duurzaam bouwen. De POM West-Vlaanderen is de trekker van dit project dat vooral een antwoord wil bieden op de vraag naar arbeidskrachten in West-Vlaanderen in de genoemde sectoren. Een van de realisaties is het joblabo rond de voedingsindustrie dat in Roeselare werd geopend. Er moet ook nog een vitrine rond duurzaam bouwen in Veurne gerealiseerd worden.

LSA 3:

- **EnergyVille (EFRO Vlaanderen)**

EnergyVille is een samenwerking tussen de Belgische onderzoekspartners, VITO, Imec en UHasselt voor onderzoek naar duurzame energie en intelligente energiesystemen. EnergyVille ontwikkelt technologieën en kennis om publieke en private stakeholders te ondersteunen bij hun transitie naar een energie-efficiënte, gedecarboniseerde en duurzame stedelijke omgeving. In het kader van het SALK werd een bedrag van €10 miljoen aan EU (EFRO) middelen beschikbaar gesteld voor de uitbreiding van EnergyVille met een expertisecentrum rond duurzame energievoorziening voor steden (focus op elektrische en thermische energie).

- **PRosPERoS (Interreg Vlaanderen-Nederland)**

Het PRosPERoS (PRinting PERsonalized orthopaedic implantS) project heeft als hoofddoel om nieuwe patiënt-specifieke implantaten te ontwikkelen die het genezingsproces versnellen en verbeteren. Het consortium wil zich op implantaten in twee gewrichten in het lichaam richten, namelijk de heup en de rug. Het project maakt gebruik van diverse sterk gespecialiseerde vakgebieden waarbij de huidige grensoverschrijdende samenwerking van bijzonder nut is. Binnen de groep participeren maar liefst 5 universiteiten en academische ziekenhuizen die samen met de aangesloten bedrijven (Antleron, PCOTech) de laboratoria hebben voor het uitvoeren van het preklinisch onderzoek, maar ook in staat zijn om de klinische studies in het laatste stadium van het project uit te voeren. Daarnaast heeft de groep toegang tot zeer goede dierexperimentele faciliteiten (Medanex Clinic, UMC Utrecht, Maastricht UMC) alsmede tot partijen voor ontwerp, productie en

commercialisatie van implantaten en coating technologieën (Xiloc, 2Move Implants, PCOTech, 4Web en 3D Systems/Layerwise).

De Vlaamse provincies investeerden opnieuw fors in low-emission-transport. Met name de fietsmobiliteit blijft een belangrijk speerpunt binnen het provinciaal beleid. Dat resulteerde onder meer in investeringen in fietsinfrastructuur, zowel voor verdere verbinding via de Fiets-O-Strades, als in het bovenlokaal functioneel fietspaden-netwerk. Ook hier werden sommige onderdelen met EFRO-middelen medegefinancierd.

5.5. VHP in Federaal en Europees perspectief

Vlaanderen leverde voor het ES 2020 opnieuw een belangrijke inbreng voor de **'Fact Finding Mission'** (25/10/2019) tussen de diensten van de EC en België in het kader van de opmaak van het ontwerp Landverslag België 2020. Daarnaast nam Vlaanderen gedurende het ES 2020 actief deel aan de **bilaterale ontmoetingen met de diensten van de EC** op politiek niveau waarvan deze van 9/12/2019 o.a. in het teken stond van vaardigheden en LLL en deze van 16/03/2020 (schriftelijke betrokkenheid) o.a. het Landverslag 2020 en de LSA's 2019 behandelde. Daarnaast zijn er tal van bilaterale contacten tussen de diensten van de EC (waaronder de ESO's) en de beleidsdomeinen van de Vlaamse overheid gedurende het ES.

Het VHP 2020 wordt opnieuw als bijlage bij het **NHP** opgenomen en ook de link met de **Europese instellingen** wordt gegarandeerd: de Vlaamse Regering bezorgt het VHP immers rechtstreeks aan de voorzitters van de EC, de Europese Raad, het Europees Parlement, het Europees Economisch en Sociaal Comité (EESC) en het Comité van de Regio's (CoR). D.m.v. haar initiatieven betreffende het ES, levert Vlaanderen ook een belangrijk bijdrage aan de werking van het Europa 2020-monitoring platform van het Comité van de Regio's.

Het VHP wordt ook op de semesterwebpagina⁸⁰ van de **Algemene Afvaardiging van de Vlaamse Regering bij de EU** (AAVR EU) gepubliceerd, zodat de zichtbaarheid wordt vergroot. De Vlaamse governance inzake het ES werd in juni 2019 door het Departement Kanselarij en Bestuur ook toegelicht tijdens een conferentie van de Regional Studies Association waarvan het congressthema "Pushing Regions beyond their borders" was⁸¹.

⁸⁰ <https://www.flandersineu.be/nl/prioritaire-dossiers/europees-semester>

⁸¹ <https://www.regionalstudies.org/wp-content/uploads/2018/01/Conference-Programme-Final-23rd-May-V2-1.pdf>

Glossarium

3D	3 dimensionaal	DMOB	Diensten met onderwijsbehoeften
A2030	Agenda 2030	DO	Duurzame ontwikkeling
AAVR EU	Algemene Afvaardiging van de Vlaamse Regering bij de EU	EAK	Enquête naar de Arbeidskrachten
Actiris	Brusselse gewestelijke dienst voor arbeidsbemiddeling	EBO	Energiebeleidsovereenkomst
AGION	Agentschap voor Infrastructuur in het Onderwijs	EC	Europese Commissie
AI	Artificiële Intelligentie	EESC	Europees Economisch en Sociaal Comité
Alexa	Google spraakassistent	EFRO	Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling
ASO	Algemeen secundair onderwijs	EFSI	European Fund for Strategic Investments
BAU	Business as usual	EIB	European Investment Bank
BBP	Bruto Binnenlands Product	EIF	European Investment Fund
BENEFIC	Laad- en tankinfrastructuur voor alternatieve brandstoffen voor transport	e-MOPOLI	Electro MObility as driver to support POLicy
BHG	Brussels Hoofdstedelijk Gewest	EOS vzw	Focust op wetenschap en onderzoek in Vlaanderen
BSO	Beroepssecundair onderwijs	EPSA	European Public Sector Award
BuSO	Buitengewoon secundair onderwijs	Eq.	Equivalent
BVR	Besluit van de Vlaamse Regering	ES	Europees Semester
Catalisti	Speerpuntcluster duurzame chemie	ESF	Europees Sociaal Fonds
CAO	Collectieve arbeidsovereenkomst	ESO	European Semester Officer
CEF	Community Europe Facility	ETS	European Emissions Trading System
CO ₂	Koolstofdioxide	EU	Europese Unie
CO ₂ -eq	CO ₂ equivalent	EU-15	de 15 EU-lidstaten op 1/01/1995
CoR	Comité van de Regio's	EU-28	de 28 EU-lidstaten sedert 2014
COTEMACO	Competitiviteit dankzij efficiëntere samenwerking tussen mens en machine	EUR-Lex	het recht van de EU
CPD	Continuing Professional Development	Eurostat	Directoraat-generaal van de Europese Unie, belast met het opmaken van statistieken
CPT	Clean Power for Transport	EWI	Economie, Wetenschap en Innovatie
CS	Cybersecurity	FFM	Fact Finding Mission
DBFM	Design, Build, Finance and Maintain	Flanders	Strategisch onderzoekscentrum voor de
DKO	Deeltijds kunstonderwijs	Make	maakindustrie
		FIT	Flanders Investment and Trade

Flux50	Vlaamse slimme energienetwerken		formation professionnelle en Wallonie
FPB	Federaal Planbureau		(Waalse gewestelijke dienst voor arbeids-
FTI vzw	Flanders Technology International		bemiddeling)
GERD	Gross Expenditures on Research and Development	LLL	Levenslang leren
GIP	Geïntegreerd Investeringsplan	LSA	Landenspecifieke aanbeveling
GKC	Gouverneur Kinsbergencentrum	M-decreet	Decreet betreffende maatregelen
GLITCH	Glastuinbouw Innoveert door Co-creatie met koolstofarme Hightech		voor leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften
GO!	Gemeenschapsonderwijs	MFK	Meerjarig Financieel Kader
GWH	Gigawatt per uur	MOW	Mobiliteit en Openbare Werken
HERMREG	Belgisch econometrisch model voor het opstellen van regionale middellangetermijnvooruit-zichten		
HE	Hernieuwbare Energie	MTOE	Miljoen Ton Olie-equivalenten
HFB	Het Facilitair Bedrijf	Mton	Megaton
ICT	Informatie- en communicatietechnologie	MWe	Megawatt electrical. Symbool van eenheid megawatt voor elektrische energie
IDACS	ID and Data Collection for Sustainable Fuels in Europe	NARIC	National Academic Recognition Information Centre
I-learn	Specifieke technologie voor gepersonaliseerd leren	NBB	Nationale Bank van België
Imec	Interuniversitair Micro-Electronica Centrum	NEET	Not in Education, Employment or Training
INR	Instituut voor de Nationale Rekeningen	NEKP	Nationaal Energie- en Klimaatplan
Interreg	Interreg Community Initiative	NHP	Nationaal Hervormingsprogramma
InvestEU	Investeringsplan van de EU	NPBI	Nationale en regionale promotionele banken en instituten
IoT	Internet of Things	Nx	Verbindingsweg in Zeebrugge
IT	Informatietechnologie	OBE	Onderwijsbelastingseenheid
ITE	Initial Teachers Education	OESO	Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling
JTF	Just Transition Fund	O&O	Onderzoek en Ontwikkeling
KKS	Koopkrachtstandaard	O&O&I	Onderzoek, Ontwikkeling en Innovatie
KMO	Kleine en Middelgrote Onderneming	OSLO	Open Standaarden voor Linkende Organisaties
KSO	Kunstsecundair onderwijs	OVAM	Openbare Vlaamse Afvalstoffenmaatschappij
KU Leuven	Katholieke Universiteit Leuven	PJ	Petajoule
kW	kiloWatt	PMD	Plastic, metaal en drankkarton
Le Forem	Le service public de l'emploi et de la		

POM	Provinciale Ontwikkelingsmaatschappij	STEM	Science, Technology, Engineering, Mathematics
PMV	Participatiemaatschappij Vlaanderen	STORE	Steunpunt ondernemen en regionale economie
PPS	Publiek-private samenwerking	TABD	Tijdelijke aanstelling van bepaalde duur
Ppt	Procentpunt	TADD	Tijdelijke aanstelling van doorlopende duur
PRosPERoS	Printing PERsonalised orthopaedic implantS	TEN-T	Trans-European Transport Network
PSA	Programme Support Activity	TOAH	Tijdelijk onderwijs aan huis
PV- technologie	Zonnetechnologie	Trinity	TRINITY heeft als doel de wendbaarheid en het innovatievermogen van Europese productiebedrijven te verbeteren.
REG	Rationeel energiegebruik	TSO	Technisch Secundair Onderwijs
RIS	Regional Innovation Scoreboard	TWh	Terawattuur
RIZIV	Rijksinstituut voor ziekte- en invaliditeitsverzekering	UMC	Universitair Medisch Centrum
R0	Grote Ring rond Brussel	VAPA	Vlaams Actieplan Armoedebestrijding
R1	Ring rond Antwerpen	VEB	Vlaams Energiebedrijf
R4	Ring rond Gent	VEKP	Vlaams Energie- en Klimaatplan 2021-2030
RVO-society	Innovatieve kennis in educatieve projecten voor jongeren én leerkrachten	VDAB	Vlaamse Dienst voor Arbeidsbemiddeling en Beroepsopleiding
SALK	Strategisch Actieplan voor Limburg in het Kwadraat	VESOC	Vlaams Economisch en Sociaal Overlegcomité
SES	Socio-economische status	VHP	Vlaams Hervormingsprogramma
RTC	Regionale Technologische Centra	VLAIO	Agentschap Innoveren en Ondernemen
SDG	Sustainable Development Goal	VITO	Vlaamse Instelling voor Technologisch Onderzoek
SERV	Sociaal Economische Raad van Vlaanderen	VLEVA	Vlaams-Europees Verbindingsagentschap
SILC	Enquête naar de inkomens en levensomstandigheden	VLG	Vlaams Gewest
SIRI	Virtuele assistent voor mobiele besturingssystemen	VLIF	Vlaams Landbouwinvesteringsfonds
SO	Secundair onderwijs	VRD II	Vlaanderen Radicaal Digitaal II 2019-2024
SOCS	Strategische Onderzoekscentra	VSDO	Vlaamse Strategie Duurzame Ontwikkeling
SPARTACUS	Plan opgesteld door De Lijn en de NMBS om het openbaar vervoer in Belgisch-Limburg te bevorderen	VTI	Verkeers- en tunneltechnische installaties
SRSP	Structural Reform Support Program	VVM	Vlaamse Vervoersmaatschappij De Lijn
SRSS	Structural Reform Support Service (sinds 2020: DG Reform van de Europese Commissie)	WIJ	Werkinleving voor Jongeren
STATBEL	Algemene Directie Statistiek	WLTP	Worldwide harmonized Light vehicles Test Procedure
		ZORO	Zorgroute Arbeidsmarkt

Bijlage 2.2: Key socio-economic responses without budgetary implications to the COVID-19 pandemic in Flanders

Al in de loop van maart 2020 stelde de Vlaamse Regering op verschillende (bijzondere) ministerraden heel wat maatregelen vast die een krachtadig antwoord bieden op de grote uitdagingen die zich naar aanleiding van de coronacrisis stellen. Heel wat van deze maatregelen (met en zonder budgettaire impact) werden opgenomen in het Vlaams Hervormingsprogramma 2020 dat door de Vlaamse Regering op 3 april 2020 werd goedgekeurd. In onderstaande tabel worden deze maatregelen opgenomen die geen begrotingsimpact hebben. Aangezien de Vlaamse Regering snel inspeelt op gewijzigde omstandigheden wordt in onderstaande tabel ook rekening gehouden met bijkomende en geactualiseerde maatregelen die sinds de goedkeuring van het VHP 2020 werden doorgevoerd. Uit onderstaande tabel blijkt duidelijk dat de door de Vlaamse Regering genomen maatregelen het volledige socio-economisch terrein bestrijken.

Uitgebreide tabel

Level of government	Short title of the measure	Description of the measure			Foreseen impact (qualitative description of foreseen impacts and their timing)
		Main policy objective and relevance to address the pandemic	Legal/administrative instruments	Adoption status and timetable on upcoming steps	
Flemish government	Establishment of Task Force 'Economic Impact Corona'	The idea is to analyse the economic consequences of coronavirus and to listen to the concerns and questions raised by companies in Flanders. The trade unions and the banking sector (Febelfin) also take part in this Flemish task force.		3 March	To clarify and publicise existing support measures. To answer questions and concerns.

Education					
Federal government	Suspension of classes	<p>Classes and activities in nursery, primary and secondary education, as well as in adult education and part-time education in the arts are suspended as one of the general measures to curtail the spread of coronavirus.</p> <p>University colleges and universities only teach through distance education.</p> <p><u>From May 15</u>, the schools can open the doors for a pilot phase, during the weekend adjustments can be made. On 18 May, the new phase will start. The principles of social distancing and the contact bubbles remain valid. In addition, students from 12 years and staff at school wear mouth and nose coverings and the precautions remain in effect.</p> <p><i>-Preschool:</i> classes are suspended (until at least the end of May).</p>	Ministerial Order containing urgent measures to curtail the spread of COVID-19	The Ministerial Order was adopted on 12 March and amended on 23 March.	This measure helps to slow the spread of coronavirus.
National Security Council					

		<p>-Primary and / or secondary schools: restart of classes at school (with a number of days to be determined) for a maximum of 3 years per education level. Classes are split into smaller groups and they take classes at school simultaneously or are split into small groups that get blended education.</p> <p>-Focus on graduation years, students with high learning needs (who can be individually invited to school) and professional directions. These groups can go back to school physically: <i>6th grade, 1st grade, 2nd grade, special primary education: max. 3 years / age cohorts, dbso (only work participation phase) and apprenticeship, buso OV4: like regular secondary education, buso OV3 (last year qualification phase + integration phase), HBO5 Nursing (last module)</i>. For the other students, pre-teaching through distance learning continues to apply. From that date, all travelling movements</p>			
--	--	--	--	--	--

		that are necessary for education purposes, are to be seen as essential.			
Federal government National Security Council	Schools provide childcare	<p>Schools provide childcare during regular school hours (including childcare before and after school hours). For childcare during regular school hours schools cannot charge any fees. For childcare before and after school hours, the applicable agreements remain in force. There are 3 groups of healthy pupils for whom schools provide childcare:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Children whose parent(s) work in in a critical sector (<i>care, safety, food industry, etc.</i>). 2. Children in special educational needs education, boarding schools, the medical pedagogical institutes of community education (MPIGOs) and the boarding schools of community education that are permanently open (IPOs). 3. Children in a vulnerable home situation. 	Ministerial Order containing urgent measures to curtail the spread of COVID-19	The Ministerial Order was adopted on 12 March and amended on 23 March.	<p>This measure ensures that parents who work in a critical sector (care, safety, food industry, distribution, etc.) and cannot work from home can continue to do their job. This measure also protects children who are medically and/or socially vulnerable and children for whom childcare at home is not a safe option.</p> <p>This measure also ensures that the composition of so-called 'contactbubbels' (an existing group of people who already had contact before) also remains the same in childcare. This offers herd protection and creates herd immunity.</p>

		From May 18: Primary and secondary education will continue to provide for the reception of pupils at school and pre- and after-school care, for the same three groups as mentioned above, but now also for children whose parents goes to work and doesn't have other opportunities for childcare. In that shelter, the students are offered new material through 'preteaching', just like their classmates who are at home.			
Flemish government	Crisis communication to the education sector and to parents	To rapidly inform the education sector and the different target groups about the impact of the corona measures on the education sector.	The various communication channels of the education and training policy area.	The communication to the education sector on the impact of the corona measures is continued periodically following new decisions.	This accompanying measure is intended to prepare the education sector and the parents as optimally as possible for the different scenarios.

Vlaamse Rand					
Flemish government	Relaxation of subsidy regulation and communication to target group of impetus grant 'Vlaamse Rand' (impulssubsidie Vlaamse Rand) and grants to municipalities with linguistic facilities	<p>-To offer certainty to subsidised organisations.</p> <p>Relaxation of monitoring of grant conditions</p> <p>-To offer information to prospective grant applicants.</p>	<p>General communication on government website.</p> <p>Targeted communication to organisations whose grant application has already been approved.</p>	<p>-Communication was sent on 16 March.</p> <p>-Overview of costs incurred will be submitted by organisations that received a grant.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Organisations must not pay the costs of cancelled events themselves. - No budgetary impact for government, because grants were already expected to have been paid.
Sport					
Federal government National Security Council	Discontinuation of sports activities	<p>All sports activities (training sessions, competitions, events, etc.) are discontinued and sports infrastructure is closed as one of the measures to contain the spread of coronavirus.</p> <p>Only walking, running, activities with a 'cycle' and</p>	Ministerial Order containing urgent measures to curtail the spread of COVID-19.	<p>The Ministerial Order was adopted on 12 March and amended on 23 March.</p> <p>Sports Flanders Agency (Sport Vlaanderen) is preparing a step-by-step plan together with the partners</p>	This measure also helps contain the spread of coronavirus.

		<p>activities with non-motorised means of transportation are allowed: individually, with members of the household or each time with the same friend, provided all hygienic measures are respected.</p> <p><u>From May 4:</u> Sports activities in the outside air and without contact allowed again with up to 2 people (or more if below same roof).</p>		<p>‘Vereniging sport- en keuringsartsen’ and ‘Gezond Sporten Vlaanderen’ to be used in the event that the current general measures are relaxed.</p>	
Flemish government	Communication on sport restrictions to the sports sector and to sportspersons	To efficiently inform the sports sector on the impact of the corona measures on sport.	The communication channels of Sport Vlaanderen, as well as of the Flemish Sports Federation (Vlaamse Sportfederatie) and of ‘Gezond Sporten Vlaanderen’.	The communication on the impact of the corona measures is continued periodically following new decisions.	This accompanying measure is intended to inform the sports sector and sportspersons as well as possible.
Flemish government	Communication on economic compensation	To efficiently inform the sports sector on already existing/decided economic compensation measures to dampen the impact of the corona crisis.	The communication channels of Sport Vlaanderen and of the Vlaamse Sportfederatie.	The communication on economic compensation measures is adjusted and continued following new decisions.	This accompanying measure is intended to inform the sports sector and sportspersons as well as possible.

Flemish government	Campaign 'Keep Exercising' (blijf sporten)	The campaign "blijf sporten" was set up between Sport Vlaanderen and the sports channel Sporza, amongst others, and wants to offer people accurate science-based information on how to exercise in corona times.	This measure does not come under a regulated framework. The campaign is inspiring and serves to ensure that when people exercise today, they do so in a healthy and responsible manner.	The campaign will run as long as necessary and useful.	The campaign is inspiring and serves to ensure that when people exercise today, they do so in a healthy and responsible manner.
Flemish government	Shooting rounds for sports shooters	Provisional sports shooter's licences are extended by the same number of calendar days during which the cancellation of the sports activities lasts. Sports shooter's licences that expire in the period in which the sports activities are cancelled or in the subsequent month are exceptionally declared valid or renewed without fulfilment of the usual condition of active membership.	Government of Flanders Order of 27 March 2020	Until the sports shooting activities are restarted.	This measure is intended to guarantee the legal certainty of sports shooter's licences.
Animal welfare					
Flemish government	Deferral to recognised animal shelters of compliance with	With the Ministerial Order of 16 December 2019, financial support was offered to recognised animal shelters which meet the preconditions laid down in the Order, with a	Ministerial Order modifying the Ministerial Order of 16 December 2019 on the allocation of a grant to	The Ministerial Order was adopted on 2 April.	This measure ensures that information sessions which were planned in the various provinces (more specifically in Kortrijk, Sint-Niklaas, Geel, Leuven and Ghent) in order to comply with the preconditions of the Ministerial Order can take place at a later date.

	preconditions for obtaining financial support.	view to increased professionalisation. However, due to the COVID-19 crisis, the preconditions from said Ministerial Order needed to be deferred because many animal shelters could no longer comply with them in time.	recognised animal shelters to support their activities		
Flemish government	Communication on the impact of the coronavirus measures imposed by the Crisis Centre which relate to establishments recognised by the Animal Welfare Service (and more specifically animal shelters, kennels and pet shops, and breeding establishments) as well as to	To efficiently inform the animal welfare sector on the impact of the corona measures.	Newsletters from the Animal Welfare Service	The communication on the impact of the corona measures is continued periodically following new decisions.	This accompanying measure is intended to inform the animal welfare sector as well as possible and to guarantee animal welfare.

	animal transportation companies.				
Culture					
Flemish government	Flexibility in administrative obligations and deadlines	Provide flexibility in terms of completeness, deadlines and requirements of project files by the Flemish Department of Culture, Youth and Media and Cultural Funds	Flemish government decision – emergency decree	Decision on 2 April 2020	Deadlines for submission of grant applications and reporting will be maintained, but the Department of Culture, Youth and Media is more flexible regarding the completeness of grant applications and/or reporting. Likewise, various Cultural Funds (Flanders Audiovisual Fund - VAF, Literatuur Vlaanderen) have introduced flexibility regarding the deadlines and requirements of grant application and/or reporting. (Website: https://www.vaf.be/corona & https://www.literatuurvlaanderen.be/nieuws/update-corona-en-auteurslezingen)
Flemish government	Advance payment of additional advances initially provided for later in the financial year	Prevent organisations from experiencing liquidity problems	Flemish government decision – emergency decree	Decision on 2 April 2020	Advance payment foreseen to be paid out later in the financial year, will be brought forward, in order to alleviate the financial burden upon the beneficiaries.
Flemish government	FAQ Cultural and Creative Sector and COVID-19	Inform individuals and organisations active in the CCS on socio-economic and legal issues connected to the impact	Website https://cjsm.be/sites/cjsm/files/faq-covid-19.pdf	Implemented, during the COVID-19 period	In close cooperation with Cultuurloket, the Department of Culture, Youth and Media created a periodically updated, online FAQ section on the impact of the COVID-19 situation on the CCS.

		of the current COVID-19 situation.			In addition, a dedicated COVID-19 info line was set up, providing legal counsel to both individuals and organisations.
Agency for Facility Operations (Facilitair Bedrijf) and ICT					
Flemish government (also applies to public contracts of local authorities)	Circular on public contracts and corona	Flexibility in implementation of public contract regulations (in terms of sanctions and penalties) and increase in liquidity of successful tenderers of public contracts (inter alia, through accelerated payment and interim payments). Whenever possible, continuation/restart of activities, provided safety measures (e.g. social distancing) are complied with.	Circular	Communicated to the Government of Flanders on 10 April 2020. A second circular is being prepared on a uniform regulation regarding compensation.	To reduce liquidity problems of successful tenderers of public contracts. To avoid administrative and legal proceedings between public contract parties. To provide an incentive to a number of economic sectors (e.g. building sector).
Flemish government	Establishment of task force 'Vlaanderen Helemaal Digitaal' (Flanders Radical Digital)	Together with entrepreneurs' associations, academics and technologists, the Government of Flanders has set up the task force 'Vlaanderen Helemaal Digitaal'. The outbreak of COVID-19 forces us all to work and live more digitally. Via a matching platform the task force will bring issues and challenges that arise closer to a (digital) solution.	Taskforce		The outbreak of COVID-19 forces us all to work and live more digitally. Via a matching platform the task force will bring issues and challenges that arise closer to a (digital) solution. By focusing increasingly on digital technology we can enable society to continue to function with as much resilience as possible.

Foreign policy					
Flemish government	Continuation and intensification of the operation of Flanders' export promotion unit 'Flanders Investment & Trade' in 70 countries around the world	<p>-To protect the foreign market share of our companies.</p> <p>-To examine how the market share can be increased.</p>	Within the framework of the Decree establishing Flanders Investment & Trade	From the start of the measures on 13 March 2020	To preserve and protect and, where opportunities present themselves, increase the foreign market share for Flanders-based companies.
Flemish government	Central point of contact with Flanders' export promotion unit 'Flanders Investment & Trade' for questions about exports following the outbreak of COVID-19	<p>-To inform companies in Flanders about the COVID-19 measures around the world, by country or global region, via the website www.exportadvies-corona@fitagency.be</p> <p>-To offer a central e-mail address exportadvies-corona@fitagency.be where companies can ask questions about the business impact on markets that are of relevance to them.</p>	Within the framework of the Decree establishing Flanders Investment & Trade	From the start of the measures on 13 March 2020	To offer information and bespoke advice on export markets to preserve, protect and, where possible, increase the market share.

Taxation					
Flemish government	Deferral property tax payments (companies)	Deferral of property tax payments with 2 months for legal entities in order to support companies' liquidity positions.	Administrative instrument	Executed (tax year 2020)	1 billion EUR delayed tax receipts
Flemish government	Deferral road tax payments (companies)	Deferral of road tax payments with 4 months for legal entities in order to support companies liquidity positions (in particular transport, bus, car leasing companies).	Administrative instrument	Executed (tax year 2020)	200 million EUR delayed tax receipts
Flemish government	Deferral of inheritance and registration tax payments (households)	Deferral of inheritance and registration tax payments with 2 months for natural persons in order to be able to fulfill all formalities.	Administrative instrument	Executed (tax year 2020)	N/A
Immovable heritage					
Flemish government	Remediation of procedural deadlines and procedural requirements in immovable heritage legislation	Adoption of an implementing Order to the Decree of 20 March on measures in the event of a state of public health emergency to extend or suspend the procedural deadlines and procedural requirements set out in immovable heritage legislation	Government of Flanders Order on the remediation of deadlines and procedural requirements during a state of civil emergency within the Immovable Heritage policy field	Entry into force on 24 March 2020	

		in order to guarantee maximum legal certainty for citizens and recognised actors (including recognised immovable heritage municipalities, intermunicipal immovable heritage services, archaeologists).			
Housing					
Flemish government	Suspension of evictions	To prevent households or single persons from becoming homeless or having to go and live with other people (which will increase the risk of spread).	This measure comes under the regional competence regarding housing and the rental of residential property. If necessary, the police may intervene.	Effective immediately upon entry into force of state of civil emergency until 17 July 2020.	In this way it is prevented that evictions result in households or single persons becoming homeless or having to stay with family as a matter of urgency and as such live together with them in the same house.
Flemish government	Extension of lease due to exceptional circumstances	We allow tenants to request landlords to extend the lease due to exceptional circumstances (in this case corona measures) upon expiry of the lease. Deadlines and terms and conditions can be relaxed as well. In addition, non-urgent house moves must be avoided.	Article 24 of the Flemish Housing Rental Decree contains the possibility for tenants to request landlords to extend the lease due to exceptional circumstances upon expiry of the lease.	Effective immediately upon entry into force of the state of civil emergency for as long as said state of civil emergency lasts.	In this way it is prevented that households or single persons end up in a vulnerable situation in times of a health crisis, if no other housing option is available after expiry of the current lease.
Flemish government	Rental outside regular scheme	Due to the exceptional corona measures social rental agencies will be allowed to offer	This scheme is laid down in the Flemish Housing Rental Decree and	Effective immediately upon entry into force of the state of civil	In this way we offer the possibility to show flexibility in case of rentals outside the regular scheme and as such allow rentals to vulnerable single persons or

		temporary housing to single persons or households outside of the social housing scheme either directly or via a public authority or welfare organisation. (This means that the 1% outside of the regular scheme may be exceeded.)	the Framework Order on Social Renting.	emergency. The concluded lease lasts 6 months. If the lease ends during the coronavirus measures the lease will be extended by 6 months at the tenant's request. Said extension is allowed as long as the coronavirus measures are in force.	households who would otherwise risk becoming homeless. E.g. offering housing to households who have to leave their house and do not yet have another house to go to.
Flemish government	Deferral of payment of rent guarantee loan to Flemish Housing Fund	In the event of temporary unemployment or reduced income due to corona measures a deferral of payment of the rent guarantee loan can be allowed, if it is difficult to repay this loan now.	Government of Flanders Order of 7 December 2018 establishing a rent guarantee loan.	The granted deferral of payment takes effect upon the entry into force of the state of civil emergency and lasts until after the coronavirus measures are lifted. Borrowers will resume repayment of the rent guarantee loan from the second month after the measures have been lifted.	In this way we give single persons and households who are already vulnerable and become temporarily unemployed as a result of the corona measures the possibility to defer the repayment of their rent guarantee loan.
Flemish government	Extension of applications for Flemish	Due to the delay in planned renovations as a result of the corona measures, invoices will be submitted later than	Government of Flanders Order of 21 December 2018 establishing a contribution to the costs for renovation or improvement of	On the date of application for the premium the invoices may be older than two	This measure allows applicants who, due to delayed works and invoices as a result of the corona measures, would potentially no longer qualify for the renovation

	Renovation Premium	planned by applicants. For this reason, it is allowed for invoices to be older than two years on the date of application for the premium.	existing dwellings or for the construction of new dwellings	years, but must not date from before 15 March 2018. This possibility applies to applications for an overarching renovation premium submitted between 15 March and 31 December 2020 and to applications for the renovation premium (which is being phased out) submitted between 15 March and 31 January 2021.	premium, to still be entitled to the Flemish renovation premium.
Economy, Research & Development					
Flanders	Reallocation of R&I budget	R&I on COVID-19 900 KEUR from Grand Challenges programme	VIB dotation; approved by Minister Crevits	Immediately	3 clinical studies <ul style="list-style-type: none"> - Analysis of inflammation reaction in COVID-19 patients; testing of candidate drugs led by Joost Wauters (UZLeuven) in collaboration with (Rega Institute) - Testing of immune status of COVID19 patients and testing of existing cytokine inhibitors to suppress the inflammation, led by Prof Bart Lambrechts (BIB-UGent and UZGent) in collaboration with KCE. - Strengthening the immune system by testing the potential of Leukine®, led by Prof Bart Lambrecht, in collaboration with AZ St-Jan Brugge and San Matteo Hospital (Pavia, IT)

Flanders	Reallocation of R&I budget	R&I on COVID-19 Reorientation of research programme	VIB dotation;	Immediate after publication of genome sequence	Prof Xavier Saelens on collaboration with Prof Nico Callewaerts (VIB-UGent) are developing a prophylactic vaccine, based on nanobody technology (small antibody) to interfere with virus infection. A team of 20 scientists developed in fast track a clinical lead candidate molecule for production and clinical application. A team of VIB business developers is additionally assigned to the task. Efforts are undertaken to raise a budget to develop the candidate drug to production phase.
Flemish government (FWO)	Fast-track COVID call	Fast-track call specific for COVID-19-related research with short-time challenges.	Approved by Board of FWO and by the Flemish Minister of Economy, Administrative	Decided, projects will start on June 1st and have a duration of 1 year.	Research on COVID-19 trying to tackle short-time challenges.
Flemish government (FWO)	Postponement deadline calls	The submission deadline for fundamental research projects is moved from April 1 to April 14. The deadline for projects in Applied Biomedical Research with a Primary Societal Finality (TBM) is moved from March 23 to April 14.	Approved by Board of FWO, Administrative	Decided	This postponement tries to ensure that there is no quality loss in the proposals due to the circumstances, by giving the researchers additional time to provide qualitative proposals.
Flemish government (FWO)	Adjustment of the evaluation process	No interviews or rebuttals in evaluation process.	Approved by Board of FWO, Administrative	Decided	The adjustment of the evaluation process guarantees the high quality of the evaluation of the proposals through the use of digital technology, respects the social distancing rules and offers the researches certainty about the start date of the funding.

Flemish government (FWO)	Extra time for COVID-19 research in the Flemish Supercomputer Centre (VSC)	Compute capacity on the Tier-1 system (BrENIAC) and Tier-2 infrastructure (if necessary) is reserved for a period of 8 weeks specific for research on COVID-19.	Approved by Board of FWO, Administrative	Decided, research projects are running on the supercomputer	High-performance computing can help researchers to fight the COVID-19 pandemic in different ways.
Flemish government	Reallocation of R&I budgets	Reorientation of research programme.	All academic and research institutions	The impact and budgetary allocations will only later become clear	Different clinical studies to test effect of government measures, test of therapies, test of vaccines, study epidemiology and immunology; development of novel diagnostics, protective masks and clothing, ventilators, etc.
Flanders (VLAIO)	Flexibility in deadlines of grants due to corona	Beneficiaries of grants who, as a result of the crisis, find it difficult to meet the deadlines agreed upon in one of the grants consult with VLAIO on the possibility of extending these deadlines.	/	Active	Preventing the fact that companies who cannot meet the deadlines agreed upon in the grants will have to repay (part of) the grant and face financial difficulties.
Flanders (VLAIO)	SME growth subsidy	Companies can receive a subsidy for the purchase of knowledge in the form of external advice or strategic recruitment to explore alternative supply routes made necessary by the coronavirus.	/	Active	Support companies to stay active and help them to explore alternative supply channels.
Flanders (VLAIO)	Credit mediation	Mediation between bank and company in credit applications	/	Active	Helping companies that experience difficulties in applying for a new loan or have difficulty with the repayment of an existing loan.

Flanders (VLAIO)	Contact centre for companies	Central contact centre and information desk for entrepreneurs for any questions on the impact of corona & measures at different levels of government	/	Active	Providing information to companies on any questions related to the coronavirus and government measures.
Flemish government (PMV)	Payment delay	Payment delay granted to all companies with a PMV loan. The repayment of capital and interest is suspended for 3 months, but can be extended to 6 months. Individual measures are put in place for the companies in the portfolio of PMV.			
Flemish government (investment company LRM)	Payment delay	Payment delay granted to all companies with an LRM loan. The repayment of capital and interest is suspended for 6 months. Payment delay granted to all tenants of campuses and incubators. The repayment is suspended for 1 month (April).			
Flemish government (investment)	Customised solution for companies in	LRM advises companies in which it already has a capital participation or to which it has provided a loan. Tailored to the company, and			

company LRM)	the portfolio of LRM	taking into account the specific needs, our Investment Managers and financial specialists of LRM work with the relevant business leaders to develop solutions to guide companies through this crisis period.			
Flemish government	Analysis of coronavirus impact on Agencies and beneficiaries within the policy area	Stock-taking of the possible impact on general functioning, RDI programmes and attaining KPIs as foreseen in governing agreements with the Government of Flanders.		Ongoing	
Agriculture and Fisheries					
Flemish government	Agricultural Investment Fund (AIF) – temporary guarantee	<p>The temporary guarantee is designed to be deployed in times of agricultural or general crisis. The fund guarantees maximum 80% of the loan during the first three years.</p> <p>The loan amount is used for the operating assets of the company, which are under pressure due to the decreased turnover.</p>	Ministerial decree	Applications can be submitted via an electronic counter .	It is to be expected that, thanks to the loan, companies will have a greater chance of eventually raising their economic activities back to pre-crisis levels.

Flemish government	Accelerated payment of AIF investment files	The sectors with the greatest negative economic impact are favoured in the administrative processing of investment files. In the first place, this concerns the floriculture sector.	The general legal basis is the Decree of the Flemish Government of 19 December 2014 regarding aid for investments and takeover in agriculture. Accelerated payment does not require a change in Flemish legislation or the EAFRD programme document.		
Flemish government	Accelerated payment of files for drought 2018	Accelerated processing of the remaining files resulting in a faster payment for the farmers concerned.	Legal basis is the Decree of the Flemish Government of 26 October 2018 regarding the recognition of the drought between 2 June 2018 and 6 August 2018 as an agricultural disaster.		
Flemish government	Non-harvesting	As part of their operational programme producer organisations may apply for non-harvesting of agricultural products that are most affected by the crisis.	Regulation (EU) no. 1308/2013 of the European Parliament and of the Council of 17 December 2013 establishing a common organisation of the markets in agricultural products and repealing Council Regulations (EEC) No 922/72, (EEC) No 234/79, (EC) No 1037/2001 and (EC) No 1234/2007		
Work and Social Economy					
Flemish government	Extension of work permit	Temporary extension of work permit for people who cannot return to their home country,	Decision of the Flemish government (27 March 2020)	Active	

		<p>on the basis of a temporary extension of residence.</p> <p>Simple work permit procedure (max. three months, renewable).</p>			
Flemish government	Transition bonus for jobseekers to entrepreneurship	<p>Extension of the period of validity of the prestarter trajectory and the submission period of the transition bonus.</p> <p>Prospective entrepreneurs are given the time to start their business after the corona crisis is over.</p>	<p>Decision of the Flemish government (27 March 2020 extension of the period)</p> <p>Ministerial Decree (27 March 2020)</p>	Active	Supporting the start-up of prospective companies after the corona crisis.
Flemish government	ESF	<p>Prolongation of ESF projects with the months of the corona crisis within existing budgets in order to allow the promoters to execute the proposed actions and to achieve the indicators.</p> <p>This concerns projects for the guidance and activation of jobseekers as well as projects to stimulate lifelong learning and workable work in organisations. It also concerns</p>	Administrative instrument	<p>The procedure of prolongation will be launched after the crisis measures come to an end.</p> <p>The duration of the prolongation will be the number of months of the corona crisis, but for individual files (such as innovation) that demonstrate that restarting requires more</p>	The projects will still achieve the proposed actions and indicators.

		innovative and transnational projects who contribute to an improved service of organisations in the labor market.		time, we will be flexible with the promoters.	
Flemish Government	Support measures for the social economy	<p>Supporting companies active in the social economy in their business operations in absorbing the financial and economic consequences.</p> <p>In concrete terms:</p> <ul style="list-style-type: none"> -Temporary suspension of progression pathways and extension of integration pathways. -Temporary suspension of the rule to employ a number of target group employees in supported employment companies. -More financial breathing space by not automatically collecting (reductions) monthly payment advances (temporary). -Guaranteed financing of unpaid supported employment (temporary). 	Decision of the Flemish government (20 March 2020)	Active	

Flemish Government	Recruitment incentive for long-term jobseekers	Employers have the option to request a recalculation of the incentive for the sake of temporary unemployment (taking into account the period before 13/3).	Decision of the Flemish government (27 March 2020)	Active	
Flemish Government	Flemish Support Premium (Vlaamse Ondersteuningspremium/VOP) for the self-employed	Adapting the subsidy condition for obtaining the VOP (pro-ratification of the minimum annual income).	Decision of the Flemish government (27 March 2020)	Active	
Flemish Government	Service vouchers	Extension of the period of validity of service vouchers that are in danger of expiring during the corona period (for March and April by 3 months, for May by 2 months and for June by 1 month).	Decision of the Flemish government (3 April 2020)	Active	The service vouchers can still be used.
Flemish government (VDAB)	Continuation of skills development	The main objective is maximising learning possibilities and continuation of learning possibilities during corona measures.	Firstly, VDAB transforms its own 'real life' to digital/remote training courses and monitors the development of the online training of partners regarding status of the digitalisation efforts and quality of training. Relaunch of suspended training courses is in preparation	Ongoing and next steps are: -further transformation of VDAB-organised 'real life' courses into remote courses -continuously	Increased continuity for jobseekers to continue their training; thus developing their skills, to enter the labour market during the corona crises. Increased learning by citizens during the corona lockdown

			<p>and enrolment of new students will be possible with the relaunch.</p> <p>Secondly, the already existing online learning possibilities of VDAB, accessible to all citizens, are being actively disseminated.</p> <p>All learning possibilities, VET and online courses, will be taken up in the communication campaign 'VDAB houdt werk in beweging (VDAB keeps work in motion), planned from 20 April 2020 onwards.</p>	<p>-monitoring the same transformation</p> <p>-relaunching courses- starting from - 20.4.2020</p> <p>-communication campaign 'VDAB houdt werk in beweging (VDAB keeps work in motion) - starting 20.4.2020</p>	
Flemish government (VDAB)	Matching COVID-19 vacancies	Identifying urgent 'corona' jobs in critical sectors and matching them quickly and efficiently with jobseekers interested in these temporary jobs	<p>- Employers with urgent vacancies insert #covid19 in the title of the vacancy through the website or the Serviceline (VDAB call centre)</p> <p>- VDAB task force contacts these employers immediately to do a quality check + to offer personalised support.</p> <p>- Prioritised treatment of #covid19vacancies</p> <p>- Jobseekers who are interested can choose the option "I'm interested in</p>	<p>Ongoing</p> <p>- Monitoring: daily and weekly reporting on the number of COVID-19 vacancies, the number of jobseekers and analysis on sectors</p> <p>- Collaborations with partners to communicate on this</p>	<p>- Identifying the most urgent vacancies and making quick and qualitative (skills + safety) matches</p> <p>- Offering temporary opportunities to all jobseekers: temporary unemployed, inactive citizens, newcomers, ...</p> <p>- Impact on skills development : many temporary opportunities to develop skills, try out new sectors, etc., often accessible to a large number of profiles</p>

			<p>these vacancies" online or through the Serviceline.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Matching happens by the employer himself by selecting on this # or through VDAB - Communication plan elaborated: special 'corona' pages on the website with clear information and Q&A, campaign on social media, campaign to and through organisations representing employers or employees, sectors, partners, etc. - New website www.helpdeogst.be specifically developed to find seasonal workers in the agriculture and horticulture sectors 	<p>platform and reach employers with urgent vacancies (webinars, social media, etc.)</p> <ul style="list-style-type: none"> - Communication /awareness-raising to match temporary unemployed to COVID-19 vacancies. 	
Mobility and Public Works					
Flemish government	Deferral of driving tuition and tests, and remediation of other problems for citizens and companies	<p>Concerns:</p> <ol style="list-style-type: none"> (1) driving tuition, driving tests, professional competence tests and in-service training (2) driving schools (3) technical inspection of vehicles (4) access to the profession and access to the market of 	<ul style="list-style-type: none"> - Government of Flanders Order of 13 March 2020 containing emergency measures regarding mobility and public works - Ministerial Order of 24 March 2020 containing emergency measures regarding mobility and public works 	<ul style="list-style-type: none"> - Government of Flanders Order of 13 March 2020: adopted - Ministerial Order of 24 March 2020: adopted 	<ul style="list-style-type: none"> - To contain the spread of coronavirus. - To remediate problems which citizens and companies are faced with as a result of the corona crisis and as a result of which they cannot comply with mandatory requirements.

		<p>passenger transport and goods transport by road</p> <p>(5) individual remunerated passenger transport</p> <p>These measures are taken, on the one hand to reduce the risk of coronavirus spread by postponing driving tuition and tests in the mobility and public works sector (inter alia, within the framework of driving tuition or the professional competence of bus and lorry drivers) until after the crisis, and on the other hand to remediate problems for citizens and companies due to the corona crisis as a result of which they cannot comply with mandatory requirements (e.g. expiry of their certificate of competence at a time when they cannot take tests, or expiry of the validity of the inspection certificate of their vehicle at a time when they cannot have it inspected).</p>			
--	--	---	--	--	--

Flemish government	Emergency measures within the framework of inland navigation	The emergency measures are intended to guarantee continuity of service in inland shipping by offering the competent authority, the competent waterway manager and the competent port authority the possibility to allow derogations from inland shipping regulations	Government of Flanders Order of 3 April 2020 on emergency measures for inland shipping	Government of Flanders Order of 3 April 2020: adopted	To guarantee continuity of service.
Flemish government	Emergency measures in the maritime sector	Suspension of tourist ferries and restriction of other ferries to essential travel.	N/A	N/A	With these measures it is tried to reduce the risk of coronavirus spread.
Flemish government	Miscellaneous measures within the framework of the operational activities of public transport company De Lijn	<ul style="list-style-type: none"> (1) Modified operating schedule for trams and buses (2) Discontinuation of on-demand bus service (3) Ban on cash payments 	N/A	N/A	<ul style="list-style-type: none"> - (1) To guarantee continuity of service. - (3) To contain spread of coronavirus.
Youth and Media					
Federal	Youth welfare	Recognition of youth welfare workers as essential profession	Royal Decree	Adopted	<ul style="list-style-type: none"> - Broader, better and secured deployment of youth welfare workers

Flemish government	Care by youth workers	Cooperation with youth workers for care in schools		Ongoing	<ul style="list-style-type: none"> - Adjusted care during Easter holidays for young people who cannot be looked after at home
Flemish government	Guarantee of grants	Guarantees for the allocation of grants, accelerated payment and flexibility in administrative processing	Government of Flanders Order	Ongoing	<ul style="list-style-type: none"> - Guarantees for operating resources of youth organisations
Flemish government	Extra provision by public broadcaster VRT	<ul style="list-style-type: none"> -Adjusted educational programme provision by VRT for young people -Extra programme provision with past successful television series 		Ongoing	<ul style="list-style-type: none"> - Alternative and additional knowledge transfer due to closed schools - Additional leisure for older people
Flemish government	Media and journalism	Recognition of media and journalists as essential professions	Royal Decree	Adopted	<ul style="list-style-type: none"> - To safeguard reliable and independent communication by recognised media and journalists.
Home Affairs, Governance, Civic Integration and Equal Opportunities					
Flemish government	Distance societal orientation within the civic integration pathway		Autonomous decision of agencies	In force as of 16 March	To allow civic integration pathways to continue instead of suspending them.

Flemish government	Digital intake of new people integrating		Autonomous decision of agencies	In force as of 14 April	To allow new civic integration pathways to start.
Flemish government	Info brochure on religious/philosophical services	Manual for local authorities with tips and actions within the framework of compliance with corona measures regarding social distancing during religious/philosophical services.	Autonomous decision of local authorities	From 9 April until undefined (lifting of corona measures)	To support local authorities.
Flemish government	Multilingual posters for local shops regarding social distancing	To raise awareness of compliance with social distancing rules among local shop owners and their customers. This is done by providing shop owners with posters in several languages (Dutch, French, English, Bosnian, Dari, Farsi, Pashto, Albanian, Turkish and Arabic) to be put up.	Distributed via local authorities or downloaded from website of Agency for Integration & Civic Integration	From 9 April until undefined (lifting of corona measures)	To raise awareness of compliance with social distancing rules among local shop owners and their customers and thus ensure that the information is disseminated on a large-scale.
Flemish government	Guideline on repatriation of deceased individuals to foreign countries: "Provisional guidelines of	For funeral directors and crematoria. Due to entry bans of various countries deceased individuals cannot be repatriated. The Government of Flanders		From 17 March until undefined	

	<p>17 March 2020 for funeral directors on managing infection risks when handling deceased individuals with confirmed COVID-19 / 17.03.2020” and “Guidelines of 8 April 2020 for funeral directors and crematoria”</p>	<p>recommends to proceed to burials in a Belgian cemetery.</p>			
<p>Flemish government</p>	<p>Livestreaming from the houses of worship by the minister of religion</p>	<p>Due to the ban on the organisation of any activities of worship within the framework of the corona measures, a guideline was issued by the Coordination and Crisis Centre of the Flemish Public Administration (CCVO), allowing livestreaming of worship services by the minister of religion, who may receive assistance for the</p>		<p>From 6 April until undefined (lifting of corona measures)</p>	

		livestream by another individual. They shall take the necessary measures to respect social distancing rules, in particular keeping a 1.5 metre distance from each other.			
Volunteers					
Flemish government	Launch of website vlaanderenhelpt.be	The website www.vlaanderenhelpt.be wants to provide an overview of the different activities organised by volunteers in Flemish municipalities to help neighbors and vulnerable people. The website also gives tips in several languages on how to stay safe, and contains a link to local authorities.	Decision of the Government of Flanders, implemented by the Agency for Home Affairs (Agentschap Binnenlands Bestuur /ABB)	In force since 17 March	To exchange good practices and offer support to municipalities.
Flemish government	Allocation of volunteer insurance to anyone offering help during the corona measures	To provide a legal framework to individuals offering support (shopping, taking out the dog for a walk, etc.)	Decided by Ministerial Order	From 15 March until end of May	

Welfare, Public Health, Family and Poverty Reduction					
Flemish government	10 point plan for residential care settings in Flanders, with focus on residential care centres	To roll out a 10 point plan for residential care centres and other residential settings. This plan contains the following elements. Because continuous monitoring of this plan is essential, a task force will be put in charge of said monitoring. <ol style="list-style-type: none"> 1. Lockdown 2. Settings affected by a virus outbreak 3. Monitoring of pandemic and communication of data 4. Testing strategy 5. Personnel 6. Protective equipment 7. Cohort care in residential care centres and in home care 8. Assistance from hospitals 9. Financial impact 10. Psycho-social well-being of personnel and residents 		10 April	Residential care centres and other residential settings offer care, support and accommodation to vulnerable people. The residents of these settings run a high risk of infection during the corona pandemic. The effects of the pandemic in these settings and especially in residential care centres are felt in several ways and pose huge challenges. A coherent approach needs to be further rolled out.
Flemish Community	Contact tracing	To stop the further spread of the pandemic.	Patients who were infected with coronavirus were traced and isolated as soon as possible. Their contacts	Contact tracing will be maintained until the critical threshold of	To reduce the number of infections.

			were traced and isolated as well, if needed, or they were advised to remain vigilant.	infections has passed, but can be resumed later on in the pandemic.	
Flemish Community	Outbreak management	To support settings in managing the outbreak of the virus within their settings.	Support by experts of the administration; appointment of crisis manager is possible by Government of Flanders Order	Ongoing	To reduce the number of infections and to safeguard the organisation of quality care.
Flemish Community	Data monitoring	To monitor the outbreak across various sub-sectors: a lot of elements are being monitored, e.g. infections and deaths.	Permanent dashboard with data	In full roll-out for residential care centres. Under development for other settings	To reduce the number of infections.
Flemish Community	Development of testing strategy	Instrument to control the pandemic	The administration steers the testing strategy on the basis of said monitoring.	Ongoing	To reduce the number of infections and to safeguard the organisation of quality care.
Flemish Community	Instructions to care settings	Two objectives: <ul style="list-style-type: none"> -To implement national agreements on spread of COVID-19 in care and welfare settings -To protect vulnerable target groups residing in these settings <p>The instructions include, inter alia, the following:</p>	Guidelines sent to care settings by Flemish public administration	Guidelines have been sent, but are under permanent review on the basis of new developments	Infections and deaths are being monitored in the settings concerned, whenever possible. It is difficult to estimate what the effect would have been if the measure had not been implemented.

		<ul style="list-style-type: none"> -adjust/stop visiting rights -use protective equipment -close daycare -apply social distancing wherever possible -organise cohort care for infected patients 			
Flemish Community	Continuation of funding	<p>To keep all personnel active, despite more limited provision due to the measures taken.</p> <p>Objective:</p> <ul style="list-style-type: none"> -To remedy absence of COVID-19 infected staff -To create temporary additional staff capacity in residential settings -To offer more psycho-social support for additional challenges arising from COVID-19 	Government of Flanders Order for some sectors; administrative instruction for others	In some cases the Government of Flanders Orders to be adopted have already been published. Other Government of Flanders Orders are being drawn up, to be adopted in April 2020	Impact should be felt in, inter alia, the following respects: <ul style="list-style-type: none"> - To remedy absence of COVID-19 infected staff - To create temporary additional staff capacity in residential settings - To offer more psycho-social support for additional challenges arising from COVID-19

Tourism					
Flemish government	Extension of grant application submission deadline	Social tourism associations must normally submit their grant applications for holidays taking place before 15 September already before 1 May. This is not feasible now, which is why the submission deadline is extended to 1 July.		Implemented	Social tourism associations currently do not have any certainty as to whether summer holidays can be organised and can subsequently not start organising them. As a result, they are unable to submit applications before 1 May due to this uncertainty. Maintaining the submission deadline would mean that no summer holidays can be organised for people in poverty. By extending the submission deadline, social tourism organisations still have time to organise holidays until 1 July.
Flemish government	Emergency Decree for derogation from mandatory deadlines	Within the framework of said Decree the Government of Flanders has now decided to suspend the procedural requirements in the regulations on accommodation and Tourism for All for the duration of the state of civil emergency. This is a precautionary measure.	Emergency Decree of 20 March 2020	In force	The Government of Flanders is given the authority to extend or suspend mandatory deadlines or temporarily adjust procedural requirements in the event of a state of civil emergency in order to guarantee maximum legal certainty for citizens and entrepreneurs.
OVAM (Public Waste Agency of Flanders)					
Flemish government	Discontinuation of asbestos collection	To reserve protective equipment for care settings as much as possible	Circular of 31 March	The collection of asbestos at recycling parks has been discontinued until further notice.	To increase the availability of protective equipment for care settings.

Flemish government	Better sorting of hazardous and non-hazardous medical waste	By better sorting waste from hospitals as non-hazardous medical waste, the availability of recipients for hazardous medical waste can be kept to a maximum. This consideration was made together with virologists.	A guideline that was disseminated by OVAM in interpretation of VLAREMA. On the basis of advisory opinions from virologists and the umbrella organisation for hospitals.	The guideline was issued.	With this measure we hope to make the best possible use of the (limited) stock of recipients for hazardous medical waste.
Flemish government	Potentially more recipients for hazardous medical waste	Too few recipients are available specifically for hazardous medical waste. A derogation from VLAREMA allows for alternative recipients to be used which must meet a number of requirements.	The Government of Flanders Order to the Emergency Decree.	The legislation is currently in force.	More recipients will qualify for the storage of hazardous medical waste, as a result of which the stock will last longer.
Flemish government	Suspension of visual monitoring of industrial residual waste	The Decree on states of civil emergency states that a temporary derogation can be allowed from the obligation that each collector, trader and broker of industrial residual waste shall at least visually monitor the collection recipient in terms of the sorting obligation.	Decree on state of civil emergency.	The legislation is currently in force.	This will allow better compliance with the social distancing rules.

Spatial Planning and Environment

<https://omgeving.vlaanderen.be/noodmaatregelen-coronavirus>

In order to be able to contain and remedy the consequences of the corona crisis as much as possible, the Government of Flanders adopted the **Emergency Decree** on 20 March 2020 and declared a state of public health emergency. It established the starting date on that same day, viz. 20 March 2020. **The derogation regulation** (which ensures that no permits or notifications are required, e.g. for the construction of temporary hospitals) applies for 120 consecutive days starting from 20 March 2020.

On 24 March 2020, the Government of Flanders adopted the **Order implementing Article 5 of the Emergency Decree regarding the integrated environment permit (omgevingsvergunning)**. Decision deadlines of ongoing and new applications are extended, but authorities are not blocked if they can take action. In short:

- ongoing public inquiries are suspended on 24 March and will be continued after 24 April 2020
- public inquiries that have not yet been initiated will not be started until after 24 April 2020
- the decision deadline in the simplified procedure is extended by 30 days (from 60 to 90 days)
- the decision deadline in the regular procedure is extended by 60 days (from 105 or 120 days to 165 or 180 days)
- the decision deadline for appeals is extended by 60 days
- the period during which an appeal can be lodged is also extended by 30 days, from 30 to 60

On 27 March 2020, the Government of Flanders adopted the **Order on spatial planning, complex projects, plan-EIRs and vacant and neglected business premises**. The measures developed are intended to guarantee participation by citizens and stakeholders, to avoid that long-term planning procedures have to be started over from the beginning and to facilitate the operation of committees.

Said Order contains measures regarding the extension of deadlines and/or participation procedures for:

- spatial policy plans
- spatial implementation plans
- town planning regulations
- planning certificates
- complex projects
- plan-environmental impact reports (plan-EIRs)
- vacant and neglected businesses premises
- advice provision (committees, advisory councils and plenary/advisory meetings)

On 3 April 2020, the Government of Flanders adopted the **Order granting temporary derogations from the general and sectoral environmental requirements** in case of a state of civil emergency. This is not an implementing order to the Emergency Decree, but to Title V DABM ("Operation of establishments and activities and recognised persons"). It gives

the competent Minister Demir the authority to allow in certain cases and under certain conditions temporary and limited derogations from the general and sectoral environmental requirements of VLAREM during the state of civil emergency.

Flemish government	<p>Exemption from licensing and notification obligation for the construction and operation of additional hospital and other care facilities, additional production facilities for medicines and medical equipment and research institutions with regard to the coronavirus outbreak</p>	<p>The Emergency Decree allows initiators, during the state of public health emergency declared by the Government of Flanders, to immediately remedy urgent needs for medicines and medical equipment, increased capacity of hospitals and other care settings or research institutions. No licensing or notification procedure needs to be implemented. A notification mentioning the initiatives and making them known suffices.</p> <p>The general and sectoral requirements of VLAREM continue to apply.</p> <p>A second part was added which gives the Government of Flanders the authority to derogate from procedural deadlines and procedural or administrative requirements in</p>	<p>Emergency Decree of 20 March 2020 containing measures in the event of a state of public health emergency</p> <p>Order of 20 March 2020 establishing the state of public health emergency</p>	<p>In force since 20 March 2020</p> <p>Temporarily for 120 days (up to and including 17 July 2020, renewable once by the Government of Flanders)</p>	<p>Meanwhile, 8 initiatives have been notified. They concern temporary structures for triage, extra emergency services and the production of hand gel. Whether other notifications are to be expected, is difficult to assess and depends on the evolution of the crisis.</p>
--------------------	--	---	---	--	---

		various decrees and their implementing orders.			
Flemish government	Suspension and extension of deadlines in spatial planning dossiers	<p>Suspension</p> <p>The suspension is executed within the framework of participation moments (public inquiries, public consultations, etc.). Organising a fully-fledged public inquiry is very difficult or even impossible due to the federal restrictive measures regarding essential travel and the social distancing rules. Given the great importance jurisprudence attaches to the right to participation, it was necessary to suspend the deadlines for participation moments so that citizens are actually given the opportunity to peruse the dossiers.</p> <p>-> within the framework of spatial policy plans, spatial implementation plans, town planning regulations, planning certificates, complex projects and plan-environmental impact reporting</p>	Government of Flanders Order of 27 March 2020 implementing Article 5 of the Decree of 20 March 2020 containing measures in the event of a state of public health emergency with regard to spatial planning, complex projects, plan-environmental impact reports and vacant and neglected business premises (in force on 27 March 2020).	<p>In force until 24 April 2020</p> <p>Extension possible by Ministerial Order</p> <p>Further steps depend on decisions of Crisis Committee</p> <p>The date of 24 April is not extended.</p> <p>Certain measures regarding the digital organization of consultations, etc., will remain in force.</p>	<p>To reduce delays (through extension to avoid that procedures have to be started over from the beginning, and digitally whenever possible).</p> <p>Proper conduct of participation procedures</p>

		<p>Extension</p> <p>Decision deadlines for the final establishment can, either following suspension or not, be extended to prevent long-term planning processes from having to be started over from the beginning.</p> <p>Additionally:</p> <p>Possibility to hold certain committees and councils in writing, via teleconference or via videoconference.</p> <p>Regulation on grants/inventory of vacant businesses premises</p>			
Flemish government	Suspension and extension of deadlines regarding integrated environment permit	<p>Suspension</p> <p>Ongoing public inquiries are suspended (see above reasons)</p> <p>Continuation after 24 April</p> <p>Extension</p> <p>Extension of decision deadlines (if not, tacit refusal / decision in</p>	Government of Flanders Order of 24 March 2020 implementing Article 5 of the Decree of 20 March 2020 containing measures in the event of a state of public health emergency with regard to the integrated environment permit	In force until 24 April 2020 Extension possible by Ministerial Order	It is best to continue to process dossiers for which no public inquiry is required or for which the public inquiry has already been completed. This is necessary in order to avoid a large backlog when the state of emergency is lifted and new dossiers have to be started and there is only limited time to catch up.

		<p>first instance is made valid again)</p> <p>Deadline for lodging appeal is also extended</p> <p>(perusal of dossier difficult/impossible due to measures)</p> <p>Additionally:</p> <p>The absence of an advisory opinion is no longer automatically regarded as tacitly favourable during the period in which the measures are in force.</p> <p>However, if no opinion is given, the requirement of advisory opinion may be ignored.</p> <p>Possibility for committees for integrated environment permit to hold meetings via teleconference or videoconference.</p>		<p>Further steps depend on decisions of Crisis Committee.</p> <p>The date of 24/4 is not extended.</p> <p>Certain measures regarding the digital organization of consultations, etc., will remain in force.</p>	<p>It should be stressed that deadlines were extended to avoid that a temporary problem of certain actors would result in tacit opinions or decisions. The idea is to only use the extended deadlines if there is no other solution. Guidelines were also given to that effect.</p>
--	--	---	--	---	---

		Hearings can also held in writing			
Flemish government	Derogation from general and sectoral environmental requirements during the state of public health emergency	<p>The emergency measures often have a great impact and in certain cases either directly or indirectly lead to some companies no longer being able to comply with general or sectoral environmental requirements. It should be avoided that the implementation of necessary measures would be made difficult or impossible by the obligation to comply with general and sectoral environmental requirements and the sanctions attached to such infringements.</p> <p>In addition, the state of civil emergency has a great impact on all companies. Many companies have had to drastically reduce or even discontinue their activities. Others have to increase their production in the short term to cater for urgent needs arising from the crisis. This may result in general and sectoral</p>	Government of Flanders Order of 3 April 2020 allowing temporary derogations from the general and sectoral environmental requirements of VLAREM II in the event of a state of public health emergency.	<p>Temporary derogation in effect during Civil Emergency</p> <p>Determination that runs until July 16</p> <p>Adopted. Entered into force on 3 April 2020 and was published in Belgian Official Gazette on 9 April 2020</p>	<p>This concerns special derogations which can only be applied in exceptional circumstances outside of the available generic derogation possibilities.</p> <p>The Order mentions the considerations to be made when a derogation is approved, as well as the reasons for which a derogation is allowed and the applicable restrictions.</p>

		<p>environmental requirements no longer being complied with, or companies having to pay an unproportionally high price as a result of that.</p> <p>To remedy the aforementioned situations it was decided to give the competent Minister for Spatial Planning and Environment the authority to temporarily allow derogations from the general and sectoral environmental requirements during the state of public health emergency.</p>			
Energy					
Flemish government	Temporary shift of the EPC obligation	<p>The EPC obligation temporarily shifts to the moment the notarial deed is executed or the lease is signed. The goal of shifting the EPC obligation (on sale and rental) is a health and safety measure for energy experts and citizens in the context of avoiding non-essential travel and gatherings</p>	Government Decision	Adopted 3 April 2020	<p>During the period of the COVID-19 health crisis it will not be possible to make a building performance certificate (EPC) for most of the buildings. As a result, the workload of the energy experts will drop drastically during the health crisis but will rise drastically after it has ended.</p>

		during this COVID-19 health crisis.			
Flemish government	Temporary ban on disconnections of electricity and natural gas	During the COVID-19 health crisis, except in the case of an immediate security threat and only as long as that threat persists, distribution system operators must not shut down the supply of electricity or natural gas for: a) any customers connected to low voltage or to a low pressure pipe; b) residential customers connected to medium voltage or to a medium pressure pipe.	Decree	Enacted by the Flemish Parliament on 1 April 2020 and promulgated by the Government on 3 April 2020	Due to the fact that according to this socio-economic measure they are not to be disconnected from their energy supply, the debts of the social customers of the distribution system operators may grow. These debts will have to be cleared after the end of the COVID-19 health crisis.
Flemish government	Temporary shift of the obligation with regard to the EPB declaration	In the context of the energy performance of buildings, an EPB declaration must be submitted within a period determined by decree after the building has been taken into use. During the COVID-19 health crisis, the submission deadlines stated in Article 11.1.8 of the Energy Decree of 8 May 2009 are suspended.	Decree	Enacted by the Flemish Parliament on 1 April 2020 and promulgated by the Government on 3 April 2020	During the period of the COVID-19 health crisis it will not be possible to make an EPB declaration for most of the buildings. As a result, the workload of the energy experts will drop drastically during the health crisis but will rise drastically after the end of it.

Bijlage 3: Hervormingsprogramma van het Waals Gewest

1. Introduction.....	194
2. Response to the Country Specific Recommendations	195
2.1. Recommendation 1: Consolidation and sustainability of public finances, improving the composition and efficiency of public expenditure	195
2.2. Recommendation 2: Improving the effectiveness of active labour market policies, continuing reforms of education and training systems.....	197
2.3. Recommendation 3: Investment and mobility.....	203
2.4. Recommendation 4: Reduce the administrative and regulatory burden to boost entrepreneurship, increase competition in service sectors.....	207
3. Thematic objectives of the Europe 2020 Strategy	209
3.1. Employment.....	209
3.2. Research, Development and Innovation	210
3.3. Education.....	211
3.4. Energy-Climate.....	211
3.5. Social cohesion and social action.....	215
4. Supplementary reform measures: Industrial policy, circular economy and support for SMEs	217
4.1. Support for SMEs	217
4.2. Industrial policy.....	218
4.3. Circular economy	220
5. European Structural and Investment Funds	221
6. Governance to achieve the Sustainable Development Goals (SDGs).....	222

1. Introduction

The **Regional Policy Declaration 2019-2024**⁸² presented in September 2019 sets out the priorities for the legislature. These are based around a three-pronged ambition: a social ambition, an ecological ambition and an economic ambition.

The Government has set itself the following objectives:

- Drastically reduce poverty and offer every Walloon citizen a decent life;
- Make Wallonia an exemplary region in the fight against global warming;
- Allow the Region to become one of the most successful regions in Europe in terms of industrial redevelopment.

All of the policies to be implemented during the legislature will help make Wallonia a model of sustainable development at the heart of Europe, and will form part of a transition strategy with a view to achieving the 17 Sustainable Development Goals by 2030.

During the first half of 2020, the Government plans to adopt a **Transition Plan** which will be structured around regional priorities, in particular research and innovation, digitisation, housing and insulation, renewable energies, soft and collective mobility, training, health and protection of biodiversity. A budget of around €4 billion is envisaged, depending on the budgetary margins and possible flexibility. Agile management will underpin its implementation. A High Strategic Council (HSC), which is interdisciplinary and made up of independent scientific experts, will guide the Government in achieving its fundamental objectives:

- A 55% reduction in GHGs by 2030 compared to 1990 levels;
- An improvement of the employment rate by 5% by 2025;
- A reduction of the poverty rate.

The following chapters set out the main measures adopted or being developed as part of the implementation of Government priorities, in line with the Country Specific Recommendations (CSR) and the objectives of the Europe 2020 Strategy. It goes without saying that the content of the Walloon contribution is likely to evolve as a result of the ongoing COVID-19 epidemic and possible new recommendations and priorities of the European Union.

⁸² https://www.wallonie.be/sites/default/files/2019-09/declaration_politique_regionale_2019-2024.pdf

2. Response to the Country Specific Recommendations

2.1. Recommendation 1: Consolidation and sustainability of public finances, improving the composition and efficiency of public expenditure

Budgetary consolidation

The budget for 2020 was adopted by Parliament in December 2019. A new conclave will be scheduled in May 2020 to refine the budget year and set a budgetary path for the 2019-2024 legislature.

The budget deficit for the year 2020 is estimated at €435 million, with a return to balance by 2024, according to the following path:

2020	2021	2022	2023	2024
€-435 million	€-346 million	€-207 million	€-274 million	0

In addition to the traditional appropriations, already included in the budget, which will be part of the Transition Plan, the Government has made a point of providing for a series of strategic investments for the duration of the legislature, which are outside the budget path. In this context, budget year 2020 sets a number of priorities, including €350 million of investment dedicated to the climate transition and the technology transition. An increase in financial resources is planned in several areas, including:

- **Research, innovation and digitisation:** support for research infrastructure, investment by innovation and development centres, support for the technological ecosystem, funding for experimental projects, support for artificial intelligence, industry 4.0 and the regional digital strategy;
- **The economy:** support for local businesses and the vitality of city centres;
- **Energy and climate:** the KYOTO Fund will be used in particular for the energy transition of businesses, international climate financing and the roll-out of electricity terminals (€111 million);
- **Mobility:** measures to encourage alternatives to cars (€80 million), increasing bus services and the greening of the bus fleet;
- **Employment:** reform of FOREM support for jobseekers, with a focus on the most vulnerable groups, and implementation of the non-profit agreement;
- **Social action:** residential care, rest and care homes, accommodation for people with disabilities, combating homelessness;
- **Housing:** renovation of public housing, creation of new housing, support for social housing agencies, neighbourhood associations, housing promotion association.

On the subject of **debt**, the creation of the debt unit and greater professionalism within the department have significantly improved the Region's borrowing conditions. Wallonia currently borrows at an OLO rate of +26 basis points (bp), whereas it was still borrowing at OLO +45bp in 2018. This is a sign of confidence on the part of the financial markets. The new unit will continue to grow and gradually centralise all direct and indirect debt management. Given that around 50% of the Region's debt is in PAU, this is a major challenge. In the same spirit, the Government will enhance the initiatives to optimise treasury management.

Wallonia's objective is also to enhance the value of all its assets. In effect, the Court of Auditors has highlighted the fact that only a small percentage of the shareholdings currently appear in the Region's accounts. The Government will implement a comprehensive plan to ensure that all of its shareholdings can be valued in its balance sheet.

In its Regional Policy Declaration, the Walloon Government decided to put a strong emphasis on energy saving in buildings. As regards the **fiscal aspect** of property, this will primarily take the form of an adaptation of the 'chèque-habitat', a Walloon mechanism that makes it possible to benefit from a significant tax reduction in personal income tax for 20 consecutive years following the acquisition of one's own and sole home and depending on the level of the purchaser's income. The scheme will therefore be geared towards granting an advantage in the event of acquisition coupled with the implementation of energy-saving works.

An analysis of the possible modernisation of the various property taxes is currently being carried out by the Walloon high council for tax expertise, the Wallonia Tax and Finance Council. This council will report back to the new Walloon Government with its conclusions in the course of 2020. The possible evolutions of these taxes and the adequate timing for implementing these possible reforms will then be analysed.

Efficacy of public expenditure

The principle of efficiency in public expenditure already guides the work of the Government. As such, savings measures have already been introduced in all Walloon public services (SPW) in recent years.

In order to achieve the objective of achieving a balanced budget by 2024, the Walloon Government has decided to introduce a new budgetary methodology for the future, the **zero-based budget**. This technique, a first for Wallonia, differs from the traditional budgetary procedure, which consists of drawing up a budget based on the previous year's budget. Conversely, zero-based budgeting includes a complete verification and justification of all expenditure, budget article by budget article. A meeting was held between the services of the Commission and members of the Government on this subject in February 2020.

In view of the significant budget that this will represent, strict phasing will be necessary in order to achieve a zero-based budget. In addition, in 2020, Wallonia will initiate a **spending review** to facilitate the procedure.

Furthermore, the Walloon Government intends to continue and broaden its approach to **evaluating the policies** implemented. As such, several priority projects were evaluated by IWEPS during the previous legislature⁸³, in particular recruitment aids, the policy of competitiveness clusters, raising awareness of entrepreneurship, the digitisation of public services, and the development of industrial sites.

The Regional Policy Declaration envisages the evaluation of various policies: aid for RDI, financial support for companies, employment aid measures, sectoral agreements, etc.

Moreover, in the context of the implementation of its Transition Plan, in order to effectively tackle the challenges facing Wallonia, the Government intends to apply **agile management**, which will include indicators that will make it possible to measure the impact of the Government's actions at regular intervals (particularly in social, environmental and economic terms) and the prospective needs in the medium and long term. The Government will continue to develop indicators that can be used alongside GDP to measure human development and the ecological footprint in order to guide its actions. It will

⁸³ https://www.iweeps.be/projets/?fwp_proj_categories=evaluation

be supported in particular by a High Strategic Council (HSC), which is interdisciplinary and composed of independent scientific experts.

Sustainability of public finances and extended care

In 2019, Wallonia issued **Green Bonds and Sustainable Bonds** for the first time. Green bonds are bonds whose proceeds are intended to finance or refinance a combination of specific projects in favour of the climate and the energy transition in Wallonia. The funds collected are used to implement various social projects and/or projects with a positive environmental impact. The issue was a great success on the financial markets, raising the targeted financing of €1 billion. The Government's objective is to continue to finance itself using this method, and to dedicate the funds to projects with the greatest return on investment in terms of improving socio-environmental indicators.

In the area of **extended care**, within the AVIQ, a Financial and Budgetary Monitoring Council is responsible for monitoring the implementation of expenditure; it has prepared partial budgetary targets that ensure short-term budgetary supervision and sustainability, in addition to monitoring medium- and long-term objectives, and taking the necessary corrective action. In addition, the emphasis is placed on prevention on the one hand and home care on the other. As such, the decree on prevention and health promotion was adopted by Parliament in May 2019. It constitutes the regulatory basis for the implementation of the 1st Walloon Prevention and Health Promotion Plan (adopted in 2018), which is intended to guide the actors in the field in their approach. Four types of actors are recognised in this framework by the new system: local health promotion centres, centres of expertise in promotion, centres for the operationalisation of preventive medicine and health promotion operators. Their approvals will now be granted for an indefinite period and no longer on an annual basis.

In addition, the Government has earmarked a further €1 million for this year to encourage more participation in cancer screening.

The decree on the organisation of palliative care at home was passed by Parliament in May. This sets out the role and missions of the three Walloon structures specialising in end-of-life care. It also provides for the introduction of multi-annual financing for operators.

In April 2019, the Government also decided to refinance the home care and home help coordination centres, to the tune of €4 million.

Finally, in February 2020, the Walloon Government adopted the decree on the hospital approval procedure. This was the final legislative act adopted by the Government to lay the foundations for the reform of hospital networks in Wallonia.

2.2. Recommendation 2: Improving the effectiveness of active labour market policies, continuing reforms of education and training systems

Increasing the participation rate of Walloon citizens in the labour market is a priority for the Walloon Government. In this context, it has set itself the objective of achieving an employment rate of 68.7% by 2025.

Active labour market policies

Training, skills development and support for jobseekers remain a fundamental pillar of government action. FOREM will prioritise its resources on counselling, training and support for jobseekers.

To enhance the integration of unemployed jobseekers into the labour market, a new model of **adapted support for jobseekers** is currently being developed. More calibrated to the profile and level of autonomy of individuals, this new support should allow better overall provision for the most vulnerable groups, in particular the long-term unemployed with low skills, older workers and people from a migrant background. A virtual single file for all jobseekers will be set up. This will include all the steps taken by jobseekers (training courses, internships, skills validation, job applications among employers, work experience, sending CVs and letters of application, obtaining diplomas and certificates, etc.), and will facilitate appropriate guidance for jobseekers in their search for employment. Thanks to the time saved by the current digitisation of support services for more autonomous individuals, more time and intensive local support will be devoted to the most vulnerable groups. A new decree is being drafted to formalise and secure the system for jobseekers, FOREM and its partners. Support will no longer be limited to a maximum of one year and will be subject to dynamic and high-quality monitoring by FOREM, which will also be reinforced by the implementation of the multi-partner lifelong orientation system, which enshrines the principle of a single gateway designed to make the orientation landscape more accessible, based on the network of 'Cités des Métiers' (Professions Centres) and their relocation within labour market areas (ex-CEFO).

More specifically concerning the target groups, the Government plans to place a particular focus on NEETs. The **Youth Guarantee Scheme** will be strengthened and will aim to offer every young person a proposal for an internship and/or training and/or employment within four months of completing their studies. Opportunities for internships will be developed and in-company training for the least qualified young people (PFI (Training Integration Plan), 'helping hand' measure for professions with labour shortages, sandwich training, etc.) will be prioritised.

In addition, in order to enhance **the existing range of services for newcomers**, the Walloon Government has designated a series of training and integration operators, namely the CISPs (Socio-professional Integration Centres), the MIREs (Regional Missions for Employment), the CPASs (Public Centres for Social Welfare) and the SAACEs (Support structures for the self-creation of jobs) and has given them specific subsidies to handle this influx of people in addition. A public cooperation agreement was therefore proposed to operators wishing to welcome this target group; 45 agreements have been signed in order to meet the specific needs of the public as effectively as possible. 19 of them generated effective services for the beneficiaries in 2018 and were maintained in 2019. As not all operators are involved in these agreements, in 2017 it was decided to launch a call for projects aimed at diversifying the offering and supporting specific modules for the target groups. 45 projects were selected out of the 91 applications submitted, created by 43 different operators and offering 610 training places to newcomers (e.g. a "truck driver" training course, training for a profession with labour shortages). In October 2018, the job integration rate was 28.5% (average rate for the various measures of the call for projects). Of the 45 projects developed in 2018, 42 were renewed to develop actions in 2019.

In order to combat **discrimination in recruitment** more effectively, the Government plans to introduce a legal framework governing the mechanisms for situational testing. These mechanisms will make it possible to verify reported cases of discrimination by posing as candidates applying for jobs with the suspected employer or for a discriminating customer (temporary employment, service vouchers).

In order to continuously improve the effectiveness of active labour market policies, FOREM has started a process of evaluation of recently reformed employment aids ('Impulsions' (Stimulus), SESAM (Job support in the for-profit sectors), PFI (Training Integration Plan)). Despite the novelty of the reforms and the unavailability of certain longitudinal monitoring data, the evaluation that has been initiated will make it possible to identify whether certain desired outcomes and objectives are being met, but above all it will make it possible to propose a series of improvements to the processes and to initiate a regular monitoring process, in terms of integrating the target groups into the labour market.

More specifically, with regard to 'Impulsion 55+', the analysis has already produced some initial results. Between the beginning of July 2017, coinciding with the operational launch of the reform, and the end of September 2018, just over 56,000 people benefited from this stimulus (including the transitional measure for older workers, which reached 3,400 people). The evaluation and the subsequent reform will aim to objectivise the actual impact of the scheme beyond possible deadweight effects.

Concerning the long-term unemployed, a framework agreement was signed in May 2019 between Wallonia, FOREM and the federation of CPAS. The objective of the enhanced collaboration between FOREM and the CPAS is to offer jobseekers a more coherent path to professional reintegration. The agreement will also make it possible to create local partnerships between FOREM, the CPAS, but also the ADL (Local development agencies), 'Maisons de l'emploi' (Job Centres), ALE (Local employment agencies), Municipal Administrations, MIRE, IFAPME in order to implement veritable local dynamics of collaboration for a more coherent, more efficient and more fulfilling return to employment of the most vulnerable people.

The Government is also working on the implementation of a new "stepping stone" employment incentive for the long-term unemployed (more than 24 months of inactivity) who do not appear to benefit much from the "Impulsion" stimulus packages, including the "Impulsion 12+" stimulus. The idea is to draw inspiration from well-known 'stepping stone' incentives, such as articles 60 and 61 of the CPAS or the PTP system (Professional transition programme), aimed at developing skills and acquiring professional experience through professional activities subsidised by the public authorities.

The Regional Policy Declaration also provides for the launch of a **pilot experiment of territories with zero long-term unemployment**. Wallonia will set out the legal framework to develop the approach on voluntary territories and, on the basis of a voluntary approach by jobseekers. This will enable pilot experiments to be set up in specific labour market areas, based on work with actors in the field, notably with the support of social economy schemes, by mobilising the existing tools (incubators, support by the CISPs, etc.).

Training systems

The Walloon Government has envisaged making training and skills development a fundamental pillar of its action. **The skills strategy** for Wallonia will be bolstered by various actions. In order to optimise the match between the supply and the demand for skills, and to provide efficient responses to needs that are not met, or insufficiently met, a multi-partner platform "Wallonia Compétences d'Avenir" (Wallonia Future Skills), organised by strategic area of activity, will be set up. This platform will also aim to anticipate new skills needs and the necessary evolution of skills in line with the digital transition, in particular by promoting and stimulating educational and productive innovation (bench testing, new

prototypes, etc.), through project incubation. In addition to improving the anticipation of needs in the growth sectors and mobilising all actors to optimise the training offering, the Walloon Government has planned to strengthen the effectiveness of the skills centres, which play a key role in the continuous training and retraining of workers, and to reform, after the current evaluation, the financial incentives for the training of workers so that they provide greater support for the continuous training for the groups that are currently least represented in continuous training, namely women, the low skilled, etc. Personalised schemes to support the continuous training of workers will be adapted and upskilling schemes to support companies and employees will be deployed for workers in companies significantly affected by change (digital transformation, circular economy, ecological transition). The acquired skills of workers will be valorised by the introduction of a system of certificates and by the creation of an individual right of the worker to the validation of skills acquired at work. The language learning scheme will also be evaluated. The 'Wallangues' platform will be optimised and further integrated into the 'Plan Langues' (Language Plan), coordinated by FOREM.

Wallonia has various **vocational training** systems and actors, the main ones being FOREM, the Skills Centres, IFAPME, CISPs, MIREs and sectoral funds. Their potential must be optimised, in particular through better collaboration. In order to broaden the training offering, a concerted action plan between the Walloon Government, the Government of the Wallonia-Brussels Federation and the actors in the field will be set up in a participatory rationale.

Wallonia is currently faced with a significant labour shortage, and more particularly a shortage of qualified labour adapted to the needs to be met in a rapidly changing world. Too few young people and jobseekers are trained in occupations for which there is a labour shortage and certain training courses do not bring learners up to the level of skills required by the technical and technological developments taking place in certain sectors. These shortages currently constitute a major obstacle to the development of businesses in Wallonia. As a result, companies are forced to slow down their expansion or give up certain markets, among other things.

To address these issues, various actions have been developed in recent months. **Campaigns to promote the professions with labour shortages and professions of the future** ("Mardis d'avenir" (Tuesdays of the Future)) are being conducted to attract more candidates to training courses that offer promising opportunities on the labour market. Training courses featuring longer in-company training periods ("helping hand for labour shortages") have also been launched in partnership with sectors and companies faced with recruitment difficulties. These pilot experiments will be evaluated and will serve as a basis for the implementation of a new workplace learning scheme targeting jobseekers.

In the **chemical, pharmaceutical and biotech sector**, a 1st virtual job fair was organised in March 2020, in partnership between the sector and FOREM. The objective was to respond to the growth and demographic challenge of the sector. In effect, every year, this sector has to recruit an average of 1,500 people to consolidate its growth. It is also confronted with an ageing workforce, with 5,500 natural exits from the labour force expected over the coming 10 years. This fair is organised on the basis of an innovative concept combining virtual and face-to-face meetings, which will allow candidates to apply online and request a remote interview, but also to meet recruiters. Future editions are being considered. In order to support the link between job offer and job search, the dynamics of the jobdays, organised by FOREM and integrating a preparation phase and assistance in the active search for a job, will be significantly enhanced.

All the texts relating to the **reform of the Training and Integration Plan** were published in the first half of 2019. This has been in force since 1 May 2019 and places the emphasis on administrative simplification, the principle of trust and the valorisation of skills acquired by learners. The scheme is now open to public employers. The new scheme is currently being evaluated in order to remedy the "teething problems" and to meet the objective of increasing the number of PFIs, as a veritable lever towards employment, for thousands of jobseekers.

In 2019, FOREM also made it a priority to shorten its training entry deadlines in order to avoid applications drying up if the time between an interest in following a qualifying training course is shown and the entry into training is too long.

In addition, during the 2019-2024 legislative period, the Walloon Government intends to strengthen the training of workers through a new scheme inspired by the Flemish model, "**career training vouchers**" (support and guidance for workers wishing to improve their skills or reorient their careers, primarily towards professions with a labour shortage). Benchmarking with the other regions will be undertaken, as well as a focus on older workers and workers who have lost their jobs. Upskilling schemes will also be developed for workers in companies that are significantly affected by change (the digital transformation, circular economy, ecological transition, etc.). The valorisation of skills acquired at work (certification system for any skills acquired formally or non-formally and the individual right of the worker to validation) and skills assessments will be strengthened and promoted with the support of the sectoral funds.

In terms of digital skills, the Walloon Government plans to continue implementing the 'Digital Wallonia' strategy, which includes a section dedicated to **digital skills** learning from an early age and then for life, alongside other important measures, including support for the digital transition of businesses. The transformation of professions will be analysed and digital skills programmes for jobseekers and workers undergoing vocational retraining will be put in place. The 'Cités des métiers' will be entrusted with a monitoring mission focused on the professions transformed by digital technologies. The Walloon Government has also planned several actions aimed at reducing the digital divide, ranging from awareness-raising to training and developing, in particular, digital public spaces (EPN in French).

In addition, Wallonia (winner of the EaSI call for projects to implement the European recommendation on the skills enhancement pathway) started the "**Start Digital**" project in March 2020. This aims to implement an integrated strategy for training in basic digital skills for low-skilled adults. The project is coordinated by the SPW and the Agence du Numérique (Agency for Digitisation). All French-speaking public/publicly-funded training operators are partners in the project (FOREM, IFAPME, Interfédé, InterMire, Bruxelles-Formation, SFPME, EFP, Febisp, Enseignement de Promotion sociale, Consortium de validation des Compétences and Formaform). The project is built around 3 methodological pillars: the use of a single reference system (DigComp), the pooling of tools and the provision/recruitment of institutional digital mediators to support trainers in integrating digital technology into their practices (cross-cutting digital skills applied to the professions). This project aims to develop more appropriate training on a broad scale, to enhance the skills of jobseekers.

This project will be conducted in close consultation with the new "**Upskills Wallonia**" strategy currently being drafted to strengthen/develop the basic digital skills of workers. This strategy is being drafted in partnership with business actors (UWE, Agoria) and training operators.

Finally, Wallonia is also involved in an Interreg Europe project aimed at improving public policies on **the training of workers in Industry 4.0** (project 4.0 Ready), which started on 1 August 2019.

Moreover, it can be seen that there is disenchantment with the vocational strands at the level of secondary education or sandwich courses, as well as at the level of higher education. One of the reasons behind this is the negative image of the professions and companies that continues to be conveyed to young people and their close circles (families, teachers).

This is why Wallonia has developed a regional strategy for the **promotion of technical and technological professions** which falls within the lifelong guidance system, which the Government is currently implementing by relying on the network of the 3 Walloon 'Cités des Métiers' and their decentralisation in labour market areas. Various measures have been launched in recent years. In order

to enhance their impact, the Walloon Government has planned to improve the visibility and attractiveness of professions in the field of science, technology, engineering and mathematics (STEM) and digital technology by setting up an awareness-raising plan in conjunction with the Wallonia-Brussels Federation, and coordinated throughout the territory. Emphasis will be placed on attractive information to support the positive orientation towards training in the fields of STEM, in consultation with training and education actors and stakeholders from interested sectors (SMEs, Industry Council, Digital Council, etc.). In this context, the Walloon Government intends to organise a major event to disseminate and raise awareness of science and technology, by 2020. The aim of this event will be to bring together in one place all the actors involved in the dissemination and awareness of technical and scientific professions and to organise various thematic workshops for primary and secondary school pupils.

In April 2019, an agreement was concluded between the **Maison des Maths et du Numérique**, Wallonia and the Wallonia Brussels Federation). In this context, the Walloon Government has earmarked €2 million over the period 2019 to 2021 to provide the resources needed to implement the activities of the Maison des Maths et du Numérique. This initiative develops activities to allow young French-speaking Belgians to approach mathematics and digital technology in a fun way.

For **vulnerable groups that are far from the labour market**, a training offering financed or provided by the public authorities enables them to access training. The methodology of training through work has been supported by the Government in order to get a specific target group "hooked" onto training, groups which are often scarred and let down by an school system to which they are unsuited.

A project is underway, with the support of PARS, to develop systems to assess and recognise learning outcomes of the Socio-professional Integration Centres (CISP) by mid-2021. The outcome should, in the longer term, contribute to improving the quality and relevance of non-formal learning and facilitating access to further training pathways in Wallonia for low-skilled individuals. The CISPs train around 16,000 people per year (51% women, 49% men). This action is part of the dynamic, developed in Wallonia, of validation, visibility and valorisation of lifelong learning skills (Consortium for the Validation of Skills and the new "certificate of professional skills", currently being tested, relating to the mastery of all the skills linked to a profession).

During Phase 1 of the project (Sept 2019-Dec 2019), a review was conducted of the existing initiatives among the CISPs and internationally for the assessment, recognition and certification of learning by low-skilled individuals. In the next phases, it is planned to develop/enhance the systems to assess, recognise and certify the technical skills acquired through the training courses of the CISPs, and formulate proposals for a quality assurance system that could improve the recognition of CISP's training courses in the Walloon training system (to be finalised in April 2021).

Finally, the **Service Francophone des Métiers et Qualifications** (French-speaking Service for Professions and Qualifications) is responsible for generating job and training profiles for training operators in French-speaking Belgium. A strategic guidance note was adopted in April 2019 by the Governments concerned, setting out, inter alia, new working methods.

In 2019, the SFMQ therefore produced preliminary studies on the fields of computer science, personal assistance, personal care and paid driving on the road. According to studies by the Public Employment Services, many professions in these areas of activity suffer from labour or skills shortages. These preliminary study reports have made it possible to identify the professions and group them into clusters of trades in a vision of career and training paths.

The Job Profiles for paid driving on the road and personal assistance clusters were drafted in collaboration with the social partners to identify skills needs based on a new methodology. The description of the professions as presented in these new profiles aims to facilitate their understanding by the people in charge of advice and guidance and by citizens wishing to better understand the professional expectations before committing themselves to training.

The SFMQ is currently working to produce the Training Profiles, associated with these Professions Profiles, in collaboration with all the public operators for education, training and skills validation. The objective of the combined drafting of Professions Profiles and Training Profiles is to improve the match between the skills of workers and their acquired knowledge at the end of their training/education and the start of their professional activities.

The SFMQ is also working on adapting existing SFMQ Profiles and CCPQ benchmarks that existed prior to the creation of the Service in order to adapt them to the new professional realities.

Finally, it should be noted that the Walloon Government adopted an amending decree at the third reading in May 2019 that will make it possible to recognise professional certifications in the context of recruitment for jobs in the regional civil service. Specifically, this recognition will allow people with a professional certification issued by IFAPME, FOREM or the Consortium de Validation des Compétences (CVDC), to be recruited in the regional public service. Access has hitherto been restricted to persons with a teaching qualification. This measure will put an end to discrimination in recruitment with the public service, and will increase the diversity of profiles there. This measure will also encourage professional mobility as it also applies to European public operators.

Moreover, the dynamic of validating skills in companies will be boosted from the first half of 2020 (the social economy sector will play a pilot role in this regard), with the aim of supporting the enhancement of the skills levels of workers and their professional mobility, and even their reintegration and/or retention on the labour market in the event of restructuring.

2.3. Recommendation 3: Investment and mobility

The Government will adopt a **Social, Environmental and Economic Transition Plan** in the first half of the year. This is currently being drafted.

The transition plan will be structured around a limited number of key priority projects and changeover reforms, divided into three components;

- Ecological transition: energy renovation (insulation), mobility, renewable energy, biodiversity, agriculture and food;
- Transition of knowledge and know-how: training, internships, literacy, skills development, orientation towards science, technology, engineering and mathematics (STEM), etc.;
- Economic and industrial transition: transition towards a circular, regenerative and zero waste economy; development of economic sectors of the future such as the digital, biotechnologies, bio-economy, silver economy, artificial intelligence, modernisation of industry; consideration of new economic models and new ways of organising work that are democratic (such as cooperatives), respectful of workers, consumer rights and the planet; support for the self-creation of employment (enhancing local economic anchoring).

The Government will also support research and innovation with the aim of amplifying and accelerating the social, ecological and economic transition. An important focus will be placed on experimentation, making it possible to conduct innovative projects.

The Government will ensure that all investment plans are assessed and coordinated, in order to have a comprehensive view of the needs and challenges in terms of investment. Wallonia also intends to encourage constructive exchanges with the other Regions and the federal authority in order to implement a coherent and ambitious investment policy.

In terms of stimulating local investment, the Walloon Government has adopted a decree on **Urban Policy**. This will now set out a framework for the award and use of the grants they receive (€13 million per year). Cities will have to devote at least 50% of these resources to investment. Since 2019, the funding of this Urban Policy has been conditional on the adoption of a new tool called the "Urban Development Perspective", which enables urban municipalities to plan and manage all the actions that contribute to their dynamism more effectively, and their reach as a structural cluster. In December 2019, the Government approved the first decree fixing the breakdown of the amount allocated, in the form of drawing rights, to the seven major cities for the multi-annual planning 2019-2024.

The Government has continued its investment policy in the priority areas of mobility, energy, innovation and digital technology.

In terms of the **circular economy**, following the call for projects launched in 2019 for the creation of a **plastic recycling sector in Wallonia**, the project selection process was completed in May 2019. 6 projects were selected, representing an investment of €120 million, including €47 million financed by Wallonia. These will lead to the creation, in 2021, of industrial processing units with a capacity of 156,000 T of plastic waste; 350 jobs are expected to be created.

The Government has also planned to adopt an **Integrated Waste Management Infrastructure Plan**. This tool will make it possible to plan Wallonia's needs in terms of waste management infrastructure, all management methods combined (collection, sorting, transfer, valorisation of materials, incineration, disposal, etc.), including the environmental impacts, the associated costs and the investments to be made between 2025 and 2050.

In terms of **energy**, as part of the Walloon Investment Plan (PWI in French), in May 2019 the Government released an additional €12.5 million to improve the energy performance of public housing.

The Walloon Government, while increasing the public resources invested in **support for innovation**, plans to reform aid with an emphasis on simplification and its impact on the regional economy. A systematic evaluation of the policies pursued will be carried out and coherence between the tools will be enhanced. The process of renewing Wallonia's **regional smart specialisation strategy (S3)** has been launched, with the aim of completing it by the end of 2020. The aim is to redefine the priority areas of the S3, the associated policy mix and the terms for the governance of the strategy, with a view to increasing efficiency and improving the policy mix. This renewed strategic framework should make it possible to stimulate investment in innovation, entrepreneurship and the creation of activity in the priority themes that will be identified.

In the context of the PWI, in April 2019 the Government approved the financing of **three collective research infrastructure projects** for a budget of €9 million. These are 3 interdisciplinary and collaborative projects in the field of animal welfare (Plateforme Aqua, which will make it possible to study animal rearing conditions in aquaculture under optimal conditions of animal welfare, the virtual and inter-university platform for alternative methods to experiments on animals, and the Tox4Wal project, a (pre)toxicological study platform, which will make it possible to help Walloon companies develop their therapeutic projects and, at the same time, develop alternative methods to testing on

mammals). It should also be noted that Wallonia has confirmed its participation in **Euro HPC** to the tune of €5 million.

The 3rd call for projects of the **COOPILOT scheme**, with a budget of €25 million, was opened in September 2019. The aim of the programme, co-financed by the ERDF, is to co-finance pilot units or demonstrators and to deploy their technology on an industrial production scale, via experimental development projects conducted in collaboration by several firms (including at least one SME). 10 projects have been financed to the tune of €23.4 million, for a total investment of €48.4 million.

In terms of **digitisation**, in July 2019 the Government adopted the **Digitalwallonia4.IA programme** (Budget of €900,000) **which aims to include Wallonia in the national and European initiatives on artificial intelligence in order to build a foundation of trust around a transparent, ethical and responsible AI, synonymous with increased performance for companies and a significant improvement in the quality of life for citizens. Digitalwallonia4.IA falls within a rationale of initiating future investments that will be necessary to support a regional dynamic around AI.** It is based on 4 structural strands: society, business, training and partnerships. Two main actions have already been launched in this context: **Start AI** (support by an AI expert for 35 companies in their take-up of AI by June 2020) **and Stepping Stone AI** (intended to set up Proof of Concepts on AI in different sectors). The training actions will be launched in 2020.

Several Walloon actors are involved in **INNOSUP** (Horizon 2020) projects: MECATECH in the IoT4Industry project, the ICT cluster in the Digi-B-Cube project (IT for health) and Wagralim (S3Food on smart sensors). In the context of the IoT4Industry project, Walloon companies are involved in 7 selected projects, for a support of €515,000. This project will make it possible to finance and implement full-scale prototypes and demonstrators that integrate IoT, Big Data, Artificial Intelligence and Cybersecurity into the tools and means of production of industrial companies. Based on the success of IoT4Industry, MECATECH and SOWALFIN have launched an **Easy'Up4Process** call for the financing of 'proofs of concept' for Industry 4.0 (closing February 2020). The scheme will support investment projects relating to the integration of innovation in a production or distribution process with the aim of enhancing the company's added value and competitiveness (operational optimisation). The support will combine financing (subordinated loan of max. €500,000) and support.

In addition, a new call for projects "**Digital School 2020**" was launched in early 2020, with a budget of €9 million, to continue the roll-out of digital equipment in schools. This budget will enable 500 recipients to implement an educational project directly linked to digital technology. Since 2012, €25 million has been invested and more than 1,700 teaching teams have been equipped.

Finally, following the signing of an agreement between the Government and the three telecommunications operators at the end of 2016 on the abolition of regional taxes on masts and pylons, in return for a commitment by each operator to invest €20 million over three years to improve **mobile coverage in Wallonia** (3G/4G), the state of play in mid-2019 shows that €45 million has already been invested and that Wallonia no longer has any municipalities in white zones. 39 municipalities are now no longer in white zones and the average coverage of the population in 4G outdoor is now 98.35%.

Mobility will be one of the Walloon Government's priorities under its Transition Plan. The Government will ensure that its decisions contribute to a reduction in greenhouse gases by 2030, in line with the Walloon objective of -55% and a sharp reduction in the impact of the transport system on health. The Walloon policy will be based on the FAST 2030 vision and the regional mobility strategy adopted on 9 May 2019, which will be strengthened in line with Wallonia's objectives.

The Government will invest massively in public transport, both through conventional lines and innovative solutions. The aim will be to increase the supply and quality of service. The network will be

extended where necessary, in particular via express and feeder lines, to connect business parks, neighbourhoods, housing estates and villages.

The Government will provide significant support to soft and active mobility (walking, cycling, soft micro-mobility, etc.) and will roll out adapted infrastructure. It will put in place a strategy to develop the use of cycles as a utilitarian means of travel, in order to double its use by 2024 and increase it fivefold by 2030. This strategy will be based in particular on a "Wallonie Cyclable 2030" plan, the full implementation of regional cycle routes and the drafting of an express network, in connection with the feeder networks and local routes which will be enhanced.

The Government will take the necessary measures to ensure an efficient and safe road transport network. It will therefore continue the preventive and curative maintenance and securing of existing infrastructure and will develop smart roads.

A Mobility and Infrastructure Plan 2019-2024 was adopted in April 2019 with a budget of €1.6 billion. In order to help accelerate the climate transition, the new Government will adopt an adjusted '**Mobility and Infrastructure**' plan until 2025. The overall budget will be €2 billion.

As regards the projects drawn up by the Walloon Public Service, the Government intends to:

- Take note of the projects already awarded (for an amount of €71.4 million);
- Confirm the projects relating to hydraulic works (€309.4 million);
- Also confirm the projects that primarily concern soft mobility and/or public transport, for an amount of €392.7 million.

In this 'Mobility and Infrastructure' plan, the Government will set aside an amount of €80 million per year from 2021, to be used exclusively for the implementation of additional projects focusing on soft and collective mobility.

In terms of roads, the emphasis will be on maintaining and securing existing infrastructure and developing smart solutions, etc.

Beyond the 2019-2025 plan, with the exception of road safety works and connections to the existing network of essential infrastructure (stations, hospitals and ZAE (economic activity zones)) and security works, the Government will not start the study and will not carry out new roads and road extensions.

To convince citizens to make greater use of alternatives to cars, the Government will provide significant support to connections between the various means of transport and coordination between transport operators. This is clearly part of the promotion of intermodal and multimodal mobility.

Road taxes and vehicle registration taxes will be reviewed, with overall taxation unchanged, to adjust them according to CO₂ emissions and mass / power. The aim in particular is to encourage the purchase of cars that are less powerful and lighter, and therefore less polluting.

The Government will analyse the possibility of extending the road network in specific situations, that are subject to the kilometre charge for heavy goods vehicles to roads connected to the network already paid for, in order to respond to the difficulties created by the inappropriate switching of traffic to other roads. Adjusting the rate of the charge will also be considered to encourage better mobility management.

More broadly, Wallonia will integrate the process of gradually phasing out internal combustion vehicles, which has already started. In a transitional phase, the Government will support an ambitious plan for the balanced **roll-out of electricity terminals and compressed natural gas (CNG) and liquefied natural gas (LNG) stations** on Walloon territory. It will promote vehicles powered by natural gas, electricity, hydrogen and hybrid vehicles.

The Government will finalise a multimodal goods transport and logistics plan, included in the regional mobility strategy, coordinated between all the actors, and in line with the regional climate and energy objectives, and which contributes to the economic development of Wallonia, in order to significantly reduce the number of kilometres travelled.

To this end, the Government plans in particular to complete the backbone of waterways in Wallonia by upgrading, maintaining and cleaning up waterways and locks. Wallonia will continue to be involved in the Seine-Scheldt liaison project, which aims to create a new 4,500 tonne gauge navigation route linking Paris, Antwerp and Rotterdam.

In addition, the new **PEREX centre** was inaugurated in April 2019. This will provide Wallonia with high-tech management of its road and inland waterway infrastructure (investment of €30 million). It will make it possible to manage, control and secure the networks in real time.

In December 2019, the framework agreement between Wallonia and the **Centrale Régionale de Mobilité** (Regional Mobility Centre) was signed. The objective is to promote alternative mobility solutions. The Local Mobility Centres (CLM in French) provide information on the best available transport options (public transport, social taxis, car-sharing, etc.) and organise, with partners, alternative formulas when necessary. Various CLM were already active, but there was no regional coordination, which will eventually make it possible to standardise this type of service and cover the whole Walloon territory.

2.4. Recommendation 4: Reduce the administrative and regulatory burden to boost entrepreneurship, increase competition in service sectors

Administrative simplification for entrepreneurs and SMEs

In its Regional Policy Declaration, the Government placed particular emphasis on developing businesses and the self-employed. In particular, the administrations and support structures are expected to adopt a business-friendly philosophy by facilitating procedures and reducing the administrative burden (SME test, "only once" principle, electronic invoicing, harmonisation of documents, the digitisation of procedures, etc.).

Various projects are already underway in this respect and measures have recently been adopted. For example, the forms for the **environmental permit and the single permit** have been simplified. They are planned to be made digital by mid-2020.

Measures to **simplify and speed up the permit procedures** envisaged in the CoDT (Territorial Development Code) were also adopted in May 2019. A series of minor and energy-related works are now exempted from permits or the intervention of an architect. These came into force on 1 September.

The '**chèques-entreprises**' (business cheques) scheme has been simplified at various levels. The number of cheques has been reduced, and they are now grouped into 7 themes (start-up, development, transmission, internationalisation, sustainable development, innovation and digital). 2 new cheques are available (energy and circular economy). The intervention percentages have been harmonised at 50% with the exception of the so-called priority themes such as Innovation and Digital (75%) and the Start-up Cheques for the most vulnerable groups (80%). The eligible groups have been redefined: 3 groups are eligible for the scheme, namely project leaders, businesses and starters. The digital platforms have been improved and a new website has been launched: www.cheques-entreprises.be. The labelling of service providers is also simplified, and will now be carried out by the services of the SPW.

Public procurement procedures have been completely digitised since 1 January 2020.

There has also been an improvement in the situation regarding **payment terms**. The report for the year 2018 shows that the recorded developments are largely positive for commercial invoices settled by ordinance. Gradually, and on average, the 30-day reference threshold for processing in the strict sense is being reached, despite the increase in the number of invoices processed. At the end of 2018, it appears that 72.5% of invoices were settled within 30 days maximum (from the date of receipt recorded by the officials). This is the best score observed since 2013. Average payment terms for commercial invoices have been falling almost steadily since 2013 (41.98 days) and were very close to the target values (30.83 days) by the end of 2018.

Retail trade and services

In terms of **retail**, the Government is pursuing the objectives of revitalising urban centres, promoting diversity and developing local shops. The Regional Policy Declaration provides that the Regional Commercial Development Scheme (SRDC in French) will be coordinated and, where appropriate, integrated into the Territorial Development Scheme, so as to move towards a single indicative reference document for the whole of the regional territory. The commercial premises permit system and the integrated permit will be coordinated and, where appropriate, merged with the single permit system.

In order to combat the phenomenon of the loss of craftsmanship and to stimulate interest in crafts-related professions, the Walloon Government has decided to **revitalise the training pathways leading to crafts professions** organised in the IFAPME Network. As such, it has introduced a comprehensive measure to revalorise training in the crafts-related professions. This measurement consists of four strands:

- The granting of a specific bursary to craftsmen and women, worth €260 per month. This amount is intended to compensate for the additional training burden borne by craftsmen and women on whom all vocational training falls, given the specific nature of craftsmanship (no training partly provided by IFAPME as opposed to other professions).
- The implementation of a specific core curriculum for crafts, training in management, creativity, innovation, e-marketing, e-commerce, etc. All apprentices who embark on these pathways will be grouped together in the courses in a common core.
- The implementation of a campaign to promote crafts-related professions.
- The development of synergies with the representatives of craftsmen and women (Union des artisans, SNI, UCM, etc.)

In addition, following the implementation in 2017 of the first "CREASHOP-VILLES" project to assist shops, aimed at cities considered as major urban centres by the ERDF and/or having a non-profit association for city centre management, the **CREASHOP PLUS** project aims to extend the scheme to cities and municipalities considered as "centres of the (sub)areas of consumption of current and food purchases" defined in the SRDC, i.e. 41 additional municipalities. The municipalities were invited to submit an application during the second half of 2019 with a view to organising support for future shop owners wishing to develop a new commercial activity in an empty commercial unit. The projects will have to include both a start-up support component and a financial support component. An amount of €1.5 million has been earmarked for the implementation of this measure for a period of 3 years.

Wallonia has also set up a system of **compensatory indemnities for shop owners, self-employed persons or entrepreneurs** (< 10 workers) whose activity is hindered by works, in order to compensate for the loss of turnover. The scheme works via a smartphone app that is easy to use. When their activity is disrupted by a building site that prevents customers from accessing the site for at least 20 consecutive

days, the shop owner benefits from an indemnity of €100 per day's hindrance, capped at €6,000 (i.e. 60 days of hindrance) per building site.

An evaluation process of the law on **access to professions** had been initiated under the previous legislature. The revision of this subject, which was transferred in the context of the 6th State reform, is essential, in particular to simplify and adapt implementation to the realities on the ground (relevance of content, cost reduction, etc.). A consultation of professional federations was carried out in the first half of 2019, including basic management knowledge. The various proposals identified are currently being analysed in order to identify guidelines and proposals for adjustments.

3. Thematic objectives of the Europe 2020 Strategy

3.1. Employment

In addition to the reforms of the employment market outlined in chapter 2, several other employment measures should be mentioned, particularly those aiming to support job creation and achieving a work-life balance.

The Regional Policy Declaration envisages strengthening the **collaboration between FOREM and the VDAB** in order to further mobilise jobseekers towards Flanders. In addition, the language learning scheme in Wallonia will be evaluated and improved on the basis of this evaluation within the framework of a new language plan which, in the interests of coherence, efficiency and complementarity, will link together the various schemes (training plan, bursaries and immersion courses, IBO-Taal, language level objectification tests, Wallangues Platform, etc.).

The Regional Policy Declaration envisages various measures to **help achieve a work-life balance**, in particular improving the integration of single parents, especially young women, into the labour market through accessible and adapted training and apprenticeship reform, support for businesses which are committed to implementing a "parent-friendly" policy, and support for the care and transport of children aged between 3 and 11, including, if appropriate, the extension of the service cheques scheme.

In order to strengthen the attractiveness of the early childhood sector, Wallonia and the ONE launched an information campaign in 2019 on the **new child minder status**, created in 2018. This allows beneficiaries to enjoy the benefits of an employment contract: full social protection, paid holidays, holiday pay, income and employment stability. Following an initial pilot experiment, 200 positions were created. Collaboration between FOREM and the ONE, in terms of awareness and recruitment of new employees, will be further enhanced.

In December 2019, the Government made €4.5 million available to boost the **social economy** sector. The aim in particular is to develop and customise 'food belts', Creative Resource Centres, and increase higher education programmes in the social economy and make Wallonia an experimental laboratory, an area of innovation in this field. Via a budget of €3 million also made available, SOWECSOM will also support the emergence and professionalisation of new business cooperatives in the social economy, with a particular focus on the social and transitional housing sector (victims of domestic violence and the fight against homelessness).

The Regional Policy Declaration envisages the implementation of extensive support, including diagnosis, skills enhancement and legal and accounting aspects, accessible to starters who launch their activity as self-employed persons or business creators. We also refer to sections 2.4 and 4 concerning

the measures adopted in **support of entrepreneurship**, including women's entrepreneurship, in particular through the actions of the SAACEs.

3.2. Research, Development and Innovation

As indicated in Chapter 2, the Regional Policy Declaration envisages **increased public investment in support of innovation**, in order to achieve the European targets of 3% of GDP invested in R&D, and to raise this target to 4% by 2035 and 5% by 2050, of which one third should come from the public sector. In this regard, the budget funds allocated to R&D were stable in 2019 compared to 2018: €284 million versus €287 million in 2018.

The Government also plans to step up efforts to improve the policy mix and coordination of actors with a view to improving the effectiveness of the policies implemented and increasing the value of the projects supported in economic terms. A reform of aid for innovation will be implemented, with priority being given to simplification and feedback effects for the Walloon economy.

Wallonia has started work on **renewing its smart specialisation strategy (S3)**, which should be completed by the end of 2020. An update of the Region's strategic areas of innovation is planned. This will capitalise in particular on identifying regional priorities in the field of R&D which was adopted in May 2019. This has been implemented taking into account the priorities of the future Horizon Europe programme, in order to strengthen the link between regional and European policies. The process should also lead to the establishment of clear governance arrangements, an effective policy mix, and a better definition of the missions and interactions between each actor in RDI. The S3 should make it possible to develop and strengthen innovation niches, strategic sectors and priority value chains.

The Regional Policy Declaration also envisages the development of synergies and economies of scale between accredited research centres and the promotion of inter-regional and international research collaborations. In this respect, a new **BEL-SME 2020 call** was launched in December 2019, aiming to support collaborations between SMEs from the 3 Belgian regions for R&D projects.

In collaboration with the Wallonia-Brussels Federation, there are also plans to develop a programme to raise awareness of the gender aspect and promote women in scientific careers in RDI, and to support Walloon innovation through innovative public procurement.

The roll-out of the Walloon network of **creativity hubs** is continuing, with the support of the ERDF. An evaluation of this policy is underway.

In terms of **digital innovation**, in addition to the initiatives already detailed in section 2.3, the INFOPOLE ICT cluster launched the '**Digital Innovation**' programme in 2019. The objective is to accentuate the digital dimension in the calls for projects of the Competitiveness Clusters in a cross-cutting way via the animation of ecosystems around strong digital themes and an innovation support programme for IT companies and companies of the Clusters. The scope of the programme acts in support of the Competitiveness Clusters upstream of the calls for projects, at the conception, awareness raising and networking stage, and also downstream via project valorisation activities.

In addition, Wallonia is organising the selection procedure for **Digital Innovation Hubs (DIH)** within the regional territory; this will take place in two stages with the launch of the call in April, a pre-selection of the most promising projects in July and the definitive nomination of the Walloon DIHs in October. The DIH will make it possible to provide the expertise and support needed by Walloon companies for their digital transformation, based on analyses of their needs, both in technological terms and specific to their sector of activity.

Following the '**Intelligent Territories**' call, 43 projects were selected for a total estimated budget of €8 million, of which Wallonia will contribute €4 million. Innovative digital projects will be supported in areas identified as priorities, including energy and the environment, mobility and logistics, and governance and citizenship.

The Government also plans to develop open data and make this policy systematic in public administrations. With this in mind, the 1st **Geochallenge** was launched in February 2020. The aim of this project is to facilitate the development of concrete solutions that meet citizens' expectations and/or the needs of the administration by exploiting the geographical information from the 'Géoportail de la Wallonie' (Geoportal of Wallonia). Various issues are proposed, relating to mobility, the environment and the discovery of natural heritage, business location and quality of life.

The **assessment of the Made Different Digital Wallonia** programme, a programme to support Walloon industrial companies in accelerating their digital transformation, is as follows:

- The programme has made it possible to coordinate the action of 35 partners (professional and sectoral federations, research centres, clusters, etc.) to ensure the digital transformation of Wallonia's industrial sector;
- **4 Factories of The Future, 3 Industry 4.0 demonstrators;**
- **11 advanced digital technologies for Industry 4.0 in Wallonia. 4 areas of specialisation;**
- **1,102 different manufacturing companies made aware of Industry 4.0;**
- **184 different manufacturing companies diagnosed for Industry 4.0;**
- **A label as a European DIH (Digital Innovation Hub);**
- **A brand with an international presence**, notably at Hanover Messe and Global Industry;
- **An ecosystem of 239 Walloon actors** offering solutions to transition to Industry 4.0.

3.3. Education

In the field of education, Wallonia works in partnership with the Wallonia-Brussels Federation at various levels: developing sectors of excellence for work-study training, digital equipment in schools, implementation of a single, multi-partner, lifelong guidance system, based on the network of Cités des Métiers and their relocation in the labour market areas (ex-CEFO), integrating, in particular awareness-raising and training activities in scientific and technical careers, and developing digital skills.

We refer to other sections which provide more details on the various initiatives relating to these themes.

3.4. Energy-Climate

Reducing greenhouse gas emissions

In the context of the cooperation agreement of 12 February 2018 between the Federal State, the Flemish Region, the Walloon Region and the Brussels-Capital Region on effort sharing as regards the Belgian climate and energy objectives for the **period 2013-2020**, the Walloon objective for 2020 is - 14.7% compared to 2005 emissions for the ESD sectors (Effort Sharing Decision CE/406/2009). The annual targets for 2013-2020 are calculated according to a progressive reduction pathway, starting in 2013 according to the average emission value 2008-2010 and decreasing linearly to the 2020 target value. This only concerns the ESD sectors, as the ETS objective is directly managed at European level, with no objective defined at national or regional level.

Wallonia (kt CO ₂ -eq.)	2013	2014	2015	2016	2017 ¹
ESD objective	26,029	25,624	25,219	24,813	25,223
ESD Emissions	24,283	23,207	23,889	24,146	23,564
ESD balance (surplus)	1,747	2,417	1,329	667	1,659

Balance of Walloon ESD emissions, 2013-2017 (kt CO₂-eq.), *validated data*

¹ The 2017 target is slightly higher than the 2016 target. This is due to a correction applied to all Member States according to Article 27(2) of Regulation 525/2013, which reflects the application of the new IPCC guidelines for inventories and new global warming potential for gases other than CO₂. This correction relates to the trajectories for the years 2017 to 2020.

ESD emissions in 2013-2017 are below the reduction pathway. The cumulative surplus for the years 2013-2017 is 7.8 million tonnes.

The final balance for 2018 cannot be established until the end of 2020, after verification of the emissions inventory by the European Commission and validation of the regional balances by the National Climate Commission. According to current data (provisional inventory of 15 January 2020), Wallonia appeared to meet its ESD target in 2018, but this data will have to be confirmed in the submission of 15 March and then during the verification.

Concerning the **period 2021-2030**, the draft Walloon contribution to the National Energy-Climate Plan 2030 had been approved on 18 December 2018 by the Walloon Government, and transmitted to the Commission within the draft Belgian Plan at the end of 2018. This draft contribution has been updated on the basis of the Commission's recommendations received in June 2019 and the results of the various consultation processes (primarily the results of the public enquiry conducted in Wallonia on the Air-Climate Energy Plan (PACE)). The **definitive Walloon contribution to Belgium's National Energy-Climate Plan** was approved by the Walloon Government on 28 November 2019 and sets out a Walloon reduction target of -37% compared to 2005 for the ESR sectors (Effort Sharing Regulation EC/842/2018). To achieve this, the main measures planned are: renovation and insulation of buildings ('A' label on average for the entire housing stock and neutrality of tertiary buildings by 2050), increasing the share of renewable energies (23.5% by 2030), the rationalisation of mobility needs, a modal shift and greening of the vehicle fleet, research and innovation, and new sectoral agreements.

On the other hand, the Region is aiming for **carbon neutrality by 2050 at the latest** (including a 95% reduction in greenhouse gas (GHG) emissions compared to 1990 levels), based on a progressive trajectory of GHG emissions reduction, and the Regional Policy Declaration envisages an intermediate stage of GHG emissions reduction of 55% compared to 1990 levels by 2030. The aim is thus to contribute to the global effort to keep the average global temperature increase well below 2°C compared to the pre-industrial era and to continue efforts to limit warming to 1.5°C, in accordance with the Paris Climate Agreement. In order to achieve the 55% reduction in greenhouse gas emissions by 2030 compared to 1990 levels, Wallonia will be able to emit a maximum of 25.198 million tonnes of CO₂ equivalent in 2030, to be distributed according to the mechanisms of the climate decree. This objective covers both sectors covered by the European Emissions Trading Scheme (ETS) and those that are not (non-ETS). All sectors must contribute jointly and equitably to achieve Wallonia's climate objectives.

In order to determine the distribution of GHG reductions between the different sectors and the means necessary to achieve them, the Government will use the methodology and proposals of the Walloon Air and Climate Agency (Awac) and will organise wide-ranging consultation with all the sectors concerned. Some sectors will need to meet proportionally more important objectives, and others proportionally less important objectives, depending on the technical and economic capacity of each sector, socio-economic impacts and interactions between sectors, among other things. In any case, the overall target of 25.198 million tonnes of CO₂ equivalent will have to be met.

A broad consultation process will be implemented from spring 2020 onwards. The second phase of this climate plan will be elaborated with a participatory and concerted approach, both with the public and all the sectors concerned. This consultation will be as broad as possible in a process of co-construction of all the significant measures to be decided on, to achieve complete decarbonisation by 2050.

The final targets per sector will be reflected in the emission budgets, within the meaning of the climate decree of 20 February 2014, for the periods 2023-2027 and 2028-2032. These budgets will be adopted by the Government in the context of the PACE 2030 finalisation process (for which the draft was approved in April 2019).

Furthermore, in early December 2019, the Government adopted its **Long-Term Strategy 2050**, which presents a decarbonised vision of the Walloon energy system and greenhouse gas emission sectors by 2050. This strategy aims to lay down guidelines for all sectors concerned (agriculture, transport, industry, construction, energy, and waste). The document is in line with the Regional Policy Declaration 2019-2024 which aims to achieve carbon neutrality by 2050 through a 95% reduction in greenhouse gas emissions, supplemented by carbon capture measures.

In order to ensure consistency between the various decisions of the Government and the climate objectives of the Paris Agreement (which are reflected in the Cooperation Agreement on burden-sharing and in other European Directives) and to make the analysis of the impacts of decisions on greenhouse gas emissions systematic, the Walloon Government has decided to impose **a climate point in each note to the Government**.

With regard to the recently adopted concrete measures, it should be noted that in May 2019 the Walloon Government approved the launch of a call for candidates for the establishment of two **hydrogen production and distribution stations** using electricity produced in Wallonia to supply captive bus fleets. To this end, the Government has made provision for recoverable advances of an estimated €8 million for the two projects as well as subsidies in the order of €8.7 million.

Within the Civil Service, the Government adopted its first **social responsibility report** in October 2019, highlighting the approach to promoting sustainable development within the Walloon Public Service, centred on training provision, the provision of tools and an advisory and support mission. The Regional Policy Declaration envisages the strategic committee will propose, in its draft administration contract with the Government, strategic objectives accompanied by operational measures in the area of climate and development.

Given its economic weight (12% of Belgian GDP), public procurement represents an important lever for sustainable development. To this end, Wallonia adopted the decree of 30 April 2019 on the incorporation of environmental, social and ethical clauses in subsidised **public contracts** with a view to adopting efficient management of resources in the context of public procurement.

The Walloon and Flemish Governments have also jointly undertaken to encourage **CO₂ reduction in the construction sector through their public procurement**. The two regions have reached an agreement to launch some 20 pilot projects between 2019 and 2022. These pilot contracts will introduce CO₂ performance criteria, which will reward the best performing companies in this area.

Renewable energies

The Regional Policy Declaration envisages that the Government will set out an energy vision which takes into account the phasing out of nuclear energy by 2025, the elimination of fossil fuels in favour of 100% renewable energy by 2050 and the intention to intensively develop energy efficiency, in accordance with the energy-climate pact. An adapted trajectory setting out precise targets for energy efficiency and the roll-out of renewable energy, sector by sector, will be developed in the context of the adoption of the PACE measures which aim to achieve a 55% reduction in greenhouse gas emissions by

2030. The energy vision will cover electricity, heating and transport and will take into account cost, technical potential and the acceptability of the technologies. The energy vision will focus on a transition to a decentralised and decarbonised energy system in cooperation with the federal authority, the other Regions and the European Union and taking into account security of supply, stability and cost optimisation and the reduction of emissions of greenhouse gases and other air pollutants.

The Walloon contribution to the **National Energy-Climate Plan** sets a target for renewable energy in gross final consumption of around 23.5% in 2030 (all uses combined: electricity, heating, transport), and details this target sector by sector.

The Government has envisaged developing an "**Employment-Environment-Renewable Energy**" alliance to create a virtuous cycle. Starting by identifying the Walloon actors in the various renewable sectors and their needs, the Government will assess the manpower requirements for the coming years in accordance with the pathways decided upon, and will adapt the training, qualification and employment support sectors accordingly.

Moreover, the Government will encourage cooperatives which are active in energy saving, shared renewable production and collective storage or energy management at the level of a territorial community or neighbourhood, bringing together local public actors, SMEs and citizens, so that the community can take back control of energy. In this regard, in May 2019 Parliament adopted a decree promoting the development of **renewable energy communities**. As such, while mobilising the public network, various entities (natural or legal persons) within a perimeter may agree to pool and synchronise their electricity generation and consumption.

Resource efficiency

The Government is committed to **making building renovation and energy efficiency** a major regional priority. By 1 April 2020 at the latest, it will review, in consultation with the sectors concerned, the objectives and the pace of implementation of the strategy for the renovation of the Walloon building stock to make them consistent with the revised climate target for 2030. The final objective is to aim for carbon neutrality for the entire building stock by 2050, with an intermediate target for 2030 revised upwards. In the context of this strategy, the Government will gradually strengthen the criteria for the energy performance of buildings (EPB). In consultation with the sector, the Government will implement a project to insulate and renovate 250,000 housing units and 2,500 public buildings and schools, in particular through a third-party investor mechanism and soft loans.

An "**Employment-Environment-Renovation**" alliance will be drawn up by the Government. It will aim to stimulate demand for renovating the building stock, build capacity and develop the necessary skills in the sectors of renovation, sustainable construction, eco-construction, natural insulation and renewable energy generation.

The reformed **housing and energy bonuses** (Primes Habitation) came into effect on 1 June 2019. The aim of the reform is to simplify procedures for more accessible bonuses. Any applicant will have to solicit a housing auditor to list all the work to be carried out in terms of energy and hygiene, as well as the order in which it needs to be carried out. Once the audit has been carried out, it will be sufficient to submit a request for bonuses to the administration, which will apply to all the work. Applicants will remain free to carry out all or part of the work, and to phase it over time, according to their means. Previously excluded from the scheme, income of more than €97,700 (indexed amounts) will now be able to apply for bonuses with amounts adapted to their category. Landlords will also be able to make use of the scheme, provided that they comply with the indicative rent scale. In the context of the Walloon Investment Plan, in May 2019 the Government released an additional €12.5 million to improve the **energy performance of public housing**.

In addition, in the context of the reform of 'chèques-entreprises' (business cheques), a new **energy cheque** has been created. This facilitates access to energy audit subsidies for SMEs. At the same time, the Government has decided to include in the AMURE⁸⁴ programme specific subsidies for SMEs in the catering, wholesale trade and retail sectors that invest in the insulation, ventilation, and LED lighting of their buildings or the insulation of their cold rooms.

In terms of environmental and energy policy with industry, the Walloon Government has started discussions to prepare a 3rd generation of **sectoral agreements** with the industry federations. In the meantime, a decision has been taken to extend the 2014-2020 phase until 2023 (signature of the amendments to the agreement in May 2019), with objectives adapted accordingly.

3.5. Social cohesion and social action

In the area of social cohesion, the Government is continuing an integrated policy to combat vulnerable situations, facilitate access to housing, facilitate socio-professional integration and provide concrete solutions for people who have lost their autonomy.

We refer to section 2.2. concerning the actions carried out in the field of socio-professional integration.

Social inclusion and poverty reduction

The RPD provides for the adoption of a new **cross-cutting poverty reduction plan** with the objective of a sustainable exit from poverty. In particular, this plan will need to ensure that the impact of policies is assessed to address the root causes of child poverty and take measures to support people in precarious situations, including single parent families. An evaluation of the previous plan was conducted in 2019. The fight against child poverty has also been at the heart of **the action plan on the rights of the child** for the period 2016-2019. In view of the concluding observations of the Committee on the Rights of the Child issued in February 2019, Wallonia will further strengthen its projects to combat child poverty when it adopts its next plan for 2020-2024.

In order to ensure a new, more egalitarian model of **family allowance**, the Walloon Government initiated a reform in 2019, the main objectives of which are modernity - in the sense of taking account of contemporary family structures (blended families or single-parent families) - accessibility and transparency, which allow citizens better control over the exercise of their rights and greater predictability, and support for parenthood rather than births. The right to family allowance as a right of the child aims to contribute to the costs of the maintenance and upbringing of children. Moreover, the automation of the law supported by the reform is considered a tool for combating child poverty under the Walloon Plan.

Family allowance in Wallonia is now based on a basic principle: one child equals one child. In concrete terms, this means that every child born on or after 1 January 2020 is entitled to the same basic amount. This will be €155 per month from 0 to 17 years old and €165 per month from 18 to 24 years old. Supplements may be added to this basic amount to take into account the family situation or the situation of the child. These supplements are designed to protect the most vulnerable families. Bonuses have also been envisaged at the time of the birth or adoption of a child or at the start of the school year.

The Walloon Government has validated 196 **Social Cohesion Plans** (PCS in French) submitted by 205 local authorities (municipalities and CPAS) in Wallonia for 2020-2025. These are broken down into

⁸⁴ Subsidies to companies for carrying out audits and studies aimed at energy efficiency, more rational use of energy and the use of renewable energy sources.

coordinated actions aimed at promoting effective access to fundamental rights (socio-professional integration, training, access to decent housing, access to health, treatment of addiction, mobility, rebuilding social, intergenerational and intercultural connections, etc.) and contributing to the construction of a society based on solidarity and co-responsibility for the well-being of all. The annual budget is €24.5 million.

Housing

The Regional Policy Declaration sets the medium-term objective of aiming for **10% public housing** in Wallonia and its living areas. On the basis of the latest statistical information available, it is estimated that 36,298 public housing units need to be created in order to achieve this objective.

To this end, the Government will draw on various levers, including the establishment of a drawing right for investments within a public housing investment fund, both for new housing and for renovations, guaranteeing budgetary predictability and administrative simplification for operators, and the use of proportionate urban planning charges for the creation of public housing and subsidised housing. The Government will adopt a rent allowance for households with precarious incomes that have been validly registered on the waiting list for social housing for a given period of time, based on specific criteria.

The Regional Policy Declaration 2019-2024 also aims to be ambitious for the Social Housing Agencies sector (AIS in French). In effect, 6,000 new homes must be taken under management by these agencies during the current legislature. Consequently, there is a need for a wide range of actions to be taken to achieve this objective. As of 18 December 2019, the Government had already laid the first stone in bolstering the sector by officially recognising the Walloon Union of AIS, a non-profit associations active since 2014 and grouping together the directors of the structure, as a representative federation of the sector. In order to optimise territorial coverage, the Region has called on the municipalities not currently served by an AIS to encourage them to either join a neighbouring AIS or to set up a new AIS when several adjoining municipalities do not have one. Other measures are being considered, whether fiscal measures to encourage private owners to put their property(ies) under management via an AIS or measures aimed at the sustainability and promotion of the sector.

In April 2019, the Walloon Government approved a **new mechanism at the first reading for renting with an option to buy in public housing**. The sales price of the property is determined at the time the tenancy agreement is concluded. The rent paid by the tenant consists of the usual rental fee in the public sector and automatic savings, the amount of which is agreed between the tenant and the public service housing agency. These savings will be available to the tenant at the time of sale, plus interest.

As mentioned above, the new **housing and energy bonus system** (Primes Habitation) came into effect on 1 June 2019. The amount of the energy and hygiene bonuses is linked to 5 income categories; the basic amounts are multiplied by 6 for low-income households. The amount of the insulation bonuses also increases on the basis of the energy savings achieved. This bonus scheme provides for a simplification of the procedures and feedback from an auditor within the scheme to ensure the effectiveness of the works carried out.

With regard to the reception of dependent persons, in May 2019 the Walloon Government approved a decree organising the **reform of assistance to the elderly** at the final reading. It has implemented the decree from February that will allow the creation of more than 11,000 new places in rest homes by 2030. The Government has also laid down new rules to ensure better financial accessibility, promote well-being and ensure permanent striving towards quality of life for senior citizens in institutions.

The Government has also decided to convert 2,266 **Rest home (MR in French) beds into Rest and Care Home (MRS in French) beds** throughout Wallonia. €22 million has been made available in the 2020

budget to implement this operation. This measure is intended to improve care for many residents without any increase in cost on their part.

In early 2020, the Government decided to enhance the "**Housing First**" scheme to support and rehouse people who have been without a roof over their heads for a short period of time, given that the eradication of homelessness is a priority for the Government. Following a call for applications, an additional €350,000 has been earmarked to recruit a person specifically dedicated to this task in each social relay. With this additional amount, the annual budget for the scheme is now close to €1 million.

Furthermore, in February 2020, the Government adopted the 2020 programme for **shelters, community life and night shelters**. 26 new places and an additional budget of €503,000 will now be structurally awarded to this sector of social action. Shelters provide temporary accommodation for people in social difficulties. Night shelters, on the other hand, provide emergency collective accommodation for the night, particularly for people in need.

In May 2019, Parliament adopted the decree on the **reception of Travellers**, which provides, inter alia, for the creation of ten new reception sites. A call for projects was launched in 2019 to finance municipalities wishing to develop a reception site; 9 applications were validated, the projects must be submitted by 30 June 2020. The total budget is €5 million, with a maximum of €500,000 per project.

4. Supplementary reform measures: Industrial policy, circular economy and support for SMEs

The Walloon Government has continued the implementation of the regional development strategy by activating different levers of competitiveness. This will involve in particular developing a favourable environment and measures to support investment, entrepreneurship and the development of economic activity. Some of the reforms and measures adopted in this regard have already been described in the preceding sections. Earlier in this section, we described the measures to create businesses and their growth, particularly those aimed at SMEs. These resources also include the growth of the circular economy and industry's efficient use of resources and are already an integral part of Wallonia's smart specialisation strategy.

4.1. Support for SMEs

In order to strengthen the effectiveness of its policy of support for the self-employed, cooperatives, VSEs and SMEs, and social entrepreneurs, the Government has planned to strengthen the steering role of the Walloon support and assistance structures played by SOWALFIN and to reform the Walloon assistance landscape for greater coherence, efficiency and evaluation. Work is under way to **redefine the priorities of regional SME policy**. This will include strengthening the growth and competitiveness of SMEs, developing entrepreneurial skills and fostering the dynamics of the circular economy and sustainable energy use by businesses.

In the area of entrepreneurship, the "**entrepreneurial generations**" programme, which raises awareness of entrepreneurship among young people, is being continued. The aim is to reach 100,000 young people per year by the end of the legislature. In 2019, 30,000 young people were provided with information in schools. From infant school onwards, for example, children are introduced to a range of skills such as taking initiative, having a sense of responsibility, team spirit and self-confidence. The tools used range from storytelling for infants, project management, visits by an entrepreneur, to setting up higher education students' own veritable business.

A plan to support **female entrepreneurship** was also adopted in May 2019. The programme focuses on 3 strands: training (with support from the ESF), managerial support during pregnancy/maternity leave (budget €450,000), and awareness-raising activities.

In 2019, SOWALFIN launched a **growth accelerator for SMEs**, in partnership with the Walloon Union of Enterprises. The main objective of this partnership is to foster the emergence of the future champions of the Walloon economy. This pilot project brings together 17 companies selected from the databases of the 'Invests wallons' and the SRIW (Wallonia regional investment company) according to a series of criteria such as turnover, employment, profitability or financial capacity. The project targets medium-sized SMEs that have growth potential, with managers who are looking for a challenge. For 18 months, 17 managers will follow different modules each month on a different theme (governance, human resources management, management of financial relations with banks, etc.).

In addition, in December 2019 the Government decided to extend the tax incentive through the '**Coup de Pouce**' loan (helping hand) until 31 December 2021. This scheme allows private individuals to lend money to Walloon companies and self-employed people to finance their activities. In return, they receive a tax benefit in the form of an annual tax credit amounting to 4% for the first four years and 2.5% for the subsequent four years, if this is the case. As of 30 June 2019, there were 574 loans registered for an amount of €10,744,234. The average loan is €18,718.

Still on the subject of financial tools, three new products aimed at supporting Wallonia's **international development** were launched by SOFINEX in January 2020:

- The direct granting of a guarantee to SMEs wishing to expand internationally by setting up a subsidiary. The maximum percentage of cover is 50% of the amount invested, up to a maximum of €250,000;
- The refinancing of a leasing or supplier credit granted by an SME to its foreign customers. The ceiling of the intervention is 75% of the amount of the contract with a maximum coverage of €500,000 per project;
- The direct granting of a guarantee to foreign SMEs in the context of an investment in Wallonia.

It should also be noted that in order to **respond to the difficulties created by the COVID-19 crisis for SMEs**, the Government has set up a taskforce to inform, assist and support Walloon companies. Requests for information from companies will be handled via a single number, 1890. Furthermore, SOWALFIN, SOGEPA and the SRIW will provide a solution to companies with cash flow difficulties, in the form of a bank guarantee or loan, in consultation with the banking sector. More specific support for certain companies may also be provided. Lastly, the SPW Economy will make the deadlines for firms subject to a commitment vis-à-vis the Walloon Region more flexible (target in terms of jobs, deadline for repayment of aid, etc.). In addition, the Government has decided to set up an extraordinary crisis fund of €350 million to support sectors that are suffering economic damage from the coronavirus.

4.2. Industrial policy

As indicated above, the Government has started work on renewing its **Smart specialisation strategy (S3)**, which should be completed by the end of 2020. This will constitute the strategic reference framework for regional industrial policy. It will include the enhancement and development of strategic sectors and priority value chains, aiming at international integration. In this respect, Wallonia has been part of the dynamic development of **strategic value chains** defined at European level. In particular, it is involved in the IPCEI Batteries project in which several Walloon companies are participating.

At the level of the **Competitiveness Clusters** Policy, implementation of this policy continues, in particular through regular calls for projects. As such, in March 2020, a budget of €20 million was

allocated to various research and innovation projects and investments in research facilities, particularly in the fields of health, the environment and food. This policy was independently evaluated as part of the evaluation works of the Marshall Plan 4.0. The new Government plans to continue this policy of competitiveness clusters by incorporating them into the social, ecological and economic transition. The main orientations outlined at this stage are:

- To specialise the action according to the strengths that the Competitiveness Clusters have each developed and the assets that they represent for Wallonia, and to encourage synergies with economic actors;
- To reinforce the accessibility of SMEs to competitiveness clusters and research centres;
- To ensure more effective internationalisation of the members of the Clusters and support participation in European calls for projects;
- To promote and extend the collaborations between Clusters in inter-sectoral fields or on the basis of social problems.
- The Competitiveness Clusters will coordinate their actions with the training actors in their application domains through their ability to identify training needs related to industrial innovation. The links between the Clusters and training structures (training centres and competence centres) will be structured and strengthened. The digital professions will receive particular attention.

The Government will draw up a contract of objectives and resources specific to each of the Competitiveness Clusters, in consultation with them, for the duration of the legislature. In line with the strategy of smart specialisation, this contract will set out the objectives (common and specific), performance indicators, the main tools, the evaluation processes, the financial resources, the modalities of collaboration with public bodies and regional administrations, the rules of governance, the arrangements for ensuring transparency of decisions, and the reporting obligations.

As detailed in section 2.3, several Walloon Poles or clusters are involved in **INNOSUP** (Horizon 2020) projects related to digital issues. Several clusters are also involved in inter-cluster collaboration projects at the European level, in particular via the S3 platform (WAGRALIM on nutrition and smart sensors, BIOWIN and MÉCATECH on Medtech) or the COSME programme (COSME cluster Go international projects, ESCP.S3 on Medtech, etc.).

The Clusters are also partners in the 'Made Different' programme to support the digitisation of companies, and in the '**Digital Innovation**' programme launched in 2019 by the INFOPOLE ICT cluster, which aims to strengthen the digital dimension in the calls for projects of the clusters. MECATECH and SOWALFIN have also launched an **Easy'Up4Process** call for the financing of 'proofs of concept' for Industry 4.0 (closing February 2020).

It should also be noted that the Walloon Government plans to **overhaul the various aid schemes for businesses** to ensure rational use of public funds: investment aid, top-tier aid to businesses, investment financing mechanisms (second-tier aid for tangible and intangible investments, including R&D). One objective will be to redirect resources towards transition issues.

Wallonia will adopt a decree on the organisation of orientation, awareness-raising and support for businesses in the **ecological, social and economic transition**. This decree will lay down a transparent framework for the functioning of the various operators and will set up a clear and precise mechanism to organise the regular evaluation of the performance of these operators.

4.3. Circular economy

The Regional Policy Declaration is extremely proactive regarding the development of the circular economy, since it aims to ensure that all economic activities in Wallonia fall within a circular economy approach. A series of measures are envisaged, including the promotion of low-carbon production methods, a zero waste policy, short circuits, the end of planned obsolescence, the clean-up of industrial brownfield sites, the planned reduction in the use of plastics (the aim is to phase out Wallonia's use of plastics by 2030), the development of recycling and reuse channels.

Wallonia will encourage project managers and entrepreneurs who implement their activities within the framework of the energy transition and the circular economy. Wallonia also intends to integrate the circular economy into all public tools and services, in policies for aid, support, financing and business support, and to make it a development opportunity for the Walloon economy. It will promote the financing of circular economy projects and in particular R&D. Walloon zoning will be gradually transformed into eco-zoning. The Government will also give maximum support to circularity through all public contracts and procurement in Wallonia.

With this in mind, in January 2020 the Walloon Government validated the introduction of tools designed to develop a new **strategy for the circular economy**. To develop this strategy, three governance bodies will be set up: a Steering Committee, an Intra-Administration Platform and a Guidance Committee. The strategy will propose strategic and operational objectives and cross-cutting facilitation measures. In addition, a public consultation will also be held during the year. The aim is to adopt the Circular Economy Strategy by the end of the year at the latest.

Several concrete initiatives have also been launched. As such, in the context of the reform of 'chèques-entreprises' (business cheques), a new '**circular economy**' **cheque** has been created. It aims to provide support for the implementation of actions in businesses aimed at optimising the use of tangible and intangible resources with a view to a sustainable transition of activities towards a more circular economy. Two types of services are proposed, studies of the economic feasibility of the circular economy project and/or the evolution of activities towards more circularity and studies of the technical feasibility of the project.

In addition to the call for projects aimed at creating a **plastic recycling industry in Wallonia** (cf. section 2.3), Wallonia is preparing the launch of a **pilot project to support innovation projects on the circularity of plastics**. This is part of the pilot project on the industrial transition supported by the European Commission. A subsidy agreement was signed in October 2019 with the Commission. A budget of €300,000 has been allocated by the Commission to launch this project. It aims to test a new approach to support innovation projects implemented by SMEs or start-ups, based on a challenge-based approach. The action is under preparation and will be launched in 2020. 10 SMEs will be supported. The project is implemented in collaboration between the administration and the PEPIT platform, which includes 3 clusters/Poles and several research centres.

A '**Green deal**' for **circular procurement** was launched at the end of November 2019; 110 companies and public organisations have signed up. The signatories have undertaken to implement at least two circular pilot projects in procurement or support, within 3 years of the Green Deal. The participants in the Green Deal will together form a learning network involving producers and suppliers. This network of buyers and facilitators will meet approximately four times a year to inspire and support the participants.

Finally, 58 Walloon municipalities have undertaken to move towards sustainable and responsible procurement within their administration and on their territory, by signing up to a **charter**.

5. European Structural and Investment Funds

With 95% decided by the end of September 2019, the **2014-2020 programming** of the Structural and Investment Funds (ERDF and ESF) now focuses on project implementation. The selected thematic priorities are closely linked to the objectives of the Europe 2020 Strategy and supplement the regional strategy developed in this context, particularly in terms of the recommendations issued by the Council. The specific contribution of the Funds is individually highlighted in the various sections.

As regards the ERDF's OP for Wallonia, this involves supporting the competitiveness of the economy, particularly SMEs, R&D and innovation, digitisation, the development of renewable energies and the efficient use of resources, the rehabilitation of former industrial brownfield sites, but also the development of training and major infrastructures, for example in connection with intermodality. More than 30% of the budgets have been spent. Recent initiatives include the launch of a call for COOPILOT projects to support the development of collaborative industrial demonstration projects, the inauguration of several spaces dedicated to Creative Hubs, research infrastructures and the deployment of 'smart cities' projects. These projects are part of the Regional Smart specialisation strategy (S3). In addition, as part of its selection by the European Commission as a pilot region for the industrial transition, Wallonia has worked closely with the Commission (and the other selected regions) to develop its S3 in line with the challenges of industrial transformation; the subsidy agreement with the Commission was signed in October 2019 to implement a pilot action in support of innovative SMEs in the area of plastics.

Along with border regions in Belgium, France, Germany and the Netherlands, Wallonia is involved in the implementation of the INTERREG V programmes "France-Wallonia-Flanders", "Greater Region", "Euregio Meuse-Rhine" and "North-West Europe", for which most of the budgets are now committed, to support projects aimed at strengthening cross-border cohesion in the regional economic fabric.

The priorities developed as part of the ESF are fully in line with the response to recommendation n°2. They relate to high added-value, lifelong training and integration into the employment market, particularly for young NEETS (through the Youth Employment Initiative) and the most vulnerable, support towards and in employment, entrepreneurship, social inclusion and the fight against discrimination, and the fight against school drop-out. The projects are in line with the reforms set out above in the area of integration into the employment market and the matching of qualifications. Decisions have been made on all of the funds and the expenditure rate is 40%.

In the context of the ESF, the 'AMIF' Operational Programme (Asylum, Migration, Integration, Training) also contributes to strengthening the effective management of migration flows and the implementation and development of the common asylum and immigration policy. A new project designed to rapidly integrate third-country nationals into the labour market through enhanced cooperation and mobilisation of employers and economic and social partners started in 2019.

Finally, with regard to the Walloon rural development programme 2014-2020 (PWDR), financed by EAFRD, decisions have been made on 80% of the funds, and 61% have been spent. The PWDR also finances a wide range of measures to help farmers and all the parties involved in agriculture. These measures involve setting up young farmers, professional training in agriculture and forestry, organic agriculture, nature conservation, investment in rural areas and tourism.

The regional authorities have started preparatory work for the **2021-2027 programming**, in particular on the basis of the guidelines provided by the European Commission in the context of the European semester: consultation of partners, compliance with the favourable conditions, including the launch of the process of renewing the S3, and identifying regional priorities.

6. Governance to achieve the Sustainable Development Goals (SDGs)

On 27 June 2013, Wallonia adopted a **decree on the Walloon sustainable development strategy**. This decree provides for the adoption of such a strategy by the Walloon Government no later than twelve months after it is sworn in. As such, each Walloon sustainable development strategy, in particular its action plan, has a life span in tandem with the legislature and must be monitored every two years.

It should be noted that this decree relating to the Walloon sustainable development strategy was amended on 30 April 2019 to include the 'Manger Demain' (Eat Tomorrow) strategy (on the subject of sustainable food) as one of the thematic transitions necessary to achieve sustainable development, and to envisage the setting out of other thematic transitions to be included in the Walloon sustainable development strategy in the future. The decree is now called "Decree of 27 June 2013 on the Walloon sustainable development strategy and the transition issues arising therefrom".

By virtue of this decree, on 7 July 2016 Wallonia adopted the **second Walloon Sustainable Development Strategy** (SWDD in French), which is part of the implementation of the Sustainable Development Goals and contains an action plan targeted at changing consumption and production patterns, particularly in the areas of food, energy and natural resources.

A second monitoring report on the progress of Wallonia towards the SDGs was adopted by the Government in March 2020⁸⁵, with recommendations.

⁸⁵ <http://developpementdurable.wallonie.be/bilan-des-progres>

Bijlage 4: Hervormingsprogramma van de Franse Gemeenschap

Introduction

Les orientations stratégiques du Gouvernement de la Communauté française pour la période 2019-2024 sont détaillées dans la Déclaration de Politique Communautaire (DPC).

Les priorités pour cette période restent le Pacte pour un Enseignement d'excellence présentant les mesures suivantes :

- Renforcer les savoirs de base et d'assurer un niveau de connaissances plus élevé pour tous les élèves notamment par le renforcement de l'investissement dans l'enseignement maternel et par la mise en place d'un « tronc commun » pluridisciplinaire et polytechnique pour tous les élèves jusqu'à 15 ans ;
- Améliorer la gouvernance (notamment par le pilotage des établissements scolaires) et mieux accompagner les acteurs de l'enseignement ;
- faire du parcours qualifiant une filière d'excellence, valorisante pour chaque élève et permettant une intégration socio-professionnelle réussie tout en renforçant son pilotage et en simplifiant son organisation ;
- Améliorer le rôle de l'enseignement comme source d'émancipation sociale tout en misant sur l'excellence pour tous, favoriser la mixité et l'école inclusive dans l'ensemble du système éducatif tout en développant des stratégies de lutte contre l'échec scolaire, le décrochage et le redoublement ;
- Assurer à chaque enfant une place dans une école de qualité, et faire évoluer l'organisation scolaire afin de rendre l'école plus accessible, plus ouverte sur son environnement et mieux adaptée aux conditions du bien-être de l'enfant.

Une politique d'investissement dans les bâtiments scolaires et autre est également mise en place afin d'améliorer l'efficacité énergétique.

Pour d'autres secteurs, il s'agit notamment :

- De renforcer des outils d'orientation et d'évaluation afin de réduire l'échec dans l'enseignement supérieur et augmenter le nombre de diplômés ;
- D'investir dans la recherche fondamentale.

Ces différentes priorités seront en outre soutenues via les programmes 2014-2020 des Fonds structurels et d'investissement, qui ont été approuvés par la Commission européenne en décembre 2014.

Comme prévu par le cadre réglementaire relatif à la Politique de Cohésion, les Fonds structurels et d'investissement pour la période 2014-2020 permettront de soutenir prioritairement les politiques développées en réponse aux recommandations spécifiques par pays, et contribueront aux objectifs de la Stratégie Europe 2020.

1. Réponse aux recommandations spécifiques par pays

Recommandation 2 : supprimer les freins à l'emploi et à renforcer l'efficacité des politiques actives du marché du travail, en particulier pour les personnes peu qualifiées, les travailleurs âgés et les personnes issues de l'immigration; à améliorer les performances et l'inclusivité des systèmes d'éducation et de formation et à remédier à l'inadéquation des compétences.

Plusieurs mesures ont été adoptées depuis avril 2019 :

Amélioration des performances

Le Pacte pour un Enseignement d'excellence vise un système scolaire plus efficace et plus équitable, à travers la mise en place d'une réforme systémique, co-construite avec l'ensemble des acteurs de l'enseignement, reposant sur un budget pluriannuel et un dispositif d'évaluation et de monitoring spécifique.

La **réforme du pilotage des établissements et du système scolaire** entrée en vigueur en septembre 2018 vise l'amélioration des performances dans ses dimensions d'efficacité et d'équité. Elle repose sur les principales caractéristiques suivantes:

- un nouveau dispositif de pilotage obligatoire pour l'ensemble des établissements scolaires ;
- un « contrat d'objectifs » entre chaque école et le Pouvoir régulateur dans le cadre duquel sont actés les objectifs spécifiques de l'école qui contribuent à l'atteinte des objectifs du système ;
- auto-évaluation annuelle du contrat d'objectifs de l'école, et évaluation tous les trois ans par le pouvoir régulateur ;
- processus de suivi adapté en cas de refus de contribuer au processus ou si les indicateurs révèlent de trop grands écarts par rapport à la moyenne.

En offrant un nouveau cadre de régulation, le dispositif de pilotage permet de mobiliser l'ensemble des acteurs de l'enseignement en vue de l'atteinte des objectifs généraux fixés par le Gouvernement tout en respectant l'autonomie des établissements. Le nouveau pilotage vise tant à améliorer les résultats et performances de l'ensemble des écoles et des élèves, qu'à agir sur les racines de l'inéquité du système scolaire en FWB, sur les phénomènes de relégation des publics défavorisés entre écoles.

Depuis septembre 2019, 730 écoles sont liées par un contrat d'objectif au pouvoir régulateur, et 820 écoles sont en phase de préparation de leur plan de pilotage en 2020.

Le nouveau pilotage des établissements s'accompagne des **mesures qui visent à faire de l'école une organisation apprenante** :

- Ainsi le décret relatif à **l'organisation du travail des enseignants** adopté le 13 mars 2019, intègre à l'horaire de chaque enseignant un nombre de périodes de **travail collaboratif obligatoire** et définit l'ensemble des missions des enseignants (y compris les missions en sus des activités face à la classe). Cette réforme, d'application depuis septembre 2019, accroît également le nombre de jours de formation en cours de carrière.

- Le décret relatifs au **renforcement du leadership pédagogique des Directions**, adopté le 13 mars 2019, permet l’optimalisation du processus de sélection et de recrutement des directeurs, et renforce leur formation initiale. Afin de soutenir le leadership pédagogique des directions, la troisième phase de renforcement de l’aide administrative octroyée aux directions est entrée en vigueur en septembre 2019.

La **réforme du cursus commun des élèves** qui consiste à revoir les domaines d’apprentissages des élèves de 3 à 15 ans constitue un axe essentiel du Pacte en vue de l’amélioration de l’efficacité et de l’équité du système.

Le décret relatif au renforcement du tronc commun, adopté le 2 mai 2019, consiste à revoir en profondeur le cursus des élèves afin de l’adapter à la société du 21e siècle et à renforcer les compétences de base de tous les élèves. Dans une perspective de plus grande équité du système, la réforme supprime les mécanismes de sélection précoces et la relégation des élèves les plus fragiles socio-économiquement. Elle prévoit également la mise en place d’un **soutien personnalisé, à travers de moyens supplémentaires de remédiation**. Deux expériences pilotes pour le fondamental et le secondaire sont en cours depuis respectivement janvier et septembre 2019.

Le **renforcement de l’apprentissage du Français** pour les élèves primo-arrivants et francophones vulnérables a fait l’objet d’un décret prévoyant un système harmonisé et renforcé de soutien aux compétences langagières dès le plus jeune âge. Le décret adopté en février 2019 est entré en vigueur en septembre 2019.

En vue du **renforcement de la qualité de l’enseignement maternel**, important levier pour la réduction des inégalités, la troisième phase du déploiement de l’encadrement complémentaire a été opérée en septembre 2019. Le Pacte repose sur une approche intégrée – tant quantitative que qualitative – de l’amélioration de la qualité de l’enseignement maternel. Le premier référentiel pour le niveau maternel est en cours d’adoption par le Gouvernement et sera mis en œuvre en septembre 2020 dans les trois années du maternel. Il vise à assurer que *tous* les enfants disposent du même cadre de compétences initiales. Le renforcement de la gratuité en première année du maternel (interdiction de réclamer des frais et octroi d’une subvention spécifique pour fournir gratuitement le matériel scolaire aux élèves) est entré en vigueur en septembre 2019.

Amélioration de l’inclusion dans le système éducatif

Dans la perspective de rendre l’école plus inclusive, et face à l’augmentation du nombre d’élèves scolarisés dans l’enseignement spécialisé, un dispositif décretaal favorisant l’ouverture d’implantations inclusives, c’est-à-dire des classes relevant de l’enseignement spécialisé physiquement placées au sein d’établissements ordinaires, a été adopté en 2019.

La réforme visant à décloisonner l’enseignement ordinaire et spécialisé et à réformer le mécanisme de l’intégration est par ailleurs en cours de préparation.

La lutte contre le redoublement et contre le décrochage sont également des enjeux essentiels en vue de rendre l’école inclusive. Dans le cadre de la réforme du pilotage (voir ci-dessus), la CF s’est fixé deux objectifs d’amélioration du système de réduction de 50% du taux de redoublement et du taux d’abandon scolaire à l’horizon 2030. Outre les dispositifs visant à soutenir la réussite des élèves et la lutte contre le redoublement (accompagnement personnalisé, apprentissage de la langue de scolarisation), le Pacte prévoit l’adoption d’un Plan global de lutte contre le décrochage (voir ci-dessous).

Remédier à l'inadéquation des compétences

En vue de renforcer les STEM et la transition numérique dans l'enseignement obligatoire, la réforme du cursus commun renforcé (tronc commun) en cours d'élaboration intègre un nouveau domaine d'apprentissage « **Maths-Sciences-Compétences techniques et technologiques-Numérique** » pour l'ensemble du cursus de 3 à 15 ans. Les référentiels spécifiques à ce domaine d'apprentissages sont en cours de finalisation et seront présentés au Gouvernement d'ici juillet 2020, afin d'entrer en vigueur à partir de 2021 pour les 1e et 2e primaires et ensuite pour la suite de la cohorte.

Le renforcement des compétences numériques fait l'objet d'une approche spécifique à travers l'adoption d'une Stratégie numérique pour l'Education adoptée par le Gouvernement de la CF, le 10 oct. 2018 [http://enseignement.be/download.php?do_id=14908]. La Stratégie vise à rattraper le retard en matière de numérique éducatif de la FWB: (1) en renforçant les compétences numériques des élèves ; (2) en renforçant la formation et l'accompagnement des enseignants; (3) en définissant, avec les Régions, une approche cohérente en matière d'équipement numérique des classes ; (4) en capitalisant sur le numérique pour échanger et partager les ressources et outils; (5) en développant l'administration numérique au niveau du système et des écoles.

Dans le cadre de la mise en œuvre de la Stratégie, la FWB a ouvert la **plateforme de ressources éducatives « e-classe »** destinée à tous les enseignants en avril 2019. Le Ministère de la FWB a également obtenu le soutien du Structural Reform Support Program de la Commission européenne (SRSP - SecGen COM) pour un appui à la mise en place d'un programme spécifique visant la transition numérique dans les écoles. Deux séminaires d'experts européens consacrés aux équipements numériques ont été organisés avec l'ensemble des acteurs de l'enseignement, l'Administration générale de l'Enseignement, ainsi qu'avec les administrations et agences régionales équipement numérique.

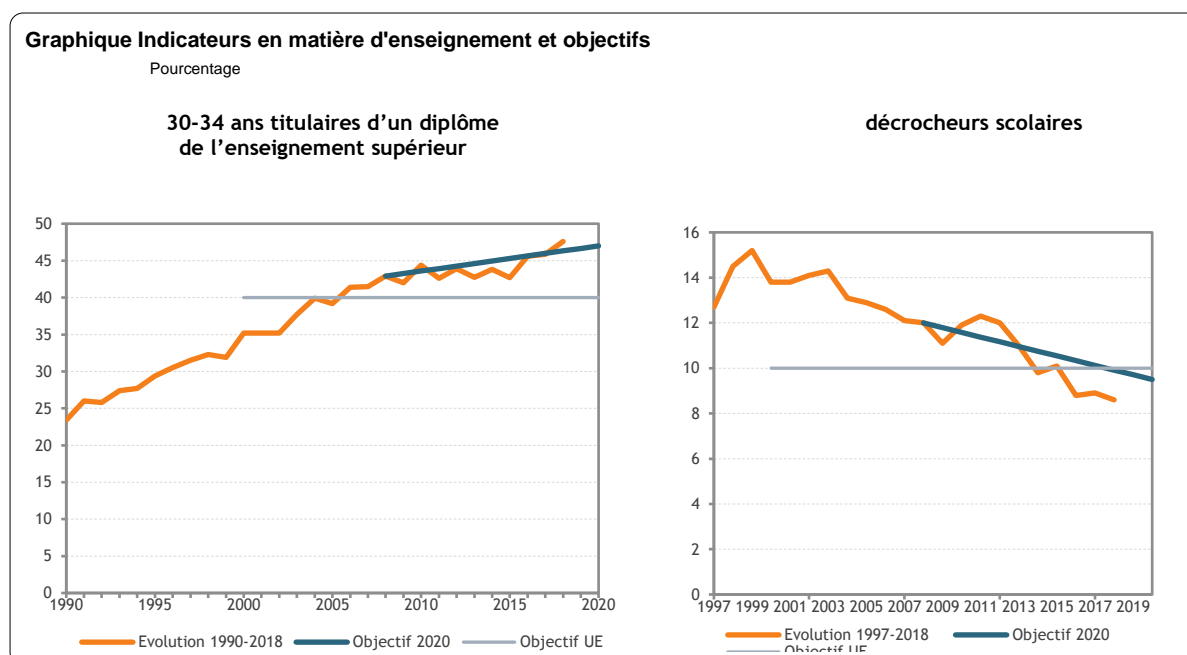
Enfin, en vue de faire face à l'inadéquation des compétences, une importante **réforme de la gouvernance de l'offre d'enseignement qualifiant** prévue par le Pacte est en cours d'élaboration et discutée avec les organisations syndicales et les pouvoirs organisateurs. Elle vise à revaloriser cet enseignement et permettre une offre d'enseignement en phase avec les transformations socio-économiques structurelles. Les orientations en cours de discussions avec les acteurs de l'enseignement visent à :

- revoir les mécanismes de régulation de l'offre d'enseignement qualifiant afin d'articuler l'offre avec les besoins de (nouvelles) compétences des bassins (stratégies régionales de développement économique, métiers en pénuries, anticipation des nouvelles compétences : nouveaux métiers);
- intégrer un mécanisme de rationalisation de l'offre destiné à réorganiser un nombre déterminé d'options qui ne mènent pas à l'emploi.

2. Objectifs thématiques de la Stratégie Europe 2020

Tableau: L'objectif en matière d'enseignement

	BE2017	BE2018	EU2019	BE2020	Changement requis 2018-2020
30-34 ans titulaires d'un diplôme de l'enseignement supérieur	45,9	47,6	40,7	47,0	-
Pourcentage des décrocheurs scolaires	8,9	8,6	10,6	9,5	-

Indications comité de rédaction :

Seule une sélection des principales mesures est examinée et, en principe, seules les mesures prises après avril 2019. Sont comprises les mesures en cours de préparation dont on peut raisonnablement penser qu'elles se concrétiseront avant la fin avril 2020. Les mesures importantes adoptées antérieurement peuvent être rappelées, mais l'accent sera mis sur les nouveaux aspects (application, impact).

2.1. Enseignement supérieur

La Belgique s'est engagée, à l'horizon 2020, à relever à 47% le pourcentage des 30-34 ans titulaires d'un diplôme de l'enseignement supérieur. Cet objectif est plus ambitieux que celui fixé au niveau de l'UE dans son ensemble (40%). Avec un pourcentage de 47,6% en 2018, la Belgique se trouvait sur la neuvième place de l'UE.

Etant donné la mise en place tardive du gouvernement de la Communauté française et l'entrée en fonction de la nouvelle Ministre de l'Enseignement supérieur, de l'Enseignement de la Promotion sociale, des Hôpitaux universitaires, de l'Aide à la jeunesse, des Maisons de Justice, de la Jeunesse, des Sports et de la Promotion de Bruxelles, en septembre 2019, peu de mesures législatives conséquentes ont été prises entre avril 2019 et février 2020.

Dans ce cadre, voici ci-dessous quelques éléments impactant l'enseignement supérieur pris lors de la dernière législature ou durant la législature actuelle ainsi que quelques engagements mis en avant dans la Déclaration de Politique de la Communauté française.

a) **Engagements législatifs :**

- **Réforme de la Formation initiale des enseignants (FIE) :**

Initialement prévue pour l'année académique 2020-2021, la mise en œuvre du Décret définissant la formation initiale des enseignants a été postposée d'un an (rentrée 2021-2022) via le décret programme du 18 décembre 2019 portant diverses mesures relatives aux Bâtiments scolaires, aux Fonds budgétaires, à la Santé, à l'enseignement supérieur, à la Recherche, au Sport, aux Hôpitaux universitaires, au Personnel de l'enseignement, à l'enseignement et à WBE. Son report vise à examiner la capacité opérationnelle de la mise en œuvre de la réforme par les établissements d'enseignement supérieur (EES) ; à adapter, le cas échéant, ses modalités de mise en œuvre ainsi qu'à évaluer le coût d'organisation de la réforme.

Pour rappel, la réforme s'inscrit dans un vaste chantier d'amélioration du système éducatif de la Communauté française prévu dans le cadre du Pacte pour un enseignement d'excellence, l'objectif étant de rendre l'enseignement obligatoire plus efficace et plus équitable à travers une formation adaptée des enseignants (enseignement maternel, primaire et secondaire ordinaire et spécialisé, de plein exercice, enseignement secondaire de promotion sociale, enseignement secondaire artistique à horaire réduit et enseignement en alternance). Elle vise notamment à renforcer les compétences des enseignants en leur ouvrant de nouveaux domaines d'expertise tels que l'orientation, l'éducation aux médias ou encore la diversité des sexes et le multiculturalisme. Elle permettra également une meilleure transition entre les différents niveaux d'enseignement.

Afin de faciliter sa mise en œuvre, **deux types de soutien sont prévus** : le financement de conseillers FIE, attachés aux établissements d'enseignement supérieur organisant la formation initiale des enseignants pour les années ainsi que l'organisation d'une cellule d'appui au sein de l'ARES dont la mission sera de préparer et d'accompagner le travail mené sur le terrain par les conseillers FIE.

- **Refinancement de l'enseignement supérieur**

En ce qui concerne l'enseignement au sein des Hautes-écoles, le Décret de la Communauté française du **21 février 2019** prévoit, à partir de l'année 2019, une **augmentation des subsides sociaux** (allocations annuelles allouées aux EES) calculés en fonction de nombre d'étudiants. Cette mesure vise à aligner peu à peu le montant des subsides sociaux des étudiants en Hautes écoles aux subsides/étudiants universitaires. Les subsides sociaux soutiennent notamment les Conseils étudiants, les aides sociales directes ou indirectes vers les étudiants, les services sociaux, services d'orientation, des restaurants, homes estudiantins... Ces subsides contribuent également à réaliser un **enseignement supérieur inclusif**. Des dispositions similaires sont prévues pour les Ecoles supérieures des arts.

Ensuite, le décret programme Décret-programme portant diverses mesures relatives à l'organisation du Budget et de la comptabilité, aux Fonds budgétaires, à l'Enseignement supérieur et à la Recherche, à l'Enfance, à l'Enseignement obligatoire et de promotion sociales, aux Bâtiments scolaires, au financement des Infrastructures destinées à accueillir la Cité des métiers de Charleroi, à la mise en œuvre de la réforme de la formation initiale des enseignants du 12 décembre 2018, prévoyait l'octroi de **"crédits d'impulsion"** octroyés en 2018, 2019 et en 2020 visant à promouvoir l'accès aux études

supérieures de premier cycle localisées dans des zones géographiques déficitaires en terme de participation d'étudiants universitaires de première génération.

Enfin le décret programme du 18 décembre 2019 prévoit une **hausse du financement global des Hautes-Ecoles** (art.38) modifiant le Décret du 09/09/1996 relatif au financement des Hautes Ecoles organisées ou subventionnées par la Communauté française.

- **Enseignement supérieur inclusif**

Le Décret de la Communauté française du 3 mai 2019 portant diverses mesures relatives à l'Enseignement supérieur et à la Recherche prévoit l'attribution d'une subvention annuelle de **200.000 euros à l'ARES afin de couvrir en tout ou en partie des projets d'enseignement inclusif au sein des établissements d'enseignement supérieur**. Les projets sont validés par la Commission de l'Enseignement supérieur Inclusif de l'ARES.

- **Enseignement supérieur impliqué en faveur d'un développement durable**

L'enseignement supérieur en Communauté française est concerné par les enjeux de développement durable. Les universités intègrent notamment ces dimensions au sein des enseignements délivrés, apportent rationalité, esprit critique et capacité d'analyse aux étudiants et agissent au niveau de leur gestion afin de réduire leur empreinte carbone.

En complément, la Communauté française a octroyé en **mai 2019 une subvention annuelle de 200.000€ à l'ARES** (Académie de Recherche et d'Enseignement Supérieur) (décret du 3 mai 2019 portant diverses mesures relatives à l'enseignement supérieur et à la recherche) en vue d'organiser un appel à projets à destination des établissements d'enseignement supérieur dont l'objectif est de promouvoir le développement durable au sein de ces établissements. Ces projets devront rassembler, autour d'actions de promotion du développement durable, l'ensemble de la communauté, c'est-à-dire les étudiant-es, le corps professoral, les collaborateurs et collaboratrices administratifs. Les activités pourront relever de la sensibilisation, de l'information et de la mise en réseau. Elles devront renforcer la capacité des étudiant-es à être des acteurs et actrices de développement durable, directement sur les campus-mêmes, dans le prolongement de la mission qu'ont les établissements d'accompagner les étudiant-es dans leur rôle de citoyens et de citoyennes.

- **Enseignement de promotion sociale**

En février 2020, le Gouvernement de la Communauté française doit approuver le financement, à hauteur de 1,446 million d'euros, **63 projets de discriminations positives en faveur des établissements de l'E.P.S (l'enseignement de promotion sociale)**. Principalement constitué de demandeurs d'emploi, de personnes bénéficiaires du revenu d'insertion, le public visé par ces projets est donc un public fragilisé majoritairement peu scolarisé ou faiblement qualifié. Les projets soutenus visent à favoriser la réinsertion culturelle, scolaire et socio-économique. Le **décrochage scolaire**, les accidents de vie et les difficultés personnelles constituent des freins à l'insertion socioprofessionnelle. Au travers de formations notamment en français, aux technologies informatiques et de la communication ou dans des filières qualifiantes, ces projets constituent de véritables leviers d'apprentissage propices à l'insertion des publics fragilisés ».

Les effets de l'encadrement renforcé ont un réel impact sur la persévérance des apprenants qui peut être constaté par une nette baisse du décrochage scolaire, mais surtout grâce à un taux de réussite croissant.

b) Engagements tirés de la Déclaration de Politique de la Communauté française

Durant cette législature, une attention particulière sera portée à l'attraction des filières STEM (sciences, techniques, ingénierie, mathématiques) dans l'enseignement supérieur, notamment auprès du public féminin (rendre les STEM plus accessible et attractifs). Dans ce cadre, la Ministre de l'Enseignement supérieur charge l'ARES de formuler des propositions concrètes afin de rendre les sciences plus concrètes et plus attractives pour les élèves et étudiants de l'enseignement supérieur.

Une attention particulière sera également portée au **refinancement** progressif de l'enseignement supérieur afin d'offrir un meilleur accompagnement des étudiants, de renforcer les services administratifs des EES, d'aider les établissements à rénover leurs bâtiments, de les accompagner dans leur développement numérique et de permettre à l'enseignement supérieur d'être plus inclusif. Une partie du financement complémentaire sera orientée dans le renforcement de l'encadrement, le soutien à la réussite et à la R&D. De plus, le gouvernement entend soutenir un enseignement supérieur **accessible à tous** notamment en prenant des mesures visant à élargir le nombre d'étudiants issus de contextes socio-économiques moins favorisés. Enfin, le gouvernement entend faciliter **l'apprentissage tout au long de la vie** en renforçant notamment les dispositifs de valorisation de l'expérience professionnelle.

2.2. Recherche fondamentale

Le Gouvernement de la Communauté française poursuit les efforts de refinancement au profit de la recherche, en ce compris des subsides de recherche accordés directement aux universités (en particulier les fonds spéciaux de recherche) afin de contribuer à l'atteinte de l'objectif européen de 3% du PIB, dont 1% de financement par les pouvoirs publics.

Pour 2020, un budget initial de la Communauté française a été voté et un ajustement est en préparation pour le mois de juin 2020.

Par rapport au PNR de 2019 (ajout de 6 millions d'euros indexé sur l'enveloppe de 8 millions en 2018), 662.000 euros supplémentaires ont été octroyés pour la revalorisation des bourses de doctorants.

2.3. Enseignement obligatoire

Pour 2020, la Belgique doit ramener son taux d'abandon scolaire à 9,5%. Cet objectif est également plus ambitieux qu'à l'échelle européenne (10%). En 2017, le taux s'élevait à 8,9% en Belgique, contre 8,8% en 2016 et 10,1% en 2015.

Dans le cadre du Pacte pour un Enseignement d'excellence, la Communauté française a adopté un objectif systémique de réduction de 50% du taux de redoublement et de décrochage à l'horizon 2030 (Décret « Pilotage », sept. 2018). Chaque établissement est amené à se doter d'objectifs et d'actions spécifiques en vue de contribuer à l'atteinte des objectifs du système (voir également la description de la réforme du pilotage). Parallèlement, la Communauté française élabore un Plan global de lutte contre le décrochage (mesure du Pacte pour un Enseignement d'excellence) qui vise à se doter de systèmes de recueil de données et de prise d'informations efficaces en vue du suivi d'objectifs précis ; à redéfinir les rôles et les missions des dispositifs d'intervention ; et à définir un cadre renforcé de coordination des intervenants.

Conformément à l'approche préconisée par la Commission et le Conseil UE, le Plan global de lutte contre le décrochage reposera sur trois axes - des mesures de prévention, d'intervention et de

compensation. Il s'agira de distinguer les services de première, deuxième et troisième ligne et de préciser la temporalité des interventions des uns et des autres :

- ligne 1 : dans le cadre des contrats d'objectifs, les écoles devront prévoir l'ensemble des mesures, dispositifs et partenariats permettant la lutte contre le décrochage scolaire ; la prévention du décrochage devra associer le repérage précoce des comportements annonciateurs de décrochage et l'accompagnement rapide des élèves ; une meilleure prévention du décrochage au sein des écoles devra s'appuyer sur un Dispositif Interne d'Accrochage Scolaire (DIAS) ; le rôle des Centres Psycho-Médico-Sociaux (CPMS) comme acteurs de première ligne sera précisé dans le cadre de la redéfinition des missions de ces centres.
- ligne 2 : les missions des services de Médiation scolaire et des Equipes mobiles de l'administration de l'enseignement seront précisées en tant qu'intervenants de deuxième ligne (une fois le décrochage signalé). Les services de Médiation scolaire et des Equipes mobiles seront réorganisés au sein d'un service unique consacré au soutien des écoles.
- ligne 3 : les Services d'accrochage scolaire (SAS) agiront comme acteur majeur des services de troisième ligne. La nature des activités réalisées au sein des SAS, le mode de collaboration avec les écoles et les CPMS, seront revus en lien avec l'Aide à la Jeunesse. La question de places disponibles supplémentaires, du nombre de SAS et de leur répartition géographique sera étudiée.

Le Plan global est en cours d'élaboration et devrait être d'application dès sept. 2021. Il visera à renforcer les dispositifs de soutien à l'accrochage scolaire actuellement mis en place avec le soutien du FSE (72 projets conjoints Enseignement et Aide à la jeunesse de 2015 à 2018).

La fréquentation régulière de l'enseignement maternel est également un enjeu important de la lutte contre l'absentéisme et le décrochage. Dès sept. 2020, la fréquentation de la 3e maternel sera rendue obligatoire et ce niveau d'enseignement se verra appliquer les dispositifs de lutte contre l'absentéisme et le décrochage en vigueur dans l'enseignement primaire.

Des mesures de soutien aux apprentissages, telles que l'accompagnement personnalisé, contribuent également à prévenir le décrochage. Deux dispositifs "pilote" (pour l'enseignement fondamental et pour l'enseignement secondaire) ont été lancés en 2019 qui consistent à soutenir l'innovation pédagogique et à accompagner les équipes éducatives (budget: 9,5Meuro).

2.4. Inclusion sociale

Dans le courant du 1er semestre 2020, le Gouvernement de la Communauté française adoptera son 1er plan de lutte contre la pauvreté et mettra en place une stratégie globale et coordonnée de lutte contre la pauvreté et la pauvreté infantile et de réduction des inégalités sociales dans toutes les politiques menées par la FWB. Le Gouvernement ambitionne clairement d'enrayer le risque de reproduction des précarités au travers de plusieurs actions. Parmi celles-ci, soutenir les parents dans l'exercice de leurs multiples rôles, renforcer la prévention auprès des enfants, des jeunes et des familles en envisageant réellement les causes de la pauvreté et de l'exclusion. Certaines mesures politiques récentes ont permis d'alléger le coût de l'école pour les familles, comme le projet-pilote de gratuité dans les cantines de l'enseignement maternel à encadrement différencié en milieu socio-économique défavorisé et le décret imposant la gratuité scolaire en maternelle.

Ce plan quinquennal qui concernera toutes les compétences de la Communauté française sera concerté par le « *Conseil de lutte contre la pauvreté et pour la réduction des inégalités* », une instance de réflexion composée notamment d'expert.e.s universitaires, du Délégué général aux droits de l'enfant, de représentant.e.s des Centre Publics d'Aide Sociale de Wallonie et de Bruxelles, de l'Office National de l'Enfance, et de membres des administrations.

3. Les investissements stratégiques

La Communauté Française doit développer un nouveau programme d'efficacité énergétique car la DPC 2019-2024 vise à présent un objectif de réduction de 55 % à l'horizon 2030 et de 100 % en 2050.

Un logiciel de monitoring énergétique sera disponible en 2020. Cet outil permettra d'identifier les dérives de consommation et d'engendrer une économie de plusieurs centaines de milliers d'euros sans grands frais.

Deux projets-pilotes concernant le placement de panneaux photovoltaïques sur les toits de douze athénées, 8 centres ADEPS et 2 infrastructures culturelles ont été réalisés en 2019 via un tiers-investisseur. Une deuxième phase est à l'étude pour équiper une trentaine de toitures. Une troisième visera l'ensemble des surfaces exploitables.

La Cellule Energie (DGI), en collaboration avec le Service général du Patrimoine et de la Gestion Immobilière de la Direction générale des Infrastructures, a réalisé 5 projets de remplacement de luminaires dans des bâtiments administratifs de la FWB pour un montant total de 250.000 euros. Les mêmes types de travaux sont actuellement en cours dans 7 autres bâtiments, soit un investissement de 365.000 euros. Ces 12 projets permettront de réaliser des économies estimées à 200.000 euros par an. Forte de cette expérience, la Cellule se penche à présent sur la rédaction d'un nouveau type de cahiers des charges intégrant des mécanismes de tiers-financement (leasing) pour le remplacement / remise aux normes de l'éclairage. Elle est accompagnée dans son travail de rédaction par des consultants spécialisés, chargés de la formation des agents et de la réalisation des études nécessaires. Le premier marché de service couvrirait le relampage de plusieurs sites scolaires et pourrait être publié en septembre 2020.

La Cellule a engagé en 2019 des consultants spécialisés en contrat de performance énergétique (CPE), un outil opérationnel et de tiers financement. Son application vise à confier à une entreprise le soin de réaliser des mesures d'économie d'énergie en donnant une garantie de résultats sur plusieurs années. Le projet pilote concerne un CPE multi-techniques pour seize écoles, soit 4 % du parc immobilier scolaire de la FWB. Des travaux de remise aux normes pourront être inclus.

Un autre projet pilote est en cours dans une école de la FWB : les élèves, accompagnés par leurs professeurs, contribuent à identifier les mesures à prendre pour réduire la consommation énergétique de leur école. Vu l'intérêt des jeunes pour l'environnement, visible de par leur implication dans les manifestations hebdomadaires pour le climat, leur demander de contribuer à atteindre des objectifs climatiques ne pouvait que trouver un écho favorable. Un groupe de travail a été mis sur pied avec des représentants de la Cellule Energie, de Bruxelles-Environnement, des associations Coren et Apere et des facilitateurs « éducation énergie » de la Région wallonne. Un processus de collaboration entre les différents participants en a émergé et un premier projet pilote a été lancé en janvier 2020, axé sur le volet éclairage d'une école.

En ce qui concerne la certification PEB, quatre personnes supplémentaires sont en cours d'engagement pour renforcer l'équipe dans le cadre de cette mission spécifique.

Bijlage 5: Hervormingsprogramma van de Duitstalige Gemeenschap

1. Emploi – Marché du travail	234
1.1. Marché du Travail : Situation actuelle	234
1.2. Mesures dans le cadre du Concept de Développement Régional (CDR)	235
1.3. Réforme du placement des demandeurs d’emploi	236
1.4. Garantie pour la jeunesse	238
2. Education et formation professionnelle, formation tout au long de la vie	238
2.1. Réformes secteur de l’enseignement	238
2.2. Egalité des chances en matière d’éducation et d’ intégration	239
2.3. Une approche pratique de la formation en alternance	240
2.4. Mesures dans le cadre du Concept de Développement Régional (« REK »)	242
2.5. Décrochage scolaire	242
3. La jeunesse comme question transversale dans les domaines emploi & éducation et formation professionnelle, éducation permanente	243
3.1. La situation actuelle de vie des jeunes de l’Est de la Belgique	243
3.2 Mesures dans le cadre du Concept de Développement Régional (CDR)	244
3.3. Le travail de jeunesse	245
4. Cohésion sociale et lutte contre la pauvreté	246
4.1 Intégration de personnes issues de l’immigration	246
4.2. Intégration et lutte contre la pauvreté	246
4.3. Allocations familiales	248
5. Santé et Emploi	249
5.1. Situation actuelle	249
6. Digitalisation	251
7. Réforme profonde de l’administration	251
8. Energie et climat	251
9. Sustainable Development Goals (SDGs)	252
10. Fonds structurels Européens	252

1. Emploi – Marché du travail

1.1. Marché du Travail : Situation actuelle

En Communauté germanophone, une moyenne de 2.283 demandeurs d'emploi (= chômeurs complets) ont été enregistrés en 2019. Le taux de chômage en Communauté germanophone s'élevait à 6,2 % et a donc baissé de 0,8 points de pourcentage par rapport à l'année passée (7,0 %). Le nombre annuel moyen de chômeurs a diminué de 77 personnes, ce qui en fait la quatrième année consécutive de baisse.

Le nombre de femmes au chômage en Communauté germanophone a sans cesse baissé les 20 dernières années (en 1995 : 62% et en 2005 : 57% et 2019 : 49%). Néanmoins le taux de chômage des femmes (6,6%) reste plus élevé que celui des hommes (5,9%).

La répartition des chômeurs par tranche d'âge montre que 38% des chômeurs ont plus de 50 ans. Le nombre de chômeurs de 50 ans et plus a même été multiplié par 5 depuis 2001. Ceci est dû aussi bien à des changements règlementaires (relèvement de la limite d'âge pour être dispensé de la recherche active) qu'au vieillissement de la population. La part des chômeurs de 50 ans et plus est passée de 12% à 38% entre 2001 et 2019. En ce qui concerne les jeunes, leur part dans le chômage a diminué légèrement ces dernières années (pour atteindre 15%). Le taux de chômage des jeunes (8,6%) est plus élevé que le taux de chômage des 25-49 ans (5,3%) et des plus âgés (7,0%).

En ce qui concerne la durée au chômage, 35% des personnes au chômage le sont depuis moins de 6 mois. Le nombre de chômeurs de longue durée (chômeurs depuis plus d'un an) a diminué de 7% en 2019 par rapport à l'année précédente. Cependant, le nombre de personnes au chômage depuis plus de 5 ans n'a cessé d'augmenter, atteignant 455, le nombre le plus élevé jamais enregistré. La part des chômeurs de longue durée (> 1 ans) est de 50%. Par comparaison, en 2001, la répartition était inversée : 46 % de chômeurs de courte durée et 37 % de chômeurs de longue durée.

En ce qui concerne le niveau de qualification, ce sont les personnes sous-qualifiées qui ont le plus de difficultés à trouver leur place sur le marché du travail. En Communauté germanophone, leur part correspond à 43,3%.

1.2. Mesures dans le cadre du Concept de Développement Régional (CDR)

La Communauté germanophone prend soin des générations futures. C'est pourquoi en 2008, elle a commandé l'élaboration d'un Concept de Développement Régional (CDR) (*Regionales Entwicklungskonzept - REK*) qui décrit la vision d'avenir pour la Communauté germanophone dans une perspective jusqu'en 2025. En s'appuyant sur une analyse approfondie de la région, le CDR a pour objectif de mettre en exergue les mesures avec lesquelles la Communauté Germanophone peut relever les défis actuels et futurs.

Projet d'avenir – Augmenter les perspectives d'emploi et garantir la disponibilité de personnel qualifié

Quelque 2.283 citoyens de la Communauté germanophone étaient à la recherche d'un emploi en 2019. Parallèlement, des dizaines d'employeurs cherchent tous les mois des travailleurs ou de la main-d'œuvre qualifiée adaptés à leurs besoins, parfois sans succès. L'offre et la demande sur le marché du

travail ne se rencontrent pas toujours. D'une part, les profils et parcours professionnels des demandeurs d'emploi sont très variés. En même temps, les exigences du monde du travail sont en constante évolution. Si un profil professionnel était encore demandé il y a quelques années, il est possible qu'il n'offre aujourd'hui pratiquement plus de chance d'emploi. Par contre, d'autres profils professionnels se retrouvent parmi les métiers en pénurie, car la demande a fortement augmenté ces dernières années.

Sous-projets : Assurer le transfert de compétences et soutenir l'emploi efficacement

Aujourd'hui, les personnes qui perdent leur emploi à un âge avancé doivent continuer à prouver très longtemps qu'elles sont toujours disponibles sur le marché du travail. Les jeunes, tout comme les demandeurs d'emploi à la santé précaire, sont contrôlés de beaucoup plus près. Il est nécessaire d'offrir à ces personnes un accompagnement adapté.

La proximité de l'Allemagne et du Luxembourg, la petite taille de notre région et le pourcentage relativement élevé de personnes actives plus âgées constituent d'autres caractéristiques de notre marché du travail. Avec des mesures d'activation adaptées, nous pouvons profiter des opportunités que ces particularités nous offrent.

Dans le cadre de **la 6ème réforme de l'Etat**, un ensemble de compétences relatives au marché de l'emploi a été transféré aux entités fédérées. A partir du 1er juillet 2014, les Régions ont reçu ainsi la pleine compétence de décision et d'exécution de ces matières. Le 1er janvier 2016, une série de compétences a été transférée de la Région Wallonne à la Communauté germanophone.

Les nouvelles compétences sont graduellement adaptées aux spécificités de la Communauté germanophone :

a. Contrôle de la disponibilité et de la dispense

Le 1er janvier 2016, l'*Arbeitsamt* (Service Office de l'emploi de la Communauté germanophone) de la Communauté germanophone a repris les compétences du contrôle de la disponibilité et de la dispense de la disponibilité.

b. Agences locales pour l'Emploi (ALE)

Le 1er janvier 2018, l'*Arbeitsamt* a repris les tâches des ALE. L'ALE est un type particulier d'emploi dans lequel les chômeurs de longue durée ou les bénéficiaires du revenu d'intégration sociale ou de l'aide sociale financière sont autorisés à effectuer des travaux occasionnels et sont payés par chèque ("chèques LBA").

c. Groupes cibles

Depuis le 1er janvier 2019, les employeurs qui embauchent des personnes défavorisées sur le marché du travail de la Communauté germanophone seront soutenus financièrement par les subventions AktiF ou AktiF Plus.

Les employeurs commerciaux et non commerciaux ainsi que les pouvoirs publics peuvent bénéficier de cette mesure. Si un employeur embauche un demandeur d'emploi qui répond aux critères suivants, il reçoit une subvention salariale.

Concept de développement régionale de la Communauté germanophone (CDR) 2019 - 2024

http://www.ostbelgienlive.be/desktopdefault.aspx/tabid-258/624_read-57432/

Projet « Apprendre en entreprise »

Qualification et formation continue sont essentielles à une intégration durable sur le marché du travail. Le taux de chômage a constamment diminué ces dernières années, alors que la part de chômeurs peu qualifiés n'a pas évolué. Le projet ambitionne notamment de rapprocher à nouveau ces personnes du marché du travail. Les personnes de retour sur le marché du travail, celles qui viennent d'autres milieux professionnels et souhaitent se réorienter doivent bénéficier d'un accès simplifié à la formation et à la formation continue et se voir offrir de nouvelles perspectives d'emploi grâce à des formations sur mesure.

Projet « Vermittlung aus einer Hand »

Dans leur travail quotidien, le Service pour une vie autonome (DSL), les CPAS et l'Arbeitsamt (Service de l'emploi) sont confrontés à des enjeux similaires. Les thèmes importants abordés sont par exemple la participation à des stages et programmes de formation adéquats, l'amélioration des chances sur le marché du travail au terme de la formation ou l'intégration des personnes souffrant de troubles psychiques ou handicapées physiques. Il reste à clarifier les questions juridiques relatives à l'utilisation d'offres indépendantes d'une autorité particulière, en cas de transfert de compétences ou de compétences parallèles. L'absence de méthodes/standards communes pour l'évaluation des possibilités et des obstacles rencontrés par les demandeurs d'emploi (« screenings ») ne facilite pas la collaboration. L'échange de données de base concernant chaque demandeur d'emploi est lui aussi compliqué. Le demandeur d'emploi est-il déjà accompagné par une autre institution ? Des demandes sont-elles en cours ? Souvent, même les informations sur le curriculum vitae doivent être à nouveau recueillies.

1.3. Réforme du placement des demandeurs d'emploi

Depuis 2014, l'Arbeitsamt connaît un processus continu de développement. Tant les réformes susmentionnées que la réforme des services de placement visent à actualiser les offres de l'Arbeitsamt et à les adapter aux besoins des demandeurs d'emploi et des employeurs de la Communauté germanophone.

L'Arbeitsamt est en train de réformer son travail en matière de placement. Dans un premier temps, un inventaire détaillé des approches existantes en Communauté germanophone a été dressé. Les systèmes de placement des régions et pays voisins ont été analysés de manière à identifier d'éventuels synergies et points d'ancrage.

Un nouveau concept de médiation a été développé. Afin de renforcer la relation entre le service de l'emploi et les entreprises situées en Communauté germanophone, la stratégie de communication sera améliorée dans un premier temps. Les mesures prises doivent tenir compte des besoins du marché de l'emploi. Le but ultime sera l'intégration durable du demandeur d'emploi sur le marché de l'emploi.

A partir de mi-2019, l'Arbeitsamt va proposer de nouveaux services en ligne dont un portail des employeurs et un portail de candidats. Le futur portail des employeurs ne fournira pas seulement des informations sur les offres d'emploi, mais donnera également aux entreprises la possibilité de se présenter. D'autre part, le nouveau portail de candidats offre également de nombreuses perspectives, par exemple, les demandeurs d'emploi peuvent créer un CV, rechercher des offres d'emploi, s'inscrire comme demandeurs d'emploi et même demander des documents ou certificats.

28 MAI 2018. - Décret relatif aux mesures AktiF et AktiF PLUS destinées à promouvoir l'emploi

A partir du 1 janvier 2019, les employeurs qui embauchent des personnes défavorisées sur le marché du travail de la Communauté germanophone sont soutenus financièrement par les subventions AktiF ou AktiF Plus.

Les employeurs commerciaux et non commerciaux et les pouvoirs publics peuvent bénéficier de cette mesure. Si un employeur embauche un demandeur d'emploi qui répond aux critères suivants, il reçoit une subvention salariale.

- Une subvention AktiF peut être octroyée pour l'occupation de demandeurs d'emploi inoccupés qui :
 - sont âgés de 25 ans au plus, sont inscrits d'au moins six mois auprès de l'Arbeitsamt et sont porteurs au plus d'un diplôme de l'enseignement secondaire supérieur ou d'un certificat d'aptitudes professionnelles de l'apprentissage ;
 - sont âgés de 25 ans au plus et ne sont porteurs ni d'un diplôme de l'enseignement secondaire supérieur ni d'un certificat d'aptitudes professionnelles de l'apprentissage ;
 - sont âgés de 50 ans au moins et ont perdu leur dernier emploi involontairement ;
 - sont inscrits d'au moins douze mois auprès de l'Arbeitsamt ;
 - sont des victimes de restructurations.

- Une subvention AktiF Plus peut être octroyée pour l'occupation de demandeurs d'emploi inoccupés qui apportent la preuve de l'existence d'au moins deux obstacles rencontrés. Sont considérés comme " obstacles rencontrés " :
 - la preuve d'une réduction de la capacité de travail;
 - la preuve d'une durée d'inscription d'au moins vingt-quatre mois auprès de l'Arbeitsamt;
 - l'absence d'un diplôme de l'enseignement secondaire supérieur ou, selon le cas, d'un certificat d'aptitudes professionnelles de l'apprentissage;
 - le fait de ne pas avoir atteint le niveau B1 conformément au Cadre européen commun de références pour les langues tant en allemand qu'en français.

De plus, il y a toujours la réduction de l'ONSS pour les travailleurs plus âgés. Cela est particulièrement avantageux pour les employeurs du secteur commercial et de certains secteurs non commerciaux.

Arrêté du Gouvernement du 13 décembre 2018 relatif aux formations professionnelles destinées aux demandeurs d'emploi

L'arrêté relatif aux formations professionnelles destinées aux demandeurs d'emploi réorganise le système de formations pour demandeur d'emploi. L'accompagnement individuel du demandeur d'emploi est intensifié. Des solutions sur mesure doivent être proposées au demandeur d'emploi. Le demandeur d'emploi choisit la formation qui lui offre les meilleures opportunités sur le marché du travail.

Afin de motiver le demandeur d'emploi à suivre une formation, la dispense de la recherche active de l'emploi et la prime pour suivre une formation ont été révisées.

Le chômeur complet indemnisé peut être dispensé. Cela signifie qu'il est exempté de la recherche active d'emploi pendant sa formation et qu'il continue à percevoir des allocations de chômage. Le but de cette réforme est d'adapter les dispenses aux spécificités de la Communauté germanophone pour plus d'efficacité et de transparence.

Concernant la prime de formation, la Communauté germanophone remplace la prime horaire de 1€ par une prime mensuelle de 150€ par mois. Cette prime est calculée au prorata de la durée de la

formation. La prime s'adresse aux groupes cibles suivants : les jeunes demandeurs d'emploi de moins de 25 ans, les demandeurs d'emploi âgés de 55 et plus, les demandeurs d'emploi de longue durée et les demandeurs d'emploi peu qualifiés.

1.4. Garantie pour la jeunesse

En ce qui concerne la **garantie pour la jeunesse**, les États membres sont invités à proposer une offre de formation ou de travail dans un délai de quatre mois à tout jeune de moins de 25 ans qui n'est ni en situation de travail, ni de formation. La Communauté germanophone travaille elle aussi activement à la mise en œuvre de cette garantie. Le but est d'améliorer la compréhension des besoins particuliers des jeunes vivant des situations de vie variées et d'intégrer ces besoins dans nos mesures.

En 2015, l'*Arbeitsamt* de la Communauté germanophone a établi une **évaluation de la garantie pour la jeunesse**.

Les besoins des jeunes demandeurs d'emploi demandent une attention particulière dans chaque processus de réforme.

L'*Arbeitsamt* soutient les jeunes de manière proactive. Il s'agit d'un soutien à la recherche d'emploi articulé autour d'un plan d'action. Celui-ci est élaboré par le demandeur d'emploi et son conseiller d'emploi. Afin de mieux intégrer les jeunes demandeurs d'emploi, l'*Arbeitsamt* offre différentes formations professionnelles. En plus l'*Arbeitsamt* collabore avec d'autres opérateurs de formation et/ou reconnaît leurs formations. L'offre est très diversifiée : qualifications professionnelles, formations individuelles en entreprise, stages, projets d'insertions socio-professionnelles.

En plus, la réforme des groupes cibles privilège les jeunes demandeurs d'emploi. Un employeur qui embauche un demandeur d'emploi de moins de 25 ans qui est sous-qualifié (ni CESS, ni d'apprentissage) ou un demandeur d'emploi de moins de 25 ans qui est moyennement qualifié (CESS, apprentissage) et sans emploi depuis au moins 6 mois, pourrait recevoir une aide à l'emploi.

2. Education et formation professionnelle, formation tout au long de la vie

2.1. Réformes secteur de l'enseignement

En juin 2018, un nouvel accord a été conclu avec les autorités scolaires quant au projet « *Ostbelgische Schulen online* » qui vise à optimiser davantage les conditions préalables en vue de transmettre l'information et l'éducation aux médias dans toutes les écoles primaires. Ainsi, les enseignants sont invités à utiliser dans la préparation de leur cours un référentiel de l'information et de l'éducation aux médias.

Compte tenu des demandes et des tâches croissantes imputées aux enseignants professant en maternelle, la fonction d'assistant a été instaurée.

Les assistants sont présents ainsi tout au long de l'année pour soutenir les enseignants dans leur travail. Diverses tâches leur incombent et on retient entre autres le soutien lors d'activités

pédagogiques, des repas de midi, etc. Dans la même optique, le poste de secrétaire en chef dans les écoles primaires a été créé afin d'apporter un soutien principalement administratif aux directeurs d'école primaire dans leurs diverses tâches.

A partir de 2021/2022, les enfants pourront intégrer l'école maternelle dès deux ans et demi en Communauté germanophone ce qui n'est pas encore le cas puisque l'entrée se fait à partir de trois ans. L'introduction du poste d'assistant en maternelle facilitera définitivement la mise en œuvre de cette nouvelle réforme et va donc de pair avec elle.

Ensuite, suite au décret de 2019, une réforme du capital horaire sera entérinée dans les écoles d'enseignement secondaire.

Référentiels de compétences

Depuis 2008, la Communauté germanophone assure la qualité de son enseignement sur la base de référentiels axés sur les compétences.

Dans le cadre du Concept de Développement Régional (CDR) et, en particulier son projet «améliorer le multilinguisme», de nouveaux référentiels sont élaborés. Ainsi, pour le néerlandais, la rédaction du référentiel à l'intention des classes de l'enseignement secondaire général et technique de transition, technique de qualification, de l'enseignement professionnel a été réalisée. Il fixe les compétences requises et terminales que les élèves devraient atteindre.

De même, le référentiel d'allemand destiné à l'enseignement technique de qualification et l'enseignement professionnel devrait être soumis au vote au Parlement.

Depuis juin 2018, une généralisation des tests DELF pour tous les élèves de la sixième année du primaire, de la sixième année du secondaire et de la troisième année d'apprentissage des Centres de formation des classes moyennes (ZAWM) a lieu pour le français, première langue étrangère. Ces actions visent à améliorer les compétences linguistiques des élèves en optimisant les pratiques de l'enseignement des langues modernes.

L'élaboration de référentiels de compétences pour les cours de mathématiques, de géographie pour l'enseignement technique de qualification et professionnel est soumis au vote du Parlement et celui d'histoire pour les 2ème et 3ème degrés de l'enseignement secondaire professionnel et technique de qualification a été rédigé et a pour objectif d'élever le niveau de compétences des élèves de cette filière à moyen et à long terme.

Réformes au niveau des infrastructures

La Communauté germanophone a également entrepris certains projets de type structurel. L'école primaire de Bütgenbach, le centre Kaleido à Saint Vith et à Büllingen sont concernés. Elle prend part aussi à des partenariats publics-privés en vue de rénover et de construire de nouvelles écoles. Depuis 2015, un deuxième partenariat public-privé est en préparation. Enfin, en étroite collaboration avec la ville d'Eupen, les élèves de l'académie de musique vont pouvoir intégrer leur nouveau bâtiment en avril 2019.

2.2. Egalité des chances en matière d'éducation et d'intégration

L'égalité des chances en matière d'éducation et l'amélioration qualitative de l'enseignement sont les missions phares de la politique éducative en Communauté germanophone. Elle a pour objectif

d'accroître les chances de réussite de tous les élèves. Dans le cadre du Concept de Développement Régional (CDR), le projet « soutenir les élèves individuellement » vise entre autres cette égalité des chances en matière d'éducation et intégration.

Afin que les élèves acquièrent les compétences essentielles, il est nécessaire de proposer des offres d'apprentissage spécifiques qui tiennent compte à la fois des forces et des capacités, mais aussi des faiblesses de chaque enfant et adolescents. Dans ce contexte, des projets visant à sensibiliser les filles spécifiquement aux métiers techniques et scientifiques continuent à être réalisés.

De manière générale, différentes mesures ont été prises dans l'enseignement pour augmenter le taux de réussite scolaire et pour diminuer les taux d'échec et de décrochage scolaire, tenant compte de la Convention de l'ONU relative aux droits des personnes handicapées. Par ailleurs la Communauté germanophone poursuit ses efforts vers une école inclusive.

Par un décret voté le 20 juin 2016, un système de « compensation des désavantages » (mesures de facilitation spécifique en cas de handicap) et de « protection de notes » pour certaines compétences (non-évaluation de certaines compétences en raison d'un handicap) à la demande motivée des parents a été mis en place pour compenser temporairement certains déficits des élèves. Le système de compensation des désavantages est en vigueur depuis le 1er septembre 2017. La protection des notes est en cours depuis le 1er septembre 2018.

Ces systèmes s'appliquent également aux élèves primo-arrivants, présentant des lacunes temporaires dans l'apprentissage de la langue de l'enseignement, et ce en vertu du décret du 26 juin 2017 relatif à la scolarisation d'élèves primo-arrivants.

En effet, le nombre d'enfants dont la langue maternelle n'est pas l'allemand n'a cessé d'augmenter ces dernières années, et en particulier depuis 2015. Toutes les écoles ont à présent pour mission au quotidien d'intégrer entre autres des élèves issus de l'immigration (y compris de deuxième ou troisième génération) ou des élèves primo-arrivants par exemple. Il est indispensable d'impliquer ces élèves et leurs parents dans le processus de développement scolaire.

A cet effet, le décret du 26 juin 2017 vise à accroître les moyens humains et financiers pour la scolarisation et l'intégration des élèves primo-arrivants en renforçant leur apprentissage de la langue.

De même, un ancrage législatif du projet « Time-Out », visant à offrir un espace à des élèves de 12 à 18 ans qui se trouvent en difficulté de scolarisation voire en décrochage, a été réalisée. Durant l'année scolaire 2017-2018, 18 élèves ont été accueillis temporairement dans ce dispositif qui est organisé au sein du centre pour un enseignement adapté et qui vise à offrir aux élèves une structure d'accueil en dehors du milieu scolaire.

En matière d'interculturalité, des mesures diverses ont été développées afin de sensibiliser les acteurs des communautés éducatives aux différences culturelles et de développer des compétences interculturelles à partir de l'année scolaire 2016-2017, dédiée au dialogue interculturel et interreligieux. Depuis, un centre de référence pour l'intégration et la migration a été mis en place, des formations continues spécifiques sont organisées à l'intention du personnel de l'enseignement, du matériel interreligieux est mis à la disposition des écoles et des programmes scolaires interculturels sont développés, y compris durant l'année 2017-2018.

2.3. Une approche pratique de la formation en alternance

Il est indéniable que la main d'œuvre technique qualifiée se fait de plus en plus rare sur le marché du travail. Dans le cadre du Concept de Développement Régional (CDR), le projet d'avenir «Valoriser la

formation technique et professionnelle» vise à contribuer à une modification de la donne. La Communauté germanophone met notamment l'accent sur l'attractivité des différents types de formation technique et professionnelle, l'objectif étant de susciter une acceptation générale au sein de la société et de donner une valeur égale aux différentes formes d'enseignement.

De même, le projet du « Valider les compétences » (mis en place dans le cadre de l'apprentissage tout au long de la vie et soutient par le Fonds Sociale Européen FSE), vise à reconnaître formellement des compétences acquises également de manière non-formelle et extrascolaire. Il vise à promouvoir le développement professionnel de la population active. Il est destiné aux personnes qui cherchent un changement de carrière ; veulent sécuriser leurs emplois, trouver un emploi ou encore faire reconnaître et développer leurs compétences informelles et non-formelles.

La valorisation de la formation technique et professionnelle ne sera possible que si elle devient une préoccupation prioritaire de toutes les écoles. Ce ne sont pas uniquement les écoles secondaires techniques et professionnelles qui sont concernées, mais également les écoles primaires et les écoles secondaires d'enseignement général. Des activités de sensibilisation aux métiers techniques et à la formation y conduisant sont organisées.

La création d'un campus pour le centre de formation des classes moyennes (ZAWM) et l'institut technique (TI) à St. Vith, à l'instar du campus déjà existant à Eupen, ouvre des perspectives de coopération entre les écoles secondaires d'orientation essentiellement générale, les écoles d'orientation qualifiante et les centres de formation des Classes moyennes (ZAWM).

De plus, l'offre de « formation professionnelle élémentaire» perdure et permet aux élèves qui en ont le besoin, de se préparer pendant une année scolaire à la formation en alternance. Afin de faciliter l'accès à une formation en alternance, notamment pour des filles ou des jeunes femmes, des adolescents issus de l'immigration ou des jeunes avec des difficultés d'apprentissage, la Communauté germanophone s'efforce de développer de nouvelles professions dans le cadre de la formation en alternance.

Qui plus est, pour contrer le décrochage scolaire et indirectement rendre l'offre de formation professionnelle plus inclusive des mesures d'encadrement, de consolidation de parcours et de prévention, d'empêchement d'abandons sont mises en place.

L'assistance prévoit

- le recouplement entre l'école et la carrière personnelle;
- l'analyse des forces, des intérêts et des motivations de l'apprenti;
- l'aide à trouver un nouveau parcours professionnel ou académique;
- la création d'un plan d'accompagnement individuel;
- des modules de formation adaptés aux besoins du jeune (test d'anxiété, de communication, de confiance en soi, de compétences sociales, ...);
- l'assistance en cas de conflits dans l'entreprise et / ou à l'école;
- l'accompagnement des organisations partenaires.

La participation des jeunes à ce projet est volontaire et la durée du coaching peut varier en fonction des besoins. La méthode de travail du projet se caractérise par un degré élevé de coopération entre les diverses parties prenantes.

A côté de cela, une autre nouveauté mérite d'être mentionnée. Il s'agit de l'ouverture de l'apprentissage à des personnes de plus de 29 ans qui perçoivent un revenu de remplacement. Celles-ci ont maintenant la possibilité de signer un contrat d'apprentissage. Cette offre s'adresse d'une part aux demandeurs d'emploi percevant soit une allocation de chômage, soit un revenu d'intégration

et d'autre part, aux personnes qui décident de se tourner vers un emploi en pénurie, en demande de travailleurs qualifiés.

Le CDR comporte des sous-projets relatifs à l'enseignement et la formation afin de favoriser le processus d'acquisition des compétences des élèves. Au travers de projets bien spécifiques, la maîtrise de compétences telles que les compétences en Technologie de l'Information et de la Communication (TIC), les compétences linguistiques ainsi que les compétences personnelles et sociales seront renforcées.

De nouvelles coopérations avec des hautes écoles/universités sont mises en place afin de développer de nouvelles possibilités de formations d'enseignement supérieur en alternance.

Au-delà de cela, la Communauté germanophone favorise la collaboration entre les responsables de la formation et de l'enseignement, les institutions publiques et les entreprises afin de promouvoir la coopération entre les écoles et les entreprises. La réalisation de projets communs et à la mise en pratique des référentiels de compétences comme le référentiel concernant la préparation des élèves au choix professionnel et à l'orientation professionnelle sont d'actualité. Les entreprises participent activement à la formation des élèves et des apprentis en leur permettant d'effectuer les stages prévus dans le programme de formation au sein des entreprises.

2.4. Mesures dans le cadre du Concept de Développement Régional (« REK »)

Dans le cadre du Concept de développement régional (*REK*), toute une série de projets sont prévus tels que : la promotion de l'éveil continu au langage, du multilinguisme, de l'éducation à la citoyenneté, de l'éducation aux médias, de l'intégration des personnes à besoins spécifiques et des personnes issues de l'immigration, de la formation technique et professionnelle, le soutien aux enseignants ainsi que la conception d'environnements d'apprentissage modernes.

À cela viennent s'ajouter une multitude de projets dans le cadre de programmes de travail en cours tels que la création d'un institut pour le développement scolaire en Communauté germanophone, l'évaluation des cours de langues dans la formation des adultes et de la promotion sociale, l'optimisation du plan d'activités pour l'école maternelle et des référentiels de compétences pour l'école primaire, l'intervention de crise dans les écoles de la Communauté germanophone, la réforme de l'indemnité de déplacement, la réforme de la législation sur le capital horaire dans le système des écoles spéciales, la réforme du transport scolaire, la réforme des jurys d'examen externe, les frais de scolarité, l'analyse de la structure de soutien actuelle dans l'éducation communautaire, la réforme des instruments de soutien à l'enseignement et à la formation professionnels, la réforme structurelle de la formation technique et professionnelle.

2.5 Décrochage scolaire

La CG ne dispose pas de données au sujet du décrochage scolaire, cependant bien concernant le retard scolaire en Communauté germanophone.

D'après les données des élèves de la 6e année du secondaire (données de septembre 2018), 242 élèves sur 670 sont en retard scolaire, soit 36,12 %. Parmi ceux-ci, 153 élèves (22,85 %) ont un an de retard, 67 élèves (10 %) ont deux ans de retard et 22 (3,28 %) ont plus de deux ans de retard.

Comme le montrent les enquêtes PISA en Communauté germanophone, on observe une tendance à la baisse du nombre d'élèves en retard scolaire en Communauté germanophone : en 2003, 46 % des élèves étaient en retard scolaire, 42 % en 2006, 40,9 % en 2009, 38,5 % en 2012, 36,6 % en 2015 et 33 % en 2018.

En 2018, la politique d'éducation a créé un décret mettant la Communauté germanophone sur le chemin vers une école inclusive. Par le décret du 20 juin 2016 portant des mesures dans l'enseignement, un système de « compensation des désavantages » et de « protection de notes » à la demande motivée des parents a été mis en place pour compenser temporairement certains déficits. Le système de compensation des désavantages est en vigueur depuis le 1er septembre 2017. La protection des notes a suivi le 1er septembre 2018 et a connu très peu de demandes.

Grâce au décret du 26 juin 2017 relatif à la scolarisation d'élèves primo-arrivants, des systèmes ont été mis en place pour les élèves primo-arrivants qui présentent des lacunes temporaires dans l'apprentissage de la langue de l'enseignement. Toutes les écoles fondamentales et secondaires ont à présent pour mission au quotidien d'intégrer des élèves issus de l'immigration ou des élèves primo-arrivants. Le décret susmentionné vise à accroître les moyens humains et financiers pour la scolarisation et l'intégration des élèves primo-arrivants en renforçant l'apprentissage de la langue de l'enseignement. Afin de garantir un enseignement de qualité aux primo-arrivants, une formation universitaire a été mise en place à l'intention des enseignants travaillant dans les classes de primo-arrivants. Une réédition est prévue pour fin 2020.

De même, un ancrage législatif du projet « Time-Out », visant à offrir un espace à des élèves de 12 à 18 ans qui se trouvent en difficulté de scolarisation voire en décrochage, a été assuré par le décret du 18 juin 2018 portant mesures en matière d'enseignement et de formation. Tout au long de l'année scolaire, les élèves peuvent être accueillis temporairement dans ce dispositif qui vise à offrir aux élèves une structure d'accueil adaptée à leurs besoins spécifiques.

Le projet « BIDA » (Berufliche Integration durch Ausbildungsbegleitung in der dualen Ausbildung) est un projet du FSE portant le titre suivant : « Intégration professionnelle par soutien aux apprentis dans la formation en alternance ». Dans le cadre de ce projet, les jeunes qui n'ont pas encore de compétences suffisantes pour commencer un apprentissage normal sont préparés à l'apprentissage pendant un an. Un des accents est mis sur les compétences personnelles et sociales des jeunes afin d'avoir des compétences nécessaires pour réussir l'apprentissage et éviter un renvoi du système en alternance, généralement liés à différents facteurs. C'est pourquoi le projet BIDA se concentre sur le suivi étroit des jeunes inscrits et à la détection précoce de tout risque d'abandon afin d'y remédier. En effet, ce « pré-apprentissage » prévoit 3 jours de formation en entreprise et 2 jours de formation au centre par semaine.

3. La jeunesse comme question transversale dans les domaines emploi & éducation et formation professionnelle, éducation permanente

3.1. La situation actuelle de vie des jeunes de l'Est de la Belgique

En 2015, le Parlement de la Communauté germanophone a décidé de faire réaliser tous les cinq ans une étude scientifique sur la situation des jeunes dans l'Est de la Belgique. Le premier rapport sur la jeunesse a été rédigé par les deux instituts de recherche "Onderzoeksinstituut voor Arbeid en Samenleving" (HIVA) et "Centre for Sociological Research" (CeSo) de l'Université catholique de Louvain. Il offre un premier bilan exhaustif sur la situation de vie des jeunes de l'Est de la Belgique et

décrit leur état d'esprit par rapport à celle-ci. Les conclusions suivantes ont été tirées pour le domaine "transition de l'éducation à la vie active" :

La transition au départ de l'école vers la formation professionnelle diffère du passage qui mène de l'université à la vie active. Les apprentis choisissent souvent la formation professionnelle comme deuxième meilleure option en raison de problèmes scolaires. En conséquence, beaucoup d'entre eux apprennent une profession dont ils ne sont pas totalement convaincus. Bien qu'ils visent habituellement un « *Gesellenbrief* » (certificat d'aptitude professionnelle ou « diplôme de compagnon »), une forte proportion d'apprentis ne veulent pas rester dans la profession choisie. Ceux qui passent de l'enseignement supérieur au monde du travail sont confrontés à la décision de devoir choisir à la fois leur premier emploi et leur lieu de résidence. De nombreux diplômés de l'Est de la Belgique souhaitent retourner chez eux pour travailler - certains directement après leurs études, d'autres après une première expérience professionnelle autre part. Les participants aux groupes de discussion ont toutefois attiré l'attention sur leur sentiment que, en fonction de leur diplôme, les possibilités d'emploi sont limitées dans l'Est de la Belgique. Néanmoins, les statistiques semblent démontrer le contraire, c'est-à-dire une position plutôt favorable des jeunes adultes sur le marché du travail dans l'Est de la Belgique (qui se manifeste par un faible taux de chômage, des périodes de placement et d'intégration sur le marché du travail relativement courtes). Trois aspects semblent particulièrement importants pour les jeunes travailleurs de l'Est de la Belgique: la stabilité et la sécurité, les possibilités d'apprentissage tout au long de la vie et la conciliation de la vie professionnelle et privée (famille).

Le lien entre le système éducatif et le marché du travail fera l'objet d'une étude approfondie basée sur une collecte de données ciblée dans les années à venir. Afin de promouvoir les formations professionnelles et les professions MINT, les chercheurs de l'Université catholique de Louvain conseillent de développer de nouvelles initiatives.

Cela aurait également pour effet de promouvoir l'Est de la Belgique en tant que région vivante et de travail, afin de maintenir son attractivité et atténuer d'éventuels défis à long terme tels que le changement démographique et une éventuelle pénurie de travailleurs qualifiés.

En promouvant spécifiquement l'Est de la Belgique en tant que région de vie et de travail attrayante, les jeunes pourraient être encouragés à revenir dans leur région d'origine après leurs études ou leur première expérience professionnelle. De plus, d'autres jeunes adultes vivant actuellement dans les régions environnantes pourraient également être encouragés à déménager ou à travailler dans l'Est de la Belgique.

3.2. Mesures dans le cadre du Concept de Développement Régional (CDR)

Le Concept de Développement Régional (CDR) contient les visions futures du gouvernement pour la Communauté germanophone de la Belgique. Un projet CDR en particulier concerne le développement de la formation des professionnels travaillant avec les jeunes. Ce projet est le résultat d'une constatation par le secteur, qu'il devient de plus en plus difficile d'attirer les gens vers ce travail varié et passionnant auprès des jeunes, dû notamment au fait que les qualifications scolaires actuelles ne préparent pas suffisamment au travail de jeunesse.

Le gouvernement a décidé d'offrir une formation spécialisée qui, s'oriente sur une formation en travail de jeunesse existante en Autriche. Un projet Erasmus+ a été initié pour s'assurer de son développement.

Etant donné qu'il n'y a pas de formation pour les animateurs socio-éducatifs dans l'Est de la Belgique (ou en Belgique tout court), il a d'abord fallu établir un profil de compétences distinct le rôle du travailleur de jeunesse. Ensuite, le développement d'une formation continue en tant que travailleur de jeunesse en Communauté germanophone a été entamé et s'est orienté sur les cours de base et les cours avancés sur le travail de jeunesse existants en Autriche. Au cours du processus, le niveau de cette formation a été adaptée à celui du baccalauréat (niveau 5 du Cadre national des qualifications). Le résultat de ce projet Erasmus+ est un manuel modulaire destiné à la formation continue des travailleurs de jeunesse.

L'élaboration de ce projet et les consultations nécessaires ont abouti à une décision commune des trois ministres chargés de la jeunesse, des affaires sociales et de l'éducation de préparer un baccalauréat en travail social dans la Communauté germanophone. La décision prend aussi en compte la proposition des modules individuels du manuel élaboré dans le cadre du projet Erasmus+ comme formation continue pour les travailleurs de jeunesse.

Elaboration du CDR III

La jeunesse est une phase indépendante de la vie. Pour atteindre les objectifs de la politique de la jeunesse, il faut une alliance forte pour les jeunes avec une nouvelle politique de la jeunesse intersectorielle qui prenne en compte les intérêts de tous les jeunes. Pour le CDR III, l'approche transversale doit être développée et mieux ancrée.

Le gouvernement de la Communauté germanophone met en œuvre le *Jugendstrategieplan* depuis 2013 (« Plan Stratégique pour la Jeunesse »). L'objectif est d'améliorer la situation des jeunes dans la Communauté germanophone. L'ensemble du gouvernement soutient le Plan Stratégique pour la Jeunesse parce qu'il y a des possibilités dans tous les secteurs de politique.

Les priorités du Plan Stratégique pour la Jeunesse actuel (2016-2020) sont les suivantes : fort contre la dépendance, promotion de la diversité, éducation politique, émotions et image de soi.

Tant la Stratégie européenne pour la Jeunesse (EY Youth Strategy 2019-2027) que les résultats du *Jugendbericht* 2018 et les *Sozialraumanalysen* (Analyses de l'espace social) 2019 détermineront de manière significative les thèmes prioritaires du prochain Plan stratégique pour la Jeunesse (2021-2025) de la Communauté germanophone. Parmi les priorités possibles figurent la numérisation et la participation effective des jeunes.

3.3. Le travail de jeunesse

Le décret du 6 décembre 2011 relatif à la promotion du travail de jeunesse en Communauté germanophone est entré en vigueur en 2012. Entre autres, le décret a fortement réformé le travail de jeunesse ouvert. Dans le cadre de sa fonction de suivi et de contrôle, le ministère de la Communauté germanophone a constaté ces dernières années que le travail de jeunesse ouvert, tel qu'il fonctionne actuellement, rencontre de nombreuses difficultés et ne répond pas pleinement aux besoins des institutions et des jeunes en général. De ce fait, le décret fait l'objet d'une évaluation depuis fin 2016. L'objectif de la révision est d'examiner si la base juridique répond toujours aux exigences et quels ajustements peuvent être nécessaires afin d'améliorer encore la qualité du travail des institutions de jeunesse⁸⁶ et de mieux répondre aux besoins des jeunes de l'Est de la Belgique.

⁸⁶ Organisations de jeunesse, Centre d'information jeunesse, Bureau jeunesse, Travail de jeunesse ouvert

Après un sondage en ligne en octobre 2017 et une « open-space conference » avec le secteur en mai 2018, un groupe de pilotage composé de représentants du secteur, des institutions de jeunesse, du gouvernement et du ministère s'est penché sur cette question depuis janvier 2019. De mai à septembre 2019, des discussions approfondies auront lieu avec les institutions de jeunesse afin de formuler les adaptations correspondantes du décret au cours de l'année 2020 et de poursuivre le travail conceptuel. En 2021, le nouveau décret sur la promotion du travail de jeunesse en Communauté germanophone entrera en vigueur.

4. Cohésion sociale et lutte contre la pauvreté

4.1. Intégration de personnes issues de l'immigration

La communauté germanophone a adopté en décembre 2017 un décret concernant l'intégration de toute personne issue de la migration. Le décret est entré en vigueur le 1er janvier 2018. L'arrêté du gouvernement portant exécution du décret du 11 décembre 2017 relatif à l'intégration et au vivre ensemble dans la diversité est entré en vigueur le 1er décembre 2018.

Une partie du décret et de l'arrêté est consacrée au parcours d'intégration, instituant la nature obligatoire de celui-ci pour quelques groupes de personnes. Pourtant le décret prévoit aussi que le parcours d'intégration est ouvert pour tous les migrants.

Il se compose de quatre étapes, qui sont respectivement réglés dans le décret:

- 1) L'accueil
- 2) Cours de langue « allemand comme langue étrangère »
- 3) Cours d'intégration
- 4) Entretien de conseil concernant l'intégration socio-professionnelle

De plus, une organisation a été reconnue comme centre de référence d'intégration qui est en charge d'accompagner les migrants qui suivent le parcours d'intégration. Cette reconnaissance est réglée dans l'arrêté du gouvernement. Le centre organise également une consultation juridique pour les migrants ayant des questions sur leur titre de séjour, soutient des organisations, qui travaillent avec les migrants et est en charge de la sensibilisation de la population.

Ces mesures font également partie du projet du Concept du Développement Régional (CDR) du gouvernement. La partie « Miteinander stark » est dédiée à l'intégration.

En outre, à côté du parcours d'intégration, beaucoup d'autres mesures ont été prises et prévues dans le décret relatif à l'intégration et au vivre ensemble dans la diversité, comme un appel à projets du gouvernement afin de soutenir des petits projets d'intégration ou de lutte contre la pauvreté. Grâce à cet appel à projets 15 projets ont été réalisés. Ces projets consistent en des offres innovatrices qui visent à promouvoir l'intégration, à améliorer le vivre ensemble dans la diversité ou à lutter contre la pauvreté. Ils ont un ancrage local, répondent aux besoins du public cible et représentent une plus-value par rapport aux projets déjà en cours.

4.2. Intégration et lutte contre la pauvreté

En mai 2016 le Centre de Recherche en Inclusion Sociale de l'Université de Mons a présenté le deuxième rapport sur l'analyse de la pauvreté, la précarité et la vulnérabilité sociale en Communauté

germanophone. Ce rapport est l'aboutissement d'un travail de recherche-action de deux années et vise à mettre en place des outils et des instruments numériques susceptibles de renforcer la cohérence de l'action sociale en Communauté germanophone. Sur base des résultats des deux rapports du Centre de Recherche en Inclusion Sociale de l'Université de Mons sur l'analyse de la pauvreté, la précarité et la vulnérabilité sociale en Communauté germanophone (2014, 2015) et des données récoltées par l'observatoire de la pauvreté, le gouvernement dédie dans le cadre du Concept de Développement Régional (CDR) un projet d'avenir à la lutte contre la pauvreté.

Les cinq grands axes de la politique de lutte contre la pauvreté future sont :

– Promouvoir l'intégration socio-professionnelle

L'intégration socio-professionnelle ciblée doit être promue de manière durable. L'objectif est de créer l'autonomie et des perspectives pour les personnes, d'assurer les moyens de subsistance et de la sécurité.

Un exemple peut être le projet de coopération des CPAS de Raeren, Eupen et Lontzen « les jeunes bénéficiaires d'un revenu d'intégration ayant besoin d'un soutien particulier : sur le chemin d'une intégration professionnelle », qui offre des mesures spécifiques et un accompagnement pour les jeunes de moins de trente ans afin de faciliter leur intégration professionnelle.

– Investir dans la formation

Le risque de pauvreté est particulièrement élevé chez les personnes qui n'ont pas terminé une formation ou l'école. Dans le domaine de l'éducation, la Communauté germanophone s'appuie sur un ensemble de mesures destinées à aider les jeunes en particulier à retrouver leur insertion professionnelle et donc leur indépendance financière.

– Ancrer structurellement les formes de coopération

La réduction de la pauvreté ne peut réussir que si un certain nombre de mesures complémentaires sont prises et si tous les acteurs concernés travaillent ensemble. La base d'une mise en réseau a été posée dans le cadre du CDR I.

Le CDR I a été le premier pas vers la création d'un réseau pour la promotion de la réduction de la pauvreté. Maintenant, il s'agit d'ancrer ces expériences, méthodes et instruments de coopération dans une structure de réseau contraignante.

Afin d'élaborer le plan stratégique de lutte contre la pauvreté dans le cadre du CDR III et de faire lumière sur ce thème complexe et multiforme de la pauvreté sous tous ses aspects, un groupe de travail composé de représentants d'organisations doit être constitué. Ces représentants sont, en raison de leur profession, en contact direct avec des personnes touchées ou menacées par la pauvreté. L'objectif est de mettre en place un réseau qui, au-delà de l'élaboration du plan stratégique de lutte contre la pauvreté, se consacre également à ce thème et dont les membres se réunissent à intervalles réguliers.

– Créer une base légale pour guider la politique de lutte contre la pauvreté et ancrer les différentes responsabilités

Dans la lutte contre la pauvreté, tous les acteurs et niveaux des institutions gouvernementales et publiques sont appelés. La création d'une base décrétée pour la réduction de la pauvreté ancre la responsabilité politique et la responsabilité des acteurs.

– Mesurer de manière continue la pauvreté et l'efficacité des mesures d'aide

La lutte contre la pauvreté ne peut être efficace que si les mesures sont mises en œuvre et si elles sont évaluées. Une stratégie de réduction de la pauvreté exige un screening et un suivi continu des situations de pauvreté et des mesures pour combattre et prévenir.

Le but du plan stratégique est d'identifier les causes de la pauvreté et les mesures de prévention appropriées, ainsi que les conséquences et l'amélioration des conditions de vie. À ce but, les statistiques sont également utilisées, mais le plan met aussi l'accent sur la pauvreté "perçue", c'est-à-dire les endroits où les gens sont confrontés à la pauvreté, par exemple dans les quartiers défavorisés, les écoles, etc.

Outre le plan stratégique de lutte contre la pauvreté, un rapport sur la pauvreté sera publié en 2020. Ce rapport sera établi en coopération avec le Conseil économique et social de la Communauté germanophone et contiendra des statistiques sur base de certains indicateurs de pauvreté, qui seront analysées et interprétées.

L'objectif est d'établir un rapport récurrent qui suit l'évolution des indicateurs de pauvreté et une deuxième partie, qui se concentre sur un thème spécifique de la pauvreté. Il peut s'agir d'un groupe à risque ou d'un indicateur de pauvreté. Pour 2020, le groupe des personnes âgées à partir de 65 ans sera étudié.

4.3. Allocations familiales

Le Parlement de la Communauté germanophone de Belgique a adopté en avril 2018 le décret relatif aux allocations familiales, approuvant ainsi l'administration et le paiement des allocations familiales à partir de janvier 2019. Lors de la rédaction du décret, on a veillé à élaborer des règles simples et compréhensibles pour le citoyen. En ce qui concerne la simplification générale des procédures et l'exigence d'une administration centrée-client, il a été décidé qu'il n'y aura qu'un seul point de contact pour les citoyens en Communauté germanophone : Le Ministère de la Communauté germanophone assumera cette tâche. Selon la devise "Un enfant est un enfant", un montant de base égal a été déterminé pour chaque enfant, soit 157 EUR par mois. La prime de naissance et la prime d'adoption s'élèvent à 1144 EUR pour tous les enfants éligibles. Le supplément annuel a également été uniformément fixé à 52 EUR pour tous les enfants. À partir du 3ème enfant, un supplément de 135 EUR par mois sera accordé pour les familles nombreuses, en plus du montant de base.

Les allocations familiales continuent d'être accordées sans condition jusqu'à ce que l'enfant atteigne l'âge de 18 ans et se terminent ainsi dans le mois au cours duquel il célèbre son 18ème anniversaire. Par la suite, les allocations peuvent continuer à être versées si l'enfant accomplit des études, suit un apprentissage ou une autre formation reconnue. Dans chaque cas, le Ministère vérifie si les conditions d'octroi aux allocations familiales sont bien remplies. Après la formation, l'enfant peut toujours être pris en considération pour l'octroi des allocations familiales pour une période de 12 mois s'il ne travaille pas. À l'âge de 25 ans, le droit expire définitivement. Un supplément social unique de 75 EUR par enfant est versé mensuellement si l'enfant a droit à l'intervention majorée de l'assurance maladie et qu'il n'existe pour cet enfant pas de droit au supplément pour orphelins.

Le nouveau supplément social est particulièrement favorable aux familles économiquement plus faibles et peut également être appliqué aux personnes faiblement rémunérées, soit comme travailleur soit comme indépendant, ceci après un contrôle des revenus et l'attribution du statut BIM (bénéficiaire d'intervention majorée) par la mutualité compétente. Une fois encore, les plafonds de revenus relatifs à l'octroi du supplément social tiennent compte en particulier du risque accru de pauvreté des familles nombreuses, de sorte que les seuils de revenus pour ces cas sont beaucoup plus élevés que les seuils ayant donné lieu à un supplément social avant le 01/01/2019. En outre, le montant uniforme et assez élevé du supplément social de 75 EUR par mois, accordé à tous les enfants remplissant les conditions pour bénéficier de ce supplément, soutiendra les parents dans l'éducation de leurs enfants, y compris

en ce qui concerne la participation sociale. De plus, les suppléments pour enfants handicapés restent inchangés. En fin de compte, pour pouvoir fournir un soutien approprié dans des situations particulièrement précaires : Les orphelins perçoivent un supplément de 239 EUR par mois en plus de l'allocation de base et les demi-orphelins un supplément mensuel de 120 EUR, si le parent survivant n'est pas remarié et qu'il ne se trouve non plus en cohabitation légale.

Il convient également de noter que des simulations faites avec un module de simulation de la KU Leuven ont montré que les dispositions du nouveau décret contribuent à réduire le risque de pauvreté.

5. Santé et Emploi

5.1. Situation actuelle

Dans le cadre de la 6ème réforme de l'Etat, un ensemble de compétences relatives aux soins de santé a été transféré aux entités fédérées : Il s'agit par exemple du financement des maisons de repos et de soins (MRS-MR), la revalidation long-term care, des normes d'agrément ainsi que le financement des maisons de soins psychiatriques et des initiatives habitations protégées.

Afin d'optimiser le design de soins de santé en Communauté germanophone à la reprise des compétences la Communauté germanophone a réalisé diverses études dans le domaine de santé.

- Les derniers résultats de l'enquête santé datent de 2014
- L'étude sur la planification sanitaire pour la Communauté germanophone a été finalisée en 2017.

Les acteurs de santé ont défini ensuite un plan d'action avec 12 mesures prioritaires :

A. Renforcer les capacités du personnel de santé et médico-social

A1: Renforcement de la capacité du personnel de santé et médico-social

A2: Etablissement d'incitations pour attirer des professionnels en pénurie

⊗ réforme IMPULSEO, élaboration de la politique de santé première ligne.

B. Ouvrir le portefeuille à des nouveaux usagers, notamment avec une optique de prévention

B1: Développement d'une politique « vieillissement actif » pour les personnes âgées autonomes

B3: Mise en place d'une offre résidentielle alternative pour personnes âgées autonomes et des personnes atteintes d'une maladie psychiatrique.

C. Favoriser le développement des prestations plus innovantes et moins médicalisées

C2: Diversification de l'offre de jour / structures intermédiaires

⊗ Création d'une offre journalière pour des personnes atteintes d'une maladie psychiatrique avec l'objectif de réinsertion professionnelle. Dans le cadre de l'élaboration d'une vision santé mentale (psychiatrie) et de l'économie solidaire ce thème va être traité.

D. Structurer les mécanismes de concertation entre les différents acteurs

D1 Structuration des mécanismes de concertation entre les différents acteurs

⊗ projet « Gesundes Ostbelgien » et projet BelRAI et projet ehealth

D2 Analyse des synergies entre les différents acteurs, avec un objectif d'augmenter la taille et la professionnalisation

E. Soutenir et accompagner les proches aidants

E1 Définition d'une politique, et des prestations spécifiques, pour le support des proches aidants

⊗ Consentement de patient éclairé

F. Intensifier l'orientation aux besoins des usagers, renforcer leur autodétermination et leur qualité de vie

⊗ Concept de promotion de la santé et focus sur le vieillissement autonome, voir CDR.

G. Favoriser les synergies entre les prestataires, tout en développant l'efficacité des prestations

G2 Faciliter la participation des hôpitaux de la CG dans la Médecine Générale

H. Favoriser la structuration d'un Réseau de Santé Ostbelgien

I. Développer l'utilisation des TIC

I2 . Mise en place d'un plan pour le développement de la téléassistance

⊗ Mise en place des initiatives de la „Demenzstrategie“

J. Consolider et renforcer le rôle d'orientation, évaluation et suivi

⊗ Création de la "Dienststelle für selbstbestimmtes Leben" en 2017

(Antares 2017)

L'étude par rapport à la nécessité ou l'utilité de créer une assurance autonomie pour les citoyens en Communauté germanophone est terminée en 2019.

La simulation faite au cours de l'étude montre qu'une assurance autonomie n'est pas nécessaire, si le monitoring des finances (coûts des services et participation propre) et le nombre de personnes avec dépendance reste stable.

« Environ 13% des personnes âgées (1.850) ont une dépendance fonctionnelle pour la réalisation des activités basiques de la vie quotidienne; 1.505 personnes âgées reçoivent actuellement un accompagnement en MRPA/MRS ou soins à Domicile. » (BDO 2018)

5.2 Mesures dans le cadre du Concept de Développement Régional (CDR)

Elaboration du CDR III

La deuxième phase de mise en œuvre du Concept de Développement Régional (CDR) est presque terminée. C'est pourquoi le CDR III est en cours de préparation. Il s'agit du troisième et dernier programme de mise en œuvre du projet « Ostbelgien leben 2025 ».

Les thématiques retenues sous le titre « Développement du paysage de santé en Communauté germanophone » dans le programme CDR III sont les suivantes :

1. développement de la digitalisation dans le domaine de la santé

2. soutenir les professionnels de santé (recruter et soutenir les professionnels de santé aussi que les inclure dans le développement des politiques de santé)
3. structuration de l'offre et du suivi des personnes avec une maladie psychiatrique
4. concrétisation de la planification sanitaire

6. Digitalisation

La digitalisation en tant que processus global concerne désormais presque tous les domaines de vie et, de sorte, un bon nombre de compétences politiques, notamment communautaires. Le gouvernement de la Communauté germanophone, afin de saisir les chances liées à la digitalisation et de faire face aux défis y afférents, a choisi de consacrer à la matière un chapitre propre dans son concept de développement régional 2019-2024 (REK III).

Un poste central d'information et de coordination est mis en place en vue d'inventorier les initiatives réalisées ou prévues par les services publics en Communauté germanophone et d'en relever les principaux défis. Des projets-pilotes sont réalisés en matière d'e-health, de patrimoine culturel et de travail de jeunesse. En coopération avec la Région wallonne, un espace citoyen digital pluri-institutionnel est instauré. De même, des travaux préparatoires sont menés en matière d'« administration digitale proactive », visant à communiquer sur mesure avec le citoyen selon ses besoins probables.

7. Réforme profonde de l'administration

La Communauté germanophone met en œuvre une vaste réforme de l'administration pour assurer la viabilité des institutions, ouvrir la voie aux synergies et renforcer davantage l'efficacité. Par exemple, nous chercherons aussi le dialogue avec les « DGG » (services à gestion séparée) et les institutions paracommunautaires (OIP) de notre Communauté pour vérifier si le cadre juridique actuel est encore adapté à notre époque et à quel niveau il peut être optimisé. Le Gouvernement est disposé à mettre en place des réformes fondamentales dans son champ d'action direct, bien évidemment en dialogue avec les partenaires sociaux.

8. Energie et climat

Avec un plan énergétique et climatique "intégré" à plusieurs niveaux pour la Communauté germanophone, le gouvernement et les autorités locales ont posé ensemble la première pierre pour réduire à long terme les émissions de CO2 dans notre région grâce à une utilisation efficace des ressources.

Le plan pour l'énergie et le climat concerne les champs d'action très limités dont nous disposons dans le cadre de nos responsabilités pour contribuer concrètement à la protection du climat.

A ce stade, il convient de rappeler, d'une part, la petite taille de la Communauté germanophone et, d'autre part, la répartition des compétences en Belgique fédérale et en Europe.

Au 1er janvier 2020, la Communauté germanophone a repris les compétences de l'aménagement du territoire, de la politique du logement et (d'une partie) de l'énergie de la Région wallonne. Grâce à la reprise de ces nouvelles compétences, elle a désormais en main des clés importantes pour faire face à

ces enjeux. La Communauté germanophone sera en mesure de définir ses propres orientations dans ces domaines. Elle va utiliser ces nouvelles compétences pour créer de la valeur ajoutée pour sa population.

9. Sustainable Development Goals (SDGs)

Intégration des SDG's dans le Concept de développement régional « Ostbelgien leben 2025 » « REK III »

En 2009, le gouvernement de la Communauté germanophone initia le « Concept de développement régional » à long terme et à l'horizon 2025. Sur base d'une minutieuse analyse SWOT et d'objectifs stratégiques conséquents, une vision « Ostbelgien leben 2025 » fut formulée en vue de sa mise en œuvre participative et outre-législatures.

Après la réalisation des objectifs opérationnels prévus dans les phases de mise en œuvre REK I (2009-2014) et REK II (2014-2019), le gouvernement publia le REK III (2019-2024) comme dernière phase clôturant le processus à long terme. Dans ce cadre, le gouvernement entreprit avec l'expertise du bureau LAG21 NRW (D) d'associer tous les 31 projets d'avenir formulés aux objectifs de développement durable des Nations Unies (SDGs).

10. Fonds structurels Européens

En vue du prochain cadre financier pluriannuel 2021-2027, la Communauté germanophone a commencé la programmation du nouveau programme opérationnel du Fonds Social Européen Plus (FSE+). Le FSE+ va servir comme instrument de financement pour les projets qui promeuvent des réformes dans les domaines de l'emploi, de l'inclusion sociale, de l'éducation, de la formation et de la santé publique décrites dans le PNR.

Bijlage 6: Reporting table on the assessment of the policy response to CSRs: qualitative assessment

Table A1. Description of the measures taken and information on their qualitative impact											
			Information on planned and already enacted measures								Foreseen impacts
CSR number (1)	CSR sub-categories (2)	Number and short title of the measure (3)	Description of main measures of direct relevance to address the CSRs					Europe 2020 targets	Challenges/ Risks	Budgetary implications	Qualitative elements
			Main policy objectives and relevance for CSR (4)	Description of the measure (5)	Legal/ Administrative instruments (6)	Timetable on progress achieved in the last 12 months (7)	Timetable on upcoming steps (8)	Estimated contribution to Europe 2020 targets (9)	Specific challenges/ risks in implementing the measures (10)	Overall and yearly change in government revenue and expenditure (reported in mIn. national currency) Contribution of EU funds (source and amounts) (11)	Qualitative description of foreseen impacts and their timing (12)
CSR 1: Fed.	Taxation	Jobsdeal	Improvement of work incentives		Law of 23 March 2019	Implemented		Increase in albour supply and in the employment rate		Budgetary neutral including second round effects	

CSR 1: Fed.	Taxation	Corporate income tax reform	Competitiveness . Implementation of ATAD. Improving the efficiency of CIT	Base broadening and CUT in the CIT rate from 29,58 % to 25 %	Law of 25 December 2017	Implemented		Competitiveness. Implementation of ATAD		Budgetary neutral	
CSR 1: Wallonia	Sustainability	Budget Base 0	Improve the composition and efficiency of public spending	The budget will be elaborated on the basis of a systematic review and justification of all budget lines	Budgetary process Budget adopted through a decree	Agreement by the Government on the principle and the approach Start of a spending review approach to feed in the process Meeting with the EC in February 2020	The approach will be progressively implemented, starting with the budget 2021		New methodology to be tested	Objective to reach the budget equilibrium in 2024	
CSR 1: Wallonia	Sustainability	Green bonds	Sound management of public finances. Improve the composition of public spending	Emission of green bonds to finance or refinance a combination of concrete projects in favor of the climate and the energy transition of Wallonia.	Emission of Bonds	Funding round closed in May 2019		Contribution to green objectives		Objective of raising 1 billion euros reached	Increasing the funding towards green objectives Improvement of debt funding conditions for Wallonia

CSR 1 : Brussels	Sustainability	Reduction of the debt in general, decrease of the debt burden and interest rates on debt.	Reduction of the debt in general, decrease of the debt burden and interest rates on debt.	During the previous legislature, the Brussels-Capital Region was able to actually amortize its direct debt, decreasing the outstanding amount from 3 146 billion euros on 31 December 2012 to 2 688 billion euros on 31 December 2016, representing a decrease of 542 million euros.		As of 31 October 2019, the outstanding direct debt amounted to 4 020 029 205 euros. The outstanding direct debt amounted to 3 809 480 111 euros on 31 December 2019, compared to 3 364 487 472 euros on 31 December 2018, representing an increase of 444 792 639 euros. The outstanding direct debt as of 31 December 2019 fully incorporates the realization of the 2019 strategic investments, representing 460 million euros.			Reconciling the need for an ambitious growth-enhancing investment policy with prudent and responsible debt management remains a challenge for the coming years.		
------------------	----------------	---	---	--	--	---	--	--	---	--	--

CSR 1: Brussels	Composition and efficiency	Spending review	The introduction of spending reviews has the potential to detect efficiency savings and opportunities for cutting low-priority or ineffective expenditure and can therefore contribute to the achievement of smart fiscal consolidation and free up space for new policy priorities, e.g. the need for public growth-enhancing investments.	Brussels has requested technical assistance from DG REFORM for the design and implementation of two pilot projects in the field of mobility and social housing. It has requested additional assistance to conduct a gap analysis of its public financial management, in order to improve the budget formulation and execution, to introduce a strategic and multi-annual approach to managing increasingly scarce public resources and to increase the link between budget, policy and results.			The pilot projects and the PEFA review should be completed by spring 2021 at the latest.				
-----------------	----------------------------	-----------------	---	---	--	--	--	--	--	--	--

CSR 1: Flanders	Composition and efficiency	Improving the composition of public spending to create room for public investment	Improving the composition of public spending to create room for public investment	Through a combination of budgetary measures, the Flemish government aims to create room for additional investment of 1 650 million euros in the period 2019-2024.		The translation of the investment ambition of the Flemish government has been included in the <u>coalition agreement</u> .	The translation of the investment ambition has been implemented in the 2020 budget and will also be elaborated upon in the multi-annual budget this year.			Additional commitments of 1 650 million euros in the period 2019-2024. With a focus on mobility, school infrastructure and R&D investment. Commitments of additional investments of 100 million euros in 2020.	
-----------------	----------------------------	---	---	---	--	--	---	--	--	--	--

CSR 1: Flanders	Debt reduction	Optimisation the management of the financial assets of the Flemish government.	Keep debt under control	One of the measures of this debt standard is a decree about the optimization of the management of the financial assets of the Flemish government entities. This decree obligates entities that belong to the consolidation scope and that meet certain criteria to invest their surplus liquidity in the Flemish Community or a government entity with a certain rating.	Decree and decision of the Flemish government (18 May 2018) regarding the optimization of the management of financial assets Decree on the Flemish codex public finances (29 March 2019)	The decree has entered into force on 1 October 2018 and will be lifted from 1 January 2020 by the decree on the Flemish codex public finances.				According to the first forecasts this decree will lead to a reduction of the consolidated debt by approximately 1 250 million euros in 2019.	
-----------------	----------------	--	-------------------------	--	---	--	--	--	--	--	--

CSR 2: Flanders	Incentives to work	Tackling unemployment and inactivity traps	Introduction of job bonus (in-work-benefit) & making access to social services dependent on income rather than socio-economic position	<p>A job bonus of (net) 50 euros per month will be awarded to people with (gross) wages below 1 700 euros per month, tapering off as wages increase and disappearing altogether for wages of 2 500 euros and up.</p> <p>Access to (reduced tariffs for) social services like child care, public transport and schools, will be made income dependent.</p>		New coalition agreement on 2 October 2019.	Job bonus starts in 2021.	Boost transitions from non-work to work, especially for disadvantaged groups		Budget job bonus: 350 million euros	With these measure, Flanders broadens its activation efforts significantly, no longer giving priority to jobseekers on benefits, but actively reaching out to all people out of work. Complementary to this approach, Flanders actively aims to remove all barriers to employment.
-----------------	--------------------	--	--	---	--	--	---------------------------	--	--	-------------------------------------	--

CSR 2: Flanders	Education	Language integration trajectories	<p>Pre-school education lays the foundation for a good command of Dutch and ensures that as many children as possible start their school career with equal opportunities.</p> <p>Dutch language skills are key to a strong educational performance, to full integration, but also to good communication in the classroom.</p>	<p>Organization of language integration trajectories for children who have limited Dutch language skills. A language screening will be organised for all 5 to 6-year-olds. Based on these results pupils who do not have sufficient Dutch language skills, must participate in a Dutch language integration programme.</p>	Coalition agreement and policy note education	This is a new measure that was introduced with the publication of the education policy note of the new Flemish Minister of Education, no previous steps to be reported.	The aim is to introduce language screening in the third (and last) pre-primary year from school year 2021-2022. This measure is currently being regulated. Language integration pathways for primary education would therefore also be implemented from school year 2021-2022 onwards.	This measure will specifically add to reducing the number of 15-year-olds that are under-skilled in reading, mathematics and science. By investing in pupils' knowledge of Dutch, children who are more fluent in other languages are given the tools to ensure they do not underperform.	Evidence-informed and well targeted tests need to be developed.		
-----------------	-----------	-----------------------------------	---	--	---	---	--	---	---	--	--

CSR 2: Brussels	Incentives to work	Redeployment of the Anti-Discrimination Desk	Promote the employment of people who are victims of discrimination in recruitment	<p>The Anti-Discrimination Desk is the first point of contact for jobseekers who are victims of discrimination in their job search. For cases that could be followed by legal action, Actiris refers the jobseekers in question to the independent equal-opportunity bodies.</p> <p>The desk consists of a front-line service but also a network of anti-discrimination focal points in the branches and beyond.</p>	<p>The redeployment is part of the Action Plan – of the Minister of Employment – to Promote Diversity and Combat Discrimination.</p> <p>This action plan is part of the implementation of the fourth point of the 10-point action plan to promote diversity and combat discrimination in employment. It stems from the objectives of the Strategy 2025, (and is extended under the Go4Brussels 2030 Strategy) which was approved by the government.</p>	Working internally to organise redeployment and recruitment of new staff. Update the brochure for job seekers.	Official launch of the anti-discrimination service on 4 December 2019	Improve the integration into the labour market of job seekers who are victims of discrimination in recruitment. Increasing the employment rate.	/	Actiris' regular budget, no co-financing.	
-----------------	--------------------	--	---	--	---	--	---	---	---	---	--

CSR 2: Brussels	Education	'Pôles Formation Emploi' (Job Training Poles)	The aim of a Job Training Pole (PFE) is to improve the economic situation of a sector by meeting the skilled labour needs of companies, by training jobseekers, workers and students in the latest technologies in the sector and by anticipating the needs of the sector.	A PFE brings together all the public and private players concerned around a shared vision, common projects and concrete actions. The aim of a PFE is to improve the economic situation of a sector by meeting the needs of companies for skilled labour, by training job seekers, workers and students in the latest technologies in the sector and by anticipating the needs of the sector. It is composed of 3 pillars: Employment - Training Sector.	The Job-Training Poles project was developed within the framework of the Strategy 2025 and is extended under the Go4Brussels 2030 Strategy. The PFEs are linked to the conclusion of sectoral framework agreements.	Technicity for industry-related jobs.	In 2020, opening of the PFE Digital City: for information, communication and new technology (ICT) professions, supporting Technicity.brussels for industrial professions.	Develop a concerted, sector-based approach to the support, training and matching of job seekers. Increase the skills and qualifications of job seekers and workers according to the needs of the labour market. Increase the employment rate.	/		
CSR 2:	Active policies	Adapted support framework for job seekers	Improve the effectiveness of individualised support to job seekers	Tailor the individual support to the specific need of jobseekers, beyond broad categories of profiles	New decree will be adopted	New decree in preparation	Reform to be decided in 2020	Increase the employment rate			Improve the insertion rate on the labor market.

CSR 2: Wallonia	Inclusiveness of training policies	Recognition of the learning outcomes of CISP programmes	Improve low-skilled integration on the labor market	The aim is to develop systems to assess and recognise learning outcomes of CISP programmes by mid-2021.	Project supported by the SSRP	Sept-Dec 2019: taking stock of existing initiatives	Jan-Sept 2020: developing/strengthening systems to assess, recognise and certify the technical skills Oct 2020 - April 2021 : proposals for a quality assurance system	Increase the employment rate			Expected outcome (LT): to improve the quality and relevance of non-formal learning and increase access to upskilling and reskilling for the low skilled. The CISPs train around 16 000 persons/year
CSR 2: French Community	Performance of education and training	Reform of the initial teacher training	Strengthen the skills of teachers	Equip teachers to cope with the increasing complexity of the profession, to give them the ability to help each student succeed and to upgrade the profession to encourage more motivated people to become teachers	Decree reforming the initial teacher education, 6 February 2019, adopted by the Parliament of the French Community	Initially planned for the academic year 2020-2021, the implementation of the decree was postponed by one year (re-entry 2021-2022; via the programme decree of 18 December 2019)	The financing of ITE advisers, attached to higher education institutions organizing initial teacher education, The organization of a support unit within ARES to prepare and accompany the work carried out in the field by ITE advisers.	Improve performances and equity of the education system	Financial impact of the reform, rebalancing of funding between universities and higher education institutions organizing initial teacher training;	According to the former Cabinet of the Minister of Higher Education, the budgetary impact of the planned reform (in terms of the wage bill, via the introduction of an intermediate scale) by 2060 is 340 million euros. This is to be confirmed by the new Cabinet	

CSR 2: French Community	Performance and inclusiveness of education and training	Adopting and implementing the new school and system governance, and defining teachers working time and organization (part of the Pact for Excellence in Education)	<p>The new school governance aims at <u>steering schools and the system</u> in order to improving pupils performances and reducing inequity. It aims at drastically reducing grade repetition and school drop out, and developing the inclusive school model; as well as improving school climate and wellbeing at school.</p> <p>The new school governance also relies on measures to reevaluating and <u>modernizing teachers' work</u>.</p>	<p><u>School governance:</u> Establishing a stronger central steering and reinforcing schools' autonomy and responsibility by: setting 7 objectives at system level; involving every school in the new legally binding governance (through the so called School Contract); preparing and upskilling the administration services (DCO).</p> <p><u>Teachers:</u> Setting five key missions as part of the working time and organization of teachers, including collaborative work (2 h per week).</p>	<p>Decree of 13 September 2018, defining the priority missions of basic and secondary education, and setting up structures to carry them out in order to deploy a new steering framework.</p> <p>Decree of 13 March 2019, on the educational staff members' organisation of work.</p>	<p><u>School governance:</u> Since September 2019: 850 schools have adopted their plan and objectives; and 900 additional schools are in the process of drafting their action plan. Additional DCO (50) have been appointed by GVT and are in service.</p> <p><u>Teachers:</u> Effective implementation of teachers' collaborative work (2 h per week) since September 2019.</p>	<p><u>School governance:</u> The new school governance should be fully implemented by September 2021 (approximately 800 schools should submit their draft plan by September 2020; by September 2021, all schools should be involved in the new governance plan).</p> <p><u>Teachers:</u> Decree on in-service teacher appraisal to be negotiated in summer 2020 and adopted in autumn; Decree on PCD to be adopted in autumn 2020.</p>	<p><u>School governance:</u> By improving performances and reducing grade repetition, drop out, and school segregation, the new school governance set of measures contributes to Europe 2020 objectives (early school leaving and tertiary education attainment)</p> <p><u>Teachers:</u> By fostering better teaching, the measure will contribute to improving pupils' performances, reducing grade repetition and school drop out.</p>	No specific risk, since the reform is now well supported by the unions and most of the stakeholders.	Budget foreseen for the Pact for Excellence in Education	<u>School governance:</u> the reforms have been so far very well implemented by schools; high majority of schools has target learning outcomes, as well as well-being - school climate as main objectives; baseline evaluation report to be published in November 2020.
-------------------------	---	--	--	---	---	--	--	--	--	--	---

CSR 3: Wallonia	Foster Investment, focus on RDI, green transition, sustainable transport, ...	Transition Plan	Foster transition through investment. 3 priorities: Ecological transition (building renovation, mobility, renewable energy), Knowledge (training, dual learning, developing skills, STEM,...), Economic and industrial transition (circular economy, future oriented sectors, new business models)	Integrated action and investment plan	Gouvernement decision – budget allocations		Adoption foreseen at the 1st semester 2020	Expected impact on employment rate, GHG emissions, renewables, education objectives, social inclusion,...	Request of fiscal flexibility in applying EU rules	Expected 4 billion euros of investment over 5 years	The targets sets by the government are the following: Reduction of GHG emissions of 55% in 2030 (compared to 1990) Increase in employment rate of 5% by 2025 Reduction of the poverty rate
CSR 3: Wallonia	Investment in mobility	Mobility and infrastructure plan 2019-2024	Increasing mobility and modal shift	Investment in mobility infrastructure Cycle path, collective transport, water transport, increasing quality and security of the existing road network	Investment plan – gouvernement decision – budget allocation	1st version Adopted in April 2019 May 2019: decisions about the gentle and active mobility	Update of the 2019 plan expected in 2020			2 billion euros of investment planned by 2025	Reducing of the share of road transport Doubling the bicycle use by 2024 Increasing road safety

CSR 3: Brussels	Investment in sustainable transport	Multi-year public transport investment plan.	Multi-year public transport investment plan.	Urban rail infrastructure is to be greatly improved through expansion of the network and renewal of existing infrastructure	The Government has approved a large investment scheme in the region's public transport network in 2015. An updated version was approved in 2019.	2 new tram line projects have been officially launched. 6 more new tramlines are in development. 1 existing tram line is being developed into a metro line and at the same time extended. A bus plan is increasing the capacity of the bus network by 30% in the next three years.				The initial budget for the 2015-2025 period was 5.2 billion euros. The update in 2019 increased the total budget of the scheme to over 6 billion euros, for the 2015-2028 period.	The program contributes to CO ₂ emission reductions.
-----------------	-------------------------------------	--	--	---	--	--	--	--	--	--	---

CSR 3: Brussels	Investment in low carbon and energy transition	Brussels long-term renovation strategy	<p>The long-term renovation strategy aims at upgrading buildings to be highly energy efficient by 2050.</p> <p>The objective for the residential sector is to achieve an average level of primary energy consumption of 100 kWh/m² per year. Housing will gradually be improved and made more efficient through 5 phases of renovation from 2030 onwards, for buildings to be certified EPB. The objective in the office sector is to move towards energy-neutral buildings.</p>	The current financial support mechanisms to promote energy-efficiency renovation will be adapted to these new goals.	One key element (residential): obligation to retrofit with 5 mandatory steps.	The long-term renovation strategy has been adopted in April 2019. It will be progressively implemented from 2020 onwards.	<p>The coordinator of the strategy will soon be recruited.</p> <p>There is currently a study running regarding financial tools for renovation. This study will be delivered in 2021.</p> <p>A Mapping of Financing Mechanisms for the Energy Transition is in progress within this framework. It takes over previously identified mechanisms and presents a series of new mechanisms.</p>	No estimates			The long-term renovation strategy aims at upgrading buildings to be highly energy efficient by 2050.
-----------------	--	--	---	--	---	---	---	--------------	--	--	--

CSR 3: Flanders	Investment in sustainable transport	Integrated Investment Programme (Geïntegreerd Investeringsprogramma – GIP) 2020	The Flemish transport administration will continue to improve the yearly GIP, a new approach to the investment challenges in the transport sector. The aim is to provide a yearly integrated (across different transport modes) and plan-based (PCDA cycle) investment programme in the field of mobility and public works. Within the GIP 2020, important investments in sustainable and collective transport are foreseen.	Commitments in the GIP 2020 foresee to invest over 1.854 billion euros, divided over the different transport modes (collective transport, regional airports, inland waterways, roads, bicycle infrastructure)		The GIP is updated annually. The internal process of updating the GIP starts in February and lasts a year. The GIP has been updated for 2020. We are currently in the process of checking the quality of the input, after which the GIP will be sent to the Flemish Minister for Mobility and Public Works and her cabinet for formal approval.	The GIP 2020 is expected to be formally approved by the Flemish Minister for Mobility and Public Works in April 2020. In the year 2020, there will be three moments of evaluation (probably end of June, end of September and end of December) to make sure we are still on track to execute the GIP 2020 as planned.			Investments in digital infrastructure , smart and connected traffic light systems and enhanced qualitative and sustainable data resources (Mobili-data programme): 29 million euros. Cycling infrastructure : investments expected amount to 176 million euros in 2020. Investments in waterborne transport projects. Collective transport: investments of 179 million euros.	
-----------------	-------------------------------------	---	--	---	--	---	---	--	--	--	--

CSR 3: Flanders	Tackle mobility challenges	Promotion of zero-emission vehicles and charging infrastructure	The main objective of this measure is to increase the proportion of zero-emission vehicles and to extend the charging and refuelling infrastructure for these vehicles	<p>This measure consists of the following elements:</p> <ul style="list-style-type: none"> - The roll-out of the basic charging infrastructure; - The funding of Clean Power for Transport (CPT) projects with the main theme: charging infrastructure at companies; <p>In addition, Flanders is running a European-funded CEF project BENEFIG. Two calls have already been launched together with the Netherlands and the Brussels Capital Region.</p>		The roll-out of the basic charging infrastructure is proceeding as planned. As part of the CPT call, 30 projects are already running; 16 more have now been selected, representing an investment of 840 000 euros. Under BENEFIG, 33 projects are underway investing in infrastructure, mainly along the TEN-T network.					
-----------------	----------------------------	---	--	---	--	---	--	--	--	--	--

CSR 4: Flanders	Remove barriers to competition	Evaluation of the legislation on business establishments (the decree on integrated business establishment policy).	The policy priorities are described in the <u>Policy Note Economy, Science Policy and Innovation 2019-2024</u> : Enabling local entrepreneurship to flourish in thriving centres and allowing traders to compete with e-commerce players thanks to digital tools.	Evaluation of the current policy	Decree on integrated retail establishment						
CSR 4: Flanders	Reduce the administrative burden	Website www.vlaanderenonderneemt.be	Reducing administrative burden for entrepreneurs by following the principle 'digital first' in all communications	Development of a portal site for entrepreneurs where they can apply for subsidies, permits, recognitions... and follow up on their applications.							

CSR 4: Brussels	Incentivise entrepreneurship	SME toolkit	Reduce any possible negative impact on SMEs caused by regulations	Implementation of a system (SME toolkit) that identifies, measures and minimizes, where appropriate, any potential negative impact on SMEs resulting from regulations.	The regional law on this system (Analysis of the impact of regional policies on SMEs) is expected to be presented to the regional parliament in the near future.	In-depth study carried out on the design of the most appropriate mechanism for the institutional and economic context in the Brussels-Capital Region, as well as the approval of the regional law on this system by the previous government.	Ongoing drafting of the regulations on the practical aspects of the system and practical implementation of the system. The SME toolkit is expected to be effective from June 2020.		Find the best-balanced mechanism to reach the objective of reducing any possible negative impact on SMEs caused by regulations.	The annual budget estimated for tools (30%) and management of the system (70%) amounts to 242 000 euros. No request for an EU contribution.	Positive impact on regulatory and administrative burdens for SMEs. First results expected in 2021.
-----------------	------------------------------	-------------	---	--	--	--	--	--	---	---	--

CSR 4: Brussels	Reduce the administrative burden	Reform of the Brussels Code on land use (referred to as CoBAT)	Reform of the Brussels Code on land use (referred to as CoBAT) to reduce the regulatory and administrative burdens	Far-reaching reform process in order to meet the need for greater transparency and administrative simplification.	Ordinance of 30 November 2017 Ordinance of 5 June 1997 on environmental permits and amending certain related legislation	Into effect on 1 September 2019. Reorganization of the urban department, which analysed the processes. Public information sessions in June 2019. Training sessions regional and local authorities, throughout the whole year of 2019.					Replace the former indicative deadlines with strict deadlines, i.e. mandatory deadlines. Improve the business environment and stimulate entrepreneurship.
CSR 4: Wallonia	Reduce the administrative	Dematerialisation of permits	Reduce the administrative burden for environment permits and single permit	Simplify and dematerialise the procedures for obtaining permits	New forms, new single website	New simplified version of forms available since September 2020	By mid-2020 : dematerialised permits will be available (pilot phase to start in February)				

CSR 4: Wallonia	Incentivise entrepreneurship	Simplification of the vouchers schemes	Simplification of the system by reducing the number of themes, harmonisation of support condition, new website, 2 new vouchers for circular economy and energy	Implementing act, new website	In force since April 2019						
-----------------	------------------------------	--	--	-------------------------------	---------------------------	--	--	--	--	--	--

Bijlage 7: Reporting table on national Europe 2020 targets and other key commitments

Table A3. Description of the measures taken and information on their qualitative impact			
Target / policy area	List of measures and their state of play that were implemented in response to the commitment	The estimated impacts of the measures (qualitative and/or quantitative)	
	National Europe 2020 targets		SDG
Employment (see also CSR 2)	<p>Flanders An engagement between the government of Flanders and the social partners was reached on 21 February 2020. That objective of the Strategy 120 000 is intended by means of a three-pronged approach:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. keeping people at work; 2. strengthening the role of the Flemish public employment service (VDAB). Access to PES services will no longer be determined by one's legal position (benefit recipient, social assistance etc.). All jobseekers will be screened within 2 months from their registration with the PES, to determine their needs; 3. attracting people who are currently not participating in the labor market. Within the latter group, priority is given to four categories: <ul style="list-style-type: none"> - people in long term illness; - people in social welfare schemes; - NEET-youngsters who are not in employment, education or training; - people who have temporarily left the labor market. to take care tasks. 	<p>Flemish Europe 2020 target: 76 %. Flemish employment rate 2019: 75.5 %.</p> <p>The government of Flanders will do everything in its power to raise the employment rate to 80 % and in this way ensure that Flanders rises to the top in Europe. Over the next few years, Flanders want to help an additional 120 000 Flemish people find a job.</p>	1 5 8 10 16 17
	<p>Wallonia The government is working on the implementation of a new 'springboard job incentive for the long-term unemployed (more than 24 months of inactivity) aimed at developing skills and acquiring professional experience, through the exercise of professional activities subsidized by public powers.</p> <p>The government will also launch a pilot experience of zero long-term unemployed territories.</p>	Reducing long term unemployment	1 8 10
	<p>Brussels Cf. annex 6 on CSR 2</p>	The measures presented in response to CSR 2 are aimed at increasing labour market participation, i.a. with particular attention to the most remote/fragile groups. Ultimately, these measures aim to increase the employment rate.	8

		While it is possible to calculate exit rates to employment of beneficiaries at the end of the measure, it is not possible to estimate a net impact on the employment rate.	
R&D and innovation	<p>Wallonia</p> <p>The renewal process of the regional smart specialization strategy (S3) is ongoing, with the objective to finalise by the end of 2020. New innovation priorities will be selected. The Walloon government plans, while increasing the public resources invested in support for innovation, to reform aid by emphasizing simplification and its impact on the regional economy. A systematic evaluation of the policy tools will be carried out and the consistency between the tools will be reinforced.</p>	Improving the efficiency of RDI policies, while increasing the means devoted to RDI.	9
	<p>Flanders</p> <p>The new coalition agreement foresees a further 250 million euro increase in the annual R&I-budget by 2024 and 195 million euros in one-off investments in research infrastructures in the period 2019-2024.</p>	<p>Flemish Europe 2020-target: 3 %.</p> <p>Flemish R&D-intensity (2017): 2.89 % .</p> <p>In 2017, the R&D-intensity in Flanders reached 2,89 %. In 2019, additional one-off investments of 120 million euros were made. More importantly, there was an increase in the annual R&I-budget of 280 million euros. Hence, the budget (across all policy domains) for science and innovation policy of the Flemish government reaches 2.916 billion euros, of which 1.94 billion euros for R&D in the strict definition.</p>	8 9 16 17

	<p>Brussels To reinforce R&D expenditure in the Brussels-Capital Region, Innoviris has implemented several measures that were included in its regional innovation plan (PRI, 2016-2020). These measures do not only aim at strengthening public funding for R&D but also at strengthening the RDI ecosystem, improving the innovation cycle, and, more generally, fostering a culture of RDI. In doing so, they create a climate favourable to R&D and R&D expenditure.</p> <p>In 2019, the adoption of new implementing regulations enabled Innoviris to launch its reformed system of innovation vouchers (formerly known as Boost). The new system makes it easier for research centres to participate in the programme. This means that an SME will have access to a much larger number of research centres when it wishes to validate an idea or request an expert assessment.</p> <p>To further strengthen the innovation chain – and to help increase R&D expenditures – Innoviris has prepared two new programmes: a corporate spin-off programme and a programme focused on the secondment of researchers to SMEs. Both programmes are linked to the PRI and will contribute to stimulating R&D expenditures. The former programme has already been launched (2019), whereas the latter is ready to be launched.</p> <p>Within existing programmes, several new thematic calls have been launched that aim at tackling a variety of societal challenges: ‘governance of the future’ and ‘tourism and liveability’, ‘from therapeutic medicine to predictive medicine’, ‘green chemistry’, ‘smart mobility challenge’. The Brussels Region is also active in the Urban Europe JPI, which aims at tackling urban challenges in a sustainable manner. Finally, the programme on CoCreation is also dedicated to the development of a sustainable future for Brussels and gives a financial support to the experimentation of innovative solutions to make the city more resilient in the face of today’s societal challenges.</p> <p>Regarding the investments made in R&D, the most recent data points at a positive evolution. Whereas the R&D intensity was 1.81% in 2015, preliminary CFS-STAT data on the website of Belspo indicates that the intensity has risen to 2.16% in 2017 (i.e. 1 681,489 million euros divided by a GDP of 77 694,47 million euros).</p>	<p>We estimate that the reform of the innovation vouchers system will make it easier for companies to quickly test/validate an initial idea. As a result, companies will be able to swiftly proceed to next steps and go through the innovation cycle more quickly. Logically, this should stimulate R&D and increase private R&D expenditures. The estimated impact is, however, difficult to quantify.</p> <p>The corporate spin-off and secondment of researchers programmes are expected to fill gaps in the innovation chain and, as such, strengthen R&D expenditures. It is difficult to quantify the estimated impact, though.</p> <p>In general, it is difficult to estimate the exact impact of these measures. An important reason is that these programmes do not function in isolation from other funding and support programmes and initiatives. Research does, however, go some way in suggesting that regional subsidies for R&D spur private R&D investments (e.g. M. Dumont in Research Policy 2017). The magnitude of the effects depends on a host of contextual factors.</p>	8 9 11 12 13
GHG emission reduction	<p>Federal The federal government will continue to use the so-called Green OLOs instrument (put in place in 2018) to finance energy</p>	<p>The impact of the measure in 2018 is provided in the following report: https://www.climat.be/files/1715/7605/2353/Green_OLO_Impact_Report_2018.pdf</p>	7 9 11 12 13 14 15

	efficiency, public transport and renewable energy, the circular economy and biodiversity.		
	<p>Wallonia</p> <p>The definitive Walloon contribution to the national climate and energy plan of Belgium was approved by the Walloon government on November 28, 2019. The main measures that are planned are: renovation and insulation of buildings (label A on average for the entire housing stock and neutrality of tertiary buildings by 2050), strengthening of share of renewable energies (23.5% in 2030), rationalization of mobility needs, modal shift and greening of the vehicle fleet, research and innovation or even new branch agreements.</p>	Walloon reduction target of -37% compared to 2005 for the ESR sectors (Effort Sharing Regulation EC/842/2018)	11 12 13
	<p>Flanders</p> <p>On 9 December 2019, the Flemish government approved the Flemish energy and climate plan 2021-2030 (VEKP). With this plan, Flanders engages itself to significantly reduce greenhouse gas emissions in the non-ETS sectors by 2030. The Flemish Climate Fund was used to finance measures in the non-ETS sectors.</p>	<p>Flemish Europe 2020-target: Reduction of GHG emissions by 15.7 % in 2020 (compared to 2005). Non-ETS GHG emissions: 43.8 Mton CO₂-eq (2018)</p> <p>Reduction target 2030: -35 % compared to 2005</p>	7 13
	<p>Brussels</p> <p>Brussels has adopted a new climate and energy 2030 plan (NECP) in October 2019.</p> <p>The construction sector accounts for 60% of the region's direct CO₂ emissions. Considerable progress has already been made in new construction, putting our region at the forefront in this sector. The challenge now is to tackle the issue of renovating existing buildings and of implementing a strategy to reduce their environmental impact. The aim of such a strategy is to upgrade buildings to be highly energy efficient by 2050. The objective for the residential sector is to achieve an average level of primary energy consumption of 100 kWh/m² per year. Housing will gradually be improved and be made more efficient through 5 phases of renovation from 2030 onwards, for buildings to be certified EPB. The objective in the office sector is to move towards energy-neutral buildings.</p> <p>Decarbonization of heating and domestic hot water solutions is one of the major challenges. The next decade will see an end to coal-fired (2021) and oil-fired (2025) heating installations. The Brussels plan also includes determining the future of natural gas installations after 2030.</p> <p>In order to reduce the region's overall carbon footprint, the government has decided to integrate a framework to reduce indirect emissions into regional climate policy. This will ensure coherence in the fight against climate change, as well as showing</p>	<p>By combining the effects of these various actions, the region hopes to make the following changes by 2030: a reduction of more than 40 % in direct greenhouse gas emissions compared to 2005 and get on track to achieving carbon neutrality by 2050.</p> <p>Fully committed to a long-term vision, the Brussels Region is also committed to pursuing the following objectives by 2050:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Reducing its indirect greenhouse gas emissions by 2030 and achieve the same level of ambition as for direct emissions by 2050; - Moving towards the EU objective of carbon neutrality by 2050. This concerns both direct and indirect emissions from our Region; - Launching a public debate starting in 2020, bringing together Brussels citizens, economic, social and institutional actors, transition initiatives and local authorities around a low-carbon vision for Brussels. 	7 11 12 13

	<p>solidarity with the other regions and territories on which we depend.</p> <p>If the region is to achieve its climate objectives, it must reduce emissions from the main emitting sectors, especially in transport. Road transport is the second-largest emitting sector, responsible for more than 26 % of regional greenhouse gas emissions. The regional climate target implies the progressive decarbonization of the transport sector through the following two types of measures: reducing the requirements for transport facilities that emit greenhouse gases and are energy-intensive. Above all, this objective is based on the adoption and implementation of the regional transport plan Good Move (Towards a more energy-efficient city).</p> <p>The region intends to set clear objectives for these two major economic and metropolitan challenges. It aims to reduce the use of private cars to a quarter of journeys in 2030 and to halve the number of 'shuttle' (and solo) trips made by private cars by 2030 through cooperation with other entities. Across four action areas, the Good Move plan will contribute to a 21 % reduction in vehicle kilometers in the Brussels Region by 2030 compared to 2018.</p>		
Renewable energy	<p>Flanders</p> <p>Flanders is opting for increased use of the potential for green heat for the different heat technologies. Therefore, additional financing is planned for the project calls on green heat, residual heat and sustainable heating networks (10.5 million euros per year). In addition, the minimum share of renewable energy for buildings is increased. The wind potential is maximized for port and large industrial areas and for well-located project zones. Premiums for solar boilers (about 4 million euros per year), for heat pumps and heat pump boilers (about 3 and 1.8 million euros per year, respectively) are foreseen. A Wind Plan 2025, a Solar Plan 2025 and a Heat Plan 2025, all with a view to 2030, will be elaborated in order to increase the various forms of renewable energy and to further concretize measures.</p>	<p>Flemish Europe 2020-target: according to the intra-Belgian burden sharing agreement, the renewable energy target for Flanders corresponds to a production of 2.156 Mtep of renewable energy in 2020.</p> <p>Share of renewable energy in gross final energy consumption: 6,9 % (2018).</p>	7 8
	<p>Wallonia</p> <p>The decree promoting the development of renewable energy communities was adopted in May 2019 by Parliament. Thus, while mobilizing the public network, several entities (natural or legal persons), within a perimeter, will be able to agree to pool and synchronize their electricity production and consumption.</p>	<p>The region has set a renewable energy target in gross final consumption of around 23.5% in 2030 (all uses combined: electricity, heat, transport), and details this objective sector by sector.</p>	7 11 12 13

	<p>Brussels In the national energy and climate plan, emphasis is placed on strengthening support for renewable energies in the urban context. By continuing and expanding the efforts undertaken to stimulate solar photovoltaic, thermal and heat pump energy, the government hopes that production of electricity in the E-SER and C&F-SER heat sectors will attain 470 GWh by 2030.</p> <p>The effort made by Brussels is significant, given that the potential for such production in urban areas is limited. Furthermore, the development of an investment strategy outside the region is also on the agenda. The region thus plans to invest in projects outside its territory in order to achieve 700 GWh of additional renewable production by the end of the decade to 2030.</p>	By combining the effects of these various actions, the region hopes to make the following change by 2030: 1 170 GWh of energy produced from renewable sources.	7 11 13
Energy efficiency	<p>Brussels Brussels has adopted a new climate and energy 2030 plan (NECP) in October 2019. See above sections.</p>	By combining the effects of these various actions, the region hopes to make the following change by 2030: a 28.5 % reduction in final energy consumption (compared to 2005).	7 11 13
	<p>Wallonia The reformed housing (energy and housing) premiums came into force on June 1, 2019. The reform aims to simplify procedures for more accessible premiums. Formerly excluded from the scheme, income of more than 97 700 euros (indexed amounts) will now be able to request premiums with amounts adapted to their category. Landlords can also use the system, provided that they comply with the indicative rental grid.</p>	Accelerate renovation of private buildings.	7 11 12 13
	<p>Flanders Under Article 7 of the Energy Efficiency Directive, Flanders must achieve a cumulative saving of 47.75 TWh by 2020. Three measures have been taken in order to achieve this objective: energy policy agreements (EPA) with industry, insulation premiums and the kilometre charge for lorries.</p>	<p>To contribute to the national target (508 TWh primary energy consumption in 2020), and in accordance with the targets for final energy use in the Energy Efficiency Directive, the Government of Flanders aims at:</p> <ul style="list-style-type: none"> - achieving yearly savings of 1.5 % in the period 2014-2020 (base: the average annual energy sales to final consumers in 2010-2012); this equals a total saving of 47.75 TWh between 2014 and 2020. <p>Prognosis for the period 2014-2020: on the basis of currently validated figures up to 2017 and projections for the period 2018-2020, it is currently possible to assume that 96 % of the target will be met. The limited gap is due to the decrease in the number of energy premiums granted for roof insulation and glazing. The EPA companies perform slightly above the estimates made when the Flemish energy efficiency action Plan was drawn up. In order to close this gap, additional measures will be notified to the European Commission in the spring of 2020. These are premiums for solar boilers and heat pumps, the demolition and reconstruction premium and the real estate tax rebate for energy-efficient new buildings.</p>	7

Early school leaving	<p>French Community New school governance: Decree of 13 September 2018, defining the priority missions of basic and secondary education, and setting up structures to carry them out in order to deploy a new steering framework Implementation in 2/3 of schools.</p>	Systemic objective set by the pact: Reduction by 50 % of the drop-out rate by 2030 for pupils in upper secondary school, i.e. from 5.4 % in 2016 to 2.7 % in 2030	4
	<p>French Community Teachers: Decree of 13 March 2019, on the educational staff members' organisation of work. Implementation for all teachers since September 2019.</p>	Systemic objective set by the pact: reduction by 50 % of the drop-out rate by 2030 for pupils in upper secondary school, i.e. from 5.4 % in 2016 to 2.7 % in 2030.	4
	<p>Brussels Investing in the quality of school establishments with an image problem through the school contract (Contrat école). The aim of the school contract is threefold: - to improve the urban integration of school establishments; - to increase the supply of community facilities to the inhabitants of the district by opening schools outside school hours: access to sports facilities, refectory, opening of school yards, etc. ; - to encourage the opening of schools to the neighbourhood through socio-economic actions and operations for the requalification of public space.</p> <p>The Brussels Region spends 5 million euros per year to the SchoolContracts policy. - fight against school drop-outs by financially supporting schools, non-profit associations and local authorities (municipalities) in activities to combat school drop-outs.</p> <p>The Brussels Region allocates a multiannual budget of 12 750 000 euros to combat early school leaving via 3 subsidy programmes: the 'Dispositif d'accrochage scolaire' (DAS), the 'Dispositif de soutien aux activités d'accompagnement à la scolarité et à la citoyenneté des enfants et des jeunes (DASC), and the 'Axe décrochage scolaire des plans locaux de prévention et de proximité' (PLPP).</p> <p>Identifying the need for the creation of places by monitoring school supply and demand through the School Service (Service école) and issuing recommendations on the quality of school facilities.</p>	<p>The school contract programme is divided into two phases over a period of 5 years: 1 year for diagnosis and 4 years for the implementation of actions and investments. Currently, the region is supporting 4 school contracts for the period 2017-2021 and 6 school contracts for the period 2020-2025. A total of 13 schools in vulnerable areas benefit from the policy.</p> <p>With regard to the fight against school drop-outs: currently, more than 575 projects encouraging students to continue attending school are financed by the region.</p> <p>The monitoring of school supply and demand takes into account the school population, existing schools and projects for the creation of places in order to determine the priority areas for intervention to offer all pupils a quality place in education.</p>	4
	<p>Flanders Dual learning means that young people from the age of 15 combine learning in the workplace with learning at school, achieving a professional or educational qualification, and preparing them for the labour market. It is a fully-fledged learning path alongside full-time secondary education. During school year 2019-2020, dual learning is being rolled out fully. As of 1 September 2019, a total of 186 schools will offer 79 different</p>	Flemish Europe 2020 target: 5.2 %. Early school leaving (2019): 6.2 %.	4 8 10 16

	<p>courses of study. Additionally, the Flemish Parliament approved the decree that makes dual learning possible within the special needs secondary education (BuSO) on 21 November 2018. The dual offer is also further expanded in secondary education to more courses of study, especially to those with a double end (access to tertiary education and labour market), a labour market end, or an end aimed specifically at accessing tertiary education. Side entrants (e.g. employees or jobseekers) can make use of dual learning pathways to work while getting the maximum out of their possibilities in higher education. Finally, the modalities, possibilities, and preconditions of dual learning in adult education are explored through 14 pilot projects.</p>		
Tertiary education	<p>Flanders Both access to and quality of higher education remain priorities for the Flemish government. Various measures ensure a better link between compulsory education and tertiary education (e.g. the development of new attainment levels in the context of the modernisation of secondary education). Study efficiency in higher education is enhanced by a good orientation and a rapid reorientation in order to avoid disappointments and increase the chances of success for students. The orientation is reinforced by taking into account the results of their secondary education, the advice of the class council, the results of the Columbus exploration tool, and the results of the compulsory but non-binding admission tests. Students are more quickly reoriented if they fail after an initial evaluation period. The approach of the non-binding admission tests for higher education as a whole is generalised. Flanders further democratises access to higher education.</p>	<p>Flemish Europe 2020 target: 47.8 %. Tertiary education (2019): 48.5 %. Flanders has achieved its objective</p>	4 8 16
Poverty	<p>Flanders The Flemish poverty reduction action plan (VAPA) 2020-2024 is currently being written and in October 2020 the plan will be presented. The action plan runs over a five-year period and is established with the participation of the target groups in partnership with the Anti-Poverty Network, and defines the planning of short and long-term policy measures, as well as the modalities for evaluating policies. The guidelines for the Flemish poverty reduction action plan are prescribed by the coalition agreement and the policy memorandum from the Minister of Welfare, Public Health, Family and Poverty Reduction. The focus in this regard is once again on preventing and combating poverty among families with young children. The documents also state that social inequality and poverty are not situated in one domain of life. To break the vicious circle and fight poverty, the Flemish government takes measures in each policy area, each of which has an impact on poverty itself. Flanders pursues a structural, participatory policy of 'poverty reduction in all policies' that focuses on making people self-reliant and tackling the structural</p>	<p>Flemish Europe 2020 poverty or social exclusion target: 10.5 %. Flemish score (2018): 12.9 %</p> <p>Composite indicator:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Poverty risk: 10.4% of the Flemish live in a family with an income below the poverty risk threshold. The proportion of people below the poverty threshold has remained fairly stable in Flanders in recent years and has fluctuated since 2004 between 10 % and 11 % of the population. The fluctuations over the years are not statistically significant. - 6,8% of the Flemish people aged <60 years lived in a household with very low work intensity. This represents about 300 000 persons. It concerns households where adult people are not working or only to a very limited extent. The 2018 figure is the lowest since 2004. Between 2014 and 2018 the share of Flemish people in a household with very low work intensity decreased from 10 % to 6.8 %, which is statistically significant. - 2 % of Flemish people lived in a household with severe material deprivation. This is about 130 000 persons. It concerns households who lack basic items or who cannot do certain things because of insufficient financial means. 	1 16

	causes of poverty. Each minister formulates targeted, structural measures that have an impact on poverty for his domain. These measures are currently in full development.		
	<p>Wallonia</p> <p>A new transversal plan to fight poverty will be adopted, the objective of which is a sustainable exit from poverty. In particular, the latter must take care to assess the impact of policies to track down the root causes of poverty and take measures to support disadvantaged people, including single parents families. An evaluation of the previous plan was carried out in 2019.</p>	Reducing the poverty rate is one of the main goals of the government	1 10
	<p>Brussels</p> <p>The budget for the fight against homelessness will be increased with almost 15 million euros in 2020. Furthermore, the overall homelessness policy is undergoing a transition where the focus is shifted from emergency shelter to reintegration and structural solutions. Housing First projects, whose capacity will be doubled in 2020, play an important role in this transition.</p> <p>A new integrated wellbeing and health plan (Plan social-santé) will be created. The plan aims at implementing a coherent social and health policy among all relevant regional authorities in Brussels and eliminating existing social health inequalities.</p> <p>With the sixth state reform, Brussels became competent for child allowances. In 2020, its new system, including an important budget increase, has entered into force. The system aims at reducing on average the poverty intensity of families with children in a comprehensive manner.</p>	Precise impact estimations are not available.	1
Other relevant measures			
Digitisation	<p>Flanders</p> <p>The government of Flanders launched the Flanders 'radically digital' investment programme in 2015-2017 and will launch a new phase of this investment programme in 2021-2023 (with an investment of 5 million euros in 2021, 10 million euros in 2022 and 15 million euros in 2023). The goal of this programme is to support innovative and focused digitalisation projects across the different policy areas and the different levels of government in Flanders.</p> <p>Flanders will also develop an agenda for digital entrepreneurship and innovation that will boost the digitisation of the Flemish economy. The purpose is to integrate the different policy actions into one strategic plan, comprising breakthrough R&D, network infrastructures, entrepreneurship, digital platforms, digital competences, knowledge diffusion and legal and ethical issues.</p>		All (indirectly)

Circular Economy	<p>Wallonia A process to develop a new circular economy strategy has started in 2020 (expected by the end of the year). Wallonia has also launched in Nov. 2019 a Green Deal for circular purchases; 110 companies and public organizations are signatories. The signatories agree to implement at least two pilot circular projects, for purchase or support, within 3 years of the Green Deal.</p>		9 12 17
------------------	---	--	---------

Bijlage 8 : Lijst van samenwerkingsakkoorden

579

14 NOVEMBER 2019. - Samenwerkingsakkoord tussen het Waalse Gewest en de Duitstalige Gemeenschap betreffende de uitoefening van de bevoegdheden inzake ruimtelijke ordening en bepaalde aanverwante materies.

BS: 13-01-2020

Bron : DUITSTALIGE GEMEENSCHAP - WAALSE OVERHEIDSDIENST

578

22 JULI 2019. - Uitvoerend samenwerkingsakkoord tussen de federale Staat en het Waalse Gewest betreffende de realisatie van prioritaire spoorwegprojecten die genieten van bijkomende financiering van het Waalse Gewest overeenkomstig artikel 92<bdi>bis, § 4<bdi>nonies van de Bijzondere wet van 8 augustus 1980 tot hervorming der instellingen

BS:

12-12-2019

Bron : MOBILITEIT EN VERVOER

577

1 JULI 2019. - Uitvoerend samenwerkingsakkoord tussen de Federale Staat en het Waalse Gewest betreffende de vaststelling en de financiering van de strategische spoorwegprojecten gelet op de prioriteiten op het grondgebied van het Waalse Gewest

BS:

05-11-2019

Bron : MOBILITEIT EN VERVOER

576

28 MEI 2019. - Samenwerkingsakkoord tussen de Federale Staat, het Waals Gewest, het Vlaams Gewest, het Brussels-Hoofdstedelijk Gewest en de Duitstalige Gemeenschap tot wijziging van het Samenwerkingsakkoord van 6 december 2018 tussen de Federale Staat, het Waals Gewest, het Vlaams Gewest, het Brussels-Hoofdstedelijk Gewest en de Duitstalige Gemeenschap houdende uitvoering van het samenwerkingsakkoord van 2 februari 2018 tussen de Federale Staat, het Waals Gewest, het Vlaams Gewest, het Brussels-Hoofdstedelijk Gewest en de Duitstalige Gemeenschap met betrekking tot de coördinatie tussen het beleid inzake de toelatingen tot arbeid en het beleid inzake de verblijfsvergunningen en inzake de normen betreffende de tewerkstelling en het verblijf van buitenlandse arbeidskrachten.

BS:

18-07-2019

Bron: BINNENLANDSE ZAKEN

575

27 MEI 2019. - Samenwerkingsprotocol tussen de Federale Overheid en het Vlaamse Gewest betreffende de coördinatie van de achterwaartse verliesverrekening ter compensatie van schade aan landbouwteelten, veroorzaakt door ongunstige weersomstandigheden.

BS: 11-06-2019
Bron: FINANCIEN

574

24 MEI 2019. - Uitvoerend samenwerkingsakkoord tussen de Federale Staat en Brusselse Hoofdstedelijke Gewest betreffende de vaststelling en de financiering van de strategische spoorwegprojecten gelet op de prioriteiten op het grondgebied van het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest

BS: 12-12-2019
Bron : MOBILITEIT EN VERVOER

573

22 MEI 2019. - Protocolakkoord over de verdeling onder de deelstaten van de programmatie van 18 bijkomende NMR-toestellen voorzien in de addendum op het protocolakkoord van 24 februari 2014 inzake de medische beeldvorming van 5 november 2018.

BS: 24-06-2019
Bron: VOLKSGEZONDHEID, VEILIGHEID VAN DE VOEDSELKETEN EN LEEFMILIEU

572

26 APRIL 2019. - Samenwerkingsakkoord gesloten tussen de Vlaamse Gemeenschap, de Franse Gemeenschapscommissie en de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie in verband met het verplichte inburgeringstraject van nieuwkomers in Brussel-Hoofdstad

BS: 17-06-2019
Bron: FRANSE GEMEENSCHAPSCOMMISSIE

571

25 MAART 2019. - Protocolakkoord over de verdeling van de programmatie van de gespecialiseerde zorgprogramma's 'acute beroertezorg met invasieve procedures' tussen de deelstaten

BS: 24-06-2019
Bron: VOLKSGEZONDHEID, VEILIGHEID VAN DE VOEDSELKETEN EN LEEFMILIEU

570

25 MAART 2019. - Protocolakkoord tussen de federale overheid en de in artikel 128, 130, 135 en 138 van de Grondwet bedoelde overheden over de cofinanciering van een testcentrum voor de software in het kader van de eGezondheidsomgeving

BS: 24-06-2019
Bron: VOLKSGEZONDHEID, VEILIGHEID VAN DE VOEDSELKETEN EN LEEFMILIEU

569

25 MAART 2019. - Protocolakkoord tussen de Federale Regering en bepaalde in artikel 128, 130, 135 en 138 van de Grondwet bedoelde overheden inzake de toepassing van de Verordeningen (EG) 883/2004 en 987/2009 betreffende de coördinatie van de socialezekerheidsstelsels op het gebied van verstrekkingen bij ziekte

BS: 25-06-2019
Bron: VOLKSGEZONDHEID, VEILIGHEID VAN DE VOEDSELKETEN EN LEEFMILIEU

568

21 MAART 2019. - Samenwerkingsakkoord gesloten tussen de Franse Gemeenschap, het Waals Gewest en de Franse Gemeenschapscommissie betreffende de erkenning van competenties

BS: 09-05-2019
Bron: FRANSE GEMEENSCHAP, FRANSE GEMEENSCHAPSCOMMISSIE

567

21 MAART 2019. - Samenwerkingsakkoord van 21 maart 2019 tussen het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie ter versterking van de samenwerking inzake statistiek en houdende aanwijzing van de gewestelijke statistische autoriteit tot statistische autoriteit van de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie

BS: 11-06-2019
Bron: BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST

566

28 FEBRUARI 2019. - Samenwerkingsakkoord van 28 februari 2019 tussen het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie betreffende de aanstelling van een gemeenschappelijke dienstenintegrator voor de elektronische uitwisseling van gegevens

BS: 17-06-2019
Bron: GEMEENSCHAPPELIJKE GEMEENSCHAPSCOMMISSIE

565

15 FEBRUARI 2019. - Samenwerkingsakkoord van 15 februari 2019 tussen de Vlaamse Gemeenschap, de Franse Gemeenschap, de Duitstalige Gemeenschap en de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie van Brussel-Hoofdstad betreffende de classificatie van films, vertoond in Belgische bioscoopzalen.

BS: 04-06-2019
Bron: FRANSE GEMEENSCHAP, FRANSE GEMEENSCHAPSCOMMISSIE

564

1 FEBRUARI 2019. - Bijkomend uitvoerend samenwerkingsakkoord tussen de federale Staat en het Waalse Gewest tot aanpassing van het uitvoerend samenwerkingsakkoord van 5 oktober 2018 tussen de federale Staat, het Vlaamse Gewest, het Waalse Gewest en het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest betreffende de voltooiing van de GEN-werken.

BS:

03-07-2019

Bron: MOBILITEIT EN VERVOER

Bijlage 9: Advies van de CRB en de NAR

Advies

Inleidende opmerkingen

In het Nationaal Hervormingsprogramma (NHP) brengen de verschillende regeringen van het land verslag uit over de uitgevoerde structurele hervormingen sedert de formulering van de landspecifieke aanbevelingen vorig jaar en preciseren ze welke maatregelen de komende maanden worden verwacht.

Het NHP moet een antwoord bieden op de vaststellingen die in het verslag over België werden geformuleerd, op de prioriteiten van de jaarlijkse groeianalyse en op het traject om de doelstellingen van de strategie Europa 2020 te bereiken. Het moet ook aangeven hoe de maatregelen van de verschillende overheden bijdragen aan de verwezenlijking van de Europese pijler van sociale rechten. Het NHP is ook gekoppeld aan de stabiliteits- en convergentieprogramma's.

De beleidscel van de eerste minister leidt het redactiecomité van het NHP. Het plan van aanpak wijst uit dat een eerste versie van het NHP beschikbaar zal zijn op 6 maart 2020 en het advies van de Raden wordt gevraagd tegen 8 maart 2020.

In het redactiecomité van het NHP zijn vertegenwoordigd: de FOD Kanselarij, de FOD Financiën, het Federaal Planbureau, de FOD Sociale Zaken, de FOD Werkgelegenheid, de FOD Beleid en Ondersteuning, de gewesten en de gemeenschappen. De regering draagt de eindverantwoordelijkheid voor het NHP.

Belangrijke domeinen die in het NHP aan bod komen, behoren tot de gedeeltelijke of exclusieve verantwoordelijkheid van de gewesten of van de gemeenschappen, waardoor coördinatie tussen de federale regering en de regeringen van de gewesten en de gemeenschappen noodzakelijk is. Deze coördinatie wordt georganiseerd binnen een politiek begeleidingscomité dat daartoe werd opgericht, alsook binnen het overlegcomité dat de verschillende overheden bijeenbrengt.

Uit de aanwijzingen die in het redactiecomité van het NHP werden gegeven, blijkt dat belangrijke domeinen die in het NHP zullen worden opgenomen in ruime mate overeenstemmen met de domeinen die traditioneel centraal staan in de sociale dialoog op nationaal, sectoraal en regionaal niveau. De Raden merken het voornemen van de regering op om in de tekst van het programma rekening te houden met de inbreng van de sociale dialoog, aangezien de twee Raden op federaal niveau de discussiefora zijn, en de plaatsen waar de inzet van de coördinatie van het Europees sociaal-economisch beleid en van de Europese aanbevelingen aan het adres van België wordt toegeëigend.

Beide Raden zijn het eens met het standpunt van het Europees Economisch en Sociaal Comité (EESC) in zijn advies van oktober 2019 waarin het aanbeveelt dat de nationale regeringen minimumnormen invoeren voor de raadpleging van de nationale sociale partners in verschillende stadia van het Europees semester. Er moet met name worden aangegeven of de regeringen zijn afgeweken van de voorstellen van de sociale partners en waarom. Voorts moet de deelneming van de sociale partners aan elke opvolging ter evaluatie van de tenuitvoerlegging van de voorstellen worden gegarandeerd⁸⁷.

De Raden vragen aan de regering om, als het ogenblik is aangebroken, het standpunt van de sociale gesprekspartners aangaande de voorstellen van aanbevelingen van de Europese Commissie te horen

⁸⁷ ECO/498, advies, Jaarlijkse groeianalyse 2019 (vervolgadvis)

alvorens deze laatste worden besproken op het niveau van de Europese comités (Comité voor de Economische Politiek, Economisch en Financieel Comité, Comité voor de Werkgelegenheid, Comité voor Sociale Bescherming).

Ze drukken de wens uit dat op het meest geschikte ogenblik een presentatie van het ontwerp van NHP voor de sociale gesprekspartners wordt gegeven.

1. Dialoog met de regering

De redactie van het NHP gebeurt onder het gezag van de beleidscel van de eerste minister. De betrokkenheid van de sociale gesprekspartners bij de voorbereiding van dat document krijgt dus in de eerste plaats vorm via de contacten die de Nationale Arbeidsraad (NAR) en de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven (CRB) al enkele jaren onderhouden met de beleidscel van de eerste minister.

Naar aanleiding van de publicatie van het najaarspakket door de Europese Commissie worden in de Raden regelmatig contacten en hoorzittingen met de Belgische vertegenwoordigers in de Europese comités georganiseerd. Via de activiteiten van de NAR worden de sociale gesprekspartners nauw betrokken bij de werkzaamheden van het Comité voor Sociale Bescherming en het Comité voor de Werkgelegenheid, via regelmatige contacten met de Belgische vertegenwoordigers in deze comités en in het COREPER alsook met de vertegenwoordigers van de betrokken ministerkabinetten.

Uit het plan van aanpak blijkt dat hoofdstuk 3 van de tekststructuur van het NHP betrekking heeft op de aanpak van de belangrijkste sociaal-economische uitdagingen door ons land. Deze uitdagingen zijn de begroting en de staatsschuld, de arbeidsmarkt en het onderwijs, de investeringen en de mobiliteit, het ondernemerschap en de concurrentie. Aparte delen zouden worden gewijd aan de circulaire economie, het industriebeleid, het gebruik van de structuurfondsen en de betrokkenheid van de stakeholders.

Het deel over de investeringen moet een tabel bevatten met een lijst van investeringsprojecten, met name die welke verband houden met de duurzaamheidsdoelstellingen van de EU.

Hoofdstuk 4 heeft betrekking op de doelstellingen van Europa 2020 en op de duurzame-ontwikkelingsdoelstellingen van de Verenigde Naties.

Diverse uitdagingen in het plan van aanpak zijn nauw verbonden met bepaalde punten uit de akkoorden die de interprofessionele sociale gesprekspartners op 1 april 2019 in de Nationale Arbeidsraad hebben gesloten en sluiten aan bij de prioriteiten die de sociale gesprekspartners hebben geïdentificeerd in het Verslag Werkgelegenheid-Concurrentievermogen van de CRB dat op 25 oktober 2019 werd gepubliceerd.

De Centrale Raad voor het Bedrijfsleven heeft dat verslag gepubliceerd in het vooruitzicht van het nieuwe federale regeerakkoord. Het verslag focust op de sociaal-economische uitdagingen van ons land en is voortgevloeid uit een dialoog die de leden van de CRB al jaren voeren op het vlak van de analyse van de sociaal-economische beleidsmaatregelen; het weerspiegelt de consensus binnen de instelling.

In het kader van de opstelling van het NHP 2020 vragen de sociale gesprekspartners aan de regering dat hun werkzaamheden weerklank zouden kunnen vinden in de tekst van het NHP. Deze verwijzingen in het NHP zouden een meerwaarde betekenen, aangezien ze erop zouden wijzen dat bepaalde in het NHP opgenomen regeringsacties tegemoetkomen aan de gemeenschappelijke bekommernissen van de sociale gesprekspartners m.b.t. de sociaal-economische beleidsuitdagingen. Ze zouden voorts een antwoord bieden op de door de Europese instanties gewenste betrokkenheid op

nationaal niveau in de vorm van een daadwerkelijke dialoog tussen de representatieve sociale krachten en de verschillende instanties die zijn betrokken bij de uittekening van het sociaal-economisch beleid. Om tegemoet te komen aan de aanbevelingen van de Europese Commissie kan de regering zich baseren op de gemeenschappelijke analyse van de leden van de Raden m.b.t. de sociaal-economische beleidsdoelstellingen en de uitdagingen.

Beide Raden zijn het eens met de Europese Commissie, die herhaaldelijk de nadruk legt op de coördinatieproblemen die inherent zijn aan de sterk geregionaliseerde structuur van België en die een efficiënte organisatie van het openbaar bestuur vereisen, gelet op de talrijke beleidsniveaus. Wat de sociale gesprekspartners betreft, werden gezamenlijke initiatieven die jaren geleden werden aangevat de voorbije maanden versterkt. Concrete voorbeelden zijn opgenomen in de rubriek over de werkzaamheden van de NAR en van de CRB. Voorts hebben de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven, de Nationale Arbeidsraad en de regionale sociaal-economische raden zich geëngageerd in een proces om gedeelde problematieken samen te onderzoeken en gemeenschappelijke initiatieven te ontwikkelen. Voorbeelden zijn: de Gemeenschappelijke verklaring voor een betere regelgeving, het gemeenschappelijk advies over het ontwerp van Nationaal Energie-klimaatplan, de Gemeenschappelijke verklaring over de mobiliteit, de gemeenschappelijke oproep om de transitie naar een circulaire economie te versnellen of nog het recente advies over de Single permit: voor een centraal elektronisch platform voor werkgevers en buitenlandse werknemers.

2. Dialoog met de Europese Commissie

Sinds enkele jaren vinden op sleutelmomenten van het Europees semester ontmoetingen plaats tussen de leden van de CRB en de NAR met de Desk België van de Europese Commissie ter gelegenheid van de publicatie van het "Landverslag België" door de Commissie. Ter voorbereiding van het landverslag worden de sociale gesprekspartners door de Commissie gehoord tijdens bilaterale ontmoetingen. In het verlengde van de publicatie van het voorjaarspakket van het Europees semester hebben deskundigen van de Europese Commissie de gelegenheid om met de twee Raden in dialoog te treden teneinde kennis te nemen van de reactie van de sociale gesprekspartners op de prioriteiten en voorstellen van de Commissie en zich te informeren over de resultaten van de sociale dialoog in België.

Deze dialoog met de Europese Commissie wordt sterk gewaardeerd door de leden van beide Raden omdat hij de noodzakelijke toelichting verschaft over het analytische kader en de evaluaties van de Europese Commissie m.b.t. het sociaal-economisch beleid van het land, over de onderliggende uitdagingen van die evaluaties, maar ook over de intenties van de Belgische autoriteiten in het kader van de coördinatie van het sociaal-economisch beleid op Europees niveau alsook de verbindingen, op alle beleidsniveaus, met de andere doelstellingen van de acties van de overheid en van de sociale gesprekspartners.

Eind november 2019 had in de CRB ook een ontmoeting plaats met de deskundigen van de Europese Commissie omtrent 4 thema's die het voorwerp waren van een focus in het VWC 2018-2019: mobiliteit, energie, goede regelgeving en opleiding/skills. Tijdens die ontmoeting heeft Europese Commissie specifieke vragen over die thema's gesteld die volgens haar interessant zouden zijn voor haar toekomstige werkzaamheden. De specifieke vragen werden naar de commissies ad hoc van de CRB gestuurd om te worden onderzocht. Het doel is naar de Europese Commissie terug te koppelen met de voorgestelde elementen van antwoord om input te leveren voor het debat met de Europese instanties. Dat debat moet het de Europese Commissie mogelijk maken haar analyses over België te verrijken.

Op initiatief van de nieuwe Europese Commissie zal de Europese *Green deal* centraal staan in de nieuwe strategie voor duurzame ontwikkeling van de EU, die van Europa het eerste klimaatneutrale continent wil maken tegen 2050.

In het vooruitzicht van de besprekingen in de verschillende Europese instanties over de *Green deal* achten beide Raden het fundamenteel dat België een gedeelde strategische visie op sociaal-economisch gebied uittekent die zin geeft aan de overheidsacties en een perspectief biedt voor de burgers en de ondernemingen in een context van ingrijpende ontwikkelingen, zoals de klimaatverandering en de noodzakelijke decarbonisatie van de economie, maar ook de technologische evoluties (met inbegrip van de digitalisering van de economie), de opkomst van nieuwe concurrenten op wereldvlak en de demografische ontwikkelingen. Deze visie moet worden uitgetekend via de coördinatie van de beleidsniveaus van ons land en met naleving van de specifieke sociaal-economische kenmerken van elke regio. De verschillende beleidsniveaus moeten beter gebruik maken van de bestaande coördinatieorganen en steunen op de sociale dialoog.

Beide Raden onderstrepen het belang van het engagement van de Europese Commissie m.b.t de overheidsacties die in het kader van de *Green deal* moeten worden gevoerd. Deze acties moeten zijn gebaseerd op een wetenschappelijke benadering en op algemene impactanalyses, en moeten de sociale dialoog op alle niveaus en in alle sectoren respecteren om te garanderen dat de beleidsmaatregelen op milieu-, economisch en sociaal gebied een rechtvaardige en billijke transitie verzekeren.

De set indicatoren voor de opvolging van de duurzame-ontwikkelingsdoelstellingen. De Europese Commissie heeft aangekondigd dat ze het macro-economische coördinatieproces van het Europees semester zal heroriënteren om de duurzame-ontwikkelingsdoelstellingen van de Verenigde Naties een centrale plaats te geven in de beleidvoering en de acties van de EU. Ze zal het Europees semester gebruiken om de nationale energie- en klimaatplannen op te volgen en ze af te stemmen op de nagestreefde doelstellingen.

Op 19 februari 2020 hebben de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven en de Nationale Arbeidsraad een advies uitgebracht over de mondiale duurzame-ontwikkelingsdoelstellingen (DOD's of Sustainable Development Goals – SDG's) die onder hun bevoegdheden vallen, nl. armoedebestrijding, gendergelijkheid, energie, waardig werk, strijd tegen ongelijkheden, mobiliteit, duurzame consumptie en productie, klimaat en een aanhoudende, inclusieve en duurzame groei.

In dat advies, dat een tussentijdse stap in hun werkzaamheden vormt, onderstrepen de Raden het belang van de SDG's en verheugen ze zich over de geleidelijke integratie van het Programma inzake duurzame ontwikkeling van de Verenigde Naties tegen 2030 (Agenda 2030) in het mondiale beleid (Eeuwfeestverklaring van de IAO over de toekomst van werk van 21 juni 2019), in het Europese beleid (Green deal, Europees semester en landverslagen) en in het nationale beleid (langetermijnvisie, federale plannen en rapporten, NHP). De tenuitvoerlegging van dat programma via de verwezenlijking van de SDG's biedt immers de mogelijkheid om de bestaande economische, sociale en milieu-uitdagingen aan te gaan en om te convergeren naar een welvarende, inclusieve en duurzame samenleving.

Op Belgisch niveau ondersteunen de Raden de tenuitvoerlegging van Agenda 2030, die nog te beperkt is in het Belgische beleid, meer bepaald door het ontbreken van een Federaal plan inzake duurzame ontwikkeling sinds 2009, door een monitoringproces dat nog in de kinderschoenen staat en door een tekort aan becijferde doelen.

Om bij te dragen aan de toekomstige federale rapporten inzake duurzame ontwikkeling en aan het toekomstige Federaal plan inzake duurzame ontwikkeling stellen de CRB en de NAR, die zo een voortrekkersrol vervullen, in het advies opvolgingsindicatoren voor en definiëren ze een ambitieniveau voor een reeks SDG's. Op die manier definiëren de Raden heel precies de inhoud die ze willen geven aan de beleidsmaatregelen die in België worden genomen om de SDG's van de VN te realiseren en leveren ze een basis voor de opstelling van een nieuw Federaal plan inzake duurzame ontwikkeling. Door bijkomende op te volgen indicatoren te identificeren, geven de Raden aan welke problematieken

volgens hen meer aandacht van de verschillende regeringen moeten krijgen. Zo sluiten de Raden nauw aan bij de verbintenissen die op internationaal niveau en met name door de IAO werden aangegaan.

Volgens de Raden is de monitoring van de uitgevoerde beleidsmaatregelen met een volledige set indicatoren en met concrete en meetbare doelen van kapitaal belang om de verschillen tussen de te halen doelstellingen en de situatie bij ongewijzigd beleid te onderkennen. De identificatie van de domeinen waarin de vorderingen van België niet beantwoorden aan zijn verbintenissen is noodzakelijk om het gevoerde beleid aan te passen en de tenuitvoerlegging van Agenda 2030 te doen vooruitgaan.

In de komende maanden zullen de Raden hun werkzaamheden ter zake voortzetten met drie doelstellingen: de werkzaamheden uitbreiden tot SDG 4, meer bepaald het levenslang leren; de set indicatoren blijven verfijnen en aanvullen; waar mogelijk elke subdoelstelling uitdrukken in cijfers.

3. De bijdrage van de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven

3.1 Het verslag van de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven (2018 - 2019): richtsnoeren om de sociaal-economische uitdagingen van België aan te gaan

Als vertrekpunt van de werkzaamheden van de CRB werden de belangrijkste beleidsdoelstellingen geïdentificeerd: sociale samenhang, creatie van rijkdom, milieuduurzaamheid, houdbaarheid van de overheidsfinanciën en evenwicht op de lopende rekening van de betalingsbalans. Deze zijn absoluut noodzakelijk om een welvarende en duurzame samenleving tot stand te brengen.

Op basis van een evaluatie van de prestaties van België op het vlak van deze doelstellingen en rekening houdend met de maatschappelijke en technologische veranderingen waarmee het land - net als de rest van de wereld - geconfronteerd wordt, heeft de CRB een aantal belangrijke sociaal-economische uitdagingen voor de Belgische economie geïdentificeerd die volgens hem prioritair moeten worden aangepakt door de federale en regionale overheden.

In februari 2020 werden de belangrijkste boodschappen van het Verslag Werkgelegenheid-Concurrentievermogen voorgesteld tijdens een hoorzitting in de commissie Economie van de Kamer.

De belangrijkste uitdagingen voor de Belgische economie zijn de volgende:

- Naar **een meer innoverende economie** (zowel inzake processen, producten en zakelijke modellen) door een betere valorisatie van R&D en een sterkere diffusie van bestaande technologieën. In een veranderende sociaal-economische en technologische context en in het licht van de milieu-uitdagingen is het innovatievermogen van de economie van essentieel belang. Het biedt haar de instrumenten om zich zo goed mogelijk aan deze veranderingen aan te passen om waarde te blijven creëren, de sociale cohesie te waarborgen en antwoorden te bieden op de grote maatschappelijke uitdagingen, waaronder het leefmilieu. Dit omvat zowel innovatie als de verspreiding van innovatie tussen ondernemingen of sectoren. Nochtans vertoont de Belgische economie op beide gebieden zwakke punten. Om die te verhelpen, moet ze zorgen voor de aanwezigheid van meer ondernemingen van voldoende kritische omvang die nieuwe kennis en innovaties creëren, alsook voor een omgeving waarin nieuwe technologieën zich goed kunnen verspreiden over de hele economie. Een solide kennisbasis (inclusief de nodige competenties), voldoende ondernemersdynamiek, toegang tot buitenlandse markten en internationale openheid zijn hiervoor cruciaal.
- De **transitie naar een circulaire economie** – waarin de waarde van de producten en van de materialen maximaal behouden blijft en waarin de afvalproductie tot een minimum wordt beperkt – zal noodzakelijk zijn om een antwoord te bieden op de economische, sociale en milieu-

uitdagingen. Op economisch vlak kan de transitie naar een circulaire economie een antwoord bieden op de sterke stijging van de vraag naar grondstoffen die we de jongste decennia waarnemen en die gevolgen heeft voor hun bevoorradingszekerheid en hun prijzen. Op milieuvlak moet ze het mogelijk maken de vernietiging van ecosystemen en de klimaatverandering aan te pakken, bijvoorbeeld door de winning van grondstoffen en de productie van emissies en afval te verminderen. Ten slotte kan de transitie nieuwe activiteiten genereren en de bestaande activiteiten reorganiseren, wat mogelijkheden in het leven roept voor de creatie van waarde en het scheppen van banen en in fine bijdraagt aan de versterking van de sociale cohesie.

- **-Een sociaal en financieel houdbare sociale zekerheid.** Een adequate bescherming tegen inkomensverlies en armoede, ruime opportuniteiten voor elkeen op de arbeidsmarkt en een goed uitgebouwd maar financieel houdbaar stelsel van sociale zekerheid zijn fundamentele elementen voor de sociale cohesie. Naast het feit dat de sociale zekerheid een zekere inkomenszekerheid garandeert en een zekere bescherming biedt tegen armoede, vervult ze ook de functie van automatische stabilisator. Belangrijke tendensen hebben vandaag een impact op de financiële en sociale duurzaamheid van de sociale zekerheid. De ontwikkeling van de financieringsbasis en de impact van de vergrijzing van de bevolking op de uitgaven voor pensioenen en gezondheidszorg behoren tot de belangrijkste. Technologische ontwikkelingen bieden mogelijkheden voor het scheppen van werkgelegenheid en groei, maar veranderen de vereiste vaardigheden en zijn van invloed op de afstemming tussen vraag en aanbod op de arbeidsmarkt. De digitalisering en de deeleconomie zijn bronnen van nieuwe arbeidsvormen. De ontwikkeling van deze nieuwe arbeidsvormen, migratie, veranderingen in de gezinsstructuren en milieuveranderingen kunnen ook een impact hebben op de sociale en financiële houdbaarheid van de sociale zekerheid.
- **Een betere afstemming tussen vraag en aanbod op de arbeidsmarkt.** De Belgische economie kampt met een structureel mismatchprobleem op de arbeidsmarkt. Enerzijds blijft het moeilijk om tal van arbeidsplaatsen in te vullen. Anderzijds blijven specifieke groepen van de bevolking van werk uitgesloten worden. Dit verschijnsel blijkt in België een ernstige rem op de economische activiteit en een bedreiging voor de sociale cohesie te vormen. Bovendien dreigt het nog te verergeren als gevolg van de technologische en demografische veranderingen en van de transformaties die verband houden met de milieutransitie waaraan de economie het hoofd zal moeten bieden. Het mismatchprobleem op de arbeidsmarkt weerspiegelt een disfunctie op die markt en in de instituties die hem omkaderen (zoals het onderwijs- en opleidingssysteem, het vervoer, de arbeidsbemiddelingsdiensten enz.), een disfunctie die groter dreigt te worden door de wijzigende technologische, sociale en demografische context en voor bepaalde bevolkingsgroepen een niet te verwaarlozen belemmering betekent in hun zoektocht naar werk. De uitdaging van de mismatch op de arbeidsmarkt aangaan, impliceert dus dat op verschillende terreinen moet worden gewerkt, ook buiten die markt zelf, door alle betrokken actoren - werkgevers, werknemers, het verenigingsleven en de overheid - te mobiliseren met de bedoeling een inclusieve economische ontwikkeling te garanderen waarbij de creatie van banen en toegevoegde waarde iedereen op een rechtvaardige manier ten goede komt.
- **Een ontwikkeling van de consumentenprijzen en business-to-businessprijzen in lijn met de belangrijkste drie buurlanden.** Consumptieprijzen en business-to-businessprijzen die in de pas lopen met de drie belangrijkste buurlanden zijn van fundamenteel belang. Een snellere prijsontwikkeling in België dan in de referentielanden weegt door op de gezinskoopkracht en remt aldus de groei van de vraag en, bijgevolg, de economische groei af. Het hoge prijsniveau van sommige diensten die worden verbruikt door de exportbedrijven vormt een handicap voor hun kostencompetitiviteit. Er moet voor worden gezorgd dat de toekomstige productiviteitswinsten in de dienstensector alle economische actoren ten goede komen dankzij een betere werking van de markten. In februari 2020 heeft het secretariaat van de CRB deze uitdaging over de prijzen voorgesteld aan de Belgische Mededingsautoriteit.
- **De energietransitie naar een koolstofarme economie** moet het mogelijk maken de milieulimieten en de milieuverbintenissen van België na te leven en tegelijk energieprijzen te garanderen die

competitief zijn voor de ondernemingen die gevoelig zijn voor de energieprijzen en die concurreren met buitenlandse ondernemingen, en ook betaalbaar voor de burgers (en meer bepaald voor de minstbesteden). De energietransitie en de keuzes van de regering met betrekking tot de energiemix moeten de bevoorradingszekerheid garanderen. Onder deze voorwaarden zal de energietransitie, in het kader van een mondiale economie, kunnen bijdragen tot de consolidatie van een duurzame samenleving en van economische activiteiten die kwaliteitsvolle banen en een groei van de toegevoegde waarde in de nationale economie garanderen. In hun bijdrage aan het Nationaal energie-klimaatplan 2021-2030 maken de sociale gesprekspartners een afweging van de aanbevelingen aangaande de verschillende betrokken dimensies: bevoorradingszekerheid; een volledig geïntegreerde Europese energiemarkt; energie-efficiëntie en vraagbeheer; decarbonisatie; onderzoek en ontwikkeling. De gemeenschappelijke boodschappen kunnen een direct antwoord helpen bieden op de energie- en klimaataanbevelingen van de Europese Commissie aan België.

Tijdens een hoorzitting in de Kamer van Volksvertegenwoordigers op 22 januari jl. heeft de CRB aan de Commissie Energie, Klimaat en Leefmilieu de sleutelementen voor een transitie naar een koolstofarme economie voorgesteld. Het gaat om de krachtlijnen van de hoofdstukken over energie, klimaat, mobiliteit en circulaire economie van zijn Verslag Werkgelegenheid-Concurrentievermogen 2018-2019 en van de recentste werkzaamheden van de CRB over deze materies. Gezien de verhoogde inspanningen die nodig zijn om van België een koolstofarme economie te maken, en de urgentie in dit verband, heeft de CRB in het bijzonder gewezen op de noodzaak van een interfederale visie op deze drie gebieden en van coördinatie en samenwerking tussen alle bevoegdheidsniveaus (intrafederaal en internationaal), op het belang van de sociale dialoog en de raadpleging van de adviesorganen van het land, en op de noodzaak om voldoende middelen ter beschikking te stellen voor de financiering van de transitie. Hij drong ook aan op concrete prioritaire maatregelen waaraan het eerste evaluatieverslag van het geïntegreerde Nationaal Energie-Klimaatplan in 2021 aandacht zou moeten besteden.

Inzake governance hebben de zeven federale en regionale adviesraden bewezen dat een betere structurele samenwerking voor het energie- en klimaatbeleid tussen de verschillende bevoegdheidsniveaus mogelijk is. Ze hebben samen [een advies over diverse transversale aspecten van het NEKP](#) uitgebracht: samenwerking, governance, statuut, herziening, structuur en evenwicht van het NEKP, alsook hefbomen, beleid en maatregelen. De CRB en de regionale adviesraden hebben voorts in een [gemeenschappelijke verklaring](#) alle regeringen van het land opgeroepen om overleg te plegen en hun acties op elkaar af te stemmen om de samenhang van het mobiliteitsbeleid te garanderen.

- **Naar een duurzamere en vlottere mobiliteit.** België staat voor een grote uitdaging op het gebied van een duurzamere en vlottere mobiliteit. De (duurzame) toegankelijkheid van economische zones en woongebieden verbetert niet, grotendeels als gevolg van de constante toename van de verkeerscongestie en het nog beperkte aanbod van alternatieven. Files remmen de economische welvaart af en wegen op het welzijn van de bevolking. Ze dragen bij tot de klimaatverandering en hebben een negatief effect op de kwaliteit van het leefmilieu, die belangrijk is voor de gezondheid van de huidige en toekomstige generaties. Het is noodzakelijk dat ons land een interfederale mobiliteitsvisie uittekent dat concrete actiedomeinen bevat en een breed maatschappelijk draagvlak geniet. Het uitblijven van een interfederale mobiliteitsvisie resulteert immers in een incoherent en ondoeltreffend mobiliteitsbeleid en remt de noodzakelijke investeringen in vervoersinfrastructuur en de ontwikkeling van het mobiliteitsaanbod af. Het duurzame mobiliteitsbeleid moet “tegelijk de navolgende doelstellingen nastreven: de burgers op een betaalbare, veilige en efficiënte manier toegang verschaffen tot goederen en diensten, arbeidsplaatsen en het sociaal maatschappelijk leven; de bedrijven in staat stellen om op een concurrentiële, veilige en efficiënte manier toegang te hebben tot hun grondstoffen en hun goederen en diensten op dezelfde manier te kunnen afleveren; de impact van de mobiliteit op het leefmilieu en de volksgezondheid minimaliseren” (VWC 2018-2019). De andere actiedomeinen zijn onder meer: een reflectie over het bestaande mobiliteitssysteem en over de integratie van de

verschillende modi in een perspectief van ontwikkeling van de multimodaliteit, een aantrekkelijker spoorvervoer van reizigers en goederen, een sterkere spoorregulator, een vernieuwd openbaar voertuigenpark, meer aandacht voor zachte mobiliteit, noodzakelijke investeringen om de vervoersinfrastructuur te optimaliseren, tenuitvoerlegging van technologieën ten dienste van een flexibel/moduleerbaar beheer van het verkeer en een herziening van de mobiliteitsfiscaliteit⁸⁸.

De Raad heeft ook een diepgaander onderzoek gewijd aan diverse factoren die moeten worden gemobiliseerd om de genoemde uitdagingen aan te gaan. Voor elke factor stelt een “focus” concrete sociaal-economische beleidsmaatregelen voor die moeten worden genomen en/of beginselen voor de tenuitvoerlegging ervan. De bedoeling is wel degelijk maatregelen en/of begeleidende beginselen te identificeren die de volgende (met name federale) regering in haar toekomstige verklaring zou kunnen opnemen. De focussen hebben betrekking op goede regelgeving, voortgezette opleiding, ontwikkeling van de multimodaliteit, energie en klimaat, ontwikkeling van de hogegroeiondernemingen en e-government.

3.2 Bijdrage van de CRB aan de Nationale Raad voor de Productiviteit

In december 2019 heeft de CRB zijn advies over het eerste jaarverslag van de Nationale Raad voor de Productiviteit (NRP)⁸⁹ uitgebracht. Dat advies werd toegevoegd aan het verslag van de NRP en beide documenten werden genotificeerd aan de regering, het Parlement en de Europese Commissie. De bedoeling van het jaarverslag van de NRP is meer te weten te komen over de bronnen van de productiviteitsgroei en de oorzaken van de vertraging ervan te identificeren. België liet immers, zoals alle geavanceerde economieën, een algemene vertraging van de productiviteitsgroei optekenen sedert het begin van de jaren 2000. Deze vertraging was evenwel opvallender in België dan in de EU.

Het verslag van de NRP sluit aan bij het standpunt van de CRB waar het opmerkt dat de productiviteitsgroei een noodzakelijke voorwaarde is (1) opdat de werknemers en de investeerders profiteren van de voordelen van de economische groei en (2) om begrotingsmarges te kunnen creëren waarmee de waaier van mogelijke beleidskeuzen kan worden verruimd om zo de grote uitdagingen van onze tijd, zoals de vergrijzing van de bevolking en de klimaatopwarming, te kunnen aangaan.

De CRB verzoekt de NRP om in zijn volgende analyses aandacht te besteden aan de institutionele en politieke hefboomen die de productiviteitswinsten oriënteren naar de logica van een concurrerende economie zoals die in het verslag is gedefinieerd, nl. binnen een logica van sociale inclusie, respect voor het leefmilieu en financiële leefbaarheid. Deze hefboomen hebben meer bepaald betrekking op de governance, de rol van de openbare sector in de werking van de markt, de uitdagingen van de energietransitie en van de mobiliteit, de strategische investeringen, het onderwijs en de voortgezette

⁸⁸Als een systeem van slimme kilometerheffingen voor alle voertuigen wordt ingevoerd, moet het de fiscaliteit verleggen van het bezit naar het gebruik van een voertuig. Verschillende voorwaarden moeten worden vervuld: het systeem moet worden geharmoniseerd op het hele Belgische grondgebied zonder de gewesten te beletten gedifferentieerde tarieven toe te passen; de heffing moet worden bepaald in functie van de congestie, de luchtvervuiling en het gebruik van de infrastructuur; er moet een analyse worden gemaakt van de sociale gevolgen van zo'n heffing en van de passende maatregelen die in dat kader moeten worden genomen; er moet blijvend worden geïnvesteerd in openbaar vervoer met een uitstekende dekking en een aangepaste infrastructuur, teneinde een betrouwbaar alternatief te bieden voor de eigen wagen (advies NEKP, 2019).

⁸⁹De Nationale Raad voor de Productiviteit is het resultaat van een Europees initiatief. Een aanbeveling van de Raad van de Europese Unie (aanbeveling van de Raad van 20 september 2016 tot oprichting van nationale raden voor de productiviteit (2016/C 349/01)) verzoekt de lidstaten van de eurozone een Nationale Raad voor de Productiviteit op te richten om duurzame economische groei en convergentie te stimuleren. In België werd deze Europese aanbeveling ten uitvoer gelegd door de wet van 25 november 2018 houdende de oprichting van de Nationale raad voor de productiviteit (Staatsblad van 7 december 2018).

opleiding, de ondernemersdynamiek, de innovatie en de verspreiding ervan, de rol van sommige diensten in het proces van internationale verdeling van de waardecreatieketen...

3.3 De overheidsfinanciën

Een belangrijk Europees beleidsterrein is de **Europese economische governance**. De Europese Commissie heeft begin februari 2020 een reeks documenten over een evaluatie van de doeltreffendheid van het kader voor economisch toezicht gepresenteerd. Ze lanceert ook een openbaar debat over de toekomst van de Europese economische governance. De resultaten van het debat zullen als uitgangspunt dienen voor alle latere fasen, ook voor de manier waarop de investeringen moeten worden behandeld in het kader van de begrotingsregels van de EU, met behoud van de garanties tegen de risico's die wegen op de houdbaarheid van de schuld. De CRB vraagt om te worden betrokken bij de initiatieven die de regering zal nemen voor de organisatie, op Belgisch niveau, van een openbaar debat over de wenselijke verbeteringen van de bestaande budgettaire governance van de EU.

In diverse recente adviezen heeft de CRB het belang van gezonde overheidsfinanciën benadrukt om in de toekomst een goed niveau van welzijn en sociale bescherming te kunnen blijven garanderen. België loopt een ernstig risico door zijn toenemende begrotingstekort en zijn hoge schuldgraad en ook een niet te verwaarlozen risico door de begrotingsuitdagingen op lange termijn. Het is belangrijk structurele maatregelen te nemen door in te zetten op productiviteitsverhogingen en op een stijging van de werkgelegenheidsgraad. Er moet een evenwicht worden gevonden tussen, enerzijds, begrotingsregels die de houdbaarheid van de overheidsfinanciën garanderen en, anderzijds, het vermogen van de regeringen om de economische groei met productieve investeringen te versterken.

Investeringen - in infrastructuur, onderzoek, onderwijs, gezondheid - zijn een krachtige hefboom en een pijler van de economische en sociale vooruitgang. Ze maken het niet alleen mogelijk om vandaag de vraag te verhogen en banen te creëren, maar ook, als catalysator van de privéactiviteit, om de innovatie te ondersteunen en de competenties te verbeteren, de groeicapaciteit van de economie op lange termijn te vergroten en tegemoet te komen aan de noden van de burgers.

De CRB herinnert aan zijn verzoek aan de Belgische regering en aan de Europese Commissie om de productieve overheidsinvesteringen een gunstige behandeling in het kader van de Europese begrotingsregels te geven. Er moet rekening worden gehouden met de kwantitatieve aard van de overheidsuitgaven, maar ook met de kwaliteit en de doeltreffendheid ervan, in het licht van de economische groei en de werkgelegenheid, alsook van de sociale cohesie. Een toename van de investeringen, meer bepaald die van de overheid, moet erop gericht zijn zowel de economische groei op korte termijn als de potentiële economische groei op lange termijn te stimuleren. Dit laatste is van essentieel belang om houdbare overheidsfinanciën te waarborgen, vooral gelet op de uitdagingen op lange termijn door de toekomstige kosten van de vergrijzing van de bevolking en van de klimaatuitdaging, in het verlengde van de prioriteiten die in de Europese Green deal zijn vastgelegd.

4. De bijdrage van de Nationale Arbeidsraad

4.1 Inleiding

In België hangen de prioriteiten van de sociale partners ruimschoots af van het afsluiten en de inhoud van de interprofessionele akkoorden waarover de hoogste vertegenwoordigers van de sociale partners uit de privésector om de twee jaar onderhandelen binnen de "Groep van 10". In zijn vorige bijdrage aan het NHP 2019 maakte de Raad melding van raadplegingen die toen aan de gang waren over een voorontwerp van interprofessioneel akkoord voor 2019-2020. De sociale partners hebben na die raadplegingen geen interprofessioneel akkoord als dusdanig kunnen afsluiten. De organisaties hebben

de onderhandelingen wel voortgezet binnen de Groep van 10 en de Nationale Arbeidsraad om een aantal punten uit dat voorontwerp van interprofessioneel akkoord te kunnen opnemen in een gemeenschappelijk werkprogramma. Uit die onderhandelingen is een geheel van akkoorden voortgevloeid, die de sociale gesprekspartners op 1 april 2019 in de Nationale Arbeidsraad gesloten hebben en die een aantal verbintenissen en gemeenschappelijke prioriteiten bevatten voor de periode 2019-2020.

Die akkoorden van 1 april 2019 omvatten tal van socio-economische aspecten die nauw verband houden met het nationaal hervormingsprogramma. Deze bijdrage moet de belangrijkste punten van die akkoorden en de uitvoering ervan toelichten, alsook de andere werkzaamheden die de sociale partners op interprofessioneel niveau verrichten in samenhang met de laatste aanbevelingen aan België in juli 2019 of, ruimer genomen, met het Europees Semester. In deze bijdrage ligt de focus op de informatie-elementen die de Raad niet heeft meegedeeld in zijn vorige advies nr. 2.124 over het NHP 2019.

4.2 Werkzaamheden in samenhang met de aanbevelingen nrs. 2, 3 en 4 aan België

Aanbeveling 2: de hindernissen om te werken wegnemen en de doeltreffendheid van een actief arbeidsmarktbeleid versterken, met name voor laagopgeleiden, oudere werknemers en mensen met een migrantenachtergrond. De prestaties en de inclusiviteit van de onderwijs- en opleidingssystemen verbeteren en de vaardighedenmismatches aanpakken.

4.2.1 Oudere werknemers

4.2.1.1. Stelsel van werkloosheid met bedrijfstoeslag en landingsbanen

Ter uitvoering van de voornoemde akkoorden van 1 april 2019 is de Raad op 23 april 2019 overgegaan tot de verlenging voor de periode 2019-2020 van de collectieve arbeidsovereenkomsten betreffende de specifieke stelsels van werkloosheid met bedrijfstoeslag (SWT). Tegelijkertijd zijn de sociale partners in een traject gestapt om de leeftijd voor toegang tot die SWT-regelingen vanaf 2021 op te trekken. De modaliteiten van die regeling werden vastgelegd in een aantal cao's die eveneens werden afgesloten op 23 april 2019 en waarbij werd overeengekomen dat er voor bepaalde specifieke stelsels (lange loopbanen, zwaar beroep, onderneming in moeilijkheden enz.) afwijkende toegangsmogelijkheden zijn.

Nog ter uitvoering van de akkoorden van 1 april heeft de Raad op 23 april 2019 de collectieve arbeidsovereenkomst nr. 137 gesloten, die de periode 2019-2020 betreft en in het verlengde ligt van de vroegere collectieve arbeidsovereenkomsten tot vaststelling van het interprofessioneel kader voor de verlaging van de leeftijdsgrens, voor wat de toegang tot het recht op uitkeringen voor een landingsbaan betreft, voor werknemers in bepaalde bijzondere loopbaansituaties (lange loopbaan, zwaar beroep of uit een onderneming in moeilijkheden of herstructurering). De bedoeling van de sociale partners is om het einde van de loopbaan "haalbaarder" te maken voor bepaalde bijzondere loopbaansituaties. De nieuwe cao legt voortaan de leeftijd om toegang te hebben tot een halftijdse arbeidstijdvermindering vast op 57 jaar en brengt de leeftijd om het werk met een vijfde te verminderen op 55 jaar.

4.2.1.2 In maart 2017 aangenomen Europese kaderovereenkomst inzake actief ouder worden

Ter herinnering, de Europese sociale partners hebben in maart 2017 een Europese kaderovereenkomst inzake actief ouder worden gesloten ter uitvoering waarvan elk jaar gedurende een periode van drie

jaar om een rapport gevraagd wordt over de maatregelen die in de verschillende EU-landen worden genomen om de tewerkstelling van oudere werknemers te bevorderen. Om aan die vraag te voldoen staat de Raad in voor de coördinatie van de informatie die voorhanden is op de verschillende relevante niveaus en, in het bijzonder, op het niveau van de sociale en economische comités van de deelstaten en op het niveau van de sectoren.

Volgens het tijdschema voor de uitvoering van die Europese kaderovereenkomst heeft de Raad op 28 mei 2019 een tweede rapport (rapport nr. 113) aangenomen waarin nu de acties opnieuw in kaart worden gebracht die de sociale partners hebben ingevoerd en/of ondersteund ten gunste van de oudere werknemers om hen ertoe aan te zetten op de arbeidsmarkt te blijven of ernaar terug te keren. Die acties, die op federaal niveau, op het niveau van de gewesten en gemeenschappen en op intersectoraal en sectoraal vlak genomen zijn, kunnen bestaan uit financiële incentives en / of betrekking hebben op verschillende domeinen, zoals opleiding, mentoraat, een aangepaste arbeidsorganisatie. Ook al zijn de meeste van die initiatieven specifiek gericht op de oudere werknemers, ze sluiten een meer algemeen beleid van levenslange kwaliteitsvolle tewerkstelling dat ook bijdraagt aan de tewerkstelling van oudere werknemers, niet uit.

4.2.2 Vrijwillige terugkeer naar werk van personen met een gezondheidsprobleem

De sociale partners blijven voortdurend aandacht schenken aan de problematiek van de vrijwillige terugkeer van werknemers met een gezondheidsprobleem. Ter herinnering, er wordt een regelmatige opvolging van de uitvoering van de door de regering ingevoerde wettelijke en reglementaire bepalingen georganiseerd binnen een platform dat rond de NAR alle institutionele spelers en veldspelers die met deze problematiek te maken hebben (federaal en regionaal), verenigt. Momenteel worden de werkzaamheden daarrond, met de nadruk op het thema “preventie”, voortgezet om goede praktijken aan het licht te brengen en de preventieve aspecten te onderzoeken. In de loop van februari 2020 werden in dat verband hoorzittingen gehouden om binnenkort een aantal concrete maatregelen te kunnen voorstellen ter verbetering van de huidige regeling waarbij uitgegaan wordt van de aanpak die de Nationale Arbeidsraad in zijn verschillende adviezen voorstaat.

4.2.3 Diversiteitsbeleid

De werkzaamheden van de sociale partners binnen de Raad rond de publicatie van een brochure om diversiteit en gelijke behandeling bij personeelswerving te bevorderen, werden voortgezet en gaan een eindfase in. Die brochure wil de sectoren en ondernemingen informatie, analyseroosters, instrumenten en concrete voorbeelden aanreiken om hen te helpen hun aanwervingsbeleid in overeenstemming te brengen met de antidiscriminatiewetgeving en, daarbovenop, objectieve aanwervingsprocedures aan te nemen die leiden tot meer diversiteit.

Aanbeveling 3: het investeringsgerelateerde economische beleid toespitsen op duurzaam vervoer, met inbegrip van verbetering van de spoorweginfrastructuur, decarbonisatie en energietransitie en onderzoek en innovatie, met name op het gebied van digitalisering, rekening houdend met regionale verschillen. De groeiende mobiliteitsuitdagingen aanpakken door de prikkels te versterken en belemmeringen weg te nemen om vraag naar en aanbod van collectief vervoer en vervoer met een lage emissie te vergroten.

Aanbeveling 4: de regelgevende en administratieve druk verminderen om ondernemerschap te stimuleren en de belemmeringen voor concurrentie in de dienstensector, met name telecommunicatie-, detailhandels- en professionele diensten, op te heffen.

4.2.4 Mobiliteitsbeleid

Ter uitvoering van de akkoorden die op 1 april 2019 in zijn midden gesloten zijn, heeft de Nationale Arbeidsraad een nieuwe collectieve arbeidsovereenkomst nr. 19/9 gesloten betreffende de financiële bijdrage van de werkgevers in de prijs van het gemeenschappelijk openbaar vervoer van de werknemers. Die collectieve arbeidsovereenkomst beoogt op 1 juli 2019 de bijdrage van de werkgever in de prijs van de abonnementen voor het door de NMBS georganiseerde gemeenschappelijk openbaar vervoer te verhogen tot 70 % en vanaf 1 juli 2020 de minimumgrens van 5 km, berekend vanaf de vertrekhalte, op te heffen voor wat betreft de bijdrage van de werkgevers in de prijs van het abonnement voor het gemeenschappelijk openbaar vervoer, met uitzondering van het treinvervoer (tram, metro, bus of waterbus).

In het raam van de aanbeveling van 23 april 2019 aan de paritaire comités en aan de ondernemingen naar aanleiding van de akkoorden van 1 april 2019 gesloten in de Nationale Arbeidsraad werden de sectoren en ondernemingen verzocht in te zetten op een modal shift door de keuze voor openbaar vervoer en alternatieve vervoersvormen te stimuleren. De sociale partners hebben aanbevolen om gebruik te maken van het mobiliteitsbudget zoals ingevoerd bij de wet van 17 maart 2019 en hebben eveneens aanbevolen om gebruik te maken van de fietsvergoeding. De werkzaamheden om dat punt van de voornoemde akkoorden van 1 april 2019 uit te voeren, zijn momenteel aan de gang; bedoeling ervan is om op middellange termijn binnen een gemengde commissie NAR-CRB een nieuw systeem uit te werken dat inzet op het gebruik van duurzame mobiliteitsmodi en de vereenvoudiging van de bestaande stelsels.

4.2.5 Ecocheques

Ingevolge de invoering van een mobiliteitsbudget op 1 maart 2019 heeft de Raad beslist om de lijst van producten en diensten die met ecocheques aangekocht kunnen worden, te wijzigen om rekening te houden met de recente ontwikkelingen inzake zachte mobiliteit (steps, eenwielaars en hoverboards zonder motor of met elektrische motor). Die nieuwe lijst is op 1 september 2019 in werking getreden.

Momenteel wordt ook overwogen of de “korte keten” eventueel moet worden opgenomen in de lijst van producten en diensten die met ecocheques aangekocht kunnen worden. Bij die werkzaamheden zou rekening gehouden moeten worden met de aangekondigde initiatieven op Europees vlak en, meer in het bijzonder, het nieuwe actieplan van de Europese Unie ten gunste van de circulaire economie, waarin de nieuwe strategie daaromtrent wordt vastgesteld ter uitvoering van de Green Deal van de Europese Commissie.

In dat verband werden de ecocheques erkend op Europees niveau als goede praktijk wat de circulaire economie betreft. Zie de volgende link: <https://circulareconomy.europa.eu/platform/en/good-practices/eco-vouchers-encourage-sustainable-consumption-including-second-hand-and-refurbished-goods>.

Tot slot worden de werkzaamheden van de Nationale Arbeidsraad omtrent de monitoring van de overgang naar elektronische ecocheques voortgezet. De Raad heeft zich al meermaals uitgesproken voor een volledige en definitieve overgang naar elektronisch ecocheques. Uitgaande van de eind 2018 geactualiseerde analyse van de Dienst Administratieve Vereenvoudiging (DAV) zou een veralgemening van de elektronische ecocheques zorgen voor een bijkomende besparing op de administratieve lasten van zowat 13 miljoen euro, bovenop de 28 miljoen die sinds 2015 al werden bespaard.

4.3 Werkzaamheden van de Nationale Arbeidsraad in samenhang met het Europees Semester

4.3.1 Burn-out

Ter uitvoering van het interprofessioneel akkoord van 2017-2018 hebben de sociale partners binnen de Nationale Arbeidsraad een globale aanpak en een kader voor het opzetten van pilootprojecten voor primaire preventie van burn-out uitgewerkt (advies nr. 2.080 van 27 februari 2018). De eerste projectcyclus ging van start op 15 december 2018. Na afloop van een uitvoeringsperiode van een jaar zitten de projecten van die eerste cyclus nu in een eindbeoordelingsfase. In de loop van 2020 dient de Nationale Arbeidsraad, bijgestaan door een college van experts, die eerste cyclus globaal te evalueren. Aan de hand van die evaluatie zouden de sociale partners hun aanpak van burn-outpreventie moeten kunnen verfijnen en uit die eerste terugkoppeling vanwege het terrein zouden ze een aantal conclusies en operationele aanbevelingen moeten kunnen halen, die bestemd zijn voor de sectoren en ondernemingen.

Op 1 juni 2019 is trouwens een tweede projectcyclus gestart. Na afloop van een grondig onderzoek van de ingediende subsidie-aanvragen werden 37 projecten van ondernemingen en 3 projecten van sectoren in december 2019 geselecteerd door de minister van Werk, op basis van het in september 2019 uitgebracht advies van de Nationale Arbeidsraad, bijgestaan door een college van experts.

4.3.2 Toekomstgerichte arbeidsorganisatie

Naast de pilootprojecten rond burn-out willen de sociale partners, via een projectoproep, initiatieven stimuleren om toekomstgerichte arbeidsorganisatievormen te ontwikkelen. De besprekingen om dat punt van het interprofessioneel akkoord 2017-2018 te concretiseren, zijn aan de gang.

4.3.3 Herstructureringen

De werkzaamheden die de Nationale Arbeidsraad ter uitvoering van het interprofessioneel akkoord 2017-2018 betreffende de thematiek van de herstructureringen heeft verricht, hebben er op 17 december 2019 toe geleid dat een aantal aanbevelingen aan de paritaire comités en ondernemingen werden aangenomen, die terug te vinden zijn in aanbeveling nr. 28. Die aanbevelingen moeten zorgen voor een betere kwaliteit van de besprekingen tussen de werkgever en de werknemersvertegenwoordigers indien een onderneming in herstructurering is, in het belang van alle betrokken partijen. Het advies nr. 2.149 bevat een overzicht van de resultaten van die werkzaamheden en vermeldt dat de Raad zijn werkzaamheden wil voortzetten om tot voorstellen te komen met het oog op eenvoud en rechtszekerheid. Die werkzaamheden zijn in de Raad van start gegaan.

4.3.4 Overuren

In het raam van de akkoorden van 1 april 2019 heeft de Raad op 23 april 2019 de collectieve arbeidsovereenkomst nr. 129 betreffende vrijwillige overuren gesloten, die beoogt het maximale quotum vrijwillige overuren per kalenderjaar op te trekken van maximaal 100 uren tot maximaal 120 uren. Dat doet geen afbreuk aan de door de arbeidswet van 16 maart 1971 geboden mogelijkheid om per kalenderjaar het maximale aantal vrijwillige overuren bij een door de Koning algemeen verbindend verklaarde collectieve arbeidsovereenkomst te verhogen tot 360 uren.

4.3.5 Detachering van werknemers

In zijn advies nr. 2.147 van 26 november 2019 heeft de Raad zich uitgesproken over een voorontwerp van wet tot omzetting in het Belgisch arbeidsrecht van de laatste Richtlijn 2018/957 betreffende de terbeschikkingstelling van werknemers. Daarin stelt hij voor dat een aantal wijzigingen worden aangebracht in het dispositief van het voorontwerp van wet en legt hij heel in het bijzonder de nadruk op het belang van preventie, door buitenlandse ondernemingen en gedetacheerde werknemers volledige (juiste en actuele), transparante en toegankelijke informatie te verstrekken over de sociale regelgeving die van toepassing is op detachering in België, waarbij de Raad benadrukt dat monitoring, controle en handhaving van de bepalingen inzake detachering uitermate belangrijk zijn.

De Raad deelt in dat advies ook zijn voornemen mee om de vrijstellingsmogelijkheden waarin Richtlijn 96/71/EG voorziet, te bespreken en om zich te buigen over de problemen die zich stellen met het in praktijk brengen van de omzetting van Richtlijn 2014/67/EU inzake de handhaving van Richtlijn 96/71/EG betreffende de terbeschikkingstelling van werknemers. Die werkzaamheden zullen gebeuren in het informatieplatform sociale fraude dat in zijn midden werd opgericht in toepassing van de bepalingen in het Sociaal Strafwetboek. Begin 2020 werd een samenwerkingsprotocol tussen de Nationale Arbeidsraad en de Sociale Inlichtingen- en Opsporingsdienst (SIOD) gesloten om de werking van dat platform te organiseren. Dat platform moet de dialoog tussen enerzijds de regering en de SIOD, en anderzijds de sociale partners inzake socialefraudebestrijding bevorderen.

4.3.6 Aanvullende pensioenen

In het kader van de werkzaamheden van de werkgroep met de sociale partners binnen de beleidscel Pensioenen heeft de Raad zich in zijn advies nr. 2.155 grondiger gebogen over een aantal interpretatieproblemen die rijzen met betrekking tot de toepassing van de wetgeving die op termijn elk verschil in behandeling dat berust op het onderscheid tussen arbeiders en bedienden inzake aanvullende pensioenen moet opheffen. Advies nr. 2.155 geeft antwoorden op die praktische vragen zodat alle betrokken actoren vooruitgang kunnen boeken in hun werkzaamheden met het oog op het opheffen van de verschillen in behandeling tussen arbeiders en bedienden inzake aanvullende pensioenen.

In zijn aanbeveling van 23 april 2019 aan de paritaire comités en aan de ondernemingen naar aanleiding van de akkoorden van 1 april heeft de Nationale Arbeidsraad bovendien de onderhandelaars op sector- en ondernemingsvlak gevraagd om inspanningen te leveren om het verschil in behandeling dat berust op het onderscheid tussen arbeiders en bedienden inzake aanvullende pensioenen op te heffen, in het bijzonder in de sectoren en ondernemingen waar het verschil nog zeer groot is. Tot slot heeft de Raad gevraagd dat alle sectoren hem tegen 1 september 2019 een gemotiveerd verslag bezorgen omtrent de geboekte vooruitgang. De Raad zal vervolgens een globaal monitoringsverslag ten behoeve van de Groep van 10 opstellen, die hieruit de gepaste conclusies zal trekken.

De Nationale Arbeidsraad en de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven hebben op 29 april 2019, samen met het Algemeen Beheerscomité voor het Sociaal Statuut der Zelfstandigen (voor het gedeelte van de zelfstandigen) een advies uitgebracht waarin ze zich eenparig hebben uitgesproken over de omvang en verdeling van de welvaartsenveloppe die beschikbaar is voor de socialezekerheidsuitkeringen en de sociale bijstand voor de periode 2019-2020. De uitvoering van dat advies maakt integraal deel uit van de akkoorden van 1 april 2019.

In hun advies hebben de Raden en het ABC getracht de welvaartsvastheid van de uitkeringen te garanderen rekening houdend met het verzekering- en het solidariteitsprincipe. Ze hebben ook de wens uitgedrukt de armoedekloof verder te verkleinen en oplossingen voor te stellen voor specifieke probleemsituaties - in het bijzonder de situatie van de eenoudergezinnen -, zonder daarbij nieuwe werkloosheids- en inactiviteitsvallen te creëren en er ook op te letten dat ze met hun maatregelen geen bijkomende verschillen doen ontstaan tussen het stelsel van de zelfstandigen en het stelsel van de werknemers.

Bijlage 10: Advies van de Nationale Hoge Raad voor Personen met een Handicap

1. Onderwerp

De Europa 2020-strategie heeft tot doel de verbetering van de indicatoren voor duurzame ontwikkeling inzake groei, werkgelegenheid en milieubescherming op elkaar af te stemmen en tegelijk het concurrentievermogen van Europa op wereldvlak te vergroten. In het kader van deze strategie dient elke lidstaat bij de Europese Commissie een uitgewerkt programma in met nationale doelstellingen die voortvloeien uit de ambities die op Europees niveau vastgesteld zijn. Dit is het nationaal hervormingsprogramma (NHP).

De Eerste Minister heeft het advies van de NHRPH gevraagd ter voorbereiding van het NHP 2020.

2. Analyse

Op 27 februari 2019 wees de Europese Commissie in het evaluatieverslag van België in het kader van het Europees semester op het volgende:

- a) De inactiviteitsgraad behoort tot de hoogste in de EU en personen met een handicap lopen in vergelijking met andere landen meer risico op armoede of sociale uitsluiting (blz. 5).
- b) Personen met een handicap staan voor bijzonder stevige uitdagingen op het gebied van de toegang tot de gezondheidszorg (blz. 8).
- c) De inactiviteitsgraad behoort tot de hoogste in de EU en een toenemend deel van de inactieven is ziek of invalide. In 2017 bedroeg de inactiviteitsgraad (25 - 64 jaar) 23,4 %, wat ruim boven het EU-gemiddelde van 20,4 % is. Hoewel de inactiviteitsgraad in de loop der tijd stabiel is gebleven, zijn de redenen voor inactiviteit aanzienlijk veranderd. De inactieve bevolking tussen 25 en 64 jaar die ziek of invalide was, nam toe van 16 % in 2007 tot 30 % in 2017 (blz. 36).
- d) Personen met een handicap staan voor bijzonder grote uitdagingen op het gebied van armoede, onderwijsniveau en werkgelegenheid. De werkgelegenheidsgraad voor personen met een handicap is veel lager dan het EU-gemiddelde (40,5 % tegenover 48,1 %). De overgang van de traditionele benadering van het welzijn van personen met een handicap naar een op rechten gebaseerde benadering (waarbij personen met een handicap worden beschouwd als actieve burgers die toegang tot alle gemeenschapdiensten nodig hebben) verloopt traag. Aangezien allerlei domeinen (werk, onderwijs, diensten, sociale uitkeringen enz.) moeten worden aangepakt, maakt het ontbreken van een de-institutionaliseringstrategie in overleg tussen het federale en het deelstaatniveau (in overeenstemming met het VN-Verdrag inzake de rechten van personen met een handicap) het moeilijker om de situatie aan te pakken (blz. 49).
- e) Er moet ook fors worden geïnvesteerd in sociale inclusie, met name om te zorgen voor gelijke en inclusieve toegang tot diensten (met inbegrip van gezondheidszorg en langdurige zorg), volledige deelname van personen met een handicap aan de samenleving (blz. 49).

Op 5 juni 2019 heeft de Europese Raad België een reeks aanbevelingen overhandigd voor zijn nationaal hervormingsprogramma 2020:

1. "ervoor zorgen dat het nominale groeipercentage van de primaire netto-overheidsuitgaven in 2020 niet hoger ligt dan 1,6 %, hetgeen neerkomt op een jaarlijkse structurele aanpassing van 0,6 % van het bbp; eventuele meevallers gebruiken om de overheidsschuldquote sneller te verminderen; de hervormingen voortzetten om de budgettaire houdbaarheid van de stelsels voor langdurige zorg en pensioenen te waarborgen, onder meer door de mogelijkheden voor vervroegde uittreding uit de arbeidsmarkt te beperken; de samenstelling en efficiëntie van de publieke uitgaven verbeteren,

- met name door middel van uitgaventoetsingen, en de coördinatie van het begrotingsbeleid door alle overheidsniveaus verbeteren om ruimte te creëren voor openbare investeringen;
2. de hindernissen om te werken wegnemen en de doeltreffendheid van een actief arbeidsmarktbeleid versterken, met name voor laagopgeleiden, oudere werknemers en personen met een migrantenachtergrond; de prestaties en de inclusiviteit van de onderwijs- en opleidingssystemen verbeteren en de vaardighedenmismatches aanpakken;
 3. het investeringsgerelateerde economische beleid toespitsen op duurzaam vervoer, met inbegrip van verbetering van de spoorweginfrastructuur, decarbonisatie en energietransitie en onderzoek en innovatie, met name op het gebied van digitalisering, rekening houdend met regionale verschillen; de groeiende mobiliteitsuitdagingen aanpakken door de prikkels te versterken en belemmeringen weg te nemen om vraag naar en aanbod van collectief vervoer en vervoer met een lage emissie te vergroten;
 4. de regelgevende en administratieve druk verminderen om ondernemerschap te stimuleren en de belemmeringen voor concurrentie in de dienstensector, met name telecommunicatie-, detailhandels- en professionele diensten, op te heffen.”

3. Advies

De NHRPH zou graag de volgende punten als prioriteiten opgenomen zien in het NHP 2020, rekening houdend met de bevindingen van de Commissie, de aanbevelingen van de Europese Raad en de door de verenigingen op het terrein vastgestelde verslechtering van de leefomstandigheden van personen met een handicap (zie verder):

- a. De tewerkstellingsgraad van personen met een handicap en zieken effectief verhogen

De verwachte wedertewerkstellingen als gevolg van de back-to-workmaatregel zijn uitgebleven wegens een gebrek aan begeleiding. Er moeten personele middelen zijn om zieke werknemers en werknemers met een handicap aan het werk te krijgen en te begeleiden (advies 2015-32).

Meer fundamenteel is het dringend noodzakelijk dat de regering op concrete wijze een maatschappelijke verantwoordelijkheid van de werkgevers in de privésector invoert. De NHRPH neemt nota van de inwerkingtreding van het nieuwe koninklijk besluit tot bepaling van de voorwaarden inzake positieve actie betreffende redelijke aanpassingen voor personen met een handicap. De NHRPH wacht op een concrete beoordeling ervan.

Als grootste werkgever van het land moet de Staat het goede voorbeeld geven door personen met een handicap in dienst te nemen. Het laatste BCAPH-verslag van 2018 maakt gewag van een gemiddelde tewerkstellingsgraad van minder dan 2 % in het federaal openbaar ambt. In zijn advies 2017-01 formuleert de NHRPH een aantal aanbevelingen om de tewerkstelling van personen met een handicap en zieken in het openbaar ambt te ondersteunen.

- b. Het reglementair kader hervormen

Het stelsel van de tegemoetkomingen voor personen met een handicap – wet van 27 februari 1987 – voorziet absoluut niet meer in de behoeften van personen met een handicap: de inkomensvervangende tegemoetkoming ligt 20 % onder de armoedegrens, het inkomen van het jaar -2/-1 wordt in aanmerking genomen, het duurt lang om de dossiers te behandelen, er zijn geen concrete maatregelen of overstapmaatregelen om de terugkeer naar het werk te ondersteunen, ... Allemaal situaties die personen met een handicap verder in de armoede duwen.

Er is dringend nood aan een grondige hervorming van de wet, die op 1 februari 2020 201.192 begunstigden aanbelangt (memorandum 2019).

Het begrip 'vroegere toestand' in artikel 100 van de gecoördineerde wet van 14 juli 1994 (RIZIV-stelsel) sluit begeleidingsmaatregelen voor de (weder)tewerkstelling uit voor personen bij wie de handicap zich op zeer jonge leeftijd manifesteerde. De NHRPH benadrukt dat een dergelijke maatregel anachronistisch is en dat de tekst moet worden herschreven om werknemers met een handicap een volledige en duurzame sociale bescherming te garanderen, ongeacht de oorzaak van hun handicap.

c. Opleidingen moeten toegankelijker en van hogere kwaliteit worden. De overwegingen van de afgelopen jaren in verband met schooluitval en de ontoereikendheid van opleidingen en vakrichtingen die niet of nauwelijks beantwoorden aan de behoeften van de arbeidsmarkt, gelden des te meer voor studenten met een handicap. De NHRPH herinnert ook aan zijn oproep tot meer inclusief onderwijs, wat ook zou moeten bijdragen tot minder schooluitval. Dit betekent niet de afschaffing van het bijzonder onderwijs, maar de aanpassing van het gewone onderwijs aan de behoeften van kinderen met een handicap, door middel van gedifferentieerde pedagogische benaderingen en gebaseerd op de behoeften van de leerling en niet op zijn handicap. In 2019 hebben de VN-deskundigen hierover een duidelijke vraag aan België gesteld (aanbevelingen VN-experten, p. 5 punt 22).

d. Op het gebied van mobiliteit moet prioriteit worden gegeven aan toegankelijk vervoer voor iedereen en aan intermodaliteit: zelfstandig een trein of bus kunnen nemen is noodzakelijk om volwassenen en kinderen met een handicap toegang te geven tot werk en opleiding. Langetermijnplanning is belangrijk. Door het rollend materiaal dat de NMBS thans aankoopt, zullen de treinen de komende dertig jaar niet toegankelijk zijn voor personen met een handicap (perscommuniqué van de NHRPH van 23/12/2019) en personen met beperkte mobiliteit (m.a.w. 1 op de 3 personen in België). Deze maatregel staat bovendien haaks op de doelstellingen voor duurzame ontwikkeling die België nochtans heeft onderschreven.

e. Op het gebied van zorg moeten patiënten die thans geen toegang hebben tot zorg door gebrek aan geld of informatie, een betere toegang ertoe krijgen. Tevens is er nood aan een betere toegankelijkheid van de ziekenhuizen en toegang tot informatie en opleiding voor professionele dienstverleners. Een collectief zorgkader dat ook toegankelijk is voor personen met een handicap is een prioriteit; indien nodig moet worden voorzien in specifieke zorg. Meer details in de nota van de NHRPH van 19/09/2017.

f. Op het gebied van toegang tot het pensioen herinnert de NHRPH eraan dat het voor veel personen met een handicap, maar ook voor hun mantelzorgers moeilijk is om hun loopbaan te verlengen. Het zou integendeel mogelijk moeten zijn het einde van hun loopbaan aan te passen en onderbrekingsperiodes tijdens hun loopbaan gelijk te stellen. Personen met een handicap en/of hun mantelzorgers hebben vaak minder werkvooruitzichten en loopbaanmogelijkheden, vaak tegen hun wil in, met alle situaties van sociale uitsluiting en armoede op lange termijn van dien (details in de studie van de Koning Boudewijnstichting).

Op pensioen gaan klinkt voor personen met een handicap vaak als een tweede hellevaart, omdat de kosten van het ouder worden en hun gezondheidstoestand onvermijdelijk stijgen. De regering zou ook de invoering van een ander mechanisme moeten bestuderen, namelijk de loopbaan jaren van personen met een handicap gunstiger in aanmerking nemen om zo hun tewerkstelling te bevorderen. De NHRPH is daarentegen van mening dat een vervroegde toegang tot het rustpensioen (met behoud van de rechten) moet worden bestudeerd voor personen met een handicap. Dit zou hen aanmoedigen om te werken, waarbij tegelijkertijd rekening wordt gehouden met de voor hen zware activiteit.

g. Op het gebied van de structuurfondsen dringt de NHRPH erop aan dat zij worden ingezet voor een beleid dat personen met een handicap en hun gezinnen daadwerkelijk ondersteunt bij de ontwikkeling van een zelfstandig leven en hun inclusie in het gemeenschapsleven. De structuurfondsen moeten in de eerste plaats worden ingezet voor de institutionele overgang van personen met een handicap: namelijk huisvesting en aangepaste collectieve hulp.

h. Op het vlak van armoedebestrijding herinnert de NHRPH nogmaals aan de pijler van de Europa 2020-strategie met betrekking tot armoedebestrijding en in het bijzonder aan de doelstelling om het aantal personen in bestaansonzekerheid in België te verminderen. De armoedecijfers stijgen al jarenlang (2.250.000 personen lopen een zeer groot armoederisico) en de toename van de werkgelegenheid in België is de armsten niet ten goede gekomen: de leefomstandigheden van personen met een handicap in België behoren tot de slechtste in Europa.

De regeringen moeten dringend op een coherente en complementaire manier werken aan een interfederale strategie ter bestrijding van armoede en sociale uitsluiting van alle kwetsbare groepen: er moet worden uitgegaan van de behoeften van de verschillende groepen en het beleid moet op alle niveaus worden geïntegreerd. Dit plan moet worden gezien als een essentiële bijdrage aan de economische, sociale en politieke stabiliteit van het land. Bovendien had het Rekenhof in zijn controle van het tweede federaal plan armoedebestrijding (blz. 1 en 16) betreurd dat de interministeriële conferentie Sociale Integratie sinds 2013 wordt onderbenut en sindsdien niet meer heeft vergaderd of substantieel werk geleverd.

De NHRPH roept op tot een snelle reactivering van de interministeriële conferentie om krachtige en op elkaar afgestemde armoedebestrijdingsmaatregelen te plannen.

Het boek Handicap en armoede (december 2019) bevat een aantal essentiële aanbevelingen om handicapgerelateerde armoede terug te dringen. Bijzondere aandacht gaat naar:

1. een betere inkomensbescherming: de IVT verhogen, de 'prijs van de liefde' afbouwen, de toekenningsprocedure administratief vereenvoudigen, de evaluatiecriteria en de toepassing ervan grondig onderzoeken;
2. een volwaardig burgerschap: de maatschappelijke participatie monitoren; handstreaming versterken, 'handicap'-indicator, interfederale aanpak;
3. deelname aan de arbeidsmarkt als positieve maatregel: activiteitsvallen terugdringen/vermijden, aangepast werk voor personen met een handicap;
4. verminderen van niet-gebruik (non take-up): een meer outreachende, proactieve benadering binnen de eerstelijnsdiensten; nadenken over het gebruik van digitale technologieën; bijzondere aandacht voor personen met een migratie-achtergrond.

Deze overwegingen en standpunten doen denken aan deze van het Belgisch Platform tegen armoede en sociale uitsluiting EU2020 van 31 januari jongstleden:

1. de tegemoetkomingen optrekken tot boven de armoedegrens en de volledige sociale bescherming van de bevolking verzekeren,
2. gratis kinderopvang, onderwijs, gezondheidszorg en degelijke huisvesting en adequate voeding voor kinderen,
3. actieve en sociale inclusie van personen die hun baan hebben verloren en die niet meer gewenst zijn op de arbeidsmarkt,
4. dak- en thuisloosheid voorkomen en bestrijden,

5. en ten slotte een beleid uittekenen en uitvoeren dat gericht is op een betere integratie van migranten (taalcursussen, erkenning van diploma's en competenties, ondersteuning van sociale diensten enz.).

De NHRPH staat volledig achter deze aanbevelingen, omdat een chronische ziekte of een handicap bovengenoemde risico's nog verder vergroot. Daarom steunt de NHRPH de aanpak van het Belgisch Platform tegen armoede en sociale uitsluiting EU2020, dat vraagt om zijn Opinie van 31/01/2020 bij het NHP 2020 te voegen.

De NHRPH herinnert ook aan de vele conclusies en aanbevelingen van het tweejaarlijkse verslag 2018-2019 Duurzaamheid en armoede en aan de gevolgen van de klimaatveranderingsproblematiek op het vlak van armoede. Het is van cruciaal belang dat de armoededimensie wordt meegenomen bij het uitstippelen van het milieubeleid, anders worden armen nog meer uitgesloten.

De NHRPH herinnert aan de opmerkelijke bijdrage van de heer Wim Van Lancker (KU Leuven), die erop wees dat

- de herverdelende werking van de sociale uitgaven met 13 % is afgenomen tussen 2005 (48 %) en 2018 (35 %);
- de armoede in dezelfde periode zijn hoogste niveau heeft bereikt: 16,4 % tegenover 14,8 %.

Dit is de slechtst denkbare combinatie. Hierdoor

1. zijn er in België veel meer mensen in armoede in vergelijking met andere landen
2. en geraken die mensen er ook moeilijker uit.

We hebben een langetermijnplan nodig met een duidelijke visie van 'welk samenlevingsmodel we willen', anders zitten we hier binnen 25 jaar opnieuw zonder resultaat! De doelstellingen moeten worden uitgesplitst op

- lokaal niveau: directe ondersteuning, toegankelijke dienstverlening en preventief werk; outreachend werken en toekennen van rechten;
- regionaal niveau: huisvesting, tewerkstelling, zorg, onderwijs, kinderopvang
- federaal niveau: sociale zekerheid, fiscaliteit, gezondheidszorg

Overleg over alle niveaus heen is de sleutel tot succes.

i. Op het gebied van de statistieken bestaat er geen eenduidige definitie van het begrip 'handicap' of een duidelijk verband tussen de verschillende erkenningsstelsels. Zo worden personen met een handicap die door de DG Personen met een handicap worden erkend, niet noodzakelijkerwijs erkend door de regionale agentschappen (AVIQ, Phare, VDAB enz.). Zij dreigen bijgevolg buiten de tewerkstellings- en opleidingsmogelijkheden te vallen. De toekomstige regeringen moeten hun databanken integreren en samenwerken om een beleid te ontwikkelen dat werkelijk beantwoordt aan de behoeften van de personen op de voormelde gebieden.

j. In termen van politiek functioneren wordt het echt noodzakelijk en dringend dat de verschillende bevoegdheidsniveaus met elkaar praten en samenwerken om volledige en geïntegreerde antwoorden te geven op de behoeften van de personen. Alle IMC's moeten worden gereactiveerd.

k. Het gebruik van makkelijk leesbare en begrijpelijke taal (easy to read) bevorderen, gebarentaal veralgemenen, en ook proactieve en competente sociale loketten herinvoeren – allemaal essentiële instrumenten in de strijd tegen armoede in het dagelijks leven.

l. Tot slot wordt het voor het opstellen van de NHP's en de correcte input voor het Europees semester van essentieel belang om alle actoren van het maatschappelijk middenveld die dicht bij armoede en kwetsbare groepen in onze samenleving staan, actief en duurzaam bij het proces te betrekken. België wordt vaak genoemd als voorbeeld van overleg. Er zijn veel plaatsen voor denkoefeningen: bij vele ervan worden de rechtstreekse belanghebbenden vaak betrokken. De politieke besluitvorming moet dringend de dagelijkse behoeften als uitgangspunt nemen. De NHRPH wenst dat het volgende NHP het resultaat zal zijn van een daadwerkelijk participatieve en inclusieve denkoefening over ieders behoeften.

Bijlage 11: Advies van de Federale Raad voor Duurzame Ontwikkeling

1. Context

- Het Nationaal Hervormingsprogramma (NHP) maakt deel uit van het "Europees semester", een cyclus van coördinatie van het economisch en begrotingsbeleid in de EU. Het NHP geeft de maatregelen weer die de betrokken lidstaat genomen heeft als reactie op de landenspecifieke aanbevelingen van de Europese Raad en als invulling van de doelstellingen van de Europese strategie 2020.
- Het NHP van ons land wordt opgesteld in coördinatie tussen de federale regering en de regeringen van de gewesten en de gemeenschappen. Hiervoor bestaat een politiek begeleidingscomité en een overlegcomité dat de verschillende overheden samenbrengt. De redactie gebeurt door een redactiecomité onder leiding van de Kanselarij van de Eerste Minister. In dit redactiecomité zijn de FOD Financiën, het Federaal Planbureau (i.s.m. de FOD Economie), de FOD Sociale Zekerheid, de FOD Werkgelegenheid en de gewesten en gemeenschappen vertegenwoordigd.
- Voor de opmaak van het NHP is er ook een consultatie van de sociale partners en het middenveld. Zowel de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven, de Nationale Arbeidsraad als de FRDO wordt elk jaar gevraagd het redactiecomité te adviseren bij de opmaak van het programma. Deze inbreng wordt als bijlage aan het NHP gepubliceerd. Zo kreeg de FRDO per brief van 29 januari 2020 van de Eerste minister de vraag voor een inbreng voor het NHP 2020 van ons land. Het advies van de FRDO wordt gevraagd tegen 8 maart 2020. Het NHP 2020 zelf wordt eind april aan de Europese Commissie overgemaakt.
- Ter voorbereiding van zijn advies organiseerde de FRDO in zijn werkgroep Strategieën een hoorzitting op 17 februari 2020. Veerle Nuyts, European Semester Officer voor ons land, lichtte de nieuwe aanpak van de EU inzake het Europees Semester toe. Deze aanpak is gestoeld op gewijzigde prioriteiten inzake groei, zoals vastgelegd in de "Jaarlijkse strategie voor duurzame groei 2020" en andere documenten⁹⁰. "De EU wil tot een nieuw groeimodel komen waarin er rekening mee gehouden wordt dat onze natuurlijke hulpbronnen eindig zijn en waarin wordt gezorgd voor werkgelegenheid en blijvende welvaart voor de toekomst. Een duurzame groeistrategie moet van Europa het eerste klimaatneutrale en hulpbronnefficiënte continent ter wereld maken dat klaar is voor het digitale tijdperk, zonder in te boeten aan sociale rechtvaardigheid."
- Deze Green Deal "maakt integraal deel uit van de strategie van deze Commissie om de doelstellingen voor duurzame ontwikkeling van de Agenda 2030 van de Verenigde Naties en de andere prioriteiten van de politieke beleidslijnen van voorzitter Von der Leyen te verwezenlijken. In het kader van de Green Deal zal de Commissie het proces van macro-economische coördinatie in het kader van het Europees semester bijstellen om de duurzameontwikkelingsdoelstellingen van de Verenigde Naties te integreren, duurzaamheid en het welzijn van burgers bij het economisch

⁹⁰ COM(2019)650 van 17.12.2019. Zie ook COM(2019)640 van 11.12.2019 (De Europese Green Deal), COM(2020)14 van 14.1.2020 (Een sterk sociaal Europa voor rechtvaardige transities) en COM (2020)55 van 5.2.2020 (Evaluatie van de economische governance)

beleid centraal te stellen en ervoor te zorgen dat bij het ontwikkelen en uitvoeren van EU-beleid de duurzameontwikkelingsdoelstellingen vooropstaan.”⁹¹

- Concreet betekent dit dat het Europees Semester voortaan deze SDG zal integreren door de vooruitgang inzake deze doelstellingen op te volgen, de inspanningen terzake van de lidstaten te coördineren en beleidsmaatregelen aan te bevelen op het vlak van structurele hervormingen, investeringen en fiscaal beleid. De Nationale Hervormingsprogramma’s van de lidstaten zullen met deze nieuwe aanpak rekening moeten houden.
- Welke gevolgen dit reeds heeft voor het NHP 2020 van België, werd tijdens de hoorzitting toegelicht door Pierre Vanheuverzwijn van de Kanselarij. Ons land zal de SDG in zijn NHP 2020 integreren door een bijkomende kolom voor de SDG op te nemen in de rapporteringstabel, door een link te leggen met de SDG in de verschillende secties (ook waar het gaat om investeringen) en door een pagina op te nemen over de governance van de SDG in ons land. De heer Vanheuverzwijn stelde dat deze aanpassingen relatief beperkt blijven, maar het gaat om een overgangsjaar: in het NHP van volgend jaar kunnen de SDG ruimer aan bod komen, zeker indien de Europese Commissie aanbevelingen in die zin zou formuleren.

2. Inbreng van de FRDO voor het Nationaal Hervormingsprogramma 2020

- De FRDO vindt het belangrijk om als stakeholderorganisatie een inbreng te formuleren voor het NHP. De raad wijst er evenwel op dat de termijn om deze inbreng vorm te geven (5 weken) zeer beperkt is, en vraagt om bij de opmaak van het volgende NHP de timing te herbekijken. Het moet mogelijk zijn de raad vroeger in het proces te betrekken, bijvoorbeeld op basis van een draft of de krachtlijnen ervan, zodat er meer tijd is om een advies op te stellen.
- De FRDO is als raad duurzame ontwikkeling verheugd met de nieuwe oriëntatie van het Europees Semester, die erop neerkomt dat duurzaamheid een centrale plaats toebedeeld krijgt in deze beleidscyclus van de Unie en zijn lidstaten. De FRDO heeft in de adviezen van de voorbije jaren over het NHP immers steeds gevraagd het beleid te situeren “in een kader van duurzame ontwikkeling, om vanuit die invalshoek te kunnen komen tot een integratie van diverse beleidsdomeinen (economie, sociale zaken, fiscaliteit, onderwijs, energie, begroting, mobiliteit, klimaat...)”⁹².
- De FRDO begrijpt dat het NHP 2020 een overgangsrapport is, dat het potentieel van de SDG nog niet ten volle kan benutten. Toch meent de raad dat het NHP 2020 verder zou kunnen gaan dan de geplande korte beschrijving van de governance op het vlak van de SDG in België. De FRDO vraagt deze formele pagina aan te vullen met een inhoudelijke en beleidsmatige stand van zaken van duurzame ontwikkeling in ons land, waarvoor onder meer geput kan worden uit het federaal rapport duurzame ontwikkeling 2019 (dat aan de hand van 51 opvolgingsindicatoren evalueert hoe het met de realisatie van de SDG in ons land gesteld is⁹³), uit de adviezen van de CRB en de NAR over de indicatoren duurzame ontwikkeling⁹⁴ en uit het “country report Belgium 2020” dd 26

⁹¹ https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:b828d165-1c22-11ea-8c1f-01aa75ed71a1.0005.02/DOC_1&format=PDF § 7

⁹² Briefadvies over het NHP 2019 (15 maart 2019)

⁹³ Zie <https://www.frdo-cfdd.be/nl/publicaties/advices/advies-over-het-federaal-rapport-inzake-duurzame-ontwikkeling-2019>

⁹⁴ <https://www.ccecrb.fgov.be/p/fr/731/cce-et-cnt-se-prononcent-sur-les-objectifs-de-developpement-durable-de-l-onu>

februari 2020 van de Commissie⁹⁵ dat in bijlage E een beoordeling bevat van de realisatie van de SDG in ons land op basis van de Eurostat-indicatoren.⁹⁶ Op die manier kan men inschatten in welke domeinen ons land al dan niet goed scoort in de uitvoering van de SDG, en gepaste beleidsmaatregelen nemen om tot een coherente implementatie van de SDG te komen.

- Verder vraagt de FRDO het beleid in de verschillende secties daadwerkelijk af te toetsen aan de doelstellingen voor duurzame ontwikkeling als geheel, en zich niet te beperken tot een loutere vermelding van het SDG-nummer waaraan een actie of maatregel kan verbonden worden. De SDG staan immers niet op zich, maar zijn onderling verbonden. Daarom dient elke sectie van het NHP2020 idealiter niet alleen te vermelden waar een maatregel past in een doelstelling, maar ook waar deze een negatieve impact kan hebben op andere doelstellingen en welke afwegingen hierbij gemaakt zijn, of waar synergieën mogelijk zijn met andere doelstellingen. Het federaal rapport voor duurzame ontwikkeling 2017 wees in die zin reeds op de onderlinge verbanden tussen de SDG voor drie thema's: armoede en inkomensongelijkheid, energie en klimaat en vervoer. Op die manier vormen de SDG een instrument voor de horizontale beleidsintegratie die essentieel is om tot een duurzame ontwikkeling te komen.
- Naast een horizontale beleidsintegratie (tussen domeinen) bepleit de FRDO in zijn adviezen ook een daadwerkelijke verticale beleidsintegratie (tussen beleidsniveaus). De voorbije jaren heeft de raad bij herhaling vastgesteld dat deze verticale integratie in ons land problematisch is, en dat dit weegt op de performantie van het beleid op diverse vlakken. In dit licht heeft de FRDO zich voorstander getoond van een aantal interfederale of nationale initiatieven, zoals de nationale strategie duurzame ontwikkeling (NSDO), het Nationaal Energie Klimaat Plan 2030⁹⁷, het intra-Belgisch Platform Circulaire Economie, een interfederaal pact voor de luchtkwaliteit, een interfederale strategische visie inzake mobiliteit en een nationaal transversaal platform voor de transitie naar een duurzaam voedingssysteem⁹⁸. Ook het vermelde "country report Belgium 2020" wijst er op dat "The fragmentation of policy action is not offset by effective coordination, seeking out synergies, which makes the business environment more complex."⁹⁹ Dit probleem stelt zich ook op begrotingsvlak: "Budgetary coordination is not sufficiently effective yet, as the 2013 cooperation agreement has not been fully implemented"¹⁰⁰
- De FRDO betreurt dat interfederale initiatieven vaak niet van de grond komen, te weinig onderdersteund worden, te beperkt blijven qua ambitie of te weinig blijf geven van een geïntegreerde systemische visie. Zo komt het eind vorig jaar goedgekeurde Nationaal Energie Klimaat Plan 2030 geenszins tegemoet aan de aanbevelingen die de FRDO samen met zes andere adviesraden ervoor formuleerde¹⁰¹. Hetzelfde geldt voor de nationale strategie duurzame ontwikkeling (NSDO) als instrument voor de uitvoering van de 2030 agenda in België. De NSDO die in mei 2017 werd aangenomen, is een weinig ambitieuze kadertekst waarin te weinig rekening is gehouden met de vraag van negen adviesraden (waaronder de FRDO)¹⁰² aan de verschillende overheden om de werkzaamheden rond hun respectievelijke strategieën duurzame ontwikkeling (inclusief de klimaatstrategieën) zoveel mogelijk op elkaar afstemmen (methodologie, timing,

⁹⁵ https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/2020-european_semester_country-report-belgium_en.pdf

⁹⁶ De vermelding van deze potentiële informatiebronnen hier, betekent niet dat de FRDO akkoord gaat met alle erin vermelde indicatoren of met alle besluiten die eruit getrokken worden.

⁹⁷ <https://www.frdo-cfdd.be/sites/default/files/content/download/files/2018a06n.pdf>

⁹⁸ <https://www.frdo-cfdd.be/sites/default/files/content/download/files/2018a06n.pdf>

⁹⁹ https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/2020-european_semester_country-report-belgium_en.pdf p 62

¹⁰⁰ https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/2020-european_semester_country-report-belgium_en.pdf p 22

¹⁰¹ <https://www.frdo-cfdd.be/sites/default/files/content/download/files/2019a03n.pdf>

¹⁰² <https://www.frdo-cfdd.be/sites/default/files/content/download/files/2016a07n.pdf>

monitoring, indicatoren...) zodat maximaal efficiënt kan worden gewerkt voor de NSDO, de EU-strategie voor het halen van de 2030 ASD en het VN-proces. Ondertussen is dit NSDO-proces, dat een richtinggevend en coördinerend kader zou moeten vormen voor de actieplannen van de verschillende entiteiten, zelfs helemaal stilgevallen binnen de Interministeriële Conferentie Duurzame Ontwikkeling (IMCDO). De FRDO roept de overheden op hun verantwoordelijkheid te nemen om dit proces te heractiveren – zo zou het nuttig zijn dat de IMCDO de integratie van de SDG in het Europese Semester en het NHP opvolgt

- In dezelfde lijn betreft de FRDO dat ook het NHP als nationaal mechanisme in vele opzichten niet meer inhoudt “dan een inventaris van wat op de verschillende beleidsniveaus gebeurt”¹⁰³ en vraagt de raad dat het NHP 2020 om tegemoet te komen aan de aanbevelingen van de Commissie, in diverse domeinen meer aandacht zou schenken aan mogelijke initiatieven om te komen tot een coöperatief federalisme, met “een betere, elkaar versterkende samenwerking tussen beleidsniveaus”.¹⁰⁴ De SDG kunnen hiervoor een hefboom vormen, op basis van een analyse van mogelijke tekortkomingen en “missing links” in de bestaande samenwerking tussen de beleidsniveaus die een geïntegreerde uitvoering van de SDG kunnen bemoeilijken. Deze analyse zou dan moeten leiden tot bijkomende of vernieuwde afspraken tussen de beleidsniveaus om tegemoet te komen aan de EU-aanbevelingen en doelstellingen. In zijn recente country report voor ons land (3.4.4) wijst de Commissie immers op tekortkomingen in het beleid door een gebrekkige coördinatie van beleidsniveaus in diverse domeinen als publieke investeringen, gezondheid, digitalisering, arbeidsmarkt, klimaatbeleid, mobiliteit en vergroening van de fiscaliteit. Volgens studies waarop de Europese Commissie zich baseert, zou onder bepaalde assumpties een effectief klimaatbeleid onder meer op de arbeidsmarkt een positieve impact kunnen hebben: “The employment impact of the Paris Climate Agreement is positive and among the highest in the EU. A study that investigates employment impacts in the EU of the policies necessary to meet the 2°C limit by 2050 shows a 1% increase in employment in Belgium or an additional 60,000 jobs as compared to the baseline scenario (European Commission, 2019d).”¹⁰⁵
- Wat de fiscaliteit betreft, stelt de Commissie “In budgetary terms, Belgium is among the countries that could benefit the most from introducing an ambitious carbon and energy taxation.”¹⁰⁶ De uitdaging zal erin bestaan, op EU zowel als nationaal niveau, dit prijssignaal – ook voor niet-ETS sectoren- in het kader van de koolstoftransitie (waarbij externe kosten in grotere mate geïnternaliseerd worden) op zo’n manier na een impactanalyse concreet gestalte te geven dat het de competitiviteit van onze economie niet schaadt maar juist versterkt, en dat rekening gehouden wordt met een mogelijke impact op kwetsbare consumenten en werknemers. In de Green Deal van de Commissie is daarvoor een “just transition fund” voorzien, “designed to ensure that the transition towards EU climate neutrality is fair by helping the most affected regions in Belgium to address the social and economic consequences.”¹⁰⁷ Gezien de EU de stap naar klimaatneutraliteit ook op andere manieren financieel zal begeleiden, onder meer via de Europese Investeringsbank, is de FRDO van mening dat het NHP2020 melding dient te maken van mogelijke initiatieven van ons land waarbij Europese fondsen gemobiliseerd kunnen worden om de koolstoftransitie sociaal rechtvaardig door te voeren.
- In dit verband wijst de raad, wat het luik “investeringen” van het NHP betreft, ook op de noodzaak financiële stromen te heroriënteren naar de financiering van de koolstoftransitie. De raad heeft het

¹⁰³ http://www.frdo-cfdd.be/sites/default/files/content/download/files/2014a02n_0.pdf

¹⁰⁴ https://www.frdo-cfdd.be/sites/default/files/content/download/files/2018a11n_0.pdf

¹⁰⁵ https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/2020-european_semester_country-report-belgium_en.pdf p 66

¹⁰⁶ https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/2020-european_semester_country-report-belgium_en.pdf p 70

¹⁰⁷ https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/2020-european_semester_country-report-belgium_en.pdf p 7

afgelopen jaar veel aandacht besteed aan deze materie, en daarover een reeks voorstellen geformuleerd in zijn advies “over het nationaal pact voor strategische investeringen en de financiering van de transitie naar een koolstofvrije economie”¹⁰⁸. Daarbij komen onder meer de Europese begrotingsregels aan bod die momenteel investeringen in de koolstoftransitie kunnen bemoeilijken (punt 1.2). De Europese Commissie zelf heeft daarover in een recente mededeling opnieuw het debat geopend¹⁰⁹. De FRDO meent dat ons land hierop aansluitend zijn standpunt terzake moet herformuleren en dit in het NHP 2020 verduidelijken. In die context vraagt de raad in het NHP ook te specificeren hoe het Nationaal pact voor strategische investeringen effectief gerealiseerd zal worden: anderhalf jaar na de lancering ervan is nog niet duidelijk hoe de geïdentificeerde investeringsbehoeften concreet ingevuld zullen raken.

- Voor de transitie kunnen innovatieve economische modellen zoals de circulaire economie en de deeleconomie een grote opportuniteit vormen. De transitie naar een circulaire economie maakt deel uit van de Europese Green Deal, en op 10 maart 2020 zal de Commissie zijn nieuwe actieplan voor een circulaire economie voorstellen, dat een beleid voor duurzame producten zal omvatten. Het is belangrijk deze transitie ook in ons land te stimuleren. De FRDO publiceerde hiertoe recent enkele aanbevelingen in een gezamenlijk advies met de CRB¹¹⁰. De raden vragen onder meer dat actie wordt ondernomen om de overheidsopdrachten meer circulair te maken, en dat fiscaliteit als hefboom wordt bestudeerd voor de circulaire economie.

¹⁰⁸ <https://www.frdo-cfdd.be/sites/default/files/content/download/files/2018a07n.pdf>

¹⁰⁹ https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/economy-finance/com_2020_55_en.pdf

¹¹⁰ <https://www.frdo-cfdd.be/sites/default/files/content/download/files/2020a03n.pdf>

Bijlage 12: Opinie van het Belgisch Platform tegen armoede en sociale uitsluiting

In het kader van de Europa 2020 strategie werd in 2011 het Belgisch Platform tegen armoede en sociale uitsluiting EU2020 opgericht onder mandaat van de Interministeriële Conferentie “Integratie in de Maatschappij”. Dit naar analogie van het Europees Platform tegen armoede en sociale uitsluiting.

Het Belgisch Platform tegen armoede en sociale uitsluiting EU2020 vormt het centrale overlegorgaan voor de voorbereiding en opvolging van de Europese en Belgische beleid op gebied van de strijd tegen de armoede en sociale uitsluiting in functie van de opmaak en opvolging van het Nationaal Hervormingsprogramma en strategische rapportering in het kader van de versterkte Open Methode van Coördinatie (luik sociale insluiting). Het Belgisch Platform komt minstens 4 keer per jaar samen.

Elke twee jaar organiseert het Belgisch Platform daarenboven een open bijeenkomst om alle stakeholders maximaal de kans te geven om te participeren aan de beleidsprocessen.

De vijfde Open Platformdag vond plaats op 31 januari 2020. In totaal waren er een 80-tal aanwezigen die een ruime staalkaart van stakeholders vormden: federale, regionale en lokale overheden, administraties, instellingen en adviesraden, hulpverleningsorganisaties, sociale partners, middenveldorganisaties, onderzoeksinstituten en universiteiten en mensen die in armoede leven, vertegenwoordigd door hun verenigingen waar armen het woord nemen. Deze ruime verscheidenheid waarbij alle beleidsniveaus betrokken zijn, garandeert een benadering van het complexe fenomeen van de armoede en sociale uitsluiting vanuit verschillende invalshoeken en posities.

De Open Dag had een dubbel doel :

- De opmaak van een opinie van het Belgisch Platform over het recente armoedebestrijdingsbeleid in België in functie van de opmaak en opvolging van het Nationaal Hervormingsprogramma
- De uitwerking en lancering van een proces om het Belgische armoedebestrijdingsbeleid te evalueren dat ontwikkeld werd in het kader van de EU2020-strategie.

Deze opinie is gebaseerd op 5 thematische expertennota's, opgedeeld volgens de strategische prioriteiten van het hoofdstuk Sociale Inclusie van het Nationaal Hervormingsprogramma 2019 en de bespreking ervan in een paneldebat met deskundigen en de interactie met de deelnemers aan de Open Dag. Deze aanbevelingen richten zich tot alle stakeholders, inzonderheid de federale en gefedereerde entiteiten.

Conclusies - Aanbevelingen:

1. Algemeen

- Het huidige armoedebestrijdingsbeleid ligt niet op schema voor het bereiken van de doelstelling en het engagement aangegaan in het Nationaal Hervormingsplan 2011, met name 380.000 mensen uit de armoede halen tegen 2020. Het aantal personen in armoede of sociale uitsluiting (Europa2020 doelstelling) daalt licht sinds 2016, en bevindt zich in 2018 na voorgaande lichte stijgingen, ongeveer terug op het startniveau van 2008 (2.250.000 t.o.v. 2.194.000 in 2008).
- In het NHP 2019 lezen we vooral een opsomming van verschillende maatregelen zonder visie en strategie over hoe armoede op een structurele manier bestreden dient te worden. Het verband tussen de genomen maatregelen en het bereiken van de armoededoelstelling wordt niet

omschreven. De beleidsmaatregelen zijn vaak niet ambitieus genoeg, hebben geen impact op de armoede en werken soms zelfs eerder armoede in de hand.

- De conclusies en aanbevelingen uit de evaluatie van het Federaal plan voor armoedebestrijding 2016-2019 dienen als uitgangspunten voor de opmaak van een volgend Federaal plan mee opgenomen te worden.
- De strijd tegen de armoede en sociale uitsluiting dient een gemeenschappelijke en reële prioriteit te zijn van voor alle Belgische beleidsniveaus met aandacht voor een maximale coherentie, onderlinge afstemming en complementariteit. Het wordt dan ook betreurd dat de afgelopen regeerperiode geen enkele bijeenkomst van de Interministeriële Conferentie Integratie in de Samenleving plaatsvond. Het Samenwerkingsakkoord tussen de federale staat, de gemeenschappen en de gewesten betreffende de bestendinging van het armoedebeleid (1998) bepaalt dat deze Interministeriële Conferentie twee maal per jaar dient samen te komen om het overleg tussen de verschillende regeringen te waarborgen.
- Deze prioriteit dient vertaald te worden in een geïntegreerd en coherent Nationaal Plan ter bestrijding van de armoede waarin de volgende zaken centraal staan :
 - Een visie en strategie om de structurele oorzaken van armoede te bestrijden;
 - Participatie van mensen in armoede tijdens de opstelling, implementatie en de evaluatie van het plan. Capaciteitsopbouw door steun aan de organisaties die deze participatie faciliteren is hiertoe noodzakelijk.
 - Realisatie van internationale engagementen die België genomen heeft in het kader van de Duurzame Ontwikkelingsdoelstellingen van de VN en de Europese Pijler van Sociale Rechten;
 - Opvolging door de interministeriële conferentie (IMC) en het Belgisch Platform tegen armoede en sociale uitsluiting.
- Slecht beleid moet voorkomen worden. De armoedetoets moet op alle beleidsniveaus wettelijk verankerd worden en de kwaliteit ervan moet gegarandeerd worden.

2. Werken met indicatoren, targets en subtargets

- Er is reeds heel wat werk verricht op het vlak van de kwantitatieve monitoring van de armoede in België en dit op nagenoeg alle beleidsniveaus. Aan de hand van indicatoren worden feiten en trends gevat in cijfers. Deze gegevensverzameling staat echter niet garant voor (politieke) actie. De situatie in kaart brengen met cijfergegevens en indicatoren is een eerste stap, daarna moet er ook iets mee gebeuren. Aansluiting verzekeren tussen de indicatoren en de monitoring enerzijds en het beleid anderzijds is erg belangrijk. Beide moeten onderdeel uitmaken van een geïntegreerde strategie die een resultaatgericht en een op bewijzen gebaseerd beleid schraagt.
- Beleidsrelevante informatie kan zowel van kwantitatieve (cijfermatige) als van kwalitatieve aard zijn. Beide soorten informatie zijn nodig voor de ondersteuning van het beleid. Ze vullen elkaar aan. Wanneer we het over indicatoren en targets hebben spitsen we ons toe op kwantitatieve informatie. Het probleem is dat niet alle belangrijke informatie kan gevat worden in cijfers. Daarnaast worden een aantal belangrijke doelgroepen in de strijd tegen de armoede niet gevat in de cijfers zoals bijvoorbeeld daklozen of personen die een sanctie opliepen in het kader van een sociale beschermingsreglementering. Het gebruik van kwalitatieve informatie is nodig om het

resultaat van de kwantitatieve indicatoren te interpreteren zoals bijvoorbeeld het tweejaarlijks verslag van het Steunpunt ter bestrijding van de Armoede.

- In de huidige context van multi-level-governance, bestaat het gevaar dat er verschillende indicatorensets naast elkaar worden gecreëerd. Dit impliceert verschillende rapporteringsvereisten en een hoge werklast voor de producenten van indicatoren, wat de kwaliteit van de verzamelde gegevens niet ten goede komt. Coherentie tussen de verschillende beleidsniveaus en rapporteringsvereisten is dus wenselijk.
- Targets bewijzen hun nut bij de realisatie en opvolging van beleid. Ze helpen het actieproces op gang te brengen en draaiende te houden. Het is belangrijk om (becijferde) doelstellingen en ambities te blijven formuleren om de noodzakelijke politieke inspanningen te blijven stimuleren en te oriënteren.
- Monitoring, Indicatoren en cijfergegevens verhogen de zichtbaarheid van het probleem van de armoede, maar op zich zijn het geen instrumenten om de armoede te doen dalen. Er moet over gewaakt worden dat statistische veranderingen en innovatie niet misbruikt worden om kunstmatig de armoede te laten dalen.

3. De sociale bescherming van de bevolking verzekeren

Met 16,4 % ligt het armoederisico (AROP) significant hoger dan bij het begin van de observatieperiode (14,8% in 2005). Het armoederisico bereikt daarmee zijn hoogste niveau sinds het begin van de systematische monitoring. De indicatoren tonen eveneens aan dat de doelmatigheid van sociale bescherming afkalft, in het bijzonder voor personen op actieve leeftijd en kinderen.

In 2018 werd door de sociale transfers het armoederisicocijfer verlaagd van 25,1% naar 16,4%, d.w.z. een daling met 34,7%. Tussen 2005 en 2016 daalde de doeltreffendheid van de sociale overdrachten voor de totale bevolking langzaam van 47,7% naar 44,2%. Deze daling verliep de afgelopen 3 jaar veel sneller.

Het is positief dat de uitkeringen de evolutie van de welvaart hebben gevolgd, maar velen bevinden zich nog steeds ver onder de Europese armoedegrens. Het engagement om de uitkeringen tot aan de Europese grens op te trekken staat nochtans in het federaal regeerakkoord.

In het beleid dat de jongste jaren werd gevoerd, kan meer en meer de geest van het individuele schuldmodel ontwaart worden. Deze zienswijze maakt de toegang tot sociale rechten en sociale bescherming in het algemeen lastiger en moeilijker en brengt de fundamentele rechten en vrijheden van elkeen in gevaar. Zo gebeurden er hervormingen die de toegang tot sociale rechten beperken of mensen zelfs volledig uitsluit zoals de verstrengde controleprocedure bij de inkomensgarantie voor ouderen, de verstrengde voorwaarden inschakelingsuitkeringen en de veralgemening van het geïntegreerde project voor maatschappelijke integratie.

Het Nationale Hervormingsprogramma bevat eveneens geen verwijzing naar noodzakelijke actualisering van de samenlevingsvormen in de regelgeving van het recht op maatschappelijke integratie, zoals in het regeerakkoord afgesproken. Problematisch hierbij is statuut samenwonende dat de uitkering van samenwonenden sterk inkort op een manier die niet in verhouding staat tot wat mensen besparen door samen te wonen. Het statuut houdt een ernstige inperking in op de rechten en vrijheden van mensen die onder het statuut vallen.

De lancering van de app MyBenefits is een positieve stap, maar onvoldoende om de non-take up van sociale rechten tegen te gaan.

Aanbevelingen

- De minimuminkomens dienen opgetrokken te worden tot boven de Europese armoedegrens, inclusief een uitgewerkt stappenplan en adequaat budget om deze maatregel werkelijk om te zetten in de praktijk. Toereikende en toegankelijke inkomens dienen een absolute prioriteit te zijn om een effectieve terugdringen van de armoede in België te kunnen realiseren.
- De koppeling van de vervangings- en de integratie-inkomens aan de gezinssituatie van de rechthebbenden moet worden herzien. Hierbij moet het eenvoudigweg schrappen van het statuut van samenwonende zo snel mogelijk worden beoordeeld met het oog op een individualisering van de rechten en de vrijheid om zelf vorm te geven aan het eigen gezinsleven.
- De hervormingen die mensen de toegang tot sociale rechten bemoeilijkt of zelfs helemaal ontzegt moeten terug gedraaid worden.
- In plaats van het de verdere uitbreiding van voorwaarden in de sociale zekerheid dient de voorkeur gegeven worden aan universalisme om de maatschappelijke gedragenheid te verhogen. Daarnaast dient een kwaliteitsvolle publieke dienstverlening versterkt te worden waarbij de aandacht verlegd wordt van controle naar begeleiding om het recht op een menswaardig leven voor iedereen te realiseren.
- De aanpak van non-take up van sociale recht dient een prioriteit te zijn waarbij de ervaringen van mensen in armoede en de bestaande rapporten hierover als toetssteen dienen meegenomen te worden.

4. De kinderarmoede terugdringen

De kinderarmoede is de afgelopen tien jaar in België relatief stabiel gebleven maar steeg de jongste jaren opnieuw tot 23,2% en benadert daarmee het EU-gemiddelde. Het armoederisico is extreem hoog bij kinderen uit eenoudergezinnen (50%), quasi-werkloze gezinnen (83%) en kinderen van niet-EU origine (54,3%). Bij deze laatste groep spelen administratieve, taal- en culturele barrières, maar ook discriminatie een niet te onderschatten rol. Een specifieke aandachtsgroep is de groeiende groep Roma-kinderen, met extreme problemen i.v.m. huisvesting, gebrekkige voeding en gezondheidszorgen, bedelarij en schooluitval. Verder vermelden we ook minderjarige asielzoekers, die 30% van alle asielzoekers uitmaken. Eén op zes onder deze kinderen zijn niet-begeleide minderjarigen. Naast de problemen gerelateerd met migratie spelen hier ook psychische trauma's een rol. Voor een andere aandachtsgroep, kinderen in instellingen, ontbreken zelfs elementaire statistieken. Het voornaamste probleem bij die groep is de mismatch in de opvang (te langdurige residentiële plaatsingen en plaatsing in onaangepaste voorzieningen zoals schoolinternaten). Bij kinderen met een handicap zijn de grootste knelpunten dan weer de lange wachttijden voor toekenning van een persoonlijk assistentiebudget, en het gebrek aan inclusieve kinderopvang en onderwijs.

Het kindgarantie-initiatief van het Europees Parlement is dus een welkome manier om opnieuw de nodige politieke steun te mobiliseren voor het uitbannen van kinderarmoede en -onzekerheid. Belangrijk is evenwel te noteren dat de aanbeveling van de Europese Commissie van 20 februari 2013 over "Investeren in kinderen, de vicieuze cirkel van achterstand doorbreken" drie pijlers voor geïntegreerde strategieën naar voren schuift : toegang tot adequate middelen via de ouders, toegang tot betaalbare hoogwaardige diensten en het recht van kinderen op participatie. Onderstaande

aanbevelingen concentreren zich op de tweede pijler van de aanbeveling maar kunnen niet los gezien worden van de andere dimensies in de strijd tegen de armoede bij kinderen.

1. Garanderen van adequate voeding.

Naast het beperkte aandeel kinderen dat onvoldoende toegang heeft tot verse groenten, fruit en proteïnen (2-3%), noteren we in België een toename van zwaarlijvigheid (20%), wat eveneens wijst op onevenwichtige voeding.

We bevelen om te investeren in goedkope schoolmaaltijden en maaltijden die door lokale partners (zoals sociale restaurants of sociale kruideniers) worden verstrekt. De steun aan de scholen kan gekoppeld worden aan verhoging van de sociale uitkeringen en meer bindende regelgeving over de kwaliteit en prijszetting van de schoolmaaltijden. Tegelijk laat dit scholen met een kansarm doelpubliek toe om hun werkingsmiddelen aan te wenden voor pedagogische ondersteuning i.p.v. voedselhulp.

2. Gratis gezondheidszorg

In België bestaan heel wat sociale tegemoetkomingen die de gezondheidszorgen goedkoper maken voor lage-inkomensgroepen, alsook een beperkt aantal gratis prestaties voor kinderen. Maar er zitten veel gaten in de toepassing, en de facto stellen we vast dat de toegang tot gezondheidszorgen voor kinderen nog sterk samenhangt met het inkomen en het verblijfsstatuut (nationale ingezetene of EU-burger, 'legale' migrant, asielzoeker of migrant zonder papieren). Ook de kloof tussen arm en rijk in de toegang tot de gezondheidszorg is tijdens de crisisjaren aanzienlijk groter geworden, deels als gevolg van bezuinigingen op de overheidsfinanciering en de stijgende remgelden.

Selectieve steun is tot nu toe dus niet erg effectief geweest in het waarborgen van de toegang van de meest achtergestelde groepen tot (preventieve) gezondheidszorg. Bv. hebben kinderen van asielzoekers theoretisch gratis toegang tot gezondheidszorgen, maar in de praktijk raken gezinnen verstrikt in het administratieve kluwen of in wachtlijsten (bv. voor geestelijke gezondheidszorg).

De steun van de EU zou innovatieve financieringsmaatregelen ten gunste van kinderen in armoede kunnen aanmoedigen - met name in de preventieve en de geestelijke gezondheidszorg - evenals outreachende programma's. Op Belgisch niveau zou men moeten evolueren naar een regelgeving die het recht op gratis gezondheidszorg voor (kansarme) kinderen totaal loskoppelt van het verblijfsstatuut.

3. Gratis onderwijs en gelijke kansen in het onderwijs

De Belgische onderwijssystemen blijven ondanks de recente hervormingen relatief duur en zeer inegalitair. De leerlingen uit de 10% rijkste gezinnen in België hebben op 15-jarige leeftijd in feite ongeveer 4 leerjaren voorsprong op de leerlingen uit de armste 10% van de bevolking. De kloof tussen autochtone en allochtone leerlingen bedraagt ongeveer 1,5 schooljaar.

De kindgarantie zou kunnen bijdragen tot een verlichting van de schoolkosten voor achtergestelde groepen, bijvoorbeeld door middel van hogere schooltoelagen voor leerlingen of versterkte voorrangsfinitanciering van scholen met veel leerlingen uit kansengroepen. Maar even belangrijk is dat zij structurele hervormingen aanmoedigt om het onderwijs te desegregeren en sociale discriminatie weg te werken (bijvoorbeeld actieve bevordering van de sociale en etnische mix in scholen, inclusief onderwijs, vermindering van het zittenblijven en uitstel van de studie-oriëntering). Dit vergt

bijkomende investeringen in pedagogische en leerlingenbegeleiding. Ook moeten de sociale en interculturele vaardigheden van leerkrachten permanent worden versterkt door middel van basisopleidingen en nascholing. Ten slotte blijven extra inspanningen nodig om het vroegtijdig schoolverlaten te voorkomen en te bestrijden.

4. Degelijke huisvesting

4,8% van de Belgische kinderen woont in een slecht verwarmde woning; 7,5% leeft in een huishouden dat problemen heeft met de huisvestingskosten. Het zijn uiteraard vooral arme huishoudens die met deze problemen kampen.

De ongelijke toegang tot huisvesting is schrijnend in België, vanwege het ontbreken van een omvattende regeling voor huisvestingstoelagen en het marginaal kleine aandeel van de sociale huisvesting in de woonmarkt. De kindgarantie zou zich dus kunnen richten op verdere investeringen in sociale huisvesting en met name op sociale verhuurkantoren, terwijl de Belgische overheden daarnaast bijkomend zouden moeten werken aan een behoeftendekkend systeem van huisvestingstoelagen voor de private markt.

Om kinderen beter te beschermen tegen de risico's van dakloosheid en inadequate huisvesting zou de situatie van kinderen als criterium gebruikt moeten worden in de actieve opsporing van ongeschikte woningen, de bouw en toewijzing van sociale woningen en de bescherming tegen uithuiszetting. Bovendien is er in de private huisvestingsmarkt nood aan een krachtig anti-discriminatiebeleid (o.a. met regelmatige praktijktoetsen).

5. Algemene principes voor een effectief beleid

België heeft enige ervaring met geïntegreerde plannen op het gebied van kinderarmoede en kinderrechten. Maar de institutionele lappendeken lijkt dergelijke omvattende plannen steeds moeilijker te maken; en geen van de vorige plannen is ooit gepaard gegaan met budgettaire verbintenissen. Bij het toekennen van de EU-steun kan de conditionering van de steun door het indienen van dergelijke omvattende en begrote plannen een grote stap voorwaarts betekenen.

Anderzijds heeft België wél veel ervaring met de dialoog met verenigingen waar armen het woord nemen: hun deelname aan de onderhandelingen over steunprogramma's kan zeer nuttig zijn om de sociale innovatie bij de toekenning van EU-steun te stimuleren.

Idealiter zou de kindgarantie ook systeemhervormingen ten gunste van gezinnen in armoedesituaties moeten aanmoedigen. Ze zou stigmatisering van de doelgroepen en substitutie van nationale sociale beleidsmaatregelen door Europese financiering moeten voorkomen.

5. De actieve insluiting van mensen ver van de arbeidsmarkt

Armoedebestrijding mag niet gereduceerd worden tot een activatiebeleid. Een armoedebeleid is nodig waarbij de realisatie van alle grondrechten centraal staat. Het recht op arbeid hoort hierbij, maar is zeker en vast niet het enige. Strategieën en doelstellingen en voor professionele en sociale integratie moeten gebaseerd worden op een ruimere benadering. De arbeidsmarkt moet inclusiever worden en meer investeren in mensen die niet op de arbeidsmarkt actief zijn.

- Er moet over gewaakt worden dat publieke dienstverlening die momenteel met een arbeidsovereenkomst wordt uitgevoerd, niet omgezet wordt in vrijwilligersactiviteiten of

activiteiten met het behoud van een uitkering. Anders dreigt het statuut en de de situatie van de werknemer net zo precair te worden als de dienstverlening aan de gemeenschap.

- Het loon van een werknemer moet hem in staat stellen om een leven te leiden dat in overeenstemming is met de menselijke waardigheid. Onderbetaald werk draagt niet bij aan een betere actieve inclusie, maar versterkt juist processen van sociale uitsluiting.
- Arbeidsinitiatieven in gevangenen of in voor mensen met een handicap aangepaste bedrijven moeten emancipatorische werkomstandigheden bieden en mogen niet wijken voor een te grote rentabiliteit.
- De onderwijssystemen moeten krachtige maatregelen nemen die gericht zijn op de meest kwetsbare leerlingen, om zo uitsluitingstrajecten om te zetten in emancipatorische ervaringen met het oog op investeringen in de toekomst.
- Er is nood aan een beleid waarbij
 - De noodzakelijke buurtdiensten worden geïdentificeerd die overeenkomen met een visie op vrijwilligerswerk, of zelfs het massaal creëren van banen in de publieke sector in dit kader, met de betrokkenheid van particuliere actoren.
 - In plaats van verplichte tewerkstelling terug te evolueren naar een beleid waarbij de vrije keuze van mensen motiveert om terug actief te worden op de arbeidsmarkt.
 - De zinvolheid van werken in functie van de gemeenschap verbonden wordt met het lokale leven, het sociale leven, de behoeften van de mens en het milieu.
- Er dient een volledige evaluatie en herziening te gebeuren van alle negatieve en verarmende maatregelen die werden genomen met betrekking tot de uitsluiting van de werkloosheid, de degressiviteit van de werkloosheidsuitkeringen, de beperkingen van het recht op maatschappelijke integratie in de OCMW's via de geïntegreerde projecten voor maatschappelijke integratie en de arbeidstrajecten, de gedwongen arbeidshervatting van zieken, de complexiteit van de statussen en de verschillen tussen de statussen en de mogelijkheid voor de werkgevers om te werken met preciaire arbeidscontracten
- De werkgelegenheid moet weer verbonden worden met de zinvolheid van werk. En alleen op deze manier kan armoede worden bestreden door middel van werkgelegenheid, werk en opleiding.

6. Inadequate huisvesting en dakloosheid bestrijden

1. Uittekenen van een interfederale strategie ter bestrijding van dak- en thuisloosheid die de ambities van het samenwerkingsakkoord van 12 mei 2014 naar de praktijk vertaalt

Dak- en thuisloosheid, en meer algemeen de uitsluiting van huisvesting, is een complex fenomeen dat op een transversale manier moet worden aangepakt door samen te werken met alle betrokkenen (de federale staat, gewesten, steden, het maatschappelijke middenveld, de wetenschappelijke gemeenschap en de personen die hier rechtstreeks bij betrokken zijn). Hoewel dit thema wel degelijk op de politieke agenda lijkt te staan, blijven heel wat problemen onopgelost en lijkt het aantal personen dat ermee te maken krijgt onverbiddeijk toe te nemen.

Om een antwoord hier op te bieden is een structurele, collectieve, gecoördineerde, gekwantificeerde, en langetermijnstrategie van cruciaal belang die de ambities van het samenwerkingsakkoord van 12 mei 2014 naar de praktijk vertaalt.

In mei 2014 werd het samenwerkingsakkoord dak- en thuisloosheid afgesloten tussen de federale overheid en de gefedereerde entiteiten. Het bepaalt de rol en de verantwoordelijkheid van elk bestuursniveau in het kader van de strijd tegen dak- en thuisloosheid.

Dit samenwerkingsakkoord dient aangevuld te worden met een protocol, met daarin een globale en interfederale benadering van de strijd tegen dak- en thuisloosheid, volgens de voorwaarden die het Europees Parlement heeft aanbevolen in zijn resolutie van 16 januari 2014 alsook volgens de bepalingen van de Europese pijler van sociale rechten. Deze strategie moet op lange termijn, gekwantificeerd en empirisch onderbouwd zijn en regelmatig geëvalueerd om de effectiviteit ervan te toetsen en alle vormen van dakloosheid te bestrijden, zoals voorzien door de ETHOS-typologie.

Dit protocol zou een technisch en politiek overlegmechanisme moeten bevatten waardoor het mogelijk wordt om de verschillende onderdelen van het akkoord te monitoren. De POD Maatschappelijke Integratie zou er het secretariaat en de technische bijstand van moeten verzekeren.

Een interministeriële conferentie zou de voorwaarden moeten creëren voor een passende dialoog en passend overleg, die toelaten een structurele vermindering van de dakloosheid te verwezenlijken, rekening houdend met de verdeling van de bevoegdheden.

2. De kennis over dakloosheid verhogen en verdiepen

In het kader van het tweede federaal plan voor armoedebestrijding (2012-2016) werd bepaald dat er een studie zou worden uitgevoerd met als doel een kwantitatief instrument voor monitoring van dak- en thuisloosheid aan te reiken. Deze doelstelling werd deels verwezenlijkt tijdens de legislatuur 2014-2019, via het MEHOBEL-onderzoek en dankzij de samenwerking met het Federaal Wetenschapsbeleid (BELSPO).

De aanbevelingen van het MEHOBEL-onderzoek zouden daarbij nauwgezet moeten worden geanalyseerd in het kader van overleg tussen overheden op zowel federaal niveau als het niveau van de gefedereerde entiteiten, met als doel de beste verwevenheid tussen de bevoegdheden van elk bestuursniveau te identificeren, met de bedoeling om:

- dak- en thuisloosheid en uitsluiting in België concreet te kunnen meten
- deze cijfers in realistische becijferde doelstellingen (targets) te vertalen
- de meest efficiënte steun- en begeleidingsmechanismen te ontwikkelen
- de geleverde inspanningen te beoordelen in het licht van de waargenomen trends en, waar nodig, de interfederale strategie bij te sturen.

3. De toegang tot duurzame, kwaliteitsvolle en betaalbare huisvesting mogelijk maken en versterken

Het kenmerk dat dak- en thuislozen gemeen hebben, is dat ze min of meer langdurig van huisvesting zijn uitgesloten. Een duurzame oplossing is enkel mogelijk wanneer de personen in dakloosheid toegang krijgt tot een duurzame, kwaliteitsvolle en betaalbare huisvestingsvorm. Ook in de strijd tegen de klimaatopwarming is het belangrijk om te investeren in kwaliteitsvolle, duurzame huisvesting.

Daartoe moet deze interfederale strategie om dak- en thuisloosheid uit te roeien:

- van de toegang tot en het behoud (strijd tegen uitzetting, ...) van huisvesting (toegankelijk, duurzaam en kwaliteitsvol) de hoeksteen maken van elk initiatief van de overheid om dak- en thuisloosheid aan te pakken
- voorzien in duurzame, kwaliteitsvolle en betaalbare woningen (onder meer door middel van investeringen in sociale huisvesting) voor dak- en thuislozen
- de toegang tot particuliere huisvesting bevorderen door middel van financiële steun, huurbemiddeling en de verdere ontwikkeling van het systeem van begeleiding van personen in hun zoektocht naar een geschikte en duurzame huisvesting.
- energiearmoede bestrijden.

4. Dak- en thuisloosheid voorkomen

De efficiëntste om dak- en thuisloosheid te bestrijden, is het voorkomen ervan. Om de stroom van mensen die op straat belanden te beperken, moet systematisch worden onderzocht wat het effect is van bepaalde beleidsmaatregelen om negatieve gevolgen op het vlak van dak- en thuisloosheid uit te schakelen.

Dit houdt ook in dat er transversale maatregelen moeten worden genomen die rechtstreeks impact hebben op het ontstaan van dak- en thuisloosheid, zoals de toegang tot een menswaardig inkomen en in ruimere zin de effectiviteit van de fundamentele rechten (recht op zorg, recht op huisvesting, recht op menselijke waardigheid, ...), maatregelen in verband met de strijd tegen schuldenlast, de bestrijding van de non take-up, de hervorming van de Geestelijke Gezondheidszorg die er nu toe leidt dat meer mensen op straat belanden, controle op de huurprijzen ...

Aan een beleid voor de preventie van dak- en thuisloosheid dienen heel wat flankerende maatregelen te worden gekoppeld : uitzetting vermijden, mensen voorbereiden op het verlaten van de instelling (jeugdzorg, opvangcentrum, psychiatrisch ziekenhuis, gevangenis enz.) door effectief toegang te verlenen tot een duurzame huisvesting meteen bij het verlaten van deze instellingen, bestrijding van intrafamiliaal geweld, enz.

5. Investeren in efficiënte en structurele oplossingen

Verscheidene experimenten en overheidsstrategieën in binnen- en buitenland die vallen onder de noemer 'Housing First' toonden aan dat deze benadering een duurzame uitweg bieden om dakloosheid substantieel terug te dringen. Meer dan 80% van de personen in het Belgische initiatief, hebben tot minstens twee jaar daarna nog steeds een dak boven hun hoofd . Het is essentieel om de overheidsintenties te combineren met daden door de middelen die voor deze benadering beschikbaar zijn aanzienlijk te verhogen, zoals de Brusselse regering heeft gedaan.

Naast Housing First gericht op de meest 'beschadigde' dak- en thuislozen, is het evenzeer nodig om een beleid aan te moedigen dat erop gericht is dak- en thuislozen op een duurzame manier van straat te halen dankzij de snelle toegang tot een eigen woning ('housing led policies') en het invoeren van een begeleiding ad hoc in plaats van terug te grijpen naar maatregelen die dak- en thuisloosheid trachten aan te pakken meer bepaald door middel van het ter beschikking stellen van extra noodbedden. Hoewel noodhuisvesting noodzakelijk is om te voorkomen dat mensen op straat moeten slapen, mag het geenszins een vervanging zijn voor structurele maatregelen om mensen op een duurzame manier te huisvesten. Geen enkele voorziening zal dak- en thuisloosheid hoe dan ook kunnen uitroeien indien een structureel sociaizekerheidsbeleid dak- en thuisloosheid niet preventief aanpakt om alle vormen van dakloosheid zoveel mogelijk te voorkomen.

7. Opvang en integratie van mensen met een migratieachtergrond

Vandaag bestaat de Belgische bevolking voor 16,4% uit migranten, i.e. personen die in een ander land geboren zijn. De meeste migranten zijn van Europese afkomst (54% van de migrantenbevolking), gevolgd door migranten uit Afrika (25,8%), Azië (15,6%), Amerika (4,2%) en Oceanië (0,1%). Studies zijn het erover eens dat migratie bijdraagt aan de economische ontwikkeling van België. Ze wijzen evenwel op een duidelijke link tussen migratie en armoede. In 2018 bedroeg het risico op armoede en sociale uitsluiting in België immers 47,8% bij niet-EU-migranten, tegenover 14,4% bij autochtonen.

Het armoederisico voor niet-EU-migranten is een van de hoogste in de Europese Unie terwijl het armoedecijfer voor autochtonen een van de laagste in de Europese Unie is. De kloof tussen het armoedecijfer voor autochtonen en voor niet-EU-migranten is een van de grootste van alle EU-landen.

De lage werkzaamheidsgraad bij niet-EU-migranten is een van de belangrijkste oorzaken van armoede binnen deze bevolkingsgroep in België. De tewerkstellingsresultaten voor personen met een migratieachtergrond in België behoren inderdaad tot de slechtste in de Europese Unie: de tewerkstellingsgraad van 20- tot 64-jarigen is 53,9%, tegenover 72% bij de autochtone bevolking, dit is een verschil van 18 procentpunten, tegenover een gemiddeld Europees verschil van 9,5 punten. Deze verschillen in tewerkstellingsgraad tussen autochtonen en niet-EU-migranten in België kunnen deels worden verklaard door een verschil in opleidingsniveau. Naast het opleidingsniveau maakt het leren van de taal integraal deel uit van de voorwaarden om toegang te krijgen tot de Belgische arbeidsmarkt. Het verschil in taalvaardigheden verklaart echter de lagere werkzaamheidsgraad van niet-EU-migranten in België niet volledig.

België kampt met een aantal structurele problemen die specifiek zijn voor ons land en die de geringe werkzaamheidsgraad van niet-EU-migranten verklaren. Een van die problemen zijn de administratieve moeilijkheden waarmee migranten te maken krijgen, meer bepaald de complexiteit van de verschillende procedures i.v.m. de gelijkstelling van diploma's en competenties, wat een bevoegdheid is van de gemeenschappen. In 2016 kon 43% van de 97.820 werkloze werkzoekenden in Brussel geen gelijkstelling genieten van studies gevolgd in het buitenland. De moeizame erkenning van diploma's zorgt er niet alleen voor dat het moeilijker is om werk te vinden, maar leidt ook tot overkwalificatie van de migrantenbevolking. Zo is één op drie migranten (33,2%) overgekwalificeerd voor zijn of haar job in België, in vergelijking met slechts één op vijf autochtonen (19,8%). Deze resultaten impliceren een lager inkomen voor de werkende migrantenbevolking, met dus een hoger risico op armoede of sociale uitsluiting.

Ook de lange en ingewikkelde procedures voor het verkrijgen van een werk- of verblijfsvergunning brengen de migrantenbevolking in moeilijkheden. Heel wat migranten kunnen hun job niet opzeggen omdat ze anders het risico lopen om hun verblijfsvergunning te verliezen. Dit maakt hen kwetsbaar ten aanzien van hun werkgever en beïnvloedt mogelijk hun inkomen. Daarbij komt nog dat migranten van buiten de EU beperkte sociale beschermingsrechten hebben, met uitzondering van personen die internationale bescherming genieten en migranten uit landen met bilaterale socialezekerheidsakkoorden. Migrant die onregelmatig in ons land verblijven, zijn uiteraard een bijzonder kwetsbare categorie. Ze worden uitgesloten van sociale beschermingsregelingen, met uitzondering van medische noodhulp. Hun financiële verplichtingen en de dagelijkse angst om uitgezet te worden, maken hen extreem afhankelijk van hun werk en/of hun omgeving.

Maar ook werknemers die niet in regel zijn, genieten een aantal arbeidsrechten: een minimumloon dat aan hen wordt uitgekeerd op regelmatige tijdstippen en onafhankelijk van de winst of het verlies van de werkgever; de vrijheid om hun loon vrij te besteden; de vergoeding van vervoerskosten enz.

Het probleem van personen die onregelmatig in ons land verblijven, is een symptoom van een ruimere problematiek, namelijk het gebrek aan veilige en wettelijke toegangskanalen.

Discriminatie is een belangrijke oorzaak is voor het feit dat niet-EU-migranten maar moeilijk werk vinden in België. Het bijsturen van de publieke opinie is essentieel om discriminatie tegen te gaan, vooral omdat die discriminatie ook het risico op armoede en uitsluiting op de woningmarkt verhoogt. Discriminatie op de woningmarkt zorgt er ook voor dat nieuwkomers maar moeilijk een degelijke en betaalbare woning vinden. Dat resulteert dan weer in een geografische segregatie op basis van inkomen, etniciteit en/of rechtsstatuut (bijvoorbeeld personen die internationale bescherming genieten).

Op basis van voorgaande analyse en de besprekingen worden volgende aanbevelingen gedaan :

- Meer mogelijkheden bieden voor een veilige en wettelijke migratie, in het bijzonder voor personen die internationale bescherming nodig hebben (met name door de verbintenissen van België inzake hervestiging en de verhoging van de quota na te leven) en voor andere migranten (met name door in te zetten op een ambitieuze arbeidsmigratiewetgeving op Waals en Brussels niveau) en tegelijkertijd een gezinsherenigingsbeleid te voeren dat de gezinseenheid respecteert.
- Een beleid uittekenen en uitvoeren dat gericht is op een betere integratie van migranten (taalcursussen, erkenning van diploma's en competenties, ondersteuning van sociale diensten enz.).
- De grondrechten van alle migranten beschermen, ook hun arbeidsrechten.
- De wetgeving inzake gelijkheid en de bestrijding van discriminatie en racisme effectiever maken, onder meer op het gebied van tewerkstelling, huisvesting en onderwijs en op het niveau van het overheidsbeleid, ondernemingspraktijken en syndicale actie.
- Investeren in kennis over de relatie armoede en discriminatie.
- Aandacht voor een positief in plaats van polariserend publieke discours over migratie en vreemdelingen.

Meer informatie over het Belgisch Platform tegen Armoede en Sociale Uitsluiting EU2020 en de Open Dag van 31 januari 2020 kan hier terug gevonden worden.

Bijlage 13: Reporting table on the measures to alleviate the economic relapse induced by Covid-19

De maatregelen die de respectieve regeringen hebben genomen tegen de verdere verspreiding van Covid-19, hebben vergaande gevolgen voor de Belgische economie. Om die gevolgen het hoofd te bieden hebben de regeringen daarnaast een veelheid aan maatregelen genomen, die de getroffen burgers, ondernemingen en andere instituten helpen om – zolang dat nodig is – het hoofd boven water te houden. Deze bijlage geeft een schematisch overzicht van de belangrijkste van die maatregelen. Daarbij wordt een onderscheid gemaakt tussen maatregelen met en zonder directe gevolgen voor de openbare financiën.

Op 26 maart heeft de Kamer van volksvertegenwoordigers "bijzondere machten" toegekend aan de *federale regering* om de verspreiding van het Covid-19-virus in te dijken en de economische gevolgen ervan het hoofd te bieden. Bijgevolg is de federale regering gedurende een periode van drie maanden (eenmalig verlengbaar) gemachtigd om koninklijke besluiten aan te nemen die dezelfde juridische waarde als een wet hebben. Deze bevoegdheden werden daadkrachtig ingezet om de economie te ondersteunen dankzij een reeks belastingverlichtende maatregelen en faciliteiten voor de terugbetaling van leningen door gezinnen en bedrijven. Een pakket maatregelen werd goedgekeurd om de toegang tot tijdelijke werkloosheid te versoepelen en extra tijdelijke arbeidskrachten ter beschikking te stellen van de nog werkzame sectoren. De federale regering heeft ook belangrijke initiatieven genomen om het inkomen van werklozen te beschermen, bijkomende opvang te organiseren voor daklozen die mogelijk ziek zijn, en de toeristische en culturele sector te ondersteunen. De economische toestand wordt nauwlettend gevolgd door de Economic Risk Management Group (ERG), die bevoegd is om aanbevelingen voor de regering te formuleren, teneinde de continuïteit van de kritieke sectoren en infrastructuur te waarborgen.

In de loop van maart 2020 stelde de *Vlaamse regering* op verschillende (bijzondere) ministerraden heel wat maatregelen vast die een krachtadig antwoord bieden op de grote uitdagingen die zich naar aanleiding van de coronacrisis stellen. Heel wat van deze maatregelen (met en zonder budgettaire impact) werden opgenomen in het Vlaams Hervormingsprogramma (VHP) 2020 dat door de Vlaamse regering op 3 april 2020 werd goedgekeurd. In deze bijlage worden de voornaamste maatregelen opgenomen die geen begrotingsimpact hebben (in de bijlage waarin het VHP staat – bijlage 2 – worden alle maatregelen, genomen tot 15 april 2020, opgenomen die geen begrotingsimpact hebben. Aangezien de Vlaamse regering snel inspeelt op gewijzigde omstandigheden wordt hier en in bijlage 2 in ook rekening gehouden met bijkomende en geactualiseerde maatregelen die sinds de goedkeuring van het VHP 2020 werden doorgevoerd.

De *regering van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest* heeft een nooit eerder geziene reeks economische en sociale maatregelen genomen om de meest getroffen sectoren te steunen: eenmalige premie voor bedrijven die hun deuren hebben moeten sluiten, opschorting of uitstel van betaling van bepaalde belastingen voor bedrijven en particulieren, sterke ondersteuning van de cashflows van getroffen bedrijven door overheidsgaranties op bankleningen toe te kennen, leningen aan de horecasector, steun aan inschakelingsondernemingen en werknemers in de dienstenchequesector, verbod op het afsluiten van energievoorzieningen, opschorting van termijnen, enz. De crisis laat zich ook ongemeen hard voelen in de non-profitsector. Het is dus van het allergrootste belang om structuren en werknemers op het gebied van gezondheidszorg, welzijn, bijstand aan personen, opleiding, socioprofessionele inschakeling, cultuur, sport en sociale cohesie te ondersteunen. Aangezien veel van deze verenigingen en diensten bij de strijd tegen het coronavirus in de frontlinie staan en tegemoetkomen aan de primaire behoeften van een groot aantal burgers, is het ook absoluut nodig om de negatieve gevolgen voor de mensen die er een beroep op doen, binnen de perken te houden. Vaak zijn die mensen namelijk het

meest kwetsbaar voor en het meest blootgesteld aan het gezondheidsrisico. Daarom is het noodzakelijk om de organisaties en diensten middelen te verlenen, zodat zij hun opdrachten kunnen reorganiseren (om beschermingsmateriaal aan te kopen, nieuwe communicatiemiddelen voor de teams in te zetten, de teams te reorganiseren, enz.), via een bijzonder Covid-19-fonds met 29 miljoen euro, bestemd voor de thuishulpsector, de sector van de rusthuizen (en verzorgingstehuizen), de welzijnssector (steun aan transmigranten en daklozen, strijd tegen geweld op vrouwen) en de bijstand aan personen met een handicap.

Sinds begin maart 2020 heeft de *Waalse regering* een reeks maatregelen genomen om enerzijds een antwoord te bieden op de gezondheidscrisis en de verspreiding van Covid-19 tegen te houden en anderzijds de sociaaleconomische gevolgen van deze crisis aan te pakken. Midden maart is een decreet goedgekeurd dat de regering volmachten verleent. Op sociaaleconomisch niveau werden twee taskforces opgericht, de eerste om verschillende hefboomen te mobiliseren om bedrijven te ondersteunen en de tweede om de sociale noden aan te pakken en de meest preciaire bevolkingsgroepen te ondersteunen. Er werd een buitengewoon fonds van 350 miljoen euro in het leven geroepen, dat enerzijds zal worden aangewend voor ondernemingen en zelfstandigen die rechtstreeks door de crisis worden getroffen (toekenning van een forfaitaire vergoeding, beschikbaarstelling van financiële instrumenten voor garantie- en leningsmechanismen, 233 miljoen euro), en anderzijds voor de ondersteuning van de sociale en de gezondheidssector (dekking van de extra kosten in de gezondheidsdiensten, behoud van subsidies aan operatoren en compensatie voor inkomensverlies, steun aan de meest kwetsbare bevolkingsgroepen etc.). Deze steunmaatregelen werden aangevuld door diverse reglementaire bepalingen op het gebied van opschorting van strikte termijnen, bescherming van consumenten en huurders enz.

Gelet op haar bevoegdheid voor het leerplichtonderwijs (bijna 1 043 000 leerlingen en personeelsleden) en het hoger onderwijs (bijna 220 000 studenten en personeelsleden) moest *de regering van de Franse Gemeenschap* vanaf het begin van de crisis proactief zijn. Aangezien de minister-president lid is van de Nationale Veiligheidsraad, kon de regering vanaf begin maart de balans opmaken en maatregelen nemen, al dan niet van financiële aard, in functie van de ontwikkeling van de situatie, om de operatoren die onder haar bevoegdheid vallen zo goed mogelijk te ondersteunen. In aansluiting daarop werd een decreet dat volmachten verleent aan de regering goedgekeurd, waardoor deze onder meer een Noodfonds in het leven kon roepen met een enveloppe van 50 miljoen euro (cultuur, kinderopvang, sociale subsidies voor kwetsbare studenten, universitaire ziekenhuizen etc.), om ondanks de crisis de vereffening van de subsidies aan de operatoren te garanderen en te bespoedigen, en de begrotingsmiddelen vrij te maken die nodig zijn om tijdelijk extra personeel in dienst te nemen voor de openbare diensten (IPPJ, Centre communautaire pour mineur dessaisis).

Het plotselinge uitbreken van de COVID-19-crisis heeft de *regering van de Duitstalige Gemeenschap* ertoe aangezet om met spoed speciale sociaaleconomische maatregelen te nemen om de gevolgen van de crisis te bestrijden. We maken een onderscheid tussen maatregelen die een directe impact hebben op de begroting van de Duitstalige Gemeenschap, die in 2020 ongeveer 39 miljoen euro bedraagt, en maatregelen die geen directe impact hebben op de begroting van de Duitstalige Gemeenschap. Door het uitbreken van de Coronacrisis kan de oorspronkelijke doelstelling van een begroting in evenwicht niet meer worden bereikt, zowel vanwege de drastische inkomstenderving die nu al is voorzien voor 2020 als vanwege een sterke stijging van de begrotingsuitgaven in verband met de directe en dringende maatregelen ter bestrijding van de negatieve gevolgen van de crisis. Wat de infrastructuur betreft, lijkt het ons in dit verband zeer belangrijk om, vooral in tijden van crisis, vooruit te gaan om de lokale economie te stimuleren. Bovendien heeft de Duitstalige Gemeenschap drie rechtstreekse steunmaatregelen genomen die geen directe gevolgen hebben voor de communautaire begroting. Deze

maatregelen kunnen worden gecombineerd met andere subsidies van andere Belgische overheden zoals de federale staat of het Waalse Gewest. Het gaat om de volgende maatregelen: (1) een subsidiegarantie voor alle instellingen en verenigingen die door de gemeenschap worden gesubsidieerd voor de duur van de Covid-19-crisis; (2) een steunmaatregel om de liquiditeit van de instellingen en verenigingen te waarborgen; (3) en toegang tot een speciaal Covid-19-steunfonds in de vorm van terugbetaalbare leningen voor instellingen en dienstverleners in de gemeenschap.

De volgende informatie geeft een overzicht van de maatregelen die op 21 april 2020 zijn genomen en is niet uitputtend of definitief. Er zijn inderdaad nog andere maatregelen gepland en die zullen nodig zijn in reactie op de gezondheids-, sociale en economische gevolgen van deze pandemie, rekening houdend met de evolutie van de maatregelen die de Nationale Veiligheidsraad nog zal nemen.

Tabel 1. Key socio-economic responses with budgetary implications to the COVID-19 pandemic

Lijst van maatregelen	Beschrijving	Stand van zaken invoering	ESR Code	Budgettaire impact (in mio)	
				2020	2021
Federaal					
Tijdelijke werkloosheid	De tijdelijke werkloosheid zal automatisch toegekend worden, en zal worden uitgebreid en versterkt. Het referentiepercentage wordt verhoogd van 65 naar 70%. Bovendien kent de RVA een bedrag van ongeveer 5,63€ per werkloosheidsdag toe. Bovenop de kost van de verhoging van het uitkeringspercentage en de bijkomende premie, is er een volume-effect van 3 626,4 mio	Publicatie KB in BS op 30/03/2020	D.6212	4237,7	
Overbruggingsrecht	Vervangingsinkomen voor zelfstandigen die door de overheid gedwongen worden om de activiteit te onderbreken, of voor zij die niet verplicht worden om te sluiten maar hiertoe wel genoodzaakt zijn gedurende een periode van minstens 7 opeenvolgende kalenderdagen.	Publicatie nieuwe wet in BS op 23/03/2020	D.6212	1.085,6	

Uitstel van sociale bijdragen door werkgevers	1 jaar betalingsuitstel voor wat betreft de eerste twee kwartalen van 2020.	Ontwerp KB		Geen ESR-impact.
Betalingsuitstel sociale bijdragen door zelfstandigen	Betalingsuitstel met één jaar. De maatregel geldt voor de voorlopige bijdragen van het eerste en tweede kwartaal van 2020 en voor de regularisatiebijdragen van kwartalen van 2018 die vervallen op 31 maart 2020, 30 juni 2020 en 30 september 2020.	Ontwerp KB		Geen ESR-impact.
Vermindering sociale bijdragen zelfstandigen	Zelfstandigen met een inkomen lager dan het bedrag dat is gebruikt als basis voor de berekening van hun bijdrage, kunnen ze een verlaging van de bijdrage vragen.			Geen ESR-impact.
Uitstel van betaling aan de RSZ	Er wordt uitstel van betaling aan de RSZ gegeven tot 15/12/2020. Voor bepaalde sectoren wordt dit uitstel zelfs automatisch toegekend (o.a. horeca, cultuur, sport en recreatie). Het uitstel van betaling heeft betrekking op alle betalingen vanaf 20 maart 2020.	Ontwerp KB		Geen ESR-impact.
Betalingsuitstel federale belastingen	De aanvraag voor een afbetalingsplan moet ingediend worden tegen uiterlijk 30/6. Daarnaast worden de betaaltermijnen met 2 maanden verlengd voor zowel de BTW als de bedrijfsvoorheffing,	Ontwerp KB		Geen ESR-impact.

	personenbelasting, vennootschapsbelasting en rechtspersonenbelasting.				
Provisie voor kosten gerelateerd aan corona	Federale provisie om bijkomende kosten te dekken (aankoop medisch materieel en/of beschermingsmaterieel, repatriëring van Belgische staatsburgers, enz.)	Publicatie in BS van de Wet P.2 van 23 maart 2020 tot opening van voorlopige kredieten voor de maanden april, mei en juni 2020		1.000,0	
Bevriezing van de degressiviteit voor werklozen	Dit betekent enerzijds dat het bedrag waarop de werkloze aanspraak kan maken op 1 april behouden blijft tot 30 juni en anderzijds dat de fases van de degressiviteit (de "cascade") verlengd wordt met de periode gedurende dewelke de werklozen aanspraak maakt op uitkeringen tussen 1 april en 30 juni.	Wetsvoorstel	D.6212	31,0	13,0
Bijkomende maatregel inzake werkloosheid voor een aantal specifieke sectoren	Tijdelijke bevriezing degressiviteit werkloosheidsuitkeringen voor artiesten . Vergoedingspercentage van 60% naar 65% voor havenarbeiders en zeevissers in 'volledige werkloosheid'. Tijdelijk versoepelen van de voorwaarden waaronder werkloze kunnen worden tewerkgesteld in vitale sectoren , met behoud van 75% van hun uitkering (vanaf 01.02.2020 tot 30.06.2020) De inschakelingsvergoeding voor jonge werknemers wordt verlengd met drie maanden.		D.6212	6,0	10,0

			Totaal	6.360,3	23,0
Latente verplichtingen				Maximum bedrag voorwaardelijke verplichtingen (in mio)	
Garantieovereenkomst tussen de federale overheid en de financiële sector	De financiële sector verbindt zich ertoe de betaling van schulden uit te stellen tot 30 september 2020 aan levensvatbare niet-financiële vennootschappen, zelfstandigen en hypotheeknemers met betalingsproblemen. De federale overheid zal een garantiemechanisme (met een garantiebedrag van € 50 miljard) activeren voor alle nieuwe kredieten en kredietlijnen met een maximale looptijd van 12 maanden die door banken worden verleend aan levensvatbare niet-financiële vennootschappen en zelfstandigen.	Ontwerp KB		50.000	
				Totaal	50.000

Vlaanderen					
Dringende aankoop van mondkmaskers & beschermend zorgmateriaal		Ingevoerd	P.2	22,0	
Maatregelen met betrekking tot de gevolgen voor sociaal kwetsbare kinderen en jongeren		Ingevoerd		0,2	
Schakelzorgcentra	De oprichting van schakelzorgcentra, dit zijn noodcentra die patiënten kunnen opvangen wanneer de ziekenhuizen overbelast dreigen te raken. Naargelang de nood kunnen in Vlaanderen tot 30 centra worden geopend.	In voorbereiding		4,6	
Tijdelijke beheersondersteuning voor woonzorgcentra in het beleidsdomein Welzijn, Volksgezondheid en Gezin		Ingevoerd	D.621	1,0	
Ministerieel besluit tot het toekennen van projectsubsidies aan de Federatie Tele-Onthaaldiensten, 4 CAW's (operatie '1712') en het Centrum ter Preventie van Zelfdoding.		Ingevoerd	D.3	0,3	

Kinderopvang: Ontwerpbesluit van de Vlaamse regering tot bestrijding van de negatieve gevolgen van het Covid-19-virus voor de gezinnen en de organisatoren in de kinderopvang	Het inkomstenverlies van kinderdagverblijven waar minder kinderen aanwezig zijn, wordt gecompenseerd.	Ingevoerd	D.621	32,5	
Ondersteuning van woonzorgcentra	Inkomenssteun voor woonzorgcentra waar de bezettingsgraad met 5% of meer daalt.	Ingevoerd	D.621	11,1	
Steun voor personen met een handicap	Extra steun voor personen met een handicap: 8,5% extra contante uitbetaling	In voorbereiding	D.621	10,0	
Ondersteuning van de geestelijke gezondheidszorg		In voorbereiding	D.621	18,2	
Compensatiemaatregelen voor buitenschoolse opvang, de opvang van zieke kinderen en gezinsondersteuning	Compensatie voor inkomensverlies	Ingevoerd	D.621	10,3	
Gezinszorg, Revalidatie, Geestelijke gezondheidszorg, Personen met een handicap, Dagopvang	Compensatie voor inkomensverlies	In voorbereiding	D.621	11,7	

Dagopvang	Compensatie voor inkomensverlies	Ingevoerd	D.621	1,4	
Permanentie en afsluitingsplan voor internaten		In voorbereiding	P.2	1,5	
Verzorgings- en beschermingsmateriaal	Vergoeding residentiële zorg en gezinszorg voor de aankoop van verzorgings- en beschermingsmateriaal	In voorbereiding	P.2	32,1	
Communicatiecampagne in het kader van de coronacrisis	Creatie en aankoop van mediaruimte voor sensibilisering	Ingevoerd	P.2	3,6	
Hinderpremie	Ontwerpbesluit van de Vlaamse Regering tot toekenning van steun aan ondernemingen die verplicht moeten sluiten of exploitatiebeperkingen krijgen opgelegd ten gevolge van de maatregelen genomen door de Nationale Veiligheidsraad vanaf 12 maart 2020 inzake het coronavirus: De premie bedraagt € 4.000 in geval van een volledige sluiting gedurende de eerste drie weken en € 160 per dag vanaf 6 april 2020.	Ingevoerd	D.3	922,0	
Compensatiepremie	Ontwerpbesluit van de Vlaamse regering tot toekenning van steun aan ondernemingen die een omzetzdaling hebben ten gevolge van de maatregelen genomen door de Nationale Veiligheidsraad vanaf 12 maart 2020 inzake het coronavirus: Een eenmalige compensatiepremie van € 3.000 wordt toegekend aan bedrijven en zelfstandigen die niet verplicht moeten sluiten, maar die hun omzet fors	Ingevoerd	D.3	991,0	

	zien teruglopen (omzetverlies van minstens 60% ten opzichte van dezelfde periode vorig jaar - referentieperiode 14 maart - 30 april 2019). De premie is ook van toepassing op personen die zelfstandige zijn in bijberoep en die vergelijkbare socialezekerheidsbijdragen betalen als iemand die zelfstandige is in hoofdberoep. Personen met een bijberoep die bijdragen betalen op een inkomen tussen € 6.996,89 en € 13.993,78 kunnen een premie van € 1.500 krijgen, mits ze ook voor minder dan 80% in loondienst werken.				
Coronanoedfonds (semi)overheidssector	Gesubsidieerde bedrijven zullen hun verliezen kunnen recupereren via een noodfonds (€ 200 miljoen) voor gesubsidieerde sectoren (cultuur, jeugd, media, sport, schoolreizen enz.) en specifieke sectoren (tuinbouw, segmenten van het toerisme, mobiliteit en openbare werken).	Ingevoerd		200,0	
Vergoeding van de kosten voor elektriciteit, verwarming of waterverbruik voor de eerste maand van de tijdelijke werkloosheid als gevolg van de coronacrisis	De forfaitaire vergoeding is gebaseerd op een gemiddelde water- en energierekening van alle gezinnen. De vergoeding bedraagt € 202,68 per werknemer die als gevolg van de coronacrisis tijdelijk of deeltijds werkloos is geworden (minstens 1 dag).	Ingevoerd	D.63	160,0	
Maatregelen om de continuïteit van kritieke diensten te waarborgen, de toeristische		Ingevoerd	P.2	1,0	

sector te ondersteunen en het herstel voor te bereiden					
Uitbreiding van het toepassingsgebied van de stimuleringspremie met bedrijven die te maken krijgen met een daling in omzet, productie of bestellingen als gevolg van de coronavirusmaatregelen	Uitbreiding van de bestaande steunregeling voor deeltijds werk met bedrijven in moeilijkheden (vermindering van de productie met 20%) als gevolg van de coronacrisis.	Ingevoerd	D.621	14,0	
Premie voor individuele beroepsopleiding (IBO)	Personen die een individuele beroepsopleiding (IBO) volgen, maar van wie de IBO-overeenkomst werd beëindigd als gevolg van de coronamaatregelen, kunnen rekenen op een premie van maximaal 70% van hun normale vergoeding. De premie wordt maandelijks toegekend.	Ingevoerd	D.621	1,3	
Maatregelen voor de particuliere en sociale huurmarkt	Indien een sociale huurder of een van de personen van wie het inkomen in rekening wordt gebracht voor de berekening van de huurprijs tijdelijk werkloos is door overmacht (omwille van het coronavirus), moet de sociale verhuurder de huurprijs herzien naargelang het huidige verminderde inkomen. De Vlaamse Maatschappij voor Sociaal Wonen (VMSW) en het Vlaams Woningfonds kunnen de kredietnemer (bijzondere sociale lening) gratis uitstel van betaling verlenen als de kredietnemer aantoont dat zijn inkomen is gedaald als gevolg van de	Ingevoerd	D.621	1,5	

	coronavirusmaatregelen. De kredietnemer krijgt dan een uitstel van betaling van maximaal 6 maanden zonder dat er kapitaal of rente moet worden betaald tot uiterlijk 31 oktober 2020.				
Maatregelen voor gemeenschapswerk als gevolg van het coronavirus	Een maandelijkse toelage voor bepaalde wijk-werkers en de geldigheid van de wijk-werkcheques wordt verlengd.	Ingevoerd	D.621	0,9	
Beschutte werkplaatsen en lokale diensteneconomie-initiatieven		Ingevoerd	D.3	1,4	
Subsidie Digital for Youth	Subsidie om laptops ter beschikking te stellen van kansarme gezinnen voor de periode van 1 april 2020 tot 31 mei 2020	Ingevoerd	D.3	1,0	
Opslag van gevaarlijk medisch afval		In voorbereiding	P.2	0,4	
Optimalisering van lokale cybersecurity		In voorbereiding	P.2	2,2	

Versnelde investeringen in digitale werkruimte en basisinfrastructuur		In voorbereiding	P.2	11,2	
Investeringen in ICT-onderwijs		In voorbereiding	P.2	4,8	
Investeringen in HR en organisatieontwikkeling		In voorbereiding	P.2	2,3	
Investeringen ter versterking van e-learning in Vlaanderen		In voorbereiding	P.2	7,0	
Maatregelen binnen het domein Inburgering (tolken)		In voorbereiding	P.2	0,2	
Uitstel van betaling van de onroerende voorheffing (bedrijven)	Uitstel van betaling van de onroerende voorheffing met 2 maanden voor rechtspersonen ter ondersteuning van de liquiditeitspositie van ondernemingen	Ingevoerd		*1 billion EUR delayed tax receipts	
Uitstel van betaling van de verkeersbelasting (bedrijven)	Uitstel van betaling van de verkeersbelasting met 4 maanden voor rechtspersonen ter ondersteuning van de liquiditeitspositie van ondernemingen (in het bijzonder vervoers-, bus-, autoleasebedrijven)	Ingevoerd		*200 million EUR delayed tax receipts	

Uitstel van betaling van erfbelasting en registratiebelasting (gezinnen)	Uitstel van betaling van erfbelasting en registratiebelasting met 2 maanden voor natuurlijke personen om alle formaliteiten te kunnen vervullen	Ingevoerd			
				Totaal	2.482,7
Latente verplichtingen				Maximum bedrag voorwaardelijke verplichtingen (in mio)	
Crisiswaarborg PMV	Voor bedrijven en zelfstandigen die omwille van de coronacrisis een overbruggingskrediet nodig hebben en niet onder federale waarborgregeling vallen. Dit komt bovenop bestaande waarborgregeling tot 300 miljoen EUR per jaar voor investeringsleningen en werkingskapitaal tot 1,5 miljoen euro met 75% waarborging door Vlaamse overheid.	Ingevoerd			100,0
Verhoogde waarborgen Gigarant NV	In het kader van de tijdelijke versoepeling van de Europese staatssteunregels ingevolge de coronacrisis, zal Gigarant (Waarborgregeling boven € 1,5 miljoen) een aangepaste COVID-19-waarborg in de markt kunnen zetten, die meer flexibiliteit biedt. De waarborgcapaciteit van Gigarant wordt hiervoor opgetrokken van de huidige € 1,5 miljard naar € 3 miljard	Ingevoerd			1.500,0
				Totaal	1.600,0

Waals Gewest					
Buitengewoon fonds - Luik Economie	Forfaitaire vergoeding van € 5000 aan diverse economische activiteitensectoren (NACE)	Validatie door de regering (regeringsbesluit)	D.3	233,0	
Aanleg van een interdepartementale reserve	Omschakelingsmaatregelen na afloop van de coronacrisis, die met name gericht zijn op de verschuiving van activiteiten van Wallonië, de circulaire economie, de korte ketens en eerste concretisering van het Transitieplan	Validatie van het principe door de regering (nog geen uitvoering)		100,0	
Buitengewoon fonds - Luik Werkgelegenheid	Vrijstelling van de crisisperiode bij de berekening van de gewestelijke subsidie - maatregel Dienstencheques (en ICPC)	Validatie door de regering (ministeriële besluiten)	D.3	26,2	
Buitengewoon fonds - Luik Werkgelegenheid bis	Forfaitaire compensatie structuren beroepsinschakeling (€ 5,000)	Validatie door de regering (ministeriële besluiten)	D.3	0,5	
Buitengewoon fonds - Luik Gezondheid	Forfaitaire compensaties van €5,000 aan de structuren van de gezondheidssector	Validatie door de regering (ministeriële besluiten)	D.3	83,3	
Luik Sociale Actie	Aankoop van beschermingsmateriaal of voeding, aanwerving van tijdelijk en extra personeel voor de Relais sociaux (sociale netwerken), opvangtehuizen, gemeenschapshuizen, nachtopvang,	Validatie door de regering (ministeriële besluiten)	P.2	1,2	

	huisvestingsstructuren verbonden aan de taak die aan de gouverneurs is toevertrouwd				
Buitengewoon fonds luik Sociale Actie, Gezondheid en Werkgelegenheid	Strategische reserve bij de "PWT"	Validatie door de regering		3,9	
Aanleg van een voorraad van maskers AVIQ	Voorraad van maskers AVIQ (SAFA, ...) - 1.200.000 maskers + 380.000 reservemaskers	Validatie door de regering	P.2	2,7	
Aankoop van maskers	AVIQ via SRIW 3.700.000 chirurgische maskers en 750.000 maskers van het type FFP2	Validatie door de regering	P.2	3,6	
	Maskers eigen fondsen SRIW	Validatie door de regering	P.2	0,4	
Bestelling van 5.000.000 maskers (strategische reserve)	Aanleg van een strategische reserve	Validatie door de regering	P.2	0,6	
Aankoop van aanvullende maskers	16.171.338 miljoen chirurgische maskers en 3.274.368 FFP2-maskers	Validatie door de regering	P.2	18,7	
Impact openbaar ambt	Uitbreiding telewerk	Validatie door de regering	P.2	0,3	

Bijzonder volmachtenbesluit van de Waalse regering nr. 10 betreffende de tijdelijke opschorting van bepaalde fiscale bepalingen	Opschorting belasting AO	Validatie door de regering	D.2	4,8	
Buitengewoon fonds - Luik Lokale overheden	Compensatie van de gemeentelijke belastingmatiging	Validatie door de regering	D.73	4,0	
Economische en financiële instrumenten SOWALFIN - GELIGAR	Steunmaatregelen aan ondernemingen die getroffen zijn door de COVID-19-crisis (waarborg SOWALFIN en GELIGAR)	Validatie door de regering	D.3	36,2	
nv SOCAMUT – groep SOWALFIN	Liquiditeitssteun verzekeren aan kleine ondernemingen en zelfstandigen die economisch benadeeld zijn door de COVID-19-crisis via een financieringsoplossing samen met bankkredieten	Validatie door de regering		13,6	
Aanvullende aankoop van chirurgische maskers, FFP2-maskers en ander materiaal voor de gewestelijke sectoren (sociaal - gezondheid)	Maskers eigen fondsen SRIW + materiaal en schorten	Validatie door de regering	P.2	42,8	
Watersector	Uitzonderlijke dotatie aan het Fonds Social de l'eau: 500.000 EUR Bijdrage van het Waals Gewest aan de eenmalige	Validatie bezig	D.73	10,5	

	forfaitaire vergoeding voor de huishoudelijke abonnees: 10.000.000 EUR (40 EUR per watermeter)				
Uitzonderlijke herfinanciering van het Fonds spécial de l'aide sociale ten belope van 5 miljoen euro	Herfinanciering van de OCMW's om het hoofd te bieden aan de crisis	Validatie door de regering	D.73	5,0	
Toekenning van steun voor gezinnen met een budgetmeter	Punctuele hulp van € 100 voor gezinnen met een budgetmeter voor elektriciteit en van € 75 voor gezinnen met een budgetmeter voor aardgas	Validatie door de regering	D.75	9,4	
COVID-19 - Aanvullende behoeften Gezondheidssector - Handicap - Sociale Actie - Werkgelegenheid - Sociale economie	Bijkomende maatregelen (subsidies) in de sector van de huisvesting en de noodhuisvesting (ROB-RVT-handicap-geestelijke gezondheid-sociale actie-bestaansonzekerheid) Bijkomende maatregelen (subsidies) in de sector van personen met een handicap, geestelijke gezondheid, diensten voor hulpverlening aan de gezinnen en senioren (services d'aide aux familles et aux aînés), voedselhulp, sociale economie, zelftewerkstelling en tewerkstelling	Validatie door de regering	D.3	37,2	
Vergoedingen ondernemingen en aanvullende handel	Aanvullende forfaitaire vergoeding aan diverse economische activiteitensectoren (NACE)	Validatie bezig	D.3	287,4	
Vrijmaken van begrotingsmiddelen voor onderzoeksprojecten met	20 Mio € subsidies en 5 Mio € terugvorderbaar voorschot op het vrij te maken budget om onderzoeksprojecten in	Validatie bezig	D.3	25,0	

betrekking tot COVID-19 waar ondernemingen aan werken	verband met COVID-19 waar ondernemingen aan werken te financieren				
Invoering van een lening aan nulrente voor de betaling van huur via de SWCS	Invoering van een lening aan nulrente voor de betaling van huur via de SWCS + waarborg, maar inbegrepen in de huidige waarborg	Validatie door de regering	D.3	4,2	
Totaal				954,5	
Latente verplichtingen				Maximum bedrag voorwaardelijke verplichtingen (in mio)	
Waarborg SOWALFIN-SOFINEX KMO's	Verhoging van de garantieaanpakken	Goedgekeurd regering		60,0	
SOCAMUT	Financieringsoplossing samen met bankkredieten ter versterking van de cashflow van micro-/kleine ondernemingen en zelfstandigen die getroffen zijn door de crisis en hen in staat stellen hun activiteiten opnieuw op te starten na afloop van de crisis: - achtergestelde lening SOCAMUT van max. 25.000 EUR (en max. 50% van het gezamenlijke bankkrediet), na een vrijstelling voor kapitaal uitgebreid naar max. 12 maanden**	Goedgekeurd regering		7,9	

	- samen met een nieuw bankkrediet van max. 50.000 EUR van het afschrijfbaar type (investeringskrediet) of met een nieuw kortetermijnkrediet (of de verhoging van een bestaande lijn) gewaarborgd aan 75%		
GELIGAR	<p>Uitbreiding van de waarborgen toegekend door GELIGAR:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ toekenning na onderzoek van een aanvullende waarborg van 50% op de bestaande kredietlijnen op korte termijn toegekend door de banken zonder initiële waarborg van het Gewest; ▪ automatische toekenning van een waarborg van 75% op stijgingen van kredietlijnen op korte termijn (met inbegrip van moratorium toegekend op kredieten op middellange termijn) toegekend aan ondernemingen als hulp om deze crisisperiode te doorstaan; ▪ De huidige waarborgenvolp bedraagt 50 M€, gedekt door de wiskundige reserve ad hoc. De voorgestelde maatregelen hebben tot gevolg dat de enveloppe op 250 M€ zal worden gebracht. De wiskundige reserve moet met 12% worden verhoogd per schijf van 50 M€. 	Goedgekeurd regering	200,0
SWCS	Waarborg lening nulrente	Goedgekeurd regering	50,0

					Totaal	217,9
Brussels Hoofdstedelijk Gewest						
Uitgaven (beslist tot 22/04/2020)						
Begeleiding voor ondernemingen in moeilijkheden	De onthaalcapaciteit van het Centrum voor Ondernemingen in Moeilijkheden (COM/BECI) werd verhoogd om het in staat te stellen de nieuwe aanvragen te verwerken in samenwerking met hub.brussels.	Aangenomen	D7p	0,2		
Versnelde uitbetaling van economische-expansiesteun	Om de liquiditeit van de bedrijven in bepaalde zwaar getroffen sectoren (horeca, detailhandel, evenementen, toerisme, recreatie) te ondersteunen, wordt de uitbetalingen van investeringsdossiers voorzien in 1 ipv meerdere schijven. De voor 2021 en 2022 geplande schijven zullen dus al in 2020 worden uitbetaald.	Aangenomen	D9p	2,0		
Leningen van Finance&Invest.brussels	Voor de bestaande leningen wordt voorgesteld om de klanten een moratorium op de terugbetaling van het kapitaal toe te kennen van 6 tot 12 maanden. Voor de nieuwe aanvragen zal Finance&Invest de ondernemingen steunen om een contracyclische maatregel in te voeren door ook een moratorium toe te kennen op de terugbetaling van kapitaal voor nieuwe leningen.	Aangenomen	-	-		

Gewestelijke waarborg (Brussels Waarborgfonds) voor bankkredieten	Max. 20 mio aan extra waarborgen. Het bedrag dat in de begroting is ingeschreven wordt geacht de potentiële schade te dekken.	Aangenomen	D9p	5,2	
Gedelegeerde opdracht aan nv Gewestelijke Investeringsmaatschappij voor Brussel (GIMB)	Verstrekking van leningen tegen lage rentevoeten aan kernleveranciers van de horecasector en aan horecagelegenheden met meer dan 50 werknemers. Versterking van het eigen vermogen van Brusselse emblematische bedrijven.	Aangenomen	D9p	20,0	
Steunmaatregelen aan dienstenchequebedrijven en hun werknemers ten gevolge van de noodmaatregelen om de verspreiding van het coronavirus COVID-19 te beperken		Aangenomen	D3p	1,0	
Eenmalige premie	De uitbetaling van een eenmalige forfaitaire premie is bedoeld als hulp voor de Brusselse ondernemingen die te kampen hebben met aanzienlijk omzetverlies ten gevolge van de uitzonderlijke omstandigheden waartoe op 18 maart 2020 besloten werd in het kader van de COVID-19-pandemie zoals vastgesteld door de federale regering op basis van een lijst van NACE-codes. Bedrag: € 4.000 voor ondernemingen die verplicht moesten sluiten.	Aangenomen	D3p	106,9	

Eenmalige compensatiepremie voor bedrijven met 0 tot 5 voltijdse werknemers die te maken hebben met een aanzienlijke daling van de activiteit.	Eenmalige premie van 2000 euro	Aangenomen	D3p	102,0	
Steun aan ondernemingen actief in de duurzame professionele stadslandbouw	Eenmalige subsidie van 3000 euro	Aangenomen	D3p	0,2	
Steunvergoeding voor de exploitanten van het bezoldigd personenvervoer	Eenmalige premie van 3000 euro.	Aangenomen	D3p	4,8	
Parking.brussels	Er werd beslist geen beroep te doen op de tijdelijke werkloosheid voor parkeerstewards (contractuele ambtenaren) van het Parkeeragentschap van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest tijdens de periode van de huidige schorsing van de controle op de betaling van het gereguleerd parkeren op de weg in het kader van de gezondheids crisis COVID-19. Deze kosten worden geraamd op € 514.142,98 voor de periode van 18 maart tot 19 april 2020, en in geval van een verlenging van de opschorting van de controle tot 3 mei 2020, een bijkomende kost van € 257.071,49 voor de periode van 20 april tot 3 mei 2020.	Aangenomen	D7p	0,8	

Toegankelijkheid van de economische steun aan sociale- inschakelingsbedrijven volgens hun activiteitendomein	De economische steun en sectorale steunmaatregelen zullen toegankelijk zijn voor sociale- inschakelingsbedrijven die actief zijn in het bewuste activiteitendomein. De berekening van hun financiering 2020 zal dus aangepast en berekend worden over de twee laatste kwartalen om de structuren niet te benadelen.	Aangenomen	D7p	0,4	
Dringende opvang van 100 dakloze transmigranten die in het Maximiliaanpark verblijven		Aangenomen	D7p	1,4	
Dotatie aan GGC	Diverse maatregelen - zie begroting GGC	Aangenomen	D7p	16,0	
Dotatie aan VGC	Diverse maatregelen - zie begroting VGC	Aangenomen	D7p	2,7	
Dotatie aan COCOF	Diverse maatregelen - zie begroting COCOF	Aangenomen	D7p	11,0	
Totaal				289,41	
Ontvangsten (beslist tot 22/04/2020)					
Vrijstelling van de betaling van de gewestbelasting op de		Aangenomen	D5	13,4	

inrichtingen van toeristisch logies (city tax)					
Vrijstelling van de gewestbelasting op taxidiensten of voertuigen met chauffeur		Aangenomen	D5	1,5	
Totaal				289,41	
Latente verplichtingen				Maximum bedrag voorwaardelijke verplichtingen (in mio)	
Gewestelijke waarborg (Brussels Waarborgfonds) voor bankkredieten		Aangenomen		20,0	
Totaal				20,0	
Franse Gemeenschap					
Nood- en steunfonds voor de sectoren om het hoofd te bieden aan COVID-19	Enveloppe van 50 miljoen voor de verschillende sectoren van de Franse Gemeenschap, op basis van latere beslissingen tot toewijzing genomen door de regering. In dit stadium werd er reeds 30 miljoen toegewezen.	Het Fonds werd opgericht na aanneming, in laatste lezing, van een bijzonder volmachtenbesluit.		50,0	

Totaal				50,0	
Duitstalige Gemeenschap¹¹¹					
Lopende uitgaven	Maskers en ander medisch materiaal, communicatiecampagnes, ICT-materiaal	Aangenomen	P.2	3,0	0,0
Uitgaven op het vlak van infrastructuur	Substantiële verhoging van de kredieten op het gebied van de infrastructuren om de lokale economie op gang te trekken	In voorbereiding	D.99	9,8	13,0
Steun aan de gemeenten en de OCMW's	Verhoging van de dotaties ten belope van 5%	In voorbereiding	D.73	1,2	1,5
Steun op het vlak van werkgelegenheid	Diverse maatregelen ter bevordering van de werkgelegenheid (AKTIF)	In voorbereiding		0,5	0,0
Steun verzorgingspersoneel	Vervroeging van de verhoging van de barema's, die oorspronkelijk voorzien was voor 2021-2024, naar 2020-2022	In voorbereiding	D.1p	0,5	1,4

¹¹¹ Opmerking: Voor 2020 hebben we al rekening gehouden met de gevolgen van een afname van het bbp met 8%, terwijl men weet dat zo'n 'maatregel' pas in 2021 een financieel effect heeft.

Steun kinderopvang	Vervangingsinkomen voor kinderopvangpersoneel	In voorbereiding	D.62	1,0	0,5
Totaal				16,0	16,4
Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie (GGC)					
Sociale actie/ dakloosheid/migranten : versterking	Versterking materieel, versterking opvangtehuizen	Aangenomen	D.3	0,9	
	Versterking ontvangst publieke sector	Aangenomen	D.73	0,2	
Sociale actie/ dakloosheid/migranten : creatie	Creëren van crisismechanismen voor daklozen met de diagnose co-vid	Aangenomen	D.3	1,2	
Sociale actie/ dakloosheid/migranten : diverse hulp	Mobiele interventiedienst, psychosociale ondersteuning, coördinatie, nachtreceptie, etc.	Aangenomen	D.73	1,2	
	Mobiele interventiedienst, psychosociale ondersteuning, coördinatie, nachtreceptie, etc.	Aangenomen	D.3	1,5	

Sociale actie/ dakloosheid/migranten : onthaal Covid	Onthaal Covid	Aangenomen	P.2	0,9	
Sociale actie/ dakloosheid/migranten- migranten	Coördinatie van voedselhulp, verhoogde opvangcapaciteit	Aangenomen	D.3	1,1	
Mentale gezondheid	Private-initiatieven	Aangenomen	D.3	0,0	
	Publieke initiatieven	Aangenomen	D.73	0,0	
MR-MRS	Globale maatregelen (250/bed), intermediaire opvangtehuizen	Aangenomen	D.75	4,6	
Diensten aan huis	thuishulpdiensten, huisbewakers	Aangenomen		0,8	
Revalidatiecentra	Revalidatiecentra	Aangenomen	D.75	2,7	
Mentale gezondheid-andere	Psychiatrische verzorgingstehuizen, opvang- en huisvestingssector (omzetvermindering), begeleid wonen (apparatuur), IHP	Aangenomen	D.75	0,8	

Palliatieve zorg	Palliatieve zorg aanvragen	Aangenomen	P.2	0,0	
Familiale planning	Aanvragen	Aangenomen		0,1	
Versterking team communicatie	FAMGM communicatiecampagne, consultant, hoofdverpleegkundige	Aangekondigd		0,2	
Aanwerving 200 VE	Verpleegkundigen + administratieve assistenten (dienstcontract)	Aangekondigd		6,0	
Ondersteuning artsen lijn 112	Ondersteuning 11 artsen van de lijn 112	Aangekondigd		0,2	
Totaal				22,3	
Frans Gemeenschapscommissie (FGC)					
Onderwijs	Bestrijding van de digitale kloof van jongeren in Brussel, schooluitval	Aangekondigd	D.3	0,3	
Invaliditeit	Woningcentra en ondersteunde diensten	Aangekondigd	D.73	2,3	
Sport en sociale cohesie	Steun aan sportclubs en non-profitorganisaties met een commerciële huurovereenkomst en versterking van het	Aangekondigd	D.3	0,8	

	aanbod aan sociale cohesie voor mensen die verwakt zijn door de crisis				
Sociaal	Versterking schuldbemiddelingsdiensten	Aangekondigd	D.73	0,4	
Gezondheid	Versterking van de psychosociale diensten voor jongvolwassenen en studenten in nood	Aangekondigd	D.73	0,8	
Sociaal	Centres d'action sociale globale: versterking diensten om de toename van de vraag op te vangen	Aangekondigd	D.73	0,6	
Cultuur	Steun aan de sector	Aangekondigd	D.3	0,6	
Socio-professionele integratie	Hervatting opleidingen	Aangekondigd	P.2	0,2	
Sociale actie en familie	Eerste golf van noodhulp	Aangenomen	P.2	1,7	
Gezondheid en gezondheidsbevordering	Mentale gezondheid, palliatieve zorg, ...	Aangenomen	P.2	1,5	
Invaliditeit	Eerste golf van noodhulp	Aangenomen	P.2	5,4	

Cultuur	Eerste golf van noodhulp	Aangenomen	P.2	0,7	
Sociale cohesie	Eerste golf van noodhulp	Aangenomen	P.2	0,3	
Socio-professionele integratie	Eerste golf van noodhulp	Aangenomen	P.2	0,2	
Totaal				15,5	

Tabel 2. Key socio-economic responses without budgetary implications to the COVID-19 pandemic

Level of government	Short title of the measure	Description of the measure			Foreseen impact (qualitative description of foreseen impacts and their timing)
		Main policy objective and relevance to address the pandemic	Legal/administrative instruments	Adoption status and timetable on upcoming steps	
Taxation					
Federal	Modification of tax shelter system	Flexibility towards investors.	Law	Draft has been submitted for evaluation to the Council of State	Extending the period for investors to liberate the necessary funds from 3 months to 6 months.
Federal	Suspending registration tax mortgage	No federal registration tax when transferring mandated loans into mortgages.	Royal Decree		
Federal	Delay in payments for VAT	Give companies more time to settle VAT during the months of February, March and April	Royal Decree	Approved by government	Extending the deadline for payments by 2 months.
Federal	Delay in payments for withholding tax	Give companies more time to pay the withholding tax during the months of February, March and April.	Royal Decree	Approved by government	Extending the deadline for payments by 2 months.
Federal	Shift in tax prepayments	Delay the dates on which taxpayers have to make prepayments.	Royal Decree	Approved by government	Extending the deadlines for prepayments of taxes during the current year.

Federal	Monthly settlement of VAT	Increased reimbursements for VAT with more settlements during the month of March.	Royal Decree	Approved by government	Increased VAT reimbursements during March, companies receive their settlement faster.
Federal	Tax exemption for regional compensations	Insuring that extraordinary compensations for the Covid-19 crisis by the regions are not taxed.	Law	Draft has been submitted for evaluation to the Council of State	All compensations by regional governments are free from federal taxes.
Brussels	Verlenging van de betalingstermijn voor de onroerende voorheffing	Door de betalingstermijn voor de onroerende voorheffing met twee maanden te verlengen, krijgt de belastingplichtige meer financiële ademruimte.	Bijzondere machtenbesluit nr. 2020/004	Ontwerpbesluit in eerste lezing goedgekeurd op 2 april 2020	De druk op de financiën van de betrokken bedrijven en gezinnen tijdelijk verlichten
Flanders	Deferral of property tax payments for companies	Deferral of property tax payments with 2 months for legal entities in order to support companies' liquidity positions	Administrative instrument	Executed (tax year 2020)	1 billion euros og delayed tax receipts
Flanders	Deferral road tax payments for companies	Deferral of road tax payments with 4 months for legal entities in order to support companies' liquidity positions (in particular transport, bus and car leasing companies)	Administrative instrument	Executed (tax year 2020)	200 million euros of delayed tax receipts
Flanders	Deferral of inheritance and registration tax payments for households	Deferral of inheritance and registration tax payments with 2 months for natural persons in	Administrative instrument	Executed (tax year 2020)	N/A

		order to be able to fulfill all formalities			
Financial sector					
Federal	Deferment of mortgage repayments	Suspension of mortgage payments for up to 6 months for families and the self-employed and suspension of capital repayments for corporate loans.	Charter		Give families, the self-employed and businesses a pause of payments for loans for a period up to 6 months.
Federal	Guarantee scheme	Provide a government guarantee for future loans.	Royal Decree	Measure is approved, Royal Decree will be approved by late April.	Provide government backing so that banks can give future loans to companies in need of financing.
Support to companies					
Flanders	Establishment of Task Force 'Economic Impact Corona'	Analyse the economic consequences of the coronavirus and listen to the concerns and questions raised by companies in Flanders. The trade unions and the banking sector (Febelfin) also take part in this Flemish task force.		3 March 2020	Clarify and publicise existing support measures. To answer questions and concerns.
Flanders	Circular on public contracts and corona	Flexibility in implementation of public contract regulations (in terms of sanctions and penalties) and increase in liquidity of successful tenderers	Circular	Communicated to the Government of Flanders on 10 April 2020.	To reduce liquidity problems of successful tenderers of public contracts.

		of public contracts (inter alia, through accelerated payment and interim payments). Whenever possible, continuation/restart of activities, provided safety measures (e.g. social distancing) are complied with.		A second circular is being prepared on a uniform regulation regarding compensation	To avoid administrative and legal proceedings between public contract parties. To provide an incentive to a number of economic sectors (e.g. building sector).
Flanders	Flexibility in deadlines of grants due to corona	Beneficiaries of grants who, as a result of the crisis, find it difficult to meet the deadlines agreed upon in one of the grants consult with VLAIO on the possibility of extending these deadlines.		Active	Preventing the fact that companies who cannot meet the deadlines agreed upon in the grants will have to repay (part of) the grant and face financial difficulties
Flanders	SME growth subsidy	Companies can receive a subsidy for the purchase of knowledge in the form of external advice or strategic recruitment to explore alternative supply routes made necessary by the coronavirus.		Active	Support companies to stay active and help them to explore alternative supply channels
Brussels	Inlichten van en communiceren met de bedrijven	Versterking van de dienst 1819, het informatiepunt van hub.brussels dat alle officiële informatie (over zowel de federale als de gewestelijke maatregelen) die Brusselse bedrijven en ondernemers kan	Beslissing van de Brusselse regering	Ingevoerd op 4 maart 2020	

		helpen, centraliseert en verspreidt			
Brussels	Moratorium op de leningen van Finance&Invest.brussels (F&I)	Voor bestaande leningen wordt een moratorium van 6 tot 12 maanden op de aflossing van het kapitaal toegekend. Voor nieuwe leningen zal F&I de bedrijven steunen door eveneens een moratorium op de aflossing van het kapitaal toe te kennen.	Beslissing van de Brusselse regering	Operationeel	De druk op de cashflow van de betrokken bedrijven in de komende 6 tot 12 maanden verlichten Voor de toekomstige leningen de invoering van contracyclische maatregelen stimuleren
Brussels	Versterking van de begeleiding van bedrijven in moeilijkheden	De opdracht van het Centrum voor Ondernemingen in Moeilijkheden (BECI) van het Brussels Gewest wordt versterkt, zodat het nog beter in staat is om bedrijven die het door de Covid-19-crisis moeilijk krijgen, te begeleiden, in samenwerking met hub.brussels	Beslissing van de Brusselse regering		
Brussels	Behoud van de economische steun in internationaal verband	Bedrijven die van plan waren deel te nemen aan een beurs en/of een economische prospectiemissie die als gevolg van de Covid-19-pandemie werd afgelast, kunnen een aanvraag indienen voor de	Dotatiebesluit aangepast	Toegepast op de bijzondere subsidies	

		terugbetaling van reeds gemaakte kosten tot een maximum van 2.500 euro per entiteit.			
Brussels	Nultarief voor hypothecaire mandaten die geactiveerd worden tot hypotheek	Het is de bedoeling om te vermijden dat bedrijven, indien de banken hypothecaire mandaten zouden activeren om zich te wapenen tegen de gevolgen van de huidige crisis, een registratierecht van 1% zouden moeten betalen.		In voorbereiding	Deze maatregel vermijdt een last voor bedrijven die het moeilijk hebben.
Wallonia	Task Force	Support the companies affected by the pandemic.			Dès le mois de mars 2020, le gouvernement wallon a mis en place une Task Force réunissant les acteurs économiques wallons. Son objectif consiste à informer, à aider et à accompagner les entreprises wallonnes qui font face à des difficultés liées au coronavirus.
Wallonia	Delays in the reimbursement of loans	Provide delays in the reimbursement of the loans from the regional development banks.			Les outils financiers wallons dans leur ensemble (SRIW, GROUPE SOGEPA, SOWALFIN, invests) ont pour leur part décidé d'accorder un délai généralisé sur les prêts en cours jusqu'à la fin du mois de mars 2020. De plus, ce moratoire pourra être prolongé jusqu'à la fin du mois d'avril 2020. La mesure vise à alléger les charges financières des

					entreprises et à libérer de la trésorerie à court terme.
Wallonia	Solidarity fund	Implementation of a special solidarity fund for the company.	Government decree		Un fonds extraordinaire de solidarité a été mise sur pied. Il est assorti d'une procédure de traitement des demandes d'indemnisation et d'un fonds de roulement « Indemnisations entreprises COVID-19 ».
Employment, training and social economy					
Federal	Package of measures to support people that have been forced to stop their professional activities.	<p>As regards the employees: facilitating access to the temporary unemployment scheme and temporarily (until June 30) raising the income replacement rate of people in temporary unemployment.</p> <p>As regards the self-employed: facilitating access to the bridging right that provides income support and ensures continuation of social security rights. Temporary relaxation of the obligations regarding the payment of social contributions and taxes.</p>			<p>Avoid that the link between employees and the companies they work for is lost due to the temporary cessation of professional activities as a result of the outbreak of the Covid-19 virus.</p> <p>Support the income of employees and self-employed affected by the outbreak and the government's response to it and ensure continued social protection.</p> <p>Belgium's comprehensive social protection system acts as an automatic stabiliser. These additional ad hoc measures facilitate access to the existings schemes and reinforce them.</p>

Federal	Prolongation de la durée de validité des chèques-repas, -cadeaux, -sports et -culture ainsi que des écochèques	Maintenir le pouvoir d'achat des travailleurs.	Royal Decree	Measure is approved, approval Royal Decree is pending.	Prolongation de la durée de validité de 6 mois pour les chèques-repas, -cadeaux et les écochèques et de 3 mois pour les chèques-sport et -culture.
Federal	Report cotisations ONSS	Soutenir les entreprises.	Special powers decree	Approved by the government	Report versement des cotisations du premier et du second trimestre au 15 décembre 2020.
Federal	Supplementary student work	Supplementary workforce in industries that are still open.	Special powers decree	Approved by the government	Supplementary workforce in industries that are still open.
Federal	Asylum seekers allowed to work	Supplementary workforce in industries that are still open.	Special powers decree	Approved by the government	Supplementary workforce in industries that are still open.
Federal	Critical sectors: successive short-term contracts allowed	Supplementary temporary workforce in industries that are still open.	Special powers decree	Approved by the government	Supplementary temporary workforce in industries that are still open.
Federal	Critical sectors: 120 hours extra voluntary overtime (on top of 100 existing), that are exempt of taxes and social contributions	Supplementary temporary workforce in industries that are still open.	Special powers decree	Approved by the government	Supplementary temporary workforce in industries that are still open.
Federal	Critical sectors: temporarily allowed to lend workers to other companies	Supplementary temporary workforce in industries that are still open.	Special powers decree	Approved by the government	Supplementary workforce in industries that are still open.

Federal	Vital sector (agriculture): workers in time credit can interrupt this time credit to go work in that sector	Supplementary temporary workforce in industries that are still open.	Special powers decree	Approved by the government	Supplementary workforce in industries that are still open.
Federal	Vital sector (agriculture): temporary unemployed in other sectors, can temporarily work in agriculture and keep 75% of their UB while working	Supplementary temporary workforce in industries that are still open.	Royal Decree	Almost published	Supplementary temporary workforce in industries that are still open.
Federal	Unemployment benefits: no degressive benefits during 3 months	Protect income of unemployed that cannot reasonably find a job now.	Royal Decree	Almost published	Protect income of unemployed that cannot reasonably find a job now.
Federal	Unemployment benefits: artists and school leavers get three months extension of benefit rights	Protect income of unemployed that cannot reasonably find a job now.	Royal Decree	Almost published	Protect income of unemployed that cannot reasonably find a job now.
Wallonia	Measure to maintain the level of professional trainings	To maintain / improve the level of professional trainings.	Government decree	Adopted	Le gouvernement a adopté un arrêté pour permettre le maintien des subventions des opérateurs de formation, d'insertion et d'économie sociale, préjudiciés par une baisse d'activités et/ou la nécessité de développer de nouveaux canaux d'interaction avec leurs bénéficiaires.
Brussels	Steun aan de non-profitsectoren (gezondheid, welzijn,	Naast een speciaal fonds voor de sector blijven de subsidies voor de non-profitsector	Beslissingen van de colleges van de Gemeenschappelijke en	Actief	De sector in staat stellen om onvoorziene uitgaven te dekken en

	ondersteuning van personen met een handicap, enz.)	behouden, met name door de niet-gepresteerde gesubsidieerde periodes gelijk te stellen met gepresteerd werk.	de Franse Gemeenschapscommissie		vermijden dat het personeel tijdelijk werkloos wordt gesteld
Flanders	Extension of work permit	Temporary extension of the work permit for people who cannot return to their home country, on the basis of a temporary extension of residence (simple work permit procedure; max. 3 months, renewable).	Decision of the Flemish government (27 March 2020)	Active	
Flanders	Support measures for the social economy	<p>Temporary suspension of progression pathways and extension of integration pathways.</p> <p>Temporary suspension of the rule for employing a number of target group employees in customised work companies.</p> <p>More financial breathing space by not automatically collecting (reductions) monthly payment advances (temporary).</p>	Decision of the Flemish government (20 March 2020)	Active	Supporting companies active in the social economy in their business operations in absorbing the financial and economic consequences.

		Guaranteed financing of unpaid supported employment (temporary).			
Flanders	Matching Covid-19 vacancies	Capturing urgent 'corona' -jobs in critical sectors and matching them quickly and efficiently with jobseekers interested in these temporary jobs		Ongoing: (1) monitoring; (2) collaborations with partners to communicate on this platform and reach employers with urgent vacancies; (3) communication/sensibilization	Capturing the most urgent vacancies and making quick and qualitative (skills + safety) matchings. Offering temporary opportunities to all jobseekers. Impact on skills-development.
Support to citizens and non-commercial institutions					
French Community	Assouplissement des conditions de justification des subventions	Permettre aux bénéficiaires de conserver l'intégralité de leur subvention lorsqu'ils ne peuvent respecter des conditions de subventionnement du fait des mesures prises pour lutter contre l'épidémie.	Arrêté de pouvoirs spéciaux.		
French Community	Octroi anticipé de subventions structurelles	Octroyer aux bénéficiaires récurrents leur subvention structurelle anticipativement	Arrêté de pouvoirs spéciaux		

		afin de leur permettre d'avoir des liquidités plus rapidement.			
German speaking Community	Grant guarantee	If an association, public institution, private person, etc. which received a grant commitment from the German-speaking Community in 2020 was unable to comply with the grant conditions due to the corona crisis, the grant guarantee will apply.	Decree of 17 January 1994 setting up supplementary budgetary funds for the German-speaking Community	The subsidy guarantee may be cumulated with other grants from other Belgian local authorities such as the Federal State or the Walloon Region.	If the costs or the reduction of activities can be proven to be due to the corona crisis, they can still be claimed for the period after the corona measures are lifted.
German speaking Community	Increase in liquidity	Short-term assistance to bridge any liquidity shortfalls. This is the advance payment of already approved grants.			If necessary, organizations receiving a grant from the German-speaking community for personnel and functional costs can apply for the monthly instalments of the 2nd quarter 2020, i.e. April, May and June, to be paid out in one tranche in order to help overcome possible liquidity bottlenecks at short notice.
German speaking Community	Corona relief fund for loss of revenue and additional expenditure	Beneficiaries are non-commercial sector institutions: the cultural sector, the sports sector, the leisure sector, adult education, but also the health sector, infant care, the social sector, retirement homes and the disabled sector.	Coronacrisis decree of 6 April 2020		Dotation of 10 million euros. The Corona relief fund is intended to bridge short-term liquidity bottlenecks in order to ensure that services are maintained and jobs are secured. Interest-free loans are granted via the Corona relief fund to compensate for temporary revenue shortfalls and

					unavoidable additional expenditure due to the corona crisis.
Poverty reduction and social inclusion					
Federal	Task force vulnerable groups	Bringing together experts, NGOs and politicians to discuss measures for vulnerable groups that suffer from containment measures.	Task force		Reflection on measures for vulnerable groups that suffer from containment measures.
Federal	Supplementary homeless housing	Extension of federal winter night center and subsidies to big cities to provide special shelter for possibly ill homeless.	Royal and ministerial decrees	Almost published	Special shelter for possibly ill homeless.
Flanders	Temporary ban on disconnecting electricity and natural gas	During the Covid-19 health crisis, except in the case of an immediate security threat and only as long as that threat persists, distribution system operators may not shut down the supply of electricity or natural gas for: (a) all customers who are connected to low voltage or to a low pressure pipe; (b) residential customers connected to medium voltage or to a medium pressure pipe.	Decree	Enacted by the Flemish Parliament on 1 April 2020 and promulgated by the government on 3 April 2020	Due to the fact that according to this socio-economic measure they are not to be disconnected from their energy supply, the debts of the social customers of the distribution system operators may grow. These debts will have to be cleared after the end of the Covid-19 health crisis.

Brussels	Elektriciteits-, water- en gaslevering: verlenging van de winterperiode 2019-2020	De winterperiode (van 1 oktober tot 31 maart), waarin het verboden is om de levering aan een gezin af te sluiten, wordt verlengd tot 30 juni 2020	Besluiten van de Brusselse regering van 19 maart en 18 april 2020	Goedgekeurd	Vermijden dat de energielevering aan de meest kwetsbare gezinnen afgesloten wordt tijdens de lockdown.
Wallonia	Task Force 'Urgence sociale'	To prevent extreme poverty and protect the poorest persons from the pandemic.	Government decree	Adopted	Dans le domaine social, une Task Force d'urgence sociale a été mise en place. Outre les représentants du gouvernement, elle réunit des représentants du Réseau wallon de lutte contre la pauvreté, de la Fédération des services sociaux et de l'Agence wallonne pour une vie de qualité (AVIQ).
Wallonia	Diverses dispositions en matière d'emploi, de formation et d'insertion socio-professionnelle	To maintain training to improve the social integration.			Le gouvernement wallon a également publié un arrêté de pouvoirs spéciaux relatif aux diverses dispositions prises en matière d'emploi, de formation et d'insertion socioprofessionnelle, en ce compris dans le champ de l'économie sociale. Il s'agit notamment de mesures de maintien de subventions dans le domaine de l'économie sociale.
Education and child care					
Federal	Schools provide childcare	Schools provide childcare during regular school hours (including childcare before and after school hours).	Ministerial Order containing urgent measures to curtail the spread of COVID-19	The Ministerial Order was adopted on 12 March and amended on 23 March.	This measure ensures that parents who work in a critical sector (care, safety, food industry, distribution, etc.) and cannot work from home can continue

<p>National Security Council</p>		<p>There are 3 groups of healthy pupils for whom schools provide childcare:</p> <p>1.Children whose parent(s) work in in a critical sector</p> <p>2.Children in special educational needs education, boarding schools, the medical pedagogical institutes of community education (MPIGOs) and the boarding schools of community education that are permanently open (IPOs). 3.Children in a vulnerable home situation</p> <p>From May 18:</p> <p>Primary and secondary education will continue to provide for the reception of pupils at school and pre- and after-school care, for the same three groups as mentioned above, but now also for children whose parents goes to work and doesn't have other opportunities for childcare.</p>			<p>to do their job. This measure also protects children who are medically and/or socially vulnerable and children for whom childcare at home is not a safe option.</p> <p>This measure also ensures that the composition of so-called 'contactbubbels' (an existing group of people who already had contact before) also remains the same in childcare. This offers herd protection and creates herd immunity</p>
----------------------------------	--	--	--	--	---

<p>French Community</p>	<p>Plateforme d'enseignement à distance (enseignement supérieur)</p>	<p>La mise à disposition gratuite du dispositif « maclasse.crp.education » pour les établissements des différents types, formes et niveaux d'enseignement de la Communauté française.</p> <p>L'extension de l'exemption du droit d'inscription à l'enseignement à distance « les mineurs d'âge inscrits dans un établissement d'enseignement organisé ou subventionné par la Communauté française [...] » aux majeurs inscrits dans un établissement d'enseignement obligatoire organisé ou subventionné par la Communauté française.</p>			
<p>French Community</p>	<p>Intensification de la stratégie « école numérique »</p>	<p>Mise à disposition d'outils numériques pour l'acquisition de compétences pédagogiques à distance en période de confinement.</p>			

Agriculture					
Federal	Vital sector: workers in time credit can interrupt this time credit to go work in that sector	Supplementary temporary workforce in industries that are still open.	Special powers decree	Approved by the government	Supplementary workforce in industries that are still open.
Federal	Vital sector: temporary unemployed in other sectors, can temporarily work in agriculture and keep 75 % of their UB while working	Supplementary temporary workforce in industries that are still open.	Royal Decree	Almost published	Supplementary temporary workforce in industries that are still open.
Flanders	Agricultural Investment Fund (AIF), temporary guarantee	The temporary guarantee is designed to be deployed in times of agricultural or general crisis. The fund guarantees maximum 80 % of the loan during the first three years. The loan amount is used for the operating assets of the company, which are under pressure due to the decreased turnover.	Ministerial decree	Applications can be submitted via an electronic counter	It is to be expected that, thanks to the loan, companies will have a greater chance of eventually bringing their economic activities back up to levels before the crisis.
Flanders	Accelerated payment of AIF investment files	The sectors with the greatest negative economic impact are favored in the administrative processing of investment files. In the first place, this concerns the floriculture sector.	Decree of the Flemish government of 19 December 2014 regarding aid for investments and takeover in agriculture.		

			Accelerated payment does not require a change of Flemish legislation or the EAFRD program document		
Flanders	Non-harvesting	As part of their operational program producer organizations may apply for non-harvesting of agricultural products that are most affected by the crisis.	Regulation (EU) No. 1308/2013 of the European Parliament and of the Council of 17 December 2013 establishing a common organization of the markets in agricultural products, and repealing Council Regulations (EEC) No. 922/72, (EEC) No. 234/79, (EC) No. 1037/2001 and (EC) No. 1234/2007		
Tourism and culture					
Federal	Voucher system for package deals in travel sector	Temporary possibility for tour operators in the travel sector to give a voucher instead of reimbursement.	Ministerial decree	Approved by the minister and confirmed by government	
Federal	Voucher system for the event sector	Temporary possibility for event organizer to give a voucher instead of reimbursement.	Ministerial decree	Approved by the minister and confirmed by government	

Federal	Temporary suspension of execution measures for companies and associations	Give the companies and associations a temporary pause button. Enterprises can't be declared bankrupt and are protected against execution measures.	Royal decree	Advice is demanded from the Council of State	Impact for all enterprises who are in financial difficulties
Brussels	Steun voor de evenementen-, toerisme-, cultuur- en sportsector	De subsidies voor de evenementen en activiteiten die gepland waren tussen 1 maart en 30 april 2020 blijven behouden, ook al werden zij als gevolg van de pandemie van het coronavirus uitgesteld of afgelast.	Regeringsbesluit van 26 maart 2020 + besluit van de COCOF	Goedgekeurd In werking getreden op 16 maart 2020	Deze maatregel moet de verliezen van de sector als gevolg van de afgelasting of het uitstel van door het Gewest ondersteunde evenementen beperken.
Wallonia	Lifting of local taxes for HORECA and tourism sectors				De nombreuses mesures ont été adoptées afin de permettre aux pouvoirs locaux de poursuivre leurs missions d'aide aux citoyens et aux entreprises. Ainsi les taxes communales sont suspendues dans les secteurs de l'HORECA et du tourisme.
Flemish government	Flexibility in administrative obligations and deadlines	Provide flexibility in terms of completeness, deadlines and requirements of project files by the Flemish Department of Culture, Youth and Media and Cultural Funds	Flemish government decision – emergency decree	Decision on 2 April 2020	Deadlines for submission of grant applications and reporting will be maintained, but the Department of Culture, Youth and Media is more flexible regarding the completeness of grant applications and/or reporting. Likewise, various Cultural Funds (Flanders Audiovisual Fund - VAF,

					Literatuur Vlaanderen) have introduced flexibility regarding the deadlines and requirements of grant application and/or reporting.
Public administration					
Wallonia	Cellule de coordination « coronavirus » a été mise en place au sein du Service public, avec l'appui du centre régional de crise.	To preserve a good level of public services	Administrative decision	Adopted	Le mandat de cette cellule est d'évaluer en temps réel la situation et d'adapter les consignes et recommandations aux agents et à l'encadrement. Diverses dispositions ont été adoptées pour permettre le respect des mesures de distanciation sociale et de détection des cas positifs ou suspects.
Wallonia	Suspension of deadlines	To preserve a good level of public services	Administrative decision	Adopted	Il a également été décidé de suspendre les délais de rigueur dans tous les dossiers qui relèvent de la Région.
Wallonia	Adaptation of working conditions of municipal agents	To preserve a good level of public services			Diverses mesures portent également sur l'adaptation des conditions de travail des agents communaux.
Brussels	Tijdelijke opschorting van de verval- en beroepstermijnen	Het verloop van de termijnen die vastgelegd zijn of waarin voorzien is door de Brusselse wet- en regelgeving, worden opgeschort voor een periode van één maand, die tweemaal verlengd kan worden	Bijzondere machtenbesluit nr. 2020/001 van 2 april 2020 (verlengd op 16 april) + besluiten van de gemeenschapscommissies	In werking getreden op 16 maart 2020	

Brussels	Verlenging van de termijnen voor registratierechten	Verlenging van de termijn met drie maanden, rekening houdend met de termijnen om een notariële akte te verlijden of zijn hoofdverblijfplaats te vestigen in het aangekochte goed.	Regeringsbesluit	Ontwerpbesluit in eerste lezing goedgekeurd op 2 april 2020	
Flanders	Exemption from licensing and notification obligation for the construction and operation of additional hospital and other care facilities, additional production facilities for medicines and medical equipment and research institutions with regard to the coronavirus outbreak	<p>1) The Emergency Decree allows initiators, during the state of public health emergency declared by the Government of Flanders, to immediately remedy urgent needs for medicines and medical equipment, increased capacity of hospitals and other care settings or research institutions. No licensing or notification procedure needs to be implemented. A notification mentioning the initiatives and making them known suffices.</p> <p>The general and sectoral requirements of VLAREM continue to apply.</p> <p>2) A second part was added which gives the Government of Flanders the authority to</p>	<p>Emergency Decree of 20 March 2020 containing measures in the event of a state of public health emergency</p> <p>Order of 20 March 2020 establishing the state of public health emergency</p>	<p>In force since 20 March 2020</p> <p>Temporarily for 120 days (up to and including 17 July 2020, renewable once by the Government of Flanders)</p>	<p>The Emergency Decree allows initiators to immediately respond to urgent needs for medicines and medical equipment, increased capacity of hospitals and other care facilities or research institutions during the period of 'civil emergency regarding public health' set by the Flemish government.</p> <p>Meanwhile, 8 initiatives have been notified. They concern temporary structures for triage, extra emergency services and the production of hand gel. Whether other notifications are to be expected, is difficult to assess and depends on the evolution of the crisis.</p>

		derogate from procedural deadlines and procedural or administrative requirements in various decrees and their implementing orders			
--	--	---	--	--	--